

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

زبان
میراث و سنت
و تمدن
و فرهنگ
و آیین
و عادات
و رسوم
و آداب
و اخلاق
و منش و سبک
و رفتار
و معاشرت
و تعامل
و ارتباط
و پیوند
و تعلق
و وابستگی
و وابندگی
و وابستگی
و وابندگی

دانشمندان
بزرگان

صوفی‌ها

مجله علمی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشمندان و بزرگان اصفهان

نویسنده:

مصلح الدین مهدوی

ناشر چاپی:

گلدسته

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۳	دانشمندان و بزرگان اصفهان جلد ۲
۴۳	مشخصات کتاب
۴۴	اشاره
۴۷	مقدمه ۱
۵۰	مقدمه ۲
۵۳	اشاره
۶۳۷	خجسته
۶۳۷	مولی خداوردی افشار
۶۳۸	سید خلیل الله اصفهانی
۶۳۸	شیخ خلیل الله طالقانی
۶۳۹	ملا خلیل شریف
۶۳۹	میرزا محمد خلیل امامن جمعه قمیشه ای
۶۳۹	آقا خلیل قاینی
۶۴۰	سید محمد خلیل موسوی
۶۴۰	میرزا محمد خلیل میر دامادی سدهی
۶۴۱	خواجه
۶۴۲	خواجه نظام الملک
۶۴۸	دامی
۶۴۸	دانش ساروی
۶۴۹	حکیم محمد داود هندی اصفهانی
۶۴۹	داود ظاهری
۶۵۰	میرزا داود مرعشی
۶۵۱	درب امام

- ۶۵۱ ..... درویش صادق
- ۶۵۲ ..... درویش محمّد صالح
- ۶۵۲ ..... درویش عبدالمجید طالقانی
- ۶۵۳ ..... درویش عبدی
- ۶۵۴ ..... درویش قاینی
- ۶۵۴ ..... کمال الدین درویش محمد نطنزی
- ۶۵۴ ..... (شیخ عبدالله بن جابر عاملی)
- ۶۵۵ ..... درویش نصیرا
- ۶۵۵ ..... (میرزا محمّد مهدی شهید)
- ۶۵۶ ..... (میرزا هدایه الله شهیدی)
- ۶۵۶ ..... اشاره
- ۶۵۶ ..... میرزا هاشم شهیدی
- ۶۵۷ ..... (حاج میرزا داود خراسانی)
- ۶۵۷ ..... ذوالرمه
- ۶۵۸ ..... مولی ذوالفقار اصفهانی
- ۶۵۸ ..... ذوقی
- ۶۵۹ ..... ملّا ذوقی اردستانی
- ۶۵۹ ..... ذوالنون طبیب اصفهانی
- ۶۶۰ ..... رابط
- ۶۶۰ ..... راز اصفهانی
- ۶۶۰ ..... راشد عباسی
- ۶۶۱ ..... سید راضی اصفهانی
- ۶۶۱ ..... راهب
- ۶۶۲ ..... مولی رجب علی تبریزی
- ۶۶۳ ..... (ملّا محمّد علی واحد قمی)
- ۶۶۴ ..... سید رحمه الله نجفی اصفهانی

- ۶۶۴ ..... میرزا رحیم کلانتر
- ۶۶۵ ..... میرزا رستم گورکانی
- ۶۶۵ ..... رستم بیک آقا قوینلو
- ۶۶۶ ..... رشید الدین اصفهانی
- ۶۶۶ ..... محمّد رضا چلبی تبریزی
- ۶۶۶ ..... اشاره
- ۶۶۷ ..... (محمّد حسین چلبی)
- ۶۶۸ ..... آقا رضا عباسی
- ۶۶۸ ..... شیخ محمد رضا اصفهانی قهدریجانی
- ۶۶۹ ..... شیخ نجیب الدین رضا تبریزی
- ۶۷۰ ..... آقا محمّد رضا اصفهانی
- ۶۷۰ ..... میرزا محمد رضا فقیه
- ۶۷۰ ..... آقا محمد رضا قمیشه ای
- ۶۷۲ ..... میرزا سید رضا حسینی
- ۶۷۲ ..... استاد محمد رضا بنا
- ۶۷۲ ..... شیخ محمد رضا نجفی مسجد شاهی
- ۶۷۵ ..... شیخ محمد حسین نجفی
- ۶۷۵ ..... شیخ محمّد رضا شریعت طالخونچه ای
- ۶۷۶ ..... سید محمد رضا حسینی
- ۶۷۶ ..... حاج میرزا رضا کلباسی
- ۶۷۶ ..... اشاره
- ۶۷۷ ..... شیخ محمّد ابراهیم کلباسی
- ۶۷۸ ..... میرزا عبدالرحیم کلباسی
- ۶۷۹ ..... میرزا محمد رضا کلباسی
- ۶۷۹ ..... حاج شیخ محمد رضا جرقویه ای
- ۶۷۹ ..... اشاره

- ۶۸۰ ..... ملا علی جرقویه ای
- ۶۸۱ ..... سید محمد رضا مازندرانی
- ۶۸۱ ..... شیخ محمد رضا حسام الواعظین
- ۶۸۲ ..... شیخ مهدی حقوقی
- ۶۸۳ ..... میرزا محمد علی علاقه بند
- ۶۸۳ ..... آقا محمد رضا اصفهانی
- ۶۸۴ ..... حاج شیخ محمد رضا مهدوی شهرضایی
- ۶۸۴ ..... سید رضا فانی موسوی
- ۶۸۵ ..... درویش ناصر علی
- ۶۸۶ ..... سید محمد رضا خراسانی
- ۶۸۶ ..... اشاره
- ۶۸۶ ..... سید یوسف خراسانی
- ۶۸۸ ..... ۱- حاج سید محمد تقی خراسانی
- ۶۸۸ ..... ۲- حاج سید محمد جواد خراسانی
- ۶۸۹ ..... ۳- سید محمد حسین خراسانی
- ۶۸۹ ..... ۴- حاج سید مرتضی خراسانی
- ۶۸۹ ..... ۵- حاج سید یوسف طوسی
- ۶۹۰ ..... مولی رضا قلی پیش نماز
- ۶۹۰ ..... اشاره
- ۶۹۱ ..... مولی محمد صالح پیش نماز
- ۶۹۱ ..... حاج سید رضی لاریجانی
- ۶۹۲ ..... میرزا محمد شمس الادباء
- ۶۹۲ ..... آقا رضی اصفهانی
- ۶۹۳ ..... آقا رضی شیرازی
- ۶۹۳ ..... اشاره
- ۶۹۴ ..... شیخ علی نقی اصطهباناتی

- ۶۹۴ ..... مشتاق
- ۶۹۶ ..... سید رضی اصفهانی
- ۶۹۶ ..... شیخ رضی الدین لالا
- ۶۹۶ ..... میرزا رضی مستوفی
- ۶۹۷ ..... آقا رضی مجلسی
- ۶۹۷ ..... شیخ محمد رفیع جیلانی اصفهانی
- ۶۹۷ ..... اشاره
- ۶۹۸ ..... ۱- شیخ محمد جعفر بن رفیع بن رفیع رشتی بید آبادی.
- ۶۹۸ ..... ۲- شیخ محمد محسن گیلانی
- ۷۰۰ ..... ۳- آقا شیخ محمد گیلانی
- ۷۰۰ ..... میرزا رفیعا نائینی
- ۷۰۰ ..... اشاره
- ۷۰۱ ..... ۱- میرزا محمد حسین بن رفیع الدین محمد بن مهدی بن محمد بن میرزا رفیعا معروف به شیخ الاسلام.
- ۷۰۲ ..... ۲- میر سید علی نائینی
- ۷۰۲ ..... سید محمد رفیع خاتون آبادی
- ۷۰۳ ..... نواب میرزا محمد رفیع الدین
- ۷۰۴ ..... رکن الملک
- ۷۰۵ ..... سید روح الامین مختاری
- ۷۰۵ ..... زارویه بن شاهویه
- ۷۰۶ ..... مولی محمد زمان تنکابنمی
- ۷۰۶ ..... مولی محمد زمان تبریزی
- ۷۰۸ ..... شیخ زین الدین اصفهانی
- ۷۰۸ ..... شیخ زین الدین عاملی اصفهانی
- ۷۰۸ ..... شیخ زین الدین عاملی صغیر
- ۷۰۹ ..... میر زین الدین جنتی جزی
- ۷۰۹ ..... ملا زین العابدین خوانساری

- ۷۱۰ ..... زین العابدین تبریزی
- ۷۱۰ ..... ملا زین العابدین مجلسی
- ۷۱۰ ..... سید زین العابدین طباطبائی ابرقوئی
- ۷۱۱ ..... میر زین العابدین حسینی
- ۷۱۲ ..... آقا سید زین العابدین رضوی خوانساری
- ۷۱۲ ..... اشاره
- ۷۱۲ ..... سید محمّد رضوی خوانساری
- ۷۱۴ ..... سید بهاء الدین رضوی خوانساری
- ۷۱۵ ..... ساروتقی
- ۷۱۶ ..... سراجا نقاش
- ۷۱۷ ..... سروش
- ۷۱۸ ..... سعادت علی شاه
- ۷۱۸ ..... بهمن علی لتجانی
- ۷۱۹ ..... ملا هاشم سه چهاری
- ۷۱۹ ..... سعد الملک آبی
- ۷۱۹ ..... سعید قاری اصفهانی
- ۷۲۰ ..... میرزا سعید اردستانی
- ۷۲۰ ..... ملا محمّد سعید اردستانی
- ۷۲۱ ..... میر محمّد سعید بحرینی اصفهانی
- ۷۲۱ ..... شیخ ابوالفرج سعید صیرفی اصفهانی
- ۷۲۱ ..... محمّد سعید طبیب اصفهانی
- ۷۲۲ ..... مولی محمّد سعید اشرف
- ۷۲۳ ..... سید محمّد سعید قهپائی
- ۷۲۳ ..... مولی محمّد سعید لاهیجی اصفهانی
- ۷۲۴ ..... ابو عبدالله سلمان فارسی
- ۷۲۴ ..... اشاره

- ۱- ابراهيم بن ابى موسى اشعري ----- ۷۲۴
- ۲- ابودردا ----- ۷۲۵
- ۳- موسى بن ابى موسى اشعري ----- ۷۲۵
- ۴- ابن بادشاله ----- ۷۲۵
- ۵- ابراهيم ابن شبيه ----- ۷۲۶
- ۶- ابى الحسن ضرب اصفهانی ----- ۷۲۶
- ۷- ابى الحسن اصفهانی ----- ۷۲۶
- ۸- حَمَمَه بن ابى حَمَمَه ----- ۷۲۶
- ۹- سائب ابن اقرع ثقفي ----- ۷۲۷
- ۱۰- سرتى بن سلامه ----- ۷۲۷
- ۱۱- ابى الحسن سوار بن احمد بن أبى سوار العسكري ----- ۷۲۷
- ۱۲- عبدالرحمن اصفهانی ----- ۷۲۸
- ۱۳- عبدالله بن محمد اصفهانی ----- ۷۲۸
- ۱۴- محمّد بن سليمان اصفهانی ----- ۷۲۸
- ۱۵- نابغه جعدى ----- ۷۲۹
- ۱۶- يعقوب بن يوسف ضرباى غسانی اصفهانی ----- ۷۲۹
- شيخ سليمان دارانی ----- ۷۲۹
- سليمان بيك ----- ۷۲۹
- ابو ايوب سليمان اصفهانی ----- ۷۳۰
- سيد سليمان بن محمّد على ----- ۷۳۱
- مولى سمیع اصفهانی ----- ۷۳۱
- سه موافق ----- ۷۳۱
- سيبويه ----- ۷۳۲
- سيد العراقيين ----- ۷۳۲
- اشاره ----- ۷۳۲
- ۱- بحر العطاء مهدوى هرستاني موسوى ----- ۷۳۴

- ۲- شیخ میرزا محمد حسن قاضی عسکر ۷۳۴
- (مرحوم حاج سید احمد علم الهدی شیرازی) ۷۳۵
- اشاره ۷۳۵
- ۱- مرحوم آقا سید فضل الله بهشتی ۷۳۶
- ۲- میرزا محمود تبریزی ۷۳۶
- ۳- دکتر حسن ریاضی فرزند حاج سید هاشم ۷۳۶
- ۳- میرزا نصرالله شه ناصر ۷۳۶
- ۴- مرحوم میرزا عباس خان شیدا ۷۳۷
- اشاره ۷۳۷
- ۱- شیدای اصفهانی ۷۳۸
- ۲- شیدای اصفهانی ۷۳۸
- ۵- میرزا عبدالحسین حکیم الهی قمیشه ای ۷۳۸
- ۶- علی عبدالرسولی ۷۳۹
- ۷- شیخ محمّد علی مدرّس دزفولی ۷۴۰
- ۸- میرزا محمّد علی عظیمی ۷۴۰
- ۹- میرزا محمّد صدر الواعظین آزادانی ۷۴۱
- ۱۰- حاج سید محمّد صدر الواعظین ۷۴۱
- ۱۱- مرحوم آقا مجید میر احمدی ۷۴۱
- ۱۲- سید هدایت الله مهدوی هرستانی ۷۴۲
- سینا کرونی ۷۴۳
- سید سینا کشفی بروجردی ۷۴۳
- شیبب مارتانی ۷۴۴
- استاد شجاع اصفهانی ۷۴۴
- شحنه مازندرانی ۷۴۵
- سید ابوعلی شرف شاه افطسی ۷۴۵
- سید شریف خلخالی ۷۴۵

- ۷۴۵ ..... سید محمد شریف موسوی ونکی سمیرمی
- ۷۴۷ ..... مولی محمد شریف خاتون آبادی
- ۷۴۸ ..... شعله
- ۷۴۸ ..... شعیا
- ۷۴۸ ..... مولی محمد شفیع استر آبادی
- ۷۴۸ ..... اشاره
- ۷۴۹ ..... ملا محمد علی استر آبادی
- ۷۵۰ ..... حاج ملا محمد شفیع خوئی
- ۷۵۱ ..... سید محمد شفیع حسینی اصفهانی
- ۷۵۱ ..... آقا سید شفیع شوشتری
- ۷۵۱ ..... اشاره
- ۷۵۲ ..... سید محمد جزایری
- ۷۵۲ ..... مولی محمد شفیع گیلانی
- ۷۵۳ ..... شقاقی
- ۷۵۳ ..... استاد شمس الدین کاشی تراش
- ۷۵۴ ..... مولی شمس گیلانی
- ۷۵۴ ..... ملا شمس الدین محمد گیلانی
- ۷۵۵ ..... (حاج عبدالقادر عاشق آبادی)
- ۷۵۵ ..... ملا شمس الدین بحرانی
- ۷۵۶ ..... شوکت
- ۷۵۶ ..... شوکت بخارایی
- ۷۵۷ ..... سید شهاب الدین نحوی
- ۷۵۸ ..... شیخ الشریعه اصفهانی
- ۷۵۹ ..... شیرویه اصفهانی
- ۷۵۹ ..... صائب تبریزی اصفهانی
- ۷۶۲ ..... (مرحوم حیدر علی کمالی)

- صائباً ۷۶۳
- صابر اصفهانی ۷۶۳
- صبح ۷۶۳
- حاج صادق تخت فولادی ۷۶۴
- میر محمد صادق حسینی خاتون آبادی ۷۶۴
- آخوند ملا محمد صادق کرباسی اصفهانی ۷۶۵
- میر محمد صادق موسوی ۷۶۵
- حاج ملا محمد صادق یزدی ۷۶۵
- سید محمد صادق نامی ۷۶۶
- سید صادق اصفهانی ۷۶۶
- ملا محمد صادق پیکانی ۷۶۷
- سید محمد صادق صدیق الاطباء لقمانی ۷۶۷
- سید محمد صادق حسینی اصفهانی ۷۶۸
- ملا محمد صادق مجلسی ۷۶۸
- حاج میر محمد صادق مدرّس خاتون آبادی ۷۶۸
- میرزا ابوالفضل خاتون آبادی ۷۶۹
- مولی محمد صادق مینا ۷۶۹
- میر محمد صادق بهشتی ۷۷۰
- میرزا محمد صادق امام جمعه ۷۷۲
- میر محمد صادق کتاب فروش ۷۷۲
- اشاره ۷۷۲
- سید محمد کتاب فروش ۷۷۳
- مولی محمد صادق اردستانی ۷۷۳
- آخوند ملا صالح فریدنی ۷۷۵
- ملا صالح مازندرانی ۷۷۵
- اشاره ۷۷۵

- آقا هادی مازندرانی ۷۷۷
- ملا صالح مازندرانی ۷۷۸
- میر محمد صالح خاتون آبادی ۷۷۸
- ملا محمد صالح مازندرانی جویباره ای ۷۷۹
- اشاره ۷۷۹
- ۱- شیخ محمد حسین جویباره ای ۷۸۰
- ۲- حاج میرزا مهدی جویباره ای ۷۸۱
- سید صدرالدین صدر ۷۸۱
- حاج آقا سید صدرالدین کوپائی هاطلی ۷۸۳
- صلوکی ۷۸۴
- آقا شیخ صفر علی همدانی ۷۸۵
- اشاره ۷۸۵
- شیخ محمد حسن همدانی ۷۸۵
- ۱- سید محمد حسین آیت میردامادی ۷۸۶
- ۲- یدالله برخوردار ۷۸۶
- ۳- حاج سید مصطفی فقیه زانیانی ۷۸۷
- صوفی اردستانی ۷۸۷
- ضحاک ۷۸۸
- آقا ضیاء الدین درزی ۷۸۸
- اشاره ۷۸۸
- ۱- حاج شیخ ابراهیم درزی ۷۹۰
- ۲- حاج ملا فرج الله درزی ۷۹۰
- ضیاء اصفهانی ۷۹۱
- ضیاء الدین شهشهانی ۷۹۲
- ملا ضیاء ۷۹۲
- ضیاء کفرانی ۷۹۲

- مرحوم میرزا محمد باقر خواجهوئی ۷۹۳
- میرزا طالب تبریزی ۷۹۳
- مولی محمد طالب اصفهانی ۷۹۳
- میر طاهر اصفهانی ۷۹۳
- میرزا محمد طاهر قاینی ۷۹۴
- استاد طاهر بتا ۷۹۵
- طاهر قاری اصفهانی ۷۹۵
- مولی محمد طاهر اصفهانی ۷۹۶
- میرزا محمد طاهر حسینی ۷۹۷
- طباطبا ۷۹۷
- طبرانی ۷۹۸
- حافظ ابو عبدالله طبری ۷۹۹
- طیب ۷۹۹
- باقی ۸۰۱
- طیب اصفهانی ۸۰۱
- طرب نائینی اصفهانی ۸۰۲
- طرب اصفهانی ۸۰۲
- ظلّ السلطان ۸۰۳
- عابد اصفهانی ۸۰۳
- عاصم قاری ۸۰۴
- مرحوم شیخ محمد حسین مشکینی ۸۰۴
- (مرحوم میرزا عبدالغفور شمس القزّاء) ۸۰۵
- آقا میرزا عباس یاقلعه ای ۸۰۶
- مولی عباس ناسخ ۸۰۷
- حاج شیخ عباس علی معین الواعظین ۸۰۷
- شیخ عباس علی علویجه ای ۸۰۸

- ۸۰۹ ..... عبدالباقی صوفی تبریزی
- ۸۱۰ ..... میر عبدالباقی خطاط
- ۸۱۰ ..... میر عبدالباقی اصفهانی
- ۸۱۰ ..... سید عبدالباقی قزوینی
- ۸۱۰ ..... میر عبدالباقی خاتون آبادی
- ۸۱۰ ..... اشاره
- ۸۱۱ ..... میر محمد حسین خاتون آبادی
- ۸۱۲ ..... میر عبدالباقی خاتون آبادی
- ۸۱۳ ..... شیخ عبدالجلیل اصفهانی
- ۸۱۳ ..... حاج میرزا عبدالجواد مشکی
- ۸۱۴ ..... میرزا عبدالجواد خطیب
- ۸۱۵ ..... ملا عبدالجواد
- ۸۱۵ ..... حاج میرزا عبدالجواد کلباسی
- ۸۱۵ ..... اشاره
- ۸۱۵ ..... ۱- حاج میرزا محمد علی کلباسی
- ۸۱۶ ..... ۲- حاج میرزا هاشم (کلباسی)
- ۸۱۶ ..... سید عبدالحسین شهشهانی اصفهانی همدانی
- ۸۱۶ ..... حاج میرزا عبدالحسین نوری
- ۸۱۷ ..... عبدالحسین ادیب فرمند
- ۸۱۷ ..... شیخ عبدالحسین بغدادی
- ۸۱۸ ..... شیخ عبدالحسین کاظمینی
- ۸۱۸ ..... شیخ عبدالحسین محلاتی
- ۸۱۹ ..... میرزا عبدالحسین قدسی
- ۸۱۹ ..... اشاره
- ۸۲۰ ..... ۱- میرزا ابوالقاسم قدسی
- ۸۲۱ ..... ۲- میرزا حسن قدسی

- ۳- میرزا عبدالحسین ۸۲۱
- ۴- میرزا مهدی خوشنویس ۸۲۱
- عبدالحسین سپنتا ۸۲۱
- حافظ عبدالرحمن اصفهانی ۸۲۲
- ملا عبدالرحیم کوشکی ۸۲۲
- حاج ملا عبدالرحیم نجف آبادی ۸۲۳
- ملا عبدالرحیم دماوندی ۸۲۳
- میرزا عبدالرحیم شیخ الاسلام ۸۲۴
- عبدالرحیم جزایری ۸۲۴
- اشاره ۸۲۴
- سه خوشنویس دیگر: ۸۲۵
- اشاره ۸۲۵
- ۱- علی نقی امامی ۸۲۵
- ۲- محمد محسن بن محمد رضا امامی خطاط ۸۲۵
- ۳- محمد رضا امامی ۸۲۵
- میرزا عبدالرزاق طبیب اصفهانی ۸۲۶
- میرزا عبدالرزاق محدث حائری همدانی ۸۲۶
- سید عبدالرزاق موسوی احمدآبادی ۸۲۷
- حاج میرزا عبدالرزاق رشتی ۸۲۷
- اشاره ۸۲۷
- ۱- میرزا عبدالرزاق رشتی ۸۲۸
- ۲- میرزا عبدالرزاق رشتی ۸۲۸
- شیخ عبدالرسول اصفهانی ۸۲۸
- عبدالصمد نطنزی ۸۲۹
- سید عبدالعظیم لنجانی ۸۲۹
- شیخ عبدالعلی اصفهانی ۸۳۰

- ۸۳۰ ..... حاج میرزا عبدالعلی مرندی
- ۸۳۱ ..... حاج میرزا عبدالغفار تویسرکانی
- ۸۳۱ ..... میرزا عبدالغفار خان حاج نجم الدوله
- ۸۳۱ ..... اشاره
- ۸۳۲ ..... ملا علی محمد اصفهانی
- ۸۳۳ ..... میرزا عبدالوهاب منجم
- ۸۳۴ ..... میر عبدالغنی تفرشی
- ۸۳۵ ..... میر عبدالغنی خاتون آبادی
- ۸۳۵ ..... سید عبدالفتاح مرعشی خلیفه سلطانی
- ۸۳۶ ..... ملا عبدالکریم دستجردی
- ۸۳۶ ..... اشاره
- ۸۳۷ ..... ۱- دکتر ابراهیم انواری
- ۸۳۸ ..... ۲- محمد باقر انواری
- ۸۳۸ ..... ملا عبدالکریم گزی
- ۸۳۸ ..... اشاره
- ۸۴۰ ..... ملا محمدی تقی گزی
- ۸۴۱ ..... (حاج محمد حسین کازرونی)
- ۸۴۱ ..... سید عبدالله کربلایی اصفهانی
- ۸۴۲ ..... شیخ عبدالله گیلانی
- ۸۴۲ ..... ملا عبدالله قمیشه ای
- ۸۴۳ ..... ملا عبدالله خوانساری
- ۸۴۳ ..... اشاره
- ۸۴۳ ..... میرزا محمود صدر المحدثین
- ۸۴۳ ..... میرزا عبدالحسین صدر المحدثین
- ۸۴۴ ..... میرزا عبدالله خوراسکانی اصفهانی
- ۸۴۴ ..... ملا عبدالله بن حسن اصفهانی

- ۸۴۵ ..... سید عبدالله بکاء
- ۸۴۶ ..... ملا عبدالله بروجردی
- ۸۴۷ ..... سید عبدالله میر دامادی سدهی
- ۸۴۷ ..... عبدالله بن عاشور رنانی
- ۸۴۷ ..... شیخ عبدالله کفرانی رویدشتی
- ۸۴۸ ..... عمو عبدالله سقلا
- ۸۴۹ ..... میرزا عبدالله محزون
- ۸۴۹ ..... حاج عبدالمطلب اصفهانی
- ۸۵۰ ..... عبدالمولی اصفهانی
- ۸۵۰ ..... عبدالواسع خاتون آبادی
- ۸۵۰ ..... شیخ عبدالوهاب نصرآبادی
- ۸۵۱ ..... سید عبدالوهاب اصفهانی
- ۸۵۱ ..... سید عبدالوهاب شهشهرانی
- ۸۵۱ ..... عبدالوهاب گلشن ایران پور
- ۸۵۲ ..... سید عبدالوهاب معتمد الدوله
- ۸۵۴ ..... میرزا عبدالوهاب منجم باشی
- ۸۵۴ ..... سید عبدالوهاب مستشار دفتر
- ۸۵۴ ..... اشاره
- ۸۵۵ ..... مرتضی مستشار دفتر
- ۸۵۵ ..... عرفان
- ۸۵۶ ..... سید علاء الدین گلستانه
- ۸۵۶ ..... اشاره
- ۸۵۷ ..... ۱- شاه ابوتراب گلستانه
- ۸۵۸ ..... ۲- امیر محمد اسماعیل بن محمد باقر
- ۸۵۸ ..... ۳- میرزا محمد باقر گلستانه
- ۸۵۸ ..... ۴- میرزا تاج الدین

- ۸۵۸ ..... ۵- سید جعفر گلستانه
- ۸۵۹ ..... ۶- شرف الدین حیدر گلستانه
- ۸۵۹ ..... ۷- سید علی اکبر گلستانه
- ۸۶۰ ..... ۸- میرزا محمد علی خان گلستانه
- ۸۶۰ ..... ۹- سید محمد موزخ الاسلام
- ۸۶۰ ..... ۱۰- سید محمد گلستانه
- ۸۶۱ ..... سید علاء الدین شاهشاهان
- ۸۶۱ ..... دکتر علی مستشفی
- ۸۶۲ ..... کمال الدین علی سمیرمی
- ۸۶۲ ..... حاج شیخ علی بروجنی
- ۸۶۳ ..... حاج میر سید علی نجف آبادی
- ۸۶۴ ..... ابوالحسن علی بن سهل اصفهانی
- ۸۶۶ ..... میرزا علی خان مستوفی خزانه
- ۸۶۶ ..... غیاث الدین علی حسینی اصفهانی
- ۸۶۷ ..... حاج میر سید علی بروجردی
- ۸۶۸ ..... حاج میرزا علی آقا واعظ شیرازی
- ۸۶۹ ..... سید علی امامی
- ۸۶۹ ..... اشاره
- ۸۷۰ ..... (سید امیر ابوطالب امامی)
- ۸۷۰ ..... حاج میر سید علی زنجیره فروش
- ۸۷۱ ..... حاج میر سید علی سدهی امام جمعه
- ۸۷۲ ..... سید علی اصغر میر محمد صادقی
- ۸۷۲ ..... سید علی اکبر صدر الاطباء حسینی
- ۸۷۲ ..... ملا علی اکبر اژه ای
- ۸۷۲ ..... اشاره
- ۸۷۴ ..... ۱- احمد غفراللهی

- ۲- حاج میرزا محمد حسین ازّه ای ۸۷۴
- ۳- میرزا محمد حسین ازّه ای ۸۷۴
- ۴- حاج محمد حسین بن محمد رضا حمصی ۸۷۴
- ۵- میرزا محمد رضا ازّه ای ۸۷۴
- ۶- ملا عبدالجواد بن ملا محسن ۸۷۵
- ۷- میرزا عبدالحسین فاضل ازّه ای ۸۷۵
- ۸- ملا عبدالله ازّه ای ۸۷۵
- ۹- ملا عبدالواسع دامی ۸۷۵
- ۱۰- میرزا علی محمد ازّه ای ۸۷۶
- ۱۱- شیخ محمد علی ازّه ای ۸۷۶
- ۱۲- ملا محسن ۸۷۶
- ۱۳- حاج میرزا محمد شمس الکتاب خواجهویی ۸۷۶
- سید علی اکبر میر محمد صادقی حسینی ۸۷۶
- سید علی اکبر هاشمی طالخونچه ای ۸۷۷
- سید علی رضا خاتون آبادی ۸۷۷
- سید علی رضا حسینی ۸۷۸
- علی قلی خان ترکمان ۸۷۸
- مولی علی قلی خلخالی ۸۷۸
- میرزا علی محمد اصفهانی ۸۷۹
- شیخ علی محمد فقیه حبیب آبادی ۸۷۹
- میرزا علی محمد سدهی میردامادی ۸۷۹
- میرزا علی محمد مترجم همایون فره وشى ۸۷۹
- میرزا علی محمد میردامادی سدهی ۸۸۰
- شیخ علی محمد شوشتری ۸۸۰
- میر علی نقی ۸۸۰
- شیخ عزالدین علی نقی کمره ای ۸۸۲

- ۸۸۲ ..... اشاره
- ۸۸۳ ..... شیخ جعفر قاضی کمره ای
- ۸۸۳ ..... ملا محمد علی اصفهانی
- ۸۸۴ ..... میرزا محمد علی حسینی
- ۸۸۴ ..... سید محمد علی حسینی
- ۸۸۵ ..... شیخ محمد علی حکیم الهی فریدنی
- ۸۸۶ ..... میر محمد علی خاتون آبادی
- ۸۸۶ ..... (حاجیه نصرت خانم امین)
- ۸۸۷ ..... محمد علی خان رشتی اصفهانی
- ۸۸۷ ..... حاج میرزا محمد علی خاتون آبادی
- ۸۸۷ ..... حاج شیخ محمد علی یزدی
- ۸۸۷ ..... اشاره
- ۸۸۸ ..... شیخ محمد یزدی
- ۸۸۸ ..... سید محمد علی حسینی اصفهانی
- ۸۸۸ ..... ملا محمد علی خوانساری
- ۸۸۹ ..... سید محمد علی عریضی
- ۸۹۰ ..... میرزا محمد علی امام جمعه
- ۸۹۰ ..... میرزا محمد علی خان فروغی
- ۸۹۱ ..... میرزا محمد علی طباطبائی اصفهانی
- ۸۹۲ ..... حاج سید محمد علی مبارکه ای
- ۸۹۳ ..... مولی محمد علی جامی
- ۸۹۳ ..... میرزا محمد علی ملا باشی
- ۸۹۴ ..... میر محمد علی مازندرانی
- ۸۹۴ ..... اشاره
- ۸۹۵ ..... ۱- آقا میرزا محمد ابراهیم آل رسول
- ۸۹۵ ..... ۲- حاج سید محمد علی معین الاسلام

- ۸۹۶ ..... سید محمد علی عریضی
- ۸۹۶ ..... عماد اصفهانی
- ۸۹۷ ..... مولی عنایه الله قهپایی
- ۸۹۷ ..... اشاره
- ۸۹۷ ..... میر فیض الله قهپایی
- ۸۹۸ ..... عوض بیک
- ۸۹۹ ..... عیسی بن محمد علی اصفهانی
- ۸۹۹ ..... شیخ غلام حسین شوشتری
- ۹۰۰ ..... شیخ غلام حسین نجف آبادی
- ۹۰۰ ..... میرزا غلامرضا خطاط
- ۹۰۱ ..... آقا غلام علی خطاط
- ۹۰۱ ..... آقا غلام علی خطاط
- ۹۰۲ ..... غمگین
- ۹۰۲ ..... غیاث الدین خلیلی اصفهانی
- ۹۰۳ ..... غیاث بن محمد متطبب اصفهانی
- ۹۰۳ ..... فاضل اردستانی
- ۹۰۳ ..... فاضل سراب
- ۹۰۳ ..... اشاره
- ۹۰۴ ..... ۱- مولی محمد رضا تنکابنی
- ۹۰۵ ..... ۲- ملا محمد صادق تنکابنی
- ۹۰۵ ..... فاضل هرندی
- ۹۰۶ ..... فاضل هرندی
- ۹۰۶ ..... فاضل هندی
- ۹۰۸ ..... فاطمه رویدشتی
- ۹۰۹ ..... میرزا فتح الله خوزانی
- ۹۰۹ ..... اشاره

- ۹۰۹ ..... فتح بنداری
- ۹۱۰ ..... شاه فتح الله لاری
- ۹۱۰ ..... فخر الدین سعید اصفهانی
- ۹۱۰ ..... حاج سید فخرالدین خوانساری
- ۹۱۱ ..... فدایی
- ۹۱۲ ..... فروغ الدین اصفهانی
- ۹۱۲ ..... فروغی اصفهانی
- ۹۱۲ ..... ملا فریدون
- ۹۱۳ ..... حاج سید فضل الله حجازی حسینی قمیشه ای
- ۹۱۴ ..... شیخ فضل الله اعضادی خوانساری
- ۹۱۴ ..... قاضی فضل خنجی اصفهانی
- ۹۱۵ ..... استاد فولاد
- ۹۱۶ ..... فیض علی شاه اول
- ۹۱۶ ..... اشاره
- ۹۱۶ ..... نور علی شاه
- ۹۱۷ ..... فیض علی شاه ثانی
- ۹۱۹ ..... شیخ قاسم زاهد
- ۹۱۹ ..... اشاره
- ۹۲۰ ..... میر محمّد قاسم قهپائی
- ۹۲۰ ..... ابی محمّد قاسم بن محمّد دیمرتی اصفهانی
- ۹۲۰ ..... قتیبه بن مهران آزادانی
- ۹۲۰ ..... قربان علی قهفرخی چهارمحالی
- ۹۲۱ ..... امیر قطب الدین علی باب الدشتی
- ۹۲۱ ..... میرزا قیصر بید آبادی
- ۹۲۲ ..... سید کاظم اصفهانی
- ۹۲۲ ..... آقا محمّد کاظم واله اصفهانی

- ۹۲۳ ..... سید محمد کاظم موسوی اصفهانی
- ۹۲۳ ..... حاج میرزا محمد کاظم طالقانی
- ۹۲۴ ..... میرزا کاظم الفت
- ۹۲۴ ..... مولی محمد کاظم کاشانی
- ۹۲۴ ..... ملا محمد کاظم
- ۹۲۴ ..... آخوند ملا کاظم بید آبادی
- ۹۲۵ ..... محمد کریم مازندرانی
- ۹۲۵ ..... سید کمال الدین عاملی موسوی
- ۹۲۶ ..... کمال الدین اصفهانی
- ۹۲۶ ..... گدا علی قاری
- ۹۲۶ ..... گلپهار
- ۹۲۷ ..... گلزار
- ۹۲۷ ..... اشاره
- ۹۲۷ ..... ۱- آقا سید جعفر خاکشیر
- ۹۲۸ ..... ۲- حاج آقا رضا سادات
- ۹۲۸ ..... ۳- آقا سید عبدالوہاب سینی
- ۹۲۸ ..... ۴- آقا سید علی برزانی
- ۹۲۸ ..... ۵- آقا شیخ علی فقیہ فریدنی
- ۹۲۸ ..... ۶- شیخ غلام حسین یزدی آبشاهی
- ۹۲۹ ..... ۷- حاج سید مهدی بدری
- ۹۲۹ ..... ۸- میرزا محمد مهدی رشتی
- ۹۲۹ ..... مولی گنج علی
- ۹۲۹ ..... مولی لاجین
- ۹۳۰ ..... مولی لطف الله شمس الواعظین
- ۹۳۱ ..... شیخ لطف الله عاملی
- ۹۳۲ ..... لطفعلی بیک

- ۹۳۲ ..... سید محمد لطیف خواجهی
- ۹۳۳ ..... لوایی قمی
- ۹۳۴ ..... مافزوخی
- ۹۳۵ ..... ملا محسن سدهی
- ۹۳۵ ..... سید محسن میر محمد صادقی
- ۹۳۵ ..... اشاره
- ۹۳۶ ..... ۱- سید محمد حسین میر محمد صادقی
- ۹۳۶ ..... ۲- حاج سید عبدالله ثقه الاسلام
- ۹۳۷ ..... ۳- حاج سید علی اکبر میر محمد صادقی
- ۹۳۷ ..... ۴- حاج سید علی نقی ثقه الشریعه
- ۹۳۷ ..... سید محسن میر شمسی
- ۹۳۸ ..... سید محمد اصفهانی نجفی
- ۹۳۸ ..... محمد اصفهانی
- ۹۳۹ ..... ملا محمد خراسانی
- ۹۴۰ ..... حاج ملا محمد هرتمنی
- ۹۴۰ ..... میر سید محمد حسینی
- ۹۴۱ ..... حاجی محمد گیلانی
- ۹۴۱ ..... آقا سید محمد موسوی
- ۹۴۱ ..... سید امیر تقی الدین محمد اوحدی حسینی اصفهانی
- ۹۴۲ ..... شیخ شمس الدین محمد معرف اصفهانی
- ۹۴۲ ..... آقا شیخ محمد حکیم خراسانی
- ۹۴۳ ..... استاد شمس الدین محمد اصفهانی
- ۹۴۳ ..... آقا محمد عارف سمساری خواجهی اصفهانی
- ۹۴۳ ..... سید محمد نجم الواعظین موسوی خواجهی
- ۹۴۴ ..... سلطان محمد اصفهانی
- ۹۴۵ ..... حاج ملا محمد نائینی

- ۹۴۵ ..... میرزا محمد اکبر
- ۹۴۵ ..... سید محمد اکبر
- ۹۴۶ ..... حاج آقا محمد کلباسی
- ۹۴۷ ..... سید محمد بروجنی
- ۹۴۷ ..... اشاره
- ۹۴۷ ..... ۱- آقا سید مصطفی حائری بروجنی
- ۹۴۷ ..... ۲- آقا سید محمد
- ۹۴۷ ..... ۳- آقا سید علی
- ۹۴۸ ..... میر بهاء الدین محمد مختاری
- ۹۴۸ ..... اشاره
- ۹۴۹ ..... ۱- امیر ناصرالدین احمد مختاری
- ۹۵۰ ..... ۲- سید مرتضی بن روح الامین مختاری
- ۹۵۰ ..... ابو مسلم محمد بن بحر اصفهانی
- ۹۵۰ ..... اشاره
- ۹۵۰ ..... میر معز الدین اصفهانی
- ۹۵۲ ..... نواب سید محمد واجد علی خان
- ۹۵۲ ..... ملا میرزا محمد بن جهانبخش مازندرانی
- ۹۵۳ ..... شیخ محمد بن حسن بن محمد اصفهانی
- ۹۵۳ ..... میر سید محمد امام جمعه
- ۹۵۴ ..... (مرحوم آقا میر محمد مهدی سلطان العلماء)
- ۹۵۴ ..... آقا سید محمد ترک
- ۹۵۵ ..... آقا سید محمد جواد مسائلی
- ۹۵۵ ..... آقا میر سید محمد نجف آبادی
- ۹۵۷ ..... میرزا محمد مانی
- ۹۵۷ ..... میرزا شمس الدین محمد شهرستانی
- ۹۵۸ ..... آقا محمد بید آبادی

- ۹۶۰ ..... محمد رفیع گیلانی
- ۹۶۰ ..... حاج شیخ محمد کاشانی اصفهانی
- ۹۶۱ ..... میر سید محمد بروجردی
- ۹۶۱ ..... حاج آقا محمد مقدّس
- ۹۶۴ ..... ابوبکر محمد اسدی اصفهانی
- ۹۶۴ ..... میر سید محمد شهشهانی
- ۹۶۴ ..... اشاره
- ۹۶۶ ..... سید محمد علی شهشهانی
- ۹۶۶ ..... سید محمد بن عبدالکریم حسینی خلیفه سلطانی
- ۹۶۶ ..... آقا سید محمد طباطبائی بروجردی
- ۹۶۸ ..... آقا محمد نوری
- ۹۶۸ ..... ابن الفقیه
- ۹۶۹ ..... ملاّ محمد قالی باف
- ۹۶۹ ..... ابو مسلم اصفهانی
- ۹۶۹ ..... اشاره
- ۹۷۰ ..... صفی الدین محمد زواره ای
- ۹۷۱ ..... مولی محمد قمیشه ای
- ۹۷۱ ..... ملاّ محمد قاری
- ۹۷۱ ..... شیخ رضی الدین محمد تستری
- ۹۷۱ ..... اشاره
- ۹۷۲ ..... حسن علی تستری
- ۹۷۳ ..... محمد بن محمد مقیم اصفهانی
- ۹۷۳ ..... سید محمد صدر هاشمی
- ۹۷۳ ..... اشاره
- ۹۷۵ ..... ۱- آقا سید ابوالقاسم شاه کرمی
- ۹۷۵ ..... ۲- آقا سید محمد تقی بهشتی

- ۳- حسن قوامی زاده ۹۷۶
- ۴- میرزا عبدالله خان وزیر زاده ۹۷۶
- ۵- میرزا علی اصغر شریف ۹۷۶
- ۶- حاج میرزا محمود مقتدایی خوراسگانی ۹۷۶
- ۷- میرزا محمد علی مکرم ۹۷۶
- میرزا محمد نائینی ۹۷۷
- دکتر محمد ریاحی ۹۷۸
- مولی محمود چاپلی اصفهانی ۹۷۸
- حاج ملا محمود رنانی اصفهانی ۹۷۹
- ابو نصر (ابو مضر) ۹۷۹
- سید محمود توپسرکانی ۹۷۹
- آقا سید محمود کلشادی ۹۸۰
- سید شجاع الدین محمود مازندرانی ۹۸۱
- سید محمود خوانساری ۹۸۱
- قطب الدین شاه محمود ۹۸۱
- حاج شیخ محمود مفید ۹۸۲
- اشاره ۹۸۲
- شیخ علی مفید ۹۸۳
- حاج شیخ محمود سالک کاشانی ۹۸۴
- مولی مختار اعمی ۹۸۴
- مخلص کاشانی ۹۸۵
- مدینی ۹۸۵
- شیخ مرتضی قمیشه ای ۹۸۶
- حاج شیخ مرتضی عماد الاسلام ۹۸۶
- سید مرتضی عاملی ۹۸۷
- آقا شیخ مرتضی ریزی لنجانی ۹۸۷

- ۹۸۷ ..... اشاره
- ۹۸۸ ..... ۱- شیخ اسدالله دستجردی
- ۹۸۹ ..... ۲- آقا میرزا محمد حسین رشتی
- ۹۸۹ ..... ۳- میرزا محمد رضا رشتی
- ۹۸۹ ..... ۴- میرزا علی محمد ابریشم کار
- ۹۸۹ ..... ۵- حاج آقا مرتضی رشتی
- ۹۹۰ ..... ۶- آقا میر محمد مهدی خلیقی پور
- ۹۹۰ ..... سید مرتضی نواب
- ۹۹۰ ..... سید مرتضی نواب
- ۹۹۱ ..... ملا مرتضی لنجانی
- ۹۹۱ ..... میرزا مسیح ناقور
- ۹۹۲ ..... میرزا مسیح خان حافظ الصحه
- ۹۹۲ ..... (میرزا موسی خان ناظم الاطباء)
- ۹۹۲ ..... (میرزا مصطفی بن سید عقیل علوی)
- ۹۹۳ ..... (میرزا نظام الدین عقیلی)
- ۹۹۳ ..... (هدایت الله خان دانشور علوی)
- ۹۹۴ ..... مشتاق علی شاه
- ۹۹۴ ..... ملا مصطفی قمیشه ای
- ۹۹۴ ..... اشاره
- ۹۹۵ ..... ملا عبدالله قمیشه ای
- ۹۹۵ ..... سید مصطفی بن سید محسن
- ۹۹۵ ..... معز بن آقا رفیعا
- ۹۹۶ ..... میرزا معز الدین تبریزی اصفهانی
- ۹۹۶ ..... سید محمد معصوم عاملی
- ۹۹۶ ..... اشاره
- ۹۹۷ ..... میرزا حبیب الله صدر

- ۹۹۷ ----- ملاً مفید الله قمیشه ای
- ۹۹۷ ----- ملاً مقصود علی مجلسی
- ۹۹۸ ----- مولی محمد مقیم اصفهانی
- ۹۹۹ ----- میرزا ملکم خان
- ۹۹۹ ----- ملک محمد اصفهانی
- ۱۰۰۰ ----- منوچهر خان معتمد الدوله گرجی
- ۱۰۰۱ ----- منوچهر خان ترکمان
- ۱۰۰۱ ----- حاج آقا منیر الدین بروجردی
- ۱۰۰۳ ----- موسوی خان فطرت
- ۱۰۰۳ ----- سید موسی بن سید رضا سیف الشریعه
- ۱۰۰۴ ----- ابو عمران موسی بن عبدالملک کاتب
- ۱۰۰۴ ----- حاج محمد مؤمن طبسی
- ۱۰۰۴ ----- میرزا مهدی الہی تبریزی
- ۱۰۰۵ ----- حاج سید مهدی گلستانه
- ۱۰۰۵ ----- میرزا مهدی طبیب
- ۱۰۰۵ ----- میر محمد مهدی حسینی مشہدی
- ۱۰۰۶ ----- میرزا محمد مهدی حسینی
- ۱۰۰۶ ----- میر محمد مهدی یموت زوارہ ای
- ۱۰۰۶ ----- آقا محمد مهدی کلباسی
- ۱۰۰۶ ----- اشاره
- ۱۰۰۷ ----- ۱- حاج میرزا ابوالقاسم کلباسی
- ۱۰۰۸ ----- ۲- شیخ محمد حسین
- ۱۰۰۸ ----- ۳- حاج ملاً عبدالجواد
- ۱۰۰۸ ----- ۴- حاج میرزا محمود کلباسی
- ۱۰۰۹ ----- میرزا محمد مهدی شہرستانی
- ۱۰۱۰ ----- میرزا مهدی اردستانی

- حاج ملا مهدی امام جمعه شهرضائی ۱۰۱۰
- میرزا محمد مهدی قمیشه ای ۱۰۱۱
- حاج سید مهدی کرمانی ۱۰۱۲
- ملا محمد مهدی قمیوانی سمیرمی ۱۰۱۲
- ملا مهدی شاه طوری ۱۰۱۳
- میرزا محمد مهدی بروجردی ۱۰۱۳
- میرزا مهدی خان منشی باشی ۱۰۱۳
- میر محمد مهدی نایب الصدر ۱۰۱۳
- میر محمد مهدی خاتون آبادی ۱۰۱۴
- سید میرزا مهدی عقیلی ۱۰۱۴
- مهدی قلی خان ترکمان ۱۰۱۵
- مولی مهر علی گلپایگانی ۱۰۱۵
- مهتری عرب ۱۰۱۶
- سید میرزا اردستانی ۱۰۱۷
- اشاره ۱۰۱۷
- فنا ۱۰۱۷
- میرک اصفهانی ۱۰۱۷
- ملا میرک خان بلخی ۱۰۱۸
- میر عماد خطاط ۱۰۱۸
- میر نجات ۱۰۲۰
- مینو ۱۰۲۱
- نادم ۱۰۲۱
- شیخ ناصر نجفی ۱۰۲۱
- سید ناصرالدین حجّت ۱۰۲۲
- ناطق ۱۰۲۲
- اشاره ۱۰۲۲

- ۱- ملاّ زمان قهپایه ای ۱۰۲۳
- ۲- میرزا صادق ناطق ۱۰۲۳
- نافع شیخ القزّاء ۱۰۲۴
- اشاره ۱۰۲۴
- ۱- حمزه: ۱۰۲۴
- ۲- عاصم کوفی: ۱۰۲۵
- ۳- کسائی: ۱۰۲۵
- ۴- ابن کثیر مکی: ۱۰۲۵
- ۵- ابو عمرو بصری: ۱۰۲۵
- ۶- ابن عامر شامی: ۱۰۲۶
- ۸- برخی بر این عدّه خلف بن هشتم بزّاز کوفی را اضافه کرده و آنان را قزّاء ثمانیه گویند، و بر آنها دو نفر دیگر اضافه کنند و آنان را قزّاء عشره نامند، و آنها عبارتند از: ۱۰۲۶
- ۹- ابوجعفر یزید بن قعقاع مدنی: ۱۰۲۶
- ملاّ نجف علی کرچکانی لنجانی اصفهانی ۱۰۲۶
- ملاّ نجف علی خراسانی ۱۰۲۷
- نجم الدین عارف اصفهانی ۱۰۲۷
- نجیبای کاشی ۱۰۲۷
- نجیب الدین اصفهانی ۱۰۲۸
- نشاطی ۱۰۲۸
- حاج ملاّ نصرالله حبیب آبادی ۱۰۳۰
- میرزا نصر الله گرکانی ۱۰۳۰
- حاج میرزا نصرالله بهشتی ۱۰۳۱
- میرزا نصرالله حکیم قمیشه ای ۱۰۳۳
- نصرت ۱۰۳۴
- ملاّ محمّد نصیر فایض ابهری ۱۰۳۴
- محمّد نصیر بایزیدی ۱۰۳۵
- میرزا نصیر ملاّ باشی ۱۰۳۵

- ۱۰۳۶-----محمد نصیر اصفهانی
- ۱۰۳۶-----میرزا نصیر حسینی
- ۱۰۳۸-----قاضی نظام الدین اصفهانی
- ۱۰۳۸-----نورایی
- ۱۰۳۸-----اشاره
- ۱۰۳۹-----شیخ ابوالقاسم نورایی
- ۱۰۴۰-----سید نورالدین عراقمی
- ۱۰۴۱-----شیخ نورالله دهاقانی
- ۱۰۴۱-----اشاره
- ۱۰۴۱-----شیخ علی محمد دهاقانی
- ۱۰۴۳-----نوری
- ۱۰۴۳-----وائق
- ۱۰۴۳-----وارسته
- ۱۰۴۴-----واله داغستانی
- ۱۰۴۵-----وفا زواره ای
- ۱۰۴۵-----هاتف اصفهانی
- ۱۰۴۷-----مولی محمد هادی مشهدی
- ۱۰۴۷-----آقا هادی خطیب
- ۱۰۴۸-----میرزا هادی مشهدی
- ۱۰۴۸-----اشاره
- ۱۰۴۸-----میرزا شاه تقی
- ۱۰۴۹-----حاج میرزا هادی دولت آبادی
- ۱۰۴۹-----اشاره
- ۱۰۵۰-----سید عبدالکریم دولت آبادی
- ۱۰۵۱-----۱- آقا میرزا احمد دولت آبادی
- ۱۰۵۲-----۲- میرزا علی محمد

- ۳- حاج میرزا محمّد علی دولت آبادی ۱۰۵۲
- ۴- حاج میرزا مهدی دولت آبادی ۱۰۵۲
- ۵- حاج میرزا یحیی دولت آبادی ۱۰۵۳
- میرزا هادی شهرستانی ۱۰۵۵
- اشاره ۱۰۵۵
- ۱- میرزا زین العابدین شهرستانی ۱۰۵۶
- ۲- میرزا شکر الله مستوفی الممالک ۱۰۵۶
- ۳- میرزا عبدالله شهرستانی ۱۰۵۶
- ۴- میرزا علاءالدین شهرستانی ۱۰۵۶
- ۵- حاج سید مرتضی شهرستانی ۱۰۵۷
- ۶- میر جملة شهرستانی ۱۰۵۷
- آقا شیخ محمّد هادی فرزانه قمیشه ای ۱۰۵۸
- اشاره ۱۰۵۸
- ۱- حاج سید محمّد طباطبائی ۱۰۵۹
- ۲- آقا ستید محمود سجّادی نجف آبادی ۱۰۵۹
- حاج سید محمّد هاشم اصفهانی ۱۰۵۹
- میرزا سید هاشم طبیب خراسانی ۱۰۵۹
- آقا میرزا محمّد هاشم چهار سوقی ۱۰۵۹
- اشاره ۱۰۵۹
- ۱- آقا جمال الدین چهار سوقی ۱۰۶۱
- ۲- آقا ضیاء الدین چهار سوقی ۱۰۶۱
- حاج میرزا هاشم امام جمعه ۱۰۶۱
- حکیم ابوالقاسم هبه الله اصفهانی ۱۰۶۳
- ابوالمعالی هبه الله بن علی ۱۰۶۴
- هدایت الله فلسفی شیرازی ۱۰۶۴
- هدایت الله سهراب ۱۰۶۵

- ۱۰۶۶ ..... هما
- ۱۰۶۶ ..... اشاره
- ۱۰۶۸ ..... ۱- میرزا ابراهیم نواب
- ۱۰۶۸ ..... ۲- میرزا ابوالقاسم خواجوئی
- ۱۰۶۹ ..... ۳- میرزا اسدالله خان وزیر
- ۱۰۷۰ ..... ۴- آقا محمد باقر سمسوری
- ۱۰۷۰ ..... ۵- آقا محمد تقی صحاف
- ۱۰۷۱ ..... ۶- میرزا حیدر علی ندیم الملک
- ۱۰۷۲ ..... ۷- سید محمد رضا صدر الذاکرین
- ۱۰۷۲ ..... ۸- رضا قلی خان سراج الملک
- ۱۰۷۳ ..... ۹- ضرغام السلطنه بختیاری
- ۱۰۷۴ ..... ۱۰- سید عبدالباقی قلمدان ساز
- ۱۰۷۴ ..... ۱۱- میرزا عبدالباقی طبیب
- ۱۰۷۵ ..... ۱۲- میرزا عبدالحسین صنیع همایون
- ۱۰۷۵ ..... ۱۳- حاج میرزا محمد علی کلانتر
- ۱۰۷۶ ..... ۱۴- میرزا سید علی نقی خان اوحدی
- ۱۰۷۶ ..... ۱۵- میرزا غلامرضا خطاط اصفهانی
- ۱۰۷۶ ..... همت یار
- ۱۰۷۷ ..... (سید مصطفی پزشک)
- ۱۰۷۹ ..... ابو مسعود زین الملک اصفهانی
- ۱۰۷۹ ..... میر یحیی خطاط
- ۱۰۸۰ ..... ابو غالب یحیی بن زکریا
- ۱۰۸۰ ..... آقا میرزا یحیی مدرّس بید آبادی
- ۱۰۸۱ ..... یحیی معتمدالملک
- ۱۰۸۱ ..... یحیی بن محمد خطاط اصفهانی
- ۱۰۸۱ ..... مولی یعقوب بختیاری

- ۱۰۸۲ ..... مولی یوسف گزی برخورداری
- ۱۰۸۲ ..... شیخ یوسف خوانساری مهدویانی
- ۱۰۸۲ ..... یوسف [سکاکی]
- ۱۰۸۳ ..... استاد یوسف بتای اصفهانی
- ۱۰۸۴ ..... مولی محمد یوسف قزوینی
- ۱۰۸۴ ..... یوسف بن یحیی اصفهانی
- ۱۰۸۵ ..... شیخ یونس مفتی اصفهان
- ۱۰۸۷ ..... مستدرک دانشمندان و بزرگان اصفهان
- ۱۰۸۷ ..... اشاره
- ۱۰۸۹ ..... سید ابوتراب مرتضوی درچه ای
- ۱۰۸۹ ..... سید ابوالحسن شمس آبادی آل رسول
- ۱۰۹۰ ..... شیخ احمد فیاض
- ۱۰۹۲ ..... شیخ اسماعیل کلباسی
- ۱۰۹۲ ..... سید اسماعیل هاشمی طالخونچه ای
- ۱۰۹۴ ..... حاج امیر آقا فلاورجانی لنجانی
- ۱۰۹۴ ..... حاج شیخ محمد باقر امینی نظنزی
- ۱۰۹۵ ..... شیخ محمد باقر زند کرمانی
- ۱۰۹۶ ..... سید باقر رجائی
- ۱۰۹۷ ..... حاج سید بحرالعلوم میردامادی
- ۱۰۹۸ ..... سید بدر الدین کتابی
- ۱۰۹۹ ..... سید محمد تقی مصطفوی فروشانی
- ۱۱۰۰ ..... شیخ محمد تقی فشارکی
- ۱۱۰۰ ..... سید جعفر خلیفه سلطانی
- ۱۱۰۱ ..... حسن بن ابی عدنان
- ۱۱۰۱ ..... شیخ محمد حسین امام نجفی
- ۱۱۰۲ ..... سید حسین دهکردی

- ۱۱۰۲----- میرزا محمد حسین رشتی
- ۱۱۰۳----- محمد حسین صغیر اصفهانی
- ۱۱۰۴----- حسین عبداللهی خوروش
- ۱۱۰۵----- شیخ محمد حسین فاضل کوهانی
- ۱۱۰۵----- شیخ محمد حسین شریعت هرنندی
- ۱۱۰۵----- سید محمد حسین مهدوی اردکانی
- ۱۱۰۶----- شیخ محمد حسین همدانی
- ۱۱۰۷----- حیدر علی خان برومند گزی
- ۱۱۰۸----- شیخ حیدر علی صلواتی
- ۱۱۰۹----- شیخ خلیل الله
- ۱۱۱۰----- شیخ داود مصاحبی نائینی
- ۱۱۱۱----- سید محمد رضا شفتی
- ۱۱۱۱----- حاج آقا رضا مظاهری کرونئی
- ۱۱۱۲----- سید ریحان الدین مهدوی
- ۱۱۱۳----- حاج آقا رحیم ارباب
- ۱۱۱۴----- محمد رحیم شیخ الاسلام
- ۱۱۱۴----- شیخ محمد رضا جرقویه ای حائری
- ۱۱۱۵----- سید محمد رضا خراسانی
- ۱۱۱۶----- شیخ زین الدین نجفی
- ۱۱۱۷----- سید شمس الدین خادمی
- ۱۱۱۷----- سید محمد صادق کتابی
- ۱۱۱۸----- سید ضیاء الدین تجویدی
- ۱۱۱۹----- شیخ عباس مصباح دستگردی
- ۱۱۲۰----- سید عباس طباطبائی خوراسکانی
- ۱۱۲۰----- سید عباس دهکردی
- ۱۱۲۱----- شیخ عباس علی ادیب حبیب آبادی

- ۱۱۲۲ ..... سید علی علامہ فانی
- ۱۱۲۳ ..... شیخ علی قدیری کفرانی
- ۱۱۲۳ ..... ملا علی ماربینی
- ۱۱۲۴ ..... ملا محمد علی عالم حبیب آبادی
- ۱۱۲۴ ..... میرزا محمد علی عالم نائینی
- ۱۱۲۵ ..... محمد علی معلم حبیب آبادی
- ۱۱۲۶ ..... میر سید علی مدرس
- ۱۱۲۶ ..... شیخ علی مشکوہ سدھی
- ۱۱۲۷ ..... میرزا علی محمد نائینی
- ۱۱۲۷ ..... سید فضل اللہ روضاتی
- ۱۱۲۸ ..... فضل اللہ ضیاء نور
- ۱۱۲۹ ..... حاج آقا کمال الدین قزوینی
- ۱۱۳۰ ..... شیخ مجتبیٰ حاتمی لنکرانی
- ۱۱۳۱ ..... سید مجتبیٰ کیوان
- ۱۱۳۲ ..... سید مجتبیٰ میر محمد صادقی
- ۱۱۳۳ ..... مجد العلماء نجفی
- ۱۱۳۴ ..... محمود شولستانی
- ۱۱۳۴ ..... سید محمد آل رسول شمس آبادی
- ۱۱۳۵ ..... ملا محمد دھاقانی
- ۱۱۳۶ ..... میرزا محمد طبیب زادہ
- ۱۱۳۷ ..... حاج آقا مرتضیٰ رشتی
- ۱۱۳۷ ..... سید مرتضیٰ ظہیر الاسلام
- ۱۱۳۸ ..... حاج شیخ مرتضیٰ مظاہری
- ۱۱۳۹ ..... شیخ مرتضیٰ حجّت نجفی
- ۱۱۴۰ ..... سید مرتضیٰ موحد ابطحی
- ۱۱۴۰ ..... شیخ مصطفیٰ ارسطوی نجف آبادی

- ۱۱۴۱ - سید مصطفی مهدوی هرستانی
- ۱۱۴۱ - سید معزالدین مهدوی
- ۱۱۴۲ - سید مهدی حجازی فروشانی
- ۱۱۴۳ - محمّد مهدی حسینی خاتون آبادی
- ۱۱۴۴ - سید مهدی میر عمادی
- ۱۱۴۴ - حاج آقا میرزا دهکردی
- ۱۱۴۵ - حاج آقا میرزا هاشمی قهدریجانی
- ۱۱۴۵ - شیخ نور الدین اشنی
- ۱۱۴۶ - شیخ مهدی نجفی
- ۱۱۴۸ - سید ابوالفضل مشکوه الواعظین درب امامی
- ۱۱۴۸ - سید ابوالقاسم موسوی آسیاب پری
- ۱۱۴۸ - شیخ اسماعیل تاج الواعظین
- ۱۱۴۹ - سید ابراهیم میر شفیعی موسوی سدهی
- ۱۱۴۹ - سید احمد مقدس بید آبادی
- ۱۱۴۹ - سید ابوالحسن کتابی
- ۱۱۴۹ - میرزا اسدالله اشتری
- ۱۱۵۰ - شیخ بهاء الدین برهانی
- ۱۱۵۰ - سید محمّد باقر فقیه
- ۱۱۵۰ - محمّد حسن متّانی
- ۱۱۵۰ - میرزا حسین امامی نائینی
- ۱۱۵۰ - شیخ محمّد حسین فقیه نظنزی
- ۱۱۵۱ - میرزا حسین درب امامی
- ۱۱۵۱ - شیخ محمّد رضا بیان الحق
- ۱۱۵۱ - شیخ محمّد رضا نیل فروشان
- ۱۱۵۱ - ملاّ رضا خوانساری
- ۱۱۵۱ - شیخ محمّد رضا باقری محمود آبادی

- ۱۱۵۲ ----- عبدالکریم مصدق خواه
- ۱۱۵۲ ----- عباس علی سهیلیان شمس آبادی
- ۱۱۵۲ ----- سید عبدالعلی عقدایی طباطبایی
- ۱۱۵۲ ----- شیخ عبدالوہاب زاهدی
- ۱۱۵۲ ----- سید علی محمد مدرس میر محمد صادقی
- ۱۱۵۳ ----- میرزا عبدالغفار پاقلعه ای
- ۱۱۵۳ ----- میرزا علی مشفق
- ۱۱۵۳ ----- عفت الحاجیه امین
- ۱۱۵۳ ----- سید عبدالجواد بدری
- ۱۱۵۳ ----- غلام حسین رتانی چادگانی فریدنی
- ۱۱۵۴ ----- مصطفی ستاریان
- ۱۱۵۴ ----- سید مهدی موسوی آسیاب پری
- ۱۱۵۴ ----- سید محمد امام جمعه خوراسکانی
- ۱۱۵۴ ----- میرزا محمد خاتون آبادی
- ۱۱۵۴ ----- سید محمد بهشتی
- ۱۱۵۵ ----- سید مرتضی طباطبائی زفره ای
- ۱۱۵۵ ----- میرزا محمود روضائی
- ۱۱۵۵ ----- سید نورالدین مقدس بید آبادی
- ۱۱۶۰ ----- فهرست اعلام مترجمین
- ۱۲۷۲ ----- درباره مرکز

مشخصات کتاب

سرشناسه : مهدوی، مصلح الدین، ۱۲۹۴-۱۳۷۴.

عنوان و نام پدیدآور : دانشمندان و بزرگان اصفهان / نویسنده مصلح الدین مهدوی؛ تصحیح، تحقیق و اضافات رحیم قاسمی، محمدرضا نیلفروشان؛ [برای] شهرداری اصفهان، مجموعه فرهنگی مذهبی تخت فولاد.

مشخصات نشر : اصفهان : گلدسته، ۱۳۸۳ - ۱۳۸۴.

مشخصات ظاهری : ۲ ج.

شابک : ۲-۴-۹۳۱۴۳-۹۶۴۲

وضعیت فهرست نویسی : فاپا

یادداشت : ص.ع. به انگلیسی: M. Mahdavi. Scientists greatones Isfahan.

یادداشت : ج. ۲ (چاپ اول : ۱۳۸۴)

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : مجتهدان و علما -- ایران -- اصفهان -- سرگذشتنامه

موضوع : مشاهیر -- ایران -- اصفهان -- سرگذشتنامه

موضوع : اصفهان -- سرگذشتنامه

شناسه افزوده : قاسمی، رحیم، ۱۳۵۱ -، مصحح

شناسه افزوده : نیلفروشان، محمدرضا، ۱۳۴۹ -، مصحح

شناسه افزوده : مجموعه فرهنگی مذهبی تخت فولاد (اصفهان)

رده بندی کنگره : DSR۲۰۷۳/ص ۷۵ م ۱۳۸۳ ۸۶

رده بندی دیویی : ۹۵۵/۹۳۲

شماره کتابشناسی ملی : م ۸۳-۴۱۸۶۷

ص: ١

اشاره

↔

ص: ٢

دانشمندان و بزرگان اصفهان جلد دوم

تالیف: مرحوم مصلح الدین مهدوی

تحقیق، تصحیح و اضافات: رحیم قاسمی، محمدرضا نیلفروشان

دانشمندان و بزرگان اصفهان جلد دوم

انتشارات گلدسته

ص: ۳

تاریخ بهترین معلم انسان است

شکل گیری و رشد فرهنگ و تمدن جوامع در طول تاریخ مدیون تلاش علمی و عملی هزاران انسان فرهیخته و اندیشمندی است که دیروز شرافتمندانه زندگی کردند و اوراق زرینی از کتاب بزرگ تاریخ را به خود اختصاص دادند که سیر در احوال و آثار این استوانه های تاریخ و فرهنگ گذشته زمینه رشد و تعالی اندیشه و روح و روان نسل امروز را موجب می گردد و فرصتی برای تصمیم گیری و برنامه ریزی های هوشمندانه و اتخاذ رویه های خردمندانه در ضمن ابتکار و خلاقیت و نوآوری خواهد بود.

اثر حاضر تلاشی است در جهت معرفی چهره های بارز از تاریخ گذشته اصفهان می باشد که توسط مرحوم مصلح الدین مهدوی تهیه و نگارش شده است که با چاپ و نشر آن خدمتی ارزنده به بزرگان عرصه فرهنگ و اندیشه خواهد شد.

شهرداری اصفهان به پاس خدمات ارزنده این دانش پژوه گرامی ضمن عمران و احیاء تکیه و بازسازی مقبره ایشان اقدام به نشر کتاب دانشمندان و بزرگان اصفهان در دو جلد نمود.

در اینجا لازم است از خانواده محترم این محقق گرانمایه که نشر این اثر ارزشمند را پس از ۳۵ سال به مجموعه تاریخی فرهنگی و مذهبی تخت فولاد واگذار نمودند تشکر نمایم.

لازم به ذکر است شهرداری اصفهان همچنان مصمم است در جهت احیای عمرانی و توسعه فرهنگی و بهره براری از این خطه مقدس برنامه های ویژه ای را به شهروندان ارائه دهد که بخشی از اقدامات انجام شده عبارت است از:

۱- تشکیل تورهای تخت فولاد شناسی برای شهروندان اصفهانی و میهمانان

۲- برگزاری اولین دوره تربیت راهنمای تخت فولاد

۳- تقویت کتابخانه تخصصی تخت فولاد

۴- ایجاد موزه سنگ نوشته های ارزشمند تخت فولاد

۵- ایجاد موزه عکس از فرهیختگان مدفون در تخت فولاد

۶- فعال نمودن دفتر ارتباطات مردمی برای جواب گوئی مراجعات و تکریم ارباب رجوع

۷- طرح فراخوان آثار ارزشمند مدفونین در تخت فولاد برای غنی سازی موزه ها

۸- آماده سازی تکیه آبادیه ای جهت تشکیل حوزه علمیه برادران با همکاری و مدیریت تولیت مسجد رکن الملک

۹- تبلیغ و ترویج و حمایت از برگزاری دعای کمیل و عرفه

ص: ۵

۱۰- احداث بازارچه فرهنگی در جوار مرقد بابا رکن الدین با هدف ایجاد تسهیلات فرهنگی و نمایشگاهی برای نمادها و مجموعه های فرهنگی

۱۱- ایجاد موزه فرهنگی از آثار و زندگی نامه علماء و فقها در مقبره آیت ... خوانساری با هدف الگو برداری از زندگی فرهیختگان

۱۲- موزه گالری فدک با انگیزه جمع آوری و نمایش آثار هنرمندان، صنعتگران و... مدفون در تخت فولاد

۱۳- مجموعه فرهنگی شمع سالن اجتماعات، مجهز به سیستم نور و صوت جهت بهره برداری مراکز و کانون های فرهنگی و دینی

۱۴- مجموعه فرهنگی فاضل سراب نمایشگاه و فروشگاه تولیدات فرهنگی تخت فولاد

۱۵- مقبره آقا محمد بید آبادی موزه ای از آثار و زندگی مرحوم بید آبادی

۱۶- کانون فرهنگی امین در جوار مقبره بانو مجتهده امین

بدیهی است روابط عمومی شهرداری اصفهان و دفتر ارتباطات مردمی مجموعه تاریخی فرهنگی و مذهبی تخت فولاد آمادگی کامل برای دریافت نظرات، دیدگاهها و انتقادات شهروندان عزیز و کلیه صاحب نظران و اندیشمندان را دارد.

سید مرتضی سقائیان نژاد

شهردار اصفهان

ص: ۶

بسم الله الرحمن الرحيم

خدای را سپاس که پس از گذشت سی و پنج سال از چاپ اثر گرانقدر «دانشمندان و بزرگان اصفهان» که از آثار معلم و محقق فرزانه مرحوم سید مصلح الدین مهدوی می گذرد، توفیق تصحیح و تحقیق آن را عنایت فرموده و محققین را در انجام آن یاری نمود.

بی شک این کتاب دور نمایی از چهره درخشان تاریخ فرهنگ و هنر اصفهان است. شهری که روزگاری پایتخت ادب و فرهنگ اسلامی بود و همواره در تحقیقات و پژوهش های قرآنی، فقهی، فلسفی، عرفانی، رجالی، شهر و هنر غنی اسلام و تشیع پشتاز بوده است. به همین سبب این منبع ارزشمند نیاز محققان و پژوهشگران تاریخ فرهنگ این خطه پر افتخار را تا حدودی بر طرف خواهد کرد.

ناگفته پیداست که در این مدت طولانی که از چاپ نخست کتاب می گذرد، منابع فراوان دیگری همچون ریاض العلماء، مجلداتی از طبقات اعلام الشیعه، مجلداتی از مکارم الآثار و دو مجلد از کتاب ارزشمند تاریخ اصفهان مرحوم جلال الدین همائی، که در آن ایام در دسترس مولف فقید نبوده به چشم گیری یافته است. مرحوم مهدوی از رجال دیگری که در زمان تألیف کتاب خود در قید حیات بوده اند، نامی نبرده و بعدها در آثار دیگر خویش شرح حال برخی از آنان را آورده که بیشتر این موارد، از کتب ایشان استخراج شده و در پایان کتاب به عنوان مستدرک قرار گرفته است.

شایان توجه است برخی سهوها در کتاب وجود داشت که بخشی از آنها از منابع دیگر به این اثر راه یافته بود و برخی تکرارها نیز در شرح حال افراد به چشم می خورد، مواردی را که به نظر اشتباه بودند در پاورقی اشاره شد و درباره عناوین مشابه و متعدد نیز عنوان کامل تر به صورت مستقل ذکر شده و عنوان دیگر با ستاره مشخص شده است. علامت ستاره همچنین در کنار برخی اسامی که لاصفهانتی نبودند و یا در شمار دانشمندان و بزرگان محسوب نمی شوند، آمده است. برخی اضافات ضروری از طرف محققین نیز در متن کتاب و در داخل کروش نهاده شد.

تصحیح این اثر بر اساس نسخه ای که به وسیله مرحوم مهدوی تصحیح شده بود، انجام گرفت و پاره ای تفاوت ها و اضافات ناشی از آن است. همچنین این موارد با نسخه دیگری که محقق ارجمند علامه رجالی حاج سید محمد علی روضاتی از روی تصحیحات مولف گزینش نموده اند، انجام گرفت. پاورقی های توضیحی از محققین کتاب است و چند مورد که با علامت (م) مشخص شده است از مرحوم مولف می باشد.

محققان کتاب با سپاس از عنایات خداوند متعال، از کسانی که در تحقیق و انتشار آن سهیم بوده اند کمال تشکر را داشته، سلامتی و توفیق آنان را از درگاه ایزد منان خواستار هستند.

- شهردار دلسوز و محترم اصفهان جناب آقای دکتر سید مرتضی سقائیان نژاد، ریاست محترم شورای اسلامی شهر اصفهان جناب آقای مهندس عباس حاج رسولیها و ریاست محترم کمیته عالی مجموعه تخت فولاد جناب آقای مهندس ابوالقاسم

گلستان نژاد که زمینه چاپ این کتاب را فراهم نمودند.

ص: ۷

- محقق گرامی حضرت حجت الاسلام و المسلمین آقای حاج شیخ هادی نجفی، وصی محترم مرحوم مهدوی که اجازه برخی تغییرات و اصلاحات جزئی در متن کتاب را دادند.

- جناب آقای غلامرضا نصراللهی که سالیانی از محضر مولف فقید کسب فیض نموده و برخی تحقیقات که به نام ایشان در پاورقی ها ثبت شده را در اختیار گذاردند.

در پایان از خداوند متعال سلامتی وجود مقدس قطب عالم امکان حضرت ولی عصر (عج) و ظهور آن عدالت گستر و تجلی مهر و محبت خداوند را به دعا درخواست نموده و اجر معنوی تحقیق این کتاب را به روح مطهر پر فتوح حضرت امام خمینی (سلام الله علیه) و شهدای سرفراز شهر شهید پرور اصفهان اهدا می نمایم. شهری که امام راحل درباره آن فرمودند «شما در کجای دنیا می توانید مثل استان اصفهان پیدا کنید؟»

والحمد لله رب العالمین

رحیم قاسمی دستگری حوزه علمیه اصفهان، مدرسه جده کوچک

محمدرضا نیلفروشان عضو هیئت علمی دانشگاه

ص: ۸

اشاره

ص: ۱

میرزا محمد، شاعر و ادیب و فاضل، در سال ۱۱۹۰ وفات یافته، در صحن امام زاده احمد مدفون گردیده است. (۱)

مولی خداوردی افشار

فرزند محمد قاسم. از اجلای شاگردان مولی عبدالله تستری، و معاصر با مجلسی بوده، کتابی در رجال به نام «زبده الرجال» تألیف نموده، و در آن اسامی مجهولات را اسقاط نموده است. (۲)

و در فضل و کمال او کافی است که در خانواده ای به مقام سامی علم و کمال رسیده که در بین آنها اهل فضلی وجود نداشته است.

در الذریعه راجع به عدم ذکر مجاهیل، مطلبی قابل توجه نقل شده، طالبین رجوع نمایند.

* ناصرالدین خسرو اصفهانی ادیب شاعر، مؤلف سعادتنامه منظوم، متوفی به سال ۷۳۱. به طوری که در کشف الظنون گفته، و ظاهر عبارت آن است که او غیر از ناصر خسرو علوی قبادیانی متوفی به سال ۴۸۱ باشد، و این غلط است، (۳) و کتاب نامبرده از ناصر خسرو علوی است، و

ص: ۵۸۵

۱- رجال اصفهان: ۱۷۱.

۲- فوائد الرضویه ۱: ۱۶۸ و الذریعه ۱۲: ۲۷.

۳- الذریعه ۱۲: ۱۸۱.

وی اصفهانی نمی باشد، و برخی از تذکره نویسان مانند آذر و دیگران که وی را اصفهانی نوشته اند اشتباه نموده اند.

سید خلیل الله اصفهانی

از بزرگان علمای زمان خود، و مشاهیر دانشمندان عصر خویش بوده. از شاگردان سید حسین بن میر ابی القاسم خوانساری می باشد. (۱)

شیخ خلیل الله طالقانی

از افاضل اصحاب ایقان، و مستغرق بحر عرفان، مدت چهل سال یا کم و بیش در یک خرقة، و شبانه روزی به یک دو لقمه چربش اکتفا نموده. علوم ظاهر و باطن را جامع، و نور شهود از سیمای او لامع بود، گوشه عزلت در اصفهان اختیار کرده، و از آنجا در حدود سال ۱۱۱۴ (۱۱۲۰) وفات یافته، در بقعه شیخ علی بن سهل در قبرستان طوقچی مدفون گردید. (۲)

از آثارش: ۱- دیوان اشعار ۲- رساله در علم مناظر و مرایا ۳- زاد السبیل، در آداب سلوک ۴- نظم کافیه ابن صاحب می باشد.

خطوط را زیبا می نوشته، و مجموعه کتب خویش را بر طلبه علوم وقف نموده بود.

ص: ۵۸۶

۱- الکرام البرره: ۵۰۹، الکواکب المنتشره: ۲۴۵.

۲- تذکره حزین: ۲۴، رجال اصفهان: ۲۱۰، فوائد الرضویّه ۱: ۱۷۵.

از اشعار اوست:

ما باده کشان شنبه و آدینه نداریم *** جز جام شراب و دل بی کینه نداریم

ملا خلیل شریف

معروف به حکیم، عالم فاضل جلیل، و حکیم عارف، (۱) متوفی به سال ۱۲۸۶، و مدفون در جنب فاضلان در تخت فولاد. (۲)

میرزا محمد خلیل امامن جمعه قمیشه ای

عالم فاضل جلیل، از اجله علما و سادات، و در محل خود مرجع شرعیات بوده. (۳) در اصفهان تحصیل نموده، و پس از وفات، در حجره جنب حرم شاهرضا مدفون گردیده است.

آقا خلیل قاینی

فرزند محمد اشرف. از اهالی قاین، در اصفهان (۴) تحصیل نموده، و در قزوین ساکن گردیده، و در سال ۱۱۳۶ وفات یافته. (۵)

ص: ۵۸۸

-
- ۱- رجال اصفهان: ۲۱۰.
  - ۲- مدفن صاحب عنوان در حوال قبر علامه خواجویی قرار دارد و بر سنگ لوح مزارش به فقیه و محدث توصیف شده و معروف بودن او به حکیم که در متن آمده صحیح نیست.
  - ۳- رجال اصفهان: ۱۶۶.
  - ۴- فوائد الرضویه ۱: ۱۷۴.
  - ۵- وی از مفاخر علمی زمان خود، و از شاگردان علامه آقا رضی الدین خوانساری بوده است. ر.ک: تتمیم امل الأکل: ۱۴۲.

کتب زیر از اوست:

۱- رساله در ردّ بر نصاری ۲- شرح رساله جبر و تفویض منسوب به حضرت هادی (علیه السلام) موسوم به الرساله الالهیه ۳- شرح حدیث عمران صابی؛ و غیره.

سید محمّد خلیل موسوی

فرزند محمّد حسین. عالم فاضل جلیل، و محدث خبیر، آشنا به علوم حدیث و اخبار بوده، و در موقع چاپ «بحار الانوار» از طرف حاج محمد حسن امین الضرب اصفهانی متصدق تصحیح و مقابله آنها شده، و از این راه خدمتی شایان به علم و دین نموده. در سال ۱۳۱۴ وفات یافته است. (۱)

میرزا محمد خلیل میر دامادی سدهی

فرزند سید عبدالکریم حسینی. از شاگردان آقا سید محمّد باقر درجه ای بوده، و در سده، ریاست علمی و دینی در زمان او بدو منحصر بوده، و هم آنجا وفات یافته، در جنب مسجد جامع مدفون گردید. (۲)

ص: ۵۸۸

۱- رجال اصفهان: ۲۳۹، نقباء البشر: ۷۰۷.

۲- وی شاگرد و داماد حاجی کلباسی بوده و شاگردی او نزد مرحوم درجه ای نادرست است. بلکه چنانچه نوشته اند: مرحوم درجه ای فوق العاده از او تجلیل می نموده. (مقدمه لطائف غیبیه)

کلمه خواجه در لغت به معانی: رئیس، کد خدا، شیخ، مرشد و مالدار، بزرگ، توانگر استعمال شده، و جمعی از بزرگان اصفهان بدین شهرت معروفند:

۱- خواجه اعلم، از عرفا. قبرش در کنار خیابان هاتف نزدیک کوچک نمکی بود که در مسیر خیابان خراب شد، و مسجد خواجه اعلم در مجاورت اوست، مناره زیبایی داشت.

۲- خواجه افضل ترکه، قبلاً به نام او اشاره شد.

۳- خواجه امام الدین واعظ، از دانشمندان قرن هفتم.

۴- خواجه امام صفی الدین اصفهانی مدرّس مدرسه ای که مادر ارسلان بن طغرل در همدان بنا نموده بود.

۵- خواجه حسن، که ظاهراً همان مولا تاجا باشد، در جنب مسجدی در محله بازار غاز.

۶- خواجه میر حسن، مقابل مسجد مصری. ظاهراً از عرفا و متصوّفه بوده، و در شب ۵ شنبه ۱۰ رمضان ۷۸۸ وفات یافته است.

[\(۱\)](#)

۷- خواجه خضری، شهرت شیخ محمد بن یوسف بنا است که به شیخ سینا معروف است.

۸- خواجه رکن الدین صاعد، از صاعدیان.

۹- خواجه سعد الدین ساوجی، معاصر سلطان محمود غازان، برادر اولجایتو ملقب به صاحب دیوان، از وزرای معروف، بانی ساختمان

ص: ۵۸۹

۱- گنجینه آثار تاریخی اصفهان: ۵۸۸.

محراب نفیس گچ بری مسجد جامع اصفهان، مقتول در دهم شوال ۷۱۱ در محول نزدیک بغداد.

در قبرستان شاه میر حمزه مقبره خرابه ای بود منسوب به خواجه سعد، ظاهراً منسوب به همین وزیر بود که قبل از وفات، جهت خود تهیه نموده و بعداً مقبره خاندان او شده بود.

۱۰- خواجه صدر الدین علی طیب، بانی مقبره و خانقاه شیخ ابوالقاسم نصر آبادی.

خواجه نظام الملک

امیر ابوعلی قوام الدین حسین بن علی بن اسحق بن عباس نوقانی رادکانی طوسی، وزیر ملک‌شاه سلجوقی.

از با کفایت ترین و لایق ترین و دانشمندان وزرای سلاجقه. خدمات زیادی به ملک و مملکت نموده، و علما و دانشمندان را احترام زیاد می نموده. در شهرهای مختلف، مدارس جهت طلاب علوم ساخته که عموماً به نظامیه معروف است، مانند: نظامیه اصفهان، بغداد، ری، نیشابور.

در ۲۱ ذی قعدة ۴۰۸ متولد، و در ۱۲ رمضان سال ۴۸۵ در سفر بغداد در کرمانشاه (بروجرد) به دست فدائیان اسماعیلیه کشته شد، جنازه به اصفهان منتقل گردیده، در مدرسه او مدفون شد، و آنجا را به همین جهت «تربت نظام» گویند.

خواجه عقل فطری را با عقل مکتسبی توأم ساخته، و در فقه و حدیث و ادبیات و دیگر علوم متداوله دستی قوی داشته، به فارسی

و عربی شعر می گفته.

گویند: خواجه اولین کسی است که بنای مدرسه گذاشته، و هم اول وزیری است که از طرف خلفا لقب یافته، او را رضی امیرالمؤمنین، و تاج الحضرتین می نامیده اند.

مدت سی سال با کمال قدرت و احترام، وزارت الب ارسلان و ملک شاه را داشته. از آثارش علاوه بر مدارس و مساجد و رباطات کتاب: ۱- سیاست نامه، یا سیر الملوک ۲- قانون الملک (غیر از کتاب سیاست نامه است).

خواجه با وجود اشتغال به کارهای وزارت، و رسیدگی به حال ارباب حاجت و رعیت، خطّ نستعلیق (۱) و رقاع را در کمال خوبی می نوشته است.

انوری در مرثیه او گوید:

حامی جهان ز جور افلاک برفت *** بنیاد نظام عالم خاک برفت

او رفت و سعادت از جهان پاک برفت *** تو زهر زمانه خور که تریاک برفت

چون در سؤال این سال، ملک شاه وفات یافت، امیر معزی در مرثیه آن دو گفت:

رفت در یک مه به فردوس برین دستور پیر *** شاه برنا از پی او رفت یک ماه دگر

ص: ۵۹۱

کرد ناگه قهر یزدان عجز سلطان آشکار *** قهر یزدانی بین و عجز سلطانی نگر

***

دستور و شهنشه از جهان رایت خویش *** بردند و مصیبتی نیامد زان بیش

بس دل که شدی ز مرگ شاهنشہ ریش *** گر کشتن دستور نبودى در پیش

فایده ۱: در مقبره خواجه چندین نفر از سلاطین و بزرگان مدفون می باشند:

۱- برکیارق.

۲- جمال الدین حسین بن صفی الدین محمد صفوی، از شاهزادگان صفوی، در سال ۹۲۳ وفات یافته، در این محل مدفون گردید. (۱)

۳- سلطان سنجر سلجوقی، در این مقبره قبری بدو منسوب است لکن سحت آن مورد تردید می باشد، بلکه بطلان آن واضح است.

۴- میر سید علی شهید. از بزرگان علمای [وزرای] زمان خود بوده، و در ۳ شوال ۸۵۹ شهید شده، در این محل مدفون گردید. (۲)

۵- سلطان غیاب الدین محمد بن ملکشاه، متوفی در ۲۴ ذیحجه سال ۵۱۱ به سنّ سی و پنج سالگی.

در این سال، یحیی بن مهدی اصفهانی مورخ نیز وفات یافته، در این شهر مدفون گردید.

ص: ۵۹۲

۱- رجال اصفهان: ۱۹۳.

۲- رجال اصفهان: ۱۹۳.

۶- میرزا محمد معینا، از کتاب و نویسندگان و شعرای عهد صفوی، وفاتش به سال ۱۱۲۰ روی داده است. (۱)

۷- سلطان محمود بن محمد بن ملک‌شاه، بدون موفقیت در جنگ‌ها به سال ۵۲۵ کشته شد و سلطنت نکرد.

۸- سلطان مسعود بن محمد بن ملک‌شاه. در ۵۴۷ در همدان مرده، و ظاهراً در اصفهان مدفون شد.

۹- ملک‌شاه، جلال‌الدین ابوالفتح حسن بن محمد آل‌البرسلان بن چغری بیک بن سلجوق. در ۴۴۷ متولد، و در ۴۶۵ به سلطنت نشست، و در شوال ۴۸۵ وفات یافته.

در اثر لیاقت و کاردانی خواجه نظام‌الملک، از معروف‌ترین و مقتدرترین سلاطین سلجوقی است، و در زمان او حسن صباح شروع به دعوت نمود، و به دست یارانش عده‌ای کثیر از بزرگان کشته شدند.

از آثار او اصلاح تقویم است که به دستیاری جمعی از علمای بزرگ ریاضی انجام یافته، و به «تقویم جلالی» معروف است.

خاقانی در مرثیه او گوید:

ملک‌شاه آب و آتش بود، رفت آن آب و مرد آتش *** کنون خاکستر و خاک است مانده در سپاهانش

۱۰- حکیم مؤمن تنکابنی

میرزا محمد مؤمن بن محمد زمان حسینی تنکابنی. سید حکیم فاضل

ص: ۵۹۳

۱- رجال اصفهان: ۱۹۴.

ادیب. معاصر شاه سلیمان صفوی بوده، و کتاب خود را در طب به نام «تحفه المؤمنین» و بر حسب آنچه مشهور است «تحفه حکیم مؤمن» را در زمان این پادشاه تألیف نموده که مکرّر به طبع رسیده. اولاد او در اصفهان و نجف آباد ساکن می باشند.

در صحن مقبره خواجه، قبر کوچکی است که بر روی او: میرزا محمّد مؤمن (حکیم و ادیب و شاعر) (۱) متوفی به سال ۹۲۳ مرقوم است، و اتحاد نام، برخی را به اشتباه انداخته، وی را حکیم مؤمن تنکابنی سابق الذکر دانسته اند، و حال آن که تاریخ قبر، حکایت از اختلاف آن دو می نماید، و او دانشمند دیگری است غیر از حکیم تنکابنی.

۱۱- مؤید الملک ابوبکر بن نظام الملک، در ۴۹۴ گرفتار شده، و برکیارق او را کشته، جنازه اش به اصفهان منتقل شده، و در مقبره خواجه جنب پدر مدفون گردیده است.

خواجه را اولاد و اعقاب زیاد است که عموماً به وزارت رسیده، و احتمالاً پس از فوت، در مقبره پدر مدفون شده اند، و آنها عبارتند از: ۱- ضیاء الملک احمد ۲- فخر الملک حسن ۳- شمس الملک عثمان ۴- عزّ الملک ۵- صدرالدین محمّد بن حسن.

ص: ۵۹۴

۱- به نوشته رفیعی مهر آبادی بر سنگ مزار نامبرده اسامی ۱۴ معصوم و سه بیت شعر با این مطلع: فریاد ز رفتن محمد مؤمن *** کز نخل حیات خویشتن طرف نبست و تاریخ وفات او در ۲۷ رمضان المبارک ۹۲۳ نقش شده و هیچ عنوان و لقبی برای او ذکر نشده که می رساند که از مردان عادی بوده که ناکام از دنیا رفته است. ر.ک: آثار ملی اصفهان: ۷۹۱.

جهت اطلاع از حالات آنان به کتاب آثار الوزراء، و تجارب السلف، و سلجوقنامه، و دیگر مواضع رجوع شود.

فایده ۲- چنانکه قبلاً یاد آور شدیم عده ای از دانشمندان و بزرگان به دست فدائیان اسماعیلیه کشته شدند. ذیلاً به نام چند نفر از آنها که مربوط به اصفهان است اشاره می شود: (منقول از جامع التواریخ رشیدی)

۱- خواجه نظام الملک، به دست ابو طاهر ارزانی دیلمی در ۴۸۵.

۲- ابوالمظفر خجندی، مفتی و واعظ اصفهان، به دست ابوالفتح سنجری، در شعبان ۴۹۱ (ابوالمجید مظفر) و در ری ارغش نظامی که دختر عمّ برکیارق زن او بود کشته شد.

۳- امیر بیکلا سرمز سردار بزرگ سلطان محمد، در عمارت سلطنتی اصفهان، به سال ۴۹۳.

۴- قاضی عبدالله اصفهانی، به دست ابوالعباس نقیب، در ماه صفر ۴۹۳.

۵- عبدالجلیل دهستانی، وزیر برکیارق، به دست جوانی موی سرخ، در ۴۹۵.

۶- ابوالعلا صاعدی مفتی اصفهان در مسجد جامع، به دست باطنیان، در ۴۹۵.

۷- خواجه عبداللطیف خجندی، رئیس شافعیان، به دست فدائیان، در ۴۹۶.

۸- سید دولتشاه علوی رئیس اصفهان، به دست باعبدالله موغانی، در جمادی الاولی ۵۲۸.

۹- راشد، فرزند مسترشد خلیفه عباسی، به دست چهار رفیق، در

ص: ۵۹۵

رمضان ۵۳۲. در این سال، کیا بزرگ امید، پادشاه اسماعیلی مرده، و پسرش محمد جای گیر او شد.

۱۰- اغمشلش، نایب خلیفه در اصفهان، به سال ۶۱۳.

دامی

ملا- عبدالواسع دامی فرزند ملا کلب علی، در ۱۱۶۴ متولد، و در ۱۱۷۳ وفات یافته، قبرش در مقابل تکیه میرزا ابوالمعالی، نرسیده به (۱) قبر ملا علی اکبر اژه ای.

ماده تاریخ وفاتش این است:

[رقم زد این چنین کلک رفیق از بهر تاریخش]*** به ناکامی ز دنیا رفت عبدالواسع دامی

از اشعار اوست:

حال هیچ آشنا نمی پرسی *** یا همین حال ما نمی پرسی

دانش ساروی

ملا علی. در اول «دانش» تخلص می کرده، و سپس «جاوید» را انتخاب نمود. در ۱۰۷۰ وفات یافته، در بقعه محمد [علی] بیک در مزار [= تکیه] (۲) بابا رکن الدین مدفون گردید.

ص: ۵۹۶

۱- رجال اصفهان: ۵۳، بزرگان و سخن سرایان همدان ۱: ۲۷۱.

۲- رجال اصفهان: ۲۱۱. [به نقل از بلاغی]

حکیم محمد داود هندی اصفهانی

معروف و ملقب به تقرّب خان. از اطمینان معروف اصفهان است که به هند رفته و در آنجا شهرت یافته، ثروتی بی کران اندوخته، در اصفهان سال ۱۰۵۵ مسجد جامع جورجیر یا جوجو را تجدید سلاختمان کرده که به نام مسجد حکیم شهرت دارد.

یکی از فرزندان: میرزا محمد تقی طیب است که ساکن اصفهان بوده، و ظاهراً به میرزا کوچک شهرت داشته است.

داود ظاهری

ابو سلیمان داود بن علی بن خلف اصفهانی کوفی، از مشاهیر علما و فقها و محدّثین شافعی است که در بین اهل سنت به زهد و تقوی معروف بوده، و در حقّ امام شافعی تعصّب زیاد داشته، و درباره او دو کتاب تألیف نموده. گویند: عقلش بر علمش راجح بوده.

در ۲۰۱ هجری در کوفه متولد، و در ۲۷۰ در آنجا وفات یافته، و آنچه وفاتش را در ۲۰۷ (وفیات الاعیان) نوشته اند غلط ظاهر است.

وی از جمله کسانی است که حکم به ظاهر قرآن و حدیث می کند، و رأی و قیاس و تأویل را باطل می داند، و آنان را ظاهری گویند، و او مؤسس این مذهب است.

فرزندش: ابوبکر محمد بن داود نیز فقیه و محدّث و ادیب و شاعر بوده، در دوشنبه نهم رمضان ۲۹۷ به سنّ چهل و دو سالگی وفات یافته.

ص: ۵۹۷

کتب زیر از اوست:

۱- الاعذار ۲- الانتصار ۳- الانذار ۳- الزهره، در ادبیات، در بیروت به طبع رسیده ۵- الوصول الی معرفه الاصول.

میرزا داود مرعشی

ابن میرزا عبدالله بن محمد شفیع، از اکابر سادات عالی درجات، (۱) به جلالت شأن معروف، و به اقتضای فضایل و کمالات، موصوف. به منصب رفیع تولیت روضه رضویّه، و مصاهرت دودمان صفویّه ممتاز گردیده.

در ۱۰۶۵ در اصفهان تولّد، و در سال ۱۱۳۳ در اصفهان وفات یافته، شاعر و ادیب و نویسنده است.

کتب زیر از اوست:

۱- دیوان اشعار ۲- مثنوی زبور العاشقین ۳- سفرنامه ۴- سلطان الانساب ۵- مثنوی نمکدان؛ و غیره.

میرزا داود را فرزندی [= نواده ای] است به نام: میرزا احمد [بن میرزا ابوالقاسم] که ادّعی سلطنت نموده و به سید احمد شاه معروف شده، (۲) و در بیع الاول سال ۱۱۴۰ جلوس نموده، و اسیر قشون افغان کشته، در اصفهان شهیدش کردند. برادرش [= پدرش]: میرزا ابوالقاسم را نیز افاغنه در سال ۱۱۳۶ مقتول ساخته بودند.

ص: ۵۹۸

۱- تاریخ حزین: ۲۰۹، تذکره حزین: ۱۴۶ و مکارم الآثار: ۱۶۰.

۲- مکارم الآثار ۱: ۱۶۲.

درب امام

مزار کثیر البرکات امام زاده واجب التعظیم، حضرت (۱) ابوالحسن زین العابدین علی بن نظام الدین احمد بن شمس الدین عیسی ملقب به رومی بن جمال الدین محمد بن علی العریضی بن الامام جعفر بن محمد الصادق (علیهما السلام)؛ از بزرگان سادات، و اجلاً و محدثین بوده، و در این محل مدفون شده است.

امام زاده ابراهیم بطحایی، و مادر امیر جهانشاه آق قوینلو در مجاورت امام زاده مدفون می باشند. ساختمان امام زاده از آثار باستانی اصفهان، (۲) و مقبره از مزارات مشهور است که مردم اهتمام در زیارت او دارند، و محلّ نذورات و دعوات می باشد. درب امام جدّ سادات امامی اصفهان می باشد.

درویش صادق

در زمان صفویّه می زیسته، و مرتضی قلی خان شاملو به او ارادت داشته، جهت او در سر مزار بابا رکن الدین تکیه ای ساخته، و در آنجا ساکن بوده، و هم در آنجا مدفون گردیده. (۳)

این یک بیت از آثار اوست:

دل خانه خداست مکن وقف چون مزار *** این خانه را به صاحب این خانه واگذار

ص: ۵۹۹

۱- رجال اصفهان: ۱۸۷.

۲- گنجینه آثار تاریخی اصفهان: ۳۴۱.

۳- تذکره نصرآبادی: ۲۱۲.

مرد مرتاض صاحب سلوکی بوده، در تکیه جنب مسجد لبنان به ریاضات اشتغال داشته، سپس در جنب نهر طاق نما شاه عباس ثانی جهت او تکیه ای زیبا و با صفا ساخته، در آنجا سکونت یافته، پس از مرگ در همانجا مدفون شده است. (۱)

به ترکی و فارسی شعر می گفته است. (نهر طاق نما ظاهراً مادی فرشادی است، نه مادی نیاصرم که برخی تصور کرده اند).

درویش عبدالمجید طالقانی

شاعر ادیب خطاط شکسته نویس معروف. (۲) در کسوت درویشی، سیرت پادشاهی داشته؛ وی یکی از ارکان اربعه مخترعین و خوشنویسان عالم است. در سنین جوانی به سال ۱۱۸۵ در اصفهان وفات یافته، در قبرستان کوچک مقابل تکیه میر مدفون است.

در بدایع و نوادر گوید: غالباً به مالاریا مبتلا بوده.

از اشعار اوست:

جز دام تو جای دیگرم نیست *** حاجت به شکستن یرم نیست

***

ص: ۶۰۰

۱- تذکره نصر آبادی: ۲۰۹.

۲- رجال اصفهان: ۱۱۰، پیدایش خط و خطاطان: ۱۲۶.

آه از شب هجران تو و روز قیامت *** کان را شبی از پی نه و آن را سحری نیست

در شعر «خموش» تخلص داشته، (۱) و در فنّ شکسته نویسی به حدّی ترقّی کرد که رونق خطّ شفیعا را شکسته.

حاجب شیرازی درباره او گوید:

ای گشته مثل ز خوشنویسی ز نخست *** مفتاح خزاین هنر خامه توست

تا کرده خدا لوح و قلم را ایجاد *** نوشت کسی شکسته را چون تو درشت

آذر مؤلف «تذکره الشعراء» در ماده تاریخ وفات او گوید: (۲)

«شده ایوان جنان منزل درویش مجید» (۱۰۸۵)

دیوان اشعار او در کتابخانه مرکزی دانشگاه طهران موجود است.

درویش عبدی

از شاگردان میرزا میر عماد خطاط (۳) است که سال ها در خدمت استاد به تعلیم خطّ نستعلیق اشتغال داشته، و پس از کسب اشتهار، به لباس فقر و سلوک به سیاحت پرداخته، در سال ۱۰۵۷ در اسلامبول وفات یافته است.

ص: ۶۰۱

۱- خطّ و خطاطان رفیعی: ۱۵۶.

۲- در نوشته مؤلف «شده ایوان جنان» به «شده دیوان جنان» تصحیف شده بود و بر اساس آن سال فوت او (۱۰۸۵) نیز (۱۰۸۸) حساب شده بود که اصلاح شد.

۳- خطّ و خطاطان: ۱۰۹، پیدایش خطّ و خطاطان: ۱۴۱.

یکی دیگر از شاگردان میر عماد: عبدالجبار اصفهانی است که خطّ او در نهایت اشتهار، و خود در اصفهان معزز و محترم می زیسته، و به سال ۱۰۶۵ در این شهر وفات یافته است.

درویش قاینی

ساکن اصفهان بوده، در سال ۱۱۸۵ وفات یافته، شاعر و ادیب بوده است.

کمال الدین درویش محمد نطنزی

ابن شیخ حسن عاملی نطنزی اصفهانی. از موثّقین علمای اصفهان است که از شیخ علی کرکی نقل احادیث نموده، و مولی محمد تقی مجلسی و شیخ عبدالله بن جابر عاملی از او نقل احادیث می نمایند. (۱)

وی اوّل کسی است که در عهد صوفیه نشر احادیث شیعه نموده. تا سال ۹۳۹ زنده بوده، و قبرش در نطنز دارای قبّه و بارگاه بوده است.

(شیخ عبدالله بن جابر عاملی)

پسر عمّه مجلسی اول بوده، و شیخ روایت مجلسی می باشد.

از علمای کاملین، و فقها و محدثین بوده، و ظاهراً در اصفهان وفات یافته است.

ص: ۶۰۲

از اهالی قزوین بوده، در اصفهان خدمت علامه آقا حسین خوانساری، و مولی محمد مؤمن تبریزی، و درویش طفیل یزدی تحصیل نموده، در حساب و معما و لغز، صاحب ربط بوده. در ۱۰۷۹ وفات یافته است.

سید ذبیح الله بن هدایه الله بن مهدی شهید موسوی اصفهانی مشهدی

(میرزا محمد مهدی شهید)

ابن هدایه الله، از علما و کاملین بوده، (۱) در سال ۱۱۵۲ متولد، و در رمضان ۱۲۱۸ در مشهد شهید گردیده. (۲) مؤلف حاشیه ای است بر شرح دروس شهید. (۳)

ص: ۶۰۳

۱- فاضل بسطامی در فردوس التواریخ در ترجمه او گوید: از مشاهیر علمای خراسان، بل از معاریف فضلائی ایران است. در معقول و منقول و فقه و اصول مهارت تمام و استحضار مالا کلام داشته. پایه مآثرت و مکرمت را در اعلی درجات علم و عمل گذاشته. تحصیل علوم شرعی را در خدمت آقای بهبهانی نموده... و تکمیل علوم عقلیه در حضرت حکیم ربّانی آقا محمد بید آبادی فرموده، و علوم ریاضیه را در نزد مرحوم شیخ حسین [عاملی]. به انجام رسانیده. بالجمله، در غالب فنون، ماهر، کالسحاب الماطر، و البحر الزاخر. همیشه مشغول افاضه انواع علوم و رسوم و آداب، و تشویق و تربیت محصلین و طلاب بوده. کراماتی چند به آن سید نسبت می دهند... در جوف شب، خود برای آرامل و ایتام، حمل مایحتاج و طعام و نفقه و انعام می نمود. ر.ک: فوائد الرضویه: ۶۷۱-۶۷۲.

۲- الکرّام البرره: ۵۲۳.

۳- اثر مهمّ فقهی میرزا مهدی شهید «نبراس الهدایه» در شرح کفایه محقق سبزواری است که در پنج جلد تدوین گشته و نسخ خطّی آن موجود است.

فرزندش: حاج میرزا هدایه الله در ۱۱۷۸ متولد، و در ۷ رمضان ۱۲۴۸ وفات یافته، (۱) مؤلف کتابی است در تفسیر قرآن. (۲)

صاحب عنوان: از علمای کاملین، و مدرسین آستانه مقدّسه رضویه (علیه السلام) بوده. وی را تألیفاتی (۳) است:

۱- ترجمه عیون اخبار الرضا (علیه السلام) ۲- شرح کفایه سبزواری، خمس و زکات ۳- رساله در طهارت ۴- رساله دیگری در طهارت، کوچکتر از اول ۵- رساله در مواسعه و مضایقه.

میرزا هاشم شهیدی

برادر صاحب عنوان: حاج میرزا هاشم شهیدی (۴) در ۱۲۰۹ متولد، و در ۱۲۶۹ وفات یافته، در حرم مطهر جنب پدر خویش مدفون گردید. (۵)

ص: ۶۰۴

۱- محدّث قمی می نویسد: سید ماجد عالم عابد مفسر جلیل حاج میرزا هدایت الله... ریاست شرعیّه خراسان در آن عصر منحصر به ایشان بوده. فوائد الرضویه: ۶۷۲.

۲- تاریخ علمای خراسان: ۶۶.

۳- اعیان الشیعه ۴۴:۳۱.

۴- تاریخ علمای خراسان: ۹۱.

۵- به نوشته محدّث قمی: سید سند ماجد جلیل حاجی میرزا هاشم، ولد ارشد میرزا هدایه الله، و نواده مرحوم شهید است که در حضرت والدش تحصیل فقه و تفسیر و کلام، و تکمیل هر مرتبه و مقام نموده، و از ایشان اجازه اجتهاد تحصیل فرموده، و اکثر ایام صائم، و در لیالی قائم، و پیوسته به ذکر و دعا اشتغال داشت، و ماه رجب و شعبان را ترک صیام نمی نمود، و در جوف لیالی به منازل فقرا و مساکین قدم رنجه می فرمود. و از مؤلفات ایشان است کتابی نظیر تسلیه الفؤاد. فوائد الرضویه: ۶۷۳.

(حاج میرزا داود خراسانی)

فرزند حاج میرزا مهدی، در ۱۱۹۰ متولد، و در ۱۲۴۰ وفات یافته، (۱) در حرم مطهر مدفون گردید. (۲)

برادرش: میرزا عبدالجواد نیز از علمای اخیار بوده، در ۱۱۸۸ متولد، و در ۱۲۷۶ وفات یافته، جنب پدر و برادر خویش مدفون شده است.

ال شهید از اولاد میرزا محمد مهدی موسوی اصفهانی، و از خاندان های علمی قدیمی می باشند که در مشهد متوطن بوده، و بیشتر افراد آن از قرن دوازدهم تاکنون از اهل علم و ادب و شعر بوده و به اصفهانی شهرت دارند. از شرح حال این خاندان در این کتاب همین قدر کافی است. (۳)

ذوالرمه

ابوالحارس یا ابوالحارث غیلان یا عبیدالله بن عقبه، از مشاهیر

ص: ۶۰۵

- ۱- اعیان الشیعه ۳۰: ۲۲۷، تاریخ علمای خراسان.
- ۲- محدث قمی می نویسد: سید اجل و فاضل اورع اکمل حاج میرزا داود... از غالب علوم حظی وافر، و بهره ای کامل داشته، و در خدمت والد ماجدش مانند برادرش تحصیل فضل و ادب و اخلاق نموده، و در فنون ریاضیه ماهر بوده. گویند: چون مرحوم مبرور آقا شیخ محمد تقی [رازی] اصفهانی به زیارت ارض اقدس مشرف شد، سید مذکور چهارده ماه آن جناب را مهمان کرده، و قروض ایشان را که زیاده از هزار تومان بود از مال خالص خود ادا کرد، و در آن ایام فقه و اصول را در خدمت ایشان اکمال فرمود. فوائد الرضویه: ۶۷۳-۶۷۲.
- ۳- شرح حال مفصل خاندان شهیدی در مقدمه دیوان حاج میرزا حبیب خراسانی بیان شده است.

شعراى عرب، مردى اديب و فصيح، لکن زشت صورت و قبيح منظر بوده، در سال ۱۱۷ در اصفهان وفات يافته است. (۱)

مولى ذوالفقار اصفهانى

از علمای قرن یازدهم هجرت در اصفهان است، و در علوم عقلی مهارت داشته است. (۲)

ذوقى

میرزا ابوالقاسم فرزند عباس بن اسماعیل، از شعراى اصفهان است (۳) که دیوانش به طبع رسیده، و در انواع سخن از غزل و قصیده مهارت داشته.

در ۱۲ محرم الحرام سال ۱۳۳۶ به مرض استسقاء وفات یافته، در تخت فولاد مقابل تکیه میرزا ابوالمعالی مدفون گردیده است.

در علوم خط و سیاق به اعلى درجه کمال رسیده، سال ها در عراق عرب

ص: ۶۰۶

۱- ریحانه الادب ۲: ۴۵.

۲- اعیان الشیعه ۳۱: ۵۶. کمال الدین ذوالفقار بن حاج علی سلطان از شاگردان علامه مجلسی و معاصرین علامه افندی بوده و در ریاض از فوائد رجالی او استفاده شده، از تألیفات او: الاربعین فی مطاعن المتصوفین، و الزبر و البینات در شرح رساله اعتقادات علامه مجلسی شناخته شده. ر.ک: صفویّه در عرصه دین، فرهنگ و سیاست ۲: ۵۸۰. و او غیر از امیر ذوالفقار است که آقا حسین خوانساری اجازه ای مفصل برای او نگاشته است.

۳- رجال اصفهان: ۵۳.

و شیراز ساکن بوده، و با علما و فضلا و شعرا محشور شده، و آوازه شعر و ادب او به همه جا رسیده.

غمگین در ماده تاریخ وفاتش گوید:

آفتاب فلک فضل و هنر *** میر ابوالقاسم قدسی بنیان

گفت غمگین ز پی تاریخش *** ذوقی ما بجان شد پویان

ملا ذوقی اردستانی

علی شاه، معروف به ملا ذوقی، شاعر و عارف. (۱) در اصفهان شغل گیوه دوزی داشته، با حکیم شفائی معاصر بوده، و حکیم در هجو او و بینی بزرگش قریب صد رباعی گفته.

در سال ۱۰۴۵ در اصفهان وفات یافته، در مقبره پیر پینه دوز مدفون گردیده.

از اشعار اوست:

نه شکوفه ای نه برگی نه ثمر نه میوه دارم *** همه حیرتم که دهقان به چه کار کشت ما را

اشعارش در حدود دو دیوان است.

ذوالنون طبیب اصفهانی

ملازم سام میرزا صفوی فرزند شاه اسماعیل اول بوده، کتاب «الطبّ

ص: ۶۰۷

۱- تذکره نصر آبادی: ۲۷۵، آتشکده اردستان ۲: ۴۰۸.

السامی» را به نام او نوشته، و جز آن رسایلی دیگر در طبّ و معّمًا دارد. (۱)

رابط

از شعرا و گویندگان، ادیب و شاعر، نامش ملک محمد بن نورا صحّاف، از احفاد آقا ملک کدخدای اصفهانی است.

تتبع اشعار نظامی کرده، صاحب دیوان است دیگر از آثارش ساقی نامه است که نسخه آن در بادلیان موجود است. (۲)

راز اصفهانی

میر میران، مشهور به نوازش خان بن علی مردان اصفهانی. در زمان شاه سلطان حسین صفوی به سفارت هند رفته، و سپس در بنگاله ساکن شده، (۳) و در آنجا در ۶ ربیع الاول ۱۱۸۰ وفات یافته. شاعر و ادیب بوده.

و او غیر از: رازی اصفهانی است که برادر کوچک محمد شریف هجری شاعر بوده، و در زمان شاه طهماسب اول وزیر اصفهان بوده است.

راشد عباسی

ابو منصور جعفر بن فضل، سی امین خلیفه بنی عباس است.

در ۱۶ ذی قعدة ۵۲۹ پس از کشته شدن پدرش به خلافت رسیده، و در ۵۳۰ او را خلع نموده، به اصفهان آمده، در این شهر در ۵۲۳ به دست

ص: ۶۰۸

۱- الذریعه ۱۵:۱۴۲.

۲- تذکره نصرآبادی: ۴۲۳، الذریعه ۹:۳۴۴.

۳- الذریعه ۹:۳۴۲.

فدائیان اسماعیلیّه کشته شده، و در قریه شهرستان مدفون گردید.

مقبره او معروف است و از آثار باستانی اصفهان به شمار می رود.

انصاری در کتاب آگهی شهان از کار جهان جلد یکم درباره او گوید:

مستر شد از مراغه و راشد به اصفهان *** بر خاکشان گذر کن و بر خوان رثای جهل

سید راضی اصفهانی

از شاگردان حاج میرزا حسین نوری در نجف بوده، و در خدمت آخوند خراسانی تلمذ فرموده، و از خواص اصحاب ایشان به شمار می رفته است.

راهب

میرزا جعفر نام داشته، از سادات طباطبائی، نواده میرزا رفیعا حکیم و عالم معروف است. به هن رفته، مراجعت نموده؛ کتابی به نام نادرشاه نامه دارد. (۱) در سال ۱۱۶۶ وفات یافته، در قبرستان آب بخشان مدفون گردیده است.

ماده تاریخ وفاتش را مشتاق گوید:

«راهب صد حیف زین جهان رفت»

و او غیر از: راهب رنانی اصفهانی است که او نیز به هند سفر کرده، و نصر آبادی به نام او اشاره می کند. (۲)

ص: ۶۰۹

۱- تذکره حسینی: ۱۳۶، خزانه عامره: ۲۴۶، آتشکده نیمه دوم: ۴۹۶.

۲- تذکره نصر آبادی: ۴۱۴.

از اشعار اوست:

چنان مکن که ز خاکم غبار بر خیزد *** مباد پرده ام از روی کار برخیزد

مولی رجب علی تبریزی

عارف حکیم، و ادیب شاعر. معاصر شاه عباس ثانی، و مورد احترام کلیه طبقات بوده، و در محله شمس آباد ساکن بوده، و بزرگان و امرا به زیارت او می رفته اند، و در مدرسه شیخ لطف الله تدریس می نموده است و کتب و رسائلی تألیف کرده.

(۱)

در شعر «واحد» تخلص می نماید. در سال ۱۰۸۰ وفات یافته است. نصر آبادی در تاریخ وفاتش گوید:

شهر تقوی و علم و دانش را *** کرد ملا رجب علی خالی (۲)

کتب زیر از اوست:

۱- اصول الاصفیه، در مسایل حکمت ۲- رساله فارسی در اشتراک وجود لفظاً، که آن را آقا جمال خوانساری رد نموده ۳- رساله در تطبیق آنچه در شرع درباره معناد گفته شده با صفات نفس ۴- دیوان اشعار ۵- رساله در اثبات واجب، فارسی؛ و غیره.

ص: ۶۱۰

۱- تذکره نصر آبادی: ۱۵۴- اعیان الشیعه ۱۸۸:۲۱ - ریحانه الادب ۶:۲۸۵.

۲- عدد ملا رجب علی (۴۱۶) که از عدد مصرع اول کم شود، تاریخ به دست می آید.

از اشعار اوست:

واحد که به کوی دوست منزل دارد *** غم نیست اگر غم تو در دل دارد

پیوسته به تعمیر بدن مشغول است *** بیچاره همیشه دست در گِل دارد

مؤلف ریاض العلماء به او معتقد نبوده و گوید: در علوم ادبی و دینی اطلاعات نداشته، لکن در علوم عقلی استاد، و شفا و اشارات تدریس می نموده، لکن قدرت به نوشتن عبارت عربی نداشته است.

جمعی کثیر در خدمت او تلمذ می کرده اند که از آن جمله است:

امیر قوام الدین رازی اصفهانی مؤلف کتاب «عین الحکمه» و رساله در اشتراک لفظی وجود که مطابق عقیده استاد نوشته؛ و محمد شفیع اصفهانی؛ و محمد رفیع زاهدی معروف به پیرزاده؛ و مولی عباس مولوی مؤلف اصول الفوائد؛ و قاضی سعید قمی.

(ملا محمد علی واحد قمی)

شاعر فاضل ادیب، از شاگردان مولی عبدالرزاق کاشانی، (۱) ساکن اصفهان بوده، و در شعر «واحد» تخلص می کند. [به نوشته نصر آبادی:] در ترتیب نظم و حل معما دستی دارد، و خط نسخ تعلیق را خوب

ص: ۶۱۱

۱- به نوشته نصرآبادی؛ وی مدتی از شاگردان علامه میر عبدالرزاق کاشی بوده. میر عبدالرزاق غیر از مولی عبدالرزاق، و متأخر از اوست.

می نویسد، و بدین جهت، موجب از سر کار پادشاه می گیرد. مثنوی گفته، از بس که خوب گفته شعرا آن را از وی نمی دانسته اند.

از اشعار اوست:

از غبارم شاخ گل بر سر ملایک می زنند *** تا بتان از نقش پا گل بر مزارم ریختند

سید رحمه الله نجفی اصفهانی

از علمای زمان خود بوده، (۱) و در لشکر شاه عباس سمت امامت جمعه داشته. (۲)

میرزا رحیم کلانتر

فرزند میرزا محمد علی موسوی. از سادات حکیم سلمانی.

شاعر ادیب فاضل، از خاندان های محترم و اصیل اصفهان، که مدت

ص: ۶۱۲

۱- اعیان الشیعه ۳: ۲۰۸.

۲- به نوشته عالم آرای عباسی (۱: ۱۴۶): میر رحمت الله پیش نماز از سادات نجف اشرف و فضیله عصر بود. در درگاه معلی منصب پیش نمازی داشت، مورد شفقت شاهانه و شمول اعزاز و احترام خسروانه بود. به غایت متقی و پرهیزگار. شعر عربی را بسیار خوب می گفت. در علم فقه و تفسیر و حدیث مرتبه عالی داشت. شاگرد بی واسطه مجتهد مغفور شیخ زین الدین علیه الرحمه بود و اکثر اوقات شریفش صرف درس و بحث می شد و از افاده خالی نبود.

چهار قرن است در این شهر به عزّت و احترام زیسته، و عده ای کثیر شاعر و ادیب از آنها برخاسته است.

صاحب عنوان در جمعه غزه رمضان المبارک ۱۲۹۵ و فات یافته، در لسان الارض مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش را سروش ضمن قطعه ای گفته است:

«کلانتری جنان را رحیم داد بدو»

مشارالیه جدّ فامیل کلانتری اصفهان می باشد.

میرزا رستم گورکانی

ابن عمر شیخ بن امیر تیمور گورکانی، از طرف شاهرخ حکومت (۱) اصفهان را داشته، در سال ۸۲۴ در اصفهان وفات یافته و مدفون گردید.

رستم بیک آقا قوینلو

در محله در کوشک، در جنب مدرسه و مسجد، قبرستان بزرگی بوده که تا این اواخر قسمتی از آن باقی بود، و سر در آن از آثار باستانی اصفهانی به شمار می رفت که به چهل ستون منتقل گردید. در این قبرستان عده کثیری از فضلا و دانشمندان و عرفا و وزرا مدفون بوده اند. در پشت سر در آن، بقعه ای وجود داشته که جزو خانه های اطراف شده. بقعه ای در آنجا بود، مشهور در بین عموم مردم آن بود که مقبره متعلق به

ص: ۶۱۳

رستم بیگ بن مقصود بیگ بن امیر حسن، از حکمرانان آق قوینلو می باشد.

مشارالیه در سال ۹۰۲ به دست احمد بیگ اغرلو محمد بن امیر حسن، عمو زاده خود کشته شده است.

در حوالی این محل، مدرسه قدیمی به نام ترکها، و حمامی است معروف به زینب بیگم که منسوب به سلاطین آق قوینلو می باشد، و در سال های اخیر که جهت لوله کشی کوچه آنجا را کردند آثار قبرستان تا حوالی مدرسه ظاهر گردید.

این زینب بیگم غیر از زینب نساء بیگم صفوی، و زینب بیگم زن حکیم الملک اردستانی بانی مدرسه نیم آورد می باشد.

رشید الدین اصفهانی

ابن ابراهیم [عالم فاضل] از شاگردان شیخ حسین بن عبدالصمد حارثی پدر شیخ بهائی بوده و از او مجاز بوده است. (۱)

محمد رضا چلبی تبریزی

اشاره

از شاگردان میر داماد بوده، (۲) و استاد، کتاب «شارح النجاه» رساله عملیه خود را به خواهش او تألیف نموده است. (۳)

ص: ۶۱۴

۱- اعیان الشیعه ۳:۳۲، الذریعه ۱:۱۸۶.

۲- الذریعه ۴:۱۳.

۳- در ابتدای «شارح النجاه» از او با وصف مؤمن موقن متدین یاد شده که اصرار بر تألیف کتابی فارسی فتوایی از میرداماد داشته است. با اینم وصف ذکر او در عداد دانشمندان و بزرگان اصفهان بی وجه است.

چلبی ها از تبریزیان ساکن عباس آباد اصفهان بوده اند، و دیگر از معروفین آنها است:

(محمد حسین چلبی)

در کمال مردمی و آدمیت، و صلاح و پاکیزگی وضع، و پرهیزگاری روزگار گذرانیده، مسجد و حمام و بازاری در جنب منزل خود ساخته، به اسم او مشهور است.

از اشعار اوست (رباعی درباره کتاب):

اندر سر و در حضر ای صاحب هوش *** هم راز بود کتاب از من مینوش

گنگی است سخن گوی و بشیری است نذیر *** آنکه که شوی ملول گردد خاموش

برادرش: محمد قاسم، جواد آدمی بوده، به تجارت به هند رفته، آنجا فوت شده است. از اشعار اوست:

رسم است که رهزن به شب تیره زند راه *** ساقی شب مهتاب ره توبه ما زد

* میرزا رضا حسینی از علما و سادات اصفهان بوده، و قبرش در بقعه مجلسی، در پای قبر آخوند است. (۱)

ص: ۶۱۵

۱- مرحوم مؤلف می نویسند: به ظن نویسنده وی میرزا سید رضا حسینی مذکور در تاریخ حزین استن که درباره او می نویسد: از سادات سینه اصفهان، و آن سلسله از قدیم الایام از اعظام و اکابر آن شهر بوده، اکثر از افاضل جهان، و اغلب منصب صدرات در آن خاندان... بالجمله سید مذکور از شکفته طبعان روزگار و ایامی مهیا به عزت و احترام داشت... قریب به حادثه مذکور (فتنه افغان) رحلت کرد. زندگی نامه علامه مجلسی ۲: ۳۱۹. گفتنی است حزین وی را در تذکره نیز عنوان کرده و مرحوم مؤلف ترجمه او را در متن به نقل از تذکره نقل خواهد کرد.

آقا رضا عباسی

نقاش زبر دست و معروف زمان شاه عباس اول: از آثارش (۱) تصویر عمارت عالی قاپو، و سر در قیصریه، و برخی از نقاشی های عمارت چهل ستون می باشد.

وفاتش در ذی القعدة الحرام سال ۱۰۴۴ روی داده است.

شیخ محمد رضا اصفهانی قهدریجانی

از اجله فضلا و فقها، و از شاگردان آخوند خراسانی بوده که پس (۲) از وفات استاد، به سامرا رفته، و دو سال به درس میرزا محمد تقی شیرازی حاضر شده، سپس به ایران جهت زیارت حضرت رضا (علیه السلام) مشرف شده، و پس از برگشتن، در کربلا در ۷ شعبان ۱۳۳۴ وفات یافته، در ایوان بزرگ معروف به مقبره میرزا موسی دفن شده. عالمی خلیق و مهربان بوده است.

ص: ۶۱۶

۱- گنجینه آثار تاریخی اصفهان: ۴۱۷.

۲- نقباء البشر: ۷۲۶.

عارف جلیل، و شاعر ادیب، از اهالی تبریز، و از اقطاب سلسله ذهیّه است. در اصفهان متولد گردیده، و ارادت به شیخ محمد علی مؤذن سبزواری داشته؛ در اشعار، گاهی «رضا» و گاهی «زرگر» و «جوهری» و «نجیب الدین» تخلص می کند. (۱)

در سال (۱۰۷۵) ۱۰۸۰ وفات یافته، قبرش در قسمت شمالی آب انباری که فعلاً جزو اراضی فرودگاه است قرار داشت، و تا این اواخر موجود بود، و نگارنده آن را دیده بود.

کتب زیر از اوست:

۱- خلاصه الحقایق ۲- دستور سلیمان ۳- دیوان غزلیات ۴- سبع المثانی [مطبوع] ۵- نور الهدایه [مطبوع]، و غیره.

مشارالیه غیر زرگر اصفهانی شاعر است که نامش محمد حسن بوده، و وفاتش در ۱۲۷۰ روی داده است.

و غیر از آقا محمد حسن زرگر عارف اصفهانی است که در حدود ۱۲۸۰ در مشهد وفات یافته، در صحن نو مدفون شده. (۲)

استاد و پیر طریقت او: شیخ محمد علی مؤذن خراسانی (۳) اصفهانی از اماجد عرفای معاصر شاه عباس صفوی بوده.

ص: ۶۱۷

۱- تذکره الاولیاء پرویزی، رجال اصفهان: ۲۱۳، ریاض العارفین: ۱۲۳، ریحانه الادب ۲: ۳۷۵، طرایق الحقایق ۳: ۱۸۳ و غیره.

۲- طرایق الحقایق ۳: ۱۸۴-۱۸۳.

۳- طرایق الحقایق ۳: ۱۶۴، ریاض العارفین: ۲۱۹.

کتب و رسائلی تألیف نموده، از آن جمله است:

۱- تحفه العباسیّه، که در ۱۰۷۷ تألیف شده، و به طبع رسیده است ۲- دیوان اشعار ۳- شرح کتاب اسرار الصلاه تألیف شهید ثانی و غیره.

در اصفهان وفات یافته، و هم در این شهر مدفون گردیده است. (۱)

آقا محمد رضا اصفهانی

از عرفا و صوفیه بوده، و در خدمت منور علی شاه (۲) مرجع خدمات بوده. قبل از ۱۳۰۰ در خفر کشته شده، و در شیراز مدفون گردید.

میرزا محمد رضا فقیه

از علما و زهّاد عصر خویش بوده، در ۱۲۶۷ وفات یافته، در قبرستان آب بخشان مدفون شده است. (۳) قبرش در نزدیکی مسجد قرار داشته است.

آقا محمد رضا همیشه ای

حکیم فیلسوف الهی ادیب شاعر متخلص به «صهبا» از مشاهیر حکما و مدرّسین، در طهران ساکن شده، و در مدرسه صدر کتب حکمت و

ص: ۶۱۸

۱- به نوشته دکتر احسان الله استخری: شیخ مؤذن مدت یک سال در اصفهان به وعظ و ارشاد خلائق پرداخته، در سال ۱۰۷۷ پس از مرگ شاه عباس دوم به زیارت عتبات ائمه هدی رفت، و پس از بازگشت به اصفهان، در سال ۱۰۷۸ به طوس عزیمت نموده، در آن جا به سرای آخرت رحلت کرد. اصول تصوف: ۴۰۱.

۲- طرائق الحقایق ۳: ۱۹۲.

۳- رجال اصفهان: ۱۴۴.

از شاگردان: حاج ملا- محمد جعفر لاریجانی [= لنگرودی]، و میرزا حسن نوری، و حاج سید رضی لاهیجی بوده، و جمعی کثیر از حکما از حوزه درس او برخاسته اند، همچون: جهانگیر خان قشقائی و شیخ محمود بروجرودی و دیگران.

کتب عدیده و حواشی کثیره بر کتب حکومت نوشته، و برخی از آنها مطبوع و منتشر است، از آن جمله است:

- ۱- اسفار اربعه و تحقیق درباره آنها، که در حاشیه شرح هدایه ملا صدرا به طبع رسیده. ۲- حاشیه اسفار ملا صدرا ۳- حاشیه تمهید القواعد صدر ترکه اصفهانی، مطبوع ۴- حاشیه بر شرح قیصری بر فصوص الحکم ۵- الخلافه الکبری، مطبوع ۶- رساله در وحدت وجود ۷- رساله در موضوع علم، مطبوع ۸- رساله در حدیث زندیق ۹- رساله در فرق بین اسماء ذات و صفات ۱۰- دیوان اشعار با تخلص «صهبا». * الولایه الالهیه، ظاهراً با الخلافه الکبری یک کتاب باشد. (۲)

در سال ۱۲۴۱ متولد، و در شب ۵ شنبه ۲۷ محرم سال ۱۳۰۶ در طهران وفات یافته.

پدرش: شیخ ابوالقاسم، و فرزندش: میرزا قوام الدین نام داشته اند، و هر دو از فضلا و علما به شمار می رفته اند.

ص: ۶۱۹

۱- طرایق الحقایق ۳: ۱۹۲.

۲- تاریخ فلاسفه اسلام، سالنامه شهرضا: ۲۵، ریحانه ۴: ۴۹۶، و نقباء البشر: ۷۳۲.

میرزا سید رضا حسینی

فرزند میرزا شاه تقی. شاعر و ادیب متخلص به «سید» از سادات حسینی اصفهان، در حسن سلیقه و رنگینی صحبت بی نظیر، و در سخن فهمی و نکته سنجی مسلّم هر صغیر و کبیر. (۱)

از اشعار اوست:

داغ عشق تو فراموش نخواهد گردید *** این چراغی است که خاموش نخواهد گردید

استاد محمد رضا بنا

فرزند محمد حسین. از زبر دست ترین هنرمندان (۲) قرن دهم و یازدهم هجری است، و اثر او بنای مسجد شیخ لطف الله، یعنی زیباترین بنای تاریخی اسلامی جهان است که از سال ۱۰۱۲ تا ۱۰۲۸ در عهد شاه عباس بزرگ صفوی ساخته شده است.

شیخ محمد رضا نجفی مسجد شاهی

فرزند علامه شیخ محمد حسین بن حاج شیخ محمد باقر نجفی.

از اجله علما و فقها و مدرسین اصفهان. در نجف اشرف در جمعه ۲۰ محرم سال ۱۲۸۷ قمری از دختر [سید محمد علی آقا مجتهد فرزند] علامه فقیه سید صدرالدین عاملی متولد گردیده؛ در خدمت: پدر

ص: ۶۲۰

۱- تذکره حزین: ۱۹۳: «در سنه ۱۱۳۳ که انجام روزگار آرام و انتظار بود در اصفهان به ملا اعلی ملحق شد».

۲- کارنامه بزرگان ایران: ۲۱۲.

دانشمند خود، و سید ابراهیم قزوینی، و میرزا حبیب الله طهرانی معروف به ذی الفنون، و آخوند خراسانی، و آقا سید محمد کاظم یزدی، و شیخ الشریعه اصفهانی، و حاج آقا رضا همدانی، و خصوصاً آقا سید محمد فشارکی تحصیل نموده، (۱) تا در علوم فقه و اصول و ریاضی و نجوم و ادب سر آمد اقران گردیده، و جامع معقول و منقول شده، در تمام علوم اطلاعاتی فراوان یافته، (۲) در فقه و اصول، مجتهدی بارع به شمار می رفت.

در ۱۳۲۳ به ایران مهاجرت فرموده، و در اصفهان ساکن شده، به درس و مباحثه و اقامه جماعت و افتاء اشتغال جسته، در معاشرت و حسن خلق بر بسیاری از معاصرین خود امتیاز داشت. (۳)

کتب عدیده تألیف نموده، از آن جمله است:

۱- اداء المفروض فی شرح ارجوزه العروض [تبریزی] ۲- استیضاح المراد ۳- الاجازه الشامله للسیده الفاضله، اجازه جهت حاجیه خانم امین ۴- امجدیه، در اعمال ماه رمضان، به نام فرزندش: عالم زاهد ورع، مجلد العلماء ۵- الايراد و الاصدار ۶- تنبیهات دلیل انسداد ۷- تعریب رساله

ص: ۶۲۱

۱- از دیگر اساتید ایشان چنانچه در رساله امجدیه آمده: مرحوم عالم زاهد و عارف سالک آخوند ملا حسین قلی همدانی طالب ثراه بوده است.

۲- رجال اصفهان: ۷۷، اعیان الشیعه ۳: ۲۴۷، معجم رجال الفکر و الادب: ۳۶، نقباء البشر: ۷۴۷، شعرای معاصر اصفهان: ۲۱۳.

۳- مرحوم مؤلف در جلد دوم «تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان» شرح حال مفصل این عالم فرزانه، و بیش از یکصد نفر از شاگردان او را آورده است، و در مقاله مستقلی نیز که در مجله «نور علم» به چاپ رسیده به تشریح حیات پر بار وی پرداخته است.

سیر و سلوک بحر العلوم ۸- حلی الزمن العاطل فی من لا قیته من الافاضل ۹- ذخائر المجتهدین، در شرح معالم الدین [فی فقه آل یاسین] دو مجلد ۱۰- رساله در رد کتاب فصل القضا تألیف سید حسن صدر ۱۱- رساله در قبله ۱۲- الروض الاریض، نام دیوان اشعار عربی اوست ۱۳- روضه الغناء، در معنی غنا [مطبوع] ۱۴- السیف الصنیع، در رد منکرین علم بدیع ۱۵- سقط الدرّ، در احکام کز ۱۶- سمط اللثال، در دو مسأله وضع و استعمال * شرح نجات العباد * شرح منظومه میرزا مصطفی تبریزی در عروض ۱۹- شرح اکر تاوذوسیوس ۲۰- عقد الثمین ۲۱- القول الجمیل، در ردّ صدقی جمیل ۲۲- گوهر گرانبها، در ردّ عبدالبها (۱) ۲۳- نجعه المرتاد فی شرح نجاه العباد ۲۴- النوافج و الروز نامج ۲۵- نقد فلسفه داروین [در ۲ جلد، مطبوع] ۲۶- وقایه الاذهان [مطبوع] ۲۷- حواشی بر بسیاری از کتب، مانند حواشی بر کافی؛ و غیره.

از اشعار اوست:

الا انّ شکل المال فی الدهر منتج *** ولکنّ شکل العلم فیه عقیم

فمن یشتری منّی جمیع فضائلی *** فأنّی بأنحاء العلوم علیم

صاحب عنوان در شب یکشنبه ۲۴ محرم سال ۱۳۶۲ وفات یافته، در بقعه شیخ محمد تقی جدّ خویش مدفون گردید.

ص: ۶۲۲

۱- مؤلف این کتاب را نیز تالیفی است به نام گوهر گرانبها در تاریخ وفات علما، غیر مطبوع. (م)

شیخ محمد حسین نجفی

پدرش: عالم زاهد جلیل، آقا شیخ محمد حسین فرزند شیخ محمد باقر مسجد شاهی در ۲ محرم ۱۲۶۶ متولد، و در غزه محرم سال ۱۳۰۸ وفات یافته، (۱) در یکی از اطاقهای صحن نجف مدفون گردید.

وی خدمت پدر خویش مقدمات علوم را آموخته، و در سامرا به درس میرزای شیرازی حاضر شده، و ضمناً از محضر حاج میرزا حبیب الله رشتی و شیخ راضی نجفی و میرزا باقر شکی و دیگران نیز استفاده نموده، به اصفهان مراجعت نموده و در این شهر مورد توجه و عنایت عموم طبقات گشته، و ریاست کلی یافته، از غایت زهد و ورع، ترک ریاست نموده، در سال ۱۳۰۳ به نجف مراجعت کرده، به تکمیل نفس و ریاضت پرداخته، و از همه مردم اعراض نمود.

کتابی تألیف نموده: ۱- جزواتی در اصل براءت ۲- رساله ای در معارف و اصول عقاید ۳- تفسیر قرآن که قسمتی از آن به طبع رسیده. (۲)

شیخ محمد رضا شریعت طالخونچه ای

فرزند ملا زین العابدین شریعت طالخونچه ای.

ص: ۶۲۳

۱- رجال اصفهان: ۷۶، نباء البشر: ۵۶۹.

۲- این اثر نفیس به نام «مجد البیان فی تفسیر القرآن» به چاپ رسیده و در مقدمه آن، شرح حالات و مقامات مؤلف به قلم برادرش آیه الله حاج آقا نورالله اصفهانی آمده. ترجمه این رساله نیز در جلد دوم تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان چاپ شده.

عالم فاضل ادیب شاعر، از شاگردان آقا سید محمد باقر درچه ای، و آقا سید مهدی درچه ای و آقا شیخ محمد رضا مسجد شاهی، و حاج میر محمد صادق خاتون آبادی است.

در حدود ۱۳۰۰ متولد، و در ۱۳۷۳ وفات یافته، در قریه طالخونچه از بلوک سمیرم مدفون گردید. (۱)

دیوان اشعارش به طبع رسیده است.

سید محمد رضا حسینی

فرزند محمد صالح حسینی، از [فقهای عصر خود و] همدرسان میرزا محمد همدانی معروف به امام الحرمین بوده، و جهت او اجازه ای در سال ۱۲۸۱ مرقوم داشته است. (۲)

حاج میرزا رضا کلباسی

اشاره

فرزند میرزا عبدالرحیم بن میرزا محمد رضا بن العلامه حاج محمد ابراهیم کلباسی.

عالم جلیل، فقیه جامع، و مجتهد اصولی کامل، در شب ۲۵ ذی قعدة الحرام ۱۲۹۵ در اصفهان متولد، و در شب ۴ شوال ۱۳۸۳ در مشهد مقدس وفات یافته، و در آنجا مدفون گردید.

در اصفهان و طهران و نجف در نزد علما تحصیل نموده، و سال ها در

ص: ۶۲۴

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۲۶۷.

۲- الذریعه ۱۱: ۲۳، الکرام البرره: ۵۵۶.

اصفهان ساکن، و به ترویج دین، و نشر احکام، و احیای مساجد مخروبه قیام نموده، و اخیراً در مشهد مجاور شده، و در اصفهان و خراسان احیای شبهای جمعه ایشان و قرائت دعای کمیل وی عنوانی داشت.

در برخی از مساجد اصفهان امامت، و در مدرسه صدر تدریس می نمود، و جمعی از افاضل از محضر او مستفید می شدند.

کتب زیر از ایشان است:

۱- انیس اللیل، در شرح دعای کمیل ۲- ایقاضات الاصول ۳- الدعوه الحسیّیه ۴- رهنمای دین، یا دستور تبلیغ ۵- مقامات العارفین ۶- مکیال الیقین، در اصول دین ۷- هدیه السالکین لعموم المؤمنین، که آن را بر حسب خواهش نویسنده این کتاب تألیف فرموده و به طبع رسیده است. (۱) ۸- حواشی عدیده بر کتب مختلفه فقهی و اصولی و غیره.

شیخ محمد ابراهیم کلباسی

برادرش: مرحوم حاج شیخ محمد ابراهیم، عالم فاضل محقق مصنف، در جمعه ۱۱ شوال ۱۳۰۲ متولد، و در شنبه ۲۰ ربیع الاهر سال ۱۳۶۲ در طهران وفات یافته.

از شاگردان و مجازین از حاج میرزا ابوالحسن بروجرودی معروف به درکوشکی، و آخوند کشی و آقا سید محمد باقر درچه ای است.

ص: ۶۲۵

۱- نقباء البشر: ۷۵۹ و اطلاعات خصوصی.

کتب زیر از اوست:

۱- افاضات عظیمیه، در آداب شرعیّه ۲- التذکره العظیمیه، به طبع رسیده (اسامی تألیفاتش در پشت آن مرقوم شده) ۳- تذکره الواعظین ۴- تقریرات اصولی استادش مرحوم درچه ای ۵- خصائص العباسیه، در شرح احوالات حضرت ابوالفضل العباس (علیه السلام) ۶- رساله در اجاره ۷- رساله در بیع ۸- رساله در اصول دین ۹- رساله در تعبیر خواب ۱۰- رساله در وصیت * الفوائد السئیه شامل ۵ رساله نامبرده ۱۱- شرح انموزج زمخشری، در نحو ۱۲- نجاه البشر، در ابواب اثنی عشر.

فرزندش: مرحوم آقا شیخ مهدی نیز از علما و فضلا به شمار می رفت، در قم تحصیل نموده، در طهران در مسجد محمودیه امامت می نمود، و در ۱۳۶۴ وفات یافت.

میرزا عبدالرحیم کلباسی

پدر صاحب عنوان: مرحوم میرزا عبدالرحیم کلباسی، عالم و فاضل بوده، در ۹ شعبان ۱۲۵۴ متولد، و در ۹ شعبان ۱۳۳۵ وفات یافته، در اطاق کوچکی در دست راست وارد شونده در تکیه میرزا ابوالمعالی مدفون گردید. (۱)

در اصفهان و نجف در خدمت جمعی از فحول علما تلمذ فرموده. (۲)

ص: ۶۲۶

۱- رجال اصفهان: ۴۰، نقباء البشر: ۱۱۰۳.

۲- به نوشته فرزند وی در التذکره العظیمیه: وی از بسیاری از اکابر اساتید مجاز بوده و تصدیق اجتهاد ایشان نموده اند، از جمله: ۱- حاج میرزا حسین خلیلی ۲- شیخ زین العابدین مازندرانی ۳- میر محمد هاشم چهار سوقی ۴- مولی محمد ایروانی ۵- مولی لطف الله مازندرانی.

کتب ذیل از اوست:

۱- تعلیقه بر رسائل شیخ انصاری ۲- تفسیر و معنی قرآن ۳- رساله در تیمّم ۴- کشف الحجاب، در شرح خلاصه الحساب ۵- مجموعه ای در اجازات ۶- مجموعه ای در مطالب متفرّقه ۷- کتابی در مواعظ.

میرزا محمد رضا کلباسی

پدرش: حاج میرزا محمد رضا معروف به شیخ الاسلام، فرزند حاجی کلباسی، از علمای اتقیا بوده، و در شب ۱۴ رمضان ۱۲۱۹ متولد، و در شب جمعه ۱۴ شعبان ۱۲۸۴ وفات یافته، در بقعه پدر خود جنب مسجد حکیم مدفون گردید. (۱)

حاج شیخ محمد رضا جرقویه ای

اشاره

فرزند حاج ملا علی بن ملا محمد تقی بن حاج علی حسین آبادی جرقویه ای. عالم جلیل، در شب جمعه ۲۶ ذی حجه الحرام ۱۳۰۹ متولد، و در شب یکشنبه ۸ محرم ۱۳۷۲ در اصفهان وفات یافته، در تکیه سید العراقین مدفون گردید.

سال ها در اصفهان از محضر علمای این سامان همچون آقا سید محمد باقر درچه ای و آخوند کاشی استفاده نموده، و سپس به نجف

ص: ۶۲۷

۱- رجال اصفهان: ۱۶۳- رساله آقای معلم در شرح حال خاندان کلباسی نسخه خطّی.

مهاجرت کرده، به درس آقا سید محمد کاظم یزدی و شیخ الشریعه اصفهانی حاضر شده، تا به مرتبه اجتهاد نایل گردیده؛ به اصفهان مراجعت نموده، در منزل تدریس می نمود، و جمعی از افاضل طلاب به درس او حاضر می شدند. (۱)

وی را تألیفاتی است: ۱- تقریرات فقهی و اصولی آقا سید محمد باقر درچه ای ۲- تقریرات آقا سید محمد کاظم یزدی در فقه، در مباحث مختلفه ۳- رساله مبسوط و استدلالی در معنی غنا و احکام آن؛ و غیره. (۲)

ملا علی جرقویه ای

پدرش: حاج ملا علی نیز از علمای نامدار، و به زهد و تقوی معروف بوده، در اصفهان خدمت آقا میرزا ابوالمعالی کلباسی و حاج میرزا بدیع درب امامی تلمذ نموده، و در حدود ۱۳۲۵ وفات یافته، در مولد خود مدفون شده است. (۳)

ص: ۶۲۸

۱- امالی تألیف آقای معلم، نسخه خطی.

۲- از آثار ایشان ۴ رساله فقهی در حکم مجنب متیمم به حدیث اصغر، اختلاف بین متعاقدین، شبهات مقرونه به علم اجمالی و رساله در قبله به چاپ رسیده، و صورت اجازه مرحوم آیه الله آخوند فشارکی که به تأیید مرحوم آیه الله نائینی رسیده به همراه آن چاپ شده است.

۳- در اجازه اجتهاد مرحوم آخوند فشارکی به آیه الله جرقویه ای، پدر ایشان این گونه توصیف شده: العالم الناسک الصالح الجلیل المولی الصفی الوفی الحاج ملا علی اعلی الله مقامه، و اکمل اکرامه فی حیاة عند ربّه المتعال...

سید محمد رضا مازندرانی

فرزند سید علی بن محمد بن محمد تقی حسینی مازندرانی اصفهانی. عالم زاهد ورع متقی، در اصفهان خدمت آقا میر سید حسن مدرّس و جمعی دیگر تلمذ نموده، در نجف به درس شیخ انصاری حاضر شده، سپس در مدرسه صدر نجف به تدریس اشتغال جسته، و در ۲۱ رمضان ۱۲۹۲ وفات یافته، در وادی السلام مدفون گردید. (۱)

از آثارش تعلیقاتی است بر عدّه ای از کتب، مانند: قوانین و مکاسب و غیره.

فرزندش: آقا سید حسین نیز از فضّلاّی نجف به شمار می رفته، و نیابت تولیت مدرسه صدر را داشته. در ۱۱ ذی حجه ۱۲۸۷ در نجف متولد، و در ۱۳۴۴ در سامراء وفات یافته، در آنجا مدفون گردید. (۲)

شیخ محمد رضا حسام الواعظین

فرزند حاج میرزا محمد علی علاقبند بن ملا اسماعیل بن علی بن جعفر بن حسن اصفهانی. واعظ جلیل، و فاضل محدّث خبیر، ادیب شاعر و خطّاط، از خطّای طراز اوّل اصفهان بلکه ایران به شمار می رفت.

در ۱۳۰۱ متولد، و در شب جمعه ۱۳ ربیع الاوّل سال ۱۳۸۱ وفات یافته، در یکی از اطاق های تکیه سید العراقین مدفون گردید.

در اصفهان خدمت: آقا سید محمود کلیشادی، و ملا محمد حسین

ص: ۶۲۹

۱- الکرام البرره: ۵۶۱.

۲- الکرام البرره: ۵۶۱.

کرمانی، و آقا سید محمد باقر درچه ای تحصیل نمود. سال ها در طهران ساکن، و به وسیله شمس العرفا (۱) در سلسله فقر [!] وارد شده و به تصفیه نفس پرداخته، سپس به اصفهان مراجعت نموده و به وعاظ و ارشاد پرداخته، الحق واعظی شیرین بیان، و محدثی طلیق اللسان بود. شعر خوب می سرود، و خط نستعلیق را در نهایت استادی می نوشت.

شیخ مهدی حقوقی

برادرش: آقا شیخ مهدی، از مرثیه سرایان و روضه خوانان خوش اعتقاد بود، ارادتی کامل به سادات و اهل علم داشت. در پنجم ربیع الاول سال ۱۳۷۳ به سنّ قریب به هفتاد وفات یافته، در همان اطاق مدفون گردید.

مرحوم حسان الواعظین در مرثیه و ماده تاریخ فوت برادر قطعه ای سروده، از آن جمله است:

هر که در کوی دوست منزل کرد *** سر و جان داد و خدمت دل کرد

ص: ۶۳۰

۱- سید حسین حسینی تهرانی ملقب به شمس العرفاء (شاگرد شیخ عبدالقدوس کرمانشاهی) که معتقد به قطبیت سید حسین زاجکانی پس از مجذوب علی شاه بوده و با نفی سایر انشعابات پس از مجذوب علی شاه، خود را قطب سلسله نعمه الهی می دانست و مریدان بسیاری داشت. ر.ک: دو رساله در تاریخ جدید تصوف ایران: ۸۶-۸۰.

سال فوتش حسام چون می خواست *** با حساب جمل مقابل کرد

یکی آمد به جمع و آن گه گفت *** مهدی اندر بهشت منزل کرد

میرزا محمد علی علاقه بند

پدرشان: مرحوم حاج میرزا محمد علی، از محترمین اهل منبر اصفهان بوده، و سال ها در این شهر به وعظ و ارشاد و هدایت مردمان پرداخته، در سال ۱۳۲۵ به سنّ متجاوز از هشتاد وفات یافته، قبرش در همین اطاق می باشد.

پدرانش همگی اهل علم و منبر اصفهان بوده و در این شهر می زیسته اند.

دیگر از مدفونین در این اطاق: مرحوم حاج سید مصطفی مؤید الاطباء فرزند میرزا محمد تقی حسینی درب امامی، از پزشکان معروف اصفهان، و از شاگردان حاج میرزا محمد باقر حکیم باشی و دیگران است. در ۱۳۷۳ به سنّ متجاوز از نود سال وفات یافت.

آقا محمد رضا اصفهانی

فرزند علی نقی، از علما و محدّثین و عرفا و کاملین (۱) بوده، در ۱۲۷۹ وفات یافته، در خارج تکیه مادر شاهزاده مدفون گردیده است. (۲)

ص: ۶۳۱

۱- رجال اصفهان: ۱۱۳.

۲- تنها آگاهی به دست آمده از صاحب عنوان مندرجات سنگ نوشته او واقع در تکیه آقا محمد بید آبادی است که چنین است: وفات زبده ارباب دانش و بینش، و مرکز دایره فضیلت، میرزا محمدرضا خلف مرحوم آقا علی نقی اصفهانی فی سؤال ۱۲۷۹. بنابراین اوصاف مذکور در متن از روی حدس و گمان بوده و مستند نیست.

حاج شیخ محمد رضا مهدوی شهرضایی

فرزند حاج ملا محمد مهدی. عالم فاضل فقیه مجتهد، در حدود سال ۱۳۰۲ متولد، و در شب ۴ شنبه ۱۴ ربیع الثانی ۱۳۸۸ وفات یافته، در امام زاده شهرضا مدفون گردید.

در اصفهان به درس: آخوند کاشی، و جهانگیر خان قشقائی، آقا سید ابوالقاسم دهکردی، و حاج میر محمد صادق خاتون آبادی، و در نجف از محضر: آقا شیخ مرتضی طالقانی، و آقا سید حسین بادکوبه ای، و آقا سید ابوالحسن اصفهانی استفاده نموده، به موطن خویش مراجعت کرده، و مقبولیت تامه یافته، در علم و عمل بی نظیر، و تا آخر عمر در انجام وظایف شرعیّه از نشر و تبلیغ احکام، و تدریس و اقامه جماعت، و اغاثه ملهوفین و کمک به ضعفا دقیقه ای اهمال نفرمود. (۱)

از تألیفاتش: ۱- رساله در اخلاق ۲- رسائل متعددی در فقه و اصول و تفسیر می باشد که هیچ یک به طبع نرسیده است.

سید رضا فانی موسوی

فرزند میر فاضل هندوستانی. فاضل ادیب، و عارف شاعر، (۲)

ص: ۶۳۲

۱- سالنامه شهرضا: ۳۶ و نشریه فرهنگ شهرضا.

۲- ریاض العارفین: ۴۷۸، طرایق الحقایق ۳: ۸۸.

دیوانش را هدایت مؤلف «ریاض العارفین» از غزل و مثنوی و غیره جمع آوری نموده است. در ۱۲۲۲ وفات یافته است.

از اوست:

در آ به مشهد توحید و بین که شاهد ما*** ز چشم خویش نهان در وجود خویشتن است

پدرش: میر افضل شاه هندی (میر فاضل) از هندوستان به اصفهان مهاجرت نموده، و دعوی علم طب و علوم غریبه داشته، و با ناصر علی اصفهانی اختلافی حاصل کرده، و کار به مباحله کشیده و در این بین، میر افضل وفات یافته است.

سال وفاتش را مؤلف طریق، ۱۱۹۷ می نویسد: ماده تاریخ وفاتش را فرزندش: «آه آه از میر افضل آه آه» گفته است. (آ = ۲ حساب شده است). لکن در ریاض العارفین سال فوت پدر و پسر را اشتباه نموده و فوت پسر را نوشته است.

درویش ناصر علی

نامش میرزا محمد معروف به گلکار از ملازمین کریم خان زند بوده، خدمت نور علی شاه اصفهانی رسیده، جذبیه ای او را رسیده، ترک دنیا کرده و تا آخر عمر در حال جذبیه بوده، و در تمام عمر جز شلوار لباس دیگر نپوشیده. (۱) حرف های عجیب، و حالات غریب از او نقل می کنند.

ص: ۶۳۳

در اصفهان وفات یافته، و در تخت فولاد نزدیک آب انبار کازرونی مدفون گردیده است. از اشعار اوست:

خراباتی که رندان را مقام است *** برو صوفی که بر خامان حرام است

سید محمد رضا خراسانی

اشاره

فرزند حاج سید یوسف بن محمد حسینی. عالم جلیل، (۱) و فاضل صالح زاهد، از شاگردان و مخصوصین شیخ انصاری، و از دوستان میرزای بزرگ شیرازی و میرزای رشتی بوده، چشمانش ضعیف و نابینا شده، لکن در اثر معجزه حضرت رضا (علیه السلام) شفا یافته.

در ۲۲ ذی قعدة الحرام ۱۳۰۲ در نجف وفات یافته، در وادی السلام مدفون گردید.

سید یوسف خراسانی

پدرش: حاج سید یوسف قاینی از علمای کاملین، (۲) و ائمه جماعت در اصفهان بوده، و تاکنون علم و روحانیت از خاندان او منقطع نگردیده.

از معاصرین سید حجه الاسلام رشتی، و معزز و محترم نزد او بوده، و در اصفهان تدریس می نموده.

ص: ۶۳۴

۱- رجال اصفهان: ۵۸، شخصیت شیخ انصاری: ۲۶۸.

۲- رجال اصفهان: ۵۸.

کتب زیر از اوست:

۱- حاشیه بر حاشیه ملا میرزا جان ۲- حاشیه بر مدارک ۳- الکواکب الضیائیه، در شرح بر زبده شیخ بهائی در اصول، در دو مجلد بزرگ.

در شب ۲۴ ربیع الاول سال ۱۲۴۶ در اصفهان وفات یافته، جنب فاضل هندی مدفون گردید.

فرزندش: سید محمد تقی؛ و نواده اش: سید محمد حسین بن محمد تقی، عالم و فاضل، در کربلا مجاور بوده، و در قضایای وهابیه در کربلا و قتل و غارت آنها حضور داشته، و ظاهراً پس از ۱۲۶۰ وفات یافته است.

فرزندش دیگری: حاج سید محمد جعفر نام داشته، وی نیز در عداد علمای اصفهان، و ائمه جماعت این سامان معدود بوده، در سال ۱۳۳۲ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید.

وی را دو نفر پسر می باشد:

۱- سید علی، معروف به جهاد اکبر.

۲- سید هاشم معروف به جهاد اصغر، از آزادی خواهان بوده، و در ۱۳۶۶ وفات یافته، و در نزدیک قبر فاضل هندی مدفون شده.

ماده تاریخ وفات او این است:

سید هاشم لقب جهاد اصغر *** پور جعفر ز نسل پیغمبر

رفت چون زین جهان به سوی جنان *** گشت تاریخ او (له غفران)

مرحوم آقا سید محمد رضا دارای پنج فرزند پسر بوده که همگی اهل

ص: ۶۳۵

علم و دانش بوده اند، بدین قرار:

۱- حاج سید محمد تقی خراسانی

عالم فاضل متقی، در ۱۲۷۵ در کاظمین متولد شده، و درس حاج میرزا حبیب الله رشتی را درک کرده، و خدمت آخوند خراسانی و حاج میرزا حسین خلیلی آن را تکمیل نموده، و در اخلاق و عرفان در خدمت ملا حسین قلی همدانی رسیده و به تکمیل نفس پرداخته، و در ۱۷ ربیع الثانی ۱۳۵۰ در سامرا وفات یافته، (۱) جنازه به نجف منتقل شده، در وادی السلام جنب پدر مدفون گردید.

وی از معاشین و مصاحبین واعظ عالم فقیه آقا شیخ علی یزدی نجفی مشهدی متوفی به سال ۱۳۱۱ بوده است.

۲- حاج سید محمد جواد خراسانی

عالم زاهد متقی، از ائمه جماعت اصفهان، در ۲۵ رجب ۱۲۷۱ متولد، و در ۱۳۵۲ وفات یافته، (۲) در تخت فولاد نزد قبر پدر مدفون گردید.

آقای حاج شیخ مهدی نجفی، عالم زاهد جلیل معاصر درباره او می فرماید: لم ار مثله فی الوثاقه و الجلاله و العباده.

مشارالیه از جمله کسانی است که به شرف زیارت حضرت بقیه الله الاعظم امام عصر - عجل الله تعالی فرجه - مشرف گردیده است. (۳)

ص: ۶۳۶

۱- نقباء البشر: ۲۵۵.

۲- رجال اصفهان: ۵۹.

۳- شرح آن در کتاب «العبقری الحسان» علامه نهاوندی ذکر شده است. در این کتاب به نقل از آیه الله شیخ مهدی نجفی درباره صاحب عنوان آمده که آن مرحوم اوثق ائمه جماعت اصفهان بود و مقاماتی عالی داشت، و ما اظلت الخضراء علی اصدق لهجه منه. العبقری الحسان ۲: ۱۰۱.

وی را تألیفاتی است: ۱- رساله در شرح حال جدّ و پدر خود، مختصر ۲- رساله ای در تعبیر خواب ۳- رساله ای در رؤیاهای صادقانه؛ و غیره.

۳- سید محمد حسین خراسانی.

عالم فاضل، در ۱۳۲۷ در مشهد خراسان وفات یافته، هم در آنجا مدفون گردید.

۴- حاج سید مرتضی خراسانی

عالم ثقه جلیل، و فقیه مجتهد عادل عامل، از اجلّه علما و فقها و مدرّسین و ائمه جماعت اصفهان بود، عمری به زهد و عبادت گذرانیده، در ۱۳۵۷ وفات یافته، (۱) در بقعه تکیه کازرونی مدفون گردید. (۲)

۵- حاج سید یوسف طوسی

عالم زاهد عابد، از علمای اخیار، و فضیّای ابرار، و مورد وثوق عموم طبقات بوده، در نجف اشرف متولد شده، و در نجف و اصفهان تحصیل نموده، عمده تحصیلات او در خدمت آقا سید محمد باقر درجه ای و آخوند

ص: ۶۳۷

۱- رجال اصفهان: ۶۸ و ۲۳۰.

۲- وی از شاگردان مبرز آخوند خراسانی و حاج آقا رضا همدانی و ملا علی نهانندی بوده و شاگردانی چون سید علی علامه فانی، شیخ علی مشکوه، سید محمد رضا خراسانی، حیدرعلی خان برومند و... از درس او استفاده نموده اند.

کاشی [و سید ابوالقاسم دهکردی و آخوند فشارکی] در اصفهان بوده.

در ۲۵ ربیع الاول سال ۱۳۷۹ به سنّ قریب به هشتاد وفات یافته، و در تکیه مجاور تکیه کازرونی مدفون گردید. (۱)

ماده تاریخ وفاتش این است:

گفت برنا از پی تاریخ او *** (یوسف دین رفتی از مصر فنا) (۲)

فرزندش: آقا کمال الدین طوسی، شاعر ادیب متخلص به «وداد» در ۹ محرم ۱۳۷۰ در طهران وفات یافته، در ابن بابویه مدفون گردید.

فرزند دیگر: آقا جلال الدین از علما و ائمه جماعت طهران است در مسجد خیابان ناصر خسرو اقامه جماعت می نماید.

مولی رضا قلی پیش نماز

اشاره

عالم جلیل، امام مسجد جامع عباسی در اصفهان بوده، (۳) و از دانایان به علوم قرآن و تجوید به شمار می رفته، و در این مسجد قرائت قرآن می فرموده. (۴)

ص: ۶۳۸

۱- شاگرد وی سید جمال الدین میر دامادی می نویسد: در تقوا و ورع کم نظیر و در دستگیری فقرا و اطعام آنها بی نظیر بود.

۲- در اصل دار فنا بود که به گفته شاعر تصحیح شد.

۳- اعیان الشیعه ۴۳:۳۲.

۴- در وقایع السنین (۵۲۲) آمده: فوت عالم فاضل صالح متقی، آخوند مولانا رضا قلی مشهور به پیش نماز مسجد جامع جدید عباسی واقع در دار السلطنه اصفهان، در ۱۰۷۲ تقریباً مرد خوبی بود، و قدر معقولی طالب علم بود، و در علم قرائت قالون عصر خود بود، و بسیار خوش لهجه بود با وجود سنّ بسیار... و بعد از فوت آخوند مرحوم، آخوند مولانا محمد صالح خلف ارشدش امام مسجد مزبور شد، و در ۱۰۹۷ به رحمت ایزدی پیوست. و آخوند مولانا محمد صالح قدر وافی و حظّ کافی از علم داشت، و در خوبی ها و فضائل نفسانی ممتاز بود از اکثر مردم خوب. نیز در آن کتاب (۵۳۷) آمده: فوت آخوند مولانا محمد صالح امام جامع جدید عباسی خلف ارشد آخوند مولانا رضا قلی در ۱۰۹۶ تقریباً، و بعد از او حسب الامر امامت به صلاحیت و ورع آثار آخوند مولانا محمد جعفر مفضّل شد.

فرزندش: مولی صالح نیز از ائمه جماعت مسجد مزبور بوده، و در عصر مؤلف «ریاض العلماء» وفات یافته است.

اولاد و اعقاب صاحب عنوان عموماً اهل فضل و دانش بوده اند.

حاج سید رضی لاریجانی

عالم حکیم، و فیلسوف جلیل، از اجله شاگردان آخوند ملا علی نوری در اصفهان (۱) بوده، و در این شهر حکمتس متعالیه تدریس می فرموده، به طهران منتقل شده، و میرزا محمد تنکابنی مؤلف «قصص العلماء» از شاگردان وی بوده، و در آن شهر در سال ۱۲۶۷ یا ۱۲۷۰ وفات یافته، و هم در آنجا مدفون گردیده است. (در اعیان الشیعه ۳۱: ۶۴ به نام سید رضا مذکور است)

ص: ۶۳۹

۱- الکرام البرره: ۵۷۵.

فرزندش: میرزا محمد شمس الادباء. (۱) فضایل وی چون شمایل صورت و مخایل سیرتش مطبوع، در ۱۰ ربیع الثانی ۱۲۵۳ در اصفهان متولد، و تا سن ۱۴ سالگی در این شهر ساکن بوده، سپس به اتفاق پدر به طهران رفته، در آنجا در علوم ادب و حکمت تحصیل نموده، به عربی و فارسی شعر می گفته، و در شعر پارسی اغراق زیاد را معتقد نبوده، و به اسلوب متقدمین شعر می سروده، و در ۵ شنبه غره شعبان ۱۳۰۳ وفات یافته است.

آقا رضی اصفهانی

استاد فن، و نقاد سخن بوده، (۲) سیر هندوستان نموده و برگشته، در ۱۲۰۴ وفات یافته، و جمله (آه از رضی) ماده تاریخ وفات اوست.

شاعر و ادیب و سخن دان بوده است.

* محمد رضی اصفهانی عالم فاضل فقیه مجتهد و عادل، از دانشمندان گم نامی است که در اصفهان در قرن سیزدهم می زیسته، و مانند هزاران عالم دیگر بدون اسم و رسم زندگی نموده و بدرود حیات گفته است. از آثارش اجازه اجتهادی است که به نام آقا سید محمد حسن مجتهد موسوی بعد از سال ۱۲۴۴ نوشته است. (۳)

ص: ۶۴۰

۱- مجمع الفصحاء: ۴: ۴۶۲.

۲- مآثر الکرام: ۳۱.

۳- مؤلف محترم در بیان المفاخر (۱: ۳۰۰) در بیان اساتید سید محمد حسن مجتهد می نویسد: آقا محمد رضی به ظن نویسنده آقا سید رضی لاریجانی مازندرانی از معروفترین شاگردان حاج ملا علی نوری متوفی به سال ۱۲۷۰. در این صورت، توضیحات متن و توصیف صاحب عنوان به فقیه و مجتهد و گمنام نادرست است، ولی صدور اجازه اجتهاد از حکیم و عارفی چون سید رضی لاریجانی که در وادی فقاقت و اجتهاد نبوده بسیار بعید است. سید محمد حسن مجتهد از آقا سید رضا بحر العلوم از علمای نجف نیز اجازه روایی دریافت کرده و ممکن است آقا رضی نیز یکی از علمای نجف باشد.

سید رضی الدین محمد بن محمد تقی حسینی موسوی نجفی شیرازی اصفهانی. (۱) عالم فاضل محقق، جلیل القدر، عظیم المنزله، زاهد متقی، از مدرسین و محدثین و ائمه جماعت اصفهان بوده، و در روز جمعه ۵ ربیع الثانی ۱۱۱۳ وفات یافته، در تخت فولاد در تکیه ای مخصوص به نام تکیه آقا رضی مدفون گردید. قبرش از قبور مورد توجه عموم می باشد.

از تألیفات او تفسیری است بر قرآن کریم. (۲)

مشارالیه از شاگردان و مجازین از شیخ صالح بن عبدالکریم بحرانی، و شیخ محمد بن حسن حرّ عاملی، و شیخ قاسم بن محمد کاظم، معدود بوده

ص: ۶۴۱

۱- رجال اصفهان: ۹۳، اعیان الشیعه ۱۰۹:۳۲.

۲- تفسیر وی «نور الانوار و مصباح الاسرار» نام دارد که در پنج جلد بزرگ تدوین شده، و نسخ خطی آن در کتابخانه های آستان قدس رضوی، آیه الله مرعشی، آیه الله گلپایگانی، ابن مسکویه اصفهان، دانشکده علوم پزشکی شیراز وجود دارد. این تفسیر به شیوه روایی، ادبی نگارش یافته. از دیگر تألیفات او «جامع الاحکام» در فقه است که در کتابخانه آستان قدس و مرعشی موجود است.

و در تاریخ ۱۱۰۶ جهت شیخ احمد بن حسن حرّ عاملی اجازه نوشته است.

شیخ علی نقی اصطهباناتی

دیگر از مدفونین در این بقعه است: شیخ علی بن محمد، معروف به شیخ علی نقی اصطهباناتی اصفهانی، عالم حکیم عارف شاعر صوفی، (۱) مؤلف «برهان المرتاضین» در بیان طریقه ذهبیه، در یک مقدمه و پنج فصل و خاتمه. نسخه به خط مؤلف در کتابخانه آستانه رضویه موجود است.

مشارالیه جانشین شیخ نجیب الدین رضا تبریزی اصفهانی بوده، و پس از فوت او، قطب سلسله ذهبیه، سید قطب الدین محمد تبریزی شده است. صاحب عنوان در سال ۱۱۲۹ وفات یافته، و در بقعه آقا رضی مدفون گردیده است. (۲)

مشتاق

دیگر از مدفونین در این بقعه: میر سید علی مشتاق، شاعر و ادیب، (۳) و از بزرگان شعرا و ادبا است که در اصفهان انجمن ادبی داشته، و در برگشت سبک نامطلوب هندی به سبک عراقی رنج ها برده، تا بالاخره به کمک

ص: ۶۴۲

۱- تذکره الاولیاء پرویزی: ۱۳۳، مقالات الحنفاء: ۱۴۵.

۲- مدفن این عارف بزرگ در شهر اصطهبانات فارس واقع است. در کتاب اصول تصوف (۴۲۱:) آمده: مرقد شیخ اکنون در اصطهبانات قرار دارد و مزار عموم است. تمامی مردم آن صفحات از آرامگاه مبارک وی استفاضه کرده، به برکت آن مدفن شریف مراد می جویند، و بر مشکلات صوری و معنوی غالب می آیند.

۳- رجال اصفهان: ۹۴، آتشکده آذر نیمه دوم: ۶۳۸، مجمع الفصحاء ۵: ۹۳۸.

دوستان و شاگردان خود موفق گردیده است.

در حدود سال ۱۱۰۰ متولد، و در ۱۱۷۱ وفات یافته.

ماده تاریخ وفاتش را رفیق گفته:

«جای مشتاق در جنان بادا.»

دیوانش به طبع رسیده. از اشعار اوست:

دلَم دانسته در دام تو افتاد *** تو پنداری که صید غافلِ بود

در مقدمه دیوان مشتاق درباره آرامگاه او گوید: در تکیه شیخ زین الدین در اصفهان به خاک رفت، و هنوز قبر او در آنجا باقی است.

نویسنده گوید: در اصفهان تاکنون به نام تکیه شیخ زین الدین تکیه ای نمی شناسیم، و محل قبر مشتاق را نیز به طور قطع نمی دانیم، و هرگاه مراد: شیخ زین الدین بن عین علی خوانساری عالم معروف زمان باشد که مشتاق جهت او مرثیه و ماده تاریخ وفات گفته، او نیز در قبرستان آب بخشان مدفون بوده است. (۱)

ماده تاریخ وفات شیخ زین الدین این است:

بگفت از پی تاریخ رحلتش مشتاق *** بسوی بزم جنان رفت قدوه علما

ص: ۶۴۳

۱- مرحوم معلم می نویسد: قبر مرحوم شیخ زین الدین مذکور تا چند سال پیش از این در بقعه مختصری که طاق و دیوارهای آن فقط از گل بنا شده بود در قبرستان آب بخشان موجود بود و هیچ آثار و علامات و سنگ نوشته ای آنجا یافت نمی شد، و فقط مرحوم آقای گزی - اعلی الله مقامه - چند ماهی قبل از وفاتشان فرمودند: قبر آن مرحوم در این بقعه است، و مدرک ما در وجود قبر او در این موضع فقط قول آن مرحوم است و بس. ر.ک: نفحات الروضات: ۴۷۶.

سید رضی اصفهانی

از افاضل شاگردان آخوند خراسانی است که پس از وفات استاد به درس میرزا محمد تقی شیرازی حاضر شده، و در جوانی حدود سال ۱۳۳۳ در کربلا وفات یافته (۱) و همانجا مدفون گردیده است.

شیخ رضی الدین لالا

رضی الدین علی بن سعید بن عبدالجلیل غزنوی جوینی. از بزرگان صوفیه و عرفا است. (۲) گویند: از ۱۶۴ شیخ خرفه گرفته، و در هند صحبت ابوالرضا بابارتن جوکی را دریافته. از مریدان شیخ نجم الدین کبری است. در نسب او گویند: عموزاده و یا نواده عمومی حکیم سنائی بوده. در سال ۶۴۳ وفات یافته.

برخی (۳) مدفن او را در حوالی اصفهان دانسته، و گویند: قبرش به گنبد لالا مشهور بوده است.

در ریحانه الادب گوید: مابین روضه سلطان محمود غزنوی به خاک رفته.

میرزا رضی مستوفی

فرزند میرزا محمد شفیع اصفهانی تبریزی (وزیر فتح علی شاه قاجار).

ص: ۶۴۴

۱- نقباء البشر: ۷۸۳.

۲- رجال اصفهان: ۲۱۳، ریاض العارفين: ۱۱۷، ریحانه الادب ۲: ۳۱۷.

۳- ریاض العارفين: ۱۱۷.

شاعر ادیب مورخ متخلص به «بنده». از آثارش کتاب زینه التواریخ (۱) است که به کمک میرزا عبدالرحیم اشتهاردی اصفهانی در اصفهان تألیف نموده است. اصل ایشان از تبریز است.

آقا رضی مجلسی

فرزند مولی محمد نصیر بن عبدالله بن مولی محمد تقی.

عامل فاضل، مؤلف کتاب صحیفه المتقین و منهج الیقین، در امامت، و آن مکمل کتاب حیوه القلوب علامه مجلسی می باشد. (۲) (در تذکره الانساب کتاب را به پدرش نسبت داده) در زمان شاه سلطان حسین صفوی تألیف شده. دیگر: ترجمه جلد ۹ بحار الانوار.

شیخ محمد رفیع جیلانی اصفهانی

اشاره

عالم فاضل، و فقیه جامع، در متولد شده، پس از تحصیل مقدمات به اصفهان مهاجرت نموده، و سال ها به تکمیل فضایل و معلومات خود گذرانیده. در نجف به درس سید بحر العلوم و دیگران حاضر شده.

کتب زیر از اوست: (۳)

۱- اصل الاصول، در شرح معالم، مفصل ۲- جواهر الاصول، حاشیه بر

ص: ۶۴۵

۱- الذریعه ۹۱:۱۲، مجمع الفصحاء ۱۷۷:۴.

۲- الذریعه ۲۳:۱۵.

۳- الکرام البرره: ۵۷۷.

معالم تا آخر تعادل و تراجیح ۳- حواشی بر درّه بحر العلوم ۴- رساله در جمعه ۵- کشف المدارک، تعلیقه بر مدارک، مطبوع
۶- اللّثالی الثمینیه (۱) در شرح نهج البلاغه؛ و غیره.

صاحب عنوان در حدود سال ۱۲۴۵ به بعد در نجف وفات یافته.

وی را ظاهراً سه فرزند می باشد:

۱- شیخ محمد جعفر بن رفیع بن رشتی بید آبادی.

(۲)

فاضل و عالم بوده است.

۲- شیخ محمد محسن گیلانی

عالم فاضل محقق کثیر التالیف، شاعر ادیب زاهد، در اواخر عمر ظاهراً در طهران ساکن بوده، و در آن شهر وفات یافته، در
نجف مدتفون گردید. نسب او به علامه محقق شیخ بهائی می رسد و شاید انتساب او از طرف مادر باشد.

تعداد مؤلفاتش از کتاب و رساله متجاوز از ۱۱۶ مجلد می شود، از آن جمله است: ۱- اجابه المحبّ ۲- اربعین ۳- انیس
الصالحین ۴- انیس العباد ۵- ایقاعات ۶- بحر الحکم [شرح هدایه میبدی] ۷- بحر الامکان ۸- بحر الامال ۹- بحر المآرب
۱۰- بحر المصائب ۱۱- بروق اللوامع ۱۲- بستان

ص: ۶۴۶

۱- اللّثالی الثمینیه از تألیفات علامه سید حسین قزوینی است که در آن کتاب برخی از آثار صاحب عنوان از جمله شرح نهج
البلاغه ذکر شده است.

۲- الکرام البرره: ۲۵۳.

الجعفریہ ۱۳- بديهيّات ۱۴- بنيان الاصول ۱۵- تحفه الايادي ۱۶- تحفه الاخير ۱۷- جامع المسائل ۱۸- جامع المصائب، در دو جلد ۱۹- جنّات عدن ۲۰- جنّه الامان ۲۱- خلاصه الخلاصه ۲۲- درج الداريج ۲۳- درر الاقوال [في فقه سيّدنا محمّد وآله الاطهار المفضال] (۱) ۲۴- دليل المتحيرين ۲۵- ديوان اشعار، و در آن «عاصي» تخلص مي كند ۲۶- درّه مضيئه ۲۷- ذخيره المعاد ۲۸- ذريعه الوداد [تفسير سوره يوسف] ۲۹- رضوان الآمال ۳۰- روض الرياض [حاشيه معالم] ۳۱- رياض الارواض [شرح معالم] ۳۲- روضه حسبيته ۳۳- رسائل الرسائل ۳۴- وريقات الانبيات ۳۵- زاد السالكين ۳۶- سبيل السبل ۳۷- سفينه النجاه ۳۸- سوانح ۳۹- شدّ الوثيق ۴۰- ضياء الذاكرين ۴۱- عوالم العوالم ۴۲- غزوه خيبر، منظوم ۴۳- قبله الآفاق ۴۴- القواعد و الفوائد ۴۵- قوانين المصائب ۴۶- كشايف الاسرار ۴۷- كشف الحجب ۴۸- كشف المقال ۴۹- كنز الاحباب ۵۰- كنز الاخوان ۵۱- لوايح الطرايح ۵۲- متروك الانظار ۵۳- مجمع الاذكار ۵۴- مجمع المعاني [حاشيه رياض] ۵۵- مرجع الضماير، در دو مجلد ۵۶- منهاج الدين، در اصول دين ۵۷- مثنوى شش دفتر ۵۸- مثنوى شور و شيرين ۵۹- مفاتيح النجاه ۶۰- ملتمس المحبوب ۶۱- نظم المجالس، در چندين مجلد ۶۲- نسج النسوج ۶۳- وقايع الصّفين ۶۴- وسيله المراد ۶۵- وسيله النجاه، فارسي، در جبر و تفويض، و آن را در سال ۱۲۶۹ تأليف نموده ۶۶- هديه الاخوان ۶۷- ينابيع الدرر؛ و غيره.

ص: ۶۴۷

۱- مجلّدات ۸ تا ۱۱ آن در كتابخانه آيه الله مرعشي موجود است.

عالم جلیل، از شاگردان صاحب جواهر و شیخ انصاری بوده، و برخی از مؤلفات پدر بزرگوار خود را به طبع رسانیده است. در کتاب اعیان الشیعه (۱۲۷:۲۲) نامی از مولی محمد رفیع (رفیع بن رفیع) برده شده است.

میرزا رفیعا نائینی

اشاره

رفیع الدین محمد بن حیدر بن زین الدین علی بن حیدر طباطبائی.

عالم فقیه حکیم زاهد متکلم، از بزرگان علما و فقها، و اجله حکمای زمان صفویه بوده، در اغلب کتب نام او به عظمت و احترام برده شده، و عموماً وی را به جلالت قدر، و به نبالت شأن ستوده اند. (۱)

در حدود سال ۱۰۰۰ متولد، و در ۷ شوال ۱۰۸۲ وفات یافته (۲) در تخت فولاد مدفون گردید، و بر قبرش گنبدی عالی بنا کردند که اکنون جزو آثار باستانی اصفهان به شمار می رود، و در اراضی فرودگاه قرار دارد.

مشارالیه از شاگردان: میرفندرسکی، و میر داماد، و ملا عبدالله شوشتری، و شیخ بهائی؛ و از اساتید مجلسی ثانی به شمار می رود.

ص: ۶۴۸

۱- آتشکده اردستان، تاریخ نائین، رجال اصفهان: ۶۰، روضات الجنات، ریحانه الادب ۶: ۱۲۷، الکنی و الالقاب ۲: ۲۵۰؛ و غیره.

۲- در وقایع السنین آمده: فوت سید سند فاضل محقق مدقق، العلامة الفهامة، فرید دهره، و قریع عصره، استادی و استنادی میرزا رفیعا نائینی - قدس الله روحه - در ۱۰۸۰ هجری.

کتب زیر از اوست:

۱- اقسام التشکیک ۲- ثمره، در تخلص کتاب شجره از مؤلفات خودش ۳- حواشی بر کتاب مختلف علامه ۴- حاشیه بر شرح حکمه العین امیرک بخاری ۵- حاشیه بر شرح مختصر عضدی ۶- حاشیه بر مدارک الاحکام ۷- شرح اصول کافی که به روش فلاسفه نوشته و خوب از عهده بر آمده است ۸- شجره الهیة، در اصول دین، به فارسی به نام شاه صفی صفوی ۹- شرح ارشاد الاذهان علامه حلی ۱۰- شرح صحیفه کامله * تعلیقه بر اصول کافی، که به طبع رسیده، و ممکن است همان شرح اصول کافی باشد ۱۱- رساله در طهارت و صلات ۱۲- رساله در سریان وجود ۱۳- سؤال و جواب در طهارت و صلات که شاگردش سید محمد مهدی بن محمد رضا مشهدی جمع آوری نموده است، و آن غیر از شماره ۱۱ می باشد؛ و غیره.

ماده تاریخ وفاتش این است:

به تاریخ فوتش خردمند گفت ***مقام رفیع مقام رفیع ۱۰۸۲

اولاد میرزا رفیعا در اصفهان و اردستان و زواره سان، و در بین آنها جمعی از اهل علم و فضل بوده و می باشند، از آن جمله است:

۱- میرزا محمد حسین بن رفیع الدین محمد بن مهدی بن محمد بن میرزا رفیعا معروف به شیخ الاسلام.

در خاندان شیخ الاسلام که صاحب عنوان نفر اول آن محسوب است و مشهور به میر محمد حسین اول است، میر محمد حسین دیگری نیز می باشد (میر محمد حسین بن محمد صادق بن میر محمد حسین) که به

ص: ۶۴۹

میر محمد حسین دوم مشهور می باشد. وی نیز عالم و فاضل و محقق بوده. سید محمد مظهر، و فرزندش میرزا ابوالحسن جلوه از نواده میر محمد حسین اول می باشند.

۲- میر سید علی نائینی

ابن میر محمد رفیع بن محمد مهدی بن بهاء الدین محمد بن میرزا رفیعا. عالم فاضل، و ادیب شاعر، (۱) از علمای معروف زمان خود در اصفهان بوده، و در روز عاشورا در سال ۱۱۹۵ در اصفهان وفات یافته، در قبرستان سنی فاطمه مدفون شده، قبرش تاکنون باقی است.

کتب زیر از اوست:

۱- حواشی بر تفسیر بیضاوی ۲- رساله در حرمت تراشیدن ریش ۳- رساله در وجود عینی نماز جمعه ۴- رساله در رجعت، و آن را از ضروریات مذهب شیعه دانسته است.

محقق عالیقدر آقای آقا ملا محمد علی معلم حبیب آبادی در کتاب نفیس مکارم الآثار (۱: ۲۹) شرح حال او را عنوان فرموده، و شرحی مبسوط درباره نسب او مرقوم فرموده اند، طالبین مراجعه نمایند.

سید محمد رفیع خاتون آبادی

فرزند میر محمد صالح حسینی. عالم جلیل، از سلسله خاتون آبادی ها

ص: ۶۵۰

۱- رجال اصفهان: ۱۸۵.

می باشد. به سن ۸۸ سالگی وفات یافته، و در تکیه [= مقبره] بابا رکن الدین مدفون گردیده است. (۱)

نواب میرزا محمد رفیع الدین

مادرش خان آغا بیگم دختر (۲) شاه عباس کبیر بود. از علمای حدیث و فقه، و زاهد و عابد بوده، و در نزد پدر خود خلیفه سلطان سید علاء الدین حسینی تحصیل نموده، کتب زیر از اوست:

۱- تعلیقاتی بر قواعد علامه ۲- تعلیقاتی بر شرح لمعه ۳- تعلیقات و حواشی بر شرح تجرید؛ و غیره.

سه برادرش: نواب میرزا ابراهیم، و نواب میر سید علی، و نواب میر سید حسن هر سه عالم و بزرگوار بوده، و فرزندش:

نواب میرزا فتح الله نیز در زمره علما و فقها (۳) محسوب بوده، و بسیار محترم و معزز بوده، موقوفاتی از او باقی مانده، و از شاگردان پدر خویش محسوب می گردد.

ص: ۶۵۱

۱- محدث قمی در ذکر میر محمد صالح فرزند میر اسماعیل بن میر عماد می نویسد: همانا میر محمد صالح را از زوجه خود سیده النساء بنت سید حسین حسینی که منتسب به گلستانه است دو فرزند بود: سید عبدالواسع و سید محمد رفیع. سید محمد رفیع مشغول به عبادت بود. هشتاد و هشت سال عبادت کرد، و در اصفهان وفات نمود، و در مقبره بابا رکن الدین مدفون گشت. و سید محمد صالح والدش در اوایل شباب وفات کرد، و در خاتون آباد با سید حسین پدر از وجه خود در جنب بقعه ای که منسوب است به ابن محمد حنفیه مدفون گشت. منتهی الآمال ۲: ۱۶۵.

۲- رجال اصفهان: ۱۸۵.

۳- رجال اصفهان: ۱۸۶.

مرحوم حاج میرزا سلیمان بن محمد کاظم شیرازی اصفهانی، نایب الحکومه اصفهان. فاضل ادیب شاعر متخلص به «خلف» مردی خلیق و مهربان و خوش رفتار بوده، و نسبت به علما احترام زیاد می کرده، و در دستگیری از ضعفا و فقرا اهتمام داشته، و نسبت به سایر حکام، در رفع حوایج زیر دستان کوشا بوده. (۱)

در ۱۲۵۴ در شیراز متولد شده، و در ۳ شنبه ۷ جمادی الاولی سال ۱۳۳۱ وفات یافته، در اطاق مخصوص در دالان مسجد خود در تخت فولاد مدفون گردیده.

از آثارش چاپ و انتشار قرآن مجید، و صحیفه سجادیه، و کتاب زاد المعاد، و ساختمان مسجد عالی (۲)، و ساختمان تکیه حاجی آباده ای در اول تخت فولاد است.

مسجد مزبور به سال ۱۳۲۱ بنا شده، و ماده تاریخ بنای آن را طغرل شاعر اصفهانی می گوید:

«بنای مسجد اقصا مبارک شد سلیمان را».

و ماده تاریخ آب انبار آنجا را، عبدالجواد خطیب گوید:

«این صرح مُمرّد نیز بنیان ز سلیمان شد»

یکی از ماده تاریخ های بنای مسجد از مرحوم ثقه الاسلام حاج آقا نور الله نجفی مسجد شاهی است، و آن این است:

ص: ۶۵۲

۱- رجال اصفهان: ۳۱.

۲- مجله یادگار شماره ۹ سال ۳.

چون ز رکن الملك والدين آن سليمان دوم *** شد بنای مسجد الاقصی هدی للمتقين

سر برون آورد نور و بهر تاریخش سرود *** از سليمان شد بنای مسجد اقصی متین

مرحوم رکن الملك از طرف پدر از اعقاب خلف بیک، سفره چی شاه عباس اول، و بانی مسجد سفره چی (که در بین مردم از کثرت استعمال به مسجد سرخی معروف گردیده) می باشد.

این مسجد در سال ۱۰۱۴ به سعی و همت خلف بیک سفره چی ساخته شده، و کتیبه سر در آن به خط صحیفی خطاط است.

سید روح الامین مختاری

ابن شمس الدین محمد بن سید محمد رضا مختاری نائینی اصفهانی. (۱)

فاضل صالح، و واعظ کامل، مؤلف: «تأویل الآیات». وی از ائمه مسجد جامع جدید عباسی بوده است. سال وفاتش معلوم نیست. از معاصرین صاحب ریاض العلماء است. [نواده اش سید ناصرالدین احمد مجاز از فاضل هندی]

زارویه بن شاهویه

مترجم کتاب «خدای نامه» که در عصر انوشیروان تألیف شده. (۲) از

ص: ۶۵۳

۱- اعیان الشیعه ۴۱:۳۲، الذریعه: ۳۰۲:۳.

۲- الذریعه ۲۹:۸، ایران در عصر ساسانیان کریستن سن.

دانشمندان اصفهان، و آشنا به زبان پهلوی بوده، کتاب با اندک تغییری از اصل پهلوی ترجمه شده است.

مولی محمد زمان تنکابنی

از علمای اواخر عهد صفویه (۱) در اصفهان بوده، و کتاب «اسرار الصلاة» شهید ثانی را به فارسی ترجمه نموده است.

مولی محمد زمان تبریزی

فرزند مولی کلب علی. از اجلای شاگردان: علامه مولی محمد باقر مجلسی، و آقا حسین خوانساری، و شیخ جعفر قاضی بوده، و تولیت و تدریس مدرسه شیخ لطف الله بدو مفوض گردیده. (۲)

وی را تألیفات عدیده است، از آن جمله است:

۱- چننه، در فواید متفرقه ۲- شرح بر زبده شیخ بهائی ۳- فرائد الفوائد، در احوال مدارس و مساجد، و آن را زمان اقامت خود در مدرسه نامبرده تألیف نموده، و گوید: جمعی کثیر از مستعدینس از طلاب در این مدرسه به مقامات عالیه علم و ایقان رسیده اند.

فایده: اینک جهت مزید فایده، به نام جمعی از علمای نامبرده در کتاب فوق به نقل از «روضات الجنات» اشاره می کنیم:

ص: ۶۵۴

۱- الذریعه ۷۸:۴.

۲- روضات: ۲۸۷، اعیان الشیعه، دانشمندان آذربایجان، الذریعه ۱۴۲:۱۶.

۱- مولی ابوالقاسم گلپایگانی بن محمد ربیع، مؤلف کتب کثیره.

۲- امیر محمد اسماعیل خاتون آبادی، صاحب تکیه معروف در تخت فولاد، و بانی مدرسه اسماعیلیه در کوچه قصر منشی.

۳- امیر محمد باقر خاتون آبادی، فرزند امیر محمد اسماعیل نامبرده.

۴- مولی چلبی موصلی.

۵- مولی حسن گیلانی.

۶- میر سید حسین عاملی، مؤلف رساله الجمعه.

۷- علامه آقا حسین خوانساری.

۸- مولی حسین بن حسن گیلانی.

۹- مولی محمد حسین بروجردی. (۱)

۱۰- مولی رجب علی تبریزی

۱۱- مولی سعدی رشتی

۱۲- مولی شمس الدین گیلانی، صاحب حاشیه حکمه العین.

۱۳- مولی محمد صالح استر آبادی.

۱۴- مولی علی قلی خلخالی.

۱۵- مولی محمد علی طهرانی.

۱۶- امیر قوام الدین طهرانی.

ص: ۶۵۵

۱- میر عبدالحسین خاتون آبادی در ذیل وقایع سال (۱۰۸۴) می نویسد: فوت آخوند مولانا حسین بروجردی استاد این فقیر در کتاب «حکمه العین» و او مدرس مسجد جامع جدید عباسی است.

۱۷- ملا مراد تفرشی

۱۸- مولی موسی طبسی

۱۹- حاج محمد مؤمن ابن موسی طبسی، مؤلف «مناهج العرفان».

شیخ زین الدین اصفهانی

برادر شیخ علی نقی. عالم فاضل، جامع معقول و منقول، و دانا به علوم مختلف بوده. (۱)

شیخ زین الدین عاملی اصفهانی

عمه زاده سید عباس (۲) بن علی بن نورالدین عاملی مؤلف کتاب «نزهة الجلیس» بوده. عالم فاضل محقق ادیب و شاعر بوده، و در رجب ۱۱۳۱ زنده بوده است، و مؤلف اعیان الشیعه احتمال داده که این دو شیخ زین الدین یک نفر باشند.

شیخ زین الدین عاملی صغیر

ابن علی بن محمد بن حسن بن شیخ زین الدین شهید ثانی عاملی اصفهانی.

در ظهر روز سه شنبه ۱۸ ذی حج ۱۰۷۸ متولد، و در حدود ۱۱۰۰ در

ص: ۶۵۶

۱- اعیان الشیعه ۲۲۹:۳۳.

۲- اعیان الشیعه ۲۱۹:۳۳.

جوانی وفات یافته. (۱) او را شیخ زین الدین صغیر گویند، و عمّ بزرگوارش شیخ زین الدین محمد را اوسط، و شهید ثانی را کبیر گویند.

فاضل صالح بوده، و پدرش در کتاب «درّ المنثور» مجملی از شرح حال او را نوشته، گوید: در اصفهان متولد، و هم در این شهر وفات یافته، در مشهد مقدس مدفون گردید.

میر زین الدین جنتی جزی

معروف به شیخ جنتی. شاعر و ادیب، در کمال درویشی و صلاح بوده. (۲)

دیوان اشعارش حدود بیست هزار بیت است. مثنوی به نام «شاپور و شهباز» دارد. از معاصرین نصر آبادی است. (۳)

ملا زین العابدین خوانساری

ابن سعید، از علمای اخیار، (۴) و فضیلتی ابرار بوده، در ذی قعدة سال ۱۲۸۸ وفات یافته، جنب فاضلان مدفون گردید.

ص: ۶۵۷

۱- اعیان الشیعه ۳۳: ۲۹۸.

۲- تذکره نصرآبادی: ۳۱۴.

۳- در قصص الخاقانی (۲: ۱۴۱) نیز عنوان شده و آمده: زینت افزای یزم سخنوران مولانا جنتی اصفهانی... مولد شریفش قریه جز برخوار اصفهان. در فن شاعری زبردست و صاحب دیوان است. در سنه ۱۰۵۵ وفات یافته، مدفنش در قریه مذکور است.

۴- رجال اصفهان: ۲۱۴.

زین العابدین تبریزی

فرزند محمد علی. از فضیلتی قرن سیزدهم هجری است. از آثارش کتاب زینه الصالحین، در دعا و آداب و شرایط آن می باشد. تاریخ نسخه ۱۲۶۲ می باشد. (۱)

ملا زین العابدین مجلسی

فرزند ملا عبدالله بن ملا محمد تقی مجلسی. علامه زاهد فقیه، قهرش در خارج بقعه مجلسی است. (۲)

سید زین العابدین طباطبائی ابرقوئی

عالم زاهد فاضل متقی، و محدث خبیر، ادیب شاعر، از اجله شاگردان آقا سید محمد باقر درچه ای، و آخوند کاشی، و آقا شیخ محمد رضا مسجد شاهی، و جمعی دیگر از فحول دانشمندان بود. (۳)

مردی خلیق و مهربان، و از جمله کسانی بود که عملاً درس دین و اخلاق به مردم می آموخت، مستحباتی را از مستحبات ترک نمی کرد، و

ص: ۶۵۸

۱- در الذریعه (۹۳:۱۲) آمده: زینه الصالحین... لعله للمولی زین العابدین بن محمد علی التبریزی نزیل اصفهان.

۲- رجال اصفهان: ۱۲۸.

۳- در تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان آمده: سال ها خدمت عارف مشهور حاج محمد جواد بید آبادی معروف به سرجوئی شرفیاب و دست ارادت به او داده، و از انفاس قدسی آن پیر روشن ضمیر که استاد بسیاری از بزرگان و علمای اصفهان و غیره بوده بهره مند شده، تا به مقام انسانیت رسید. الحق فرشته ای بود در لباس آدمی.

مکروهات را عملاً جزو محرمات می دانست.

در هشتم ماه صفر سال ۱۳۷۲ به سنّ متجاوز از هفتاد سال وفات یافته، در تخت فولاد (۱) مدفون گردید.

کتب و رسائل عدیده نوشته، از آن جمله: ۱- تریاق اعظم ۲- ولایه المتقین، در تقوی و فضائل امیرالمؤمنین (علیه السلام) به طبع رسیده.

از اشعار اوست:

جز صبر از هجوم بلا نیست چاره ای *** غیر از رضا به سرّ قضا نیست چاره ای

خواهی اگر نجات ز امواج حادثات *** جز التجا به آل عبا نیست چاره ای

میر زین العابدین حسینی

ابن میر سید علی بن میر محمّد باقر میر محمّد صادقی. عالم فاضل متقی، برادر علامه میر سید حسن مدرس، به اتّفا برادر به نجف مشرف شده، و در خدمت اساتید آنجا تحصیل نموده، به اصفهان مراجعت کرده، به دستور برادر بزرگوار خود و خواهش مردم، به بلوک کرون رفته، و به نشر احکام و تبلیغ و ترویج پرداخته، در حدود سال ۱۳۰۰ قمری در آنجا وفات یافته و مدفون گردید. (۲)

ص: ۶۵۹

۱- رجال اصفهان: ۱۲۸.

۲- ارشاد المسلمین: ۴۳ نسخه خطّی.

فرزند سید محمد حسن بن محمد بن میر علی اکبر نقوی در حدود سال ۱۲۲۵ متولد، و در ۱۳ ربیع المولود سال ۱۳۰۷ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید. (۱)

در اصفهان خدمت جمعی از اعظام علما همچون: میر سید حسن مدرس، و ملا حسن علی تویسرکانی، و آقا سید محمد شهبهانی تلمذ فرموده، و به آقایان مسجد شاه اختصاص یافته، در محله مسجد حکیم سکونت، و در مسجد علی اکبر امامت می نموده.

وی از جمله کسانی است که به شرف ملاقات حضرت ولی عصر - عجل الله تعالی فرجه الشریف - نایل گردیده، و از او کرامات و استجابات دعوات منقول است.

تألیفاتی دارد، از آن جمله است: ۱- ترجمه کتاب انوار نعمانی تألیف سید نعمت الله جزائری دارد که به نام آقا نجفی به طبع رسیده است. ۲- حسام الشیعه که به نام [بعضی از علمای اعلام و فضیله کرام حاضرین مجلس شریف و محفل منیف سرکار شریعتمدار] آقا نجفی به طبع رسیده است.

سید محمد رضوی خوانساری

فرزند: مرحوم آقا سید محمد خوانساری. عالم فاضل جلیل، در ۱۲۹۲ متولد شده، در اصفهان و نجف نزد اساتید بزرگ همچون: آقا سید

ص: ۶۶۰

محمد کاظم یزدی، و آخوند خراسانی، و میرزا محمد علی مدرس چهاردهی، و شیخ الشریعه اصفهانی تلمذ فرموده، (۱) پس از وصول به مقام اجتهاد به اصفهان مراجعت نموده، و به درس و بحث و اقامه جماعت و ترویج دین پرداخته، و تا آخر عمر دقیقه ای از تألیف و تصنیف و ارشاد و هدایت غافل نبود.

در عصر ۵ شنبه ۸ ذی حجه سال ۱۳۷۴ وفات یافته، جنب پدر مدفون گردید.

کتب زیر از اوست:

- ۱- اربعین ۲- ایمان ۳- برهان المتقین، مطبوع در دو مجلد ۴- جامع التنزیل فی مراتب التفصیل ۵- حاشیه بر کفایه استادش ۶- حاشیه بر رسائل ۷- حاشیه بر مکاسب ۸- حاشیه بر مبحث خیارات شیخ ۹- الدرر و اللثالی فی زاد الایام و اللیالی، مطبوع ۱۰- الدرہ البیضاء، حاشیه بر عروه الوثقی، مطبوع، دو جلد ۱۱- دعوه الحق، نام رساله علمیّه ایشان است، مطبوع ۱۲- دیوان اشعار، و در آن «فنائی» تخلص می کند ۱۳- رفرر الاصول ۱۴- رساله در رضاع ۱۵- رساله در توحید ۱۶- رساله در اسم اعظم ۱۷- رساله در بیان اقوال و تعداد اسم اعظم ۱۸- رساله در ادعیه و ختوم ۱۹- رساله در علم جفر ۲۰- رساله در رمل ۲۱- زاد الآخره ۲۲- سبع منازل ۲۳- سبیل اعظم ۲۴- سدره المنتهی، در سه جلد، در نماز ۲۵- شرح کفایه خراسانی ۲۶- شجره العلوم، منظوم ۲۷- شرح زیارت

ص: ۶۶۱

۱- اطلاعات خارجی، و مقدمه کتب مطبوعه ایشان، و تذکره شعرای خونسار: ۱۵۶.

ناحیه مقدّسه ۲۸- صلوات و فضائل آن ۲۹- ضیاء الانوار، در علائم ظهور ۳۰- علم الرحمن در اسرار قرآن ۳۱- فریاد حس، مطبوع ۳۲- الکوکب الدری ۳۳- اللؤلؤ المنثور ۳۴- مبشرات الفؤاد، در علائم ظهور.

* «هدایه المؤمنین الطالبین» معروف به تاریخ اسماعیلیه را که در ۱۹۵۹ میلادی در مسکو به طبع رسیده، مؤلف فهرست کتب چاپی فارسی و عربی به نام ایشان نوشته، و ظاهراً بلکه یقیناً اشتباه می باشد. (۱)

سید بهاء الدین رضوی خوانساری

فرزندش: سید بهاء الدین رضوی در ۱۳۲۸ متولد، و در ۱۳۶۳ در اصفهان وفات یافته، جنب جد خویش مدفون گردید.

فاضل و ادیب و شاعر بود. در اصفهان و قم و نجف تحصیل نموده، و در این اواخر جزو آزادی خواهان وارد شده، و موجبات نارضایتی پدر را فراهم نموده، شعر می گفت، و در آن «جهدی» تخلص می نمود. (۲) دیوان اشعاری دارد. (۳)

ص: ۶۶۲

۱- مؤلف کتاب نامبرده زین العابدین خراسانی فدایی است.

۲- تذکره شعرای معاصر اصفهان: ۱۵۱- شعرای خوانسار: ۴۲.

۳- در تذکره شعرای خوانسار آمده: وی از اجلّه علمای قرن اخیر است. تحصیلات خود را در اصفهان و قم به پایان رسانیده، و با استفاده از محضر درس: پدر عالی مقام خود، و حاج سید صدرالدین کوپائی، و حاج شیخ عبدالکریم حائری، و سید ابوالحسن اصفهانی و سایر علما و مراجع تقلید به درجه اجتهاد نایل گردیده و از طرف آیه الله اصفهانی به عنوان تبلیغ به حجاز و کشورهای آفریقا مسافرت کرده، وی علاوه بر زبان عربی، به زبان های انگلیسی، فرانسه، آلمانی آشنایی داشت.

اعتماد الدوله، میرزا محمد تقی بن میرزا هدایت الله تبریزی اصفهانی، مردی کاردان و با کفایت بوده، و در اثر استعداد و فعالیت، از نانوائی به مقام صدارت رسیده، در دستگاه سلاطین صفویّه اقتداری یافته، مورد بغض و کینه مخالفین واقع شده، به اشاره شاه عباس ثانی در شعبان سال ۱۰۵۵ به سنّ هفتاد سالگی به دست جانی خان کشته شده، در جنب قبرستان یهودیان مدفون گردیده است. (۱)

معروف آن است که قبرش در محله جویباره اصفهان است، لکن پس از تحقیق و تتبع مسلم گردید که قبر او در امام زاده شاه سید علی در محله خواجه قرار دارد.

ساروتقی در ایام وزارت خود مصدر خدمات مهمی واقع شده، و بانی آثار خیریه زیاد می باشد، از آن جمله است:

۱- بازار ساروتقی، معروف به قهوه کاشی ها.

۲- چهار سوی ساروتقی، در بازار بزرگ.

۳- حمام ساروتقی.

۴- قصر ساروتقی، در محله امام زاده احمد.

۵- کاروانسرای ساروتقی، در قهوه کاشی ها.

۶- سه مسجد، در حسن آباد، و بازار، و جویباره.

۷- مدرسه ساروتقی، مقابل امام زاده احمد.

۸- خانه و مدرسه و مسجد در محله عباس آباد.

ص: ۶۶۳

۱- تاریخچه محله خواجه: ۶۶ و رجال اصفهان: ۲۱۶.

خواهر زاده ترابا خطاط و خوش نویس است. در بدو حال نقاشی می کرده، ترک آن کرده، در مقام قناعت و صلاح بوده، کمال پرهیز داشت، و عبادت بسیار می کرد. (۱)

گاهی شعر می گفت، از اوست:

از آن درفش فریدون گرفت عالم را *** که پیش دامن آهنگیر صفاهان است

مراد از ترابا: میرزا ابوتراب خطاط مذکور در کتاب حاضر می باشد.

از اشعار ترابا است:

دلم بی خدنگت حضوری ندارد *** که شب خانه بی شمع نوری ندارد

مشو در هم از خاطر من را شکستی *** قصوری ندارد قصوری ندارد

در تذکره نصر آبادی (۱۳۹۰) به نام سرا جای دیگری اشاره می شود، و شاید هر دو یک نفر باشند. گوید:

نامش: محمد قاسم، در فنّ نقاشی زرنشان به مرتبه ای است که رخسار زر افشان سیم و شان را در عرق شرم دارد، و از اثر تردستیش از ابر تصویر، گوهر می بارد. گاهی شعر می گوید، از اوست:

پایه عرش به دوش دل آگاه علی است *** به سر دوش محمد که قدمگاه علی است

ص: ۶۶۴

و او غیر از: سراجای حکاک است که در فنّ حکاک کی نظیر نداشته، و تا آخر عمر بدون عینک کار می کرده، و در کمال قدرت دست، و نیکویی خط بوده، (۱) در اصفهان وفات یافته. از اوست:

از گریه به هر جا که گذشتیم چمن شد *** وز ضعف بهر جا که نشستیم وطن شد

سروش

میرزا محمّد علی. در قریه سده ماریین اصفهان متولد شده، از ابتدای جوانی به کسب علم و دانش پرداخته، و بعداً (۲) به شعر گفتن پرداخت. سپس به مسافرت پرداخته، و در تبریز نزد قهرمان میرزا پسر نایب السلطنه عباس میرزا راه یافته، و به وسیله محسن میرزا میر آخور به دربار ناصر الدین شاه که در آن وقت ولیعهد بود راه یافته، و چون وی به سلطنت رسید با او به طهران آمده، در طهران معروف و مشهور شده، و از طرف شاه به «شمس الشعراء» معروف گردید.

دیوان اشعارش متضمن مثنوی و غزل و قصاید زیادی است در مدح پادشاه و امرای وقت، که آن را به سبک قدما سروده، و موسوم است به «زینة المدایح». دیگر از آثارش: الهی نامه و ساقی نامه است.

فوتش در ۱۲۸۵ روی داده است. (در مآثر و الآثار فوت را ۱۲۷۵ می نویسد، و تاریخ اول از منتظم ناصری و مجمع الفصحاء است)

ص: ۶۶۵

۱- تذکره نصرآبادی: ۱۴۳.

۲- مجمع الفصحاء ۲: ۱۸۴، مآثر و الآثار: ۲۷۶.

سعادت علی شاه

حاج محمد کاظم شیخ زین الدین، معروف به طاوس العرفاء.

در اوایل جوانی به تجارت مشغول بوده، در زمره صوفیه وارد شده، و از طرف رحمت علی شاه اجازه تلقین و ارشاد یافته، تا بالاخره به مقام قطیبت رسیده.

در طرایق (۱۸۴:۳) گوید: اگر چه علم صوری کسب ننموده بلکه امی بود، ولکن در حقایق معانی، و دقایق سیر و سلوک، کمتر کسی با آن جناب برابری می نمود.

در ۱۲۹۳ در طهران وفات یافته، (۱) در اطاقی مخصوص در صحن حضرت حمزه بن موسی بن جعفر (علیهما السلام) مدفون گردید که بعدها در آنجا جمعی از صوفیه مدفون گردیدند.

ماده تاریخ وفات او را ملا محمد صادق روشن گفته است:

علی و رحمت و سعادت را *** جمع کن سال رحلتش میدان

فرزندانش در طهران و اصفهان ساکن بوده، از جمله آنهاست:

میرزا مهدی. وی نیز در مسلک عرفا منسلک بوده، و در اصفهان سکونت داشته است.

بهمن علی لنجانی

فایده ۱: یکی دیگر از مدفونین در مقبره طاوس العرفاء: آخوند ملا علی

ص: ۶۶۶

۱- تذکره العارفین فسائی و مآثر و الآثار: ۲۷۵.

لنجانی (۱) اصفهانی متخلص به «بهمن» و ملقب به بهمین علی است. سال‌ها در شیراز در خدمت رحمت علی شاه بود، در اواخر عمر به طهران رفته، و در حضرت عبدالعظیم (علیه السلام) مجاور شده، و آنجا در ماه صفر ۱۳۱۰ وفات یافته، در دالان مزار طاوس العرفاء مدفون گردید.

دارای دیوان اشعاری است مشتمل بر غزل و قصیده و غیره.

ملا هاشم سه چهاری

فایده ۲: دیگر از معروفین سلسله شیخ زین الدین است: مرحوم ملا محمد هاشم سه چهاری، از منبریان اصفهان، واعظ صالح کامل، در ماه صفر ۱۳۶۱ وفات یافته، در تکیه شیخ مرتضی ریزی مدفون گردید.

سعد الملک آبی

از وزرای سلطان محمد بن ملک‌شاه سلجوقی است که به اتهام تحریک و تشریک به ملاحده، در بازار اصفهان به دار آویخته شد. فراست و کیاست تمام داشته و خلق و تواضعی به افراط. (۲)

سعید قاری اصفهانی

از دانایان به علوم قرآن بوده، در مسجد جامع اصفهان جلسه قرائت و

ص: ۶۶۷

۱- طریق الحقایق ۳: ۱۹۹.

۲- آثار الوزراء عقیلی: ۲۳۱- آثار الشیعه ۴: ۵۰.

تجوید داشته، و شیخ محمد بن شمس الدین کاظمینی مؤلف «رساله قاسمیّه» (۱) نزد او تلمذ نموده است از فضلالی عهد شاه سلیمان صفوی است.

میرزا سعید اردستانی

از احفاد میرزا رفیعا نائینی است. در سال ۱۲۵۱ وفات یافته، در صحن تکیه میرزا رفیعا مدفون گردیده است. (۲)

ملا محمد سعید اردستانی

شاعر ادیب متخلص به «فدا» از احفاد حکیم الملک اردستانی بانی مدرسه نیم آورد می باشد. دارای طبعی خوش، و اشعاری دلکش است. در اصفهان نشو و نما یافته، و هم در این شهر وفات یافته، قبرش در سکوی پلوی (ملاً محمد صادق اردستانی) بود که از بین رفته است. (۳)

حکیم الملک اردستانی بانی مدرسه کاسه گران است که آن را مدرسه حکیمیّه نیز گویند؛ و بانی مدرسه نیم آورد: زینب بیگم زن حکیم الملک می باشد. هر دو مدرسه از آثار تاریخی اصفهان، و اولی در سال ۱۱۰۳، و دوم در سال ۱۱۱۷ بنا گردیده است.

ص: ۶۶۸

۱- الذریعه ۱۱: ۲۲۱.

۲- رجال اصفهان: ۲۱۴، آتشکده اردستان ۲: ۲۸۸.

۳- رجال اصفهان: ۲۲، مجمع الفصحاء: ۵: ۸۰۵.

میر محمد سعید بحرینی اصفهانی

در کنار چهل ستون مسجد سید قبری است منسوب بدو.

گویند: از علمای زمان سید حجه الاسلام، و یا اواخر عهد صفوی بوده، و در خانه خود مدفون شده، بعدها قبر جزو مسجد قرار گرفته است. [\(۱\)](#) بیشتر از این از حالاتش معلوم نیست.

شیخ ابوالفرج سعید صیرفی اصفهانی

ابن ابی الرجاء. در اعیان الشیعه (۳۴: ۲۳۰) به نقل از ریاض العلماء فرماید: از مشایخ قطب راوندی بوده، و در کتاب «خرایج و جرایح» اخباری از او نقل فرموده، ظاهر آن است که از علمای امامیه باشد. [\(۲\)](#)

محمد سعید طبیب اصفهانی

ابن محمد صادق، مترجم کتاب «رجوع الشیخ الی صباه فی القوه علی الباه» تألیف مولی احمد بن سلیمان مشهور به ابن کمال پاشا متوفی به سال ۹۴۰ قمری می باشد. نسخه ای از این کتاب در کتابخانه آستان قدس رضوی (علیه السلام) موجود است.

ص: ۶۶۹

۱- رجال اصفهان: ۲۱۴.

۲- ر.ک: الخرایج و الجرایح ۲: ۵۷۷-۵۸۲.

ابن مولی محمد صالح مازندرانی اصفهانی، ادیب شاعر متخلص به «اشرف» به هندوستان رفته، و سمت استادی زیب النساء بیگم دختر پادشاه آنجا را یافته، در سال ۱۰۸۳ به اصفهان مراجعت نموده، مجدداً به هند رفته، سرانجام در مونگیر از توابع پتنه در سال ۱۱۱۶ فوت شده، در آنجا مدفون گردید. (۱)

صاحب دیوان اشعار است. دیگر از تألیفاتش: کتاب شرح احادیث مستصعبه است. از اشعار اوست:

کاملان را جز لگد کوبِ حوادث چاره نیست *** می کند مالیدگی سستی اعضا را علاج

فرزندش: میرزا محمد علی نیز ادیب و شاعر بوده و «دانا» تخلص می نموده، در مرشد آباد وفات یافته است.

و فرزندش دیگرش: محمد امین، [فاضل محقق] مؤلف شرح مبسوطی است بر تهذیب الکلام تألیف ملا سعد تفتازانی، که به قلم [برای] فرزندش محمد کریم نوشته شده است. دیگر از تألیفاتش: کتاب الامامه است. (۲)

فرزند دیگر صاحب عنوان: آقا محمد مهدی است که در تذکره آتشکده از او ذکری نشده است.

ص: ۶۷۰

۱- مآثر الکرام: ۱۱۶، الذریعه ۱۳: ۶۵، تذکره نصرآبادی: ۶۹، تذکره الانساب مجلسی.

۲- ر.ک: الذریعه ۱۳: ۱۵۹ و ۲: ۳۲۱.

ابن قاسم طباطبائی، عالم فاضل محقق (۱) مؤلف کتاب «مفاتیح الاحکام»، در شرح «زبدہ البیان» در آیات احکام تألیف مقدس اردبیلی. (۲)

مولی محمد سعید لاهیجی اصفهانی

ابن میرزا محمد، از علمای زمان زندیه در اصفهان است، که شیخ عبدالنبی قزوینی او را در سال ۱۱۷۵ ملاقات نموده، و از علم و دانش او تمجید و تحسین نموده است. (۳)

وی مؤلف شرحی است بر شاطیبه در تجوید.

* فرزندش: میرزا محمد نیز فاضل و عالم بوده و در جوانی وفات یافته، از دوستان شیخ محمد علی حزین مؤلف تذکره و تاریخ حزین است. (۴)

ص: ۶۷۱

۱- وی سید محمد سعید بن سراج الدین قاسم بن امیر محمد طباطبائی متولد ۱۰۱۲، و متوفای ۱۰۹۲ هـ. ق. است.

۲- الذریعه ۳: ۱۳، ۳۰۲.

۳- وی می نویسد: مولانا محمد سعید گیلانی الساکن فی اصفهان، من العلماء الصلحاء لقیناه... و کان مربوطاً بسلسله الحکیم داود. تتمیم امل الامل: ۱۷۶-۱۷۵.

۴- منظور مؤلف، شمس الدین محمد گیلانی فرزند مولا محمد سعید رودسری است که بعداً در متن عنوان می شود. به نوشته حزین وی در حیات والد خود در عنفوان شباب در گذشت، و پس از مدتی والدش که از اعظم علما بود رحلت نمود، با والد فقیر ایشان را مدتی قدیم بود. ر.ک: تاریخ حزین: ۱۶۱. بنابراین مرحوم مؤلف بین مولانا محمد سعید گیلانی معاصر علامه قزوینی، و مولانا محمد سعید گیلانی (رودسری) پدر شمس الدین محمد است خلط نموده.

شرح حالش در جمیع کتب رجال مضبوط است، به طور اختصار آن که نامش: روزبه، از اهالی جی اصفهان بوده، و در طلب تحقیق دین رنج ها کشیده، و مسافرتها نموده، و سرانجام به شرف حضور محضر پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) مشرف گردیده، از بزرگترین صحابه آن حضرت معدود بوده، و به خطاب «السلمان منا اهل البیت» مفتخر گردیده.

در سال ۳۳ یا ۳۶ در مداین وفات یافته قبرش معروفست.

در سنین عمر سلمان اختلاف زیاد است، و عموم مورخین وی را از معمرین نام برده اند.

ظاهراً وی را سه فرزند پسر بوده ۱- عبدالله ۲- کثیر ۳- محمد، و برادری در شیراز، و خواهر و دختری در اصفهان داشته، و جمعی کثیر از محدثین از اولاد اویند، و سوزنی سمرقندی و ضیاء الدین خجندی خود را از اولاد او می دانسته اند.

برای اطلاع بیشتر از احوالات او به کتابهایی که در شرح حال وی نوشته شده مراجعه فرمایند.

فایده: ذیلاً جهت تکمیل مطلب و مزید فایده، به اسامی چند نفر از صحابه و تابعین و کسانی که در ک محضر یکی از ائمه دین را نموده اند و اصفهانی بوده اند و یا در اصفهان وفات یافته اند اشاره می شود:

۱- ابراهیم بن ابی موسی اشعری

مقتول در قهجاورستان.

ص: ۶۷۲

۲- ابودردا

از یاران معاویه و دشمنان سرسخت حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) است. در قریه زهران (زران) در غرب اصفهان قبری بدو منسوب است و در بین عوام آش ابودردا معروف است که جهت شفای بیماران می پزند. این رسم از رسوم زمان سنی گری اصفهانی ها تاکنون در بین زنها باقی مانده است. [وی در دمشق مدفون است و صاحب این قبر، نامشخص است].

۳- موسی بن ابی موسی اشعری

در جنگ اعراب با اصفهانیان در نزدیکی قهجاورستان کشته شد. نوشته اند که در حال سجده نماز تیری به او اصابت نمود و مرد، و پدرش در این حالت حاضر بود، از دیدن این منظره غش کرد. او را با لباس دفن کردند. برخی گویند مقتول در این محل ابراهیم است نه موسی. در هر حال قضیه در زمان خلافت خلیفه ثانی واقع شده.

۴- ابن بادشاه

صدوق در «کمال الدین» وی را در عداد کسانی نام می برد که در زمان غیبت صغری موفق به زیارت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه گشته اند. (۱)

ص: ۶۷۳

۵- ابراهیم ابن شیبیه

شیخ در «تهذیب» از علی بن مهزیار روایت کند که او گوید: نامه حضرت ابی جعفر (علیه السلام) را نزد ابن شیبیه اصفهانی دیدم. (۱) بنابراین، وی باید از اصحاب حضرت هادی (علیه السلام) باشد. (۲)

۶- ابی الحسن ضراب اصفهانی

راوی صلوات معروف مروی از حضرت حجّه عجل الله تعالی فرجه می باشد.

۷- ابی الحسن اصفهانی

از اصحاب حضرت صادق (علیه السلام). در کتب رجالی نامی از او برده نشده، لکن کلینی در کتاب شریف «کافی» در باب البان از کتاب اطعمه، حدیثی از او نقل می کند. (۳)

۸- حُمَمَه بن ابی حُمَمَه

ابن منده اصفهانی و ابونعیم و دیگران وی را از اصحاب پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) دانسته اند. گویند: در اصفهان شهید گردیده، لکن کیفیت کشته شدن معلوم نیست.

ص: ۶۷۴

۱- اعیان الشیعه ۶: ۶۰.

۲- در متن حضرت باقر (علیه السلام) ذکر شاده بود که اصلاح شد.

۳- اعیان الشیعه ۶: ۸۹.

عده ای قبرش را در شهرستان، جنب قبر راشد عباسی گویند، لکن در «منتخب التواریخ» گویند: قبر شیخ ابوالقاسم سلیمان بن احمد بن ایوب طبرانی مؤلف معاجم ثلاثه پهلوی قبر حممه بن ابن حممه است.

به نام طبرانی و محل قبرش بعداً اشاره خواهد شد.

۹- سائب ابن اقرع ثقفی

در جنگ نهاوند مأمور تقسیم غنائم بوده، و عبدالله بن بدیل او را به جانشینی خود در اصفهان منسوب گردانید. اعقابش در یهودیه و اصفهان (قریه شهرستان) سکونت داشته اند.

۱۰- سری بن سلامه

شیخ در رجال خود وی را جزو اصحاب حضرت هادی (علیه السلام) مذکور داشته، و در فهرست فرماید: سری به سلامه اصفهانی؛ از برای او کتابی است. (۱)

۱۱- ابی الحسن سوار بن احمد بن ابی سوار العسکری

از بصریین و غیرهم روایت می کند، چندین سال سمت قضاوت داشته و در ماه شعبان سال ۹۴ در این شهر وفات یافته است. (۲)

فایده: دانشمند بزرگوار سید عبدالحجت بلاغی در تاریخ نجف به

ص: ۶۷۵

۱- اعیان الشیعه ۳۴: ۱۴۸.

۲- تاریخ نجف: ۱۴۸.

نقل از کتاب «ذکر اخبار اصفهان» تألیف حافظ ابونعیم، اخباری نقل می کند، از آن جمله:

حدیث از ابی الحسن سوار بن احمد به پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می رسد که فرمودند: اذا کان یوم القیامه و نصب الصراط علی ظهرانى جهنم لا- یجوزها و لا- یقطعها الا- من کان معه جواز بولایه علی بن ابی طالب. یعنی: روز قیامت وقتی که پل بر جهنم کشیده شود کسی حق دارد عبور از آن را، که پروانه دوستی حضرت علی (علیه السلام) را داشته باشد، انتهی.

۱۲- عبدالرحمن اصفهانی

از اصحاب حضرت امام علی النقی (علیه السلام) است و او کسی است که موجب تشیع اهل اصفهان در قرن سوم گردید. (۱)

۱۳- عبدالله بن محمد اصفهانی

در «حدیثه الشیعه» وی را از اصحاب حضرت عسکری (علیه السلام) می شمارد. (۲)

۱۴- محمد بن سلیمان اصفهانی

در رجال نجاشی فرماید: ثقه است و روایت از حضرت صادق (علیه السلام)

ص: ۶۷۶

۱- وی ابو محمد عسکری عبدالرحمن بن احمد بن جیرویه اصفهانی صاحب کتاب الکامل فی الامامه است و محمد بن عبدالله بن مملک اصفهانی به وسیله او از مذهب اعتزال به تشیع گرایید.

۲- حدیقه الشیعه ۲: ۹۲۰.

می نماید. وی را کتابی است که نجاشی آن را به پنج واسطه از او نقل می کند.

۱۵- نابغه جعدی

ابو لیلی قیس بن عبدالله صحابی، از شعرای معروف عرب است که دوره جاهلیت و اسلام را درک نموده، و در مدح حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) اشعاری سروده، و پیغمبر درباره او دعا فرموده است. سنش را حدود ۱۸۹ سال بلکه بیشتر می نویسند. در سال ۶۹ هجری در اصفهان وفات یافته است.

۱۶- یعقوب بن یوسف ضرابی غسانی اصفهانی

راوی صلوات کبیره منقول در کتب ادعیه.

شیخ سلیمان دارانی

از مشاهیر عرفای عهد صفوی است. مدفنش در قریه داران فریدن اصفهان معروف است. (۱)

سلیمان بیک

نواده محب علی بیک مشهور به لاله بیک است.

جوانی خوش سیرت و درویش طینت بوده، تولیت مسجد شاه

ص: ۶۷۷

۱- رجال اصفهان: ۲۱۵ [به نقل از بلاغی].

اصفهان را داشته، گاهی شعر می گفته، (۱) از اوست:

حیرت افزاست خیال سر زلفت چندان *** که به خود گم چو سیاهی به شب تارم شد

محبّ علی بیگ معروف به الله بیگ، خزانه دار شاه عباس، و لّه غلامان شاهی بوده و به طوری که شاردن اشاره می کند: در اوایل زندگی، تجارت می کرده، و در مجاورت میدان شاه اصفهان بازاری به نام او (بازار لّه بیگ) معروف بوده، سپس در کارهای سلطنتی وارد شده، و ساختمان مسجد شاه اصفهان و برخی از ساختمان های دیگر در این شهر و در مازندران زیر نظر او انجام گردیده است.

ابو ایوب سلیمان اصفهانی

ابن داود بن بشر المنقری الشاذکونی اصفهانی کوفی، از ثقات محدّثین امامیه. (۲) نجاشی گوید: محقّقاً نمی توان او را از شیعیان دانست، لکن از جماعتی که از اصحاب حضرت صادق (علیه السلام) می باشند روایت احادیث می کند.

جهت اخذ حدیث و نقل آن به بغداد و کوفه و اصفهان رفته، در ۶-۲۳۴ در اصفهان وفات یافته است.

ص: ۶۷۸

۱- تذکره نصرآبادی: ۳۲.

۲- اعیان الشیعه ۳۵:۳۱۶، رجال نجاشی: ۱۳۱، ریحانه الادب ۳:۱۵۳.

از علمای اتقیا. وفاتش در ۱۹ ذی قعدة الحرام ۱۲۳۴ روی داده، قبرش در تخت فولاد اصفهان است. (۱)

مولی سمیع اصفهانی

از فضیله ساکنین نجف اشرف، عالم متقی، و فاضل صالح، در نهایت زهد و تقوا بوده، و در جمع کتب، مولع، و آنها را یا خود وقف نموده، و یا وصیت به وقف کرده.

در ۱۳۲۷ وفات یافته، در وادی السلام مدفون گردید. (۲)

سه موافق

در محله جویباره اصفهان در نزدیکی تکیه حاج میرزا داود در مقبره ای متصل به مسجد معروف به ساروتقی قبری است که بین الخواص و العوام به مقبره ساروتقی شهرت دارد، و در محل آن را سه مافق (سه موافق) گویند، و به طوری که اهل تحقیق می گویند: در این نزدیکی سه قبر وجود داشته که یکی داخل در دکان بقالی مقابل مسجد، و دیگری در خانه پشت آن واقع بوده، و آن دو قبر از بین رفته، لکن آن که در مسجد بوده باقی مانده است هیچ گونه اثری که معرّف صاحبان قبر باشد وجود ندارد، و به طوری که قبلاً تذکر داده شد قبر ساروتقی نیز در این محل نیست.

ص: ۶۷۹

۱- رجال اصفهان: ۲۱۵.

۲- نقباء البشر: ۷۳۳.

نگارنده را گمان بر آنست که صاحبان قبور از معاریف اسماعیلیّه می باشند که در اصفهان سکونت داشته اند.

سیبویه

ابو نصر محمد بن عبدالعزیز اصفهانی نحوی لغوی قاضی اصفهانی.

عالم ادیب، از این فارس (متوفی به سال ۳۹۰ هـ.ق) روایت حدیث می کند، و عموی سمعانی (متوفی در حدود ۵۶۰ هـ.ق) از او نقل احادیث می نماید (۱). بنابراین، از اعیان قرن چهارم و پنجم هجری در اصفهان است. سال وفاتش معلوم نیست.

مخفی نماند که وی غیر از سیبویه نحوی معروف: ابوالحسن عمرو بن عثمان بیضاوی بصری مؤلف «الکتاب» و متوفی به سال ۱۶۲ هجری می باشد. جمعی دیگر از افاضل نیز بدین لقب مشهورند.

فایده: سیبویه بر وزن فیروزه لفظی است فارسی، مرکب از سیب و اویه (اویه پسوند تشبیه است) یعنی مانند سیب، و تلفظ این کلمه چنان که اعراب می گویند (به فتح باء و واو و سکون یاء) در فارسی برخلاف قاعده، و غلط واضح است.

سید العراقین

اشاره

مرحوم حاج میرزا عبدالحسین خاتون آبادی فرزند آقا میر محمد مهدی

ص: ۶۸۰

بن حاج میر معصوم (۱) بن حاج میرزا محمّد علی بن میر ابوالمحسن بن میر محمّد اسماعیل [بن میر محمّد باقر بن میر محمّد اسماعیل] مدرّس کبیر خاتون آبادی. پدرانیش عموماً از علمای بزرگ اصفهان، و رؤسای این شهر بوده، و به مناسبت سکونت در محله پاقلعه (از محلات اصفهان) به سادات پاقلعه معروف شده اند.

مرحوم سید العراقین در سال ۱۲۹۴ در اصفهان متولد شده، و مقدمات علوم را در این شهر آموخته، سپس جهت تکمیل به عراق عرب رفته، سال ها در نجف اشرف از محضر اساتید بزرگ آنجا در فقه و اصول استفاده نموده تا به درجه اجتهاد نایل گردیده، به اصفهان مراجعت نموده، به درس و بحث و اقامه جماعت، و فصل خصومات، و ترویج دین پرداخته.

سرانجام در شب چهارشنبه ۱۰ شوال ۱۳۵۰ وفات یافته، در تکیه ای مخصوص در مجاورت تکیه خاتون آبادی ها مدفون گردید. (۲) (پس از آن، جمعی کثیر از فضلا و علما در مجاورت او در بقعه و خارج آن مدفون شدند که ذیلاً به نام برخی از آنها اشاره می شود).

مرحوم سید العراقین آخرین مدرس معروف مدرسه چهارباغ به شمار می رفت که پس از فوت او، به مناسبت چندی، سال ها مدرسه تعطیل، و خالی از طلبه و محصل بوده، و امورات وقفی آن زیر نظر اداره اوقاف اداره می شد، تا پس از وقایع شهریور ۱۳۲۰ مجدداً مدرسه به تصرف وقف داده، و حق به من له الحق بازگشت. سپس طلاب در آن

ص: ۶۸۱

۱- وی غیر از میرمعصوم خاتون آبادی، عالم ربانی مدفون در جوار آقا محمد بید آبادی است.

۲- رجال اصفهان: ۱۰۸.

ساکن شده و به تحصیل مشغول شدند، و به حمد الله تاکنون دایر، و صیح و عصر جلسات تدریس فقه و اصول و حکمت و ادب در آنجا دایر است.

ذیلاً به نام برخی از مدفونین در این تکیه اشاره می شود، و به نام عده ای دیگر نیز قبلاً اشاره شد، و یا بعداً اشاره خواهد شد:

۱- بحر العطاء مهدوی هرستانی موسوی

سید فاضل، از علمای سده ماریین، در یکشنبه ۲۹ ربیع الثانی ۱۳۷۱ وفات یافته، در این تکیه مدفون گردید.

مشارالیه در اصفهان خدمت جمعی از افاضل همچون: آقا سید ابوالقاسم دهکردی، و آقا شیخ محمد رضا نجفی، و آقا سید مهدی درچه ای تلمذ نموده، و از ائمه جماعت و موثقین به شمار می رفت.

۲- شیخ میرزا محمد حسن قاضی عسکر

معروف به داور پناه. عالم فاضل، و محقق جلیل، در خوانسار متولد گردیده، و در محل تولد خود و اصفهان و نجف تحصیل کرد، مجتهدی عالی مقدار، و مدرسی کامل بود. در فقه و اصول و ادبیات در حدود سطوح و خارج تدریس می فرمود، و در کشف معضلات علوم، ید بیضا می نمود. سال ها در مدرسه در کوشک، فرائد و متاجر و کفایه مباحثه می نمود، جمعی از افاضل این شهر خدمت او تحصیل نموده اند.

از بدو تشکیل مدارس جدید به خدمت فرهنگ وارد شده، و بدین جهت مقامات علمی مشارالیه مجهول ماند، و آن طور که باید و شاید از

ایشان استفاده نگردید.

در ارتش سال ها به عنوان قاضی عسکر خدمت می نمود.

نگارنده مدّتی از محضر ایشان در علوم عربیت استفاده نموده است.

در رجب سال ۱۳۸۲ به سنّ متجاوز از هشتاد وفات یافته، در این تکیه در بقعه ای مخصوص مدفون گردید.

فایده: در مدت دو ماه، سه نفر از دانشمندان و فضلالی اصفهان وفات یافتند: مرحوم آقا سید احمد ابطحی شیرازی، و حاج میرزا محمّد حسین ملاذ روضاتی، و قاضی عسکر.

فاضل و ادیب معاصر آقای فضل الله اعتمادی متخلّص به «برنا» در رثا و مادّه تاریخ آنان فرمود:

طیّ یک ماه و چند روز، اجل *** برد از اصفهان سه تن فاضل

اولی ابطحی شیرازی *** عالم پاک طینت عامل

دومی سبط حجّین ملاذ *** فاضل نیک سیرت عادل

سوّمی بود قاضی عسکر *** شیخ داور پناه روشن دل

کلک برنا نوشت بینی را *** شده تاریخ هر سه را شامل

شده اند احمد و حسین و حسن *** زاین جهان هر سه زاهد کامل

(مرحوم حاج سید احمد علم الهدی شیرازی)

اشاره

فرزند حاج سید علی اکبر واعظ طباطبائی یزدی است که در ۱۳ رجب

ص: ۶۸۳

۱۲۹۷ متولد گردید، (۱) و در شب ۵ شنبه ۱۷ جمادی الثانیه این سال وفات یافته، جنازه به شیراز منتقل گردیده، در شاه چراغ مدفون گردید.

عالم جلیل، و فقیه محدث، و ادیب جامع، و شاعر کامل بود، و سال ها در اصفهان ساکن، و محضرش مجمع افاضل و امثال بوده، در اخلاق و ملکات نفسانی و قدرت حفظ، عدیم النظیر بود.

دیگر از متوفیات این سال از فضیلت اصفهان:

۱- مرحوم آقا سید فضل الله بهشتی

از ائمه جماعت، و فضیلت اصفهان. در اواخر محرم.

۲- میرزا محمود تبریزی

شاعر و ادیب صاحب دیوان. در ۲۸ رمضان.

۳- دکتر حسن ریاضی فرزند حاج سید هاشم

استاد دانشگاه تهران. در محرم این سال در طهران، می باشند.

به نام برخی دیگر از متوفیات این سال در همین کتاب اشاره شده و می شود.

۳- میرزا نصرالله شه ناصر

ابن عبدالله خان لکه باشی بن مهدی قهپایه ای. ادیب و شاعر متخلص به «شاه ناصری» قسمتی از دیوان اشعار او به نام «تحفه الجاوید» به طبع رسیده. در ۱۲۹۷ در قریه حریصه متولد، و در ۱۳۸۴ وفات یافته است. (۲)

ص: ۶۸۴

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۲۱.

۲- شعرای معاصر اصفهان: ۲۶۴.

این خاندان، خود را از اولاد شاه ناصر مدفون در مزرعه شنانه جبل قهپایه می دانند.

شاعر توانا آقای برنا در ماده تاریخ وفات او گوید:

پی سال تاریخ برنا سرود *** شده در جنان شاه ناصر مکین

۴- مرحوم میرزا عباس خان شیدا

اشاره

فرزند اسحاق. ادیب و شاعر و نویسنده محقق، در علم و فضل ممتاز بود. در ۱۴ ذی حجه سال ۱۲۹۹ در شهرکرد متولد، و در اصفهان خدمت جمعی از بزرگان علم و ادب، در فقه و اصول و منطق و کلام و حدیث و تفسیر تحصیل نموده که از آن جمله است: آخوند کاشی، و آقا شیخ مرتضی ریزی، و میرزا حسین همدانی، و در خط از شاگردان میرزا فتح الله جلالی بود.

سال ها در اصفهان انجمن ادبی تأسیس نموده، و شعرا را دور هم جمع نموده، و به ترویج شعر و ادب، و تصحیح اشعار گویندگان پرداخت، و مدت ۱۴ سال بدین مهم اقدام نموده، و در ضمن آن به شر مجله ادبی «دانشکده» اقدام نموده، لکن متأسفانه در دو دوره ای که مجله را منتشر ساخت جمعاً بیشتر از ۱۲ شماره منتشر نشد.

مرحوم شیدا پس از یک عمر کار و کوشش و رنج و مشقت، سرانجام در شب ۳ شنبه ۲۴ جمادی الاولی سال ۱۳۶۹ وفات یافته، در این تکیه مدفون گردید.

ص: ۶۸۵

دو شاعر شیدا تخلص دیگر اصفهانی:

۱- شیدای اصفهانی

سید عبدالله بن محمد علی شاکر چالشتری، در ۱۲۹۶ متولد گردیده، و در نزد جدّ اُمّی خود مرحوم ملا علی جناب و دیگران تحصیل نموده، (۱) دیوانش حاوی چندین هزار بیت می باشد.

۲- شیدای اصفهانی

آقا محمد علی، شاعری خوش طبع بوده، دیوانش ۶ هزار بیت داشته، (۲) در شیراز ساکن بوده، و به سال ۱۲۱۴ در آنجا وفات یافته است.

۵- میرزا عبدالحسین حکیم الهی همیشه ای

فرزند غلامرضا. فاضل ارجمند، در همیشه متولد گردیده، و در اصفهان تحصیل نموده، در ابتدای تأسیس مدارس جدید مدّتی در مدرسه گلپهار تدریس نموده، و در این دوره کتابی در تاریخ اسلام، مختصر و جامع تألیف نموده، که در سال ۱۳۵۵ قمری به طبع رسیده.

سپس ترک معلمی نموده، و به عنوان وکیل دعاوی در دادگستری وارد شده، و تا آخر عمر مشغول بود.

کتاب و تألیفات دیگری نیز دارد، از آن جمله است: حواشی مفیدی بر قرآن کریم.

ص: ۶۸۶

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۲۹۴.

۲- مجمع الفصحاء ۵: ۵۳۸.

در حدود سال ۱۳۵۵ وفات یافته، در این تکیه مدفون گردید. (۱)

۶- علی عبدالرسولی

فرزند مرحوم ملا عبدالرسول فیروز کوهی. (۲) عالم فاضل، ادیب کامل، و شاعر محقق، متخلص به «ثابت».

پدرش: ملا عبدالرسول [مازندرانی] از علما و فضلا و محققین بوده، و زیارت جامعه را شرح نموده، در سال ۱۳۲۲ قمری وفات یافته است.

مشارالیه در حدود ۱۲۹۸ متولد، و نزد اساتید معروف تحصیل نموده، و از فضلالی نامی کشور به شمار می رفت.

در شب جمعه ۴ شعبان سال ۱۳۶۲ در ضمن مسافرت به اصفهان وفات یافته، در تکیه سید العراقرین مدفون گردید.

کتب زیر از اوست:

۱- تصحیح دیوان ادیب پیشاوری ۲- تصحیح دیوان خاقانی ۳- تصحیح دیوان فرّخی ۴- ترجمه رساله شطرنجیه [از آثار پدرش، مطبوع] ۵- دیوان اشعار؛ و غیره.

وی علاوه بر مقام علمی و ادبی، انواع خطوط را بالاخص خط شکسته و نسخ و نستعلیق را در حد استادی نیکو می نوشت.

ص: ۶۸۷

۱- مدفن وی در تکیه میرزا ابوالمعالی کلباسی واقع است، و بنا بر سنگ نوشته موجود، در سال ۱۳۵۵ وفات نموده است.

۲- شعرای معاصر اصفهان: ۱۳۳ و سخنوران نامی معاصر: ۷۶.

۷- شیخ محمد علی مدرّس دزفولی

فرزند نصر الله بن ابوالحسن بن لطفعلی بن حاج فتح الله ابن میر کلب علی منکره ای.

عالم فاضل محقق، از افاضل مدرسین اصفهان، در زهد و تقوا و اعراض از دنیا بی نظیر، و در علم و عمل کم نظیر بود.

در ۱۲۷۱ در دزفول متولد، و در شب عرفه سال ۱۳۵۸ وفات یافته، در تکیه سید العراقین مدفون گردید. (۱)

از آثارش رساله «نورالانوار» در منطق که در ۲۴ سالگی تألیف نموده [و الکنوز الحسینیه در عقائد] به طبع رسیده است.

دیگر کتاب: کشف الغایه، در شرح تهذیب منطق تفتازانی است.

۸- میرزا محمد علی عظیمی

فرزند میرزا علی محمد بن ملا اسماعیل بن حاج ملا محمد علی بن حاج ملا عبدالعظیم بن محمد تقی بیدگلی زواره ای واعظ.

میرزا علی محمد ملقب به شرف الواعظین بوده، (۲) و در اصفهان سکونت می نموده، و هم در این شهر وفات یافته است.

پسرش: میرزا محمد علی نیز به شرف الواعظین شهرت داشته، و در محله باب الدشت ساکن بوده، و داماد آقا شیخ صفر علی

همدانی می باشد، و از محترمین اهل منبر به شمار می رفت، و در حدود ۱۳۶۵ وفات یافته، در این تکیه مدفون گردید.

ص: ۶۸۸

۱- رجال اصفهان: ۲۲۳.

۲- آتشکده اردستان: ۱: ۲۸۸.

۹- میرزا محمد صدر الواعظین آزادانی

واعظ صالح زاهد، در رمضان ۱۳۶۰ به سنّ متجاوز از هفتاد سالگی وفات یافت. (۱)

۱۰- حاج سید محمد صدر الواعظین

ابن حاج میرزا محمد رضا طباطبائی. واعظ کامل، مورد ستایش و احترام عموم طبقات مردم اصفهان بود، و مردم این شهر، ارادت خاصی به ایشان و فامیل آنها داشته و دارند، و نفس آنان را در استجاب دعا و ذکر مصیبت بسیار مؤثر می دانند، و به کرات امتحان شده است.

پدرش در ۱۳۱۰ وفات یافت، و در مقبره سر قبر آقا مدفون گردیده است. (۲)

صاحب عنوان در ماه رمضان ۱۳۵۸ به سنّ متجاوز از هشتاد سالگی وفات یافته، در این تکیه مدفون گردید.

برادرش: نیز آقا سید مهدی واعظ نیز در اصفهان وفات یافته، در جنب ایشان مدفون گردید.

۱۱- مرحوم آقا مجید میر احمدی

فرزند سید یوسف سیف السادات حسینی، در ۱۳۱۰ متولد گردیده، در اصفهان تحصیل نموده، و از سال ۱۳۳۸ قمری مدیریت مدرسه

ص: ۶۸۹

۱- رجال اصفهان: ۲۲۸.

۲- رجال اصفهان: ۲۲۸.

چهار سوق (شعبه مدرسه گل‌بهار) را یافته که بعداً به نام مدرسه فرهنگ نام گذاری شده، و تا آخرین لحظات عمر، تمام سعی و کوشش خود را در پیشرفت امور آن صرف نموده.

سرانجام در ۴ شنبه ۱۲ شوال ۱۳۶۷ وفات یافته، در تکیه سید العراقین مدفون گردید. (۱)

فاضل ارجمند آقای حاج سید محمد رضا بهشتی متخلص به «دریا» در ماده تاریخ وفات او گوید:

دریا نوشت از پی تاریخ فوت او *** میر احمدی به جت فردوس کرد جای

مرحوم میر احمدی را باید از مؤسّسین و بنیان گزاران فرهنگ جدید در اصفهان محسوب داشت. خدمات مشارالیه در پیشرفت علم و دانش جدید، فراموش نشدنی است.

۱۲- سید هدایت الله مهدوی هرستانی

فرزند سید محمد موسوی. فاضل صالح، از علمای سده اصفهان. در اصفهان تحصیل نموده، در روز ۵ شنبه ۸ ربیع الاول سال ۱۳۸۰ به سنّ متجاوز از شصت سال وفات یافته، در تکیه سید العراقین مدفون گردید.

دانشمند محترم و ادیب کامل، آقا میرزا محمد راجی شاعر معاصر، در مرثیه و ماده تاریخ وفات او قطعه ای سرود بدین مطلع:

(۲)

ص: ۶۹۰

۱- سالنامه دبیرستان فرهنگ سال ۲۸-۲۹.

۲- مشارالیه شوهر خواهر راجی بود (م).

چون در جهان هستی قانون مرگ دم زد *** نقاش، نقش حکمت در دفتر حکم زد

سینا کرونی

مصطفی قلی خان فرزند ملک محمد کرونی، ادیب و شاعر گران مایه، (۱) در رمضان ۱۲۹۳ متولد شده، اندکی تحصیل نمود، سال ها در مدرسه شاهزاده ها ساکن، و حجره او مرکز ارباب دل، و مجمع اصحاب راز بود. غزل را در نهایت استادی می گفت.

در اواخر عمر در فرهنگ استخدام شده، به شغل آموزگاری مشغول شد، و در سنین آخر به مرض جنون مبتلا گشته، شوریده وضع به سر می برد.

در سال ۱۳۵۳ در حدود کرون مولد خود وفات یافته، همانجا مدفون گردید. قسمتی از دیوانش در ۱۳۲۷ قمری به طبع رسیده، و قسمتی دیگر را ظاهراً برخی از معاشرینش سرقت نموده، و به همین جهت او را دچار اختلال حواس کردند.

سید سینا کشفی بروجردی

یکی از فرزندان دوازده گانه سید جعفر بن اسحاق دارابی بروجردی معروف به کشفی است. (۲) عالم و فاضل و جامع بوده، و به تفسیر و فقه

ص: ۶۹۱

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۲۵۸.

۲- نقباء البشر: ۲: ۸۳۴ و اطلاعات خارجی.

تخصّص داشته، در سال ۱۳۲۵ وفات یافته. (۱)

در اواخر عمر در اصفهان ساکن بوده، و در این شهر وفات یافته است. فرزندان و اعقاب برادرش سید محمود در اصفهان و نجف آباد ساکن و به کشفی معروفند.

شیب مارنانی

شیب بن عبدالله بن محمد بن احمد بن حوزه مارنانی اصفهانی، از متقدّمین علما و دانشمندان اصفهان است. (۲)

استاد شجاع اصفهانی

فرزند استاد قاسم. از معماران قرن ۱۱ هجری (۳) در اصفهان است.

از آثار وی در اصفهان حیاط گوشه غربی مسجد شاه اصفهان است که به امر شاه سلیمان صفوی در ۱۰۷۸ بنا شده، و کتیبه آن به خطّ محمّد رضا امامی است.

دیگر، بنای مصلی در امتداد پائین خیابان مشهد مقدّس است، تاریخ اتمام آن ۱۰۷۷. کتیبه آن به خطّ محمّد حسین بن عنایت الله می باشد.

ص: ۶۹۲

۱- مرقد این عالم ربانی در اطاق بالا سر حکیم و عارف شهیر میر ابوالقاسم فندرسکی قرار دارد که در کتب مربوطه به آن اشاره ای نشده. از شاگردان ایشان در درس تفسیر مرحوم حاج شیخ حسن علی اصفهانی (نخودکی) بوده است. ر.ک: نشان از بی نشان ها ۱: ۱۷.

۲- معجم الادباء ۱۷: ۳۴.

۳- کارنامه بزرگان ایران: ۲۸.

شحنه مازندرانی

میرزا مهدی خان (۱) شاعر و ادیب، متوفی در سال ۱۲۴۷، قبرش در تکیه فاضل سراب. از اشعار اغوست:

زاهد بشکست از سر خامی خم می *** اسباب نشاط باده خواران شد طی

گر بهر خدا شکست ای وای به من *** ور بهر ریا شکست صد وای به وی

سید ابوعلی شرف شاه افطسی

ابن عبدالمطلب حسینی افطسی اصفهانی (۲) فاضل نسابه شریف.

سید شریف خلخالی

ابن سید عباس. عالم جلیل، (۳) از شاگردان حاج سید محمد باقر حجه الاسلام بوده، و بر کتاب «مطالع الانوار» استاد خود حواشی نوشته، و تا سال ۱۲۴۳ زنده بوده است.

سید محمد شریف موسوی ونکی سمیرمی

ابن محمد حسن بن حسین شیرازی اصفهانی. عالم جلیل، و مجتهد

ص: ۶۹۳

۱- رجال اصفهان: ۲۸.

۲- اعیان الشیعه ۳۶: ۵۳.

۳- الکرام البرره: ۶۲۰.

بارع، و فقیه جامع، در ۱۲۷۰ متولد، و در ۲۸ رمضان المبارک (۱) ۱۳۵۲ در طهران وفات یافته، در قم مدفون گردید. (۲)

مقدمات علوم را در مولد خویش آموخته، جهت تکمیل به اصفهان مهاجرت کرده، به درس حاج شیخ محمد باقر نجفی و حاج میرزا بدیع درب امامی و دیگران حاضر شده؛ سپس به نجف مهاجرت نموده، در محضر شیخ لطف الله مازندرانی و حاج شیخ زین العابدین مازندرانی سال ها حاضر شده، و به درس میرزای بزرگ شیرازی حاج میرزا محمد حسن، و میرزای رشتی حاج میرزا حبیب الله نیز حاضر شده تا به مقامات عالی علم و ایقان رسید.

در موقع مشروطیت ایران جزو یاران آقا سید محمد کاظم یزدی بوده، و در نجف از طرف برخی از طلاب رنج ها دیده، به ایران مراجعت نموده، در شیراز ساکن شده، در ۱۳۴۲ به اصفهان آمده، مدت دو سال ساکن شده، و به درس و بحث و اقامه جماعت پرداخته؛ سپس به طهران رفته و در آنجا ساکن گردیده و به ترویج دین و نشر احکام از راه مسجد و منبر و تألیف کتب پرداخته، تا سرانجام در آنجا وفات یافت.

اولادش در شهرضا و طهران ساکن می باشند، و مرحوم حجه الاسلام حاج سید هدایت الله تقوی معروف به آیه الله تقوی فرزند ارشد ایشان در طهران ساکن، و در سال ۱۳۸۶ وفات یافت.

ص: ۶۹۴

۱- دانشمندان فارس ۲: ۳۴ - نباء البشر ۲: ۸۲۵.

۲- مرقد این عالم جلیل در مقبره جدّ اعلاّیش جناب موسی مبرقع فرزند امام جواد (علیه السلام) واقع گردیده است. ر.ک: ستارگان حرم ۹: ۱۵۵.

کتب زیر از تألیفات ایشان است:

- ۱- تبصره الناظرین [در ردّ بر مبلغ مسیحی] ۲- تذکره المسلمین، در امر به معروف و نهی از منکر ۳- رساله در ردّ وهابیه ۴-
- رساله عملیه ۵- رساله نفلیه، در نوافل ۶- فقه، یک دوره در چندین مجلد، که در شیراز و اصفهان و طهران به طبع رسیده ۷-
- قانون الهی، در شیراز چاپ شده ۸- کشف البیان فی تربیه الانسان ۹- کشف المرام فی قانون الاسلام [در ردّ مشروطیت] ۱۰-
- مرآت الاصول، در اصول [دین] ۱۱- النسخ و المنسوخ، در اصفهان به طبع رسیده ۱۲- نسیم سحر و هدایه المسترشدین؛ و غیره.

در نقباء البشر وی را از ونک طهران، (۱) و در دانشمندان فارس وی را از ونک سمیرم می نویسد.

مولی محمد شریف خاتون آبادی

ابن محمد صادق. از اطباء معروف قرن دوازدهم هجری (۲) در اصفهان است که به حذاقت و استادی معروف بوده، و کتب چندی تألیف نموده، از آن جمله است:

- ۱- حافظ الابدان، که در ۱۱۲۱ تألیف نموده، و نسخه آن نزد نگارنده موجود است ۲- شرح طبّ النبی (صلی الله علیه و آله و سلم) ۳- شرح طبّ الائمه ۴- شرح طب الرضا (علیه السلام) ۵- اربعون حدیثاً، در طب، با شرح و بیان؛ و غیره.

ص: ۶۹۵

۱- در نقباء البشر نیز او را از ونک سمیرم دانسته و می نویسد: اصله من ونک قریه قرب اصفهان. ر.ک: نقباء البشر: ۸۳۵.

۲- الذریعه ۱۳: ۳۶۳.

شعله

سید محمد. عالم و فاضل و طیب و حکیم الهی، از معاصرین (۱) آذر بیگدلی مؤلف «آتشکده» است. در ۱۱۶۵ وفات یافته است. وی از معاصرین و معاشرین میر سید علی مشتاق، و از همفکران او در برگشت سبک ادبی ایران است. از اشعار اوست:

خنده از گل، گریه از ابر بهار آموختیم *** ما ز هر صاحب دلی یک شمه کار آموختیم

شعیا

در جنب امام زاده اسماعیل اصفهان قبری است منسوب به شعیا، که علی المشهور از بزرگان بنی اسرائیل است. در تاریخ انبیا (۵۶۲:) دانشمند بزرگوار آقای عمادزاده گوید: شعیا پسر امیضا، و او قبل از زکریا و یحیی بوده، و قبرش در اصفهان است.

نگارنده گوید: قبر موجود در اصفهان یقیناً از شعیای پیغمبر معروف نیست، بلکه قبر یکی از علما و بزرگان دیگر یهود می باشد، مانند قبر یوشع که در لسان الارض قرار دارد، و عوام آن را یوشع بن نون گویند.

مولی محمد شفیع استر آبادی

اشاره

فرزند محمد علی بن احمد بن کمال الدین حسین. نواده علامه مولی محمد تقی مجلسی، عالم فاضل محقق جامع، مؤلف کتب عدیده، از آن جمله است: ۱- شرح قصیده فرزدق در مدح حضرت سجاد (علیه السلام) که در

ص: ۶۹۶

سال ۱۰۷۵ از تألیف آن تاریخ شده، و نسخه آن در کتابخانه علامه مجاهد آیه الله آقا سید شهاب الدین نجفی مرعشی در قم موجود است، و در آخر آن، جهت شاگرد خود مولی اسماعیل اجازه مرقوم داشته است.

۲- حاشیه بر شافی در امامت تألیف سید مرتضی علم الهدی.

فرزندش: مولی محمد طاهر نام دارد که به یزد مهاجرت نموده و ظاهراً اولادش در آنجا ساکن بوده اند. (۱)

ملاً محمد علی استرآبادی

پدرش: علامه فقیه آخوند ملاً محمد علی بن احمد استرآبادی یکی از دامادهای چهار گانه مجلسی اول بوده، و خود عالمی محقق، و فقیهی جامع بوده، در ۵ شنبه اول رجب ۱۰۱۰ متولد شده، و در ( ) وفات یافته، (۲) قبرش در بقعه مجلسی در ایوانچه پایین پا قبر مرمر بلند بسته ای دارد، (۳) و در همین قبر مرحوم آقا میرزا جعفر امام جمعه مدفون می باشد.

مرحوم ملاً محمد علی ظاهراً پنج پسر داشته:

ملاً محمد طاهر، و ملاً کمال الدین حسین، و ملاً محمد شفیع.

ص: ۶۹۷

۱- تذکره الانساب: ۱۰۶.

۲- در وقایع السنین ذیل وقایع سال (۱۰۸۴) آمده: فوت فاضل عالم کامل، اعبد اهل زمان، و احوطهم فی الفتوی، مولانا محمد علی استرآبادی در رجب ۱۰۸۴ هجری. و نیز در همان کتاب ذیل وقایع سال ۱۰۹۴ می نویسد: فوت آخوند مولانا محمد علی استرآبادی در این سال، در شب جمعه اول ماه رجب ۱۰۱۰ ولادت، و در شب جمعه اول رجب ۱۰۹۴ فوت.

۳- رجال اصفهان: ۱۳۰ - تذکره الانساب.

این سه نفر از اهل علم بوده اند، و از اولاد و اعقاب آنها جماعتی کثیر عالم و فاضل و ادیب و شاعر بوده که شرح حال آنان عموماً مجهول می باشد.

حاج ملا محمد شفیع خوئی

فرزند محمّد. در خوی از شهرهای آذربایجان متولد گردیده، و در تبریز و خوی تحصیل نموده تا به درجه اجتهاد رسیده، (۱) پس از جنگ ایران و روس جزو علمای مجاهد وارد شده، و به میدان جنگ شتافته، پس از آن مجبوراً ترک آن حدود نموده، و به جهت اشتها و قدرت سید حجه الاسلام به اصفهان آمده، نزد ایشان در کمال احترام می زیسته، و پس از آن که مسجد سید ساخته می شود مرحوم حجه الاسلام امامت یک وقتن مسجد میرزا باقر را به ایشان واگذار نموده، و در کمال زهد و قناعت زندگی نموده، در سال ۱۲۶۵ وفات یافته، در مقبره کوچک مسجد سید مدفون می شود. ظاهراً وی را تألیفاتی بوده که از بین رفته است.

فرزندانش عموماً اهل علم و کمال و فاضل و صاحب قدرت بوده، و تاکنون در اصفهان و طهران ساکن می باشند، و به نام شفیع زاده و خوئی و اعتمادی شهرت دارند.

در مقبره کوچک مسجد سید جمعی از علما و فضلا مدفون می باشند که به نام پاره ای از آنها اشاره شده و می شود، و از اولاد صاحب عنوان:

ص: ۶۹۸

۱- وی از شاگردان علامه بحرالعلوم، شیخ جعفر کاشف الغطاء، سید علی صاحب ریاض و سید محمّد مجاهد بوده و کتابی در فقه استدلالی از او باقی است که در دست حفید وی آقای فضل الله اعتمادی متخلص به برنا است.

آقا عبدالحسین امین العلماء متوفی به سال ۱۲۹۳، و ملا محمد تقی در جنب پدر مدفون شده اند که هر دو عالم و فاضل و اهل علم و فضل بوده اند.

سید محمد شفیع حسینی اصفهانی

عالم فاضل، معاصر شاه عباس ثانی بوده، و کتاب خود را به نام «بحر الفوائد». به نام او تألیف نموده است. (۱) کتاب در پنج مجلد می باشد. (۲)

آقا سید شفیع شوشتری

اشاره

فرزند سید محمد بن عبدالکریم بن جواد بن عبدالله بن نورالدین علی بن سید نعمت الله موسوی جزائری.

عالم فاضل زاهد، از علمای از کیا بوده، و در جمله علوم بالاخص فقه و رجال مهارت داشته، و در اصفهان در محله دردشت ساکن، و به درس و مباحثه و اقامه جماعت و ارشاد مردم اشتغال داشته. (۳)

در ۱۲۱۱ متولد، و در ۲۱ ذی حجه الحرام سال ۱۲۷۴ وفات یافته، در صحن تکیه آقا حسین خوانساری در تخت فولاد مدفون گردید.

ص: ۶۹۹

۱- الذریعه ۳: ۴۴.

۲- به نوشته نصر آبادی در تذکره (بخش وزرا و مستوفیان) وی از سادات مازندران مشهور به علاقه مند و دارای منصب استیفای موقوفات ممالک محروسه بوده است. نسخ خطی فراوانی از کتاب بحر الفوائد موجود است و هنوز به چاپ نرسیده.

۳- رجال اصفهان: ۹۲.

کتب زیر از اوست:

۱- حواشی بر شرح کبیر، معروف به «کشف الریاض» ۲- فوائد متفرّقه ای در رجال، که اغلب آن را در حواشی کتب رجالی به خطّ زیبای خویش مرقوم داشته است که اگر جمع آوری شود کتاب بزرگی خواهد شد. ۳- حواشی بر نقد الرجال.

سید محمّد جزایری

فرزند ایشان: مرحوم آقا سید محمّد، عالم فاضل زاهد منزوی، در ۱۲۴۹ (۱) متولد، و در صبح جمعه ۱۲ ذی حجّه الحرام سال ۱۳۲۲ وفات یافته، در تکیه میر سید محمّد شهشهرانی (استاد خود) در داخل بقعه مدفون گردید. وی نیز مانند پدر خویش در رجال مهارت داشته، و حواشی برخی کتب مرقوم داشته است.

اولاد ایشان در اصفهان ساکن، و از اهل علم و ادب و وعظ و ارشاد می باشند.

مولی محمّد شفیع گیلانی

[فاضل جامع محقق] از اذکیای علما، و در اواسط حکمت نادره آفاق بود، (۲) از معاشرین و مصاحبین شیخ محمّد علی حزین در اصفهان بوده است.

ص: ۷۰۰

۱- رجال اصفهان: ۹۲.

۲- تاریخ حزین: ۲۲۶.

قبل از فتنه افغان در اصفهان وفات یافته است. (۱)

شاقی

مهدی بیگ. شاعر ادیب، (۲) در سال ۱۲۱۴ وفات یافته، قبرش در حرم امام زاده درب امام در پشت ضریح قرار دارد، و آقا محمد طلعت (شاعر اصفهانی) در ماده تاریخ وفات او گوید:

کرد طلعت رقم به تاریخش *** ثانی انوری شد از دنیا

از آثارش غیر از دیوان اشعار، مثنوی لیلی و مجنون است که به طریق هزل سروده، و گویند شاعری هتیاک و هجو گو بوده است.

استاد شمس الدین کاشی تراش

از هنرمندان قرن دهم هجری در اصفهان است؛ از آثارش (۳) تزیینات ایوان جبهه جنوبی مسجد جامع اصفهان است که در زمان شاه طهماسب اول صفوی انجام گردیده است.

ص: ۷۰۱

۱- حزین می نویسد: مولانای فاضل ملاً محمد شفیع گیلانی به اصفهان آمد. شیخ الاسلام بود و هم آنجا رحلت کرد. تاریخ حزین: ۲۳۷. به نوشته علامه قزوینی وی در رشت و شیراز شیخ الاسلام بوده است. ر.ک: تتمیم امل الآمل: ۱۸۴. وی برادر ملاً محمد رفیع بن فرج گیلانی است.

۲- رجال اصفهان: ۲۱۶، ریحانه الادب ۳: ۲۲۸، مکارم الآثار: ۵۳۸.

۳- کارنامه بزرگان ایران: ۱۸۷.

عالم فاضل محقق. وی مؤلف فصول الاصول، حواشی بر معالم الاصول است. در ریاض لعلماء نامی از او مذکور است. (۱)

وی از جمله سی و چند نفر عالم و دانشمندی هستند که در مجموعه میرزا محمد مقیم کتابدار شاه عباس مطالبی نوشته اند.

(۲)

ملا شمس الدین محمد گیلانی

خلف ارجمند ملا محمد سعید گیلانی اصفهانی.

عالم فاضل، و جامع فضایل نفسانی بوده، در اصفهان متولد شده، پس از تحصیل علوم، ذوق سلوک و ریاضات بر او غالب گشته، و ترک علوم گفته، و دست ارادت به حاج عبدالقادر عاشق آبادی اصفهانی داده، در بجنوبه جوانی در اصفهان در زمان پدر، مرحوم و مدفون گردید. (۳)

از معاشرین و دوستان حزین مؤلف تذکره است.

پدرش نیز از علمای معروف زمان خود بوده، و پس از فوت پسر به

ص: ۷۰۲

۱- اعیان الشیعه ۳۶: ۱۲۷.

۲- مرحوم استاد محمد تقی دانش پژوه در مقاله نگارش های شمسای گیلانی می نویسد: شمس الدین محمد گیلانی از فیلسوفان نامور و پر کار سده یازدهم است که دانشمندان او را کمتر می شناسند، با این که او از همتای خود صدرای شیرازی، هم در تألیف، و هم در نشر آراء فلسفی دستس کمی ندارد. هر دو شاگرد میر سید محمد باقر داماد استر آبادی بوده، و با یکدیگر نامه نگاری داشته اند. استاد دانش پژوه در مقاله خود ۵۰ اثر شمسای گیلانی را شناسانده اند.

۳- تاریخ حزین: ۱۶۱- تذکره حزین: ۲۱۱.

چند سال وفات یافته، در اصفهان مدفون گردیده است. (۱)

(حاج عبدالقادر عاشق آبادی)

(عاشق آباد از دهات برخوار اصفهان است) عارف کامل، از مشایخ صوفیه بوده، و عده ای کثیر مرید داشته. در سال ۱۱۱۸ وفات یافته، قبرش در تخت فولاد در کنار جاده پشت تکیه بروجردی قرار داشت و قبری بلند بسته بود. در این اواخر جهت توسیع جاده، قبر خراب شد و استخوان های او را کمی پایین تر، و محاذی بقعه آقا محمد بید آبادی دفن کردند.

ملا شمس الدین بحرانی

معروف به ملا شمس. عالم و فاضل بوده، و جهت تحصیل معاش

ص: ۷۰۳

۱- در تتمیم امل الآمل آمده: مولانا محمد سعید الرودسری. کان فاضلاً نبیلاً، و عالماً جلیلاً، و حکیمماً ماهراً، و فقیهاً باهراً، و بالجمله، کان عظیم الشأن، رفیع المكان، نیر البرهان، فخر الزمان. و هو من اجلاء تلامذه اعظم الأفاضل، و أفخم الأمائل، مولانا محمد باقر صاحب «ذخیره المعاد». از آثار معروف وی رساله در ردّ وحدت موجود است که دوست وی علامه فاضل سراب حاشیه ای بر آن نگاشته است. ر.ک: تتمیم امل الآمل: ۱۷۳-۱۷۲. وی فرزند مولی عطاء الله رودسری است که در ریاض العلماء درباره او می نویسد: والد المولی محمد سعید المعاصر، کان فاضلاً عالماً متکلماً حکیمماً، و کان اولاً زیدياً ثم استبصر و صار امامياً. و قد قرأ علی جماعه من فضلاء عصره، منهم: القاضی معز الدین محمد قاضی اصفهان، و علی السید الامیر ابی القاسم الفندرسکی، و المولی حسن علی بن المولی عبدالله التستری و امثالهم. و له من المؤلفات... ر.ک: ریاض العلماء ۳: ۳۱۸، ۳۱۷.

علاوه بر تحصیل علم، تجارت نیز می نموده. از بحرین به ایران آمده، در قمیسه ساکن شده، و هم در آنجا وفات یافته، (۱) در امام زاده شاه سید علی اکبر نزدیک قمیسه مدفون گردید. (۲)

شوکت

نامش محمد قاسم فرزند سلیمان خان اعتضاد الدوله، بانی مدرسه سلیمان خان در مشهد مقدس می باشد. (۳)

شاعر و ادیب بوده و «شوکت» تخلص می نموده. مدتی حکومت قمیسه اصفهان را داشته، و هم در آنجا وفات یافته [و مدفون شده] است.

شوکت بخارایی

محمد اسحاق، ادیب شاعر. پدرش صراف بوده، (۴) و خود یک چندی به این شغل مشغول بوده، رنجیده از بخارا به خراسان و سپس به اصفهان آمده، در زاویه علی بن سهل مقیم شده، به عبادت و ریاضت و انزوا و قناعت گذرانیده، مدت سی و چهار سال به یک لباس قناعت کرده، در ۱۱۰۷ فوت شده، در همانجا مدفون گردید.

ص: ۷۰۴

۱- رجال اصفهان: ۱۶۵.

۲- به نوشته آیه الله مرعشی نجفی: مرحوم آیه الله آخوند ملا محمد حسین قمشه ای بزرگ از معمرین و اجلاء علمای ساکن نجف اشرف از اعقاب ایشان بوده اند. رجال اصفهان: ۱۶۶.

۳- رجال اصفهان: ۲۷.

۴- تذکره حزین: ۱۶۲- تذکره حسینی: ۱۸۴ - سرو آزاد: ۱۲۰؛ و غیره.

سید محمد تقی معروف به شهاب الدین فرزند علامه فقیه سید محمد حسن. عالم فاضل زاهد. در شب غزه ماه رجب سال ۱۲۶۳ متولد، و در نیمه شب چهارشنبه غزه رجب سال ۱۳۴۰ وفات یافته، در تخت فولاد جنب پدر خویش مدفون گردید.

مقدمات و سطوح را نزد برادر خود: حاج سید مهدی نحوی، و برادر دیگرش: سید محمد (که در جوانی به سال ۱۲۷۵ وفات یافته است) فرا گرفته؛ سپس جهت تکمیل در محضر مرحومین حجّین: ملا حسین علی تویسرکانی، و آقا میر سید محمد شهبهانی حاضر شده، سال ها از محضر آنان مستفید گشته، ضمناً به درس آخوند ملا عبدالجواد خراسانی حکیم، و میرزا محمد علی قاینی حاضر شد؛ سپس به مجلس حاج سید اسدالله بید آبادی اختصاص یافته، و از خواص اصحاب ایشان گردید؛ ضمناً مدتی نیز از درس مرحوم میر محمد صادق کتابفروش استفاده برده، و مدت دو سال به درس حاج شیخ محمد باقر مسجد شاهی حاضر شده، تا در اغلب علوم از ریاضی و طبیعی و حکمت و فقه و اصول و ادب تبخّری یافت.

سپس تا آخر عمر به خدمت خلق، و عبادت خالق پرداخته، مورد احترام خاص و عام قرار گرفته، در نزد عموم طبقات، محترم و مقبول القول بود.

از آثارش کتابی است جنگ مانند، در دو قسمت: ۱- در فواید متفرّقه، از نظم و نثر عربی و فارسی و فقه و حدیث و تفسیر.

۲- مجموعه ای از مراسلات استادش حاج سید اسدالله بید آبادی که به علما و غیره نوشته، و این قسمت شایسته کمال توجه می باشد.

ص: ۷۰۵

نام برده پدر مؤلف کتاب حاضر می باشد.

شیخ الشریعه اصفهانی

مرحوم حاج میرزا فتح الله نمازی شیرازی معروف به شریعت اصفهانی فرزند محمد جواد.

علاّمه فقیه، و مجتهد اصولی، از کابر مجتهدین و مراجع تقلید شیعه، جامع معقول و منقول، حکیم فیلسوف، و فقیه رجالی مفسّر.

در ۱۲ ربیع الثانی ۲۶۶ متولد، و در شب ۸ ربیع الثانی ۱۳۳۹ در نجف وفات یافته، در یکی از حجرات صحن مطهر مدفون گردید.

عمده تحصیلات مشارالیه در اصفهان خدمت جمعی کثیر از فضلالی این سامان بوده (۱) و سال ها در نجف اشرف محضرش مجمع علما و اهل تحقیق بوده.

کتاب زیادی تألیف نموده، از آن جمله است:

۱- ابانه المختار، در ارث زن ۲- اصاله الصحّه ۳- افاضه القدير فی حلّ العصير [مطبوع] ۴- اناره الحالک، در قرائت ملک و مالک ۵- حاشیه بر فصول ۶- قاعده صدور در حکمت (الواحد البسيط لا یصدر عنه الا الواحد) ۷- قاعده لا ضرر [مطبوع] ۸- قاعده طهارت ۹- القول الصراح، در احوال صحاح سته [مطبوع] ۱۰- تعلیقات کثیره بر کتب رجال ۱۱- رساله در علم باری تعالی ۱۲- ردّ بر هدایه ۱۳- زاد المتّقین ۱۴- صیانه

ص: ۷۰۶

۱- برخی از اساتید ایشان در اصفهان عبارتند از: ملاّ حیدرعلی صباغ، ملاّ محمد صادق پیکانی، عبدالجواد حکیم خراسانی، ملاّ محمد تقی هروی، و شیخ محمد باقر نجفی.

الابانه [مطبوع]؛ و غیره.

فرزندش: مرحوم آقا میرزا مهدی، عالم و فاضل بوده، و در جوانی در حیات پدر به سال ۱۳۱۸ وفات یافته.

وی مؤلف کتابی است به نام: «إعلام الأعلام بمولد سید الانام» از تقریرات پدر خود، و در آن قول ۱۲ ربیع الاوّل را انتخاب نموده است.

شیرویه اصفهانی

نام او: شیخ ابو جعفر غلام نبطویه است. (۱)

در ریحانه گوید: برزویه (به فتح اول و سوم و چهارم) نامش احمد بن یعقوب بن یوسف نحوی ابو جعفر، در سال ۳۵۴ فوت شده است.

«غلام» در اصطلاح علمای رجال و درایه به معنی شاگرد و تربیت شده است.

صائب تبریزی اصفهانی

میرزا محمد علی بن عبدالرحیم اصفهانی. شاعر و ادیب و فاضل معروف. (۲) شرح حالش معروف تر از آن است که احتیاج به شرح و بیان داشته باشد، و در تمام کتب ادبی و رجالی که بعد از وی تألیف شده نامش به احترام ذکر شده، و شرح حال او به طور اجمال و یا تفصیل مذکور است.

ص: ۷۰۷

۱- اعیان الشیعه ۶: ۷۱۵ و ریحانه الادب ۱: ۲۴۶.

۲- ریحانه الادب ۳: ۳۴۱ و مواضع مختلفه الذریعه و غیره.

خلاصه آن که در ۱۰۱۶ در محله عباس آباد اصفهان متولد گردیده، و چون پدرش تبریزی بوده آنها را تبارزه (تبریزیان) می گفته اند.

گویند: نسب او به شمس تبریزی می رسد. (۱)

در سال ۱۰۳۴ به قصد هندوستان از اصفهان مهاجرت کرده، به هرات و کابل رفته، در ۱۰۳۹ وارد دکن شده، و از آنجا به برهان پور رفته، و در دربار شاه جهان شهرت و اقتدار یافته، به لقب مستعد خان، و منصب ملک الکلامی مفتخر شده، در ۱۰۴۲ به قصد زیارت پدر به ایران مراجعت نموده، مدتی در تبریز و قم و قزوین و اردبیل و یزد ساکن بوده، سرانجام به اصفهان آمده و مورد عنایت شاه عباس ثانی واقع شده و منصب ملک الشعرائی یافته.

در اصفهان خانه او مجمع ارباب ادب، و مرکز شعرا و ادبا بوده، در کمال صفا و گرمی از آنان پذیرایی می نموده، و در حقیقت، انجمن ادبی شعرا بوده، که هر یک از آنان اشعار خود را جهت اصلاح بر او می خوانده اند، و او آنها را اصلاح می نموده.

سرانجام در ۱۰۸۱ در اصفهان وفات یافته، در باغ مسکونی خود در کنار مادی نیاصرم در انتهای محله عباس آباد به خاک رفته است.

قبر او تا این اواخر غیر معلوم بود، لکن در چند سال قبل، ظاهر شده، و اداره انجمن آثار ملی جهت او مقبره ای زیبا بنا کرد، و فعلاً روزهای جمعه انجمن ادبی شعرا به نام او و در کنار قبر او برقرار است.

ص: ۷۰۸

دیوانش در حدود بیست هزار بیت، و هر قسمتی به نامی معروف است، از آن جمله است: ۱- آرایش نگار ۲- قندهار نامه ۳- محمود و ایاز ۴- مرآت الجمال ۵- میخانه ۶- واجب الحفظ * منتخبات اشعار او را مرحوم حیدر علی کمالی انتخاب نموده و به طبع رسانیده * منتخبات دیگری از او شهید نورانی انتخاب نموده ۷- بیاض اشعار، یا سفینه صائب، که در آن منتخب اشعار خود او و دیگران است، و قسمتی از آن را مرحوم وحید دستگردی در مجله ارمغان به طبع رسانیده است.

در فهرست مؤلفین (۳۱۰:۱) او را میرزا سید محمد علی می نویسد، و ظاهراً سیادت او اشتباه است، و از آثار مطبوع او: ۱- اشعار زبده ۲- دیوان اشعار ۳- زبده اشعار ۴- گلچین اشعار ۵- منتخب اشعار او را می نویسد.

در تاریخ فوت صائب در کتابها اختلاف است، از ۱۰۷۷ تا ۱۰۸۶ نوشته اند، لکن مطابق تحقیق و یقین، فوت او در ۱۰۸۱ واقع گردیده، چنان که سعید اشرف (۱) در ماده تاریخ فوت او، و عبدالرشید دیلمی خواهر زاده میر عماد قطعه ای گفته، ماده تاریخ این است:

روی با من کرد و گفت اشرف بگو تاریخ آن *** چون تو را بودند ایشان اوستاد و پیشوا

گفتم از ارشاد پیر عقل در تاریخ آن *** بود با هم مردن آقا رشید و صائبان

ص: ۷۰۹

در مقبره صائب چندین قبر دیگر از خاندان اوست، بدین شرح:

۱- میرزا ابوالقاسم فرزند صائب، فوت ۱۳ ذیقعده الحرام ۱۱۴۰.

۲- میرزا محمد محسن (محمد محسنا) فرزند صائب، فوت ۷ محرم الحرام ۱۱۴۹.

۳- میرزا محمد علی بن محمد رحیم صائب

فوت یکشنبه ۸ جمادی الثانیه ۱۱۴۱، فاضل و عالم و ادیب بوده، و در الذریعه (۱۳:۱۲۱) فرماید: سید صدرالدین محمد بن محمد باقر رضوی قمی همدانی متوفی حدود سال ۱۱۶۰ کتاب «شرح باب حادی عشر» را بنا به خواهش او کامل نموده است.

ماده تاریخ فوت او که بر سنگ قبرش نوشته شده است این است:

سال تاریخ او خرد گفتا *** کرد منزل بهشت جاویدان

(مرحوم حیدر علی کمالی)

فرزند حاج محمد مهدی، در شوال ۱۲۸۸ متولد، و در ذی حجه ۱۳۶۵ در طهران وفات یافت.

شاعر و ادیب و نویسنده ماهر بوده، کتب چندی تألیف نموده که از آن جمله است: ۱- دیوان اشعار ۲- لازیکا ۳- مظالم ترکان خاتون ۴- منتخبات اشعار صائب؛ و غیره. (۱)

ص: ۷۱۰

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۳۸۸ - سخنوران نامی معاصر: ۱۹۷.

از اهالی کاشان، و متولد در آن سامان بوده. (۱) در اصفهان سکونت داشته، و در این شهر وفات یافته. از شعرا و ادبای عهد سلاطین صفویّه است. از اشعار اوست:

از سینه و دل ما نشنید کس صدایی ***
مردیم از جدایی ای سنگدل کجایی

صابر اصفهانی

مردی خیر و ستوده خصال بوده، در عهد جهانگیر شاه در هند، واقعه نویس بوده، و در ۱۰۲۹ استخوان های «عرض» شاعر معروف را از هند به نجف برده، (۲) و تا سال ۱۰۶۱ زنده بوده است.

صبوح

محمد علی بن محمد شفیع اصفهانی. از خطاطین و خوش نویسان قرن دوازدهم هجری در اصفهان بوده، که علاوه بر نویسندگی، شاعر و ادیب بوده، و در مدرسه کاسه گران ساکن، و روزگار به نوشتن کتب ادعیه و قرآن می گذرانیده. کتاب «ریاض رضوان» از تألیفات امیر عبدالباقی خاتون آبادی را به خط زیبای خود نوشته، و در حواشی آن گاهی اشعاری دارد. نسخه این کتاب در نزد نگارنده موجود است که در سال ۱۱۸۴ نوشته شده است.

ص: ۷۱۱

۱- مردان بزرگ کاشان: ۵۲ - تذکره حزین: ۱۲۰.

۲- خزانه عامره: ۳۱۹.

حاج صادق تخت فولادی

عارف زاهد، از عباد و زهاد اصفهان بوده، و در تخت فولاد در تکیه مادر شاهزاده ساکن، و به عبادت مشغول بوده، و مردم را نسبت به او اعتقاد بسیار و نیکو بوده، (۱) با وجودی که عامی و بی سواد بوده، در اثر ریاضت و تقوا دارای صفای باطن شده، و دعای او را اثر خاص بوده است. (۲)

در ذی قعدة سال ۱۲۹۰ وفات یافته، در صحن تکیه مزبور به خاک رفته است.

میر محمد صادق حسینی خاتون آبادی

از علما و دانشمندان، در ۱۱۴۰ وفات یافته، (۳) قبرش در تکیه خاتون آبادی ها است.

* میر محمد صادق خاتون آبادی، عالم فاضل، در ۲۲ ربیع الاول سال ۱۲۸۳ وفات یافته، قبرش مقابل تکیه مادر شاهزاده در تخت فولاد

ص: ۷۱۲

۱- رجال اصفهان: ۷۷.

۲- به نوشته استاد همائی: وی در طریقت از مشایخ سلسله چشتیه، جانشین رستم بیک (مدفون در مقبره شاه علی اکبر قمیشه) بوده، و جمعی از صلحا و ارباب کرامات از جمله میرزا حسن تخت فولادی و مرحوم حاج شیخ حسن علی اصفهانی ساکن مشهد که خرق عادات و کراماتش به تواتر رسیده است جزو مریدان و تربیت یافتگان وی بودند. ر.ک: رجال اصفهانک ۱۲۰-۱۲۱. برای اطلاع بیشتر از حالات این مرد وارسته و استادش مرحوم بابا رستم رجوع شود به: نشان از بی نشانها ۱: ۴۳-۳۵.

۳- رجال اصفهان: ۲۱۷.

اصفهان است. (۱)

آخوند ملا محمد صادق کرباسی اصفهانی

سال ها در همدان ساکن بوده، از علمای معروف، و از مجازین از محمد تقی مجلسی (۲) است، و تا سال ۱۰۶۰ حیات داشته، پس از این تاری وفات یافته، در تخت فولاد مدفون شده.

میر محمد صادق موسوی

از علمای اخیار، و فضلی ابرار بوده، و در سال ۱۲۰۳ وفات یافته، در تکیه خاتون آبادی ها (۳) مدفون شده است. (۴)

حاج ملا محمد صادق یزدی

عالم فاضل محقق. در یزد متولد شده، و در اواخر عمر به اصفهان مهاجرت کرده، در سال ۱۲۶۵ در اصفهان وفات یافته، جنب فاضلان مدفون گردید. (۵)

ص: ۷۱۳

۱- وی میر محمد تقی بن میر محمد صادق خاتون آبادی متوفای ۱۲۳۸ ق است که قبلاً ذکر شد و نام و سال وفاتش در اینجا تحریف شده.

۲- رجال اصفهان: ۲۱۷.

۳- رجال اصفهان: ۲۱۸.

۴- مرحوم مؤلف وی را محمد صادق بن سید ابوالقاسم خواجه بن محمد باقر بن محمد صادق بن ابوالقاسم بن محمد باقر موسوی دانسته و نسب نیای خود سید محمد تقی مستجاب الدعوه را به او می رساند.

۵- بر لوح مزار او تنها حاجی ملا محمد صادق رحمه الله آمده و نسبت یزدی و توضیحات دیگر متن، بر پایه اعتماد به نوشته صاحب «الرحله» است که برای ان نیز مستند ذکر نشده و ظاهراً نادرست است. مرحوم مؤلف این عالم جلیل را مجدداً ذیل عنوان ملا محمد ذکر کرده که با صاحب عنوان متحد است.

سید محمد صادق نامی

از سادات موسوی معروف به حکیم سلمانی بوده، و برادر زاده میرزا رحیم حکیم باشی، و معروف به میرزا صادق خان منشی می باشد. (۱) ادیب و شاعر و مؤرخ و نویسنده است. کتب زیر از اوست:

۱- خسرو و شیرین ۲- لیلی و مجنون ۳- وامق و عذرا ۴- یوسف و زلیخا، که آنها را به تتبع خمسه نظامی سروده ۵- درج گهر ۶- ساقی نامه ۷- دیوان اشعار ۸- تاریخ گیتی گشا، در تاریخ زندیه که به طبع رسیده ۹- منشآت، که مولی عبدالکریم کرمانی انتخاب نموده است.

نامی در سال ۱۲۰۴ وفات یافته است.

سید صادق اصفهانی

از علمای صالحین بوده، از کربلا- به هندوستان مهاجرت نموده، مورد قبول عموم گردیده، و مرجعیت یافته، سپس به کربلا مراجعت نموده، و در آنجا حدود سال ۱۳۱۰ فوت شده است. (۲)

فرزندانش عموماً اهل فضل و کمال بوده اند.

* شیخ محمد صادق تنکابنی اصفهانی. از علمای مشهور اصفهان، و از شاگردان شیخ انصاری بوده، و شیخ الشریعه اصفهانی در اصفهان

ص: ۷۱۴

۱- مکارم الآثار ۱: ۱۷۶ - الکرام البرره: ۶۲۸.

۲- نقباء البشر: ۸۵۱.

خدمت او تلمذ نموده، (۱) حدود سال ۱۲۹۰ وفات یافته است. (۲)

ملا محمد صادق پیکانی

فرزند ملا احمد، از افاضل شاگردان شیخ انصاری بوده، و پس (۳) از وصول به مقام اجتهاد به اصفهان مراجعت نموده، به تدریس و تألیف اشتغال جسته، امید ترقیات زیادی درباره او می رفته، لکن در جوانی وفات یافته، در ایوانچه بیرون بقعه تکیه آقا حسین خوانساری مدفون شد.

سید محمد صادق صدیق الاطباء لقمانی

فرزند سید محمد باقر بن محمد صادق موسوی.

در ربیع الاول ۱۲۹۶ متولد، و در پنجم جمادی الاولی سال ۱۳۷۴ وفات یافته، در اطاق تکیه کازرونی مدفون گردید.

طب جدید و قدیم را نزد اساتید فن آموخته، طبیعی حاذق به شمار می رفت. سال ها به معالجه بیماران پرداخته، در رشته عرفان وارد شده، از سلسله نعمت الهیه گنابادی به شمار می رفت. صوفی صافی ضمیر و متعصب بود. از آثارش رساله ای در وبا به طبع رسیده است.

ماده تاریخ وفاتش را ادیب گرانمایه میرزا حسن بهنیا گوید:

ص: ۷۱۵

۱- الکرام البرره: ۶۲۹.

۲- وی ملا محمد صادق پیکانی مذکور در متن است، و در نقل الکرام البرره پیکانی به تنکابنی تصحیف شده است.

۳- رجال اصفهان: ۹۳.

به جمع آورد سر جبریل و گفت از بهر تاریخش *** بجنت کرد مأوی صادق صدیق لقمانی

مشارالیه برادر زاده سید محمد اشرف الکتاب معروف به «بقا» می باشد.

سید محمد صادق حسینی اصفهانی

ابن محمد باقر، واعظ کامل، مؤلف: ۱- جارح العینین (۱) فی مصائب الحسین (علیه السلام) که آن را در سال ۱۲۲۲ به نام فتح علی شاه تألیف نموده ۲- عین الدموع؛ و غیره می باشد.

ملا محمد صادق مجلسی

فرزند علامه ملا محمد باقر صاحب بحار الانوار، عالم فاضل بوده، (۲) و پس از وفات، در بقعه پدر مدفون گردیده است.

حاج میر محمد صادق مدرّس خاتون آبادی

فرزند حاج میرزا حسین نایب الصدر عالم جلیل، و محقق کامل بی نظیر، از رؤسای علمای اصفهان، و مدرسین بزرگ این شهر محسوب می شود. (۳) در اصفهان مقدمات علوم را تحصیل نموده، و جهت تکمیل به نجف اشرف مهاجرت کرده، در خدمت جمعی از اساتید بزرگ آنجا همچون: آخوند خراسانی و آقا سید محمد کاظم یزدی تلمذ فرموده، و

ص: ۷۱۶

۱- الذریعه ۵: ۲۰.

۲- رجال اصفهان: ۱۲۸.

۳- رجال اصفهان: ۱۰۸- نقباء البشر: ۸۶۹.

نسبت به اولی اختصاص کلی یافته، و در تألیف کتاب «کفایه» یار و معین استاد بوده، و برخی از مطلعین، بعضی از تحقیقات کتاب مزبور را از ایشان می دانند.

پس از مراجعت به اصفهان مرجعیت کلی در تدریس و فتوا یافته، جمعی کثیر از فضلاء این شهر از شاگردان ایشان محسوب می شوند.

سرانجام در شب جمعه ۷ جمادی الاولی سال ۱۳۴۸ وفات یافته، در بقعه تکیه سید العراقین مدفون گردید.

جزواتی در فقه و اصول نوشته، و تقریرات فقهی و اصولی اساتید خود را به رشته تحریر در آورده، لکن متأسفانه به طبع نرسیده است.

میرزا ابوالفضل خاتون آبادی

برادر ایشان: مرحوم حاج میرزا ابوالفضل خاتون آبادی، عالم زاهد مقدس، و فقیه جامع، مدرّس مدرسه ملا عبدالله، و امام جماعت در آن مدرسه و مسجد ساروتقی در بازار، و مورد وثوق و اعتماد قاطبه اهالی اصفهان بود، و در شب دوشنبه ۱۱ رمضان المبارک ۱۳۸۸ در طهران وفات یافته، جنازه با احترامات لازمه به قم منتقل شده، در آن ارض اقدس مدفون گردید.

مولی محمد صادق مینا

ابن محمد صالح اصفهانی در اواسط عهد صفویّه به هندوستان (۱) مهاجرت نموده، فاضل و ادیب و نویسنده و شاعر بوده، کتب چندی در

ص: ۷۱۷

۱- مصفّی المقال: ۱۹۹، تذکره نصرآبادی: ۶۴، و مواضع مختلفه الذریعه.

رجال و تاریخ نوشته که از آن جمله است: ۱- رجال ۲- شاهد صادق، فارسی کبیر، در انواع علوم ۳- الشمس البازغه، در حکمت، ردّ بر میرداماد در مبحث حدوث دهری ۴- صبح صادق، در رجال، فارسی و بزرگک، در چندین مجلد ۵- القلائد؛ و غیره.

نصرآبادی گوید که جدّ او بوده، و محمّد صالح در هند در ۱۰۳۷ وفات یافته، و محمّد صادق شاعر و ادیب و متخلص به «مینا» بوده، و در ۱۰۶۱ در هند از دنیا رفته است.

صاحب عنوان در رجال خود، خویشتن را بدین گونه معرفی می کند:

کوچه گرد دیار نادانی *** صادق صالح سپاهانی

در منتظم ناصری در وقایع سال ۸۸ گوید: وفات صدرالدین محمّد طیب زبیری اصفهانی که نسب آقا محمّد صادق مؤلف کتاب «شاهد صادق» به او می رسد.

در مقدمه تذکره نصرآبادی وی را صدرالدین علی می نویسد. در هر حال، از صاحب عنوان قبلاً مختصراً نام برده شده است.

میر محمّد صادق بهشتی

ابن میر عبدالباقی بن میر محمّد رضا حسینی.

عالم و زاهد و فاضل بوده، در محله لبنان مرجع امور دینی بوده، و در مسجد لبنان امامت می نموده.

در سلخ ربیع الثانی سال ۱۳۰۸ وفات یافته، در قسمت شمالی مسجد مصلی در تخت فولاد مدفون شده.

ص: ۷۱۸

اسلام و اعقابش عموماً اهل علم و صلاح و فضل و کمال بوده و قبور آنها در همین محل می باشد. ذیلاً به نام برخی از آنها اشاره می شود:

- ۱- سید ابراهیم بن میر اسدالله، فوت: ۲۸ صفر ۱۳۱۰.
- ۲- سید اسدالله بن ابراهیم، فوت: ۱۸ ربیع الاول ۱-۱۳۱۰.
- ۳- سید اسماعیل، فوت: ۱۴ جمادی الاولی ۱۳۳۸.
- ۴- سید محمد باقر بن محمد حسن، فوت: ۷ رمضان ۱۳۴۷.
- ۵- سید جلال الدین بن میر محمد صادق، فوت: ۲۲ شعبان ۱۳۶۲.
- ۶- سید محمد حسین بن ابراهیم، فوت: شب ۷ رمضان ۱۳۶۶.
- ۷- سید محمد حسین بن میر محمد صادق، فوت: ۲۸ جمادی الثانیه ۱۳۶۸.
- ۸- سید محمد رضا بن محمد هادی، فوت: ۱۱۹۵.

ماده تاریخ وفاتش این است:

رقم زد به تاریخ کلک رفیق *** محمد رضا باد با جد مدام

- ۹- سید فخرالدین بن مهدی، فوت: ۲۸ جمادی الثانی ۱۳۳۸.
- ۱۰- سید فضل الله بن محمد هاشم، فوت: شنبه ۱۲ محرم ۱۳۸۲.
- ۱۱- سید محمد بن میر محمد صادق، فوت: شب ۴ شنبه اول ربیع الثانی ۱۳۸۳.
- ۱۲- آقا مرتضی بن هاشم، فوت: ۱۷ ربیع الثانی ۱۳۷۶.
- ۱۳- سید محمد مهدی بن میر محمد صادق، فوت: ۲۲ رجب ۱۳۲۲.
- ۱۴- سید محمد هاشم، فوت: شنبه ۱۴ رمضان المبارک ۱۳۵۳.

میرزا محمد صادق امام جمعه

فرزند میرزا محمد علی بن میرزا جعفر خاتون آبادی.

پس از فوت حاج میرزا هاشم، امام جمعه اصفهان شده، در اصفهان متولد، و هم در این شهر تحصیل نموده، در مسجد جامع امامت می نمود.

در ۳ رمضان المبارک ۱۳۴۸ وفات یافته، در بقعه مجلسی مدفون گردید. وی آخرین امام جمعه اصفهان است که بعد از او تا بیست سال عنوان امام جمعگی منسوخ بود، تا در سال ۱۳۶۸ مجدداً فرمان امام جمعگی اصفهان به نام آقای آقا میر محمد مهدی [خاتون آبادی] صادر شده و به لقب سلطان العلماء معروف گردید.

میر محمد صادق کتاب فروش

اشاره

فرزند میر سید محمد. عالم زاهد متقی، شاگرد و داماد سید حجه الاسلام شفتی، از جمله فقهای ممتازین بوده، و در نزد علمای این شهر به علم و عمل و فقاہت شهرت داشته، (۱) در محلّه خواجو سکونت داشته، و عمر خویش را به تحصیل و تدریس و مطالعه و تألیف گذرانیده. سطوح فقه تدریس می نموده، و عده کثیری در خدمت ایشان تحصیل نموده اند.

کتب و رسائلی در فقه نوشته اند، شرحی بر شرایع دارد.

در حدود ۱۲۱۰ متولد، و در ۵ شنبه ۱۲ شعبان ۱۳۰۴ وفات یافته، در بقعه ای مخصوص جنب تکیه میرزا رفیعا مدفون گردید که فعلاً جزو اراضی فرودگاه می باشد.

ص: ۷۲۰

پدرش: مرحوم آقا میر سید محمد بن سید محمد علی بن هادی افطسی حسینی نیز عالم و زاهد بوده، و بسیار پیرو معمر شده، و در اصفهان سطوح فقه تدریس می نموده، پس از فوت در همین بقعه مدفون گردیده است. فرزندانش در اصفهان ساکن، و عموماً اهل فضل و کمال می باشند.

دیگر از معروفین این خاندان: مرحوم میر محمد حسین کتابفروش فرزند میر علی نقی است که از علما و فضلا بوده، و در ۱۳۴۱ وفات یافته، جنب بقعه نام برده مدفون شده است. (۱)

مولی محمد صادق اردستانی

حکیم متأله، و عارف فیلسوف زاهد، فرزند حاج محمد بن قاسم بن کمال الدین محمد بن پیر جمال الدین محمد (معروف به پیر جمالی اردستانی) پدرانش عموماً اهل فضل و کمال، و از جمله عرفا و متصوفه بوده، و خود صاحب عنوان از اجله حکما و فلاسفه قرن دوازدهم هجری در اصفهان است. (۲)

در آتشکده اردستان شرح حال مفصلی از او نقل نموده، و اقوال عموم نویسندگان را درباره او جمع کرده، و این جامع ترین شرح حال اوست، طالبین مراجعه نمایند.

ص: ۷۲۱

۱- رجال اصفهان: ۲۰۹.

۲- آتشکده اردستان: ۲: ۲۹۱، رجال اصفهان: ۲۲، طرایق الحقایق ۳: ۱۶۵.

مشارالیه در اصفهان حکمت عالیہ تدریس می نموده، و جمعی کثیر از محضر او مستفید می گشته اند که از آن جمله است:

۱- مولی حمزه گیلانی ۲- شیخ محمد علی حزین ۳- محمد صالح بن سعید خلخالی ۴- آقا محمد صادق تفرشی؛ و غیره. (۱)

وی در سال ۱۱۳۴ در اصفهان وفات یافته، و در سمت جنوب شرقی پل خواجو بر روی سکویی دفن شده، و در موقع تعریض خیابان، به تخت فولاد منتقل شده، جنب آب انبار تکیه کازرونی مدفون گردید.

رسائل زیر از آثار اوست:

۱- رساله جعلیه صادقیه ۲- رساله جعلیه دیگری به نام افادت ملا محمد صادق ۳- رساله در وجود ۴- رساله در تفسیر آیه نور، مختصر * رساله موسوم به تباشیر، در عرفان ۵- حواشی بر شفا ۶- کلید بهشت یا مفتاح الجنان؛ و غیره.

مرحوم ملا محمد صادق را سه فرزند بوده:

۱- حاج محمد براهیم، که به یزد رفته و در آنجا ساکن شده، و اولادش به پاشنه طلا معروفند.

۲- ملا محمد، که در اردستان ساکن شده، و اولادش در آنجا معروفند.

۳- ملا محمد طاهر، که در اصفهان ساکن بوده.

و فرزندش: ملا محمد صادق، ادیب و شاعر بوده و «روشن» تخلص

ص: ۷۲۲

۱- از دیگر شاگردان او مولی عبدالرحیم دماوندی و سید قطب الدین تیریزی قابل ذکرند که هر دو از عرفای ذهبیه می باشند.

می نموده، (۱) و لقب طریقتی او «روشن علی» می باشد. (۲)

در سال ۱۳۰۵ در طهران وفات یافته، جنازه اش به عتبات نقل شده، و دیوان اشعارش به طبع رسیده است.

آخوند ملا صالح فریدنی

فرزند ملا ابراهیم. عالم فاضل، و حکیم عارف فقیه زاهد. در ۱۲۴۰ در قریه چادگان فریدن اصفهان متولد شده، مقدمات علوم را در اصفهان آموخته، سپس سال ها در سبزوار از محضر حاجی ملا هادی حکیم سبزواری در حکمت استفاده نمود.

به وسیله آقا محمد کاظم سعادت علی شاه اصفهانی در فقر و سلوک وارد شده، (۳) با حاج ملا سلطان محمد گنابادی تجدید عهد نموده، سال ها در موطن خویش منزوی بوده، و به عبادت و ریاضت می گذرانیده.

سرانجام در ۱۳۲۸ در آنجا وفات یافته و مدفون گردید.

ملا صالح مازندرانی

اشاره

ابوالفضایل حسام الدین محمد صالح بن احمد بن شمس الدین طبرسی مازندرانی. عالم فاضل محقق مدقق فقیه جامع، از شاگردان: علامه ملا محمد تقی مجلسی، و شیخ بهائی، و ملا عبدالله شوشتری و دیگران

ص: ۷۲۳

۱- مجمع الفصحاء ۴: ۳۲۲، طرایق الحقایق ۳: ۷۳.

۲- وی محمد صادق بن محمد طاهر بن محمد صادق بن محمد طاهر بن ملا محمد صادق اردستانی است.

۳- نابغه علم و عرفان.

بوده، و آمنه بیگم دختر استاد را به عقد ازدواج در آورده. (۱)

در شرح حال او گویند: بسیار کم حافظه بوده، به طوری که خانه استاد را گم می کرده است.

کتاب های بسیار با تحقیق نوشته، از آن جمله است:

۱- حاشیه بر شرح لمعه ۲- حاشیه مختصر الاصول عضدی ۳- حاشیه بر معالم ۴- شرح قصیده بُرده ۵- شرح بر اصول کافی، معروف ترین تألیف او [مطبوع] ۶- شرح روضه کافی [مطبوع] ۷- شرح زبده الاصول استاد خود شیخ بهائی ۸- شرح بر من لا یحضر ۹- شرح بر معالم، غیر از حاشیه ۱۰- شرح قصیده دریدیه؛ و غیره.

صاحب عنوان در سال ۱۰۸۶ در اصفهان وفات یافته، در ایوان بقعه مجلسی مدفون گردید.

زاهد (شاعر اصفهانی) در ماده تاریخ وفاتش گوید:

جست تاریخ وفاتش «زاهد» *** که کی آن ذات مؤید شده فوت

هاتفی گفت به تاریخ که آه *** صالح دین محمد شده فوت

آنچه برخی از مؤلفین، تاریخ وفات او را در ۱۰۸۰ نوشته اند به علت ناقص بودن ماده تاریخ است.

آخوند ملا صالح از دختر مجلسی اول چندین پسر و دختر یافت که یکی از دخترها مادر آقا باقر بهبهانی می باشد.

ص: ۷۲۴

۱- رجال اصفهان: ۱۳۰، روضات الجنّات: ۳۳۱، ریحانه الادب ۵: ۱۴۶، قصص العلماء: ۲۲۸ و غیره.

۱- ملا حسن علی ۲- ملا محمد حسین ۳- ملا محمد اشرف ۴- ملا، عبدالباقی ۵- ملا نورالدین محمد ۶- آقا هادی مترجم که اعلی و اکمل و افضل اولاد ملا صالح می باشد.

آقا هادی مازندرانی

فاضل جامع، و محقق کامل بوده، (۱) و کتب و رسائل عدیده تألیف نموده، که از آن جمله است: ۱- ترجمه قرآن مجید، و شأن نزول و نیک و بد استخاره، و به مناسبت این ترجمه، او را آقا هادی مترجم گویند ۲- ترجمه صحیفه کامله سجدیه ۳- ترجمه شافیه ۴- ترجمه کافیه ابن حاجب ۵- ترجمه و شرح معالم الاصول ۶- حاشیه عربی بر تفسیر بیضاوی ۷- حاشیه مواریث قواعد الاحکام علامه ۸- حدود و دیات، فارسی ۹- شرح بر فروع کافی ۱۰- شرح کافیه ۱۱- شرح تلخیص المفتاح، فارسی ۱۲- شرح شافیه که به نام نواب حسین علی خان تألیف شده ۱۳- شرح نظام، به فارسی ۱۴- شرح شمسیه ۱۵- شرح صحیفه سجدیه، به فارسی ۱۶- شرح قواعد علامه، و ممکن است همان حاشیه باشد ۱۷- رساله رضاعیه، که در ۱۱۰۷ تألیف شده ۱۸- رساله رسم الخط ۱۹- انوار البلاغه، در معانی بیان [مطبوع] ۲۰- حاشیه فارسی بر تفسیر بیضاوی، ۲۱- العوائد، در کلام؛ و غیره.

ص: ۷۲۵

در سال ۱۱۲۰ وفات یافته، در بقعه مجلسی در کنار ایوانچه مدفون گردید، و بر قبرش صندوق چوبی نصب گردید.

ماده تاریخ وفات او [که میر عبدالعال نجات گفته] این است:

از پی سال رحلتش گفت آه *** هادی و رهنمای ایمان رفت

در قصص العلماء و رجال اصفهان شرحی راجع به سخته کردن و به هوش آمدنش در قبر، و نذر او جهت ترجمه قرآن نوشته، و نظیر این قضیه را جهت فضل بن حسن طبرسی و ملا فتح الله کاشانی نیز نوشته اند.

ملا صالح مازندرانی

فرزند محمد طاهر. عالم فاضل متقی، در ۱۰ ربیع الثانی در سال ۱۱۹۰ وفات یافته، در تخت فولاد نزدیک قبر ملا اسماعیل خواجهائی مدفون گردید.

میر محمد صالح خاتون آبادی

فرزند میر عبدالواسع. عالم فاضل جلیل القدر و عظیم المنزله.

از سلسله سادات خاتون آبادی، و خود داماد ملا محمد باقر مجلسی، و از شاگردان علامه مجلسی و ملا میرزای شیروانی بوده، و پس از فوت علامه مجلسی، شیخ الاسلام اصفهان، و سپس امام جمعه اصفهان گردید، و مقام امام جمعگی اصفهان از آن تاریخ تاکنون در اولاد او باقی است.

و موقعی که فتح علی شاه قاجار مسجد شاه طهران را ساخت یکی از اولاد او را به طهران برده، مقام امام جمعگی آنجا را به او مفوض داشت،

که تاکنون در اولاد اوست.

کتب زیادی تألیف فرموده، (۱) از آن جمله است: ۱- احوال ملائکه ۲- اسرار الصلاه ۳- اصول العقاید ۴- اسماء علمای سنی که شیعه شده اند ۵- ایمان و کفر ۶- انوار المشرقه ۷- تفسیر سوره اخلاص ۸- تفسیر سوره فاتحه ۹- تحفه الصالحین ۱۰- تقویم الشرعی ۱۱- تقویم المؤمنین ۱۲- التهلیئیه، در حکم تهلیل آخر اقامه ۱۳- تکمله مرآه العقول ۱۴- الجامع فی اصول العقائد * جامع العقاید، شاید همان شماره قبل باشد ۱۵- حدائق المقرّبین، در احوال ملائکه و غیره (فهرست مفصل این کتاب در فهرست کتب خطی کتابخانه های اصفهان به شماره ۲۵ مذکور است) ۱۶- ذریعه النجاح، در اعمال سال ۱۷- رساله در عصمت ائمه (علیهم السلام) ۱۸- رساله در ثبوت هلال در اول رمضان و سؤال * رساله در حکم رؤیت هلال قبل از ظهر ۱۹- رساله در اختلافات ۲۰- روادع النفوس، در اخلاق ۲۱- شرح بر من لا یحضر ۲۲- شرح استبصار ۲۳- شرح حدیث «الهلال اذا طلب فی الشرق» از تهذیب شیخ ۲۴- منهج الشیعه ۲۵- خلف الوعد از مسائل فرعیّه؛ و غیره.

فوت صاحب عنوان را در ماه صفر سال ۱۱۱۶ [یا ۱۱۲۶] نوشته اند، و قبرش در نجف در ایوان علما می باشد.

ملا محمد صالح مازندرانی جویباره ای

اشاره

فرزند ملا محسن بن ملا عبدالفتاح. از اکابر علما، و از فقهای بزرگ معدود بوده، در کربلا و نجف به درس شریف العلماء؛ و شیخ موسی، و

ص: ۷۲۷

۱- مواضع مختلفه الذریعه، روضات الجنات: ۱۹۸، ریحانه الادب: ۲: ۱۰۲.

شیخ علی (پسران شیخ جعفر کاشف الغطاء) حاضر شده، سپس به اصفهان مراجعت نموده، و مورد توجه واقع شده، و مرجعیت کلی یافته، به دامادی سید صدرالدین عاملی استاد خود مفتخر گردیده. (۱)

در غزه محرم سال ۱۲۸۵ به سنّ متجاوز از هشتاد سال وفات یافته، در بقعه تکیه مادر شاهزاده مدفون گردید.
کتب زیر از اوست:

۱- اصول الفقه ۲- کواشف الحجب، در اصول فقه؛ و غیره.

وی را دو فرزند دانشمند از دختر سید صدرالدین عاملی (زهرای بیگم) حاصل گردید:

۱- شیخ محمد حسین جویباره ای

عالم فاضل محقق بوده، در اصفهان و نجف تحصیل کرده، در مسجد شیره پزها به جای پدر امامت می نمود، و در اصفهان وفات یافته، در تکیه فاضل سراب مدفون گردید.

فرزندش: مرحوم حاج شیخ محمد رضا صالحی.

عالم و فاضل و زاهد بوده، و در استخاره از قرآن شهرت داشت، و الحق تفألّات او اغلب صحیح و درست بود.

در شب غزه رجب ۱۳۸۶ به سنّ متجاوز از ۹۵ سالگی وفات یافته، در جنب پدر مدفون گردید.

ص: ۷۲۸

۱- رجال اصفهان: ۷۴ - الکرام البرره: ۶۵۱.

۲- حاج میرزا مهدی جویباره ای

عالم و فاضل، و مرجع مراجعات در اصفهان بوده. در دَوم شَوال ۱۲۶۱ متولد، و در صبح شنبه ۲۰ ذی حَجه سال ۱۳۲۵ وفات یافته، در تکیه فاضل سراب مدفون گردید.

فایده: مرحوم آقا سید صدرالدین عاملی از زوجه خود که دختر شیخ جعفر نجفی بود سه دختر داشته که به زوجیت: حاج شیخ محمد باقر مسجد شاهی، و آقا میرزا محمد هاشم چهارسوقی، و ملا صالح جویباره ای در آمده اند.

سید صدرالدین صدر

سید محمدعلی، ابوالرضا، صدرالدین، فرزند علامه حاج سید اسماعیل صدر. علامه فقیه، از مراجع بزرگ تقلید شیعه.

شرح حال ایشان در عموم کتب رجال معاصر مضبوط است، (۱) خلاصه آن که در ماه رجب ۱۲۹۹ در کاظمین متولد گردیده، و در شب شنبه ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۷۳ در قم وفات یافته، در مسجد بالا سر مدفون گردیده.

در خدمت پدر و آخوند خراسانی و آقا ضیاء الدین عراقی تلمذ نموده، و سال ها در مشهد مقدس مجاور بوده، و پس از آن که مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی همت به تأسیس حوزه علمیه قم نمود، از ایشان استمداد کرده، مشارالیه به قم مهاجرت نمود، و یکی از بنیان گزاران حوزه مقدسه علمیه به شمار می رود، و به خصوص زحمات

ص: ۷۲۹

۱- آثار الحجّه: ۱: ۲۰۱، ریحانه الادب ۳: ۴۲۷، نقباء البشر: ۹۴۳ و غیره.

و فداکاری های ایشان پس از فوت علامه حائری در ابقای حوزه، موضوعی است که هرگز فراموش نخواهد شد.

وی داماد علامه فقیه مرحوم حاج آقا حسین قمی می باشد.

کتب زیر از تألیفات ایشان است:

۱- تاریخ اسلام، مختصر در ۵ مجلد، مطبوع ۲- حاشیه بر کفایه ۳- حاشیه انیس المقلدین ۴- حاشیه بر وسیله النجاه، مطبوع ۵- حاشیه بر عروه الوثقی ۶- [رساله] حقوق، مطبوع ۷- خلاصه الفصول، در دو جلد، مطبوع ۸- دیوان اشعار عربی و فارسی ۹- رساله در حکم آب غسل ۱۰- رساله در تقیه ۱۱- رساله در حج ۱۲- رساله در امر به معروف و نهی از منکر ۱۳- رساله در نکاح ۱۴- رساله در حقوق زن ۱۵- رساله در اصول دین ۱۶- رساله در اثبات عدم تحریف کتاب ۱۷- رساله در صوم ۱۸- رساله در ردّ شبهات و هائیه ۱۹- سفینه النجاه، فقه فارسی ۲۰- لواء حمد، در اخبار خاصه و عامه، در ۱۲ مجلد ۲۱- مدینه العلم، مجموعه اخبار اهل بیت عصمت (علیهم السلام) در ۶ مجلد ۲۲- منظومه در حج ۲۳- منظومه در صوم ۲۴- المهدی، درباره حضرت مهدی موعود (علیه السلام) که دو مرتبه به فارسی ترجمه شده است: اول: به وسیله دانشمند محترم محمد جواد نجفی، و دیگری: به وسیله عالم بزرگوار حاج شیخ مهدی فقیه ایمانی، هر دو به طبع رسیده است.

غیر از آثار علمی و قلمی ایشان تعمیر قسمتی از مسجد امام حسن (علیه السلام) در قم، و تأسیس حجرات فوقانی مدرسه دارالشفاء، و تعمیر مدارس فیضیه و خان در قم، و تأسیس برق مسجد گوهر شاد در مرتبه اول، از آثار خیریه و باقیات الصالحات ایشان است.

ص: ۷۳۰

در تعمیرات مرقد مطهر حضرت رضا (علیه السلام) ایشان خود بنفسه عملگی می نموده و خشت و گل می کشیدند. در قم نیز آثار خیریه دیگری دارند.

برای اطلاع بیشتر از شرح حال ایشان به مدارک نامبرده مراجعه شود.

شرح حال پدر و جدشان در صفحات بعد ذکر شده است.

حاج آقا سید صدرالدین کوپائی هاطلی

فرزند سید حسن بن سید جعفر حسینی.

عالم زاهد فقیه حکیم مفسر زاهد، در شب اربعین سال ۱۳۰۱ در قریه کوپا از بلوک کوهپایه اصفهان متولد گردیده، در اصفهان و نجف نزد علمای معروف تحصیل نموده، خصوصاً در اصفهان از محضر آخوند کاشی و جهانگیر خان قشقائی، و در نجف از: شیخ الشریعه اصفهانی، و شیخ ابراهیم اردبیلی، و شیخ احمد شانه ساز شیرازی، و شیخ عبدالصمد سبزواری، و آقا سید محمد فیروز آبادی، و آقا سید محمد کاظم یزدی، و آخوند خراسانی استفاده برده، قبل از فوت استاد به اصفهان مراجعت نموده، (۱) و به آقایان مسجد شاهی اختصاص یافت.

مردی وارسته، و جامع جمیع ملکات و فضایل انسانی بود، و الحق ملکی بود به صورت بشر. در عین فقر و تهیدستی نسبت به متمولین و اغنیا بی اعتنا، فقط متوجه حضرت باری تعالی بود.

در مدرسه صدر حکمت و فلسفه تدریس می نمود، و در محافل خصوصی تفسیر می گفت.

ص: ۷۳۱

در شب شنبه پنجم جمادی الاولی سال ۱۳۷۲ به عارضه سکتة وفات یافته، در بقعه تکیه در کوشکی مدفون گردید.

و قابل توجه آن که روز قبل، در مجلس ختم علامه فقیه مرحوم آقا سید محمّد [حجّت] کوه کمری در مدرسه صدر، در حضور جمعی فرمود: فردا نوبت من است، و به همان کیفیت فردا وفات یافته، در همان محل، مجلس ختم جهت او گرفتند. [\(۱\)](#)

از آثارش: کتاب شروق الحکمه است، در حلّ معضلات اسفار و منظومه، که آن را در دوره اشتغال خود در نجف مرقوم داشته، و کتاب بزرگی است؛ دیگر: شرح مطالب کفایه است.

پدرش از فضلاء اصفهان بوده، و قبل از ۱۳۲۳ فوت شده است.

صعلوکی

ابوالطیب سهل بن محمّد صعلوکی فقیه اصفهانی، ساکن نیشابور. پیشوای فقهای زمان خود بوده، فقیه و ادیب و متکلم. گویند: در مجلس درس او بیشتر از پانصد دوات و قلم به کار می رفته.

در محرم ۳۸۷ در نیشابور وفات یافته. [\(۲\)](#)

ص: ۷۳۲

۱- سید جلیل حجّه الاسلام حاج سید محمّد تقی مدنی نیز می فرمود که در تشییع جنازه مرحوم ملاّ اسدالله فهامی با مرحوم حاج آقا صدر حرکت می کردیم و ایشان به من فرمود: آقای مدنی فردا نوبت من است. و فردای آن روز ایشان به رحمت الهی پیوست.

۲- روّضات الجنّات: ۳۲۵، ریحانه الادب: ۴۴۵:۳.

پدرش: ابو سهیل محمد بن سلیمان بن هرون بن موسی عجللی، از اکابر علما و فقهای شافعی، فقیه مفسر محدث ادیب نحوی، در ۳۶۹ در سن ۷۳ سالگی در نیشابور وفات یافته، و به خاک رفت.

آقا شیخ صفر علی همدانی

اشاره

ابن شیخ غلام علی، عالم فاضل معمر، از شاگردان حاج شیخ محمد باقر مسجد شاهی و آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی، و مجاز از ایشان است.

در همدان متولد گردیده، و جهت کسب علم به اصفهان مهاجرت نموده، خدمت اساتید این شهر تحصیل نموده، در محله دردشت ساکن، و در مسجد کوچه باغ دردشت امامت می نمود. در سال ۱۳۵۰ به سن متجاوز از نود سال وفات یافته، در تکیه ملک بالای سر قبر مرحوم آخوند کاشی استاد خود مدفون گردید.

مشارالیه برخی از تقریرات اساتید خود را در فقه و اصول به رشته تحریر در آورده است.

شیخ محمد حسن همدانی

فرزندش: مرحوم آقا شیخ محمد حسن همدانی، عالم زاهد ورع، از اخیار روزگار بود. در اصفهان متولد، و نزد پدر، و آقا سید محمد باقر درچه ای، و آقا سید مهدی (درچه ای) و آقا سید محمد نجف آبادی، و آقا شیخ محمد رضا نجفی تحصیل نموده، در مسجد پدر امامت می نمود.

در شب جمعه ۲۱ شوال سال ۱۳۸۰ به سن متجاوز از هشتاد وفات

ص: ۷۳۳

یافتند، در یکی از اطاق های تکیه متصل به تکیه مدفون گردید.

فایده: در سال مرقوم عده ای از فضلا و ادبای اصفهان وفات یافته، از آن جمله است:

۱- سید محمد حسین آیت میردامادی

ابن سید جعفر، عالم فاضل زاهد ادیب شاعر متخلص به «آیت» (۱) در شب جمعه ۲۳ ربیع الثانی ۱۳۰۳ متولد، و نزد علمای اصفهان تحصیل نموده، و در سده ماربین مولد و موطن خویش مرجع امور شرعیه بوده، و در شب جمعه اول ربیع الثانی ۱۳۸۰ وفات یافته، در امام زاده سید محمد مدفون گردید.

وی را تألیفاتی است:

۱- دیوان الشعار ۲- رساله صومیّه، در مواعظ ماه مبارک رمضان ۳- رساله در قاعده علی الیحد، تقریرات استادش آقا میرزا محمد حسین نائینی ۴- عشریه؛ و غیره. [شرح حال وی قبلاً نیز ذکر شد]

۲- یدالله برخوردار

متخلص به «تائب» شاعر ادیب، در سه شنبه ۸ ذی حجه ۱۲۸۵ متولد، (۲) و در شب ۲ شنبه ۲۵ رمضان المبارک ۱۳۸۰ وفات یافته، دارای دیوان اشعار است، متجاوز از چندین هزار بیت.

ص: ۷۳۴

۱- مخزن الادب راجی: ۱ نسخه خطی.

۲- تحفه سامی: ۱۳۱.

۳- حاج سید مصطفی فقیه زانیانی

عالم زاهد ورع، از علما و ائمه جماعت اصفهان. در مسجد تکیه ظلمات امامت می فرمود، و مورد وثوق و اعتماد عموم بود، از شاگردان حاج میر محمد صادق مدرّس و حاج سید علی نجف آبادی و دیگران بوده.

در ۲۶ ربیع الاول این سال وفات یافته، در نزدیک تکیه ملک، در روی سکویی مدفون گردید. (۱)

ماده تاریخ وفاتش این است:

الحق بجمع خمسه اَرخ و قل *** فی الخلد عند المصطفی قد اسکنا

و در جنب اوست قبر: مرحوم حاج شیخ عبدالحسین فقیه ایمانی، واعظ زاهد عادل، در ۲۰ شوال ۱۳۸۷ به سنّ متجاوز از هشتاد وفات یافته، در قسمت شمالی آب انبار حاج ملا حسین سمائیان مدفون گردید.

صوفی اردستانی

شاعر و ادیب خوش طبع، و از معاصرین مؤلف «تحفه سامی» است. (۲)

و صفی مازندرانی، نامش محمد، و در ۱۰۰۸ در هند وفات یافته. (۳)

و صفی همدانی، طالب علم بوده، (۴) در اصفهان تحصیل نموده، و هم در این شهر وفات یافته.

ص: ۷۳۵

۱- وی پدر عالم جلیل حجّه الاسلام والمسلمین سید کمال فقیه ایمانی است.

۲- تحفه سامی: ۱۳۱.

۳- مازندرانی: ۱۷۸.

۴- تذکره نصر آبادی: ۳۱۳.

تذکر: در قسمت شرقی اصفهان در قریه ای که امروز آنجا را روشن دشت نامیده اند مقبره ای وجود داشت معروف به مولا صوفی یا مولینا صوفی که مورد توجه بوده، و ظاهراً مربوط به یکی از عرفا و ادبای عصر صفوی بود. فعلاً مقبره از بین رفته، و بعد از مدت کمی نام او نیز از اذهان محو خواهد شد.

ضحاک

حافظ ابوبکر احمد بن محمد بن عمرو ظاهری شیبانی، از مشاهیر محدثین، و اکابر فقهای ظاهری است. مدت شانزده سال منصب قضاوت اصفهان را داشته. (۱)

از آثارش کتاب الدیات در فقه ظاهریه است که در قاهره به طبع رسیده. در سال ۲۸۷ فوت شده است.

آقا ضیاء الدین درّی

اشاره

فرزند ملا غلامرضا بن محمد علی بن تقی بن باقر بن محمد سعید بن محمد زکی.

عالم فاضل ادیب حکیم، از دانشمندان معروف قرن اخیر است. در ۱۲۹۳ دثر قریه درّ متولد گردید، و در اصفهان و طهران و نجف تحصیل نموده تا به مرتبه اجتهاد نایل گردیده، سپس در طهران ساکن شده، و به

ص: ۷۳۶

تأسیس مدرسه جدید به نام دری اقدام نموده، و در نشر و اشاعه فرهنگ جدید رنج ها برده، و تا آخرین لحظات عمر خود دقیقه ای اهمال ننموده.

در ۲۱ جمادی الثانیه سال ۱۳۷۵ در طهران وفات یافت.

کتب زیر از اوست:

۱- تاریخ انبیاء اولوالعزم ۲- تاریخ مختصر رجال عالم ۳- تاریخ و هائیه ۴- ترجمه تاریخ الحکماء شهروزی ۵- ترجمه رساله تحفه ۶- ترجمه رساله جبر و اختیار ۷- ترجمه رساله حکمه العرشیه ۸- ترجمه سرّ القدر ۹- ترجمه رساله عشق ۱۰- ترجمه رساله فیض الهی ۱۱- ترجمه رساله ترعیب در دعا ۱۲- تفسیر سوره توحید ۱۳- ترجمه رساله تقسیم نفوس ۱۴- ترجمه رساله الواحد لا یصدر عنه الا الواحد ۱۵- ترجمه رساله اقسام علوم عقلیه ۱۶- ترجمه رساله مبدأ و معاد ۱۷- ترجمه قصیده عینیه ۱۸- ترجمه رساله کیفیت وقوع زمین در مکان فعلی ۱۹- ترجمه رساله نبض ۲۰- ترجمه رساله نفس (از شماره ۵ تا ۲۰ از رسائل ابن سینا) ۲۱- ترجمه رساله عمر خیام در حواس ۲۲- جوهر اللسان، در علم میزان ۲۳- رساله در اغلاط معروفه ۲۴- رساله در علت العلل بدبختی ۲۵- رساله در مبادی امور مهم تاریخی ۲۶- ضیاء الاخلاق ۲۷- ضیاء الصراف ۲۸- فقه، یک دوره در ۳ جلد ۲۹- فلسفه الاعتماد، معروف ترین تألیف او ۳۰- لمعات المسترشدین، یا اصول عقاید فارسی، مطبوع؛ و غیره.

پدران صاحب عنوان عموماً اهل علم و فضل و کمال بوده و در قریه در ساکن بوده اند. ذیلاً به نام دو نفر دیگر از این خاندان اشاره می شود:

ص: ۷۳۷

۱- حاج شیخ ابراهیم درّی

عالم و فاضل بوده، و سال ها در اصفهان تحصیل نموده، به فکر کیمیا افتاده، سرمایه مادی و معنوی خود را در این راه خرج کرده، در اواخر عمر در قریه درّ ساکن، و همانجا وفات یافت.

۲- حاج ملا فرج الله درّی

فرزند شیخ عباس (عالم و فاضل و مجتهد بوده، و انواع خطوط را نیکو می نوشته) فرزند آقا صبور (شاعر و ادیب بوده، دیوان اشعاری دارد) فرزند محمّد سعید بن محمّد زکی.

عالم فاضل محقق زاهد، از شاگردان آقا سید محمّد باقر درچه ای و آخوند کاشی، و از مخصوصین و اصحاب سرّ ایشان بوده، ضمناً خدمت جهانگیر خان قشقائی و جمعی دیگر از علمای اصفهان تحصیل نموده، سال ها در مدرسه عربها ساکن، و جمعی کثیر از طلاب در خدمت او مستفید می شدند.

سرانجام در ۲۹ ربیع الاول سال ۱۳۸۲ به سن قریب نود سال وفات یافته، در تکیه حاج آقا باقر قزوینی که به تکیه خلیلیان معروف است مدفون گردید.

استاد جلال الدین همایی در تاریخ وفات او قطعه ای سروده، از آن جمله است:

واحسرتا که کوکب درّی افول کرد *** در حالتی که نادره بی مثال بود

شیخ جلیل مافرج الله درّی آنک *** اندر زمانه قدوه ارباب حال بود

فرزانه طبع، شیخ پسندیده روزگار *** آزاده خوی، مرد ستوده خصال بود

رفت از جهان و داشت به وقت فراق مرگ *** حالی چنان که گفتی عید وصال بود

تاریخ را سنا به میان پا نهاد و گفت *** درّی ز مخزن علم و کمال بود

ضیاء اصفهانی

نامش: حسین فرزند اسماعیل. ادیب فاضل، و شاعر ماهر، و از اساتید فنّ خطّ در قرن سیزدهم. (۱) در اصفهان می زیسته، و جهت جمعی از فضیلات این شهر ماده تاریخ گفته.

در ۱۲۶۵ وفات یافته، قبرش نزدیک فاضلان در تخت فولاد است. خط سنگ قبر مادر شاهزاده از اوست.

تاراج در تاریخ فوتش گوید:

ناگه زبان نامه تاراج زان میان *** کرد این بیان (به دیده مردم ضیا نماند)

ص: ۷۳۹

۱- بنا بر تحقیق استاد روضاتی: وی فرزند ملاّ اسماعیل خواجهوئی (ثانی) بن محمّد جعفر بن علامه مولی محمّد اسماعیل مازندرانی خواجهوئی است.

ضیاء الدین شهبهانی

سید فاضل خطاط. در ۱۳۰۴ کتاب «آب زندگانی»، ترجمه کتاب «رجوع الشيخ الی صباه» را به خط زیبای خود نوشته، و به طبع رسانیده است.

ملاً ضیاء

ادیب و شاعر، مردی خلیق و با صفا بوده، و ابن عمّ سلیمان میرزا است. (۱)

از اشعار اوست:

به هر که یارم شدم تا به آخرت یارم *** هزار عییم اگر هست این هنر دارم

ضیاء کفرانی

میرزا نور الله. از اهالی کفران، از بلوک روی دشت اصفهان است. (۲) در زمان شاه عباس کبیر از نویسندگان دفتر دیوان بوده، طبع خوشی داشته.

این ترکیب بند معروف از اوست:

ای بت هرزه گرد هر جایی *** ای بر آورده سر به رسوایی

هرزه گردی و باده پیمایی *** عاقبت می کشد به رسوایی

بس که گفتم، زبان من فرسود *** چه کنم پند من ندارد سود

ص: ۷۴۰

۱- تذکره حسینی: ۱۹۶.

۲- آتشکده آذر: ۱۸۶، مجمع الفصحاء ۷۱۱:۵، تذکره نصر آبادی: ۸۹.

مرحوم میرزا محمد باقر خواجهوئی

ادیب و واعظ، شاعر متخلص به «بهاء» از اعقاب اوست.

فوتش در ۱۳۱۶ روی داده است. (۱)

میرزا طالب تبریزی

فرزند حاج میرزا خان. از تبریزیان ساکن محله عباس آباد اصفهان است. فی الجمله تحصیل نموده، و جوان قابل بوده، دیوانی در جواب تحفه العراقین خاقانی سروده، و ساقی نامه ای گفته. (۲)

مولی محمد طالب اصفهانی

ابن حیدر علی، عالم فاضل، مؤلف شرح خلاصه الحساب که آن را در سال ۱۰۶۶ تألیف نموده. کتاب شامل یک مقدمه و ده باب است.

میر طاهر اصفهانی

معروف به دیباچه نگار. (۳) فاضل ادیب و شاعر مترسل از سلسله مشایخ بید آباد که نسب آنان به شیخ زاهد گیلانی می پیوندد می باشد.

در ۱۰ ذی حجه ۱۲۲۴ در اصفهان متولد شده، و مقدمات علوم را در این شهر آموخته، به طهران رفته، و مورد نظر بزرگان واقع شده.

ص: ۷۴۱

۱- در حدیقه الشعراء (۱: ۲۷۸) می نویسد: خلف الصدق مرحوم میرزا محمد حسین ضیاء است.

۲- تذکره نصر آبادی: ۱۲۵.

۳- گنج شایگان: ۵۶۶، مجمع الفصحاء ۵: ۵۳۲، مآثر و الآثار: ۲۷۵، الکرام ۶۷۹.

کتاب «گنج شایگان» را در تراجم شعرای ملاح میرزا آقا خان نوری جمع آوری نموده، و در آن از ۴۸ شاعر نام می برد.

تاریخ اتمام آن (آکنده شد به درج گهر گنج شایگان ۱۲۷۳) می باشد.

وی را دیوان اشعار است به عربی و فارسی، و در آن «شعری» تخلص می کند.

وفاتش را در ۱۲۷۰ نوشته اند و یقیناً اشتباه است، لکن دانشمند محقق آقای آقا میرزا محمد علی معلم در کتاب «نمونه مختصر المکارم» آن را در ۱۲۷۵ نوشته اند، و این تاریخ به یقین نزدیکتر است.

جدّ اعلاّی ایشان شیخ محمد حسن [بن شیخ عبدالله گیلانی] عالم و عارف بوده و او را محمد حسن خان قاجار به اصفهان آورده، و منصب قضاوت بدو داده، که تا این اواخر قضاوت اصفهان در سلسله ایشان باقی بود.

برادرش: شیخ محمد صالح، عالم و فاضل بوده، در مدرسه دارالفنون تدریس، و در مسجد آنجا امامت می نموده، و در طهران فوت شده است.

میرزا محمد طاهر قاینی

فرزند میرزا ابوالحسن، در ریاضیات و اواسط حکمت، نادره زمان بود و شرح تذکره و تحریر اقلیدس و تحریر مجسطی تدریس می کرد. (۱)

وی استاد شیخ محمد علی حزین مؤلف تذکره است.

ص: ۷۴۲

۱- تاریخ حزین: ۱۷۱.

ولد استاد رضا بنای اصفهانی، از معماران معروف زمان شاه سلیمان صفوی است. از آثارش ساختمان کاروان سرای شیخ علی خان زنگنه در سال ۱۰۹۸ می باشد.

طاهر قاری اصفهانی

حافظ ابوالحسن فخر الدین طاهر بنم عرب بن ابراهیم بن احمد اصفهانی. عالم فاضل (۱) محدث قاری بصیر محقق، از اساتید فن تجوید و قرائت در اصفهان بوده، کتب عدیده در فن تجوید تألیف نموده، و عده ای کثیر شاگرد تربیت نموده، و جهت برخی از آنها اجازه نوشته.

خود از شاگردان محمد بن محمد بن الحرزی، متوفی به سال ۸۳۳ بوده، و جهت نجم الدین محمد السعدی الحموی یزدی به سال ۸۵۷ به خط خویش اجازه نگاشته است.

کتب زیر از اوست:

- ۱- تجوید قرآن، فارسی ۲- التجرید فی التجوید ۳- الدرّ الفراید، در تجوید ۴- شرح شاطیبه، ممکن است از تألیفات او باشد
- ۵- طبقات القراء ۶- القراءه المفرده، از ابی عمرو ۷- قرائت مفرده، از ابن عامر ۸- قرائت مفرده، از حمزه ۹- قرائت مفرده از نافع ۱۰- منتخب درّ الفرید، و آن را در ۸۹۲ تألیف نموده ۱۱- منهل العطشان؛ و غیره.

ص: ۷۴۳

۱- مواضع مختلفه الذریعه، لغت نامه ۶۸:۸.

در قرن یازدهم هجری نیز دانشمندی به نام: حافظ طاهر قاری در اصفهان می زیسته، و کتابی در شرح «شاطبیه» تألیف نموده است، و تا اوایل قرن دوازدهم یعنی تا سال ۱۱۱۷ زنده بوده است. (۱)

مولی محمد طاهر اصفهانی

ابن محمد کاظم، در اصفهان متولد شده، و جهت تکمیل تحصیلات به نجف اشرف رفته، (۲) به درس: فاضل ایروانی، و حاج میرزا حبیب الله رشتی، و شیخ زین العابدین مازندرانی و غیره حاضر شده، و از سه استاد نام برده اجازه روایت و اجتهاد گرفته، به ایران مراجعت کرده، در قصبه حضرت عبدالعظیم (علیه السلام) ساکن شده، در آنجا مرجعیت تامه یافته، در امر ترویج دین، و دفع بدعت های معاندین و مخالفین اهتمام زیاد داشته.

حدود سال ۱۳۱۰ وفات یافته است، قبرش در وسط صحن حضرت عبدالعظیم است. جزواتی در فقه و اصول داشته.

پدرش نیز از علمای اعلام بوده است و فرزندش شیخ محمد جواد نیز از علما و فضلا می باشد.

مولی محمد طاهر اصفهانی

ابن مقصود علی، از علما و مجازین از علامه ملاً محمد باقر مجلسی است؛ تاریخ اجازه ۱۱۰۲. وی را کتابی است در ادعیه و زیارات، و آن را

ص: ۷۴۴

۱- الذریعه ۱۳: ۳۱۳.

۲- نقباء البشر: ۹۷۶.

در سال ۱۱۲۹ تألیف نموده است. (۱)

میرزا محمد طاهر حسینی

ابن رضی الدین محمد، [به نوشته نصر آبادی: وی] خلف ارشد میرزا رضی، ولد حوّا بیگم صبیّه شاه عباس ماضی است. (۲)

اگر چه در اوایل سنّ است اما نهایت شعور و ادراک دریافت معانی دارد.

از آثارش کتاب «تقویم الصلاة» به طبع رسیده است. (۳)

طباطبا

لقب جناب ابراهیم بن اسماعیل بن ابراهیم عمر بن حسن بن حسن بن علی بن ابیطالب (علیهم السلام) است.

وی از بزرگان سادات و محدثین می باشد. در علت شهرت او به طباطبا مطالبی گفته شده که مقام گنجایش ذکر آن را ندارد.

وی جدّ سادات طباطبائی می باشد که از سلاسل معروف سادات، و به کثرت نسل

ص: ۷۴۵

۱- علامه حزین لاهیجی و میرزا ابراهیم قاضی خوزانی از شاگردان او بوده اند.

۲- فهرست مؤلفین ۳: ۵۸۳.

۳- در الذریعه (۲۶: ۲۳۰) آمده: تقویم الصلاة فی المسائل الضروریّه للصلاه علی طبق فتوی الشهدیدین. فارسی فی الجداول بطرز بدیع یشبه دفتر التقویم. للسید محمد طاهر بن رضی الدین محمد الحسینی الفه للشاه سلطان حسین الصفوی. مرحوم مشار در فهرست مؤلفین وی را همان میرزا محمد طاهر شاعر مذکور در تذکره نصر آبادی دانسته و مؤلف نیز به همان گونه آن را نقل کرده ولی اتحاد آن دو بعید است.

مشهورند. عدّه کثیری عالم و فقیه و محدّث و شاعر و نویسنده در بین آنها بوده که به نام برخی از اصفهانی های آنها اشاره شده و می شود.

طبرانی

شیخ ابوالقاسم سلیمان بن احمد بن ایوب بن مطیر لخمی طبرانی.

از مشاهیر محدّثین و حفاظ عامّه است. مدت سی و سه سال جهت تحصیل علم در اطراف شهرها و ممالک به سیاحت پرداخته، و از هزار تن از مشایخ استماع حدیث نموده.

گویند: مدت سی سال بر روی حصیر خوابیده، و برای خویش رختخواب نگسترده، و به جمع احادیث و حفظ اخبار پرداخته.

(۱)

در سال ۲۶۰ در طبریه شام متولد شده، و در شنبه ۲۸ ذی قعدة ۳۶۰ در اصفهان وفات یافته، در جنب قبر حممه بن ابی حممه مدفون گردیده.

تذکر: در محله طوقچی مجاور مقبره صاحب بن عباد مقبره ای قدیمی با گنبدی خشتی بود که اخیراً آن را خراب کرده و حسینیه بنا کردند.

معروف در بین عوام آن بود که نام مدفون در بقعه «تبردار» است، و ظاهراً تبردار تصحیف شده طبرانی است.

ص: ۷۴۶

۱- دیوان طیب: ۸۹ خاتمه، آتشکده آذر: ۴۱۲، رجال اصفهان: ۲۱۸، شجره طیبه، مجمع الفصحاء ۵: ۷۱۹ و غیره.

از اکابر فقها و محدثین عامه است. در سال ۴۹۵ در اصفهان وفات یافته است.

طیب

میرزا عبدالباقی موسوی طیب فرزند میرا محمد رحیم حکیم باشی. از سلسله سادات حکیم سلمانی است که اصل آنها از جهرم فارس بوده، و حکیم سلمان در حدود سال ۱۰۰۰ به حکم شاه عباس به اصفهان آمده، و طیب مخصوص دربار شده، و هم در این شهر وفات یافته است.

نسب او تا حکیم سلمان بدین قرار است: عبدالباقی بن محمد رحیم بن میرزا محمد باقر بن میرا رضا بزرگ بن حکیم احمد بن حکیم سلمان.

(نسب سادات شاپور آباد اصفهان نیز به حکیم سلمان می رسد، و نسب حکیم سلمان به ۱۵ واسطه به شیخ صفی الدین اردبیلی می پیوندد). (۱)

در ۱۱۲۷ متولد، و در سال ۱۱۳۷ پدرش به دستور افغانه کشته شده، و خود در سال ۱۱۷۱ وفات یافته، در تخت فولاد در جنب لسان الارض مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش را صهبا گوید:

کلک صهبا از پی تاریخ فوتش زد رقم *** بزم جنت منزل آن زبده سادات باد

ص: ۷۴۷

دیوان اشعاری دارد حاوی قریب دو هزار بیت که نمونه بهترین شعر فارسی است. مثنوی به نام محمود و ایاز نیز گفته است.

از سوانح عمری او آن که در رکاب نادر شاه به عنوان حکیم باشی و ندیم او به هند رفته، و در آنجا با علی قلی خان لکزی متخلص به «واله» مؤلف تذکره «ریاض الشعراء» ملاقات نموده است.

میرزا عبدالباقی مدتی کلانتر اصفهان بوده و استعفا نموده، و آن را به برادر کوچک خود میرزا عبدالوهاب واگذار نموده.

فرزندش: میرزا محمد رحیم کلانتر، و نواده اش: میرزا محمد علی کلانتر نام داشته اند.

فامیل کلانتری اصفهان که از سادات جلیل، و عموماً اهل فضل و ادب و شعر دوست و فقیر نواز می باشند، از اولاد او هستند.

میرزا عبدالوهاب نیز مردی ادیب و فاضل و ادب پرور و شاعر نواز بوده، منزلش مجمع شعرا و ادبا بوده، و هر شب عده ای از آنان بدانجا روی نموده و از خدمت او مستفیض می شدند. (۱)

آنها عبارت بوده اند از: آذر، رفیق، صافی، صهبا، عاشق، درویش، عبدالمجید، غیرت، نصیب، و نیازی، و غیره.

محمد صادق نامی برادر زاده است، و ممکن است فرزند همین میرزا عبدالوهاب باشد.

ص: ۷۴۸

دیگر از معروفین این سلسله (غیر از میرزا رحیم کلانتر) میرزا عبدالباقی کلانتر، ادیب شاعر و متخلص به «باقی» بوده. مدتی کلانتری اصفهان را داشته، استعفا نموده، به عتبات رفته و پس از مراجعت، ندیم شاهزاده محمد علی میرزا شده، و در ۱۲۳۸ در کرمانشاه وفات یافته. دیوانش قریب چهار هزار بیت است. (۱)

مرحوم انصاری در بدایع و نوادر، طیب را با باقی یکی دانسته، و غزل معروف طیب را (غمت در نهانخانه دل نشیند - به نازی که لیلی به محمل نشیند) به این شخص نسبت داده است.

از اشعار باقی است:

ز گلبن تو نباشد گلی هوس ما را *** همین که غیر نچیند گل تو بس ما را

طیب اصفهانی

میرزا زین العابدین. از سادات عالی درجات معاصرین، و طبیعی عیسوی وش بوده، نه طیب آدمی کش. (۲)

این شعر از اوست:

نه چنان بی تو به این سوخته جان می گذرد *** که توان گفت چنین یا که چنان می گذرد

ص: ۷۴۹

۱- دیوان طیب: ۸۰ خاتمه، مجمع الفصحاء ۲: ۸۲.

۲- مجمع الفصحاء: ۲: ۳۴۱.

طرب نائینی اصفهانی

میرزا محمد جعفر بن میرزا محمد حسین. در اصفهان متولد شده، و به وسیله معتمد الدوله نشاط به خدمت فتحعلی شاه رسید، مورد نظر واقع شده، و در خدمت ملا-علی عقدایی، و [ملا-اسماعیل واحد العین، شاگرد:] ملا-علی نوری، و ملا-ولی الله مازندرانی در منطق و کلام و حکمت و صرف و نحو تحصیل نموده، عروض و قوافی را نزد آقا محمد کاظم واله فرا گرفته، به ترکی و عربی و فارسی شعر گفته، دیوانش «به خزینه طرب» معروف است. کتابی نیز به سبک تاریخ و صاف نوشته. (۱)

از اشعار اوست:

زید چون زنده شمع دل؟ که خوبان *** عنانش را به دست باد دادند

طرب اصفهانی

میرزا ابوالقاسم محمد نصیر، فرزند رضا قلی خان هما. شاعر ادیب خطاط، در ۱۲۷۶ متولد، و در ظهر ۲ شنبه ۱۲ ربیع الثانی ۱۳۳۰ وفات یافته، در صحن امام زاده احمد، پای ستون شمالی مدفون گردید.

شرح حال مفصل او و دیوانش به همت فرزند دانشمندش جناب استاد جلال الدین همائی استاد دانشگاه طهران به طبع رسیده است. که حاوی قریب ۲ هزار بیت از انواع و اقسام شعر، از غزل و قصیده و رباعی و مصائب است.

ص: ۷۵۰

* طغرائی: عمید ابو اسماعیل فخر الکتاب مؤید الدین علی معروف به طغرائی.

* ظاهری: شهرت ابو سلمان داود بن علی بن خلف، و فرزندش ابوبکر محمد است.

ظَلُّ السُّلْطَانِ

شاهزاده مسعود میرزا، فرزند ناصرالدین شاه قاجار.

در ۲۰ صفر ۱۲۶۶ متولد، و در ۲۲ رمضان ۱۳۳۶ وفات یافته، سال ها حکومت اصفهان و برخی از شهرهای دیگر را داشته، و با کمال قدرت و نفوذ ریاست نمود، لکن متأسفانه هیچ گونه اثر خیری از او باقی نمانده.

مرحوم انصاری در تاریخ اصفهان و ری گوید:

در سال ۱۲۹۱ حکومت اصفهان را به ظَلُّ السُّلْطَانِ دادند. از آن تاریخ تا آخر عمر غیر از مدت اندکی حکومت کرد، و تمام آن را به ظلم و ستم و گرفتن حقوق مردم و کشتن مخالفین و بی عفتی و عیاشی و خراب کردن آثار صفوی گذرانید.

از آثارش کتاب سرگذشت مسعودی به طبع رسیده است.

جهت اطلاع بیشتر از احوالات او به تاریخ اصفهان و ری انصاری از سال ۱۲۹۱ تا ۱۳۳۶ مراجعه شود.

عابد اصفهانی

قوام الدوله والدین عابد اصفهانی. در سال ۷۳۲ وزیر و حاکم قم بوده،

ص: ۷۵۱

و شمس فخری مؤلف «معیار جمالی» به خدمتش رسید، و از او اکرام یافته است. (۱)

عاصم قاری

محمد بن محمد باقر شریف کاشانی اصفهانی، استاد فن تجوید و قرائت در اواخر قرن ۱۳ هجری در اصفهان بوده، و در نزد اساتید فن و کاشان و اصفهان قراءات را آموخته، و قریب چهل سال در اصفهان استاد قراءت این شهر بوده، و عده ای کثیر شاگرد تربیت نموده.

از آثارش کتاب «وجیزه التجوید» به چاپ رسیده.

کتاب مزبور را شاگرد ایشان: مرحوم میرزا عبدالغفور شمس القراء استنساخ و تصحیح نموده، و پس از قریب چهل سال از فوت او به طبع رسانیده است، و در مقدمه آن عالم جلیل مرحوم آقا شیخ محمد حسین مشکینی تفریظ نوشته اند.

فوت عاصم در حدود سال ۱۳۲۰ روی داده است.

در کتاب نامبرده (۱۸۹:) گوید: سند روایت خود را از طریق «منهاج النشر فی قراءات العشر» به عاصم می رسانم.

مرحوم شیخ محمد حسین مشکینی

فرزند شیخ علی بن شیخ ابوالقاسم عاملی، از اعقاب شهید ثانی، عالم

ص: ۷۵۲

فاضل، مدرّس معقول، از شاگردان: حاج میر سید علی مجتهد نجف آبادی، و آقا سید محمد مدرّس نجف آبادی، و آقا شیخ محمد حکیم خراسانی، و حاج میر محمد صادق خاتون آبادی بوده، (۱) و در مدرسه جده کوچک، فقه و اصول و حکمت تدریس می نمود، و در مسجد کوچه تلّ عاشقان امامت می فرمود.

از علمای گمنام و منزوی بود، که عمری را به زهد و قناعت و اعراض از مردم به سر برد، و سرانجام در شب شنبه ۲۳ شوال سال ۱۳۸۶ به سنّ قریب به ۷۵ وفات یافته، در تخت فولاد در تکیه آقا باقر دردشتی مدفون گردید.

(مرحوم میرزا عبدالغفور شمس القراء)

از اساتید فنّ قراءت و تجوید در اصفهان، و در این اواخر استاد مسلم و وحید به شمار می رفت. در مسجد آقا نور جلسه قراءت منعقد نموده، و در برخی از منازل و مساجد دیگر نیز جلساتی داشت. عموم قراء کنونی اصفهان از شاگردان او می باشند.

در شب سه شنبه ۱۸ شوال ۱۳۸۳ به سنّ قریب به نود وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید.

فایده: در این سال جمعی از فضلا و دانشمندان اصفهان غیر از آنچه نوشته شده است وفات یافتند.

ص: ۷۵۳

۱- علوم و عقاید: ۸ و اطلاعات خارجی.

ذیلًا به نام برخی از آنها اشاره می شود:

۱- آقا جمال الدین اشرف [الواعظین]، از سادات بهشتی، واعظ، ۲۸ رجب.

۲- حاج میرزا حسین ولی اللهی

استاد فنّ نقاشی، از دبیران فرهنگ اصفهان، ۴ شنبه ۱۲ شوال.

۳- شیخ محمد حسین نوری رنانی

از فضلا و علما و ائمه جماعت، و از شاگردان آقا سید محمد باقر درجه ای، ۱۶ ذی حجه.

۴- حاج شیخ محمد حسین فاضل

فرزند ملا محمد نجف آبادی، نواده ملا عبدالرحیم، اواخر شوال.

۵- میرزا عبدالحسین حکمت یار

از اطبای معروف، از شاگردان دارالفنون طهران، ربیع الثانی.

۶- میرزا فتح الله خان اخگر

ابن میرزا اسدالله خان وزیر. از فضلا و نویسندگان و قضات، صاحب امتیاز روزنامه «اخگر»، در جمادی الاولی.

آقا میرزا عباس پاقلعه ای

عارف صوفی نعمت اللهی، ملقب به صابر علی، فرزند میر محمد هادی، از مشایخ سلسله نعمت اللهی. در حسن سلوک و بسط ید و اخلاق و ملکات فاضله از بسیاری از معاصرین ممتاز بود، در زمان او سلسله ایشان در این شهر رونقی داشت.

ص: ۷۵۴

در صبح ۳ شنبه ۵ ربیع الاول سال ۱۳۵۰ در اصفهان وفات یافته، در مقبره خانودگی خود در تکیه آغا باشی جنب تکیه خاتون آبادی مدفون گردید.

دانشمند فرزانه آقای معلم در تاریخ فوتش فرماید:

سر برون کرد یکی ناگه و گفت *** ز جهان عارف ربانی رفت

به نام پدرش میر محمد هادی قبلاً اشاره شده است.

مولی عباس ناسخ

ابن محمّد بیک بن زیاد اوغلی، ساکن محله عباس آباد بوده، قصیده ای در مدح اهل بیت (علیهم السلام) سروده به نام «تأویلیه»، که آن را برخی از معاصرینش شرح نموده، و مولی محمد امین ابن عبدالفتاح و قاری طبسی بر آن مقدمه نوشته، (۱) و در کتاب «گلدسته اندیشه» که در سال ۱۰۸۳ تألیف نموده وارد کرده است. (۲)

حاج شیخ عباس علی معین الواعظین

معروف به معین الحسینی، فرزند ملا علی محمد گورتانی. (۳)

عالم فاضل محدث و واعظ زاهد ادیب شاعر متخلص به «ذاکر».

ص: ۷۵۵

۱- الذریعه: ۳: ۳۰۸.

۲- نصر آبادی در تذکره می نویسد: در سلک طلبه علوم دینی منسلک است و نهایت صلاح و سداد دارد، چنانچه سنتی کم از او فوت می شود. حَقّاً که ملکی است در لباس بشر.

۳- شعرای معاصر اصفهان: ۲۰۰.

در اصفهان و نجف نزد فضلالی این دو شهر تحصیل نموده، جهت ارشاد و هدایت مردم منبر رفته، کتب چندی تألیف نموده که از آن جمله است:

۱- تسلیه الفقراء ۲- دیوان اشعار ۳- زاد العاصین ۴- علائم الظهور ۵- فوائد الصلوات ۶- مجازاه النسوان ۷- وقایع الظهور، در دو مجلد، مطبوع ۸- هدایه الوالدین، جلد دوم علائم الظهور؛ و غیره.

در ۱۲۸۷ متولد، و در شب سوم ربیع الثانی ۱۳۶۰ وفات یافته، در تخت فولاد [تکیه سید العراقین] مدفون گردید.

وی را چندین برادر می باشد که عموماً اهل فضل و کمال، و از منبریان اصفهان بوده اند.

برادرش: مرحوم ملا اسدالله بن علی محمد [جورتانی] (۱) واعظ فاضل صالح بوده، و در حدود سال ۱۳۲۳ وفات یافته، مؤلف کتابی است به نام «جواهر الایمان» در اصول دین و اخلاق در ۵ مجلد، جلد اول در توحید: دوم: نبوت، سوم: امامت، چهارم: عصمت، پنجم: معاد. (۲)

شیخ عباس علی علویجه ای

فرزند غلام رضا. عالم فاضل، و فقیه جامع، در غزه شعبان ۱۲۸۳ در علویجه از بلوک عربستان اصفهان متولد گردید، در اصفهان مقدمات

ص: ۷۵۶

۱- وفات او به سال ۱۳۲۳ واقع شده و قبرش در تکیه صاحب روضات قرار دارد. نام وی قبلاً در متن ذکر گردید.

۲- الذریعه: ۵: ۲۶۴.

علوم را فرا گرفته، در ۱۳۰۸ به نجف اشرف مهاجرت نموده، به درس حاج میرزا حسین خلیلی و جمعی دیگر حاضر شده، و به آیه الاله صفهانی اختصاص یافته؛ در حسن خلق و تقوی و زهد معروف بوده.

سرانجام در ۷ شعبان ۱۳۵۵ وفات یافته، در وادی السلام مدفون گردید. (۱)

عبدالباقی صوفی تبریزی

از مشاهیر خطاطان دوره شاه عباس کبیر صفوی (۲) است که خطوط ثلث و نسخ و رقاع را در کمال استادی می نوشته، و خود مردی ادیب و عارف و حکیم و شاعر بود، و «باقی» تخلص داشته، و برخی از کتیبه های مسجد شاه اصفهان به خط زیبای اوست.

وفاتش در ۱۰۳۹ روی داده است.

مشارالیه در بغداد ساکن بوده، و بنا به دعوت شاه عباس به اصفهان آمده، و ملقب به دانشمند بوده.

از آثارش غیر از دیوان اشعار (۳) شرحی است بر نهج البلاغه. (۴)

ص: ۷۵۷

۱- نقباء البشر: ۳: ۱۰۱۷.

۲- پیدایش خط و خطاطان: ۱۳۱. کارنامه بزرگان ایران: ۲۰۴.

۳- الذریعه ۹: ۶۸۲.

۴- نام آن: منهاج الولاية فی شرح نهج البلاغه است که توسط آقای حبیب الله عظیمی تصحیح شده و در ۲ جلد به چاپ رسیده است.

میر عبدالباقی خطاط

از معاصرین شاه اسماعیل اول صفوی بوده، و در انواع فنون و هنر ماهر بوده، (۱) علاوه بر ادب و شعر و خط، در طباحی نیز استاد بوده، و چون در قزوین جهت شاه غذایی طبخ کرد که مقبول واقع شد «مقبول» را تخلص خود قرار داد. سال‌ها در کتابخانه شاهی به نوشتن کتب مشغول بوده تا وفات یافته است.

میر عبدالباقی اصفهانی

عالم فاضل، متوفی در ۱۲۲۵، و مدفون در بقعه مجلسی است، (۲) و او غیر از میر عبدالباقی امام جمعه است.

سید عبدالباقی قزوینی

از سادات سیفی قزوین، عالم فاضل محقق، امام مسجد سرخی بوده، در سال ۱۳۱۶ وفات یافته، در تکیه آقا رضی مدفون گردید. (۳)

میر عبدالباقی خاتون آبادی

اشاره

فرزند میر محمد حسین بن میر محمد صالح خاتون آبادی.

ص: ۷۵۸

۱- پیدایش خط و خطاطان: ۱۳۳ خط و خطاطان: ۷۰.

۲- رجال اصفهان: ۱۳۲.

۳- رجال اصفهان: ۲۱۸.

پدرش: میر محمد حسین عالم فاضل زاهد محقق جلیل القدر، فقیه جامع، از اکابر علمای شیعه، در انواع علوم ماهر بوده، و خط را نیکو می نوشته، و در نزد شاه سلطان حسین صفوی کمال قدرت را داشته، و خود نواده دختر علامه مجلسی است.

در کتب تاریخ درباره او و میرزا رحیم حکیم باشی مطالبی نوشته ند که مقام ذکر آنها نیست.

کتب چندی تألیف نموده که از آن جمله است:

۱- الالواح السماویّه ۲- حاشیه بر شرح جدید تجرید ۳- حاشیه بر شرح لمعه ۴- حکم النکاح بین العبدین ۵- خزائن الجواهر [در اعمال سنه] ۶- رساله در بدا ۷- رساله در زکات ۸- السبع الثمانی، در زیارات ائمه عراق (علیهم السلام) ۹- کلمه التقوی، در حکم غیبت ۱۰- مفتاح الفرج، در استخاره ۱۱- مناقب الفضلاء، که آن را در اجازه جهت شیخ زین الدین خوانساری نوشته ۱۲- النجم الثاقب ۱۳- وسیله النجاح [در زیارات بعیده] و غیره.

در شب ۲ شنبه ۲۳ شوال ۱۱۵۱ در اصفهان وفات یافته، جنازه به مشهد منتقل گردیده، و در آن ارض اقدس مدفون گردید.

وی را دو فرزند است: ۱- میر عبدالباقی ۲- میر محمد مهدی

میر عبدالباقی صاحب عنوان از اکابر علمای امامیه، و از مشایخ اجازه سید بحر العلوم، و از شاگردان: میرزا ابوالقاسم مدرس، و شیخ یوسف بحرینی و جمعی دیگر از فحول علما بوده، و سال ها امام جمعه اصفهان

بوده، و در علوم عقول و منقول تدریس می فرموده. (۱)

وی را تألیفات چندی است:

۱- اکمال الاعمال، در استكمال كتاب «اقبال» سيد ابن طاووس ۲- جامع، در اعمال ماه مبارك رمضان ۳- رياض رضوان، در زيارت حضرت رضا (عليه السلام)، و نسخه آن نزد نگارنده موجود است.

وی در سال ۱۲۰۷ در اصفهان وفات یافته، در نجف در ایوان علم مدفون گردید.

وی را سه نفر فرزند است: ۱- میر محمد حسین ۲- میر سید محمد ۳- میر محمد تقی

میر محمد مهدی برادر صاحب عنوان، (۲) عالم و فاضل بوده، و در سال ۱۱۸۳ وفات یافته است.

میر سید محمد امام جمعه، فرزند صاحب عنوان معروف به حاجی سید، عالم محقق، در ۱۲۲۴ وفات یافته، در بقعه مجلسی مدفون گردید، قبر او در وسط بقعه و آخر سکو می باشد. (۳)

میر عبدالباقی خاتون آبادی

فرزند میر محمد حسین (بن میر عبدالباقی بن میر محمد حسین) معروف به میر عبدالباقی صغیر، در برابر میر عبدالباقی سابق الذکر که او

ص: ۷۶۰

۱- روضات الجنّات: ۱۹۸، ریحانه الادب ۹۹:۲، مکارم الآثار: ۳۱۵، کرام البرره: ۶۹۸.

۲- مکارم الآثار ۱: ۵۴۸.

۳- رجال اصفهان: ۱۱۸.

را کبیر گویند. از علمای اجلاء بوده، (۱) مانند دو برادرش میر علی نقی و حاج میرزا حسن امام جمعه و در اصفهان می زیسته، و هم در این شهر وفات یافته است.

شیخ عبدالجلیل اصفهانی

ابن زین العابدین طیب مخصوص ناصر الدین شاه بود، (۲) و عالمی فاضل، و حکیمی ماهر بوده. در ۱۲۸۸ در رودخانه جاجرود غرق شده، جسدش را در سر قبر آقا طهران دفن کردند.

پدرش: مولی زین العابدین از خطاطین خط نسخ بوده، و به خوبی خط، مشهور و معروف بوده.

وی غیر از آقا زین العابدین اشرف الکتاب مذکور در کتاب است.

از آثارش کتاب الفیه الفنون است که در سال ۱۲۷۰ نوشته و به طبع رسانیده.

فرزندش: میرزا علی خان اعلم الممالک در ۱۲۸۴ متولد شده، از دانشمندان معروف، و فضیلتی مشهور، و ساکن طهران بوده مؤلف ۱- کتاب «تشریح» فارسی، مطبوع. ۲- حفظ الصحه.

حاج میرزا عبدالجواد مشکی

تاجر اصفهانی ساکن مصر، مؤلف کتاب: العدل الشاهد فی تاریخ

ص: ۷۶۱

۱- الکرام البرره: ۶۹۹.

۲- الکرام البرره: ۷۰۱.

میرزا عبدالجواد خطیب

فرزند مرحوم ملا عبدالله بن ملا محمد حسین بن حسن ریزی لنجانی، ملقب به لسان الدین.

عالم فاضل، و خطیب ادیب شاعر، (۲) در ۱۲۷۹ متولد گردیده، و نزد فضلی اصفهان: آقای نجفی، حاج میرزا بدیع درب امامی، آخوند گزی، میرزا محمد حسن نجفی تحصیل نموده، و از طرف امام جمعه اصفهان منصب خطابت یافته، در اعیاد و مجالس فاتحه خطبه می خواند، و جهت بسیاری از علما و بزرگان اصفهان ماده تاریخ گفته.

سرانجام در شب ۳ شنبه ۲۱ ربیع الاول سال ۱۳۵۹ وفات یافته، در سمت جنوبی آب انبار تکیه کازرونی مدفون گردید.

دارای دیوان اشعاری است حدود سه هزار بیت.

پدرش نیز از فضلی اهل منبر و فاضل بوده، و در ۱۷ رمضان المبارک ۱۳۱۵ وفات یافته، نزدیک بقعه فیض مدفون گردید.

فرزندش: مرحوم علی خطیب، ادیب خطاط، از خوشنویسان اصفهان، در سال های اخیر فوت شده، در جنب پدر مدفون گردید.

ص: ۷۶۲

۱- الذریعه: ۱۵: ۲۳۳.

۲- رجال اصفهان: ۷۰، شعرای معاصر اصفهان: ۱۸۰.

فرزند ملاّ محسن بن ملاّ عبدالصمد. فاضل کامل، در ۲۲ جمادی الثانیه ۱۳۱۷ وفات یافته، نزدیک قبر خواجوئی مدفون گردید.

حاج میرزا عبدالجواد کلباسی

اشاره

فرزند آقا محمّد مهدی بن علامه حاج محمّد ابراهیم کلباسی.

عالم فاضل جلیل، در نزد پدر خود و جمعی دیگر (۱) از علما تحصیل نموده، و پس از فوت پدر در مسجد حکیم امامت نموده، در سال ۱۳۱۴ فوت شده، در مقبره خانوادگی خود مدفون شده.

کتاب «تذهیب الاصول در شرح تهذیب الاصول» را در زمان تحصیل نزد پدر در سال ۱۲۷۸ تألیف نموده است.

وی را چندین فرزند بوده:

۱- حاج میرزا محمّد علی کلباسی

از علمای متنوّذ اصفهان بوده، و به آقای کلباسی، و در بین عوام به آقا مشدی شهرت داشته، و در قضایای رضاخان و جعفر قلی (دو نفر از یاغیان اصفهان در دوره جنگ بین الملل اول) مطالبی از او نقل می شود که مناسب ذکر نیست. شب ۲۱ صفر ۱۳۴۲ در اصفهان وفات یافت.

ص: ۷۶۳

۲- حاج میرزا هاشم (کلباسی)

عالم فاضل زاهد، از علمای اخیار، و فضلالی ابرار، در مسجد حکیم امامت می نمود، و مورد وثوق قاطبه مردم از عارف و عامی بود.

در سال ۱۳۵۸ به سنّ قریب به هشتاد وفات یافته، در بقعه تکیه کازرونی مدفون گردید.

فرزندش مرحوم حاج شیخ عبدالجواد است که قبلاً نامی از او برده شد.

سید عبدالحسین شهشانی اصفهانی همدانی

عالم فاضل، (۱) و مجتهد اصولی، در اصفهان و نجف تحصیل نموده، و سپس در همدان ساکن شده، و دست ارادت به سید محمد غمام عارف مشهور همدانی داده. عالم و عارف و ادیب بوده.

قبل از ۱۳۵۰ وفات یافته، و در دوره اول انتخابات مجلس شورای ملی از خراسان به عنوان نماینده ملت در مجلس شرکت نموده است.

در دوره تحصیل در نجف از شرکای درس علامه حاج شیخ محمد تقی بجنوردی بوده است.

حاج میرزا عبدالحسین نوری

فرزند میرزا ابوالقاسم، فاضل و واعظ کامل، در ۱۰ رجب ۱۳۳۵ وفات یافته، در تخت فولاد [تکیه شهشانی] مدفون گردید.

ص: ۷۶۴

عبدالحسین ادیب فرهمند

فرزند خلیل، معروف به بنان السلطنه بروجنی اصفهانی، شاعر و ادیب و فاضل متخلص به «دبیر» بوده، در ۱۳۱۷ در بروجن متولد، و در شب جمعه رجب ۱۳۵۳ در اصفهان وفات یافته، در تکیه ملک در یکی از اطاق ها مدفون گردید.

در انجمن ادبی شیدا شرکت داشته، و پس از تعطیل شدن آن، به اذن مرحوم شیدا در منزل خود انجمن تأسیس نموده، و تقریباً مدت ۷ سال در آنجا دایر بود.

ماده تاریخ وفاتش را مرحوم گلشن ایران پور گوید:

ز بهر سال وفاتش نوشت خامه گلشن *** به چرخ ادیب فرهمند پای زد چو مسیحا

آثار زیر از اوست:

۱- مجله تحفه الادباء ۲- روزنامه گیتی نما ۳- رساله جشن جغدها.

شیخ عبدالحسین بغدادی

فرزند حاج داود حدیدی. عالم [جلیل] (۱) اصلش از بغداد، و پدرش سنی مذهب بوده، به اصفهان مسافرت نموده، و زنی از آنجا گرفته، فرزندش از او حاصل شده و به مذهب مادر گرویده.

در کاظمین و بغداد تحصیل نموده، مدتی در سامرا به درس میرزای

ص: ۷۶۵

۱- نقباء البشر: ۱۰۴۴.

بزرگ شیرازی و آقا سید محمد فشارکی اصفهانی حاضر شده، در زمان حیات استاد به اصرار جمعی از تجار اصفهان و بستگان مادرش به اصفهان مهاجرت نموده، و به ترویج دین و نشر احکام پرداخته، و هم در این شهر وفات یافته است.

شیخ عبدالحسین کاظمینی

فرزند عبدالرضا. در کربلا متولد، و در بغداد تحصیل نموده، ساکن اصفهان بوده، و در این شهر تحصیلات خویش را به پایان رسانیده، عالم و شاعر و ادیب بوده.

از آثارش کتاب: العابدیه، در نظم جعفریه در نماز (از آثار محقق کرکی) است. (۱)

در ۶ شوال ۱۰۷۱ متولد گردیده است. سال وفاتش به دست نیامد.

شیخ عبدالحسین محلاتی

فرزند علی معروف به میرزا بابا بن حسین بن احمد بن محمد شفیع اصفهانی معروف به آخوند شفیعا خوش ابرو.

عالم فاضل ادیب شاعر محقق جامع، (۲) در حدود سال ۱۲۷۰ در محلات متولد گردیده، در قم و اصفهان و نجف تحصیل نموده، مدتها به درس حاج میرزا حبیب الله رشتی حاضر شده، پس از نیل به مقام اجتهاد

ص: ۷۶۶

۱- رجال اصفهان: ۱۶۸- نقباء البشر: ۱۰۵۶.

۲- رجال اصفهان: ۱۶۸- نقباء البشر: ۱۰۵۶.

به اصفهان مهاجرت کرده و خواهر علامه فقیه حاج آقا منیرالدین بروجردی را به زوجیت گرفته، و در مدرسه صدر خارج درس می فرموده، و جمعی از افاضل طلاب به درس او حاضر می شده اند.

سرانجام در روز جمعه ۲۲ ذی الحجّه ۱۳۲۳ وفات یافته، در تخت فولاد حوالی قبر فاضل هندی مدفون گردید.

کتب زیر از اوست:

۱- تسلیت نامه ۲- حواشی بر رسائل (حواشی بر فرائد) ۳- حواشی بر قوانین ۴- دیوان اشعار عربی و فارسی ۵- رساله در شرط ضمن العقد ۶- رساله در مسافت سفر ۷- رساله در قاعده تأخیر ۸- رساله در عدالت ۹- رساله در سجده سهو ۱۰- رساله در لباس مشکوک ۱۱- رساله در بلوغ ۱۲- رساله در نماز جماعت ۱۳- رساله در قاعده اشتغال ۱۴- رساله در اصل برائت ۱۵- رساله در قاعده فحص ۱۶- رساله در تعریف علم اصول ۱۷- رساله در سهو در نماز ۱۸- رساله در زیارت عاشورا ۱۹- رساله در تطهیر به آب قلیل ۲۰- رساله در قاعده بینه ۲۱- رساله در اصل تعارض ۲۲- رساله در تیمّم ۲۳- رساله در اصل لزوم عقد ۲۴- شرح بر اصول کشف الغطاء ۲۵- مغنم الدرر، در سه جزء: ۱- در تفسیر ۲- در روایات ۳- در متفرّقات؛ و غیره.

میرزا عبدالحسین قدسی

اشاره

فرزند میرزا محمد علی خوشنویس بن محمد کریم.

ادیب فاضل و شاعر، جامع فضایل و کمالات صوری و معنوی، از

ص: ۷۶۷

فرهنگیان اصفهان بود که با تأسیس مدرسه قدسیّه فرهنگ جدید را در این شهر پی ریزی نمود.

در شب ۴ رمضان ۱۲۸۷ متولد، و در شب یکشنبه ۵ صفر سال ۱۳۶۶ وفات یافته، در تکیه تویسرکانی مدفون گردید. (۱)

از آثارش کتاب «تحفه الفاطمیّه» و کتاب «شرعیّات» جهت مدارس جدید به طبع رسیده.

مرحوم تیر در ماده تاریخ وفاتش گوید:

لما فقدت ادیباً قل لرحلته *** عبدالحسین اتی فی جنّه القدس

پدرش از خطاطین معروف، و به خوشنویسی مشهور بوده، و حدود سال ۱۳۳۵ در کربلا- وفات یافته است، و از او چهار پسر هنرمند، و سه دختر باقی ماند.

دامادهای او عبارتند از:

۱- حاج شیخ محمد باقر قزوینی

۲- حاج شیخ محمد باقر واثق

۳- آقا میرزا محمد حسن کاشانی

و اما پسران عبارتند از:

۱- میرزا ابوالقاسم قدسی

خطّاط نسخ نویس، متوفی جمادی الثانیه ۱۳۷۵ به سنّ ۷۵ سالگی،

ص: ۷۶۸

۱- رجال اصفهان: ۳۸- شعرای معاصر اصفهان: ۳۷۵- اعیان الشیعه ۳۷: ۱۰۵.

ماده تاریخ وفاتش را مرحوم تیر گوید:

سال تاریخ وفات خال خود تیر نگاشت *** شد به قدسی مسکن بوالقاسم قرآن نویس

۲- میرزا حسن قدسی

فاضل و ادیب و خطاط، از بنیان گزاران فرهنگ جدید در اصفهان، در ۲۷ ذی قعدة ۱۳۶۷ وفات یافته.

ماده تاریخ وفاتش را مرحوم هور گوید:

شاهد قدس، روان حسن قدسی شد *** شد روانه حسن قدسی در عالم قدس

۳- میرزا عبدالحسین

صاحب دیوان

۴- میرزا مهدی خوشنویس

خطاط. فوت ۱۳۸۷.

همگی برادران و دامادها در تکیه تویسرکانی مدفون می باشند.

عبدالحسین سپینا

فرزند غلامرضا. ادیب نویسنده، و شاعر توانا در ۱۳۲۱ در شیراز متولد گردیده (۱) و در ایران و هندوستان تحصیل نموده، ده سال در هند ساکن، و سپس به ایران مراجعت کرده و در اصفهان متوطن شد.

سرانجام در شب جمعه نهم محرم الحرام ۱۳۸۹ به عارضه سکنه

ص: ۷۶۹

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۲۳۵، روزنامه مکرّم شماره ۵۵۹ مورخ ۴۸/۱/۱۳.

وفات یافته، در جنب تکیه بابا رکن الدین مدفون گردید.

کتب زیر از اوست:

۱- اخلاق ایرانیان باستان ۲- اسرار جنگل ۳- ایران و اهمیت آن ۴- پرتوی از فلسفه ایرانیان باستان ۵- تاریخ وقف ۶- ترجمه دیوان عارف به انگلیسی ۷- دیوان اشعار ۸- روزنامه های دور نمای ایران در بمبئی به زبان انگلیسی، و روزنامه سپنتا در اصفهان؛ و غیره.

ماده تاریخ وفاتش را آقای عبدالکریم بصیر گوید:

بصیرا بگو از پی سال فوتش *** «سپنتای آگاه روشن روان کو»

حافظ عبدالرحمن اصفهانی

حافظ ابو صالح عبدالرحمان بن سعید اصفهانی بغدادی، از بزرگان محدّثین به شمار می رود، (۱) و از عبدالرحمان بن رسته اصفهانی و ابو مسعود رازی اخذ حدیث نموده، در جمادی الآخره سال ۳۲۴ در بغداد از دنیا رفته است.

ملا عبدالرحیم کوشکی

فرزند ملاّ ابراهیم. عالم فاضل، و فقیه کامل [؟]، از ائمه جماعت، در ماه محرّم سال ۱۳۱۷ در اصفهان وفات یافته، جنب فاضلان مدفون گردید.

ص: ۷۷۰

۱- تاریخ بغداد.

حاج ملا عبدالرحیم نجف آبادی

فرزند ملا-علی. عالم فاضل، و مجتهد فقیه اصولی، (۱) در اصفهان در نجف اشرف تحصیل نموده، عمده تحصیلاتی نزد شریف العلماء مازندرانی بوده، و پس از مراجعت به اصفهان مورد وثوق حاج سید اسدالله بید آبادی واقع شده، و در محل تولد خود ساکن، و حوزه درس و بحث داشته، و از آثارش علاوه بر کتب و رسائلی که در فقه و اصول نوشته مسجدی است بزرگ در محله حکیم که فعلاً در کنار خیابان حکیم خاقانی قرار دارد.

کتاب «حقایق الاصول» در علم اصول ایشان در سال ۱۲۸۶ به طبع رسیده، و پس از این سال وفات یافته، جنازه حسب الوصیه به نجف اشرف نقل شده، در ایوان طلای حضرت مدفون گردیده.

از او دو فرزند عالم باقیمانده:

۱- حاج ملا محمد باقر ۲- حاج ملا محمد

بیشتر اولاد اینان تاکنون در لباس اهل علم و روحانیت، و به فامیل های «تدین» و «فاضل» مشهور، و مورد وثوق علما و مردم نجف آباد می باشند، و ریاست علمی و روحانی آنجا را دارند.

ملا عبدالرحیم دماوندی

فرزند محمد یونس اصفهانی کربلائی، عالم فاضل مصنف، (۲) از

ص: ۷۷۱

۱- الکرام البرره: ۷۲۶ و نوشته نواده ایشان آقا میرزا عبدالجواد فاضل.

۲- وی عبدالرحیم بن یونس دماوندی رازی از تلامذه حوزه) درس مولانا محمد صادق اردستانی، و از مشایخ ذهبیه عصر خود بوده است. استاد سید جلال الدین آشتیانی اثر نفیس وی: «مفتاح اسرار الحسینی» را در مجموعه منتخباتی از آثار حکمای الهی ایران چاپ کرده و می نویسد: این رساله مشتمل است بر مباحث عالیه از تصوّف، با قلمی روان که حکایت از خبرگی مؤلف در مباحث الهی می نماید. گفتنی است که مرحوم مؤلف وی را تحت دو عنوان ذکر کرده بود که اصلاح گردید.

علما و ائمه جماعت حائر حسینی، در حدود سال ۱۱۶۰ در کربلا وفات یافته.

کتب زیر از اوست:

۱- شرح حدیث حقیقت ۲- مفتاح اسرار حسینی؛ و غیره. (۱)

میرزا عبدالرحیم شیخ الاسلام

ابن شیخ جعفر بن مولی محمد باقر سبزواری، عالم جلیل، [از مشاهیر علما] در قرن ۲۱ بوده، و در سال ۱۱۵۴ در جزو علما که در سلطانیته جمع شدند بوده، (۲) و در [سال ۱۱۸۱ در] اصفهان وفات یافته است. (۳)

عبدالرحیم جزایری

اشاره

از خوشنویسان معروف اواخر عهد صفویّه است. (۴) برخی از خطوط

ص: ۷۷۲

۱- الذریعه ۱۳:۱۹۶، اعیان الشیعه ۳۷:۱۹۰.

۲- اعیان الشیعه ۳۷:۱۹۰.

۳- در تتمیم امل الآمل (۱۵۳:) آمده: تولی حکومت الشریع فی اصبهان قریباً من اربعین سنه، و کان شیخ الاسلام. قیل: لم یرمنه حکم مغشوش و لا فتوی مغشوشه فی تلك المدّه. و کان ذافضل و تحقیق و ذاعلم و تدقیق و عمر کثیراً.

۴- پیدایش خط و خطاطان: ۱۴۶- صفحات مختلف گنجینه آثار تاریخی اصفهان.

مدرسه چهارباغ که به خطّ ثلث جلی و نستعلیق نوشته شده است از نوشته های اوست، و از سال ۱۱۰۴ شروع، و تا تاریخ ۱۱۲۳ می رسد.

سه خوشنویس دیگر:

اشاره

در اواخر زمان صفویّه، اصفهان مرکز علم و هنر بوده، خطاطین معروفی در آن می زیسته اند، و آثاری از هر یک باقی مانده است، از آن جمله:

۱- علی نقی امامی

فرزند محمّد محسن خطاط است که در بیشتر از مساجد اصفهان از نوشته های او آثاری موجود است، و از سال ۱۱۱۲ (مسجد جامع) شروع، به ۱۱۲۲ (مسجد علی قلی آقا) ختم می شود.

۲- محمّد محسن بن محمّد رضا امامی خطاط

از مردم اصفهان، و از مفاخر هنری این سامان است. آثار او از سال ۱۰۹۰ (مسجد خان) شروع، و به ۱۱۰۰ (مسجد در باغ قلندرها) ختم می شود.

در مسجد خان به همین تاریخ کتیبه دیگری است به خطّ عباس مولوی که او نیز از خطاطین آن عصر بوده است.

۳- محمّد رضا امامی

خطاط هنرمند که با محمّد صالح خطاط اصفهانی در خدمت علی رضای تبریزی تربیت شده اند، و آثاری از او در اصفهان از

۱۰۳۸

ص: ۷۷۳

(مسجد شاه) شروع، و به ۱۰۸۱ (درب امام) ختم می شود. بنابراین ۴۲ سال استاد خط در اصفهان بوده، و او را امام الخطاطین لقب داده اند.

میرزا عبدالرزاق طبیب اصفهانی

ادیب فاضل، و شاعر متخلص به «شرب» مؤلف کتاب الطب. (۱)

میرزا عبدالرزاق محدث حائری همدانی

فرزند علی رضا بن عبدالحسین بن ابی طالب بن عبدالکریم بن یحیی بن محمد شفیع بن محمد رفیع بن فتح الله قزوینی حائری اصفهانی. (۲)

اجدادش عموماً اهل فضل و کمال بوده، به طوری که مولی عبدالکریم مؤلف «نظم الغرر»؛ و محمد یحیی مؤلف «ترجمان اللغه» در شرح قاموس مطبوع می باشد، در سال ۱۱۱۷ زنده بوده؛ و محمد شفیع نویسنده کتاب «متمم ابواب الجنان» متوفی در ۱۱۰۴؛ و محمد رفیع مؤلف کتاب «ابواب الجنان» می باشد، و در سال ۱۰۸۹ وفات یافته است.

صاحب عنوان در ۱۲۹۱ در اصفهان متولد شده، و خدمت جمعی کثیر از فضیلات این شهر همچون: حاج میرزا بدیع درب امامی، و آخوند کاشی، و حاج آقا منیر بروجردی، و آخوند گزی، و آقا نجفی، و آقا سید محمد باقر درجه ای؛ و در همدان از سید عبدالمجید گزوسی؛ و در نجف به درس جمعی از بزرگان حاضر شده؛ سپس به همدان مهاجرت

ص: ۷۷۴

۱- الذریعه ۱۵: ۱۳۷.

۲- نقباء البشر: ۱۱۱۳ و مقدمه کتاب دلائل امامت.

نموده، و تا آخر عمر در آنجا به ترویج دین و نشر احکام از راه تألیف و تصنیف و منبر و محراب پرداخته، سرانجام در اوایل شوال ۱۳۸۳ در همدان وفات یافت.

تألیفات او بالغ بر هفتاد مجلد کتاب و رساله است، از آن جمله است: ۱- ذریعه المعاد، در شرح نجاه العباد ۲- رساله در غنا ۳- رساله در درایه ۴- رساله خلافتیه بین شیخیه و امامیه ۵- رساله هدایه، در ردّ معتقدات صوفیه ۶- سلاسل الحديد فی عنق الفرید، در ردّ عبدالوهاب فرید، در موضوع رجعت ۷- قرآن و حجاب، مطبوع ۸- دلایل امامت از اسلام و خلافت، مطبوع ۹- الشهب الثاقبه.

سید عبدالرزاق موسوی احمدآبادی

امام جمعه [=جماعت مسجد امام زاده اسماعیل]، عالم فاضل، متوفی به سال ۱۳۱۹، قبرش نزدیک به لسان الارض. (۱)

مشارالیه پدر دانشمند فقیه آقای سید محمد تقی می باشد.

حاج میرزا عبدالرزاق رشتی

اشاره

در اواخر قرن سیزدهم دو عالم جلیل بدین نام در اصفهان می زیسته اند:

ص: ۷۷۵

۱- رجال اصفهان: ۲۱۸.

۱- میرزا عبدالرزاق رشتی

امام مسجد پای گلدسته در دشت فرزند ملا علی محمد، از اهالی لنگرود، در اصفهان تحصیل نموده، و در ۱۲ ربیع الثانی ۱۳۲۰ وفات یافته، در قبرستان سر قبر آقا مدفون شده، و پس از تغییر وضع قبرستان مزبور به تخت فولاد منتقل گردیده، در جنب آب انبار حاج محمد حسین سمائیان در قسمت شرقی مدفون گردید.

۲- میرزا عبدالرزاق رشتی

فرزند محمد کاظم. عالم فاضل محقق.

از شاگردان آقا میر سید محمد شهشهانی و حاج سید اسدالله بید آبادی، و داماد حاج سید جعفر بید آبادی بوده، و در سال ۱۳۱۹ در مسافرت عتبات در نجف وفات یافته است. (۱)

شیخ عبدالرسول اصفهانی

از شاگردان آخوند خراسانی بوده، و [شرح] خطبه «اول الدین معروفته»، را از تقریرات استاد خویش تألیف نموده است، (۲) و در حدود سال ۱۳۵۶ در نجف وفات یافته است. (۳)

ص: ۷۷۶

۱- پدر وی ملا محمد کاظم فرزند میرزا محمد جعفر لنگرودی (شارح مشاعر ملاصدرا) و داماد آقا محمد مهدی کلباسی بوده است.

۲- الذریعه ۱۳: ۲۰۹.

۳- مرحوم مؤلف در حاشیه نام دو شخصیت دیگر را اضافه کرده اند: ۱- شیخ عبدالرسول الیادری چهار سوقی، عالم فاضل.

۲- سید عبدالرسول بزمی، شاعر ادیب.

عبدالصمد نطنزی

شیخ نور الدین عبدالصمد بن علی اصفهانی نطنزی، از مشایخ و اقطاب صوفیه است.

از شیخ نجیب الدین علی بزغش خرقه پوشیده، و شیخ کمال الدین عبدالرزاق کاشی متوفای سوم محرم ۷۳۶ از او خرقه پوشیاده است.

شیخ نورالدین در نطنز ساکن بوده و خانقاه داشته، و آنجا در سال ۶۹۹ وفات یافته، مقبره او از آثار باستانی به شمار می رود، و کتیبه سر در خانقاه مورخ به سال ۷۲۵ (۷۰۵) می باشد.

سید عبدالعظیم لنجانی

ابن علی رضا حسینی لنجانی، از شاگردان میرزای قمی، و سید محمد مجاهد کربلایی، و آقا سید علی طباطبائی صاحب ریاض (۱) بوده، و خود عالمی جلیل، و فقیهی بارع بوده. کتب زیر از اوست:

۱- تحفه الاصحاب، رساله عملیه به صورت سؤال و جواب، س و در آن از فتاوی میرزای قمی و آقا سید علی استاد خود نقل نموده.

۲- ضیاء اللامع در شرح مختصر الشرایع. (۲)

پس از سال ۱۲۳۱ [در هندوستان] وفات یافته است.

ص: ۷۷۷

۱- الکرام البرره: ۷۴۱.

۲- اثر دیگری به نام «نور العرفاء فی شرح الهیات الشفاء» از سید عبدالعظیم لنجانی موجود است که در آن به داوری بین مطالب دو حاشیه ملاً صدرا و محقق خوانساری بر شفا پرداخته است.

عالم فاضل جلیل، اوائل عمر، زمان میرزای قمی را درک نموده، در نجف خدمت صاحب جواهر رسیده، و ظاهراً تا اواخر قرن سیزدهم، و شاید اوایل قرن ۱۴ حیات داشته و در نجف می زیسته است. (۱)

حاج میرزا عبدالعلی مرندی

ابن احمد، سید جلیل، عالم فاضل زاهد، از شاگردان آقا سید محمد باقر درجه ای و آقا شیخ مرتضی ریزی بوده، و در ۱۳۵۴ وفات یافته، در بقعه تکیه مروم ریزی مدفون گردید.

ص: ۷۷۸

۱- به نوشته مرحوم آیه الله شیخ محمد امامی خوانساری وی از احفاد آقا محمد بید آبادی، و شاگرد شیخ انصاری بوده، و مرحوم آیه الله سید ابو تراب خوانساری که از او نقل حدیث می کند، درباره او می گوید: انه كان جامعاً للمعقول والمنقول، و مصرحاً باجتهاده استاد الكل الشيخ مرتضی الانصاری. ر.ک: دانشمندان خوانسار: ۳۹۸. در احسن الوديعه (۱۷:۲) ضمن بیان مشایخ سید ابو تراب خوانساری آمده: اولهم: العالم الفاضل المحقق، و الفقيه الوجیه المدقق، الحبر الماهر العلی، مولینا الشیخ عبدالعلی الاصفهانی منشأ، و النجفی مسکناً و مدفناً، و كان هذا الشیخ (ره) من اکابر علماء زمانه، و افاضل فقهاء اوانه، زاهداً عابداً صاحب مقامات و کشف و کرامات. کانت له مؤلفات جیده تلفت بفقده... و لم اقف علی تاریخ ولاده شیخنا هذا و لات وفاته تفصیلاً الا انّ المظنون انه توفی فی حدود سنه ۱۳۰۰ هـ، و كان سیدنا الاستاد صاحب عنوان متی یذکره یثنی علیه و یعظمه.

حاج میرزا عبدالغفار تویسرکانی

فرزند محمّد حسین حسینی. عالم محقق جلیل، و مجتهد باع. (۱)

از شاگردان حاج ملا حسین علی تویسرکانی و آقا میر سید حسن مدرس بوده، و از استاد اول و آقا میرزا محمّد باقر صاحب روضات (هم درس و رفیق خود) اجازه داشته، و یکی از مشوقین صاحب روضات در تألیف کتاب خویش بوده.

در تویسرکان متولد، و در ۱۲۶۶ به اصفهان مهاجرت نموده، و در ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۱۹ وفات یافته، در تخت فولاد در تکیه ای مخصوص معروف به نام خود مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش این است:

او پای خود نهاد به جمع و چنین سرود *** افسوش افقه العلماء از جهان برفت

کتاب الجراب مانند کشکول، و جواهر المعارف از تألیفات اوست. (۲)

میرزا عبدالغفار خان حاج نجم الدوله

اشاره

فرزند ملا علی محمّد بن محمّد حسین اصفهانی.

ص: ۷۷۹

۱- رجال اصفهان: ۳۳، نقباء البشر: ۱۱۴۷.

۲- کتاب جواهر المعارف در سال ۱۳۲۰ ق یعنی یک سال پس از وفات صاحب عنوان تألیف شده. مؤلف این کتاب و نیز کتب احیاء القلوب، روح الایمان، برهان الدین ملا عبدالغفار تویسرکانی است که از باب تشابه اسمی مؤلف آنها با سید صاحب عنوان، اشتبهاً به او منسوب شده اند.

ادیب فاضل ریاضی دان معروف، از مفاخر علمی و ادبی ایران، و به خصوص در ریاضیات، شهرت و عنوان داشته، و سال ها در مدرسه دارالفنون تدریس می نموده. (۱)

در ذی قعدة سال ۱۲۵۹ متولد، و در ۱۴ جمادی الاولی سال ۱۳۲۶ وفات یافته، در طهران مدفون گردید.

کتب و رسائل زیادی نوشته و عموماً به طبع رسیده، از آن جمله است: ۱- آسمان، در هیئت [استدلالی جدید] ۲- اصول علم جغرافیا ۳- اصول هندسه ۴- بدایه الجبر ۵- بدایه الحساب ۶- بدایه النجوم ۷- بدایه الهندسه ۸- تطبیقیه، در تطبیق سال های قمری و شمسی و میلادی ۹- الرحله الخوزیه، در سفر نامه خوزستان ۱۰- کفایه الحساب ۱۱- کفایه الهندسه ۱۲- المثلاث البسیطه ۱۳- مثلاث مستقیمه الخطوط [۱۴- قانون ناصری در هیئت استدلالی]؛ و غیره.

ملا علی محمد اصفهانی

پدرش: ملا علی محمد اصفهانی طهرانی معروف به جمشید ثانی، و به مناسبت سکونتش در اصفهان در محله نو به «محله نوی» معروف بوده. در ۱۲۱۵ در اصفهان متولد شده، و در این شهر تحصیل نموده، و چون شهرت علمیش جهان گیر شد، شاهزاده اعتضاد السلطنه وزیر علوم او را از اصفهان به طهران برده، و مورد توجه و التفات قرار داده، و به

ص: ۷۸۰

۱- ریحانه الادب: ۱۳۶:۶، نقباء البشر: ۱۱۴۸، نمونه مختصر المکارم.

تدریس و تألیف کتب پرداخته، (۱) تا در ۱۷ ماه صفر ۱۲۹۳ در آن شهر وفات یافته و به خاک رت.

کتب زیر از اوست:

۱- تکمله العیون، در مسائل جبر و هندسه شامل ۲۰ مساله ۲- رساله در بیان قاعده کلی برای گشایش معادلات جبری در هر درجه ای ۳- کتابی مبسوط در علم اعداد ۴- رساله ای در جداول اعداد؛ و غیره.

وی اول کسی است از دانشمندان ایران که جدول لگاریتم را اختراع نمود، و شایسته بود که از تحقیقات علمیش به نفع مملکت استفاده شود.

وی را دو فرزند پسر بوده:

یکی: میرزا عبدالغفار خان سالف الترجمه.

میرزا عبدالوہاب منجم

و دیگری: میرزا عبدالوہاب، منجم باشی مهد علیا، در ۱۰ ربیع الاول ۱۲۵۰ متولد گردیده، و در ۱۵ ربیع الثانی ۱۲۸۹ وفات یافته، و از ریاضی دانان معروف به شمار می رفت. (۲) در دارالفنون تحصیل نموده، و در آنجا نیز سال ها تدریس می نمود.

از آثارش: ۱- ترجمه کشف الآیات به زبان لاتین ۲- نجوم القرآن فی اطراف الفرقان به طبع رسیده.

پسرش: میرزا محمود خان نیز در قشون وارد بوده، و درجه سرتیپ

ص: ۷۸۱

۱- مکارم الآثار: ۵۵۳، دائره المعارف جواهر کلام: ۵۹.

۲- الکرام البرره: ۸۰۸، دائره المعارف جواهر کلام: ۵۹.

اولی داشته، و سال ها تقویم استخراج نموده و چاپ کرده است، در ۷ شعبان ۱۲۸۴ متولد، و در ۲۶ صفر ۱۳۲۶ وفات یافته است.

اولاد و اعقاب مرحوم ملا علی محمد عموماً اهل علم و دانش، به خصوص ریاضی و نجوم بوده، و در مملکت منشأ خدمات بوده اند.

مرحوم ابوالقاسم نجم، نواده میرزا عبدالغفار خان، سال ها وکیل و وزیر بوده، و در طهران سکونت می نموده، و چندین سال تقویم استخراج نموده و به طبع رسانیده است.

مرحوم ملا علی محمد را دختری بوده که زوجه شیخ عبدالجلیل [زین العابدین اصفهانی طیب] بوده، و مادر میرزا علی خان ناصر الحکماء معروف به اعلم الممالک می باشد.

میر عبدالغنی نفرشی

شاعر ادیب فاضل، معاصر حزین مؤلف تذکره است. (۱) در جوانی به اصفهان وفات یافته است. (۲)

این شعر از اوست:

عمری به ره وفا نشستیم عبث *** دل جز تو به دیگری بستیم عبث

ص: ۷۸۲

۱- حزین می گوید: فقیر به شعر فهمی و سخن شناسی او کسی ندیده ام. در اذکا و استقامت سلیقه بی نظیر، و تحصیل متداولات علوم نموده.

۲- تاریخ حزین: ۱۸۷.

در کوی تو قرب هر سگی بیش از ماست *** ما این همه استخوان شکستیم عبث

میر عبدالغنی خاتون آبادی

ابن میر معصوم عالم فاضل، و شیخ الاسلام اصفهان بوده، و در روز دوشنبه غزه رمضان المبارک ۱۱۶۱ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید. (۱)

سید عبدالفتاح مرعشی خلیفه سلطانی

ابن ضیاء الدین محمد بن محمد صادق بن محمد طاهر بن سید علی نواب بن سید علاء الدین خلیفه سلطان. عالم فاضل محقق. (۲) جدش سید محمد صادق مجاز از علامه مجلسی بوده، و تاریخ اجازه ۱۰۹۲

ص: ۷۸۳

۱- در وقایع السنین و الاعوام آمده: تاریخ ولادت سید سند فاضل عام عامل امیر عبدالغنی بن سید ورع زاهد عالم فاضل امیر محمد معصوم... در ۲۳ شهر رجب ۱۱۰۰ هجری که ماده تاریخ مغنی است. و عمر سید مشارالیه ۶۱ سال... و شیخ الاسلام دارالسلطنه اصفهان بود.

۲- وی جد مرحوم آیه الله مرعشی نجفی است: در الذریعه (۳۷:۴) می نویسد: تذکره الشعراء المعاصرین للسیّد ضیاء الدین محمد... الملقّب فی شعره بسید... ترجم فیہ خصوص من عاصره من الشعراء، مرتباً علی حروف الهجاء، و طبع فی الهند (۱۲۹۹). و لولده السید عبدالفتاح بن ضیاء الدن الملقّب فی شعره بالنبوی تزییل التذکره لأبیّه، و طبع التزییل معه فی مجلد واحد فی التاریخ. در الذریعه به نقل از آیه الله مرعشی کتاب الحسیه در فقه، حواشی المجدی در انساب را از تألیفات او بر شمرده است.

می باشد. (۱)

کتب زیر از صاحب عنوان است:

- ۱- التبر المذاب، در مواعظ ۲- جهان نما، در جغرافیای اصفهان ۳- خلد برین، در مواعظ ۴- خلوتخانه، ردّ صوفیه، به فارسی
- ۵- راز نشان، در ردّ جمیع فرق صوفیه ۶- تذییل تذکره الشعراء ۷- جوشن داود در ادعیه؛ و غیره.

ملاً عبدالکریم دستجردی

اشاره

ادیب الشریعه، عالم فاضل، و ادیب شاعر متخلص به «سودایی» معروف به حاج آخوند فرزند ملاً عبدالرزاق بن اسماعیل.

از شعرای معروف و فضیلتی مشهور اصفهان است. (۲) در غزه محرم ۱۲۸۱ در قریه دستگرد خیار متولد گردیده، و نزد آقا میرزا محمّد باقر [چهار سوقی] و جمعی دیگر از علما (آقا نجفی مسجد شاهی، میرزا محمّد حسین نجفی) تحصیل نموده، و از استاد نامبرده به کسب اجازه مفتخر گردیده.

کتب و رسائل زیر از اوست:

- ۱- اجمالی در احوالات پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) ۲- ترجمه الدرر، ترجمه کلمات قصار حضرت علی (علیه السلام) ۳- خمسه طیبیه، مجموعه اشعار خود در مناقب و مرائی ۴- دیوان قصاید و غزلیات ۵- دیوان غزلیات و رباعیات ۶- شمس و قهقهه، به جز خسرو و شیرین نظامی ۷- ضیاء الابصار فی

ص: ۷۸۴

۱- الذریعه ۳: ۳۱۲.

۲- شعرای معاصر اصفهان: ۲۵۰.

احوال الاطهار ۸- گلزار، نام قسمتی از اشعار اوست، و به طبع رسیده ۹- ملتقط اللغه، و در آن ۱۵ هزار لغت عربی به فارسی ترجمه شده است ۱۰- منظومه انوار سهیلی، معروف ترین اثر اوست، و به همینجهت به ناظم السهیلی معروف بود، و نام فامیلی خود را «انواری» نهاد.

در ۱۳۵۲ وفات یافته، در قریه دستگرد مدفون گردید.

و از ایشان چندین فرزند فاضل و دانشمند به جای ماند، از آن جمله:

۱- دکتر ابراهیم انواری

طیب حاذق، و ادیب شاعر. (۱) در جمادی الاولی سال ۱۳۰۹ متولد، و در شب ۵ شنبه ۹ رجب سال ۱۳۷۷ وفات یافته، در جنب پدر مدفون گردید.

وی در خدمت جمعی از دانشمندان معروف تحصیل کرده، از آن جمله است: مرحوم حاج میرزا محمّد باقر حکیم باشی، و صدر الاطباء، و میرزا محمود حافظ الصحّه، و آقا شیخ اسدالله حکیم قمیشه ای؛ و غیره.

مشارالیه از اطبای مورد احترام قاطبه اهالی اصفهان، و به حذاقت و استادی معروف بود. در اواخر عمر همت به طبع و نشر آثار پدر نموده و گلزار را به طبع رسانید.

دیگر از آثارش: ۱- منظومه حفظ الصحّه ۲- هفت دام مالک ۳- دیوان اشعار است.

ص: ۷۸۵

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۷۰.

۲- محمد باقر انواری

شاعر ادیب فاضل، متخلص به «لمعه» از خدمت گزاران صدیق فرهنگ. در ۱۳۲۱ قمری در دستگرد متولد، و تحصیلات خویش را در مدارس قدیم و جدید این شهر به پایان رسانیده، مدتی به محراب و منبر سرگرم بوده، (۱) سپس ترک نموده به خدمت فرهنگ اشتغال جسته، سال ها مدیریت دبستان حسین آباد را داشت. در انجمن شعرا شرکت می کرد، و از آثارش: «نامه های دهقان» به چاپ رسیده. صاحب دیوان اشعار است.

در یکشنبه ۱۴ محرم ۱۳۸۵ وفات یافته، در تکیه شیخ مرتضی ریزی مدفون گردید.

۳- حاج آقا علی، از فضلا و دانشمندان. در ذی القعدة ۱۳۸۸ وفات یافته، جنب پدر مدفون شده.

ملا عبدالکریم گزی

اشاره

فرزند ملا مهدی بن حاج محمد بن حاج محمد باقر بن ملا علی.

از اجله علما و فقها و مدرّسین، و از مجتهدین بزرگ، و مراجع در اصفهان بوده، در حدود سال ۱۲۶۰ متولد گردیده، در اصفهان خدمت میر محمد صادق کتابفروش، و میرزا محمد حسن نجفی؛ و در نجف در محضر حاج سید حسین ترک، و حاج میرزا حسین خلیلی تحصیل نموده، پس از مراجعت، در مدرسه نیم آورد ساکن، و به تدریس و تألیف

ص: ۷۸۶

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۴۰۹.

و ترویج اشتغال جسته، و در اثر حسن سلیقه و اخلاق پسندیده و صفات حمیده که در بین امثال و اقران خویش بد آنها ممتاز بوده، خواصّ و عوام را به خود جذب نموده، و مورد توجه قاطبه طبقات گردیده، و ریاست و شهرتی زاید الوصف به هم رسانیده، و تقریباً مدت ده سال آخر عمر، مرجع تمام مرافعات و حکومات شرعیّه اصفهان و توابع بوده، و چون محضر او از کلیّه پیرایه ها عاری و مبرّا بوده، و خود شخصاً به امور رسیدگی می فرموده، و ملاحظه هیچ کدام از دو طرف دعوا نمی نموده، و از رشوه و ارتشا به غایت دور بوده، و دعوت هر فقیری را از محلات بعیده بدون تحمیل کلفتی اجابت می فرموده، محبوب القلوب عموم واقع شده.

عالمی خوش بیان، و مجلس درس و مباحثه و مجالس خصوصی او مشحون از لطایف و ظرایف بوده، و شوخی های لطیف، و خوش صحبتی ها از او نقل می کنند.

کتب زیر از تألیفات اوست:

۱- حاشیه بر طهارت شیخ ۲- دیوان اشعار با تخلص «مهدوی» ۳- رساله ای در اصول دین ۴- رساله ای در صیغ عقود ۵- رساله عملیه ۶- رساله در حجّیت مظنه ۷- رساله در شهرت ۸- تذکره القبور، که معروف ترین تألیفات ایشان است، و در آن شرح حال قریب یکصد نفر از دانشمندان و علما و عرفا و شعرای مدفون در شهر و توابع اصفهان را به طور خلاصه ذکر می کند، و کتاب کوچک و مفیدی است، و در سال ۱۳۲۸ در زمان حیات مؤلف به طبع رسیده، و از همان روزهای اوّل مورد

توجه واقع شده، و جمعی از دانشمندان بر آن حواشی و متمیم نوشته اند.

و نویسنده این کتاب، در سال ۱۳۶۹ برای مرتبه دوم آن را با ملحقات و اضافاتی که چندین برابر اصل کتاب بود به نام «رجال اصفهان» به طبع رسانیدم.

مرحوم گزی در شب ۵ شنبه ۱۳ ذی حجه الحرام ۱۲۳۹ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید، و سپس مرحوم آقا سید محمد باقر درچه ای را در جنب او دفن کرده، و مرحوم حاج محمد حسین کازرونی جهت ایشان تکیه ای بنیان نهاده که در آن جمعی کثیر از علمای اخیار، و فضلا و تجار مدفون شده اند.

مرحوم حاج ملا مهدی چنان که آخوند گزی درباره او فرماید: در خیرخواهی و اصلاح امور شرعی و غیرها ممتاز بوده، قبرش در قبرستان قریه گز می باشد.

ملا محمدی تقی گزی

جدّ مادری مرحوم آخوند: ملا محمد تقی نام داشته، و از علمای مقدّسین، و پیشوایان مردم برخوردار، و از معاصرین حاج سید محمد باقر حجه الاسلام و حاجی کلباسی، و مقبول القول نزد آن دو و دیگران بوده، و در موطن خویش وفات یافته، تکیه ای دارد معروف به مقبره، و فرزندش: ملا محمد باقر ابوالفقراء دایی مرحوم گزی صاحب عنوان است.

(حاج محمد حسین کازرونی)

فرزند حاج محمد جعفر. از تجار محترم اصفهان، و در دیانت و تقوا و خدمت به علما و سادات، از افراد ممتاز به شمار می رفت.

وی در طول زندگی خود منشأ خدمات عمده، از تأسیس شرکت اسلامی، و بنیان کارخانه وطن، و ساختمان مساجد و تعمیرات آنها شده، و بدین جهان در این کتاب نامی از او برده شد.

در ۳ محرم سال ۱۳۵۱ وفات یافته، در بقعه مدفون شده، و سپس در سال ۱۳۶۳ به نجف منتقل گردیده، در یکی از حجرات صحن مقدس مدفون گردید.

سید عبدالله کربلایی اصفهانی

حسابی، (۱) از سادات حائری و صاحب فضایل و کمالات باطنی و ظاهری بوده، خط نسخ را نیکو می نوشته، (۲) شعر خوب می گفته، دیوانش قریب پنج هزار بیت بوده، به سنّ کهولت در اصفهان وفات یافته است. (۳)

ص: ۷۸۹

۱- به نوشته نصرآبادی تخلص او «حالی» بوده. بنابراین می توان گفت که «حسابی» که در تذکره حزین آمده محرف «حالی» است.

۲- تذکره حزین: ۱۹۰.

۳- بنا به تحقیق آقای نصراللهی وی سید عبدالله بن یحیی حسینی کربلایی اصفهانی م ۱۱۲۶ و مدفون در تخت فولاد است که بعداً در متن عنوان می شود.

شیخ عبدالله گیلانی

فاضل نحیر، به غایت ستوده خصال بود. (۱) در اواخر عهد صفویّه در اصفهان وفات یافته است. (۲)

* شیخ عبدالله اصفهانی

عالم فاضل، از شاگردان حاج میرزا حبیب الله رشتی، و مقرّر درس او بوده، (۳) و در نجف سکونت داشته، و هم در آن زمین مقدّس مدفون گردید. (۴)

ملا عبدالله قمیسه ای

از علمای اخیار، متوفی به سال ۱۲۶۱ قمری در صحن تکیه آقا حسین خوانساری. (۵)

* ملا عبدالله

از علمای کاملین، متوفی به سال ۱۲۶۵، قبرش نزدیک مقبره خواجهی (۶) در تخت فولاد. (۷)

ص: ۷۹۰

۱- تاریخ حزین: ۲۳۷.

۲- وی در سال ۱۱۵۰ ق وفات یافته و حزین در رثای او قصیده ای گفته که در دیوان حزین ثبت است.

۳- الذریعه ۱۵: ۱۳۰.

۴- عالم نام برده شیخ عبدالله کفرانی رویدشتی است که مجدداً عنوان می شود.

۵- رجال اصفهان: ۲۱۹.

۶- رجال اصفهان: ۲۱۹.

۷- وی ملا عبدالله اثره ای ابن ملا علی اکبر است که بعداً عنوان می شود.

اشاره

از منبریان معروف، و روضه خوانان مشهور اصفهان بوده، و در شدت مرض نیز ترک ذکر مصیبت ننموده، در روز ۷ محرم سال ۱۲۹۳ وفات یافته، در بقعه تکیه آباچه ای مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش را پرتو شاعر گوید:

از پی تاریخ آن پرتو سرود *** یا حسینی گفت پس دم در کشید

میرزا محمود صدر المحدثین

فرزندش: مرحوم میرزا محمود صدر المحدثین از منبریان معروف اصفهان بوده که در نقل مطالب و ذکر مصائب سلیقه ای مخصوص داشت، و به حسن صوت و لحن زیبا شهرت داشته، و به همین علل در عداد روضه خوانان طراز اول به شمار می رفته، در ۲۳ رجب ۱۳۳۲ وفات یافته، جنب پدر مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش این است:

احمد افمزای و گو به تاریخش *** مرد صدر المحدثین محمود

میرزا عبدالحسین صدر المحدثین

فرزند ایشان: مرحوم میرزا عبدالحسین صدر المحدثین، از وعاظ معروف اصفهان بلکه ایران به شمار می رفت. در حدود سال ۱۳۱۰ در اصفهان متولد گردیده، و در نزد جمعی از فضلاء این شهر تحصیل نموده، به طهران رفته، آنجا نیز چندین سال به تحصیلات جدید و قدیم

ص: ۷۹۱

پرداخته، و به ترویج دین پرداخته، در نهضت تجدّد خواهی و دگرگونی وضع قدیم به صورت تمدّن جدید، و تشکیل شرکت ها و تأسیس کارخانجات، در اصفهان و سایر شهرهای ایران، مردم را با بیانات شافیه و سحر کلام خویش مشغول می داشت.

در اواخر عمر، سودا بر مزاج ایشان غلبه یافته، در حدود سال ۱۳۶۷ در شیراز خود را در چاه انداخته، وفات یافت.

میرزا عبدالله خوراسکانی اصفهانی

ابن محمّد حسن، فاضل ادیب شاعر، معروف به وثوق العلماء، و مشهور به ملک النجاه، ساکن مدرسه عبدالله خان در طهران بوده، از فضیلتی معروف زمان خود به شمار می رفته، و مجلس او مجمع فضلا و دانشمندان بوده است.

کتب زیر از اوست:

۱- عقاید المؤمنین، در اصول دین.

۲- منظومه العقاید، هر دو در سال ۱۳۲۴ به طبع رسیده است. (۱)

ملا عبدالله بن حسن اصفهانی

عالم عامل، و فقیه کامل، متوفی در سال ۱۱۸۴ بوده، (۲) قبرش نزدیک

ص: ۷۹۲

۱- از دیگر آثار او «قطرات العلوم» که شرحی فارسی بر نصاب الصبیان است در سال ۱۳۲۴ ش در طهران در ۲۲۰ صفحه چاپ سنگی شده است. الذریعه ۱۷: ۱۵۷.

۲- رجال اصفهان: ۵۵.

قبر خواجهوئی در تخت فولاد.

ماده تاریخ وفاتش را صهبا گوید:

از جهان رفت آه عبدالله *** زان در اخلاق و فضل کامل حیف

کلک صهبا نوشت تاریخش *** حیف زان زبده افاضل حیف

* ملاً عبدالله بن ملاً حسین اصفهانی، عالم فاضل جلیل، از زمره علمای حاضر در مجلس نادر شاه و جلسه اتحاد عامه و خاصه بوده، (۱) و در سال ۱۱۸۴ وفات یافته، قبرش نزدیک قبر خواجهوئی. (۲)

سید عبدالله بکاء

فرزند سید حسین بحرانی نجفی. اصل او از بحرین است، اسلافش به اصفهان مهاجرت نموده و در این شهر ساکن بوده اند. (۳)

مشارالیه از علمای اجلاء، و اهل فضل و صلاح بوده، و در جسر کوفه ساکن، و وکیل حاج میرزا حسین خلیلی بوده، و در ۱۳۲۷ وفات یافته، جنازه سر دست به نجف منتقل گردیده.

ص: ۷۹۳

۱- رجال اصفهان: ۲۱۹.

۲- وی همان ملاً عبدالله بن حسن فوق است، و اطلاعات نادرست مذکور در متن، از صاحب «الرحله» نشأت گرفته است. در بین حاضرین در مجلس نادر شاه نیز کسی به نام عبدالله بن حسین ذکر نشده است.

۳- نقباء البشر: ۱۹۹.

فرزندش: سید احمد نیز عالم جلیل، و ساکن کوفه بوده، و در مسجد پدر امامت می نموده، و در روز ۳ شنبه ۳۰ ربیع الاول ۱۳۸۳ وفات یافته، جنازه به نجف منتقل شده، در آنجا دفن گردید.

خواهر زاده صاحب عنوان: میرزا حسین قاری فرزند شیخ محمد علی بن محمد امین نجف آبادی است که ساکن نجف بوده، و پدرش از شاگردان شیخ مرتضی انصاری بوده، و حدود سال ۱۲۹۸ وفات یافته است.

* مولی عبدالله بن حسین یزدی اصفهانی متوفی به سال ۱۰۲۱، مؤلف شرح الفیه شهید. (۱)

ملاً عبدالله بروجردی

فرزند حاج محمد رحیم، عالم فاضل مصنف، از اکابر فقها و دانشمندان قرن دوازدهم در اصفهان است.

در ربیع الاول سال ۱۱۹۱ وفات یافته، در تکیه مجلسی جنب مسجد جامع مدفون گردید. (۲)

ص: ۷۹۴

۱- وی عالم جلیل ملاً عبدالله تستری از مفاخر علمی عهد صفوی است که شرح حال او را مرحوم مؤلف در کتاب تاریخچه محلّه خواجه به تفصیل آورده است. در عنوان فوق بین وی و ملاً عبدالله یزدی صاحب حاشیه بر تهذیب المنطق خلط شده. به نوشته علامه طهرانی در الذریعه (۹۸:۸) ملاً عبدالله بن شهاب الدین حسین یزدی (م ۹۸۱ هـ.ق) نیز شرحی بر الفیه به نام «الدّره السّتیّه» دارد.

۲- مطالب فوق مأخوذ از نوشته صاحب الرحله است و العهده علیه.

سید عبدالله میر دامادی سدهی

فرزند حاج محمد رحیم کبیر بن میر مرتضی بن میر محمد اشرف.

عالم فاضل، در چهارشنبه ۱۰ صفر ۱۱۶۵ متولد، و در ۲۲ محرم ۱۲۴۳ وفات یافته، در مقبره خوزان سده مدفون گردید. (۱)

کتب زیر از اوست:

۱- انیس المحتاجین، در علوم غریبه ۲- ترصیح الاسماء ۳- کتابی در رجال.

مشارالیه از شاگردان وحید بهبهانی و میرزای قمی بوده، و به سید حجّه الاسلام و حاجی کلباسی اختصاص داشته، در سده امامت داشته، و بیشتر مواقع در شهر ساکن بوده است.

عبدالله بن عاشور رنانی

از مشاهیر خطاطان قرن دوازدهم و سیزدهم هجری است. بیشتر از یکصد قرآن غیر از کتب ادعیه و زیارات به خط زیبای خود نوشته و تا سال ۱۲۳۵ حیات داشته است. (۲)

شیخ عبدالله کفرانی رویدشتی

فرزند علی بن محمد بن قدیر. در اصفهان متولد، و در نجف در خدمت جمعی از افاضل تحصیل نموده، و اخیراً به درس حاج میرزا حبیب الله رشتی حاضر شده، و سال ها در محضر او تلمذ فرموده، و به

ص: ۷۹۵

۱- رجال اصفهان: ۲۳۹.

۲- کارنامه بزرگان ایران: ۲۳۹.

ایشان اختصاص یافته، (۱) و مقرر درس ایشان بوده، و پس از فوت استاد حوزه درس داشته، و در مسجد هندی تدریس می نموده، و جمعی از افاضل به درس او حاضر می شده اند.

در سال ۱۳۱۷ وفات یافته، در نجف مدفون گردید.

پدرانش عموماً اهل علم و فضل بوده، و اخیراً اولاد ملاً قدیر (جدّ مشارالیه) که در بین آنها علما و صلحا می باشند نام فامیل خود را «قدیری» نهاده اند.

صاحب عنوان کتب و رسائلی تألیف نموده، و تقریرات اساتید خود را به رشته تحریر در آورده است.

عمو عبدالله سقلا

فرزند محمّد بن محمود. شیخ عارف، و صوفی زاهد، در ۷۱۶ وفات یافته، قبرش در مقبره معروف به مناز جنبان اصفهان است؛ شرح حال او مانند بسیاری دیگر از عرفا و دانشمندان مجهول است. (۲)

مقبره او جزو آثار باستانی اصفهان است و مناره های او و حرکت کردن یکی از آنها به حرکت دادن دیگری مشهور است، و علت آن را دانشمند بزروار جناب آقای معزّ الدین مهدوی که از فضلاء معروف و نویسندگان نامدار می باشند در رساله ای به نام «منار جنبان اصفهان» تشریح نموده اند.

ص: ۷۹۶

۱- نقباء البشر: ۱۲۰۳.

۲- بر سنگ نوشته مزار او القاب: الشيخ الزاهد البارع المتورّع السعيد المتقى آمده و اطلاق لفظ صوفی بر او ظاهراً بی دلیل است.

میرزا عبدالله محزون

فرزند محمد هادی. عالم فاضل، و ادیب زاهد شاعر متخلص به «محزون»، از احفاد شاه عباس ثانی صفوی بوده، (۱) در ۱۱۷۱ وفات یافته، قبرش در قبرستان آب بخشان بوده است.

* سید عبدالله بن یحیی حسینی کربلایی اصفهانی، عالم فاضل، و ادیب و شاعر بوده، در ۱۱۲۶ وفات یافته، (۲) در تخت فولاد نزدیک مسجد مصلی مدفون شده است. [قبلاً ذکر شد].

حاج عبدالمطلب اصفهانی

فرزند محمد حسن کاظمینی، معروف به عباس آبادی. عالم فاضل، از شاگردان شیخ احمد احسائی و پیروان او بوده، (۳) و در کتب خویش طعن زیاد به مخالفین شیخیه دارد.

کتب زیر از آثار اوست:

۱- الحجّه البالغه ۲- رساله در حجّیت مظنه (عنوان هفتم کتاب الحجّه البالغه است) ۳- رساله در بداء، در ۱۲۷۷ تألیف شده ۴- نجاه الدارین (عنوان پنجم الحجّه البالغه است).

وفاتش پس از ۱۲۷۷ می باشد.

ص: ۷۹۷

۱- رجال اصفهان: ۲۱۹.

۲- رجال اصفهان: ۱۴۵.

۳- الکرام البرره: ۷۹۴.

عبدالمولی اصفهانی

قدوه مستعدان روزگار، خطّ نسخ و شکسته را خوب می نوشته، (۱) شعر را به حلاوت می گفته. چندین سال قبل از تألیف تذکره حزین به کهولت وفات یافته. از اشعار اوست:

عجز من و غرور تو شد آشنا به هم *** رسم نوی است الفت شاه و گدا به هم

عبدالواسع خاتون آبادی

فرزند میر محمد مهدی، مانند عموم خاندان خود عالم و فاضل بوده، و در ۱۱۵۱ وفات یافته، در قبرستان آب بخشان مدفون شده است. (۲)

سید عبدالوهاب معین الاطباء اردستانی

از پزشکان معروف، و به حذاقت مشهور بود. در ۱۳۵۶ وفات یافته، نزدیک فاضلان در تخت فولاد مدفون گردید. (۳)

شیخ عبدالوهاب نصر آبادی

عالم زاهد، از شاگردان آقا سید محمد باقر درچه ای و حاج سید مهدی نحوی بوده، در ۱۰ رجب ۱۳۳۸ وفات یافته، در جنب قبر استاد خود جهانگیر خان مدفون شد.

ص: ۷۹۸

۱- تذکره حزین: ۲۰۲.

۲- رجال اصفهان: ۱۳۵.

۳- رجال اصفهان: ۲۲۰.

سید عبدالوہاب اصفہانی

فرزند سید احمد، عالم فاضل جلیل. پدرش از اهل علم و صلاح بوده، و برادرش سید محمد صادق در قریه دولت آباد ساکن، و به ترویج دین مشغول بوده، و در سال ۱۳۴۵ وفات یافته.

پس از آن صاحب عنوان بنا به تقاضای اهل محل بدانجا رفته، و به ارشاد و هدایت مردم پرداخته، (۱) در ۱۳۷۴ وفات یافته، در مقبره امام زاده نرمی مدفون گردید، و تألیفاتی دارد.

سید عبدالوہاب شہسہانی

فرزند محمد امین حسینی فاضل ادیب، مؤلف کتاب «بحر الجواهر» در سیاق کہ مکرر بہ چاپ رسیدہ، و مؤلف آن تا سال ۱۲۵۳ زندہ بودہ است.

عبدالوہاب گلشن ایران پور

فرزند حاج محمد حسین بن حاج محمد علی اردکانی.

شاعر ادیب فاضل، در ۱۲۹۶ اردکان متولد گردید، و در اصفہان نشو و نما کردہ، (۲) و ہم در این شہر تحصیلات خویش را نزد اساتید بہ پایان رسانیدہ، مخصوصاً خطّ را نزد میرزا عبدالرحیم افسر مشق نمودہ.

ص: ۷۹۹

۱- نقباء البشر: ۱۲۴۵.

۲- رجال اصفہان: ۱۰۰، سخنوران نامی معاصر ایران ۵: ۳۰۶۴، شعرای معاصر اصفہان: ۴۰۲، تاریخ جراید و مجلات ایران ۶۶: ۱.

مدتی در دستگاه ظلّ السلطان وارد بوده، چندین سال معاونت اداره اوقاف را داشته، استعفا نموده و تا آخر عمر به نشر روزنامه اختر مسعود مشغول بود. گاهی خود شخصاً روزنامه می نوشت، و گاهی روزنامه او را دیگران منتشر می نمودند.

سرانجام در ۲۷ رجب سال ۱۳۵۶ وفات یافته، در تکیه صاحب روضات مدفون گردید.

کتب و رسائل زیر از اوست:

۱- آلمان نامه ۲- بهرام نامه ۳- جنگ بین الملل ۴- دلکش و پریوش ۵- دیوان اشعار، قریب شصت هزار بیت ۶- روزنامه اختر مسعودس ۷- سفر پنج روزه ۸- عقل و جنون، مطبوع ۹- مناظره الککل و تریاک ۱۰- مناظره مرگ و زندگانی ۱۱- منتخبات اشعار، که در بمبئی به طبع رسیده ۱۲- مشروطه نامه ۱۳- تخجیر نامه ۱۴- نظم انوار سهیلی؛ و غیره.

مرحوم گلشن ایران پور در فضل و ادب و شعر و هنر کم نظیر، و در ملکات نفسانی بی نظیر بود، و بدون اولاد از دنیا رف.

سید عبدالوهاب معتمد الدوله

متخلص به «نشاط» فرزند میرزا محمّد رحیم کلانتر، شاعر ادیب حکیم عارف فاضل نویسنده مقتدر، در ۱۱۷۵ در اصفهان متولد، و در ۲ شنبه ۵ ذی الحجّه سال ۱۲۴۴ در طهران به مرض سل وفات یافته است.

ص: ۸۰۰

منصف قاجار در تاریخش گوید:

«از قلب جهان نشاط رفته».

از بزرگان ادبا و شعرا، و از سر آمدان رجال سیاست، و امرای دولت فتح علی شاه بوده، دارای قریحه و استعداد سرشار، و در حکمت و ریاضی و علوم ادبی عدیم المثال بوده، شاعری نیک محضر، و عارفی خوش مشرب، و حکیمی نکته سنج بوده، اقسام خطوط را نیکو می نوشته، به خصوص در خط شکسته مقام استادی داشته.

وی در نهضت ادبی ایران سهم به سزایی دارد. در نظم و نثر به شیوه قدما استاد است، در قصیده و غزل توانا، و در نظم و نثر به عربی و فارسی قادر بوده.

کتب زیر از آثار اوست:

۱- دیوان اشعار ۲- گنجینه، که مجموعه آثار نظم و نثر اوست، و در پنج درج می باشد ۳- ساقی نامه ۴- کتابی به سبک گلستان ۵- منشآت و مراسلات و مناجات او که به سبک نوشته های درباری است؛ قسمتی مطبوع، و قسمتی در بایگانی (۱) وزارت خارجه بعضی کشورها موجود است.

از اشعار اوست:

در دل دوست به هر حيله رهي بايد کرد *** طاعت از دست نيابد گنهي بايد کرد

ص: ۸۰۱

۱- تاریخ ادبیات شفق: ۳۸۷، ریحانه ۶: ۱۷۵، مجمع الفصحاء ۶: ۱۰۵۴، دیوان طیب: ۸۱.

میرزا عبدالوہاب منجم باشی

فرزند میرزا محمد منجم، منشی اول، ادیب فاضل شاعر متخلص به «شکوه» از خاندان علم و ادب، و از کارگزاران دستگاه ظلّ السلطان بوده، در ۴ ربیع الثانی ۱۳۳۰ وفات یافته، در صحن تکیه تویسرکانی مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش این است:

میر ادیب، منشی نثر، اوستاد نظم *** عبدالوہاب کز همه خوبان نشان گرفت

چون رفت از این سرای برون، عقل دورین *** از سال فوت او خبر از این و آن گرفت

بیرون یکی شد از پی تاریخ فوت و گفت *** عبدالوہاب جای بقصر جنان گرفت

سید عبدالوہاب مستشار دفتر

اشاره

فرزند سید هاشم، (۱) فاضل ادیب شاعر متخلص به «مرشد» از شعرای معروف، و فضلائی مشهور اصفهان بوده، در ۱۷ صفر ۱۳۴۳ وفات یافته، در یکی از اطاق های تکیه ملک مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش این است:

سال تاریخ فوت پرسیدم *** از مقیمان روضه رضوان

باغبان سر برون نمود و بگفت *** مستشار آمده مقیم جنان

ص: ۸۰۲

۱- رجال اصفهان: ۵۰.

و در این اطاق است قبر مرحوم مرتضی مستشار، فرزند صاحب عنوان. او نیز ادیب و شاعر، و مردی نیکوکار بود. دارای سجایای اخلاقی و ملکات فاضله می نمود.

در ماه صفر سال ۱۳۲۳ متولد، و در ۵ شنبه ۲ شعبان ۱۳۸۰ وفات یافته، جنب پدر مدفون گردید. (۱)

ماده تاریخ وفاتش این است:

سال فوتش کجا ز من پرسید *** گفتمش (مرد مستشار عزیز)

از اشعار اوست:

با نامدگان اگر خبر بسپارند *** کاین عالمیان ز غم چه بر سر دارند

از پشت پدر یکان یکان بگریزند *** پا از شکم مام برون نگذارند

عرفان

احمد بن عبدالصمد بن عبدالله، نویسنده ادیب فاضل.

پدرش از مراغه به اصفهان آمده، و عرفان در ۵ شنبه ۱۵ شعبان ۱۳۱۱ در این شهر متولد گردیده، در مدارس اصفهان تحصیل نموده، و خصوصاً ادبیات و زبان انگلیسی را خوب آموخته، (۲) و از سال ۱۳۴۱ به نوشتن مجله «عرفان» و سپس روزنامه «عرفان» همت گماشته، و تا

ص: ۸۰۳

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۴۴۲.

۲- تاریخ جراید و مجلات: ۱۵:۳.

آخرین روزهای حیات آن را انتشار داده، و به مناسبت نام روزنامه، نام فامیلی خود را نیز عرفان گذارده، و بدین نام شهرت یافت.

مرحوم عرفان علاوه بر روزنامه نگاری سال ها در دبیرستان های اصفهان ادبیات فارسی تدریس می نمود، و از دبیران دانشمند فرهنگ اصفهان به شمار می رفت.

سرانجام در شب ۵ شنبه ۲۲ ماه صفر ۱۳۷۱ به عارضه سکته وفات یافته، در تکیه جهانگیر خان مدفون گردید.

مرحوم آقا سید علی بدیع زاده هور در تاریخ وفاتش گوید:

هزار رحمت حق بر روان احمد عرفان *** ز ما درود و تحی_ به جان احمد عرفان

نوشت خامه هور از برای سال وفاتش *** به سوی قریب کند رو روان احمد عرفان

سید علاء الدین گلستانه

اشاره

علاء الدین محمد بن ابوتراب بن ابوالمعالی.

فقیه حکیم فیلسوف زاهد عابد ادیب فاضل، از حکمای معروف، و فضلالی مشهور عهد صفوی است. (۱) تمام عمر شریف خود را به افاده و استفاده گذرانیده، دارای اخلاق فاضله و ملکات کامله بوده، دو مرتبه منصب صدارت بدو پیشنهاد شد و قبولش نیامد.

ص: ۸۰۴

۱- روضات الجنّات، ریحانه ۴: ۱۶۳، فوائد الرضویه: ۳۸۲، الکنی و الالقاب ۲: ۴۳۶.

وی را تألیفات چندی است، از آن جمله است:

۱- بهجه الحدائق، در شرح نهج البلاغه، مختصر ۲- ترتیب مشیخه من لا یحضر.

۳- حدایق الحقایق، شرح کبیر بر نهج البلاغه در سه مجلد، ناقص، و این کتاب دلیل تبخر و استادی مؤلف بزرگوار آنست.

۴- روضه العرفاء، یا شرح اسماء الحسنی، از معروف ترین تألیفات ایشان، مطبوع [به نام کاشف الاسماء] ۵- شرح خطبه همّام

۶- شرح اربعین حدیثاً * شرح خطبه شقشقیه ۷- منهج الیقین، شرح رساله اهوازیه حضرت صادق (علیه السلام) به اصحاب خود؛ و غیره.

مشارالیه برادر زن علامه مجلسی می باشد.

فوت صاحب عنوان در ۲۷ شوال ۱۱۰۰ هجری روی داده. قبرش ظاهراً در بقعه علامه مجلسی جنب مسجد جامع اصفهان، و یا در مقبره مقابل مسجد مصری می باشد.

ماده تاریخ وفاتش را تأثیر گوید:

از این سرای ادنی سوی بهشت اعلی *** عالی مقام تقوا میرزا علاء دین شد

تاریخ رحلتش را از دل سؤال کردم *** تنها نه دل غمین شد تاریخ هم غمین شد

فایده: ذیلاً به نام چند نفر از سادات گلستانه از فضلی اصفهان اشاره می شود:

۱- شاه ابوتراب گلستانه

نایب الصداره و قاضی اصفهان در عهد

ص: ۸۰۵

سلاطین صفویّه بوده. (۱)

ملا عصری تبریزی در باب گندم تبارزه این رباعی مستزاد را درباره او گفته است:

از دولت شاه ابوتراب قاضی *** آن بحر علوم

مستقبل ما رشک برد بر ماضی *** از طالع شوم

هر سال سری دویت من گندم بود *** از دولت شاه

صد سر شده امسال به یک من راضی *** آن هم معدوم

۲- امیر محمد اسماعیل بن محمد باقر

از فضلی قرن دوازدهم هجری در اصفهان (۲) بوده، و تا سال ۱۱۵۶ حیات داشته است.

۳- میرزا محمد باقر گلستانه

ابن سید علاءالدین، سید حسیب نسیب جلیل، از تلامذه علامه مجلسی، (۳) و از مشایخ اجازه حاج [محمد بن] محمد زمان کاشانی است.

۴- میرزا تاج الدین

از شاگردان و مجازین از ملا محمد تقی مجلسی (۴) بوده، و تاریخ اجازه ۱۰۶۲ می باشد.

۵- سید جعفر گلستانه

از فضلی قرن سیزدهم، در دستگاه زندیه صاحب جاه و مقام بوده، و

ص: ۸۰۶

۱- تذکره نصرآبادی: ۳۰۶.

۲- الذریعه ۳: ۱۱۲.

۳- فوائد الرضویّه ۱: ۵۵ و روضات الجنّات: ۶۵۲.

۴- الذریعه ۱۱: ۱۶.

منصب استیفای اصفهان را داشته.

قبرش در قبرستان شیر سبز در کوچه باغ سهیل واقع بود که در این اواخر، مقبره به صورت مسجد در آمده.

۶- شرف الدین حیدر گلستانه

فرزند محمد بن حیدر بن اسماعیل، از بزرگان سلسله گلستانه بوده، در اصفهان محترم و معزز می زیسته، و در ربیع الاول سال ۷۷۹ در اصفهان وفات یافته است. (۱)

پدرش نیز از اجلاء و بزرگان سادات بوده، و در اصفهان ریاست علمی و روحانی داشته است.

۷- سید علی اکبر گلستانه

فرزند محمد ابراهیم. ادیب فاضل، (۲) از خطاطین مشهور است که در انواع خطوط، بالخصوص نستعلیق و شکسته مهارت داشته، و آن را به شیوه درویش عبدالمجید می نوشته.

در ۱۲۷۴ متولد، و در ۱۳۱۹ ضمن عمل جراحی وفات یافته، در قم مدفون گردید.

ص: ۸۰۷

۱- عمده الطالب: ۶۶.

۲- تذکره خوشنویسان: ۶۴ - کارنامه بزرگان: ۴۱۸.

۸- میرزا محمد علی خان گلستانه

فرزند محمد باقر بن حسین بن سید علاءالدین.

فاضل ادیب، در اواخر قرن سیزدهم هجری در اصفهان محترم و معزز می زیسته، و منصب استیفاء داشته و در سال ۱۲۹۰ مسجد صفا واقع در محله شهشهان را بنا نموده، و اثر خیری از خود به یادگار نهاده.

کتیبه مسجد به خط محمد تقی بن محمد ابراهیم خطاط اصفهانی است.

ماده تاریخ بنا این است:

بنا شد چو این مسجد با صفا*** به عون خداوند رکن و حطیم

ز پرتو به تاریخ آن شد سؤال*** بگفتا «لساعیه فوز عظیم»

۹- سید محمد مورخ الاسلام

فرزند حاج میر سید علی بن میرزا محمد علی خان سابق الذکر.

ادیب فاضل مورخ، در شب یک شنبه ۶ صفر سال ۱۳۰۰ متولد، و در ذی حجه ۱۳۶۹ وفات یافته، (۱) در تکیه میر سید محمد شهشهانی مدفون گردید. [مدفن او در تکیه ملک واقع است].

کتب چندی تألیف فرموده، از آن جمله است:

۱- سفر نامه کربلا ۲- فضائل العجم؛ و غیره.

۱۰- سید محمد گلستانه

ابن سید محمود. فاضل ادیب خطاط معروف به علوم، از خطاطین

ص: ۸۰۸

۱- رجال اصفهان: ۲۲۶، نمونه مختصر المکارم.

معروف، که نستعلیق را در نهایت استادی می نوشت. در جوانی (شوال سال ۱۳۵۱) وفات یافته، در تکیه جهانگیر خان مدفون گردید.

۱۱- سید مهدی فرزند جعفر بن محمد تقی بن کمال الدین محمد بن میرزا علاءالدین. از اسباط میرداماد بوده، (۱) و ظاهراً پدرش میرزا جعفر سابق الذکر باشد.

سید علاء الدین شاهسهان

محمد بن محمد بن محمد، از علمای عالی قدر و متنفذ اصفهان بوده، و در سال ۸۵۰ به دستور شاهرخ در ساوه شهید گردیده، جنازه به اصفهان منتقل شده، در بقعه مخصوص در محله شهسهان مدفون گردید.

این محله قبلاً به محله حسینیان معروف بوده، و پس از این تاریخ به نام شهسهان شهرت یافته است.

شرح شهادت او در تواریخ مسطور است، (۲) و تاریخچه بنای گنبد نیز در کتاب نفیس گنجینه آثار تاریخی اصفهان مذکور است، طالبین رجوع فرمایند.

دکتر علی مستثنی

در سال ۱۳۱۷ در قریه حبیب آباد برخوار اصفهان متولد گردید، در اصفهان و طهران تحصیل نمود، از اطبای حاذق به شمار می رفت. در شب ۱۱ جمادی الاولی سال ۱۳۷۳ در طهران وفات یافته.

ص: ۸۰۹

۱- الذریعه ۱۳: ۸۳.

۲- رجال اصفهان: ۱۸۹.

کتب زیر از اوست:

۱- ازدواج و حفظ الصحه ۲- وبائیه، که آن را به اتفاق دکتر رضا بصیر فرزند حاج میرزا ابوالحسن طبیب اصفهانی نوشته است.

کمال الدین علی سمیرمی

از وزرای سلطان محمود بن محمد بن ملکشاه سلجوقی است. (۱) ابتدا عامل سمیرم بوده، و سپس مشرف دیوان سلطان محمد شده، و کد خدای حرم سرای سلطان گردیده، سپس به وزارت محمود بن محمد بن ملکشاه رسیده، به غایت صاحب تمکین و با همت بوده، لکن ظلم به افراط می کرده، به دست اسماعیلیه در چار بازار بغداد به ضرب کارد از پا در آمد.

حاج شیخ علی بروجنی

فرزند حاج ملا محمد باقر. عالم فاضل، محقق جلیل.

در حدود ۱۲۶۵ متولد، و در اصفهان و نجف تحصیل نموده، از مجتهدین بارع، و محققین کامل بوده.

کتب چندی تألیف نموده، از آن جمله است:

۱- بحر الجواهر، در شرح جواهر الکلام ۲- تبصره المتهجدین، در سال ۱۳۲۳ در اصفهان به چاپ رسیده، و فهرست تألیفات مأخوذ از آنجاست ۳- تفسیر قرآن، در چندین مجلد ۴- رساله در آداب و اعمال

ص: ۸۱۰

۱- آثار الوزراء عقیلی: ۲۵۷.

شب، از واجب و مستحب، به پیوست کتاب تبصره به چاپ رسیده است ۵- شرح ریاض ۶- شرح بر کتاب نکاح؛ و غیره. صاحب عنوان سال ها در اصفهان در مدرسه الماسیه ساکن و به تدریس فقه و اصول مشغول بوده، و ظاهراً در اواخر عمر به موطن خویش مراجعت نموده، و حدود سال ۱۳۳۰ در آنجا وفات یافته است.

حاج میر سید علی نجف آبادی

فرزند سید حسین بن حاج میر سید محمّد بن محمّد بن حسین بن عزیز بن عظیم بن نصیر بن حکیم مؤمن بن محمّد زمان حسینی تنکابنی اصفهانی.

علاّمه فقیه زاهد متکلم، از بزرگان علما و محققین، و اجلّه فقها و متکلمین، و از مراجع تقلید و فتوا در اصفهان به شمار می رفت. (۱)

در بین علمای متأخرین هیچ کدام به جامعیت ایشان، و خصوصاً احاطه در علم کلام به مقام ایشان نمی رسد.

در حدود ۱۲۷۵ در نجف آباد متولد، و از سنّ حدود بیست سالگی به تحصیل علم رغبت نموده، در نزد پدر خود مقدمات علوم را آموخته، به اصفهان مهاجرت، و سپس به نجف اشرف رفته، نزد علمای معروف آن سامان مانند: میرزا محمّد تقی شیرازی، و حاج شیخ زین العابدین مازندرانی، و آقا سید محمّد فشارکی، و آقا سید محمّد کاظم یزدی، و

ص: ۸۱۱

آخوند خراسانی، و بالاخص آقا شیخ هادی طهرانی تحصیل نموده، (۱) در قضایای مشروطیت به ایران آمده، و در موقع جنگ بین الملل اول و استبداد صغیر رنج ها کشیده، و مجبوراً مدتی در بختیاری و اطراف متواری می زیسته، سپس در اصفهان ساکن شده، و در مدرسه صدر و مدرسه جدّه بزرگ درس خارج می فرمود، و جماعتی کثیر از افاضل طلاب از محضر ایشان مستفید می شدند. (۲)

در مجالس وعظ و خطابه منبر می رفت، و با بیانات علمی خود حاضرین را سرگرم می فرمود، و در زهد و تقوا و اعراض از مردم دنیا و عدم توجه به اغنیا بی نظیر بود.

در صبح جمعه ۱۳ ماه صفر ۱۳۶۲ وفات یافته، با تشییع عظیم در تخت فولاد در بقعه تکیه تویسرکانی مدفون گردید.

کتب و رسائلی تألیف نموده که از آن جمله است: حواشی بر [حواشی آقا ضیاء الدین عراقی بر] کفایه استادش.

ابوالحسن علی بن سهل اصفهانی

ابن محمّد بن ازهر اصفهانی. هجویری در «کشف المحجوب» گوید: ابوالحسن علی بن سهل نصر آبادی اصفهانی، عالم عارف زاهد، از

ص: ۸۱۲

۱- تذکره الاولیاء ۲: ۹۲، رجال اصفهان: ۱۴۰، طرائق الحقایق ۲: ۱۷۹، محاسن اصفهان: ۲۹ و غیره.

۲- وی علوم عقلی را از محضر میرزا ابوالحسن جلوه فرا گرفته است. معلم حبیب آبادی. به نوشته مرحوم معلم حبیب آبادی در رساله خطی خاندان کلباسی.

قدمای مشایخ اصفهان. جماعتی کثیر از علما و عرفا در حدیث و عرفان نزد او تلمذ نموده، که از آن جمله است: سلیمان بن احمد طبرانی، و قشیری، و ممشاد دینوری، و ابوبکر محمد بن عبدالله طبرانی؛ و خود نزد جمعی کثیر در تصوّف و حدیث تلمذ نموده که از آن جمله است: احمد بن مهدی، و جنید بغدادی، و ابو عبدالله محمد بن یوسف بن معدان بناء اصفهانی، و یونس بن حبيب؛ و غیره.

در عموم کتب تذکره نامش به عظمت برده شده است.

در سال ۲۸۰ وفات یافته (در «اخبار اصفهان» فوتش را ۳۰۷ می نویسد) در قبرستان طوقچی مدفون گردید، و از حین فوت تاکنون قبرش مورد توجه عباد و زهدیاد بوده؛ در رحله ابن بطوطه و کشکول شیخ بهائی راجع به مزار او مطالبی است، طالبین مراجعه نمایند.

مقبره او قدیم دارای دستگاہ بوده، و فعلاً از آن اطاقی بیش باقی نمانده، در سال های اخیر یکی از مشایخ خاکساریه آنجا را خانقاه خود ساخته، و بساط ارشاد [!] گسترده است.

سهل بن علی بن سهل اصفهانی از عرفا و صوفیه است. (۱) ابونصر سراج در «لمع» از قول او گوید: حرام است اصحاب ما را فقرا بنامند، زیرا آنها غنی ترین خلق خدایند.

شیخ ابو عبدالله محمد بن علی بن سهل اصفهانی عارف (۲) در ۹۰۹م

ص: ۸۱۳

۱- تاریخ تصوّف: ۲۸۰.

۲- تذکره العارفين فسائی: ۱۶۴، سخن سرایان فارس: ۵۱۴.

فارس بوده، و مزارش تاکنون باقی است. سال های اخیر هادی فسایی عارف متخلص به «بیدل» مؤلف «تذکره العارفين» مقبره او را بر روی شالوده قدیم تجدید بنا نموده است.

میرزا علی خان مستوفی خزانہ

فرزند عبدالباقی نواب اصفهانی، از میرزاهای چهار سو شیرازیها.

فاضل و ادیب بوده، و در دستگاه ظلّ السلطان اهمّیتی داشته، در شب ۱۷ جمادی الثانیه سال ۱۳۰۹ به شرحی که مرحوم انصاری در تاریخ اصفهان و ری در وقایع سال مزبور می نویسد مسموماً فوت شده است.

از آثارش کتاب «احسن التواریخ» در ترجمه تاریخ آل عثمان تألیف محمّد فرید بیک؛ و هدیه رمضان، ترجمه از کتاب امیر ارسلان مصری به طبع رسیده است.

در شب فوت او سه نفر دیگر: ۱- میرزا حبیب الله مشیر انصاری ۲- حاج میرزا حسنم شیخ الاسلام ۳- میرزا محمّد خان امین الدوله نیز مسموماً وفات یافتند.

غیاث الدین علی حسینی اصفهانی

(یا محمّد) بن علی امیران حسینی، از فضلائی قرن نهم هجری است. در بدخشان ساکن بوده، و در سال ۸۷۹ کتاب معروف خود را به نام «دانشنامه جهان» در حکمت طبیعی در ضمن ده فصل، و خاتمه در

ص: ۸۱۴

تشریح، به نام سلطان محمود بن ابو سعید بهادر خان بن میران شاه بن امیر تیمور گورکانی تألیف نموده است. (۱)

حاج میر سید علی بروجردی

فرزند سید عبدالکریم بن علی بن محمد بن عبدالکریم بن سید مراد طباطبائی اصفهانی.

عالم فاضل محقق، امام مسجد در کوشک، در اصفهان متولد گردیده، و هم در این شهر و نجف تحصیل نموده، و مرجع امورات شرعیّه، و پشت و پناه مردم بوده. (۲)

از شاگردان حاج ملا اسدالله بروجردی، و حاجی آواده ای، و آقا محمد مهدی کلباسی، و حاج سید اسدالله بید آبادی بوده.

در شب ۵ شنبه ۱۰ ربیع الاول سال ۱۳۰۶ وفات یافته، در بقعه آقا حسین خوانساری مدفون گردید.

۱- کتابی در اصول فقه ۲- شرح هدایه شیخ حرّ عاملی از تألیفات اوست که به طبع نرسیده است.

ماده تاریخ وفاتش این است:

رحمت حق از پی تاریخ گفت *** انّ لدینا لعلی عظیم

ص: ۸۱۵

۱- الذریعه ۸: ۴۶، سبک شناسی: ۳: ۲۲۱.

۲- الذریعه ۱۲: ۷۰. اعیان الشیعه ۴۱: ۳۱۰.

فرزند حاج علی اکبر بن حاج قاسم. عالم فاضل زاهد عابد، ادیب کامل، و طیب ماهر، از نوادر زمان، و مفاخر علمی و عملی اصفهان به شمار می رفت. در زهد و تقوا وحید و یگانه بود.

در شعبان ۱۲۹۴ متولد، و در نزد جمعی کثیر از فضلاء تحصیل نمود که از آن جمله است: شیخ عبدالحسین محلاتی، و حاج آقا حسین بروجردی (در موقع تحصیل در اصفهان) و آقا سید محمد باقر درچه ای، و آخوند کاشی، و حاج میرزا محمد باقر حکیم باشی؛ و در نجف از محضر: شیخ الشریعه اصفهانی، و آقا سید محمد کاظم یزدی، و آخوند خراسانی و غیره استفاده برده، پس از مراجعت به اصفهان سال ها به شغل تجارت مشغول بوده، سپس مدتی طبابت می فرموده، پس از آن ترک تجارت و طب گفته، جهت ارشاد و هدایت مردم منبر رفته، به مداوای روحی مردم پرداخته.

واعظی بود شیرین بیان، و متکلمی فصیح اللسان، منابرش شامل مواعظ شافیه، و نصایح کافیه، از حدیث و اخبار و تفسیر و تاریخ بود.

در مدرسه صدر ادبیات و نهج البلاغه و تفسیر می فرمود، و عده ای از طلاب از محضرش مستفید می شدند.

در شب ۲۴ جمادی الاولی سال ۱۳۷۵ وفات یافته، جنازه با احترامات لازم به قم منتقل گردیده، و در مقبره شیخان مدفون گردید.

از آثارش تصحیح و مقابله قسمتی از تفسیر «تبیان» شیخ طوسی است که به طبع رسیده است.

پدرش از تجار و فضلا بوده و در نجف نزد مولی محمد حسین

کاظمینی تحصیل نموده، و کتابی در شرح چهل حدیث در فضیلت صلوات بر پیغمبر (۱) و آل او (علیهم السلام) نوشته، و در سال ۱۳۵ در آنجا وفات یافته است.

سید علی امامی

اشاره

فرزند محمد بن اسدالله [بن سید ابوطالب] عریضی اصفهانی.

از شاگردان آقا حسین خوانساری [و میرزا ابوالقاسم فندرسکی]، و علامه مجلسی، و معاصر با مؤلف «ریاض العلماء» بوده، عالم و فاضل و محقق بوده، (۲) هشت مجلد کتاب در حدیث ترجمه کرده و آن را هشت بهشت نامیده (۳) اسامی آنها عبارت است از:

ص: ۸۱۷

۱- الذریعه ۱۳: ۷۰.

۲- ریحانه الادب ۱: ۱۷۳، روضات الجنات: ۳۵۶، اعیان الشیعه ۴۱: ۳۱۰.

۳- صاحب عنوان در ابتدای ترجمه من لا یحضر می نویسد: چنین گوید فقیر حقیر سید علی الحسینی العریضی الامامی که به شرح ترجمه هشت بهشت کتاب حدیث به این روش پرداخته، به هشت بهشت موسوم ساخت: ۱- جنّه الفردوس، شرح من لا یحضره الفقیه. ۲- جنّه الخلد، شرح کافی. ۳- جنّه الخلد النعیم، شرح تهذیب. ۴- جنّه المأوی، شرح استبصار. ۵- جنّه المقام، شرح کمال الدین و تمام النعمه. ۶- جنّه الصدق، شرح امالی. ۷- جنّه عدن، شرح علل الشرایع. ۸- جنّه السلام، شرح عیون اخبار الرضا (علیه السلام) ر.ک: فهرست نسخه های خطی وزیری ۱: ۱۳۹. صاحب ریاض درباره کتاب التراجیح می نویسد: کتاب کبیر فی الفقه، سمّاه التراجیح، مجامدات ضخام یقرب من ثلاثمائه الف بیت، و ذکر فیہ اقوال جمیع الفقهاء و عبارات کتبهم، و هو لا یخلو عن غرابه. ریاض العلماء ۴: ۱۸۶.

۱- ترجمه [شرح] اشارات خواجه طوسی ۲- ترجمه اکمال الدین ۳- ترجمه امالی صدوق ۴- ترجمه خصال صدوق ۵- ترجمه شفاء ابن سینا ۶- ترجمه عیون اخبار الرضا (علیه السلام) ۷- ترجمه مصباح المتهجد شیخ طوسی ۸- ترجمه مصباح کفعمی ۹- ترجمه مهج الدعوات ابن طاوس ۱۰- تراجم؛ و غیره.

(سید امیر ابوطالب امامی)

از علمای زمان شاه طهماسب صفوی بوده، و تولیت امام زاده درب امام با ایشان بوده، و بدین جهت به امامی مشهور شده، [و به پندار خویش] در علم و حکمت بر اقرار خود مقدم بوده. [\(۱\)](#) ایشان جدّ سید علی امامی معروف است.

حاج میر سید علی زنجیره فروش

فرزند آقا سید محمد بن حسن بن هاشم بن میرزا محمد موسوی.

سید سند، و فاضل معتمد، از اساتید فنّ تجوید و قرائت بوده، نزد عاصم کاشانی قبرائات دهگانه را بیاموخته، و سال ها تدریس «شاطبی» در اصفهان منحصر بدو بوده، و عده ای زیاد شاگرد تربیت نموده که هر یک استاد فن به شمار می رفته اند.

در حدود ۱۲۷۵ متولد، و در ۱۳۵۱ وفات یافته، در تکیه آقا شیخ

ص: ۸۱۸

مرتضی ریزی مدفون، و سپس به اعتاب مقدسه منتقل گردید.

پدر و جدش از علمای اصفهان بوده، و جهت امرار معاش به شغل زنجیره بافی مشغول بوده اند.

حاج میر سید علی سدهی امام جمعه

فرزند آقا سید مهدی بن آقا سید اسماعیل دیباجی.

عالم فاضل محقق جلیل، معروف به حاج آقا بزرگ، و ادیب شاعر متخلص به «ضیائی»، جامع معقول و منقول، و مطلع بر علوم اعداد و طلسمات و طب و ریاضی و جفر و غیره.

از شاگردان آقا میرزا محمد هاشم چهار سوقی و آقا نجفی و جمعی دیگر از علما بوده، و در سده، مولد خود ریاست علمی و دینی داشته، و سال ها به ترویج دین، و قلع و قمع مخالفین و معاندین پرداخته، و در امر به معروف و نهی از منکر اهتمام تمام نموده. (۱)

کتب و رسائل عدیده تألیف نموده از آن جمله است:

۱- رساله در اخلاق ۲- رساله در تقلید ۳- رساله در خیرات ۴- رساله در ادعیه ۵- رساله در شرط ضمن العقد ۶- رساله در صلح با حق رجوع ۷- رساله در مقتل ۸- رساله در منجزات مریض ۹- رساله در ادعیه و ختم ۱۰- رسائلی در فقه ۱۱- رسائلی در طب و تجربیات خود؛ و غیره.

در حدود سال ۱۲۶۴ متولد، و در سال ۱۳۵۸ وفات یافته، در شبستان

ص: ۸۱۹

۱- رجال اصفهان: ۲۲۰، ریحانه الادب: ۴۵۳:۲، مخزن الادب نسخه خطی.

مسجد خود در قریه فروشان مدفون گردید.

فرزندش حاج سید حسن امام جمعه معروف به حاج آقا امام در مرثیه او اشعاری سروده، مادّه تاریخ این است:

ز روح پنج تن جستم مدد گفتم به تاریخش *** علی آن هادی شرع نبی شد سوی علّین

سید علی اصغر میر محمد صادقی

ابن سید جعفر، عالم فاضل، ساکن قریه زمان آباد. برخوار، عالم فاضل، در جمعه ۲۰ شعبان ۱۳۳۱ وفات یافته، در حرم امام زاده نرمی مدفون گردید. (۱)

سید علی اکبر صدر الاطباء حسینی

مؤلف کتاب «فصول العلاج» در ۱۳۳۵ وفات یافته، قبرش نزدیک فاضلان. (۲)

ملا علی اکبر اژه ای

اشاره

فرزند محمّد باقر، عالم فاضل محقق زاهد متقی، از علمای بزرگوار، سال ها در اصفهان ساکن، و در مسجد علی امامت و تدریس می نمود. (۳)

ص: ۸۲۰

۱- رجال اصفهان: ۲۰۲.

۲- رجال اصفهان: ۲۰۲.

۳- رجال اصفهان: ۵، فوائد الرضویه: ۲۷۴.

در علم کلام و حکمت و فقه و اخلاق و موعظه کم نظیر بوده. (۱)

کتابهای چندی تألیف نموده است از آن جمله است:

۱- رساله در آداب نماز شب، بسیار مرغوب و مفصل است، و دو مرتبه به چاپ رسیده ۲- رساله معراج، مطبوع ۳- رساله در سلام نماز نافله، و آن را سید محمّد باقر بید آبادی رد نموده ۴- رساله در ردّ رساله آقا سید محمّد باقر حجّه الاسلام در موضوع سلام نافله ۵- رساله در صلوات و زکات، بر حسب خواهش حاج محمّد حسین خان صدر نوشته شده است ۶- رساله در خمس و زکات ۷- رساله در قضا و شهادات ۸- رساله در میراث ۹- رساله در ردّ پادری نصرانی ۱۰- رساله در رؤس مسائل عبادات ۱۱- رساله عملیه ۱۲- رساله در ردّ پادری نصرانی ۱۳- رساله در ردّ شیخ احمد احسائی ۱۴- رساله در ردّ اخباریه ۱۵- زبده المعارف، در اصول دین و اعتقادات، بسیار مفصل، معروف ترین تألیفات اوست، و دو مرتبه به طبع رسیده ۱۶- شرح اعتقادات حضرت عبدالعظیم حسنی (علیه السلام) که بر امام علی النقی (علیه السلام) عرضه داشت؛ و غیره.

مرحوم اثره ای در ۱۱ شوال سال ۱۲۳۲ وفات یافته، در تخت فولاد نزدیک قبر خواجهائی مدفون گردید، و عده ای از دانشمندان از اعقاب او و غیره در این حوالی مدفونند که ذیلاً به نام برخی از آنها اشاره می شود:

ص: ۸۲۱

۱- وی از شاگردان آقا محمّد بید آبادی و میرزا ابوالقاسم مدرس بوده است. مرحوم حاج شیخ حسن علی اصفهانی فرموده اند: در این اواخر شاه کافی ظهور نمود که مثل شیخ محمّد تقی صاحب حاشیه و ملا علی اکبر اثره ای حلقه ارادت او را به گوش داشتند. نشان از بی نشان ها ۲: ۱۰۶.

۱- احمد غفراللهی

فرزند محمّد جعفر روغنی، شاعر و ادیب متخلص به «جنت»، صاحب دیوان اشعار، فوت ۲۷ جمادی الثانی ۱۳۷۸. (۱)

۲- حاج میرزا محمّد حسین اژه ای

[ابن علی محمّد] عالم فاضل زاهد، فوت صبح یکشنبه ۵ شعبان ۱۳۸۳ به سنّ قریب به هشتاد سال، امام جماعت مسجد علی.

۳- میرزا محمّد حسین اژه ای

[ابن ملا عبدالله] عالم فاضل، فوت شب ۴ شنبه ذی قعدة ۱۳۰۲.

۴- حاج محمّد حسین بن محمّد رضا حمصی

عالم فاضل، فوت سلخ رمضان ۱۲۱۰.

ماده تاریخ وفاتش این است:

مایل زار حزین گفت به تاریخ این *** باد بهشت برین جای محمّد حسین

۵- میرزا محمّد رضا اژه ای

فرزند حاج میرزا حبیب الله. فوت شب جمعه، رمضان ۱۳۵۱.

ص: ۸۲۲

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۱۴۵.

۶- ملاّ عبدالجواد بن ملاّ محسن

عالم زاهد، فوت جمادی الثانیه ۱۳۱۷.

۷- میرزا عبدالحسین فاضل ازّه ای

عالم فاضل، واعظ کامل، فوت صبح چهارشنبه ۱۷ صفر ۱۳۲۹.

۸- ملاّ عبدالله ازّه ای

فرزند ملاّ علی اکبر ازّه ای، عالم فاضل محقق، فوت فجر شنبه ۴ ربیع الاول سال ۱۲۶۵. (۱)

ماده تاریخ وفاتش این است:

از پی تاریخ سال رحلتش کفّاش گفت *** رفته عبدالله از دنیا به گلزار جنان

۹- ملاّ عبدالواسع دامی

ماده تاریخ وفاتش این است:

فغان از جور چرخ پیر کز تأثیر جور او *** جوان از دار دنیا رفت عبدالواسع دامی

رقم زد این چنین کلک رفیق از بهر تاریخش *** بنومیدی ز دنیا رفت عبدالواسع دامی

ص: ۸۲۳

۱- رجال اصفهان: ۲۲۰.

۱۰- میرزا علی محمد اژه‌ای

عالم فاضل شاعر، (۱) از اعقاب ملا علی اکبر اژه‌ای، ادیب متخلص به «شریفی» متوفی در شب شنبه ۱۲ صفر ۱۳۳۲. (۲)

۱۱- شیخ محمد علی اژه‌ای

ابن ملا عبدالله، عالم فاضل، و محقق فقیه، از شاگردان و مجازین از شیخ محمد بن علی بن شیخ جعفر کاشف الغطاء، متوفی به سال ۱۲۸۹. (۳)

۱۲- ملا محسن

فرزند ملا عبدالصمد، فاضل ادیب فوت شعبان ۱۲۷۰.

۱۳- حاج میرزا محمد شمس‌الکتاب خواجویی

فاضل و عارف و خوش‌نویس، فوت رجب ۱۳۶۷.

سید علی اکبر میر محمد صادقی حسینی

فرزند حاج میرزا محمد اسماعیل. عالم فاضل، در خدمت حاجی

ص: ۸۲۴

۱- رجال اصفهان: ۳۲۰.

۲- مؤلف وی را دو بار عنوان کرده و در عنوان دوم سال وفات او را به اشتباه (۱۳۲۰) ذکر کرده بود که اصلاح گردید. وی از شاگردان علامه فاضل ایروانی در نجف اشرف بوده و رساله نماز شب جدش ملا علی اکبر را با ملحقاتی به چاپ رسانده.

۳- ظواهر الجواهر: ۴۲.

کلباسی و آقا سید محمد باقر بید آبادی و جمعی دیگر تحصیل نموده، در اخلاق و زهد و تقوی یگانه روزگار بوده.

رساله های خوب نوشته، از آن جمله است: ۱- رساله ای در اخلاق ۲- رساله ای در تجوید ۳- رساله ای در اصول دین و غیره.

در سال ۱۳۰۰ به سنّ متجاوز از نود سال وفات یافته است. (۱)

سید علی اکبر هاشمی طالخونچه ای

عالم فاضل جلیل، و سید کامل عادل زاهد خلیق، در حدود ۱۳۱۰ در طالخونچه از قرای سمیرم متولد گردید، و در اصفهان و قم تحصیلات خویش را به پایان رسانید، در علم و کمال و خصوصاً اخلاق، سرآمد علمای زمان به شمار می رفت. خطّ نستعلیق را در کمال استادی می نوشت.

سال ها در مولد خود مرجع امور شرعیّه بوده، تا این اواخر به علت اختلافات محلی به اصفهان مهاجرت نموده، مورد توجه و عنایت واقع شده، در مسجد سلمان در خیابان شیخ بهائی امامت می فرمود.

در شب ۲ شنبه ۱۱ رمضان المبارک ۱۳۸۸ به عارضه سکتّه وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید.

سید علی رضا خاتون آبادی

در سال ۱۱۱۶ وفات یافته، قبرش در تکیه خاتون آبادیها. (۲)

ص: ۸۲۵

۱- ارشاد المسلمین نسخه خطّی: ۳۵.

۲- رجال اصفهان: ۲۲۱.

سید علی رضا حسینی

فرزند میرزا محمد باقر پیش نماز عاملی

عالم فاضل جلیل محقق، امام مسجد شاه اصفهان (۱) بوده، در دوشنبه ۱۷ ربیع الاول سال ۱۱۷۵ وفات یافته، در جنب پدر [در تکیه آقا رضی] مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش این است:

«رفع منازلہ الکریم الرفیع»

علی قلی خان ترکمان

ابن قرچقای خان، در ۱۰۲۰ متولد گردیده، از شاگردان آقا حسین خوانساری و شمس الدین حکیم جیلانی بوده، عالم فاضل، و ساکن مدرسه شیخ لطف الله بوده است.

کتب زیر از اوست:

۱- احیاء الحکمه [مطبوع] ۲- ایمان الکامل ۳- خزائن جواهر القرآن ۴- زبور العارفين ۵- السعديه ۶- شرح اثولوجیا ۷- فرقان الرأیین ۸- مزامیر العاشقین فی تعریب زیور العارفين؛ و غیره. (۲)

مولی علی قلی خلخالی

فرزند محمد. مؤلف: شرح الوقت و القبلة از کتاب روضه [البهیه] در

ص: ۸۲۶

۱- رجال اصفهان: ۲۲۱.

۲- مواضع مختلفه الذریعه و اعیان الشیعه ۴۱: ۳۱۰.

اصفهان وفات یافته است.

میرزا علی محمد اصفهانی

معروف [متخلص] به حکیم. عارف و فیلسوف و شاعر، از شاگردان آقا محمد رضا حکیم قمیشه ای بوده، و در طهران سکونت داشته، و هم در آن شهر به سال ۱۳۴۳ هـ.ق فوت شده است.

شیخ علی محمد فقیه حبیب آبادی

برخواری، عالم فاضل، از شاگردان آقا سید محمد باقر درچه ای و آخوند گزی [و جهانگیر خان] بوده. در شب جمعه ۱۷ ربیع الاول سال ۱۳۸۰ وفات یافته، در تکیه فاضل سراب مدفون گردید.

میرزا علی محمد سدهی میردامادی

عالم فاضل، و روحانی متفصد، از شاگردان آقا میرزا محمد هاشم و آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی و حاج میرزا بدیع و دیگران بوده، در سده در مسجد ملا محسن امامت می نموده، و در رجب ۱۳۴۲ به سنّ قریب به هفتاد وفات یافته، در مقبره ملا محسن در محله شمس آباد قریه خوزان مدفون گردید.

میرزا علی محمد مترجم همایون فره وشی

فاضل ادیب، از فرهنگیان قدیمی، سال ها در اصفهان و طهران مصدر

ص: ۸۲۷

خدمات بوده، به زبان عربی و فرانسه و انگلیسی تسلط داشته، کتب زیادی ترجمه نموده، و بسیاری از آنها را به طبع رسانیده است، و از آن جمله است: ۱- ایرانی که من شناخته ام، تألیف نیکیتین ۲- باستانه نامه، مجموعه داستان های تاریخی و باستانی ۳- هفت مجلد حساب و هندسه جهت دبستانها و دبیرستانها ۴- سفرنامه از خراسان تا بختیاری، فارسی ترجمه ۵- ترجمه سفرنامه مادام دیولافوا، مطبوع؛ و غیره.

در شعبان ۱۳۸۸ در طهران وفات یافت.

میرزا علی محمد میردامادی سدهی

فرزند میرزا محمد حسن. عالم زاهد جلیل، از شاگردان: آقا سید محمد باقر درچه ای و آخوند کاشی و آخوند گزی بوده، سال ها در مولد خود به نشر احکام دین و وعظ و ارشاد مسلمین و امامت جماعت گذرانیده، در سال ۱۳۵۲ وفات یافته، در آنجا مدفون گردید.

شیخ علی محمد شوشتری

فرزند شیخ غلام حسین. عالم زاهد، از علمای اخیار، و از شاگردان حاج شیخ محمد باقر نجفی بود، در ۸ شوال ۱۳۳۶ وفات یافته، در جنب لسان الارض مدفون گردید.

میر علی نقی

عالم فاضل، از علمای قرن دوازدهم، در ۱۲۰۵ روی داده، قبرش در

ص: ۸۲۸

تکیه مجلسی جنب مسجد جامع. (۱)

* میرزا علی نقی بن سید محمد حسین حسینی، عالم فاضل محقق، از علمای کاملین [!]. فوتش در ۱۲۵۵، قبرش (۲) نزدیک فاضلان. (۳)

میرزا علی نقی نوری

فرزند ملا علی بن جمشید حکیم مازندرانی، ادیب شاعر (۴) فاضل.

اشعاری بر حاشیه رقیمه النوریّه تألیف پدر خود به مناسبت مقام سروده است. از فضلالی قرن ۱۳ هجری در اصفهان است.

برادرش: میرزا حسن از علمای جامع و فضلالی کامل بوده، در زمان صدارت میرزا آقا خان نوری به طهران رفته، و مورد عنایت واقع گردیده است، (۵) و بر برخی از کتب معقول حاشیه نوشته است.

برادر دیگرشان: عبدالحسین نام داشته است.

ص: ۸۲۹

۱- رجال اصفهان: ۲۳۹.

۲- رجال اصفهان: ۱۲۹.

۳- وی هیچ گونه جنبه علمی نداشته، و چنانچه از متن سنگ لوح او و اشعار ضیاء اصفهانی بر می آید سیدی جلیل و سخاوتمند بوده است: هزار حیف از آن سرو بوستان نبی *** که سرنگون شده از صرصر اجل ناگاه جهان جود و کرم میرزا علی نقی آن *** که در جهان ز دل هر فقیر بود آگاه *** کشیده آه ضیاء و نوشت تاریخش *** که از جهان به جنان رفت و کرد منزلگاه

۴- رجال اصفهان: ۲۲۲.

۵- مآثر و الآثار: ۲۷۰، الکرام البرره: ۳۰۲.

فرزند شیخ ابوالعلاء محمد هاشم کمره ای فراهانی طغایی شیرازی اصفهانی عالم فاضل فقیه زاهد جلیل القدر، جامع معقول و منقول بوده، مدتها قاضی شیراز، و اخیراً شیخ الاسلام اصفهان شده، در فقه و اصول و تفسیر و ادب معروف و مشهور بوده، در شعر «نقی» تخلص می نموده. (۱)

در سال ۱۰۶۰ به سن ۱۰۲ سالگی در اصفهان وفات یافته، (۲) در تکیه آقا رضی شیرازی مدفون گردیده است. (۳)

کتب زیر از اوست:

۱- حدوٲ العالم ۲- دیوان اشعار، که نسخه آن در کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار در طهران است ۳- رساله در حرکت نماز جمعه در زمان غیبت ۴- رساله در حرمت استعمال دخانیات ۵- ردّ بر قول قدم عالم ۶- مناسک حج ۷- مسار الشیعه؛ در ردّ نوح افندی حنفی ۸- المقاصد العالیه، در کلام و حکمت ۹- همم الثواقب؛ و غیره.

ص: ۸۳۰

۱- شیخ علی نقی کمره ای شاعر متخلص به «نقی» غیر از شیخ علی نقی صاحب عنوان است. ولادت شیخ علی نقی در شاعر سال ۱۰۵۸ و وفات او ۱۰۳۱ هـ. ق بوده است.

۲- روضات الجنّات: ۴۰۹، ریحانه الادب: ۲۳۴:۶.

۳- مرحوم مؤلف مرقد شیخ علی نقی کمره ای را در تکیه آقا رضی نوشته اند و در جایی دیگر، مرقد شیخ علی نقی اصطهباناتی را نیز در این تکیه دانسته اند که هر دو نادرست است. مرقد اصطهباناتی در اصطهبانات واقع است و کمره ای نیز در شیراز وفات نموده و ظاهراً همانجا به خاک رفته است.

در تذکره سرو آزاد و خزانه عامره (۱) فوتش را در ۱۰۳۱ می نویسد.

شیخ جعفر قاضی کمره ای

فایده: عالمی دیگر در همین زمان از اهالی کمره در اصفهان ساکن بوده، و نامش قوام الدین جعفر بن عبدالله بن ابراهیم حویزی کمره ای اصفهانی (۲) نجفی، معروف به شیخ جعفر قاضی است.

عالم فاضل محقق، استاد علمای زمان، و مرجع فتوی و احکام بوده، در خدمت آقا حسین خوانساری و ملا محمد باقر سبزواری، و ملا محمد تقی مجلسی تلمیذ نموده، و سال ها منصب قضاوت اصفهان را داشته؛ بر بسیاری از کتب حواشی و شرح نوشته، از آن جمله است:

۱- حواشی و تعلیقات بر شرح لمعه ۲- حواشی بر کفایه سبزواری ۳- رساله در اصول دین، فارسی ۴- ذخائر العقبی، در تعقیبات ۵- وجیزه، در حکم ولایت وصی بر نکاح صغیر؛ و غیره.

وفاتش در ۱۱۱۵ در مسافرت حج در عراق روی داده است، و در نجف مدفون گردیده.

ملا محمد علی اصفهانی

عالم زاهد، متوفی در ۱۰ جمادی الاولی سال ۱۳۱۰، مدفون در تخت

ص: ۸۳۱

۱- سرو آزاد: ۴۲. خزانه عامره: ۴۴۱.

۲- روضات الجنات: ۱۴۹، ریحانه الادب ۲: ۸۵.

میرزا محمد علی حسینی

فاضل ادیب شاعر متخلص به «نامی» برادر میرزا محمد معصوم شاعر بوده، در سال ۱۰۲۵ وفات یافته، (۲) در هارون ولایت مدفون شده است. (۳)

سید محمد علی حسینی

عالم زاهد متقی، از علمای کاملین بوده، در ۱۲۶۶ وفات یافته، (۴) نزدیک مقبره فیض در تخت فولاد مدفون گردیده است. (۵)

ص: ۸۳۲

۱- مرحوم همایی ضمن بیان مدفونین در تکیه آقا حسین خوانساری می نویسد: حاج ملا محمد علی اصفهانی متوفی دهم جمادی الاولی سنه ۱۳۱۰، که عناوین و القاب سنگ لوحش مناسب مقام علمای روحانی و مجتهدان می باشد. تاریخ اصفهان: ۱۷۳. متأسفانه سنگ لوح و اثر قبر در تعمیرات! از بین رفته است.

۲- رجال اصفهان: ۱۹۳.

۳- چنانچه از نوشته صاحب «الرحله» بر می آید: «نامی» تخلص برادر او بوده.

۴- رجال اصفهان: ۲۲۳.

۵- بنابر نوشته سنگ لوح موجود، وی در ایام شباب از دنیا رحلت کرده و دل دوستان را از فراق خود داغدار نموده. مرقد وی در کنار قبر عالم جلیل سید حسین (متوفی ۱۲۳۵) رار دارد و به احتمال زیاد فرزند اوست که همچون سید محمد هادی فرزند دیگر سید العلماء سید حسین (که او نیز قبل از پدر در سال ۱۲۳۱ از دنیا رفته و در کنار سید محمد علی مدفون گشته) در سن جوانی به رحمت الهی پیوسته باشد. و لذا ذکر نام وی و برادرش در عداد بزرگان و دانشمندان با اوصاف مذکور در متن که از روی حدس و گمان بیان شده بی وجه است.

فاضل ادیب شاعر، از دانشمندان و فرهنگیان مشهور ایران.

در خونسار و اصفهان و بروجرد و نجف نزد علمای بزرگ تحصیل نموده، و عمده تحصیلاتش در اصفهان نزد مرحوم جهانگیر خان بوده، در قریه چادگان در حدود سال ۱۲۸۴ متولد، و مقدمات را در محل فرا گرفته، سپس به اصفهان مهاجرت نموده، و سال ها به درس بزرگان حاضر شده، در فقه و اصول و خصوصاً ادبیات فارسی و عربی رنجه کشید. (۱)

پس از وصول به مقامات عالی علم و دانش به طهران رفته، و در آنجا به خدمت فرهنگ وارد شده، و تا اواخر عمر به شغل دبیری ادبیات فارسی و عربی مشغول بود، و متجاوز از یکصد سال عمر نمود.

از آثار قلمیش: ۱- شرح قصیده عیته ابن سینا به شعر فارسی ۲- لطائف الحکم و وظائف الامم به چاپ رسیده است.

مشارالیه در روز ۳ شنبه ۱۲ ذی قعدة الحرام ۱۳۸۴ در طهران وفات یافت.

* حاج ملا محمد علی اصفهانی، فاضل زاهد. متوفی در سال ۱۳۰۱، و مدفون (۲) در تکیه آقا حسین خوانساری. (۳)

ص: ۸۳۳

۱- سواد و بیاض: ۲۹۱ و اطلاعات خارجی.

۲- رجال اصفهان: ۲۲۲.

۳- وی همان ملا محمد علی متوفی ۱۳۱۰ ق است که سال فوتش در نوشته صاحب «الرحله» به صورت محرف ذکر شده.

میر محمد علی خاتون آبادی

از اخلاف میر معصوم. عالم فاضل، و ادیب شاعر، از اجداد مجتهده بزرگوار و فاضله عالی مقدار حاجیه نصرت خانم امین می باشد، قبرش نزدیک مقبره آقا محمد بید آبادی. (۱)

(حاجیه نصرت خانم امین)

فرزند حاج سید محمد علی بن سن [بن میر معصوم] بن محمد بن میر معصوم حسینی، عالمه فاضله، از مفاخر علمی عصر حاضر، بلکه در اعصار قبل نیز مانند ایشان در بین زنها کمتر وجود داشته است.

در سال ۱۳۰۸ قمری متولد گردیده، و نزد حاج میر سید علی نجف آبادی و آقا سید ابوالقاسم دهکردی و جمعی دیگر تحصیل نموده، تا به مقام اجتهاد رسیده، و از مرحوم آقا شیخ محمد رضا نجفی، و میرزا آقا اصطهباناتی، و علامه جلیل آیه الله آقا سید شهاب الدین نجفی به اخذ اجازه اجتهاد و روایت مفتخر گردید.

ص: ۸۳۴

۱- مطالب فوق را صاحب «الرحله» به نقل از اعقاب میر معصوم ذکر کرده ولی در نسب بانو امین کسی به نام میر محمد علی مشاهده نمی شود. علاوه بر آن که نزدیک مقبره آقا محمد بیدآبادی هم چنین مزاری یافت نشد، و ظاهراً این مورد هم از اشتباهات صاحب «الرحله» است.

کتاب زیادی تألیف نموده، و برخی از آنها را به طبع رسانید، از آن جمله است: ۱- اربعین هاشمیّه ۲- اخلاق ۳- تفسیر قرآن مجید، تاکنون پنج مجلد آن به طبع رسیده (۱) ۴- سیر و سلوک، به نام روش اولیاء ۵- مخزن اللثالی، در مدح حضرت مولی الموالی (علیه السلام) ۶- معاد یا آخرین سیر بشر ۷- النفحات الرحمانیه فی الواردات القلییه ۸- روش خوشبختی؛ و غیره.

محمد علی خان رشتی اصفهانی

معروف به معین السلطنه، مؤلف سفرنامه شیکاگو، که در سال ۱۳۱۸ شمسی در پاریس به طبع رسیده است. (۲)

حاج میرزا محمد علی خاتون آبادی

عالم فاضل محقق، متوفی در ۱۱۴۶، مدفون در تکیه خاتون آبادی ها. (۳)

حاج شیخ محمد علی یزدی

اشاره

عالم فاضل جلیل، از شاگردان آقا سید محمد باقر درچه ای، و آخوند کاشی، و جهانگیر خان و غیره بوده، در ۱۸ ربیع الاول سال ۱۳۵۰ وفات

ص: ۸۳۵

۱- نام آن مخزن العرفان است و در ۱۵ جلد به چاپ رسیده است.

۲- الذریعه ۲: ۱۸۷.

۳- وی میر محمد علی خاتون آبادی فرزند میر معصوم ثانیف متوفای ۱۳۴۶ هـ.ق است که سال فوت او اشتباه نقل شده. مدفن او در سمت چپ در ورودی اطاق مقبره میر محمد اسماعیل خاتون آبادی واقع است. وی عموی پدر میرزا عبدالحسین سید العراقین است.

یافته، در تکیه ملک مدفون گردید.

مشارالیه در یزد متولد شده، و جهت تکمیل تحصیلات به اصفهان آمده، در محله جویباره ساکن، و در یک از مساجد آنجا امامت می فرمود، و مورد وثوق قاطبه اهالی بود.

شیخ محمد یزدی

فرزند ایشان: مرحوم حاج شیخ محمد، عالم جلیل و زاهد بوده، و پس از فوت پدر در مسجد ایشان امامت می نمود، و در ۲۱ صفر سال ۱۳۷۶ وفات یافته، جنب پدر مدفون گردید.

سید محمد علی حسینی اصفهانی

ابن محمد اسماعیل حسینی بیرجندی، عالم زاهد، مولف رساله در صبح و شفق، و متوفی به سال ۱۳۰۵. (۱)

ملا محمد علی خوانساری

فرزند محمد باقر، عالم واعظ، در ۱۴ ربیع الاول ۱۳۵۰ وفات یافته، در جنب استاد خود جهانگیر خان قشقائی مدفون گردید.

(۲)

ص: ۸۳۶

۱- به نوشته مرحوم همایی وی از علما و مدرسان بزرگ ریاضی و از شاگردان برگزیده ملا علی محمد علی اصفهانی بوده است. ر.ک: تاریخ علوم اسلامی: ۱۴۸-۱۴۹.

۲- برای شرح حال او رجوع شود به تاریخ اصفهان (تکایا و مقابر) همایی: ۲۷۹-۲۸۰.

حاج سید محمد باقر بن محمد بن رحیم حسینی.

عالم فاضل ادیب زاهد، در حدود سال ۱۳۰۲ متولد گردید، و سال ها در تحصیل علوم از فقه و اصول و خصوصاً ادبیات عرب زحمت کشید، و به مرحوم حاج سید علی زنجیره فروش اختصاص یافته، از اساتید فن تجوید و قرائت در اصفهان به شمار می رفت، و پس از فوت استاد خود در مسجد تلّ عاشقان حوزه قرائت دائر نموده، و مدتها نگارنده از محضرش مستفید می شد.

نسب ایشان از طرف مادر به سید اسماعیل طیب می رسد که در عهد صفویّه از مشهد به اصفهان منتقل شد، و اولادش در این شهر ساکن بودند.

مرحوم حاج سید محمد حکیم باشی جدّ مادری او از اطّابای معروف، و به حذاقت و مهارت مشهور بود، در حدود سال ۱۳۲۴ وفات یافته.

مرحوم عریضی را تألیفاتی است، از آن جمله است:

۱- حواشی بر قرآن مجید، در تفسیر و لغت و تجوید ۲- حواشی بر شاطیّه، در تجوید ۳- کتابی در تجوید؛ و غیره.

صاحب عنوان در غروب روز شنبه ۲۶ ربیع الثانی سال ۱۳۸۳ وفات یافته، در تکیه ملک مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش را مرحوم سید علی بدیع زاده گوید:

دو مصرع هلالی و شمسی رقم زد *** پی رحلتش کلک هور سخندان

ص: ۸۳۷

ز سید محمد علی عریضی *** نبی مانده تنها علی جسته مهمان

میرزا محمد علی امام جمعه

فرزند میرزا جعفر بن حاج میر سید محمد.

عالم فاضل محقق، در حسن اخلاق و آداب معاشرت و فضایل و کمالات ممتاز بوده، مدت چهار سال امام جمعه اصفهان بود. (۱)

کتب و رسائل چندی تألیف نموده، از آن جمله است:

۱- رساله در جواز تقلید میت ۲- رساله در کفایت هر غسل از وضو؛ و غیره.

قبل از غروب آفتاب روز ۲ شنبه ۱۹ ربیع الاول سال ۱۳۰۰ وفات یافته، در مقبره مجلسی مدفون گردید. قبرش در اول سکوی وسط می باشد. (۲)

ماده تاریخ وفاتش را حاج میرزا علی انصاری گوید:

«گفت انصاری قد غاب الامام»

میرزا محمد علی خان فروغی

فرزند میرزا محمد حسین خان ادیب ذکاء الملک.

از نویسندگان معروف، و فضیلا مشهور، و سیاستمداران و وزرای

ص: ۸۳۸

۱- محدث قمی می نویسد: این سید جلیل عالم عامل فقیه محدث تلمیذ میر محمد رضا و حاج حسین علی تویسرکانی است و صاحب تصنیفاتی است از جمله رساله منجزات مریض. منتهی الامال ۲: ۱۶۷.

۲- رجال اصفهان: ۱۱۷.

عصر حاضر، نمونه کامل وزرا و صدور زمان های سابق، چون خواجه نظام الملک و دیگران می بود [!].

در فضل و ادب و شعر و حکمت و تاریخ و ریاضی کم نظیر می بود.

در ۲۲ جمادی الثانیه ۱۲۹۴ متولد، و در ۱۸ ذی قعده ۱۳۶۱ در طهران وفات یافت. (۱)

کتب زیر از اوست:

- ۱- آئین سخنوری ۲- اصول علم ثروت ۳- اندیشه های دور و دراز ۴- تاریخ ملل مشرق ۵- پیام به فرهنگستان ۶- تاریخ رم
- ۷- تاریخ مختصر ایران ۸- تاریخ مختصر دولت روم قدیم ۹- تاریخ شعرا ۱۰- تاریخ ساسانیان ۱۱- تاریخ قرن ۱۹ میلادی
- ۱۲- ترجمه فنّ سماع طبیعی از ابن سینا ۱۳- تصحیح کلیات سعدی ۱۴- حکمت سقراط به قلم افلاطون ۱۵- حقوق اساسی
- ۱۶- سیر حکمت در اروپا، در سه مجلد ۱۷- فهرست رجال بزرگ ممالک ۱۸- مختصر شاهنامه؛ و غیره.

تذکر: در این کتاب از وزرا و سیاستمداران به نام کسانی اشاره شده است که علاوه بر مقام وزارت، از جنبه علمی و ادبی نیز معروفیتی داشته اند، و شهرت علمی آنها بر سیاستشان غلبه داشته است.

میرزا محمد علی طباطبائی اصفهانی

ابن عبدالکریم طیب حاذق، مؤلف کتاب «راحه الانسان» در طب به

ص: ۸۳۹

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۳۵۹.

حاج سید محمد علی مبارکه ای

فرزند آقا سید علی امام جمعه، فرزند محمد علی بن علی موسوی.

عالم فاضل، و واعظ کامل، از مشاهیر اهل منبر اصفهان، بلکه از مشاهیر خطبا و گویندگان ایران.

در ۱۷ ذی حجه الحرام ۱۳۱۶ در مبارکه از قرار لنجان متولد شده، در اصفهان و طهران و خراسان نزد اساتید معروف تحصیل نموده، مدتی در ایران و هندوستان مسافرت ها نموده، و از فضلا و دانشمندان هر شهر و دیار استفاده علمی نموده، واعظی شیرین بیان، و گوینده ای فصیح زبان بود.

کتب و رسائل زیادی نوشته، از آن جمله است:

- ۱- اسرار حج ۲- اسرار و فلسفه احکام ۳- اسلام خالص ۴- انوار السعاده، در فضیلت بنی هاشم ۵- تاریخ اصفهان، در ۵ مجلد
- ۶- تاریخ امکنه و بلدان، که سفرنامه است ۷- تاریخ زندگانی پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) ۸- تحصیل الثمن، در شرح حدیث حبّ الوطن ۹- ثمرات العلوم ۱۰- جامع العلم، در چهار مجلد ۱۱- جنّه الابداء در آداب ۱۲- دیوان اشعار به تخلص «صفائی» ۱۳- دانشوران اصفهان، در ۶ مجلد ۱۴- راهنمای ریاضیات ۱۵- سرادق دوشیزگان، در حجاب [مطبوع] ۱۶- سفرنامه غرب ۱۷- سوانح العمر ۱۸- صراط المستقیم، در نماز، مطبوع ۱۹- کشف

ص: ۸۴۰

المهمات فی سموم المهلكات، در ۴ مجلد ۲۰- كشف الغیب ۲۱- مرآت الغیب ۲۲- منهج القویم ۲۳- مثنوی سقراطیه، در عرفان ۲۴- مواعظ ۲۵- نور الانوار، در اولاد حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام)، مطبوع ۲۶- نور القدسی، در احوال [علامه] مجلسی؛ و غیره. (۱)

مشارالیه داماد عالم جلیل حاج میرزا محمّد باقر تویسرکانی بوده، و در قبل از ظهر روز جمعه ۷ رجب سال ۱۳۶۵ به مرض سخته وفات یافته، در بقعه تکیه تویسرکانی مدفون گردید.

مولی محمّد علی جامی

فرزند عین علی فروشانی. عالم فاضل، ادیب کامل، و شاعر متبحر، از اعقاب شیخ حرّ عاملی، در سال ۱۲۲۰ در قریه فروشان (۲) وفات یافته.

وی را منظومه ای است نظیر «حملة حیدری»، مشتمل بر احوالات حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در بحر تقارب، قریب بیست و پنج هزار بیت. [به نام جام گیتی نما]

میرزا محمّد علی ملا باشی

فرزند میرزا نصرالله. عالم فاضل، در شنبه ۲۵ شعبان ۱۲۸۷ وفات

ص: ۸۴۱

۱- رجال اصفهان: ۳۶ شعرای معاصر اصفهان: ۳۱۳.

۲- الذریعه ۵: ۲۵، مخزن الادب راجی نسخه خطی.

یافته، در ایوانچه بالای حوض، در تکیه مادر شاهزاده مدفون شد. (۱)

ماده تاریخ وفاتش این است:

بنوشت وحیدی از پی تاریخش *** در کوی محمد و علی گشت مکین

میر محمد علی مازندرانی

اشاره

فرزند سید محمد شاهان دشتی موسوی. علامه جلیل فقیه زاهد، در حدود سال ۱۲۲۰ در اصفهان متولد گردید، و در این شهر تحصیلات خویش را نزد حاجی کلباسی و سید حجه الاسلام و دیگران به پایان رسانید، در مسجد قطبیه امامت و تدریس می نمود، و در سال ۱۲۸۸ وفات یافته، جنازه به نجف منتقل گردید. و در وادی السلام مدفون گردید.

کتب زیر از آثار اوست:

۱- ترجمه اکمال الدین صدوق ۲- ترجمه جلد هشتم بحار ۳- ترجمه جلد دهم بحار ۴- مبانی الاحکام، در طهارت و صلاه و حج؛ و غیره.

مشارالیه سه دوره بحار الانوار، و یازده مرتبه مجلد دهم آن را به خط زیبای خویش نگاشته است.

پدرش: سید محمد بن عبدالله بن اسماعیل بن حسین موسوی معروف به میرزا بابائی نیز از علمای کاملین [و از شاگردان آقا محمد بیدآبادی]

ص: ۸۴۲

۱- وی فرزند میرزا نصیر ملاً باشی، و خود از علمای اصفهان بوده، فرزندش نصیرالدین میرزا محمد نصیر در سنه ۱۳۲۸ وفات کرد، چنان که در دیوان ذوقی شاعر نوشته. ر.ک: مکارم الآثار ۸: ۲۸۲۰.

بوده، و در سال ۱۲۴۸ وفات یافته، قبرش در وادی السلام می باشد.

فرزندش: سید عبدالله نیز عالم فاضل، و امام مسجد قطیبه بوده (فرزند دیگرش سید حسن [موسوی مازندرانی] می باشد) و دو فرزند پسر داشته:

۱- آقا میرزا محمد ابراهیم آل رسول

عالم فاضل، امام مسجد شمس آباد، متوفی در ۱۳۵۶، مدفون در تکیه ملک، و سپس در ۱۳۶۳ به نجف منتقل گردیده، در جنب پدر و جدّ خود مدفون گردید.

۲- حاج سید محمد علی معین الاسلام

معروف به دبیر مازندرانی، از شاگردان آقا میرزا محمد هاشم چهار سوقی و دیگران بوده، (۱) در ۱۲۹۰ متولد و در شب جمعه ۱۰ شوال ۱۳۸۴ وفات یافته، در جنب لسان الارض مدفون گردید.

کتب چندی تألیف فرموده از آن جمله است: ۱- رساله در سبب ارتحال جدّش سید محمد از مازندران به اصفهان، مطبوع ۲- مفتاح الكنوز، در تعریف علم و عمل، مطبوع.

وی را باید از بنیان گزاران فرهنگ جدید در اصفهان دانست، سال ها نظامت دبیرستان علیه را داشته، و به همین مناسبت به ناظم مازندرانی شهرت یافته است.

ص: ۸۴۳

۱- رساله تألیف ایشان، و فهرست مؤلفین ۴: ۳۱۷.

فرزند سلطان محمد حسینی جزی، از شاگردان شیخ علی بن ابراهیم بن سلیمان قطیفی بحرانی، و تا سال ۹۹۵ حیات داشته، (۱) و شرح تردّدات کتاب نافع در مختصر الشرایع استاد را استنساخ نمود.

عماد اصفهانی

ابو عبدالله محمد بن صفی الدین ابی الفرج محمد بن حامد بن محمد [بن عبدالله] بن علی بن محمود کاتب اصفهانی.

ادیب کاتب، و فقیه شافعی، معروف به [کاتب اصفهانی، عماد کاتب و] ابن اخی عزیز، در شعبان ۵۱۹ در اصفهان متولد، و در اصفهان و بغداد تحصیل نموده، سال ها در نظامیه بغداد به کسب علوم پرداخته، در شام به وزارت صلاح الدین ایوبی رسیده، سرانجام در دوشنبه غره رمضان سال ۵۹۷ وفات یافته، در دمشق مدفون گردیده. (۲)

کتاب زیر از اوست:

۱- البرق الشامی، در تاریخ، در ۷ مجلد ۲- خریده القصر و جریده اهل العصر، معروف ترین تألیفات او در ۱۰ مجلد ۳- دیوان رباعی ۴- دیوان الرسائل ۵- دیوان شعر، در چهار مجلد ۶- زبده النصره، در پاریس و لندن چاپ شده است ۷- السیل علی الذیل، شرح تاریخ بغداد ۸- عتبی الزمان ۹- الفتح القسی فی الفتح القدسی، دو جلد ۱۰- نحلہ الرحله

ص: ۸۴۴

۱- الذریعه ۱۳:۱۴۵.

۲- ریحانه الادب ۴:۲۰۰، معجم الادباء.

مولی عنایه الله قهپایی

اشاره

زکی الدین بن شرف الدین علی بن محمود بن شرف الدین علی قهپایی نجفی. عالم فاضل محقق رجالی کبیر، معروف به زکی نجفی، از شاگردان: مقدس اردبیلی، و ملاّ عبدالله تستری، و شیخ بهائی و جمعی دیگر بوده، در جمیع علوم متداوله بالاخص رجال و درایه تبّخر و بصیرتی داشته. (۱)

کتاب چندی تألیف نموده، از آن جمله است:

۱- ترتیب رجال شیخ طوسی ۲- ترتیب رجال کشی ۳- ترتیب رجال نجاشی ۴- ترتیب فهرست شیخ طوسی ۵- حاشیه بر نقد الرجال میر مصطفی تفرشی ۶- مجمع الرجال، معروف ترین و مشهورترین تألیفات او که اخیراً به همت دانشمند بزرگوار و فاضل عالی مقدار صاحب تألیفات کثیره آقای حاج سید ضیاء الدین علامه فانی در اصفهان در هشت مجلد به طبع رسیده، و تاریخ تألیف ۱۰۱۶ می باشد.

میر فیض الله قهپایی

و از منسوبین به قهپایه (معزّب کوپا) است: امیر فیض الله بن غیاث الدین محمّد طباطبائی، از شاگردان مقدس اردبیلی، و از مشایخ ملاّ محمّد تقی مجلسی است. (۲) وی را تألیفاتی است، از آن جمله:

ص: ۸۴۵

۱- روضات الجنات: ۴۱۷، ریحانه الادب ۴: ۴۹۸، اعیان الشیعه ۴۲: ۲۲۵.

۲- ریحانه الادب: ۳: ۳۲۶.

حاشیه بر مبحث الهیات شرح تجرید قوشچی. (۱)

دیگر از منسوبین بدانجا است: امیر سید قاسم [بن] محمد حسنی طباطبائی. عالم محدث خبیر، (۲) از معاصرین و معاشرین و هم درسان دو نفر سابق الذکر، و استاد ملا محمد علی استرآبادی صاحب مشترکات الرجال؛ و غیره. (۳)

عوض بیک

فرزند محمد صالح بیک. ادیب شاعر، از بزرگان امرای عهد صفوی. دیوان اشعاری دارد موسوم به «سفینه الشعراء». قبرش جنب قبر میر سید علی طباطبائی نائینی در قبرستان سنی فاطمه است. (۴)

حزین گوید: عوض خان حاکم لار، معدلت شعار، و در کمال سنجیدگی و مردمی است. (۵) این شعر از اوست:

دلم را بس که چین جبهه زاهد غمین دارد *** نمی خواهم بینم روی زلفی را که چین دارد

ص: ۸۴۶

۱- به نوشته علامه طهرانی وی شاگرد سید حسین بن حیدر کرکی عاملی (از مشایخ مولی محمد تقی مجلسی) و خود از مشایخ علامه محمد باقر مجلسی است. بنابراین شاگردی او در نزد مقدس اردبیلی که در متن به پیروی از ریحانه الادب و الذریعه آمده اشتباه است، چنانچه روایت ملا محمد تقی از او.

۲- روضات الجنات: ۴۱۷.

۳- تحت عنوان: میر سراج الدین قاسم بن محمد قهپایی ذکر می شود.

۴- رجال اصفهان: ۱۸۴.

۵- تذکره حزین: ۱۸۴.

عیسی بن محمد علی اصفهانی

از فضیله‌ی قرن ۱۳، و مؤلف کتاب «سراج الانوار» فارسی، در حکایات اخلاقی و مواعظ، در بیست باب. تاریخ تألیف یا کتابت ۱۲۱۵ می باشد. از مطالعه کتاب معلوم می شود که مؤلف را از علم و دانش بهره زیادی نبوده است. (۱)

میرزا عیسی خان افتخار الحکما

فرزند میرزا موسی خان ناظم الاطباء، ادیب کامل، و شاعر فاضل، و طیب حاذق، از خاندان علم و حکمت، در ۲۰ ماه صفر سال ۱۳۲۰ در طهران وفات یافته. در ایوان مقبره ناصرالدین شاه مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش این است:

پوشید سیه چه شارق اندر تاریخ *** سومین ز عزای میرزا عیسی خان

شیخ غلام حسین شوشتری

عالم فاضل، و مجتهد زاهد، از مدرّسین معروف، و فضیله مشهور بوده، در سال ۱۲۲۲ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید. (۲)

وی از شاگردان شیخ جعفر شوشتری معروف می باشد، و خود در

ص: ۸۴۷

۱- الذریعه ۱۲: ۱۵۶.

۲- رجال اصفهان: ۲۲۳.

مجالس خصوصی منبر می رفته، و عمر خود را به زهد و تقوی به عزلت و انزوا گذرانیده است. (۱)

شیخ غلام حسین نجف آبادی

فرزند محمّد صادق نجفی روضه خوان. در کربلا- متولد گردید، و در نجف ساکن، و در کتابخانه مولی علی محمّد نجف آبادی بوده است. (۲)

کتب و رسائل عدیده تألیف نموده، از آن جمله است: ۱- سفن النجاه، در ۱۴ مجلد به عدد معصومین ۲- سفینه النجاه، در شرح حال حضرت سید الشهداء (علیه السلام)، در دو مجلد ۳- الشمس الطالعه فی ظهور صاحب الانوار الساطعه، در احوالات حضرت ولی عصر (علیه السلام) ۴- مختصر «روضات الجنّات»؛ و غیره.

صاحب عنوان در ۲۲ محرم سال ۱۳۴۵ به سنّ تقریبی ۵۰ سال وفات یافته، در نجف مدفون گردید.

میرزا غلامرضا خطاط

از خوشنویسان معروف است که خطّ نستعلیق جلی را مخصوصاً

ص: ۸۴۸

-
- ۱- مطالب فوق منقول از بلاغی است. وی می نویسد: مدفنش در ملتقای جاده سابق اصفهان به شیراز و راه تکیه کازرونی استف و سکوی مرتفعی و سنگ لوح نیم قدی دارد. وی از تلامذه مرحوم شیخ جعفر تستری معروف بوده، در مجالس خصوصی منبر می رفته، و در منزل خویش تدریس فقه می نموده و شاگردان مخصوصی داشته است و خود بیشتر به انزوا می گذرانیده، مرحوم حاج ملا حسین علی تویسرکانی از شاگردان او بوده. (رجال اصفهان: ۲۲۳).
  - ۲- مواضع مختلفه الذریعه.

بسیار عالی و درست می نوشته، و در فن کتیبه نویسی و ترکیب کلمات بی نظیر بوده، شکسته را نیز خوب می نوشته. طبع شعری نیز داشته، پاره ای از کتیبه های مدرسه عالی سپهسالار در طهران به خط اوست.

فوت او در حدود سال ۱۳۰۷ روی داده، و در صفائیه جنب ابن بابویه در شهر ری مدفون گردید. (۱)

آقا غلام علی خطاط

فرزند میرزا ابراهیم ساغر، معروف به غلام علی ثانی. (۲)

از خوشنویسان معروف است، در ۱۲ رجب سال ۱۳۲۹ وفات یافته، در مقبره سر قبر آقا مدفون گردید. مادرش دختر آقا غلام علی آتی الذکر است.

آقا غلام علی خطاط

فرزند محمّد رحیم. از اساتید فن، و از خوش نویسان معروف است، که خط نسخ و ثلث را در کمال استادی می نوشته، و از آثارش قرآن های متعددی در اصفهان و خارج موجود است. (۳)

در ۱۲۰۰ متولد، و در ماه ربیع الاول سال ۱۲۶۹ وفات یافته، در مقبره سر قبر آقا مدفون گردید، و امتیاز قبر او بر سایر قبور مجاورش، کاشی سبز رنگ است که قبر بدان مفروش می باشد.

ص: ۸۴۹

۱- تذکره خوشنویسان معاصر: ۲۵.

۲- مقدمه دیوان غمگین به قلم استاد همائی.

۳- مآثر و الآثار: ۲۸۶.

فرزندش: محمّد رحیم نام داشته. وی نیز از خوش نویسان بوده، و نواده اش: محمّد حسن خوش نویس، و فرزند او میرزا عبدالوهاب خوش نویس است که اهل فضل و خط و ادب بوده، و از پیش قدمان تأسیس مدارس جدید در اصفهان می باشد. در نزد میرزا عبدالرحیم افسر خطاط معروف مشق کرده تا به سر حدّ استادی رسیده است.

غمگین

حاج محمّد کاظم، فرزند میرزا عباس بن اسماعیل اصفهانی.

شاعر و ادیب، از رؤسای شعرای اصفهان، و صاحب دیوان مطبوع است.

در ۱۲۸۶ متولد، و در ۱۲ شوال ۱۳۵۵ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید. (۱)

غیاث الدین خلیلی اصفهانی

از خطاطین معروف عهد شاه طهماسب صفوی است. از آثارش قرآنی نفیس و مذهب است، مورخ به سال ۹۸۳ که شاه نامبرده آن را به سلطان مراد خان سوم هدیه نموده، و اکنون بر سر قبر ابو ایوب انصاری می باشد. (۲)

ص: ۸۵۰

۱- رجال اصفهان: ۱۵۳، شعرای معاصر اصفهان: ۳۳۸.

۲- پیدایش خطّ و خطاطان: ۱۲۲.

غیاث بن محمد متطبب اصفهانی

مشهور به مجلّدی، مؤلف کتاب مرآت الصحّٰه در طب، به زبان فارسی که جهت بایزید خان عثمانی در سال ۸۹۶ هجری تألیف شده است. (۱)

فاضل اردستانی

در قسمت غربی تخت فولاد در وسط یکی از باغات سکویی است که در آن چند قبر موجود است. در وسط، قبر فاضل اردستانی است.

چون خطوط آن حک شده هیچ گونه اطلاع دیگری از او نیست، و یقیناً تا چند سال دیگر آثار قبر نیز از بین خواهد رفت. [و رفت.]

فاضل سراب

اشاره

مولی محمد بن عبدالفتاح تنکابنی، معروف به فاضل سراب.

از علمای کاملین، و فقها و مجتهدین، عالم فاضل محقق زاهد عابد، از شاگردان محقق سبزواری و علامه مجلسی بوده. (۲)

در شرح حال او حکایات [= حکایت] غریبی نقل شده است که جهت اطلاع باید به رجال اصفهان و روضات و دیگر مواضع مراجعه نمود.

کتب زیر از اوست:

۱- اثبات الصانع القدیم ۲- حاشیه بر آیات الاحکام اردبیلی ۳- حاشیه

ص: ۸۵۱

۱- فهرست کتب خطی دانشکده پزشکی طهران: ۴۴۱.

۲- رجال اصفهان: ۲۵، روضات الجنّات: ۶۴۶، ریحانه الادب: ۵:۳، فوائد الرضویّه: ۵۵۰.

بر ذخیره سبزواری ۴- حاشیه بر شرح لمعه ۵- حاشیه بر مدارک ۶- حاشیه بر معالم ۷- حجّیه الاجماع و خبر الواحد * حجّیه الاخبار ۸- رساله در حکم رؤیت هلال قبل از ظهر ۹- رساله در وجوب عینی نماز جمعه، به فارسی ۱۰- رساله در نماز جمعه، به عربی ۱۱- رساله در ردّ خونند ملاّ عبدالله تونی که نماز جمعه را حرام دانسته ۱۲- سفینه النجاه در اصول دین [مطبوع] ۱۳- ضیاء القلوب در امامت؛ و غیره. (۱)

مشارالیه در روز عید غدیر سال ۱۱۲۴ وفات یافته، در اول تخت فولاد مدفون گردید.

مقبره او به تکیه فاضل سراب و جویباره ای ها معروف است. (۲)

وی را دو فرزند عالم بزرگوار بوده:

۱- مولی محمد رضا تنکابنی

در اصفهان متولد گردید، و خدمت پدر تحصیل علوم کرد، و از او

ص: ۸۵۲

۱- برخی دیگر از آثار موجود وی عبارتند از: ۱- تحریر التوحید ۲- حل شبهه جذر اصم (کلّ کلامی کاذب) ۳- شبهه المیزان ۴- فصول الأذنان و الإقامه ۵- مناسک حج ۶- رساله در نذر و تصدق ۷- ردّ شبهه قائلین به وحدت وجود ۸- حاشیه بر شرح مطالع.

۲- بر سنگ لوح مزار او آمده: قد ارتحل من دار الغرور عابراً و انتقل الی دار السرور غابراً المولی العالم العامل، و الفاضل الکامل، الجامع للمعقول و المنقول، الراسخ فی الفروع و الاصول، الذی بلغ رتبه الاجتهاد اعليها، و صعد مدارج تقويه الاعتقاد اقصیها، الموفق المؤید ابن عبدالفتاح مولانا محمد... و صار تاریخه قول الرضوان: و اجعل جنتی مثواه ۱۱۲۴.

اجازه داشته، و رغبت کامل به انشاء و شعر داشته، (۱) در شعر «رضا» تخلص می نموده. (۲)

این شعر از اوست:

هرگز طیب فکر من مبتلا نداشت *** گویا برای درد دل من دوا نداشت

۲- ملا محمد صادق تنکابنی

عالم فاضل محقق، از مشایخ اجازه، در ۱۰۸۲ متولد گردید، و نزد پدر و علامه مجلسی و جمعی دیگر تحصیل نموده، (۳) و پس از وفات [احتمالاً] در جنب پدر و برادر مدفون شده است. (۴)

بر برخی از کتب ادعیه حواشی نگاشته است.

فرزندش: شیخ محمد قاسم، قاضی مازندران بوده است.

فاضل هرندی

مولی محمد صادق، معروف به فاضل هرندی، (۵) مؤلف کتاب زاد

ص: ۸۵۳

-
- ۱- تذکره حزین: ۲۰۹ - اعیان الشیعه ۳۲: ۶۰.
  - ۲- فرزند وی شیخ محمد قاسم از مشایخ روایی سید حسین قزوینی است و خود از میر محمد حسین خاتون آبادی و میرزا محمد رحیم شیخ الاسلام نقل حدیث می کند.
  - ۳- روضات الجنّات: ۶۱۶، اعیان الشیعه.
  - ۴- برخی از مجازین این فقیه محدّث جلیل عبارتند از: ۱- سید حسین خوانساری ۲- آقا حسین لنبانی ۳- شیخ زین الدین خوانساری ۴- محمد حسین بن محمد سعید گیلانی.
  - ۵- الذریعه ۱۲: ۱۲، فهرست کتابخانه فیضیه قم: ۶۹.

الواعظین فارسی در دو مجلد. در فهرست کتب مطبوعه خان بابا مشار نامش محمد باقر هرنندی ذکر شده است، و تربیت او را هرنندی نوشته است، و کتاب در سال ۱۳۲۳ در ۱۳۲ صفحه به طبع رسیده است.

فاضل هرنندی

حاج شیخ یحیی. عالم فاضل زاهد محقق، از شاگردان آقا سید محمد باقر و آقا سید مهدی درجه ای و آقا سید محمد رضا مشهد شاهی بوده، و در اواخر عمر، صبح ها در مسجد جامع امامت می فرمود.

حواشی بر کتاب «وقایه الاذهان» استادش [آقا شیخ محمد رضا] نوشته، در غرّه شوال ۱۳۶۹ وفات یافته، در تخت فولاد [تکیه ملک] مدفون گردید.

فاضل هندی

بهاء الدین محمد [اصفهانی] بن تاج الدین حسن بن محمد لنجانی رویدشتی.

صاحب کرامات باهره، از اجله علما و فقها و مجتهدین. عالم ربانی، و فاضل صمدانی. علت شهرتش به فاضل هندی آن است که مدتی از عمر شریف خود را در کودکی در هندوستان گذرانید، لکن علما در کتابها وی را به فاضل اصفهانی وصف کرده اند. (۱)

در خدمت جمعی کثیر از علما تحصیل نموده، از آن جمله است علامه مولی محمد باقر مجلسی [و از] پدرش ملا تاجا روایت احادیث می کند.

ص: ۸۵۴

۱- رجال اصفهان: ۵۵، روضات: ۶۳۸، ریحانه ۴: ۲۸۴، الکنی و اللقب ۳: ۸.

وی از جمله کسانی است که قبل از رسیدن به سن بلوغ به مرتبه اجتهاد رسیده، و به تألیف کتب پرداخته است.

حدود ۸۰ جلد کتاب نوشته، از آن جمله است:

۱- اجاله النظر، در قضا و قدر ۲- بینش غرض آفرینش ۳- تلخیص کتاب شفا [عون اخوان الصفا] ۴- تفسیر قرآن [الکوکب الدرّی] ۵- التمهیص، در علم بلاغت. ملخص تلخیص المفتاح خطیب دمشقی ۶- جوابات المسائل [تحفه الصالح، جواب مسائل فرعیّه که مولی محمّد صالح بن عبدالله کزازی قمی شاگرد او از او نموده است.] ۷- چهار آئینه، به فارسی ۸- حاشیه شرح مواقف ۹- حاشیه شرح هدایه ۱۰- الخور البریعه فی اصول الشریعه ۱۱- رساله در عدم وجوب نماز جمعه ۱۲- زبده، در اصول دین ۱۳- حاشیه عوامل ۱۴- شرح قصیده حمیری ۱۵- شرح کافیه ۱۶- شرح ملخص التلخیص ۱۷- شرح عوامل صد گانه، غیصر از شماره قبل ۱۸- شرح زبده (از تألیفات خودش) ۱۹- شرح عقاید لنسفیه ۲۰- شرح الخور البریعه ۲۱- کشف اللثام، در شرح قواعد الاحکام، در فقه، معروف ترین تألیفات او. (۱)

سیّد علی صاحب «ریاض» و شیخ محمّد حسن صاحب «جواهر» به این کتاب اهمّیت زیاد می داده اند، و از مدارک کتب ایشان است.

ص: ۸۵۵

۱- از آثار فاضل: کشف اللثام در ۱۱ جلد، اللآلی العبقریّه فی شرح القصیده الحمیریّه، حکمت خاقانیّه، بینش غرض آفرینش، عون اخوان الصفا، الکوکب الدرّی، اجاله الفکر تصحیح و چاپ شده است. از دیگر آثار او: اثبات الواجب، کاشف اسرار الیقین من اصول الشرع المبین شرح شرح معالم الدین، تحدیق النظر فی اثبات وجوب النظر می باشد، و کتاب کلید بهشت که در متن آمده از آثار قاضی سعید قمی است.

* کلید بهشت، در اصول دین ۲۲- مناهج السویه، در شرح بر شرح لمعه، در چهار مجلد ۲۳- منیه الحررض، در معانی بیان؛ و غیره.

فاضل هندی در ۱۰۶۲ متولد، و در ۳ شنبه ۲۵ رمضان ۱۱۳۷ در زمان فتنه افغان وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید.

قبرش به فاضلان مشهور است، و عدّه زیادی از مؤمنین و مقدسین مواظبت در زیارت او دارند.

علت شهرت آن محل به فاضلان، قبر حاج ملاّ محمد نائینی در پهلوی اوست، که عالم و فاضل و صالح بوده، و خواهر حاجی کلباسی را به زوجیت داشته، و یک وقت امامت مسجد حکیم با او بود. دوّم سؤال ۱۲۶۳ وفات یافته است. (۱)

فرزندش: آقا علی رضا نام داشته. فاضل زاهد ورع تقی، اهل ریاضت و عبادت، و مواظب طاعات و عبادات بوده، و در اعتاب مقدّسه ساکن بوده است، و هم در آنجا فوت شده.

محدّث جلیل مرحوم حاجی میرزا حسین نوری در کتاب «دارالسلام» خواب های صادق به وسیله ایشان نقل می کند.

فرزند فاضل هندی، مولی محمد تقی نیز عالم و فاضل بوده است. (۲)

فاطمه رویدشتی

دختر حمیده بنت مولی محمد شریف پدرش مردی جاهل و

ص: ۸۵۶

۱- رجال اصفهان: ۵۷.

۲- اعیان الشیعه ۱۳۵: ۴۴.

بی سواد از بستگان مادر بوده، (۱) و به همین مناسبت فاطمه را به مادرش نسبت داده اند.

او نیز مانند مادر خود زنی دانشمند و عابده و زاهده بوده، و در خانواده خلیفه سلطان سمت معلمی دختران را داشته، و نیز همچون مادر، شوهری جاهل و احمق داشته است.

میرزا فتح الله خوزانی

اشاره

[به نوشته حزین:] خالی از شعور و ادراکی نبود، به هند رفته، در مهمات بعضی بنادر آن درآمد، و اکتساب مالی فراوان نموده، به وطن خود بازگشت، در ایام انقلاب و فتن به سیاست یکی از ناکسان درگذشت. (۲) (خوزان از دهات سه گانه سده ماریین می باشد)

فتح بنداری

فتح بن علی بن محمد البلداری (البنداری)، از فضلاء شیعه (۳) در قرن هفتم بوده، و کتاب «نصره الفتره» عماد کاتب را در سال ۶۲۳ مختصر نموده، و آن را «زبدۀ النصره و نخبۀ العصر» نامیده، و این مختصر در لیدن با فهرست اعلام و امم و ولایات و شهرها به طبع رسیده است.

ص: ۸۵۷

۱- اعیان الشیعه ۴۲:۲۵۶.

۲- تذکره حزین: ۲۲۰.

۳- اعیان الشیعه ۴۲:۲۶۱ و الذریعه ۱۲:۳۴.

سید کمال الدین شاه فتح الله بن هبه الله بن عطاء الله حسنی حسینی جعفری شیرازی.

از طایفه سادات شاهی شیراز، عالم فاضل، و ادیب منشی کامل، به دعوت شاه سلیمان از اردکان به اصفهان آمده، و سال ها قاضی اصفهان و شیراز و لار بوده. در سال ۱۰۹۸ در اصفهان وفات یافته [در حوالی مدفن آقا حسین خوانساری مدفون شد].

کتب زیر از تألیفات اوست:

۱- الامامه، آن را در موقع تشرف خود به مکه تألیف نموده، و مناظرات خود را با ملا عبدالرحیم مدرس مدینه طیبه بتمامه نقل نموده است. ۲- بدیع در علم بدیع، در اصفهان تألیف نموده ۳- تاریخ شاه فتح الله ۴- ریاض الابرار و غیره. (۱)

فخر الدین سعید اصفهانی

پدر شمس فخری (مؤلف «معیار جمالی») ادیب و شاعر، در قرن هشتم هجری در اصفهان می زیسته.

حاج سید فخرالدین خوانساری

فرزند سید محمد رضا تقوی. عالم فاضل، از شاگردان: آقا سید

ص: ۸۵۸

۱- اعیان الشیعه ۴۲: ۲۶۲، رجال اصفهان: ۲۲۳ مواضع مختلف الذریعه.

محمّد باقر درچه ای، و حاج میرزا بدیع درب امامی، و حاج شیخ محمّد علی مسجد شاهی، و آقا نجفی، و جهانگیر خان، و آخوند کاشی بوده، و پس از فوت مرحوم خان در مدرسه صدر تدریس و امامت می نمود.

در ۲۳ محرم سال ۱۳۴۸ وفات یافته، در اول تخت فولاد در تکیه جهانگیر خان مدفون شد.

ماده تاریخ وفاتش این است:

آه همائی کشید از دل و با صد فسوس *** از پی تاریخ گفت: شد به جنان فخر دین

فدایی

میرزا نصرالله خان، معروف به دولت یار جنگ. (۱)

از فضلالی هندوستان، و معلم ادبیات و زبان در حیدر آباد بوده، شعر می گفته، و در آن «فدایی» تخلص می نمود.

از آثارش کتاب «ترکنازان هند» به زبان دری، در چهار مجلد، مطبوع، و دیوان اشعار است.

در حدود ۱۳۰۸ فوت شده است، و ارادت خدمت رحمت علی شاه داشته.

دانشمند فرزانه آقای معلم حبیب آبادی در حاشیه «طرایق» به نقل از «ایضاح المکنون» فوت فدایی را در ۱۳۱۴ می نویسد.

ص: ۸۵۹

فروغ الدین اصفهانی

میرزا محمد مهدی بن محمد باقر بهجت، شاعر ادیب نویسنده (۱) متخلص و معروف به «فروغ» در سال ۱۲۲۳ در تبریز متولد شده، پس از تکمیل تحصیلات در دستگاه دولتی وارد شده، و در فارس و آذربایجان منصب استیفاء داشته، و به مناسبت بستگی به فریدون میرزا متخلص به «فَرخ»، خود را در همه جا فروغ فَرخی معرفی می نموده است.

مؤلف: ۱- رساله الانساب، به فارسی ۲- صحائف العالم، که در سن ۱۲۶۵ تألیف شده، و در پنج مجلد می باشد. (۲) ۳- تذکره الشباب ۴- دیوان اشعار ۵- فروغستان [مطبوع] است.

به عربی و فارسی در نهایت استادی شعر می گفته است.

فروغی اصفهانی

شاعر و ادیب، نامشک میرزا محمد، از حکمای فضلا بوده، و در مجسطی مهارت کامل داشته، در اواسط عمر به مسافرت پرداخته، با تیمور شاه افغان راه یافته، و ملک الشعرا وی شده است. (۳)

ملا فریدون

فاضل ادیب شاعر، سال ها در شیراز به تحصیل مشغول بوده، سپس به اصفهان آمده و در خدمت آخوند ملا رجب علی تبریزی به تکمیل

ص: ۸۶۰

۱- ریحانه الادب ۱: ۲۹۷، مجمع الفصحاء ۲: ۳۹۶.

۲- اعیان الشیعه ۴۲: ۲۷۲.

۳- مجمع الفصحاء ۲: ۳۸۳.

تحصیلات پرداخته، در محله شمس آباد ساکن، و پس از فوت، در تخت فولاد در جوار استاد خود مدفون گردید. (۱)

حاج سید فضل الله حجازی حسینی قمیشه ای

عالم فاضل زاهد، و ادیب شاعر متخلص به «حجازی».

در ۲۰ صفر ۱۳۱۸ در شهرضا متولد شده، در اصفهان و قم و مشهد و نجف نزد اساتید فن تحصیل نموده، که از آن جمله است در اصفهان: آقا شیخ علی یزدی، و آقا سید محمد نجف آبادی، و حاج میر محمد صادق احمد آبادی، و آقا شیخ محمد حکیم خراسانی؛ و در مشهد نزد حاج آقا حسین قمی، و آقا میرزا مهدی اصفهانی، و میرزا عبدالجواد ادیب نیشابوری، و سید آقا بزرگ حکیم مشهدی؛ و در قم نزد حاج فاضل، و آقا سید محمد تقی خوانساری و غیره. (۲)

سال ها در شهرضا ساکن، و مرجع امورات شرعی، و مورد توجه و عنایت قاطبه طبقات بوده.

سرانجام در سال ۱۳۸۷ وفات یافته، در آنجا مدفون گردید.

از آثارش کتاب: المآثر الحجازیه است که به طبع نرسیده، و دیگر: دیوان اشعار.

توضیح: «قافله دل» یا «کاروان حقیقت» نام کتابی است از تألیفات صفر علی فرزند آخوند ملا محمد، متولد سال ۱۲۹۶ خورشیدی در

ص: ۸۶۱

۱- تذکره نصرآبادی: ۱۹۸، رجال اصفهان: ۲۲۴.

۲- قافله دل: ۸۹ - سالنامه شهرضا: ۴۱.

لطف آباد در گز، در مرز شوروی.

مشارالیه از کارمندان اداره قند و شکر شهرضا بود.

مردی ادیب و شاعر و ساده لوح و خوش طینت بود. در سال ۱۳۸۶ در شهرضا وفات یافته، در صحن امام زاده مدفون گردید.

کتب زیر از اوست:

۱- آه از کرب و بلایت ۲- پانزده بهمن ۳- حوادث ده ساله ۴- سیاحت نامه ناصح ۵- قافله دل.

شیخ فضل الله اعضادی خوانساری

فرزند ملا محمد قاسم بن ملا محمد صالح.

عالم فاضل حکیم فقیه محقق مدرس (۱) از اجله مجتهدین اصفهان، که عمری را به عزلت و انزوا و اعراض از مردم دنیا به سر برد.

در خوانسار متولد، و در اصفهان تحصیلات خویش را به سر برده، در منزل تدریس می نمود، و جمعی از افاضل طلاب از محضرش مستفید می شدند.

در شعبان ۱۳۶۰ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید.

قاضی فضل خنجی اصفهانی

ابن روز بهان معروف به باشا و ملقب به امین.

ص: ۸۶۲

۱- رجال اصفهان: ۲۲۴.

فقیه ادیب ناصبی [؟] متعصب. وی را کتب و رسائلی است، (۱) از آن جمله است:

۱- ابطال الباطل، در ردّ نهج الحق علامه [حلی] و آن را علامه فقیه شهید قاضی نور الله شوشتری ردّ نموده، و آن را احقاق الحق نامید ۲- المقاصد در علم کلام [۳- شرح صلوات بر چهارده معصوم]؛ و غیره.

استاد فولاد

فرزند استاد شجاع الدین حلوی. عارف فاضل، متوفی در ۹۵۹، قبرش جنب غسالخانه مقابل تکیه خاتون آبادی ها.

در برخی از کتب برای او کراماتی نقل کرده اند.

قبرستان فعلی اصفهان در زمان صفویه به نام مزار بابا رکن الدین شهرت داشته، و پس از این تاریخ به تخت فولاد شهرت یافته است.

مرحوم انصاری در تاریخ اصفهان و ری گوید: فولاد از فرماندهان قشون فخرالدوله دیلمی بوده، و پسرش در سال ۴۰۷ یاغی شده، و به مدد منوچهر بن قابوس ری را حصار داده، و مجبوراً تولیت اصفهان را به وی دادند، و تخت فولاد منسوب به پدر اوست، که دلیری رشید بود، و تختی سنگی ساخته و بر آن می نشست، و تا زمان پدر مؤلف، آن تخت سنگی بود، کشتی گیران از زمان معتمد در آن نقطه کشتی می گرفتند، و چون دیگر مبانی، اتباع ظلّ السلطان از میان بردند.

ص: ۸۶۳

۱- روضات الجنّات: ۵۲۴، روضات الجنان حافظ حسین کربلائی تبریزی، رجال حبیب السیر: ۲۴۸.

میرزا عبدالحسین بن ملا محمد علی طبسی. (۱)

پدرانش اهل قریه رقه تون بود، و پدرش امام جمعه طبس بوده است.

در اصفهان متولد، و در این شهر تحصیل نموده، در شیراز خدمت سید معصوم علی شاه رسیده، به توبه و تلقین ارشاد یافته، ریاضت ها کشیده، و از مرتبه ارادت به خلافت رسیده، و لقب فیض علی شاه یافته، به اتفاق مراد خود به اصفهان آمده، علی مراد خان زند نسبت به او ارادت یافته، تکیه فیض را به نام او بنا نموده، در آنجا به ارشاد و هدایت پرداخته، تا سال ۱۱۹۴ وفات یافته، در تکیه خود مدفون گردید.

نور علی شاه

فرزندش: میرزا محمد علی ملقب به نور علی شاه، عالم فاضل عارف ادیب شاعر، از اقطاب سلسله نعمت اللهیه است.

در اصفهان متولد شده، و در شیراز به اتفاق پدر خدمت سید معصوم علی شاه رسیده، و مرید و سر سپرده او شده، سال ها به عنوان سیر و سیاحت در اطراف شهرها و بلاد گشته، و بساط ارشاد و تصوّف گسترده. خوش روی و زیبا رخ بوده، و از علوم ظاهری نیز نصیبی کامل داشته.

شرح زندگی او معروف، و در بیشتر کتب مضبوط است، طالبیت مراجعه نمایند. (۲)

ص: ۸۶۴

۱- بستان السیاحه، رجال اصفهان: ۶۰، طرایق الحقایق ۸۴:۳.

۲- طرایق ۸۹:۳، مکارم الآثار ۴۴۳:۲، ریاض العارفين: ۵۶۱، اعیان الشیعه ۳۴:۵۰.

در ۱۲۱۲ در موصل وفات یافته، قبرش در جوار مرقد منسوب به حضرت یونس (علیه السلام) می باشد.

کتب زیر از اوست:

۱- تفسیر سوره بقره، منظوم ۲- تفسیر خطبه البیان ۳- جامع الاسرار، به طرز گلستان ۴- جنّات الوصال، مثنوی ۵- دیوان اشعار
۶- دیوان غزلیات، دو جلد ۷- رساله در اصول و فروع ۸- رساله در کیمیا ۹- رساله در مواعظ ۱۰- کبرای منظوم ۱۱- مشکاه
النجاه؛ و غیره.

در ریاض العارفین درباره او گوید: مریدان چندان در جلالت قدر و محاسن وی سخن راندند که حد ندارد.

فیض علی شاه ثانی

میرزا محمد صادق نمازی شیرازی فرزند محمد جواد.

عارف کامل، (۱) در اصفهان متولد شده، و چون پدرش از تجّار بود، خود نیز سال ها تجارت می کرده. خدمت حاج محمد
کاظم سعادت علی شاه رسیده و مجذوب گشته، و پس از فوت او روانه گناباد شده، خدمت حاج سلطان محمد رسیده و
تجدید عهد نموده، در سال ۱۲۹۷ مآذون به ارشاد شده و فیض علی لقب یافته، در اصفهان دستگاه ارشاد گسترده، و با اعیانیت
و تجمل از فقیرات و مریدان پذیرایی می نموده است.

در ذی قعدة ۱۳۰۱ وفات یافته، جنب فیض علی شاه اول مدفون گردید.

ص: ۸۶۵

۱- رجال اصفهان: ۶۰، طریق الحقایق: ۲۵۳.

مشارالیه برادر علامه جلیل حاج میرزا فتح الله شریعت [شیخ الشریعه اصفهانی]، بوده و به همین علت او را طریقت می گفته اند.

جمعی از علما و عرفا و صوفیه در اطراف بقعه او مدفونند.

ذیلاً به نام برخی اشاره می شود:

۱- سید محمد حسین، عالم فاضل ادیب، فوت ذی حجه ۱۲۲۵.

۲- سید محمد علی، فاضل زاهد، فوت ۱۱ ربیع الثانی ۱۲۲۶.

۳- میرزا مرتضی بن میرزا محمد حسین سررشته، ادیب عارف، فوت رجب ۱۳۵۵.

۴- سید محمد هادی بن سید محمد حسین، عالم فاضل جلیل، فوت شوال ۱۲۳۱.

۵- آقا محمد هاشم خطاط

شکسته نویس، از اساتید بزرگ خط، در اواسط عمر آنچه نوشته است با قطعات درویش عبدالمجید خبره فن تمیز نتوانستند گذاشت.

در خدمت آقا صابر علی و جمعی دیگر از عرفا فضائل و آداب عرفان کسب نموده، مدت هشت سال در شیراز در خدمت رحمت علی شاه بوده. از گفته های عرفانی اوست: «تا کسی انسان کامل را ندیده هیچ ندیده».

بیشتر از هفتاد سال عمر کرده، در ماه صفر ۱۳۰۶ وفات یافته، در بقعه فیض مدفون گردید. (۱)

ص: ۸۶۶

۱- رجال اصفهان: ۶۰- طرایق الحقایق ۳: ۴۱۶ - نابغه علم و عرفان: ۳۱۹.

برادرش: آقا محمد جعفر نیز عارف و فاضل بوده، و در اسلامبول تجارت می نمود، و هم در آنجا وفات یافته است.

او غیر از آقا محمد هاشم لؤلؤی اصفهانی فرزند محمد صالح معروف به بزرگ می باشد. وی نیز از اساتید مسلم خط نسخ در قرن ۱۲ و ۱۳ بوده، و آخرین (۱) اثرش مورخ به سال ۱۲۱۲ می باشد. فرزندانش به یزد منتقل شده اند.

شیخ قاسم زاهد

اشاره

از علما و زهاد زمان خود بوده، در سال ۱۱۴۵ وفات یافته، جنب فاضل هندی (۲) مدفون گردیده.

ماده تاریخ وفاتش این است:

از دهر چو شیخ قاسم زهد شعار *** بگرفت ز امر حق به فردوس قرار

تاریخ وفات او رقم زد خادم *** آسود ز عفو قاسم جنت و نار

برخی وی را ملاً محمد قاسم بن حاج محمد حسن کلباسی می دانند، و اشتباه است. وی نیز از علمای راسخین، و زاهد و عابد بوده؛ و در قرن سیزدهم می زیسته، و ظاهراً در نجف از دنیا رفته است.

ص: ۸۶۷

۱- کارنامه بزرگان ایران: ۲۲۸ - طرایق الحقایق: ۳: ۱۸۴.

۲- رجال اصفهان: ۲۲۴.

میر محمد قاسم قهبائی

میر سراج الدین قاسم بن محمد قهبائی طباطبائی، از مشایخ علامه مجلسی، و از شاگردان شیخ بهائی و [مشایخ] مولی ابوالقاسم بن محمد گلپایگانی بوده، وی را تألیفاتی است، (۱) از آن جمله است: ۱- تعلیاتی بر کتب رجال ۲- رساله در مسأله بداء ۳- رساله در فلاح؛ و غیره. (۲)

ابی محمد قاسم بن محمد دیمرتی اصفهانی

ادیب نحوی لغوی، مؤلف کتاب ۱- الابانه ۲- تفسیر الحماسه ۳- تقویم الالسنه ۴- تهذیب الطبع، در نوادر لغت ۵- غریب الحدیث؛ و غیره. (۳)

قتیبه بن مهران آزادانی

از قراء معروف، راوی کسائی است. (۴) فوتش در سال ۲۰۰ روی داده، قبرش در بقعه شیخ شهاب الدین آزادانی عارف قرن نهم هجری است. در تاریخ الخلفاء (۳۳۳) گوید: قتیبه بن مهران صاحب الامامه.

قربان علی قهفرخی چهارمحالی

از سلسله میرزا علی ثابت علی قهفرخی، از جمله کسانی است که

ص: ۸۶۸

۱- روضات الجنّات: ۴۱۷ الذریعه، فوائد الرضویه: ۳۶۳، اعیان الشیعه ۹: ۴۳.

۲- وی پدر میر محمد سعید قهبائی صاحب مفاتیح الکلام است.

۳- روضات الجنّات: ۵۲۶.

۴- رجال اصفهان: ۲۲۵، اخبار اصفهان.

خدمت رحمت علی شاه شیرازی رسیده، و دارای جذبات و جلوات بوده است. (۱)

امیر قطب الدین علی باب الدشتی

در جنب مسجد قطیبه در خیابان شاه اصفهان گنبدی است، و در آن قبری است منسوب به: امیر قطب الدین، لکن کتیبه به نام امیر مجد الدین اسماعیل بن مظفر بن مسعود باب الدشتی، و تاریخ فوتش ۹۵۵ می باشد.

مسجد از آثار باستانی اصفهان، و بانی آن امیر قطب الدین آن را در سال ۹۳۰ بنا نموده، بنابراین، بقعه در جنب مسجد ساخته شده، کتیبه های آن به خط ابو سعید امامی می باشد. (۲)

میرزا قیصر بید آبادی

شاعر ادیب در قرن سیزدهم هجری است. (۳) این دو شعر از اوست:

هنگام صبح چائی و شیر خوش است *** در وقت نهار قند و سر شیر خوش است

چون عصر شود دوباره چایی نیکوست *** در آخر شب صدای کفگیر خوش است

ص: ۸۶۹

۱- طرایق الحقایق ۳: ۱۸۹.

۲- رجال اصفهان: ۹۰، گنجینه آثار تاریخی اصفهان: ۳۸۰.

۳- مخزن الادب راجی نسخه خطی.

ملاً صادق ذاکری سدهی گوید:

اندر دل شب ناله شبگیر خوش است *** در وقت سحر توبه ز تقصیر خوش است

مطلوب سحرگهان بود استغفار *** چون فجر دهد صدای تکبیر خوش است

سید کاظم اصفهانی

مشهور به آقا میرزا. عالم ثقه صالح زاهد تارک دنیا، و مولع در جمع کتب، تمام همت او در گرد آوردن کتب، و ترویج آنها، و تکثیر نسخ آن بوده. کتابخانه اش در نجف بلکه در جمیع بلاد بی نظیر بوده، نسخ نفیس و اصلیه بسیار از قبیل: ریاض العلماء، و جامع الرواه، و تأویل الآیات و غیره نزد او موجود بوده. در سال ۱۳۱۱ در سامرا وفات یافته، کتابخانه اش فروش رفته، و کتب متفرق گردید. (۱)

آقا محمد کاظم واله اصفهانی

ادیب عارف فاضل، و حکیم شاعر، سال ها در عراق عرب ساکن، و تحصیل فضل و کمال نموده، به وطن خود مراجعت کرده، در مدرسه جدّه ساکن شده، عموم مردم از شریف و وضیع به وی ارادت داشته، و در احترام او و استفاده از کمالاتش سعی می نمودند.

ص: ۸۷۰

مرحوم صدر اصفهانی به خصوص وی را مورد عنایت و توجه قرار داده، و جهت او تکیه ای در اول تخت فولاد بنا نهاد که آن را به مناسبت تخلص او «والهیّه» نامیدند.

در ۱۲۲۹ وفات یافته، در صحن تکیه خود در بقعه ای مخصوص مدفون گردید. (۱)

مرحوم واله علاوه بر فضایل سابق الذکر، در نوشتن خط نسخ و شکسته و رقاع استاد بوده، و سنگ قبر به خط خود اوست. درباره حسن سلیقه و ظرافت طبع او داستانها نقل می کنند. ملاقات او با مهدی بیگ شقاقی در حدیقه الشعراء مذکور است، و داستان او با حاج محمد ابراهیم امین الرعایات در مقدمه دیوانش مضبوط؛ طالبین مراجعه کنند.

سید محمد کاظم موسوی اصفهانی

شاعر فاضل ادیب، متخلص به «خلیل» مؤلف گلزار خلیل، مثنوی در مصائب به زبان اردو، و مطبوع در لکنهو هندوستان. (۲)

حاج میرزا محمد کاظم طالقانی

فرزند سید حسین. عالم زاهد فاضل، متوفی به سال ۱۱۱۷، قبرش در خارج تکیه میرزا رفیعا بوده؛ و اکنون جزو اراضی فرودگاه می باشد. (۳)

ص: ۸۷۱

۱- مجمع الفصحاء: ۵۵۹، مقدمه دیوان اشعار، رجال اصفهان: ۲۳.

۲- الذریعه ۱۸: ۲۱۶.

۳- رجال اصفهان: ۲۲۵.

میرزا کاظم الفت

میرزا کاظم بن زین العابدین بیگ نوری اصفهانی، از شعرای بزرگ، متخلص به «الفت» بوده، و شعر به خوبی و استادی می سروده است. (۱)

مولی محمد کاظم کاشانی

ابن محمد صادق اصفهانی. عالم فاضل محقق، (۲) در ۱۲۰۵ متولد، و در ۱۲۷۳ وفات یافته، در نزد سی نفر از بزرگان علم و ادب تحصیل نموده، و جمعی کثیر حدود دویست نفر از محضر او مستفید شده، و مدت سی سال به فصل دعاوی و اصلاح بین الناس اشتغال داشته؛ تألیفاتی دارد: ۱- سوانح العمری ۲- شرح روضه البهیة؛ و غیره. (۳)

ملا محمد کاظم

فرزند آخوند ملا محمد علی، عالم فاضل متوفی به سال ۱۲۷۰ و مدفون (۴) در خارج بقعه مجلسی در جنب مسجد جامع اصفهان.

آخوند ملا کاظم بید آبادی

فرزند مشهدی نصرالله. عالم فاضل زاهد ادیب شاعر، در حدود سال

ص: ۸۷۲

۱- مآثر و الآثار: ۲۹۱.

۲- الذریعه ۱۲: ۲۵۴ و ۱۳: ۲۹۵.

۳- وی محمد کاظم بن حاج محمد صادق بن حاج محمد رضا اصفهانی متخلص به «رحمت» است از شاگردان ملا محمد اسماعیل در کوشکی واحد العین. ر.ک: تراجم الرجال ۳: ۳۶۳.

۴- رجال اصفهان: ۱۲۹.

۱۲۹۸ متولد گردیده، و نزد جمعی از علمای اصفهان تحصیل نموده، سپس به نشر احکام و ترویج دین و اقامه جماعت پرداخته، در ۲۱ محرم سال ۱۳۶۷ وفات یافته، (۱) در صحن تکیه مرحوم بروجردی در تخت فولاد مدفون گردید.

کتب زیر از اوست:

۱- اربعین ۲- دیوان اشعار ۳- ذخیره المحشر، در شرح باب حادی عشر؛ و غیره.

محمد کریم مازندرانی

ابن محمد امین بن محمد سعید بن مولی صالح مازندرانی اصفهانی، عالم فاضل.

* کمال الدین اصفهانی (۲) عالم فاضل، مؤلف کتاب «قوسیّه» در لغز. (۳)

سید کمال الدین عاملی موسوی

ابن سید حیدر، پدرش از جیل عامل به اصفهان (۴) منتقل شده، و مشارالیه در این شهر متولد گردید، عالم و فاضل و محقق صاحب شهرت و مقام بوده.

ص: ۸۷۳

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۳۸۴.

۲- وی خلاق المعانی کمال الدین اسماعیل شاعر شهیر است.

۳- الذریعه ۲۰۷:۱۷.

۴- اعیان الشیعه ۱۵۷:۴۳.

وی پدر سید بدر الدین عاملی است.

خانندان او عموماً اهل علم و فضل و کمال بوده، و از قرن یازدهم در اصفهان سکونت داشته اند.

کمال الدین اصفهانی

ابن محمد بن جمال الدین. عالم فاضل ادیب محقق، متوفی در ربیع الاول ۹۳۵، قبرش در کنار دیوار شرقی قبرستان آب بخشان (۱) تا این اواخر موجود بود.

گدا علی قاری

فرزند ابی الفتح قاری اصفهانی. از مطلعین به علوم قرآن و تجوید، (۲) و مؤلف کتاب لؤلؤه القرآن به فارسی در خواص آیات قرآن از طریق اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام) می باشد. (۳)

گلبار

یا گلبار، که آن را جلبار نیز گویند، و اکنون نام یکی از محلات اصفهان

ص: ۸۷۴

۱- رجال اصفهان: ۱۴۶.

۲- الذریعه ۱۸: ۳۸۳.

۳- بنا به تحقیق فاضل محترم آقای نصراللهی در ضلع جنوب شرقی قبرستان بزرگ مصلی مدفون است، و بر سنگ لوح مزار او چنین آمده: وفات مرحوم مغفور علامی فهّامی، قاری کلام الله، ملا گدا علی ابن مرحوم ابوالفتوح اصفهانی به تاریخ غره شهر ربیع الاول سنه ۱۱۳۴.

است. این تسمیه به جهت سکونت یا دفن یکی از سادات بزرگ است، نامش: سید علی [بن جلال الدین محمد]، معاصر شاهرخ بوده، (۱) و در کتب تاریخ از اهمیت و شخصیت او مطالبی نقل شده، و نسب او به جناب حسن افطس فرزند علی الاصر بن الامام السجاد (علیه السلام) می رسد.

گلزار

اشاره

آقا رجب علی گلزار فرزند حاج ملا حسین. ادیب فاضل شاعر ماهر، متولد در ۱۳ رجب ۱۳۰۲، و متوفی در ۱۹ رجب ۱۳۶۶، مدفون در تخت فولاد در تکیه ای به نام خود.

در خانواده علم و روحانیت بزرگ شده، و در خدمت پدر و جمعی دیگر مقدمات علوم عربیت و ادب را آموخته، (۲) در انجمن های ادبی شرکت داشته، دیوانش به طبع رسیده است.

فایده: ذیلاً به نام چند نفر مدفونین در تکیه گلزار اشاره می شود:

۱- آقا سید جعفر خاکشیر

فرزند سید اسماعیل موسوی متخلص به «خاکشیر» شاعر و ادیب، (۳) در حدود ۱۳۰۰ متولد، و در ۲۶ ذی قعدة ۱۳۷۵ فوت شده، دیوانش به طبع رسیده، و شاعر در آن هزل را بر دیگران فنون پسندیده.

ص: ۸۷۵

۱- رجال اصفهان: ۱۸۲.

۲- شعرای معاصر اصفهان: ۳۹۹.

۳- شعرای معاصر اصفهان: ۱۶۹.

۲- حاج آقا رضا سادات

فرزند آقا میرزا حسن دکمه چین. عالم فاضل، امام جماعت مسجد علی قلی آقا، در بعدازظهر چهارشنبه ۷ جمادی الثانیه ۱۳۷۸ وفات یافت.

۳- آقا سید عبدالوهاب سینی

فرزند سید محمد علی حسینی. واعظ صالح، متوفی در رجب ۱۳۷۷، مدفون در جنب برادر [سید مهدی بدری].

۴- آقا سید علی برزانی

عالم فاضل [مجتهد] زاهد، فوت ۱۳۶۹، قبرش در بقعه وسط تکیه.

۵- آقا شیخ علی فقیه فریدنی

فاضل ادیب، مدرس مدرسه جده، از شاگردان: آقا سید محمد باقر درچه ای، و آخوند کاشی، و جهانگیر خان، و آقا سید محمد نجف آبادی و دیگران بوده، اخیراً رئیس دادگاه تحقیق اوقات شد.

فوتش در ۳ شنبه ۳ ذی حجه ۱۳۷۳ روی داد.

۶- شیخ غلام حسین یزدی آبشاهی

ابن ملا علی اکبر. عالم فاضل، ساکن مدرسه جده، شاگرد آقا نجفی و آخوند گزی؛ فوتش در جمادی الثانی ۱۳۷۲ روی داد.

ص: ۸۷۶

۷- حاج سید مهدی بدری

ابن محمد علی سینی حسینی بدری، عالم فاضل زاهد معمر، شاگرد آقا سید محمد باقر درچه ای. فوتش در صبح ۳ شنبه ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۷۷.

۸- میرزا محمد مهدی رشتی

فرزند حاج میرزا قوام الدین. (۱) فاضل ادیب شاعر، از دوستان صمیمی نویسنده، در عصر ۴ شنبه ۲۹ ربیع الثانی ۱۳۷۸ وفات یافت.

مولی گنج علی

از فضلالی عصر صفوی، و معاصر با افندی صاحب ریاض العلماء می باشد. (۲)

مولی لاجین

فرزند عبدالله گرجی، عالم فاضل، امام و مدرس مسجد جامع عباسی بوده و خود از شاگردان علامه مولی محمد تقی مجلسی است.

کتابی به نام «زبدہ المعارف» در اصول دین به فارسی به نام شاه عباس ثانی تألیف نموده، در ۱۰۷۹ وفات یافته است. (۳)

فرزندش: مولی محمد لاجین نیز عالم و امام مسجد شاه بوده و از

ص: ۸۷۷

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۲۱۲.

۲- الذریعه ۱۳: ۳۵۴.

۳- الذریعه ۱۲: ۳۳.

مصاحبین و معاشرین شیخ محمد علی حزین مؤلف تذکره است. (۱)

مولی لطف الله شمس الواعظین

ریزی لنجانی، فرزند عبدالحسین بن خلیل.

فاضل زاهد واعظ متقی، از منبریان معروف اصفهان، (۲) در حدود سال ۱۲۸۸ در ریز متولد گردید، مادرش دختر علامه مولی عبدالوهاب ریزی، و خواهر علامه فقیه آقا شیخ مرتضی ریزی بوده، در خدمت جمعی کثیر از فضلاء اصفهان تحصیل نموده، مخصوصاً از محضر: آقا سید محمود کلشادی، و آقا نجفی، و آقا سید محمد باقر درجه ای، و شیخ مرتضی ریزی کسب فیوضات کرده.

ص: ۸۷۸

۱- مأخذ اطلاعات مذکور در متن «ریاض العلماء» است که به واسطه «الذریعه» نقل شده. در ریاض (۴: ۴۱۵) می نویسد: المولی لاجین بن عبدالله الکرچی الاصبهانی، عابد زاهد فاضل معاصر. کان مدرساً بالجامع العباسی باصبهان... قرأ علی جماعه منهم: المولی الفاضل القدسی مولانا محمد تقی المجلسی و السید امیرزا رفیع الدین محمد النائینی، فلاحظ. و کان شریک والدی رحمه الله فی الدرس. و قد خلف «رض» ولداً من طلبه العلم لا بأس به، و هو المولی محمد، و الآن مدرس فی مقام والده و یشغل بامامه الناس و صلاه الجماعه أيضاً. با این وصف، عبارت: «از مصاحبین و معاشرین شیخ محمد علی حزین» نادرست بوده، و «میرزا عبدالله اصفهانی» صحیح است. گفتنی است که سنگ مزار مولی محمد لاجین به تازگی در هنگام حفاری در تکیه صیرفیان واقع در تخت فولاد که اکنون باغ طوبی نامیده می شود به دست آمد. و بنابر نوشته منقور بر آن، وی در سال ۱۱۲۳ وفات نموده است.

۲- رجال اصفهان: ۲۲۵.

منابرش مشتمل بر مواعظ کافیه، از حدیث و اخبار، و شامل نصایح و اندرز بود، و چون خود بدانچه که می گفت معتقد و عامل بود مواعظ او بیشتر در شنوندگان تأثیر می نمود.

در ۷ شوال ۱۳۵۶ وفات یافته، در بیرون بقعه تکیه مرحوم ریزی مدفون گردید.

چندین مجلد کتاب در مواعظ و آداب نوشته که آنها را بعداً «شمس طالع» نامیدند.

شیخ لطف الله عاملی

فرزند عبدالکریم بن ابراهیم بن علی بن عبدالعالی میسی.

عالم فاضل صالح فقیه متبحر، جلیل القدر، عظیم المنزله، در نزد شاه عباس کبیر صفوی در نهایت عزت و احترام، و مورد تکریم و تعظیم علمای زمان بوده، و شاه نامبرده مسجد و مدرسه ای در قسمت شرقی میدان نقش جهان در میدان شاه به نام او بنا کرده که مدرسه از بین رفته، و مسجد از شاهکارهای معماری، و از آثار باستانی اصفهان است. (۱)

شیخ لطف الله در میس از قرای شام متولد شده، در اوایل جوانی به ایران آمده، در خراسان مدتی در خدمت ملا عبدالله شوشتری تحصیل نموده، چندی در قزوین، و اخیراً به اصفهان مهاجرت نموده، به درس و بحث و اقامه جماعت پرداخته.

ص: ۸۷۹

۱- روضات الجنات: ۵۱۹، ریحانه الادب: ۸: ۲۲۰، فوائد الرضویه: ۳۶۷.

رسائل عدیده در مسائل مختلفه نوشته و قائل به وجوب عینی نماز جمعه بوده و در مسجد مرقوم، آن را اقامه می فرموده.

در اوایل سال ۱۰۳۲ در اصفهان وفات یافته.

فرزندش: شیخ جعفر نیز عالم و فاضل و ساکن اصفهان بود.

جدش: شیخ ابراهیم به «ابن مفلح» شهرت داشته، و عموم خاندانمش از علمای دین و رؤسای مسلمین بوده اند.

لطفعلی بیگ

فرزند اسماعیل بیگ سامی. (۱) در مردمی و تقوا (۲) و عبادت، یگانه بوده، بر گفتن تاریخ اقتداری کامل داشته، به ترکی و فارسی غزل خوب می گفته. دیوانش قریب چهار هزار بیت است.

از اوست:

رخش از نور ایمان آفریدند *** خطش از جوهر جان آفریدند

به عالم نام رعنائی علم شد *** چو آن سرو خرامان آفریدند

سید محمد لطیف خواجهی

فرزند سید محمد شفیع بهبهانی ابرقویی طباطبایی.

عالم فاضل زاهد، در حدود سال ۱۲۸۵ در ابرقو متولد شده، در اصفهان خدمت میرزا بدیع درب امامی، و حاج شیخ محمد علی

ص: ۸۸۰

۱- در متن کتاب و تذکره حزین به اشتباه «شامی» ضبط شده است.

۲- تذکره حزین: ۱۸۱.

مسجد شاهی، و میرزا حسین همدانی، و آقا سید محمد باقر درچه ای و جمعی دیگر تلمیذ نموده، عالمی غیور، و در امر به معروف و نهی از منکر متعصب بود. در مسجد علی اکبر بیگ در محله خواجه امامت می فرمود، و در روز اربعین (۲۰ صفر) سال ۱۳۷۸ وفات یافته، در تخت فولاد در تکیه مخصوص به نام خود مدفون گردید.

لوایی قمی

نامش: بابا سلطان قلندر، عارف ادیب، (۱) در درویشی مقامی سامی داشته، و در قواعد فقر و اصطلاحات آن فرقه بابای عالم بوده.

شاه عباس اول بابائی تکیه حیدر واقع در چهار باغ را به او مفوض داشته. قبل از تألیف تذکره نصر آبادی فوت شده، جایش را به بابا حیدر دادند. او نیز فوت شده، پسرش بابا صفی به جای پدر نشسته. او نیز فوت شده، بابا رضی برادرش بابای تکیه مزبور شده.

در هر حال، بابا سلطان به تتبع شعرای قدیم شعر می گفته. از اوست:

لوایی نیست شاد از وصل امروز *** چو هجران خواهدش آزرده فردا

چه باشد حال بیماری که امروز *** یقین داند که خواد مرد فردا

ص: ۸۸۱

۱- تذکره نصرآبادی: ۲۸۴، ریحانه الادب ۵: ۱۳۷، علما و شعرای گیلان: ۱۳۶.

کلمه مافروخی ظاهراً مرکب است از دو کلمه ماه و فرخ به معنی ماه مبارک، و این نسبت جمعی از فضلالی اصفهان است در قرن چهارم هجری، و آنان منسوبند به: مافروخ بن بختیار اصفهانی که نسبش به آذر شاپوران بن آذرمانان اصفهانی می پیوندد.

ذیلاً به نام برخی از آنها اشاره می شود:

- ۱- ابوالعباس احمد بن علی، متقدمین علمای نحو و ادب.
- ۲- ابوالمعالی احمد بن ابی جعفر محمد بن علی، از روایت و محدثین.
- ۳- سراج ازهری مافروخی، شاعر و ادیب، به فارسی شعر می گفته. (۱)
- ۴- ابوالفضل سعد بن حسین، ادیب و شاعر.
- ۵- ابومسلم طاهر بن محمد بن عبدالله بن حمزه، ادیب و شاعر، از اجداد مادری مافروخی مولف کتاب محاسن اصفهان.
- ۶- ابوالفضل عباس بن حمدان بن عباس بن مافروخ مدینی، ساکن در قریه سین، از روایت و محدثین. (۲)
- ۷- ابو محمد عبدالعزیز بن احمد، از [مشاهیر] ادبا و دانشمندان. (۳)
- ۸- مافروخی، شاعر و ادیب، به فارسی و عربی هر دو شعر می گفته است.
- ۹- ابو عیسی محمد بن عبدالله بن عباس، از علما و فقها و متقدمین دانشمندان اصفهان، معروف به مافروخی ثانی.

ص: ۸۸۲

-
- ۱- ترجمه محاسن اصفهان: ۱۲۵.
  - ۲- اخبار اصفهان: ۲: ۱۴۲.
  - ۳- ریحانه الادب: ۵: ۱۵۲.

۱۰- مفضل بن ابوالفضل سعد بن حسین. شاعر و ادیب، (۱) مولف کتاب «محاسن اصفهان»، از فضلی قرن پنجم در اصفهان.

* سید محسن گیلانی، از علمای قرن دوازدهم هجری در اصفهان بوده، و هم در این شهر وفات یافته، و مدفون گردیده است.

(۲)

ملا محسن سدهی

عالم فاضل زاهد عابد، از شاگردان سید حجه الاسلام، در امر به معروف (۳) و نهی از منکر متعصب، و در دفع معاندین و رفع شبهات مخالفین اهتمامی تمام داشته، پس از وفات در مقبره ای مخصوص در جنب مسجد خود مدفون گردید.

فرزندش: ملا محمد باقر نام داشته. وی نیز عالم و فاضل، و از اتباع شیخ احمد احسائی بوده، و به واسطه او عده ای زیاد از مردم دهات را جزو شیخیه نموده، و مورد انزجار پدر واقع شده. او نیز در مقبره نام برده مدفون است.

سید محسن میر محمد صادقی

اشاره

فرزند آقا سید محمد باقر بن میر سید علی حسینی.

ص: ۸۸۳

۱- غیر از شماره ۶ بقیه از محاسن اصفهان نقل شده است.

۲- قبر وی در تکیه فیض قرار دارد و عالم بودن او معلوم نیست.

۳- رجال اصفهان: ۲۴۰.

عالم فاضل زاهد، از علمای کاملین، و فقها و مجتهدین، از خاندان علم و روحانیت. پدرش در ۱۲۱۶ متولد، و در حدود ۱۲۸۰ وفات یافته، خود در اصفهان متولد، و در نزد جمعی کثیر از علما در اصفهان و نجف همچون: شیخ انصاری، و شیخ مشکور عرب، و شیخ راضی نجفی، و فاضل اردکانی، و حاج شیخ زین العابدین مازندرانی، و آقا میرزا علی نقی طباطبائی تحصیل نموده، در ۱۲۸۴ به اصفهان مراجعت کرده، مدتی به درس حاج شیخ محمد باقر نجفی حاضر شده، و سپس به درس و بحث و اقامه جماعت و ارشاد پرداخته.

سرانجام در ۲ شنبه ۶ جمادی الاولی سال ۱۳۲۸ وفات یافته، در پائین پای فاضل هندی مدفون گردید.

کتب زیر از آثار قلمی اوست:

۱- رساله در اصول دین ۲- رساله در صیغ عقود ۳- شرح درّه بحر العلوم ۴- تقریرات فقهی و اصولی اساتید خود.

وی را چندین فرزند پسر عالم و فاضل بوده که از آن جمله است:

۱- سید محمد حسین میر محمد صادقی

فاضل ادیب شاعر متخلص به «مدرّس»، در ۱۳۰۴ متولد، و در شب ۳ شنبه ۶ محرم ۱۳۸۹ وفات یافت. دیوانش به طبع رسیده.

۲- حاج سید عبدالله ثقه الاسلام.

ص: ۸۸۴

۳- حاج سید علی اکبر میر محمد صادقی

در سوم جمادی الاولی ۱۲۸۸ متولد، و در ۴ شنبه ۲۳ شعبان ۱۳۸۶ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید. (۱)

در نجف از محضر آخوند خراسانی و آقا سید محمد کاظم یزدی استفاده برده، و در اصفهان به امامت جماعت و ترویج احکام پرداخته، در اواخر عمر در قریه گز به ارشاد و هدایت مشغول بود.

۴- حاج سید علی نقی ثقه الشریعه

در غره صفر ۱۲۹۱ در اصفهان متولد، و به درس: آقا سید محمد باقر درچه ای، و آقا میر محمد تقی مدرّس، و آقا میرزا محمد هاشم چهار سوقی حاضر شده، سپس در مسجد محله نو به امامت و نشر احکام پرداخته، و هم در این شهر در ۱۳۷۶ وفات یافت.

سید محسن میر شمسی

فرزند سید ابوالحسن بن ابراهیم بن عبدالصمد حسینی.

فاضل زاهد، و واعظ متقی، متوفی در ۲۴ ربیع الثانی ۱۳۶۸ مدفون در بقعه میر سید محمد شهشانی.

ماده تاریخ وفاتش را ادیب معاصر میرزا عبدالکریم بصیر گوید:

ص: ۸۸۵

۱- ارشاد المسلمین: ۴۵ نسخه خطی، و اطلاعات خارجی.

سال تاریخ فوت او بگفت بصیر*** رفت پیش حسین، محسن من

مشارالیه برادر سید ابوالقاسم سید الاسلام می باشد.

سید محمد اصفهانی نجفی

عالم فاضل، (۱) متوفی در ۱۲۹۰ و اندی. وی مؤلف کتابی است در سه مجلد در اعمال روز و شب و هفته و ماه و سال، و خاتمه آن در آداب و سنن و اخلاق. (۲)

محمد اصفهانی

از خطاطین مشهور عهد سلطان ابراهیم قلی قطبشاه (۳) فرزند سلطان قلی قطب الملک، از سلاطین قطبشاهی، در گولکنده حیدر آباد هندوستان می باشد. وی از مردم قرن دهم هجری می باشد.

* جلال الدین محمد طیب اصفهانی، مؤلف کتاب «دستور الجلالی»

ص: ۸۸۶

۱- اعیان الشیعه ۲۹۷:۴۳.

۲- این کتاب در الذریعه در سه عنوان: الآداب و السنن و الاخلاق، اعمال الشهور، اعمال الیوم و اللیله ذکر شده، و از وجود نسخه آن در کتابخانه علامه سید حسن صدر خبر داده شده. به گفته علامه طهرانی: در بخش اعمال الشهور که کتابی بزرگ است تمام مناسک حج و خطبه غدیر و تمام ادعیه صحیفه سجاده ذکر شده. ر.ک: الذریعه ۱: ۱۱، و ۲۴۶:۲ و ۲۴۸.

۳- اعیان الشیعه: ۳۷۹:۶.

در طب به زبان (۱) عربی، از فضلی قرن ۱۲ و ۱۳. نسخه کتاب مورخ به سال ۱۲۷۵ به خط محمد حسن به محمد رضا نائینی به شماره جزو کتب کتابخانه پزشکی طهران موجود است. (۲)

ملا محمد اصفهانی، عالم فاضل، متوفی در ۲۰ ذی قعدة ۱۲۶۴، مدفون در تخت فولاد جنب فاضل هندی، (۳) قبری بلند بسته دارد و مورد احترام مقدسین است. (۴) خارج تکیه مادر شاهزاده. (۵)

ملا محمد خراسانی

معروف به هندی. عالم فاضل محقق جامع، در ۱۱۱۰ وفات یافته، در قبرستان آب بخشان مدفون بوده است.

ص: ۸۸۷

-
- ۱- فهرست کتابخانه دانشکده پزشکی طهران.
  - ۲- تحت عنوان جلال الدین طیب گذشت.
  - ۳- رجال اصفهان: ۶۰.
  - ۴- وی همان ملا محمد صادق است که تحت عنوان ملا محمد صادق یزدی ذکر شده است.
  - ۵- وی شیخ محمد شیخ زین الدین است که در تکیه آقا محمد بید آبادی مدفون گشته و نام او قبلاً ذکر شد.

* میرزا محمد طیب: طیب حاذق، و حکیم ماهر، و فقیه جامع [!] متوفی در ۱۲۶۹ (۱) مدفون در تکیه مادر شاهزاده. (۲)

حاج ملا محمد هرتمنی

عالم فاضل زاهد مرتاض عارف، زبده اخیار، از شاگردان حاج شیخ محمد علی مسجد شاهی و حاج میرزا بدیع درب امامی، و از تربیت یافتگان از حاج محمد جواد عارف سرجویی، قائم اللیل، و صائم النهار، و دائم الذکر بود، در سال ۱۳۶۱ پس از اعمال حج در مکه معظمه وفات یافت.

میر سید محمد حسینی

معروف به آقا منیر الدین. عالم فاضل متقی، متوفی در ۱۲۰۰، (۳) و مدفون در جنب تکیه آقا حسین خوانساری در تخت فولاد. (۴)

ص: ۸۸۸

۱- رجال اصفهان: ۲۲۸.

۲- بنا به تحقیق فاضل ارجمند آقای نصر الهی وی همان میرزا ابوالحسن سلطان الاطباء ابن میرزا محمد ملک الاطباء است که نامش در نوشته صاحب «الرحله» تحریف شده است.

۳- رجال اصفهان: ۲۲۹.

۴- وی فرزند سید عبدالوهاب صدر العلماء و متوفی شعبان ۱۳۲۲ ق است و در داخل بقعه خوانساری مدفون گردیده و سال فوت او در نوشته صاحب الرحله اشتباه ذکر شده.

حاجی محمد گیلانی

[جامع الکمالات] از مشاهیر طلبه، و به غایت حمیده خصال بوده، در خدمت مجتهد مرحوم ملا محمد باقر خراسانی تحصیل نموده، در شعر سلیقه مستقیمه داشته، به غایت پرهیزکار بوده، (۱) در هفتاد سالی وفات یافته. (۲)

از اشعار اوست:

چون شمع عمر ما همه در تاب و تب گذشت *** دستی به زیر سر ننهادیم و شب گذشت

من بعد چیره با سگ کوی تو می شوم *** کارم دگر ز شرم و حیا و ادب گذشت

آقا سید محمد موسوی

عالم فاضل، (۳) متوفی در ۱۲۰۱ مدفون در تخت فولاد. (۴)

سید امیر تقی الدین محمد اوحدی حسینی اصفهانی

ابن معین الدین بن سعد الدین محمد دقاقی بلیانی کازرونی.

ص: ۸۸۹

۱- تاریخ حزین: ۱۶۱، تذکره حزین: ۱۵۵.

۲- به نوشته نصر آبادی وی از شاگردان بحر عرفان ملا حسین گیلانی بوده و در شعر «حاجی» تخلص داشته است.

۳- رجال اصفهان: ۲۲۲.

۴- به نوشته مرحوم مؤلف: وی فرزند سید ابوالقاسم خواجه‌ئی و در تکیه خاتون آبادی مدفون است. ر.ک: سیری در تاریخ تخت فولاد: ۲۰۷.

فاضل ادیب شاعر، از احفاد اوحد الدین بن عبدالله بلیانی صوفی متوفی به سال ۶۸۰ و مذکور در نفحات الانس می باشد.

در ۴ شنبه محرم ۹۷۳ در اصفهان متولد شده، خدمت بزرگان علم و ادب تحصیل نموده، نزد شاه عباس معزز و محترم می زیسته.

در ۱۰۱۵ به هندوستان رفته، و در آنجا به سال ۱۰۳۰ وفات یافته. (۱)

کتب زیادی نوشته، از آن جمله است:

۱- دیوان اشعار با تخلص «تقی» ۲- ساقی نامه، به نام نشأه بی خمار ۳- سرمه سلیمانی، در لغت ۴- عرفان، مختصر کتاب عرفان ۵- عرفان العاشقین، تذکره شعرا، و معروف ترین تألیفات او ۶- کعبه مراد ۷- مثنوی دکان ۸- مثنوی یعقوب و یوسف؛ و غیره.

شیخ شمس الدین محمد معرف اصفهانی

عالم فاضل متقی. در ۹۳۶ وفات یافته، (۲) در بقعه مجلسی مدفون گردیده است.

آقا شیخ محمد حکیم خراسانی

ابن زین الدین محمد صادق گون آبادی.

عالم فاضل، حکیم متأله، فیلسوف ماهر، از اجله حکما و مدرسین اصفهان، صاحب ملکات فاضله. در اخلاق و آداب و حسن معاشرت

ص: ۸۹۰

۱- تذکره حسینی: ۷۷، ریحانه الادب: ۲۰۱:۱، مواضع مختلفه الذریعه.

۲- رجال اصفهان: ۱۲۶.

ممتاز، و محضرش مجمع ارباب فضل و کمال، و خود از شاگردان آخوند کاشی و جهانگیر خان بوده، در مدرسه صدر، مجرداً زندگی می نمود، و جمعی کثیر از فضلا و مستعدین در خدمتش تلمذ می نمودند. (۱)

در تربت متولد، و از ۱۳۱۶ در اصفهان ساکن بوده، و در غزه ذی حجه ۱۳۵۵ وفات یافته، در جنب استاد خود [آخوند کاشی] در تکیه ملک مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش این است:

«شمع دانش مرد از مرگ حکیم»

استاد شمس الدین محمد اصفهانی

از معماران زبر دست قرن دهم. از آثارش بنای سر در مسجد قطیبه در اصفهان است، مورخ به سال ۹۵۰ به خط ابو سعید امامی. (۲)

آقا محمد عارف سمساری خواجهی اصفهانی

متوفی به سال ۱۲۹۰، مدفون در مقبره سر قبر آقا طهران.

سید محمد نجم الواعظین موسوی خواجهی

فاضل ادیب، و واعظ شاعر، امام جماعت مسجد تلواسکان، و از مؤلفین و مصنفین بوده.

ص: ۸۹۱

۱- رجال اصفهان: ۴۸، دانشوران خراسان: ۲۶۳.

۲- کارنامه بزرگان ایران: ۱۹۷، ۳، ۴ و الذریعه ۱۱: ۱۳۶.

از آثارش: ۱- مرآت الاسرار، در مصائب، منظوم، به طبع رسیده، و در آنجا گوید: ۲- مثنوی در تفسیر قرآن در سی مجلد دارد. (۱)

در اوایل محرم ۱۳۴۷ وفات یافته، جنب خواجوی مدفون گردیده. (۲)

سلطان محمد اصفهانی

مؤلف رساله «التجلی علی الطور» که به طریقه حروفیه تألیف شده است. دو نسخه آن در کتابخانه مشکوه موجود است.

ص: ۸۹۲

-
- ۱- از نجم الحکماء محمد موسوی واعظ، مشهور به نجم اصفهانی آثار زیر در کتابخانه مجلس شورای اسلامی وجود دارد:
    - ۱- تفسیر نجم اصفهانی به نظم فارسی جلد ۲ (از اواسط سوره بقره تا آخر) ۲- تفسیر نجم اصفهانی جلد ۱۵ (از نیمه سوره یوسف تا آخر سوره کهف) ۳- جواهر مثنوی = شرح مثنوی مولوی در ۴ جلد ۴- مصابیح الاعجاز = شرح گلشن راز در ۳ جلد ۵- تضمینات حافظ در ۴ جلد ۶- دیوان نجم اصفهانی ۷- تنبیه الغافلین و عبره الناظرین در گزارش گرانی سال ۱۳۳۶ ق. در فهرست نسخه های خطی مجلس (ج ۳۷) جمعاً یازده عنوان از آثار صاحب عنوان ذکر شده است.
  - ۲- مرحوم همایی در شرح مقبره سید محمد ترک می نویسد: نوه اش: میرزا سید محمد نجم الواعظین متخلص به «نجم» متوفی ۱۳۴۷ قمری از مشاهیر اهل منبر بود که نگارنده به کرات وی را دیده، و پای وعظ و موعظه اش نشسته بودم... اطلاعات علمی و ادبی وی بر اقرانش می چربید. تاریخ اصفهان: ۲۵۵. گفتنی است قبر سید محمد فرزند سید محمد جواد فرزند سید محمد ترک در تکیه سید محمد ترک واقع است و بر روی سنگ قبر تاریخ فوت وی سال ۱۳۴۵ ذکر شده است.

حاج ملا محمد نائینی

عالم جلیل معروف به فاضل نائینی، شوهر همشیره حاجی کلباسی بوده، و در ۲۰ شوال سال ۱۲۶۳ وفات یافته، جنب فاضل هندی مدفون گردیده، و در اصطلاح مردم اصفهان از قبر او و قبر فاضل به فاضلان تعبیر می شود.

خود اهل علم و تقوا بوده، و یک وقت جماعت مسجد حکیم را داشته، و مؤمنین و مقدسین بسیار به او اعتقاد داشته اند.

فرزندش: آقا علی رضا [کلباسی] مجاور عتبات بوده، و حاجی نوری در کتاب «دارالسلام» خواب های صادقه عدیده از او نقل می کند، و اهل زهد و ریاضت بوده، و در کربلا وفات نموده و مدفون شده است.

میرزا محمد اکبر

فرزند آقا میرزا دولت آبادی، که در زمان شاه عباس کبیر مستوفی الممالک بوده. مشارالیه جامع حیثیات و کمالات بوده، مثنوی «زاهد نامه» و مثنوی دیگر در بحر خسرو و شیرین دارد. (۱)

سید محمد اکبر

ابن میر محمد باقر داماد. قبرش در حیدر آباد دکن است. وی در عداد علمای عصر سلاطین قطب شاهیه معدود می باشد، و تاریخ وفاتش معلوم نیست. (۲)

ص: ۸۹۴

۱- تذکره نصرآبادی: ۱۰۹.

۲- اعیان الشیعه ۴۲: ۲۹۸.

فرزند علامه حاج محمد ابراهیم کلباسی.

عالم فاضل زاهد محقق جامع، امام مسجد حکیم، و مدرس در آنجا. (۱) عمر عزیز خود را به تألیف کتب و رسائل، و درس و بحث، و اقامه جماعت، و رفع خصومات و مرافعات می گذرانیده، و مواظب آداب شرعیه بوده، به طوری که کمتر مستحبی از او فوت می شده.

در خدمت پدر بزرگوار و جمعی دیگر تلمیذ نموده، و از پدر و حاج سید محمد باقر [شفقی] و شیخ حسن نجفی [صاحب جواهر] اجازه داشته.

کتب زیر از تألیفات اوست:

۱- انوار النزول ۲- رساله در آداب نفس ۳- رساله در میراث ۴- رساله در صوم ۵- رساله در جناز ۶- رسائلی در رجال ۷- شرح تهذیب علامه ۸- شرح خلاصه الحساب ۹- شرح «نتایج» سید ابراهیم قزوینی ۱۰- کتابی در حدود و دیات ۱۱- کتابی در طهارت و صلوات، با استدلال ۱۲- منبع الحیات، در اصول، که به فرموده حاجی، جمع عبارت علمای اصول نموده، از متقدمین و متأخرین، در ۱۵ مجلد ۱۳- نور حدقه الناظرین، در آداب و اخلاق و ادعیه و مواعظ ۱۴- هدیه الشیعه، که رساله عملیه ایشان است؛ و غیره.

در روز جمعه ۲۲ ربیع الاول سال ۱۲۹۲ وفات یافته، داخل بقعه پدر مدفون گردید.

فرزندش: حاج میرزا محمد حسن کلباسی، عالم فاضل محقق، امام

ص: ۸۹۴

مسجد گرگ عراق، متوفی حدود سال ۱۳۱۵.

و فرزند او: میرزا عبدالرحیم کلباسی از طلبه علوم بوده، و در خدمت آخوند [ملاً حسین] کرمانی تلمذ می فرموده، و به شرف مصاهرت او نایل گردیده، در جوانی به سال ۱۳۲۶ فوت شده.

فرزندش: مرحوم دکتر مهدی ذکاء، فاضل ادیب خوش محضر، در سال ۱۳۲۵ متولد، و در ۲۴ محرم ۱۳۶۳ در طهران در اثر تصادف با ماشین متفقین وفات یافته، در امام زاده عبدالله مدفون گردید.

مشارالیه مولف رساله ای است در آب و شرایط آن.

سید محمد بروجنی

اشاره

فرزند سید ابوالقاسم حسینی. عالم فاضل، از شاگردان، حاج شیخ محمد باقر نجفی، و حاج میرزا بدیع درب امامی، و آخوند کاشی و جمعی دیگر از علمای اصفهان بوده، و در ربیع الثغانی سال ۱۳۳۸ وفات یافته، در تکیه ملک در یکی از حجرات مدفون گردید.

مشارالیه دارای سه فرزند فاضل و دانشمند بوده:

۱- آقا سید مصطفی حائری بروجنی

اعلم و افقه فرزندان، متوفی در ۳ ذی قعدة ۱۳۵۲، مدفون در اطاق شمالی تکیه ملک

۲- آقا سید محمد

عالم و زاهد، مدفون در تکیه ملک

۳- آقا سید علی

مدفون در بروجن.

ص: ۸۹۵

* ابی الحسن محمد بن احمد بن محمد بن احمد بن ابراهیم طباطبا.

از اجله سادات، ادیب و شاعر، در معجم الادباء و دیگر کتب، وی را به فضل و ادب و جلالت مقام و علم و تحقیق یاد کرده اند. (۱) مرزبانی گوید: «شیخ من شیوخ الادب» کتب زیر از اوست: ۱- تعریض (تفریظ) الدفاتر ۲- تهذیب الطبع ۳- دیوان اشعار ۴- سنام المعانی ۵- الشعر و الشعراء ۶- العروض ۷- عیار الشعر ۸- کتاب فی المدخل، در معرفت معما و غیره.

در اصفهان متولد و در ۳۲۲ وفات یافته، مدفون گردید.

در معجم الادباء و اعیان الشیعه شرح حالش مفصلاً نقل شده، طالبین مراجعه نمایند. اولادش در اصفهان ساکن، و به فضل و علم و ادب و شعر شهرت داشته اند. (۲)

میر بهاء الدین محمد مختاری

اشاره

ابن محمد باقر حسینی نائینی اصفهانی.

عالم فاضل محقق جامع حکیم متکلم. در حدود سال ۱۰۸۰ متولد، و در حدود سال های مابین ۱۱۴۰ و ۱۱۳۰ وفات یافته. (۳)

نزد بزرگان علمای عصر [همچون: علامه مجلسی و فاضل هندی و عموی خود سید روح الامین مختاری] تلمیذ نموده، و متجاوز از سی

ص: ۸۹۶

۱- اعیان الشیعه ۲۴۸:۴۳، معجم الادباء ۱۷:۱۴۳.

۲- تحت عنوان ابن طباطبا ذکر شد.

۳- مقدمه زواهر الجواهر، ریحانه الادب ۱: ۲۹۰، روضات الجنات: ۶۵۱، تاریخ نائین: ۱۷۳.

مجلد کتاب و رساله تألیف نموده که از آن جمله است:

۱- اناره الطروس، در شرح عبارتی از کتاب دروس ۲- تعلیقات بر «اشباه و نظایر» سیوطی ۳- تعلیقات بر شرح صمدیه سید علی خان ۴- تفریح القاصد، شرح بر توضیح [المقاصد] شیخ بهائی ۵- حواشی بر آیات الاحکام اردبیلی ۶- رساله ای در شرح حال خود ۷- سه رساله در ارث، کبیر، وسیط، صغیر ۸- زواهر الجواهر فی نوادر الزواجر، در اصفهان به طبع رسیده ۹- شرح بدایه الهدایه شیخ حرّ عاملی ۱۰- شرح بر صمدیه شیخ بهائی، کبیر وسیط، صغیر ۱۱- شرح تهذیب المنطق ۱۲- شرح شمسیه ۱۳- شرح زیارت جامعه ۱۴- صیغ العقود ۱۵- صفوه الصافی، مختصر کتاب الشافی سید مرتضی علم الهدی ۱۶- عروض العروض، در عروض و قافیه ۱۷- عمدہ الناظر فی عقدہ الناظر؛ و غیره.

در تاریخ نائین احتمالاً قبر او را در مقبره قریه شیخ چوپان فریدن می نویسد.

فایده: سادات بنی المختار از سادات حسینی ساکن سبزوار بوده، سپس به نائین و اصفهان مهاجرت نموده، و عموماً از فضلا و دانشمندان به شمار می رفته اند. ذیلاً به نام چند نفر دیگر ایشان اشاره می شود: (سادات میر محمد صادقی از بنی المختار می باشند).

۱- امیر ناصرالدین احمد مختاری

ابن محمّد بن امیر روح الامین مختاری. از علمای اواخر عهد صفویّه، و مجاز از فاضل هندی به سال ۱۱۳۰، و خود از مشایخ اجازات است.

ص: ۸۹۷

۲- سید مرتضی بن روح الامین مختاری

در ۱۱۱۵ زنده بوده است. مؤلف حواشی بر «روایع الکلم» در حکمت تألیف میرزا حسن بن ملا عبدالرزاق لاهیجی. حواشی را در ۱۱۵ نوشته است. (۱)

ابو مسلم محمد بن بحر اصفهانی

اشاره

ادیب لغوی نحوی شاعر کاتب مفسر. در ۲۵۴ متولد، و در ۳۲۲ وفات یافته، منصب کتابت داعی صغیر محمد بن زید الحسینی متوفی به سال ۲۸۷ را داشته. کتب (۲) زیر از اوست:

۱- جامع التأویل، در تفسیر قرآن بر حسب رأی معتزله ۲- کتاب همزه ۳- الناسخ و المنسوخ ۴- کتابی در نحو؛ و غیره.

در زمان مقتدر عباسی حکومت اصفهان را داشته، و در کتبه فنون ادب و حدیث و تفسیر استاد بوده، و مذهب اعتزال داشته است.

برادرش: احمد بن بحر نیز ادیب و فاضل بوده، و در اصفهان وفات یافته است.

میر معزالدین اصفهانی

سید امیر معزالدین محمد بن تقی الدین محمد اصفهانی، عالم فاضل محقق کامل. قاضی اصفهان، و از صدور عهد شاه عباس اول می باشد.

ص: ۸۹۸

۱- الذریعه ۴: ۱۵۳.

۲- معجم الادباء، ترجمه محاسن اصفهان، الذریعه ۵: ۴۴.

مدت هشت سال منصب صدارت داشته است.

وی از شاگردان محقق کرکی و شیخ ابراهیم قطیفی، و مجاز از ایشان بوده، تاریخ اجازه ۹۲۸ می باشد، (۱) و مجلسی اول از او اجازه داشته.

کتب و رسائلی نوشته که از آن جمله است: ۱- رساله فی عدم انفعال القلیل ۲- تحفه الرضویّه ۳- تحفه الفاطمیّه ۴- تحفه النبویّه؛ و غیره.

در فوائد الرضویّه فرماید: در ظهر کتاب «تحفه الرضویّه» اسامی تألیفات او که بالغ بر پنجاه مجلد می شود ثبت گردیده. و در آنجا وی را: معزالدین محمد بن ابی الحسن موسوی معرفی نموده است. (۲)

ص: ۸۹۹

-
- ۱- اعیان الشیعه ۶: ۲۰۸ و ۲۹۸» ۴۳ و ۱۲۲: ۴۴ الذریعه، روضات الجنّات: ۷، ریحانه الادب ۵: ۳۴۰، فوائد الرضویّه: ۴۳۳.
  - ۲- مؤلف فقید به خاطر در دست نداشتن منابع، سه شخصیت هم نام را یکی دانسته اند: ۱- امیر معزالدین محمد بن شاه تقی الدین اصفهانی. در وقایع السنین و الاعوام (سال ۹۳۸) می نویسد: در این سال میر غیاث الدین منصور معزول شد از صدارت، و میر معزالدین محمد اصفهانی صدر شد و هشت سال صدارت کرد. در وقایع سال (۹۵۱) نیز نوشته: در این سال میر معزالدین محمد صدر مرد، و او هشت سال صدارت کرد. وی از شیخ ابراهیم قطیفی و ابراهیم بن حسن درّاق روایت می کند.
  - ۲- قاضی معزالدین محمد بن قاضی جعفر اصفهانی شیخ اجازه مولی حسن علی تستری و مولی محمد تقی مجلسی، و راوی از شیخ عبدالعالی کرکی و پدرش محقق کرکی. (در مستدرک الوسائل به اشتباه معزالدین محمد بن تقی الدین را شیخ روایت مجلسی اول دانسته است). ۳- میر معزالدین محمد بن ابی الحسن موسوی مجاور مشهد مقدس رضوی (علیه السلام) و صاحب آثار فراوان که در سال ۱۰۴۳ در سن ۸۰ سالگی رساله ای به نام النجاه فی یوم العرصات تألیف کرده است. ر.ک: الکواکب المنتره: ۵۴۴، ۵۰۰. تألیفات ذکر شده در متن متعلق به شخص اخیر است.

تنبيه: با در نظر گرفتن تاریخ اجازه شیخ ابراهیم قطیفی (۹۲۸)، و صدارت امیر معز الدین، و داستان خواب دیدن او، و امر به مداومت خواندن مفتاح الفلاح شیخ بهائی، درباره تاریخ حیات صاحب عنوان تأمل بیشتری لازم است.

نواب سید محمد واجد علی خان

ابن حکیم سید جعفر علی خان بن غلام حسین خان بن قاسم علی خان اصفهانی. طبیب حاذق و حکیم، مؤلف مجموعه ای در پزشکی به زبان فارسی، از فضلی قرن سیزدهم و اوایل قرن چهاردهم هجری است. تاریخ نسخه ۱۳۱۶ هجری می باشد. (۱)

ملا میرزا محمد بن جهانبخش مازندرانی

عالم فاضل محقق حکیم فیلسوف، از اجله علما و فقها بوده، و در ۱۳ شعبان سال ۱۱۲۰ وفات یافته، در قبرستان آب بخشان مدفون گردید. (۲)

وی ظاهراً سال ها در هندوستان ساکن بوده، و در سال ۱۰۸۰ در داجرم از قرای دکن (۳) کتاب «منهاج الصلاح» علامه حلّی را استنساخ

ص: ۹۰۰

۱- فهرست کتابخانه دانشکده پزشکی طهران: ۴۳۷.

۲- رجال اصفهان: ۱۴۵.

۳- فهرست کتابخانه فیضیه قم ۱: ۱۹۲.

نموده، نسخه آن در کتابخانه مبارکه مدرسه فیضیه قم موجود است.

شیخ محمد بن حسن بن محمد اصفهانی

عالم فاضل، از علمای اواخر قرن دهم و اوایل قرن یازدهم هجری در اصفهان است. مجموعه ای از کتب مربوط به نماز جمعه را که تاریخ برخی از آنها ۱۰۱۰ می باشد جمع آوری نموده است. (۱)

میر سید محمد امام جمعه

فرزند حاج میرزا حسن، عالم فاضل محقق جلیل، از اکابر فقها و مجتهدین، و از اعظام علما و رؤسای ملت و دین. در فطانت و زیرکی و وقار و مهابت و سخاوت و شجاعت ممتاز بوده، و در بین امام جمعه های بلاد، در هر زمان و مکان، هیچ کدام به مقام او نرسیده اند.

در مآثر و الآثار گوید: به نفاذ حکم، و رواج امر، و مزید سطوت وی [از سلاله سادات خاتون آبادی] کسی دیده نشده است. (۲)

مشارالیه پس از فوت برادر خود آقا میر محمد مهدی منصب امام جمعگی و لقب سلطان العلمائی یافت، و در شب ۴ شنبه ۱۰ شعبان ۱۲۹۱ وفات یافته، در مقبره سر قبر آقا مدفون گردید. قبر او اول سکو، و بلند بسته است.

درباره او می نویسند که: چون خبر به ناصرالدین شاه رسید که آقا میر

ص: ۹۰۱

۱- الذریعه ۳: ۱۴۶.

۲- مآثر و الآثار: ۲۱۲، رجال اصفهان: ۱۱۴.

سید محمد سلطان العلماء وفات یافته، گفت: ما امروز بر اصفهان و بلاد مجاورش دست شاهی یافتیم.

پس از وفات او برادرش میر محمد حسین امام جمعه اصفهان شد.

(مرحوم آقا میر محمد مهدی سلطان العلماء)

عالم فاضل جلیل، فرزند حاج میرزا حسن امام جمعه. پس از فوت پدر، امام جمعه اصفهان شده، و بسیار محترم و مورد وثوق بوده. در جوانی در ماه ربیع الاول سال ۱۲۵۴ وفات یافته، در بقعه پدر مدفون گردید.

از قضایای معروف زمان او شورش مردم اصفهان است علیه خسرو خان گرجی حاکم اصفهان، و محصور و محبوس نمودن او در عمارت هفت دست، و بالاخره عزل او و کشته شدن میرزا جواد وزیر او در سال ۱۲۵۳.

دیگر از مدفونین در این مقبره است:

میرزا عبدالرسول مداح شوشتری، شاعر ادیب مرثیه سرای معروف. قبرش در وسط تکیه قرار داشت.

آقا سید محمد ترک

فرزند سید محمد حسین حسینی خوئی. عالم فاضل محقق جلیل، از ائمه مسجد شاه، بسیار زاهد و عابد، و مورد وثوق عموم طبقات بوده.

در ۳ شنبه ۲۹ ربیع الاول سال ۱۲۶۶ وفات یافته، در اول تخت فولاد

ص: ۹۰۲

در تکیه ای مخصوص مدفون گردید. (۱)

آقا سید محمد جواد مسائلی

ابن محمّد حسینی خوئی، فرزند ایشان نیز عالم و فاضل بوده، و در اوایل، در مسجد شاه امامت می فرموده، سپس ترک آن گفته، در یکی از مساجد محله تلواسکان امامت می نموده. (۲)

در ۱۳۴۰ وفات یافت، و در بیرون بقعه پدر مدفون گردید. (۳)

فرزندش آقا سید محمد نیز از علمای اخیار، و وعّاظ اصفهان بوده، در ۱۳۴۵ وفات یافته، جنب پدر مدفون گردیده است. (۴)

آقا میر سید محمد نجف آبادی

فرزند سید محمد حسین حسینی موسوی.

عالم فاضل محقق زاهد مجتهد اصولی، در ۱۲۹۴ در نجف آباد متولد گردیده، (۵) در مولد خود و اصفهان مقدمات علوم را تحصیل نموده، در

ص: ۹۰۳

۱- رجال اصفهان: ۳۷.

۲- وی از شاگردان شیخ انصاری بوده و کتاب «توضیح الفرائد» را در دو جلد تألیف نموده. نام وی قبلاً ذکر شد و سال وفاتش ظاهراً اشتباه است.

۳- تاریخچه محله خواجه: ۸۴.

۴- بنا بر نوشته مرحوم همایی: وی همان سید محمد نجم الواعظین متخلص به «نجم» است که قبلاً عنوان شد، ولی تاریخ فوت در نوشته همایی و مؤلف ۱۳۴۷ ذکر شده، در حالی که سنگ نوشته مطابق نوشته متن کتاب (۱۳۴۵) است.

۵- رجال اصفهان: ۱۰۷.

هیجده سالگی به نجف اشرف مهاجرت کرده، در آنجا نزد جمعی کثیر از فقها و مجتهدین تلمذ فرموده که از آن جمله است: آیتین حجّین: کاظمین یزدی و خراسانی، و سید محمّد فشارکی، و حاج آقا رضا همدانی، و حاج سید اسماعیل صدر اصفهانی، و شریعت اصفهانی.

سپس در ۱۳۲۷ پس از وصول به مقامات عالیه علم و اجتهاد، و کسب اجازه از اساتید به اصفهان مهاجرت نموده، و تا آخر عمر به درس و بحث و تدریس و اقامه جماعت و مرجعیّت در فتوا و مرافعات و استفتائات مشغول بوده، حوزه درس خارج ایشان مجمع فضلا و دانشمندان بود.

سرانجام در شب شنبه ۲۵ ذی قعدة سال ۱۳۵۸ وفات یافته، در تخت فولاد در بقعه سید العراقرین مدفون گردید.

از آثار قلمی [منسوب به] او دو جلد حاشیه کفایه استادش می باشد که به همت فرزند دانشمند او آقای حاج آقا حسین مدرس به طبع رسیده است که به نظر اهل فن از بهترین حواشی بر کفایه الاصول می باشد. (۱)

ص: ۹۰۴

۱- حاشیه مزبور از تألیفات علامه فقیه آیه الله آقا ضیاء الدین عراقی است که صاحب عنوان آن را کتابت کرده ولی پس از وفات او اشتباهاً آن را به نام وی چاپ نموده اند. از آثار دیگر مترجم: تقریرات درس اصول مرحوم آخوند خراسانی است که نسخه ای از آن در کتابخانه آیه الله مرعشی موجود است. به نوشته استاد روضاتی: یک رساله در قاعده لا ضرر، و یک رساله در ترتب، و رساله ای در استصحاب کلی، و حاشیه ای بر لباس مشکوک مرحوم آقا سید محمّد فشارکی از تألیفات مرحوم آقای نجف آبادی در دست است... استصحاب کلی تقریرات درس مرحوم آقا میرزا محمّد تقی شیرازی است که جناب میرزا یک درس مختص برای آقا سید محمّد و آیه الله حاج آقا حسین قمی و آقای سید العراقرین ظرف چند ماهی در سامراء می فرموده، و سید تقریرات مزبوره را نوشته، و میرزا هم آن را پسندیده اند، و چند نسخه از آن موجود است. هفده رساله فارسی:

۳۷۸.

آقای مدرّس چهاردهی درباره این کتاب گوید: این کتاب خلاصه ای است از عقاید و آرای اصولی آقا سید محمّد فشارکی و شریعت اصفهانی و آخوند خراسانی. (۱) ۲- «دلیل الانسداد» حاشیه بر رسائل شیخ انصاری، تقریرات آخوند ملاّ محمّد کاظم خراسانی در پنج هزار بیت. (۲) ماده تاریخ وفاتش به سال شمسی این است:

«مدرس رفته دی نزد پیمبر»

و به قمری: «فی الخلد ارقبنی جدی و اوفینا».

میرزا محمّد مانی

فرزند محمّد حسین ادیب فاضل شاعر، در ۱۲۵۸ متولد، و در غزّه جمادی الثانیه سال ۱۳۲۱ وفات یافته، در تکیه آقا حسین خوانساری مدفون گردید.

مشارالیه مورد توجه و عنایت ظلّ السلطان بوده، و وی را یکی از اعضای پنج گانه عدالت خانه انتخاب نموده بود. (۳)

میرزا شمس الدین محمّد شهرستانی

فرزند میرزا محمّد رضا. از طرف پدر، نواده میر عنایت الله شهرستانی،

ص: ۹۰۵

۱- مجله ارمغان سال ۲۹ شماره ۳.

۲- الذریعه ۸: ۱۵۷.

۳- مآثر و الآثار: ۲۹۱ شعرای اصفهان نسخه خطّی.

و از طرف مادر، صبیبه زاده نَوّاب میرزا رفیع صدر است. فاضل و ادیب و شاعر بوده، متصدی موقوفات آذربایجان شده، معزول گردیده. (۱)

به نرمی سنگ را با شیشه الفت می توان دادن *** در آن ساعت که پای سازگاری در میان باشد

آقا محمد بید آبادی

فرزند ملاّ محمّد رفیع گیلانی. عالم فاضل حکیم فیلسوف فقیه زاهد متشرّع جامع عابد متّقی. در اعیان الشیعه نقل از تجربه الاحرار پس از مدح و ستایش بلیغی از او و مجلس درسش فرماید: در سال ۱۱۹۶ به خدمتش رسیدم؛

لقد كنت في الاخبار اسمع فضله *** حديثاً كشر المسك اذ يتصوّع

فلّما س تلاقينا رأيت محاسناً *** من الفضل اضعاف الذی كنت اسمع (۲)

در سالس ۱۱۹۸ وفات یافته، با تشییع عظیم، جنازه به تخت فولاد منتقل، و جنب پدر مدفون گردید.

مرحوم آقا محمّد در اصفهان متولد، و در خدمت میرزا محمّد تقی الماسی و ملاّ اسماعیل خواجهائی و جمعی دیگر تلمذ نموده، و خود درس حکمت و تفسیر می فرموده، (۳) و عدّه ای کثیر در خدمت او

ص: ۹۰۶

۱- تذکره نصرآبادی: ۹۹.

۲- اعیان الشیعه ۴۵: ۳۲۱.

۳- رجال اصفهان: ۷۹، ریحانه الادب ۱: ۳۰۱.

تحصیل می نموده اند. و چنان که از طرایق الحقایق (۳:۹۸) بر می آید ارادت خدمت سید قطب الدین نیریزی داشته، و از طرف ایشان مأذون در ارشاد و دستگیری بوده، و پس از مرگ او قطبیت یافته، و پس از مرگ وی مقام قطبیت یافته به سید صدرالدین دزفولی رسیده است.

وفاتش دو ساعت مانده به ظهر روز جمعه نهم محرم الحرام سال ۱۹۸ روی داده است، (۱) و آنچه در روضات و دیگر مواضع ۱۱۹۷ نوشته تسامح در تاریخ است که ۹ روز را به حساب نیاورده اند.

ماده تاریخ وفاتش را آقا محمد کاظم واله گوید:

کرد واله از پی تاریخ او بیتی رقم *** تا بود هر مصرعی بر سال فوتش رهنمون

قبله ارباب علم آقا محمد شد ز دهر *** برگزیده عارفی هعالم شد از دنیای دون

در شرح حال او مطالب قابل توجهی نوشته اند، از توجه سلاطین و بزرگان به او، بی اعتنایی وی به آنها، و قناعت و زهد او، و اعاشه ایشان در مدت شش ماه قحطی به زردک خام یا پخته، با کمال شعف و بدون کراهت، و سرپرستی او از حاجی کلباسی بنا به وصایت پدر او، و واجب دانستن نماز جمعه و اقامه آن در قریه رنان، و دانستن کیمیا و غیره که طالبین باید به مدارک اشاره شده رجوع کنند. (۲)

ص: ۹۰۷

۱- مکارم الآثار: ۱: ۶۸.

۲- کتاب «آشنای حق» نوشته آقای علی صدرایی خویی مهم ترین تحقیق مستقل در شرح احوال و افکار این عارف کامل است. فاضل ارجمند آقای صدرایی علاوه بر تحقیق ارزشمند فوق مجموعه نامه ها و دستورالعمل های عرفانی صاحب عنوان را جمع آوری و تصحیح نموده، و رساله «حسن دل» از آثار عرفانی مرحوم بید آبادی را نیز تصحیح و منتشر کرده اند.

وی را تألیفات و تصنیفاتی است، از آن جمله است: ۱- حواشی بر کتب حکمت ۲- رساله در سیر و سلوک به فارسی به صورت نامه برای یکی از شاگردانش (۱) ۳- رساله در سیر و سلوک، در جواب محقق قمی ۴- منتخب تفسیر نیشابوری؛ و غیره.

محمد رفیع گیلانی

پدرش: آقا محمد رفیع نیز عالم و فاضل و محقق زاهد صالح بوده، و ظاهراً از گیلان به اصفهان مهاجرت کرده، و در محله بید آباد سکونت نموده، و هم در این شهر وفات یافته، (۲) در قسمت شرقی تکیه خوانساری ها مدفون گردید، و اکنون بر قبر او [و فرزندش] اطاقی ساخته اند.

اولاد و اعقاب پسری و دختری او تاکنون در اصفهان ساکن، و بدین انتساب مشهورند.

حاج شیخ محمد کاشانی اصفهانی

فرزند حاج محمد زمان بن حسین بن محمد رضا بن حسام الدین.

عالم فاضل محقق، (۳) از اعظام مشایخ اجازه، و از اساتید حکمت به

ص: ۹۰۸

۱- الذریعه ۱۲: ۲۸۳.

۲- اعیان الشیعه ۳۲: ۱۲۵.

۳- اعیان الشیعه ۴۶: ۳، روضات الجنّات: ۶۵۲.

شمار می رفته، و خدمت جمعی کثیر از علما همچون: میر محمد حسین خاتون آبادی سبط مجلسی، و شیخ حسین بن محمد ماحوزی و عده ای دیگر تلمذ نموده، و به اخذ اجازه روایت مفتخر گشته، و عده ای کثیر نیز از او روایت احادیث می کنند.

کتب زیر از تألیفات اوست:

۱- اثنی عشریّه، در قبله ۲- ضیغ العقود، مبسوط ۳- القول السدید ۴- مرآت الازمان ۵- نور الهدی ۶- هدایه المسترشدین؛ و غیره.

میر سید محمد بروجردی

فرزند میرزا محمد طاهر حسینی. فقیه زاهد عالم عابد، متوی به سال ۱۱۹۴، و مدفون در قبرستان آب بخشان. (۱)

حاج آقا محمد مقدّس

فرزند آقا سید عبدالحسین بن سید حسن بن حاج سید ابراهیم حسینی سبزواری ساوجی اصفهانی. عالم زاهد فقیه عابد مجتهد جامع.

اجدادش از سبزواری به ساوه، و آقا سید ابراهیم از ساوه به اصفهان آمده، در نزد سید جبه الاسلام مورد وثوق و احترام بوده، و سید جهت ایشان جنب منزل خود خانه ای تهیه نموده، و روزگار به زهد و عبادت گذرانیده، و خواهر آقا میر سید محمد شهبهانی را به زوجیت داشته.

ص: ۹۰۹

۱- رجال اصفهان: ۱۴۵.

پس از وفات در حدود سال ۱۲۵۰، در قبرستان قبله دعا مدفون شده، قبرش الی الآن معلوم و معروف است، و مردم به زیارت او می روند، و به او اعتقاد دارند.

پدرش: مرحوم آقا سید عبدالحسین، عالم زاهد معمر، از ائمه جماعت محله بید آباد در حدود سال ۱۳۵۰ وفات یافته، در مقبره سر قبر آقا مدفون، و سپس به اعتاب مقدسه نقل شد.

صاحب عنوان در حدود سال ۱۳۰۴ در اصفهان از دختر آقا سید علی بن حاج سید ابراهیم متولد شده (و زوجه آقا سید علی، دختر ملا صالح جویباره ای بوده است) و نزد جمعی کثیر که از آن جمله است: میرزا محمد حسن مجتهد نظری، و حاج آقا هرندی، و جهانگیر خان قشقایی، و آخوند گزی، و آخوند کاشی تحصیل نموده، و سپس به نجف اشرف جهت تکمیل تحصیلات مهاجرت نموده، و آنجا نزد جمعی از فحول مجتهدین همچون: آقا ضیاء الدین عراقی و آقا شیخ محمد حسین کمپانی اصفهانی و آقا سید ابوالحسن اصفهانی تحصیل نموده، و پس از وصول به مقامات عالیه علم و اجتهاد با کسب اجازات به اصفهان مراجعت نموده، و مورد نظر و وثوق عموم طبقات قرار گرفته، و به درس و مباحثه و ارشاد و هدایت و اقامه جماعت در مسجد پدر پرداخته، و پس از وفات مرحوم حاج فاضل به جای ایشان در مدرسه میرزا مهدی امامت می فرمود، و به سعی و همت ایشان تعکیرات لازمه در مدرسه مرقوم انجام گردید.

در اواخر به مناسبت برخی از پیش آمدها در اصفهان، و جهت حفظ دین و وارد نشدن در دسته بندی ها، بر حسب دعوت مرحوم آیه الله

بروجردی به قم مهاجرت نموده، و تا آخر عمر در قم و اصفهان محترم و معزز می زیست.

در قم و اصفهان تدریس می نمود، و از خواصّ مرحوم بروجردی، و مورد نظر و وثوق آن مرحوم، و وکیل تامّ الاختیار ایشان بود، و در اصفهان و قم به عنوان تیمّن و تبرک به درس مرحوم آقای صدر و بروجردی حاضر می شد.

سرانجام در ظهر روز پنج شنبه ۱۱ ربیع الاول سال ۱۳۷۸ پس از عمل جراحی در بیمارستان وفات یافته، جنازه روز جمعه با تشییع عظیم، و جمعیت زیاد، به تخت فولاد منتقل گردیده، در تکیه ای مخصوص به نام خود ایشان مدفون گردید، و در اصفهان و قم و طهران و مشهد و نجف مجالس فاتحه متعدّد جهت ایشان منعقد گردید.

وی را تألیفاتی است: از آن جمله است: ۱- تقریرات اصولی اساتید خود ۲- تقریرات فقهی اساتید نامبرده ۳- کتابی در شرح حال جناب لقمان و مواعظ او ۴- کتاب الاوائل، در ۶۳۸ صفحه که پس از فوت ایشان به سعی برادر والا گهرش حجه الاسلام آقای حاج حبیب الله مقدس به طبع رسیده ۵- کتاب الاواخر ۶- رساله ای درباره آدم ۷- رساله ای درباره انگور ۸- رساله درباره اول ما خلق الله ۹- رساله در ایمان امیرالمؤمنین (علیه السلام) ۱۰- رساله درباره بلال حبشی (از شماره ۶ تا ۱۰ جزو کتاب الاوائل به طبع رسیده) و غیره.

مرحوم مقدّس در طول عمر خود کتابخانه مفصّل و آبرومندی از کتب خطی و چاپی تهیه فرموده بود که پس از فوت ایشان حسب الوصیّه زیر نظر مرحوم آیه الله بروجردی همگی به قم منتقل گردیده، در

کتابخانه مسجد اعظم، متمرکز، و مورد استفاده اهل علم و محققین قرار گرفت.

در تاریخ فوتش عده ای از شعرا به عربی و فارسی مرثیه گفتند، از آن جمله است: دانشمند بزرگوار آقای حاج آقا مجتبی میر محمد صادقی فرزند مرحوم حاج سید محمد باقر، ضمن قطعه ای، تاریخ را به شمس گوید:

ز سال رحلت او شد ز مجمعی پرسش *** رسید نغمه ای از این و آن به عالم قدس

بگفت صادقی این مصرع و بشد تاریخ *** شدی روان مقدس روان به عالم قدس

ابوبکر محمد اسدی اصفهانی

ابن عبدالرحیم، ادیب لغوی نحوی، در سال ۲۹۶ در بغداد وفات یافته، و او امام و پیشوای قراء زمان خود، و استاد در قرائت ورش بوده، و مردم عراق قرائت ورش را از او اخذ نموده اند. (۱)

میر سید محمد شهشانی

اشاره

فرزند سید عبدالصمد بن محمد بن ابراهیم حسینی.

عالم فاضل زاهد محقق جلیل، از اکابر علماء، و آجله فقها و مجتهدین اواخر قرن سیزدهم هجری در اصفهان است.

از شاگردان: آقا سید محمد مجاهد کربلانی، و آقا سید علی صاحب

ص: ۹۱۲

«ریاض»، و حاجی کلباسی (۱) بوده، و جمعی کثیر همچون میرزای بزرگ شیرازی و صاحب روضات در خدمت او تلمذ فرموده، و در اواخر عمر ریاست علمی و تدریس و فتوا و تقلید در اصفهان و غیره منحصر به او بوده است.

کتب زیادی تألیف نموده که از آن جمله است: ۱- انوار الریاض، حاشیه بر ریاض المسائل استادش [در ۸ مجلد] ۲- انیس المتقین، در معاصی کبیره ۳- جامع السعاده، در فقه، رساله عملیه ۴- جنه المأوی، منظومه ای است در فقه [در مجوزة در فقه * الفیة فقهیه] ۵- رضوان الآملین (حاشیه بر قوانین) در دو مجلد، قسمتی از آن به طبع رسیده ۶- العروه الوثقی، در شرح کتاب دروس ۷- عیشه راضیه، در فقه شیعه به فارسی، و آن را بنا به خواهش حاج عبدالغفور تاجر قزوینی اصفهانی تألیف نموده ۸- غایه القصوی، در اصول ۹- منظومه عربی در مصیبت؛ و غیره.

وفاتش در نزدیک صبح ۵ شنبه عید قربان سال ۱۲۸۷ در سال قحطی روی داده، در اول تخت فولاد در تکیه ای مخصوص مدفون شد.

سلسله نسب او را تا امام در کتاب «سادات اصفهان» نقل نموده ام.

مشارالیه امام مسجد ذوالفقار بوده، و بسیار پیر و معمر شده، و ایشان کتابهای خود را وقف یا وصیت به وقت نمود، چون اولاد نداشت، و

ص: ۹۱۳

۱- اعیان الشیعه ۲۴۴:۴۳ و ۲۲۵:۴۵ و ۲۷۰، روضات الجنات، رجال اصفهان: ۲۹، ریحانه الادب ۲۷۵:۳، و فوائد الرضویه: ۵۵۰، مآثر و الآثار: ۱۹۷، الکنی و الالقاب ۲: ۳۴۰.

املا-ك خود را نیز وقف نمود که از درآمد آنها کتابهای ایشان و دیگران را نوشته و وقف نمایند، و از چاپ امتناع داشته است.

سید محمد علی شهشانی

برادر ایشان: مرحوم میر سید محمد علی حسینی، عالم و فاضل و زاهد بوده، و به علم و تقوا شهرت داشته، در ۱۲۶۵ وفات یافته، و جنب فاضلان مدفون گردید.

سید محمد بن عبدالکریم حسینی خلیفه سلطانی

عالم فاضل شاعر، در ۱۱۹۸ متولد، و در ۱۲۸۰ وفات یافته است.

کتب زیر از اوست:

- ۱- اجازات ۲- تفسیر قرآن ۳- دیوان اشعار ۴- سفر نامه هندوستان ۵- شرح بر زبده الاصول ۶- شرح بر تشریح الافلاک، (۱)
- و غیره. (۲)

آقا سید محمد طباطبائی بروجردی

فرزند سید عبدالکریم بن سید مراد طباطبائی اصفهانی بروجردی.

علامه) فقیه زاهد محقق بارع مصنف، خواهر زاده علامه ملا محمد

ص: ۹۱۴

۱- اعیان الشیعه ۲۷۳:۴۵.

۲- تألیفات فوق در اعیان الشیعه بدون ذکر مأخذ به صاحب عنوان نسبت داده شده است.

باقر مجلسی، و جدّ پنجم مرحوم آیه الله حاج آقا حسین بروجردی. (۱) در اصفهان متولد شده، و در این شهر و نجف تحصیل نموده، سال ها در کرمانشاه ساکن بوده، و قبرش در بروجرد زیارتگاهی معروف است.

وفاتش بنا به نوشته مجله المرشد در ۱۲۰۰ روی داده است. (۲)

کتب زیر از تألیفات اوست:

۱- اثبات عصمه الائمه از آیه (وَإِذَا تَبَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ) ۲- الاحباط و التكفير ۳- تحفه الغری، در معنی و تحقیق در اسلام و ایمان ۴- رساله رضاعیه ۵- رساله در ردّ ایرادت وحید بهبهانی بر شهید ثانی ۶- رساله در اسرار اشکال خاصه به حروف تهجی ۷- رساله در ردّ صدوق و قائلین به سهو النبی (صلی الله علیه و آله و سلم) ۸- رساله در فضل مسجد کوفه ۹- رساله در طالع ولادت و زایجه ۱۰- رساله درباره شهادت زنان ۱۱- رساله درباره روزه روز عاشورا ۱۲- رساله در این که آیا فجر از روز است یا از شب؟

ص: ۹۱۵

۱- اعیان الشیعه ۲۵۴:۴۵ و ۲۷۲، فوائد الرضویّه؛ شرح حال آیه الله بروجردی: ۱۱۲.

۲- به نوشته مرحوم معلم حبیب آبادی این تاریخ اشتباه است زیرا مرحوم سید عبدالله شوشتری در اجازه کبیره شرح حال او را نوشته و هر چند تاریخ فوت او را ندارد لیکن طوری درباره او سخن رانده که از آن چنین بر می آید که وی در حین تألیف آن اجازه که سال ۱۱۶۸ باشد زنده نبوده است. مرحوم معلم می نویسد: در روضات (۶۷۸) تصریح کرده که این میر سید محمّد، پسر خواهر علامه مجلسی و از جمله اولاد دختران پدرش ملاّ محمّد تقی بوده... وی دختر میرزا ابوطالب بن میر ابوالمعالی کبیر را به زوجیت داشته، و مادر این میرزا ابوطالب دختر ملاّ صالح مازندرانی، یعنی خواهر زاده ملاّ محمّد باقر مجلسی بوده. ر.ک: مکارم الآثار: ۱۷۸.

۱۴- رساله در امر و بیان از مباحث اصولی ۱۵- شرح زیارت جامعه کبیره ۱۶- شرح مفاتیح ۱۷- موالید النبی و الائمه؛ و غیره.

آقا محمد نوری

فرزند میرزا عبدالکریم. فاضل واعظ فصیح اللسان ادیب زاهد شاعر.

در حدود ۱۲۹۵ متولد شده، و نزد جمعی از فحول علما تلمیذ فرموده که از آن جمله است: آقا سید محمود کلشادی، و آقا شیخ احمد حسین آبادی، و آقا سید محمد باقر درجه ای، و آخوند کاشی. سپس به ارشاد و هدایت مردم از راه وعظ و خطابه و منبر پرداخته، الحق واعظی متعظ بود.

و در ۱۵ محرم سال ۱۳۷۳ به سنّ قریب به هشتاد وفات یافته، در یکی از اطاق های تکیه کازرونی مدفون گردید. (۱)

ابن الفقیه

ابو حامد محمد بن عبدالله بن محمد متطبب اصفهانی، معروف به ابن الفقیه، مؤلف. کتاب «هدایه الملوک»، (۲) در پزشکی، به زبان فارسی است، و آن ترجمه رساله محمد بن زکریای رازی است در منافع و مضارّ

ص: ۹۱۶

۱- در تاریخ اصفهان همایی (۶۹) آمده: حاج میرزا عبدالکریم نوری سومین فرزند حاج ملا محمد علی نوری مازندرانی، از علوم اکتسابی چندان بهره ای نداشت، اما در حسن خط هنرمند بود. در سفر کربلا فوت شد و همانجا مدفون شد. بهترین یادگارش آقای آقا محمد نوری واعظ معروف اصفهان است که در ردیف درجه اول وعاظ محسوب می شود.

۲- فهرست کتب خطی دانشکده پزشکی طهران: ۴۶۹.

و مقویات و مضغفات باه و ماه يتعلق بها می باشد، در ۱۹ فصل.

ملاً محمد قالی باف

فرزند آخوند ملاً علی. پدر و پسر هر دو عالم و فاضل بوده، و صاحب عنوان در ذی حجه سال ۱۲۴۹ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید. (۱)

ابو مسلم اصفهانی

اشاره

محمد بن علی بن محمد بن حسین بن مهریزد بن بحر نحوی اصفهانی. (۲) عالم فاضل ادیب لغوی معتزلی (شیعی) صاحب کتاب تفسیر و کتاب ناسخ الحدیث و منسوخه، متوفی به سال ۴۵۹ هجری، یا ۴۵۷. (۳)

ص: ۹۱۷

۱- رجال اصفهان: ۲۲۶.

۲- اعیان الشیعه ۴۶: ۱۴۸ و لغت نامه.

۳- ابو مسلم محمد بن علی بن محمد بن الحسین بن مهریزد، متولد سال ۳۶۶ و متوفای سال ۴۵۹. سیوطی در کتاب طبقات المفسرین می گوید: محمد بن علی بن محمد بن الحسین بن مهریزد، ابو مسلم اصفهانی، ادیب و مفسر معتزلی مذهب، از آگاهان به علم نحو و ادبیات و تفسیر، و از غالیان در مذهب اعتزال بود. تفسیری در ۲۰ جلد بر طبق مذهب معتزله نوشت. وی در سال ۴۵۹ از دنیا رفت و در سال ۳۶۶ به دنیا آمد. مرحوم شیخ طوسی در اول تفسیر تبیان می نویسد: و اصلح من سلک فی ذلك مسلکاً جمیلاً مقتصداً محمد بن بحر، ابو مسلم الاصفهانی، و علی بن عیسی الرمانی، فان کتابیهما اصلح ما صنّف فی هذا المعنی. آقای غیاثی کرمانی در مقدمه کتاب خود، جامع التأویل لمحکم التنزیل را به تبع الذریعه و دیگران، هم به محمد بن بحر (کاتب داعی صغیر، و متوفای ۳۲۲) نسبت داده و حجم آن را ۱۴ جلد ذکر کرده، و هم به ابو مسلم محمد بن علی اصفهانی و حجم آن را ۲۰ جلد! و آن گاه هر چه را که از اقوال ابو مسلم اصفهانی در کتاب خود جمع نموده به ابو مسلم کاتب نسبت می دهد!

صفی الدین محمد بن عمده القضاة غیاث الدین علی زواره ای عالم فاضل، (۱) معروف به قاضی صفی، متوفی در ۱۵ شعبان سال ۹۹۵.

ماده تاریخ وفاتش این است:

تاریخ فوت قاضی دنیا و دین که رفت *** از مرگ او هر آینه بر روزگار حیف

جستم ز عقل گفت که بر لوح دل همین *** حیف از جهان دانش و دین صد هزار حیف

ماده تاریخ دیگر: «وای از مرگ جانشین رسول».

در فهرست مؤلفین (۶۰۱:۵) وی را سید جلال الدین طباطبائی معرفی می کند، و گوید: از آثارش: توقیعات کسری انوشیروان عادل است که از عربی به فارسی ترجمه نموده، و چندین مرتبه در هند و تبریز و طهران به چاپ رسیده، و در لندن با ترجمه انگلیسی آن در ۱۳۱۰ قمری چاپ شده است.

در هر حال از عبارت سنگ قبر، عدم سیادت او ظاهر است. قبرش در

ص: ۹۱۸

ایوانچه غربی بقعه امام زاده اسماعیلر در کنار جاده می باشد.

مولی محمد قمیشه ای

فرزند فتاح بن عبدالله. عالم فاضل، صاحب تألیفات متعدده، از فضلاى قرن سیزدهم، و مؤلف شرح خلاصه الحساب، تاریخ فراغ ۱۲۵۲ قمری. (۱)

ملا محمد قاری

ابن لطف الله معروف به ملا شاه و ملا حافظ. ظاهراً از شاگردان محقق کرکی، و خود و پدرش از علما و دانایان به علوم تجوید و قراءت می باشند. در سال ۹۶۳ نسخه ای از رساله رضاعیه استاد را استنساخ نموده ضمن مجموعه از رسائل استاد، (۲) همچنین حواشی محقق کرکی را در این سال بر کتاب شریع نوشته است. (۳)

شیخ رضی الدین محمد تستری

اشاره

ابن بهاء الدین محمد بن مولی حسن علی بن مولی عبدالله تستری اصفهانی. عالم فاضل محقق، مؤلف مشرح ادعیه السر، که جهت مریم بیگم یکی از زنان صفویه (عمه شاه سلطان حسین) تألیف شده است.

مولی عز الدین عبدالله تستری بن حسین صاحب مدرسه معروفه در

ص: ۹۱۹

۱- الذریعه: ۱۳: ۲۳۳.

۲- الذریعه ۱۱: ۱۹۲ و ۵: ۶۷.

۳- الذریعه ۶: ۱۰۷.

بازار اصفهان می باشد. شرح حالش در کتب تراجم مذکور، و در تاریخچه محلّه خواجه (۵۲-۳۶) به طور مفصل مسطور است.

در ۱۰۲۱ وفات یافته است. جنازه پس از دفن در امام زاده اسماعیل به کربلا منتقل گردید. (۱)

حسن علی تستری

فرزندش: مولی حسن علی، عالم جلیل محقق، متوفی به سال ۱۰۷۵، مؤلف رساله ای در حرمت نماز جمعه به فارسی، به خلاف رأی پدر که قائل به وجوب عینی آن بوده، و در این مورد رساله ای نگاشته است، و عندنا منه نسخه. (۲)

ص: ۹۲۰

۱- مرحوم مؤلف در مزارات اصفهان (۱۰۵) می نویسد: عالم محقق جلیل عابد زاهد متورّع. استاد فقها و مجتهدین. از اعظم دانشمندان، متوفی در شب یکشنبه ۲۶ محرم الحرام سال ۱۰۲۱. مرحوم ملاّ عبدالله را در غسلخانه مسجد جامع با آب چاه غسل دادند و مرحوم میر محمد باقر داماد بر او نماز گزارد و در جنب امام زاده اسماعیل مدفون ساختند و پس از گذشتن یک سال از وفات، جنازه آن مرحوم را که هیچ تغییر نکرده بود و همچون موقع حیات و دفن تازه می نمود به کربلا منتقل و در آن ارض مقدس به خاک سپردند.

۲- در وقایع السنین (۵۲۳) آمده: فوت فاضل عالم کامل، صاحب فطنت وقّاده آخوند ملاّ حسنعلیا... معاصر شاه صفی بوده و مقرب و محترم، و در کمال اعتبار... و تاریخ فوت مولانا حسنعلیا این مصرع است: (عَلَمٌ عَلِمَ بِرِزْمِینِ افْتَادَ) که ۱۰۷۵ باشد. تاریخ دیگر: «وفات مجتهد الزمان» و در این تاریخ که ۱۰۹۸ است از آخوند مرحوم چند فرزند مانده اند: آخوند مولانا محمد امین که مدتی در هند بود و در ۱۰۹۸ از هند آمد. و آخوند مولانا عبدالله که در اصفهان به سر می برد. و آخوند مولانا بهاء الدین کوچک تر اولاد مولانا حسنعلیا. و آقا خلیلا که در صنعت اسطرلاب بی نظیر عصر خود بود.

محمد بن محمد مقیم اصفهانی

ابن درویش محمد حامدی خزاعی اصفهانی غروی.

عالم فاضل، مؤلف کتاب «مشکوه البهیه فی الفرائد القرآئیه». (۱) نام او در اجازه کبیره سید عبدالله شوشتی برده شده، و او وی را ستوده است. (۲)

درویش محمد، عالم و فاضل و صالح، و از شاگردان شهید ثانی و محقق کرکی بوده، و در ۹۳۹ از استاد خود [محقق کرکی] اجازه گرفته است. (۳)

سید محمد صدر هاشمی

اشاره

فرزند سید مهدی بن عبدالوهاب حسینی. از فضلالی معروف، و

ص: ۹۲۱

۱- نسخه ای از این تفسیر لغوی قرآن کریم در کتابخانه مجلس موجود است، و سال تألیف آن: ۱۱۷۴ می باشد.

۲- پدر او شیخ محمد مقیم اصفهانی از علمای ساکن اصفهان بوده که در فتنه افغان پس از تحمّل مصائب بسیار، نجات یافته و توفیق مجاورت نجف اشرف را یافته و کتاب «حاوی نخب الأدله و الاقوال فیما لا یجوز جهله من العقاید و الاعمال» را در ۳ مجلد بزرگ در آنجا تألیف نموده و در سال ۱۱۶۵ ق وفات می نماید. کتاب ترجمه شهاده الخصوم وی که معرّب حق الیقین علامه مجلسی است در الذریعه (۴: ۱۱۰) معرفی شده، تاریخ فراغ: ۱۱۵۹. سید عبدالله جزایری در اجازه به صاحب عنوان می نویسد: العالم الفاضل اللوذعی، سلاله الفضلاء الامجاد، بقیه اهل بیت التقوی و السداد، خزیت طرق العلم و الروایه، مصباح مسالک الرشاد و الهدایه، الموفق المسدّد المؤید.

۳- ماضی النجف و حاضرها ۳: ۳۸۲ - اعیان الشیعه ۴۷: ۳۴ - الذریعه ۱: ۲۰۶.

نویسندگان مشهور اصفهان، و از دانشمندان به نام این شهر می باشد.

در ۱۲۸۴ خورشیدی (۱۳۲۳ قمری) متولد، و در شب دوشنبه ۱۶ ذی حجه سال ۱۳۸۴ وفات یافته، در مقبره خانوادگی جنب تکیه خوانساری ها مدفون گردید.

مشارالیه سال ها در مدارس قدیم اصفهان به تحصیل علوم دینی از صرف و نحو و فقه و اصول اشتغال جسته، سپس به کسب علوم جدید رغبت نموده، و در سال ۱۳۱۶ خورشیدی از دانش سرای عالی لیسانس شد، سال ها در زنجان ریاست دبیرستان پهلوی آنجا را داشته، به اصفهان منتقل گردیده، و به ترتیب: دبیر دبیرستانها، رئیس دبیرستان فرهنگ (پس از فوت پدر زن خود مرحوم میر احمدی) و ریاست کتابخانه فرهنگ، و معلمی دانشکده ادبیات اصفهان را داشته. (۱) از فرهنگیان نادر الوجودی بود که فرهنگ اصفهان نظیر او کمتر یاد دارد.

کتب زیر از تألیفات او به طبع رسیده:

۱- تاریخ جراید و مجلات، در ۴ مجلد، اهل مطالعه و تحقیق ارزش این تألیف را پس از مطالعه درک می کنند ۲- ترجمه تاریخ کربلا و حائر حسینی (علیه السلام) تألیف دکتر سید عبدالجواد کلیددار ۳- ترجمه مجلدات تاریخ تمدن اسلامی جرجی زیدان ۴- شعر و شاعری در عصر صفوی ۵- عشاق قندهار، ترجمه از کنت دوینو ۶- مقالات متعدد راجع به بزرگان اصفهان، در روزنامه چهل ستون، و سرنوشت، و مجله یادگار، و

ص: ۹۲۲

۱- سواد و بیاض: ۲۸۹ و اطلاعات خارجی.

پدرش سید مهدی معروف به آقاجان، و جدش سید عبدالوهاب بن سید محمد صدر العلماء شمس آبادی، عالم متنفذ، بانی مسجد شمس آباد، قبرش در تخت فولاد جنب تکیه خوانساری ها معروف است.

عمویش: مرحوم سید محمد هادی صدر العلماء (صدر هاشمی) عالم فاضل متنفذ، امام مسجد شمس آباد، از رؤسای علمای اصفهان به شمار می رفت. متوفی در شب ۵ محرم ۱۳۶۱.

فایده: در این سال [۱۳۸۴] عده ای از دانشمندان اصفهان وفات یافتند. ذیلاً به نام برخی از آنها (غیر از آنهایی که تاکنون مذکور شده است) اشاره می شود:

۱- آقا سید ابوالقاسم شاه کرمی

موسوی فریدنی، عالم فاضل، از شاگردان مرحوم حاج میرزا ابوالحسن بروجردی، در ربیع الاول، مدفون در تکیه مرحوم مقدس.

۲- آقا سید محمد تقی بهشتی

ابن سید جعفر حسینی بهشتی، از علما و ائمه جماعت، ۲ شنبه ۱۵ رجب، مدفون در تکیه ای مخصوص به نام خودش.

ماده تاریخ وفاتش این است:

«رفت بنزد اسدالله تقی»

ص: ۹۲۳

۳- حسن قوامی زاده

باغ بهادرانی لنجانی، ادیب فاضل، از دبیران فاضل، مؤلف کتاب «دستور الاملاء»، و مدیر روزنامه «پادزهر»، یکشنبه ۲۵ صفر.

ماده تاریخ وفاتش این است:

«قوامی زاده زد ناگه بگیتی یک خط باطل»

۴- میرزا عبدالله خان وزیر زاده

از دبیران نقاشی فرهنگ، و مدیر روزنامه فکاهی «ارژنگ».

۵- میرزا علی اصغر شریف

ابن حاج میرزا محمد باقر. عالم فاضل، از مدرّسین سطوح و ادبیات، و امام جماعت، به سن قریب به نود، در ۲۵ ربیع الاول. در خدمت: حاج میرزا بدیع درب امامی، و حاج سید مهدی نحوی، و آقا سید محمود درب امامی، و آقا سید محمد باقر درچه ای و دیگران درس خوانده است.

۶- حاج میرزا محمود مقتدایی خوراسگانی

عالم فاضل، و امام جماعت [از شاگردان سید محمد نجف آبادی و مجاز از او]، ۳ شنبه ۲۲ جمادی الاول، مدفون در بقعه تکیه میرزا ابوالمعالی.

۷- میرزا محمد علی مکرم

فرزند علی. شاعر ادیب، مدیر روزنامه صدای اصفهان، و مجله

ص: ۹۲۴

سپاهان، و صاحب دیوان مطبوع. یکشنبه ۲۴ ذی قعدة. متولد در ۱۳۰۴، مدفون در تکیه گلزار.

ماده تاریخ وفاتش را برنا گوید:

«خصم اوهام و ریا بود بدنیا مکرم»

میرزا محمد نائینی

ابن محمد هادی، ادیب فاضل شاعر متخلص به «فایض» از شاگردان و مجازین از حج سید محمد باقر بید آبادی است.

کتب زیر از اوست:

۱- دیوان اشعار رجال، در چندین مجلد. تألیف آن از ۱۲۵۶ شروع، و تا سال ۲۶۵ به طول انجامیده است. ۲- رساله در تحقیق حال ابی بصیر ۳- رساله در تحقیق حال محمد بن اسماعیل ۴- رساله در ابان بن عثمان ۵- رساله در سهل بن زیاد آدمی ۶- رساله در بیان عده مذکور در کافی ۷- رساله در سهل بن زیاد آدمی ۸- رساله در ابی سعید رازی ۹- رساله در حال محمد بن خالد برقی ۱۰- رساله در حال اسماعیل بن عمّار ۱۱- رساله در حال، احمد بن عیسی ۱۲- رساله در حال عمر بن زید. بیشتر این رسالات از افادات سید حجه الاسلام است. ۱۳- مثنوی طور سیناء.

علامه متّبع بصیر، حاج شیخ آقا بزرگ در الذریعه (۸۰۶:۹) فرماید: به گمان من وی پدر آقا علی رضا نائینی مذکور در دار السلام باشد.

نگارنده گوید: با در نظر گرفتن تاریخ فوت فاضل نائینی (۱۲۶۴) و

ص: ۹۲۵

تاریخ اتمام برخی از مجلّات رجال نامبرده (۱۲۶۵) مسلم می شود که آنها دو نفرند. (۱)

دکتر محمد ریاحی

رئیس سابق و استاد دانشکده پزشکی، در طبّ و جراحی استاد، و به حذاقت معروف بود. در حسن معاشرت و اخلاق بی نظیر، و در دیانت و تقوی کم نظیر بود. در بین تمام طبقات مردم محبوب القلوب و مورد ستایش بود. بیماران و مستمندان را با کمال جوانمردی معالجت نموده و از آنان تفقّد و دلجویی می نمود.

در شب شنبه ۱۸ سال ۱۳۸۹ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید.

مولی محمود چاپلقی اصفهانی

از اجلای شاگردان محقق ثانی، و از مشایخ اجازه است. (۲) وی را شرحی است بر کتاب مختصر النافع.

فرزندش: شیخ عبد علی نیز عالم و فاضل و فقیه بوده، و از میر داماد

ص: ۹۲۶

۱- وی از اجله فقهای عصر ناصری است که در نایین و ملحقاتش به امور شرعی اشتغال داشته و در ۱۹ جمادی الاولی ۱۳۰۵ وفات یافته و در حرم امام زاده سلطان سید علی نایین مدفون گردید. از آثارش ترجمه احقاق الحق به نام ترجمان الحق و لسان الصدق می باشد. بیان المفآخر ۱: ۳۸۰.

۲- روضات الجنّات: ۳۶۰.

روایت احادیث می نموده، و بر الفیّه شهید شرحی نگاشته است.

حاج ملا محمود رنّانی اصفهانی

عالم فاضل محقق، از مشایخ اجازه، و از اساتید ملا خلیل قزوینی و خلیفه سلطان (۱) و جمعی دیگر از فحول علما.

ابو نصر (ابو مضر)

نجم الدین محمود بن جریر ضبی اصفهانی، ادیب نحوی معتزلی لغوی معروف به «فرید العصر»، در نحو و لغت و طب، بلکه در جمیع علوم و فنون سر آمد اهل زمان بوده و بدو مثال می زدند. (۲) در خوارزم سکونت داشته و مذهب معتزله را ترویج می کرده و جمعی کثیر از علما که از آن جمله است زمخشری از محضر او مستفید شده اند. در سال ۵۰۷ در مرو وفات یافته کتاب: ۱- زاد الراقب، در متفرقات ادب و اشعار و حکایات ۲- مسالک العباد، در تصوّف به فارسی ۳- مناهج الطالبین از اوست.

سید محمود تویسرکانی

فرزند سید حسن حسینی اصفهانی. عالم فاضل ادیب، از شاگردان و مخصوصین حاج شیخ محمّد باقر نجفی بوده، و در اوایل قرن ۱۴ وفات یافته.

ص: ۹۲۷

۱- فوائد الرضویه ۱: ۱۵۹ و ۱۷۲.

۲- روضات الجنّات: ۷۵۳، ریحانه الادب ۴: ۳۳۵.

[او] در مقدمه کتاب بحر المعارف (ترجمه جلد ۱۵ بحار الانوار) از تألیفات آقا نجفی، فهرست مؤلفات وی را نام برده، کتاب در سال ۱۲۹۷ به طبع رسیده است، و به خط محمد باقر بن محمد حسن خطاط بروجنی اصفهانی می باشد.

آقا سید محمود کیشادی

فرزند میر محمد حسین بن حاج میر محمد صادق معروف به «سید مغنی گو». عالم فاضل ادیب شاعر نحوی، مدرس مدرسه شاهزاده ها.

به مناسبت تخصیص ایشان در تدیس کتاب «مغنی اللیب» به سید محمود مغنی معروف بوده، جمعی کثیر از فضلاء اصفهان در خدمت او تحصیل نموده اند.

کتب زیر از تألیفات اوست:

۱- اربعیه، در نحو ۲- جنگ، در متفرقات، در چهار مجلد، در کتابخانه مرحوم آقا میرزا محمد رضا الهی موجود بود، و حاوی مطالب مفیده از صرف و نحو و حدیث و اخبار و اشعار می بود. ۳- درر منتظمه، الفیه، نسخه آن نزد نگارنده موجود است. (۱) ۴- کتابی در مواعظ ۵- مختصر کتاب «غرر و درر» سید مرتضی ۶- مختصر اکسیر العبادات ۷- محمودیه، در نحو ۸- ناصریه، در نحو، و ظاهراً با محمودیه یک کتاب باشد.

ص: ۹۲۸

۱- این نسخه اکنون در مرکز احیاء میراث اسلامی نگهداری می شود.

صاحب عنوان در شب ۵ شنبه ۸ ربیع الثانی سال ۱۳۲۴ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید. قبرش در قسمت های جنوبی خانه های تخت فولاد، در تکیه ای کوچک قرار دارد.

سید شجاع الدین محمود مازندرانی

ابن علی حسینی موسوی، جدّ خلیفه سلطان.

از مشاهیر علمای زمان شاه طهماسب صفوی، (۱) و از معاصرین میرداماد و شیخ بهائی بوده، در اصفهان تدریس می نمود، و طلاب علوم از محضرش مستفید می شده اند، و سید حسین [کرکی] عاملی و مولی کریم الدین شیرازی از او روایت حدیث می کنند.

سید محمود خوانساری

ابن سید محمد علی، عالم فاضل جلیل، متوفی در ۲۳ رمضان (۲) ۱۳۱۹، مدفون (۳) جنب فاضلان.

قطب الدین شاه محمود

ابن مبارز الدین محمد، از سلاطین آل مظفر، در جمادی الاولی ۷۳۷ متولد، و در ۱۴ شوال ۷۷۶ وفات یافته.

ص: ۹۲۹

۱- اعیان الشیعه ۱۸:۴۸.

۲- در متن: ۹ ذی قعدة آمده که با توجه به سنگ نوشته مزار او غلط است.

۳- رجال اصفهان: ۲۳۰.

فایده: چندین نفر پادشاه در اصفهان وفات یافته و مدفون شده اند لکن آثار قبر هیچ یک معلوم نیست.

۱- امیر حسن آق قویونلو (حسن پاشا). توفی در ۸۸۲، قبرش حدود قسمت غربی دبیرستان صارمیه تا حدود هفتاد سال قبل معلوم بوده است.

۲- سلطان مراد، نبیره ایلدرم با یزید، در ۹۱۷، قبرش در بقعه علی بن سهل.

۳- مرداوید زیاری، مؤسس سلسله آل زیار، در ۳۲۳ در حمام او را به قتل آوردند.

۴- محمود افغان فرزند میر ویس، مدفون در قبرستان درب امام، مقتول در ۱۱۳۷.

حاج شیخ محمود مفید

اشاره

فرزند شیخ مفید، از سلسله مشایخ بید آباد.

عالم فاضل فقیه زاهد حکیم فیلسوف ادیب.

از شاگردان: آخوند کاشی، و جهانگیر خان قشقائی، و آقا ضیاء الدین درّی، و حاج ملا جواد آدینه ای، و سید حسن مشکان طبسی، و میرزا سید محمد حکیم باشی، و آخوند ملا حسین فشارکی، و حاج میر محمد صادق مدرّس خاتون آبادی، و آقا میر محمد تقی مدرّس، و آقا سید محمد باقر درچه ای.

و در طهران مدتی به درس حاج شیخ فضل الله مجتهد نوری شهید، و میرزا حسن حکیم کرمانشاهی؛ و در مشهد به درس حاج آقا بزرگ حکیم حاضر شده، و پس از آن که در کلیه فنون از طب و ریاضی و فقه و اصول

ص: ۹۳۰

و بالاخص حکمت به مقام عالی رسید.

در اصفهان ساکن، و حدود مدت چهل سال در مدرسه صدر به تدریس حکمت و فقه و اصول پرداخت، و جمعی کثیر از افاضل طلاب به درس او حاضر شده، مستفیض می شدند؛ و در این اواخر تدریس حکمت در اصفهان بلکه ایران به ایشان منحصر بود.

مرحوم حاج شیخ محمود مفید بر عموم حکما از لحاظ فقاہت مقدم بود، یعنی حکیم و فقیه، و از مدرسین حکمت و فقه به شمار می رفت.

کتب ریاضی قدیم از خلاصه الحساب و تشریح الافلاک و شرح هندسه اقلیدس و چغینی و دیگر کتب را به خوبی تدریس می نمود، و از لحاظ فضایل اخلاقی و زهد و قناعت و اعراض از مردم و عدم توجه به اغنیاس بی نظیر بود.

در حدود سال ۱۲۹۷ متولد، و در بعد از ظهر جمعه ۱۱ شوال سال ۱۳۸۲ وفات یافته، جنازه روز شنبه با تجلیلات و تشییع عظیم به تخت فولاد منتقل گردیده، در بقعه آقا محمد بید آبادی مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش را ادیب فرزانه آقای برنا گوید:

برنا پی رحلتش به شمسی گفتا *** لقمان زمان و عهد خود بود مفید

شیخ علی مفید

برادرش: حاج شیخ علی مفید، عالم فاضل حکیم زاهد محقق، از مدرسین مدرسه صدر، در جمادی اولی سال ۱۳۴۵ وفات یافته، در

ص: ۹۳۲

تخت فولاد مقابل مقبره آقا محمد بید آبادی مدفون گردید.

حاج شیخ محمود سالک کاشانی

ابن حاج محمد اسماعیل عالم فاضل زاهد جامع واعظ کامل. در حدود ۱۳۲۸ در کاشان متولد گردید، پس از تحصیل مقدمات به قم مهاجرت نموده، و آنجا در محضر جمعی از اساتید وقت به تکمیل معلومات خود پرداخته، و به درس مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری حاضر شده، و اختصاص به آیه الله مرعشی نجفی یافته، سپس به مناسبت عدم سازگاری آب و هوای قم به اصفهان مهاجرت نموده و در این شهر متوطن شد، به درس و بحث و اقامه جماعت و ارشاد و هدایت مردم پرداخته؛ واعظی شیرین بیان، و سالک طریق حق بوده. الحق می توان او را انسان واقعی و مسلمان حقیقی دانست.

در شب غره ربیع الاول سال ۱۳۸۹ وفات یافته، در تخت فولاد در بقعه تکیه آقا سید محمد لطیف خواجوئی مدفون گردید.

مولی مختار اعمی

قاری اصفهانی، فاضل ادیب شاعر، از دانایان به علوم قرآن و تجوید، و از دانشمندان قرن دهم در اصفهان است.

کتب چندی در تجوید تألیف نموده، از آن جمله است:

۱- درج المضامین، منظومه ای در ۷۲ بیت در تجوید، در سال ۹۴۹ تألیف نموده، و آن را مولی علی بن جعفر استر آبادی شرح نموده، و آن را:

ص: ۹۳۲

«درّ نثار» در شرح تجوید ملاً مختار نامیده، و در ۱۲۸۰ از شرح فارغ شده، و این شرح به طبع رسیده. در الذریعه سه شرح دیگر از این تجوید نام می برد ۲- رساله ای فارسی در تجوید ۳- مختار القراء، نسخه ای از آن نزد نگارنده موجود است؛ و غیره.

مخلص کاشانی

میرزا محمّد نام داشته، مرد هموار نیکو خصال بوده، اشعار خوب دارد. در مراحل ستّین، وداع جهان بی بقا نموده، در مقبره جامع عتیق اصفهان مدفون گردید. (۱)

از اشعار اوست:

کرد اینجا دلم از طرّه جانانه جدا *** دست مشاطه الهی شود از شانه جدا

برق در جان هوا داری فانوس افتاد *** تا به کی شمع جدا سوزد و پروانه جدا

مدینی

حافظ ابو موسی محمّد بن ابی بکر عمر بن احمد بن عمر اصفهانی.

در حافظه و معرفت حدیث، وحید زمان خود بوده، و تألیفات بسیاری در حدیث دارد، (۲) از آن جمله است:

ص: ۹۳۳

۱- تذکره حزین: ۱۷۴، مردان بزرگ کاشان: ۷۷.

۲- ریحانه الادب: ۵: ۲۷۶.

۱- الانساب ۲- الزیادات ۳- المغیث، معروف ترین تألیفات او؛ و غیره.

جهت تحصیل علم و دانش به اطراف بلاد مهاجرت کرده، و پس از تکمیل به اصفهان مراجعت نموده.

در شب چهارشنبه ۹ جمادی الاولی سال ۵۸۱ به سنّ هشتاد سالگی وفات یافته است.

فایده: ابن خلّکان گوید: مدینی (به فتح اول و کسر ثانی) منسوب است به مدینه اصفهان، و در نسبت به چند شهر دیگر نیز اطلاق شده است، مانند: NSF و سمرقند و بخارا و مرو و نیشابور و مدینه المبارک در قزوین و مدینه النبی، و منسوب به این مکان را عموماً مدنی گویند، و صاحب عنموان منسوب به شهر اصفهان است.

شیخ مرتضی قمیشه ای

ابن حسین علی. عالم فاضل حکیم محقق، در ۱۲۳۶ متولد، و در ۱۳۴۱ وفات یافته، در تکیه ملک جنب قبر استادش آخوند ملا محمد کاشانی مدفون شد.

حاج شیخ مرتضی عماد الاسلام

فرزند حاج شیخ جمال الدین نجفی.

عالم فاضل زاهد دائم الذکر، در اصفهان تحصیل نموده، در مسجد منشی الممالک اقامه جماعت می فرمود، و مورد احترام و وثوق عموم طبقات مردم اصفهان می بود.

ص: ۹۳۴

در ظهر دوشنبه ۲۶ جمادی الثانیه ۱۳۸۶ به عارضه سکته وفات یافته، در تخت فولاد در جنب تکیه بابا رکن الدین در تکیه ای مخصوص مدفون گردید، و جهت او بقعه عالی بنا گردید.

سید مرتضی عاملی

ابن حیدر بن نور الدین علی. عالم فاضل محدث شاعر ادیب، استاد شیخ علی حزین. (۱) در اصفهان متولد گردیده، و هم در این شهر تربیت شده است. (۲)

آقا شیخ مرتضی ریزی لنجانی

اشاره

فرزند ملا عبدالوهاب بن شیخ علی. عالم فاضل جلیل زاهد، فقیه مجتهد اصولی، از اکابر علما و مدرسین اصفهان. در قریه ریز متولد، لنجان و در نزد پدر و جمعی دیگر از بزرگان در اصفهان تحصیل نموده، به نجف اشرف مهاجرت کرده، و مدت دو سال درس شیخ انصاری را

ص: ۹۳۵

۱- اعیان الشیعه ۴۸:۴۰.

۲- در تذکره حزین: (۱۲۶) آمده: السید العالم العامل الفاضل السید مرتضی العاملی، از احفاد امجاد سید الفقهاء و المحدثین سید محمد مشهور است که صاحب کتاب مدارک شرح شرایع است... مود سید مرتضی و والدش در دارالسلطنه اصفهان است، و اکتساب علوم دینی، و اقتنای معارف یقینیه در آن بلده فیض توأمان نموده، از افاضل زمان بود. به علوم عربی و فقه و حدیث که میراث ایشان است ماهر، و طبعش به انشای شعر قادر، و «علم» تخلص آن نقاوه اکابر است.

درک نموده، و به درس آقا سید حسین ترک و جمعی دیگر نیز حاضر شده، (۱) و اول کسی است که در اصفهان کتاب فرائد استادش را تدریس نمود. (۲)

به زهد و عبادت و استجاب دعا و اعتراض از مردم دنیا معروف بوده، در مسجد ذکر الله تدریس و امامت می نموده، و شبهای جمعه در تخت فولاد به احیا و قرائت دعای کمیل مشغول بوده، و جمعیتی متجاوز از ده هزار نفر پای منبر حاضر می شده اند.

سرانجام در شب ۱۷ رمضان المبارک سال ۱۳۲۹ به سن حدود هشتاد وفات یافته، در تکیه ای مخصوص به نام خود مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش را مرحوم حبیب الله تیر گوید:

«انهدمت ارکان زهد و الرشده»

فایده: در این تکیه و بقعه جمعی از فضلا و علما غیر از آنچه تاکنون مذکور گردیده مدفون می باشند، از آن جمله است:

۱- شیخ اسدالله دستجردی

عالم فاضل، فوت در ۱۲ ربیع الاول سال ۱۳۶۷، مدفون در صحن تکیه.

ص: ۹۳۶

۱- رجال اصفهان: ۸۳.

۲- عالم مجاهد شهید سید حسن مدرس تقریرات درس ایشان را به عنوان شرح رسائل نگاشته که نسخه خطی آن موجود است. گفتنی است که اول کسی که فرائد را در اصفهان تدریس نموده است مرحوم علامه میرزا یحیی مستوفی بید آبادی است (چنانچه خود در شرح حال خویش اشاره نموده)

۲- آقا میرزا محمد حسین رشتی

ابن میرزا محمد رضا رشتی، عالم فاضل، امام مسجد ذکر الله، از شاگردان آقا شیخ محمد رضا نجفی و آقا سید مهدی درچه ای، در صفر ۱۳۸۷ وفات یافته، در بقعه جد مادری خود مرحوم آقا شیخ مرتضی ریزی مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش را برنا گوید:

گفت به شمسی برای سال وفاتش *** شیخ محمد حسین عالم عابد

۳- میرزا محمد رضا رشتی

فرزند حاج میرزا ابوتراب رشتی، عالم فاضل، داماد مرحوم آقا شیخ مرتضی ریزی و شاگرد ایشان، و مدفون در بقعه.

۴- میرزا علی محمد ابریشم کار

شاعر ادیب متخلص به «فنائی» صاحب دیوان اشعار، متوفی در جمعه ۲۹ صفر ۱۳۶۸، مدفون در قسمت شرقی تکیه در حیاط.

۵- حاج آقا مرتضی رشتی

فرزند آقا میرزا محمد رضا رشتی، فاضل عادل زاهد، در ۱۳۳۱ متولد، و در شهر ۳ شنبه ۳ ذی قعدة سال ۱۳۸۶ به سگته وفات یافته، در روز چهارشنبه مدفون گردید.

ص: ۹۳۷

مشارالیه در خدمت: حاج آقا آخوند زفره ای، و آقا شیخ هبه الله هرنندی، و حاج سید محمد باقر سدهی و جمعی دیگر از معاصرین تلمذ نموده، عمری به زهد و قناعت به سر برده، و بدون اولاد وفات یافت.

۶- آقا میر محمد مهدی خلیقی پور

ابن سید عبدالوهاب طالقانی معروف به خلیقی پور. ادیب فاضل خطاط، انواع خط به خصوص نستعلیق را در کمال استادی می نوشت. در ۳ شنبه ۵ رجب ۱۳۷۱ وفات یافته، در قسمت شمالی بقعه مدفون گردید.

سید مرتضی نواب

فرزند سید علی. عالم فاضل، از رؤسای علما عهد شاه عباس ثانی، و داماد وی بوده، و فرزندش سید علی از این مخدره می باشد. در اصفهان وفات یافته، در نجف در مقبره علامه حلی مدفون گردید. (۱)

سید مرتضی نواب

فرزند سید علی بن مرتضی سابق الذکر. عالم فاضل محقق جلیل زاهد ورع، در عهد شاه سلطان حسین به مقام صدارت رسیده، و داماد وی گردیده، و از آن مخدره جلیله دو فرزندش میرزا ابوتراب و میر سید محمد به وجود آمدند. (۲)

ص: ۹۳۸

۱- اعیان الشیعه ۴۸:۴۶.

۲- اعیان الشیعه ۴۸:۴۷.

ابن ملا فتح علی، از اهالی قریه بابا شیخ علی. عالم فاضل، از شاگردان حاج شیخ محمد باقر نجفی، و خود ساکن در محله خواجو، و امام جماعت مسجد خرابه در آن محل بوده، در ۱۸ شوال ۱۳۴۷ وفات یافته، در بقعه امام زاده باقر مدفون شد. (۱)

* سید مرتضی قمی، فرزند میر سید محمد. عالم زاهد، (۲) در ۹ ذی قعدة ۱۱۵۶ وفات یافته، جنب فاضلان مدفون شد. (۳)

میرزا مسیح ناقور

فرزند سید ابراهیم تویسرکانی. فاضل ادیب نویسنده، از شاگردان آخوند کاشی، و مدیر روزنامه ناقور در اصفهان بوده، (۴) به خدمت فرهنگ وارد شده، در سال ۱۳۵۱ در اصفهان وفات یافته، جنب استاد خود مدفون شد.

ص: ۹۳۹

۱- به نوشته مؤلف: وی از شاگردان: حاج میرزا بدیع درب امامی، و آقا سید محمد باقر درچه ای، و حاج شیخ محمد علی ثقه الاسلام و جمعی دیگر بوده است. ر.ک: تاریخچه محله خواجو: ۸۵.

۲- رجال اصفهان: ۲۳۰.

۳- عالم بودن صاحب عنوان معلوم نیست. بر روی سنگ لوح او چنین آمده: قد ارتحل من الدنيا الى الاخره السيد المؤمن مير سيد مرتضی بن مير سيد محمد القمی طالب ثراهما فی شهر ذی القعدة ۱۱۵۶. لذا ذکر نام وی و برخی دیگر از مدفونین در تخت فولاد که عالم بودن آنها نامعلوم و بلکه منتفی است در عداد دانشمندان و بزرگان اصفهان وجهی ندارد.

۴- تاریخ جراید و مجلات: ۲۵۲ و رجال اصفهان: ۲۳۴.

میرزا مسیح خان حافظ الصحه

فرزند میرزا موسی خان ناظم الاطباء.

طیب حاذق، و پزشک ماهر، و فاضل محبوب، از فارغ التحصیلان دار الفنون بوده، و جمع کرد بین طبّ جدید و قدیم، و در تداوی بیماران و تفقّد و دلجویی از حال ایشان الحق بی نظیر بود. (۱)

در ۲۷ ربیع الثانی سال ۱۳۶۱ به سنّ متجاوز از هفتاد سال وفات یافته، در تخت فولاد جنب پدر مدفون شده.

(میرزا موسی خان ناظم الاطباء)

فرزند میر سید عقیل حسینی، از اطّاب معروف اصفهان است که علاوه بر اطلاعات وسیع علمی، دارای نفسی قدسی بوده، و در ۱۳۰۴ وفات یافته، جنب تکیه ملک مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش این است:

بهر تاریخ وفاتش خرد این مصرع گفت *** بود عیسی نفس و معجزه موسی داشت

(میرزا مصطفی بن سید عقیل علوی)

[وی] نیز طیب ماهری بوده، مؤلف: ۱- بدایع الحکمه، ترجمه از کتاب حکیم طولوزان، مطبوع ۲- زبده الحکمه ناصری را به فارسی در خواص گنه گنه تألیف نموده، و در سال ۱۲۸۰ به طبع رسیده است.

ص: ۹۴۰

۱- رجال اصفهان: ۲۳۲.

(میرزا نظام الدین عقیلی)

فرزند میرزا موسی خان، معروف به مصباح الاطباء، طبیب حاذق، و ادیب ماهر، در سال ۱۳۲۴ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید.

(هدایت الله خان دانشور علوی)

فرزند میرزا مسیح خان. فاضل ادیب شاعر عارف کامل، از فقرای سلسله خاکساریه، مردی خلیق و مهربان و با جود و سخا بود، در اشعار «نوح» تخلص می نمود. (۱)

نسخه ای از دیوان خطی او نزد نگارنده موجود است.

در ۱۳۶۷ در طهران وفات یافته، در صحن امام زاده قاسم مدفون شد.

این خاندان از سیصد سال قبل تاکنون به علم و فضل و طب شهرت دارند، و از اعقاب میر سید محمد حسین بن هادی بن محمد عقیلی علوی خراسانی شیرازی اصفهانی، وزیر آستانه رضویه می باشند که مردی عالم فاضل، و طبیب ماهر، و مؤلف: ۱- ذخائر التریکیب ۲- قرابادین (در ۱۱۸۵ تألیف شده) ۳- مخزن الادویه و غیره می باشد.

دایی مادرش: حکیم سید محمد هاشم معروف به سید علوی خان، مخاطب به حکیم معتمد الملوک، فرزند حکیم محمد هادی علوی، مؤلف ۱- جامع الجوامع، در طب ۲- قرابادین؛ و غیره. ساکن هندوستان بوده، (۲) همچنان که سید محمد حسین خان نیز سال ها در سند سکونت داشته است.

ص: ۹۴۱

۱- رجال اصفهان: ۲۳۲، شعرای معاصر اصفهان: ۵۱۸.

۲- الذریعه ۱۷: ۶۰.

میرزا محمد بن مهدی. عارف صوفی.

پدرش از اهل تربت حیدری بوده، و خود در اصفهان متولد شده، و در کودکی اندکی تحصیل نموده، سپس به تحصیل موسیقی پرداخته، و زمانی مشغول ورزش شده، و گاهی نیز شعر می گفته. در آوازه خوانی و موسیقی مشهور زمان خود بوده، و تا آخر عمر نیز گاهی تار می زده اما نه در مجالس عمومی. (۱) به وسیله فیض علی شاه در سلک عرفا وارد شده، و سپس در شیراز معصوم علی شاه را ملاقات نموده، و ملقب به مشتاق علی شاه شده، و مأموریت کرمان یافته، در آنجا دستگاه ارشاد و تصوّف گسترده، و در ۲۷ رمضان سال ۱۲۰۶ به دست مردم کشته شد، و در مشتاقیه مدفون گردید.

ملاً مصطفی قمیسه ای

اشاره

فرزند حاج ملاً عبدالله بن فتّاح، از اعقاب ملاً شمس الدین بحرینی.

عالم فاضل [حکیم] جلیل، از علمای معروف و متنوّذ در دستگاه سلاطین بوده، چون در سال ۱۲۱۱ آقا محمد خان قاجار را کشتند، و جنازه او را به نجف حمل کردند، مرحوم ملاً مصطفی همراه جنازه بوده است. (۲)

در ماه رجب سال ۱۲۱۵ وفات یافته، در تخت فولاد جنب پدر مدفون گردید.

ص: ۹۴۲

۱- طرایق الحقایق ۳: ۸۷، ریاض السیاحه: ۲۴۹، مکارم الآثار: ۳۰۴.

۲- رجال اصفهان: ۲۳۰، مکارم الآثار ۲: ۵۴۶.

مشارالیه داماد میرزا محمد علی بن میرزا مظفر بوده است.

در نشریه فرهنگ شهرضا (سال ۱۳۲۹ خورشیدی) گوید: وی را اجزایی در تفسیر آیه نور می باشد که دلالت بر کمال و فضل او می کند.

ملا عبدالله قمیشه ای

پدرش: ملا عبدالله، فاضل و ادیب بوده، و در رجب ۱۱۸۱ وفات یافته، نزدیک فاضل هندی مدفون گردید. (۱)

فرزندش: ملا علی نیز عالم و زاهد بوده، و در شهرضا ساکن، و هم در آنجا وفات یافته است.

سید مصطفی بن سید محسن

عالم فاضل، متوفی در ماه صفر ۱۲۳۹، (۲) مدفون در تخت فولاد. (۳)

معز بن آقا رفیعا

عالم فاضل، متوفی در ربیع الثانی ۱۱۱۱، مدفون در نزدیکی قبر اژه ای.

ص: ۹۴۳

۱- مدفن ملا عبدالله و فرزندش در نزدیکی قبر محقق خواجهی قرار داشته و اکنون از بین رفته است.

۲- رجال اصفهان: ۲۳۰.

۳- وفات این عالم ربانی به سال ۱۲۴۱ واقع شده، و قبر وی از مزارات مورد توجه واقع در تکیه فیض است. شرح حال وی در جایی ذکر نشده و تنها بر سنگ لوح او اوصاف زهد و تقوا و ملکات اخلاقی او بیان شده.

میرزا معز الدین تبریزی اصفهانی

فرزند میرزا حسن بن محمد صادق خان.

متوفی در ۵ شنبه ۷ شعبان سال ۱۱۸۳ در اورنگ آباد هند. (۱)

در اصفهان متولد شده، و در خدمت آخوند شفیعا ابرو و میرزا ابوسعید مشکی تحصیل نموده، و سپس عزم مسافرت هند کرده، پس از تحمّل رنج ها و مشقات، سرانجام در اورنگ آباد متوطن گردید.

این شعر از اوست:

چشم از نسیم دارم شاید به روزگاری *** آرد به دیده من از کوی او غباری

پدرش: میرزا حسن [تبریزی] فاضل و ادیب بوده، و شرحی بر ابیات مشکله مثنوی نوشته است، و در اوایل قرن دوازدهم در اصفهان وفات یافته. (۲)

سید محمد معصوم عاملی

اشاره

فرزند محمد مهدی اعتماد الدوله بن حبیب الله صدر عاملی موسوی. عالم فاضل [حکیم] محقق جلیل القدر، (۳) شیخ الاسلام بوده، و در سال ۱۰۹۵ در اصفهان وفات یافته است، و نصر آبادی وفاتش را در ۱۰۸۱ می نویسد. [وی به مصطفی الحکماء معروف بوده].

ص: ۹۴۴

۱- خزانه عامره: ۴۲۹.

۲- نام او قبلاً در عنوانی مستقل ذکر شد.

۳- روضات الجنّات: ۱۸۵ و فوائد الرضویّه ۶۴۴:۲.

میرزا حبیب الله صدر

جدّش: میرزا حبیب الله بن حسین بن حسن، عالم جلیل القدر، عظیم الشان، کثیر العلم و العمل، در اصفهان ساکن، و با شیخ بهائی معاصر و معاشر بوده، و نزد او احادیث مقابله می فرموده. (۱)

میرزا علی رضا شیخ الاسلام فرزند میرزا حبیب الله نیز عالم و فاضل بوده، و در اصفهان سکونت می نموده.

ملاً مفید الله قمیشه ای

عالم فاضل ادیب، ساکن اصفهان بوده، و در ۱۲۹۳ وفات یافته، (۲) نزدیک خواجه‌ی مدفون گردید. (۳)

ملاً مقصود علی مجلسی

عالم فقیه ادیب شاعر متخلص (۴) به «مجلسی» پدر مولی محمد تقی. ظاهراً این غزل منسوب به اوست: (۵)

ص: ۹۴۵

۱- فوائد الرضویه ۹۳:۱، روضات الجنّات: ۱۸۹.

۲- رجال اصفهان: ۲۳۱.

۳- مدفن او در تکیه آقا حسین خوانساری و در کنار قبر ملاً عبدالله قمیشه ای (م ۱۲۶۱ ق) قرار داشته و اکنون از بین رفته است.

۴- رجال اصفهان: ۱۱۸ و کتب دیگر.

۵- به تحقیق آقای نصراللهی این غزل از مجلسی اصفهانی ساکن هندوستان است.

تا شد قدح کش از خم عشق آرزوی ما *** بر دوش می برند ملایک سیوی ما

***

از طیّ راه عشق بتان مجلسی خوشیم *** کاخر به جای می رسد این جستجوی ما

در وجه انتساب او به مجلسی گویند: ۱- مجلس نام دیهی است ۲- مقصود علی بسیار ظریف و نیکو محضر و مجلس آرا بوده ۳- مجلسی تخلص شعری او بوده است.

و از معروفین به تخلص «مجلسی» است: مجلسی اصفهانی شاعر، از شاگردان محتشم کاشانی، به هندوستان رفته و در آنجا وفات یافته است. (۱)

مولی محمد مقیم اصفهانی

ابن محمّد باقر، عالم فاضل، از شاگردان مجلسی اول، (۲) و از مجازین از: مولی محمّد تقی، و مولی محمّد باقر، و مولی عبدالله مجلسی، و مولی محمّد باقر سبزواری، و مؤلف: ۱- توضیح العقود، در بیان صیغه های عقود شرعیّه ۲- شرح عوامل جرجانی، فارسی.

تا سال ۱۰۷۷ زنده بود، و در این سال به خطّ زیبای خود کتاب شرح مشیخه استاد را استنساخ نموده است.

مولی سلطان محمّد در ۱۰۷۲ هجری از او اجازه گرفته است.

ص: ۹۴۶

۱- ریحانه الادب: ۵: ۱۹۷.

۲- الذریعه ۴: ۴۹۴.

فرزند یعقوب ارمنی، از اهالی جلفای اصفهان بوده، در ۱۲۴۹ متولد و ظاهراً اسلام پذیرفته و شیعه شده است.

وی اول کسی است از ایرانیان که فراماسون شده و انجمن فراموشخانه تأسیس نموده، (۱) و چون کاری از پیش نبرد، انجمن دیگری به نام مجمع آدمیت تشکیل داده، و ترتیب ورود به آنجا و مقاصد انجمن را در رساله ای به نام «مجمع آدمیت» چاپ و منتشر ساخته، و از مطالب مضحک آن که فقط اعضای انجمن را آدم می خوانده و کسانی را که داخل در جمعیت نبودند آدم نمی دانسته اند و می گفته اند: هنوز آدم نشده.

کتب زیر از اوست:

- ۱- پیر و جوان ۲- دستگاه دیوان ۳- دفتر قانون ۴- دفتر تنظیمات ۵- رساله در باب تسخیر مرو و ترکان ۶- رسم الخط جدید
- ۷- شیخ و وزیر ۸- کلمات قصار امیرالمؤمنین (علیه السلام) ۹- مجمع آدمیت؛ و غیره.

در سال ۱۳۲۷ در ایتالیا از دنیا رفته، و مدفون شده است.

ملک محمد اصفهانی

ابن سلطان حسین، عالم فاضل، از مجازین از شیخ علی بن هلال کرکی است. تاریخ اجازه ۹۸۴ می باشد.

مؤلف: ۱- شرح بهشتی، (۲) و آن شرحی است بر برخی از کتب

ص: ۹۴۷

۱- مجله یغما شماره ۱۱ سال ۲ ص ۵۰۳، مآثر و الآثار: ۲۶۶، مقدمه کلیات ملکم.

۲- الذریعه ۱۳: ۱۲۸ و ۳۸۰.

حساب ۲- شرح ارشاد علامه، فصل سوم از مقصد سوم از کتاب میراث، یا رساله در استخراج سهام ارث، تاریخ اتمام ۱۰۱۰ هجری ۳- رساله در جبر و مقابله و خطائین.

منوچهر خان معتمد الدوله گرجی

از آرامنه اصفهان است که اسلام آورده و شیعه شده، و در دولت قاجاریّه به مناصب و مقام های عالیّه رسیده.

در سال ۱۲۴۰ پس از فوت یوسف گرجی (که او نیز از آرامنه اصفهان می باشد و منصب وزارت داشته) به منصب وزارت اصفهان رسیده، و در زمان محمّد شاه قاجار مصدر خدمات و مأمور فتوحات شده (۱)، در ۱۲۵۹ به تصورات باطله، باب را مخفیانه از شیراز به اصفهان آورده، در چهلستون پنهان نموده، و شبانه علما را برخی به زور و تهدید، و عده ای را به سادگی نزدیک او برده، و این عمل مدت شش ماه سبب تقویت باب گردید.

سرانجام در ۱۲۶۳ وفات یافت و در قم مدفون گردید.

مشارالیه در عداد وزرا و حکم رانان خوب محسوب می شود. در آبادی اصفهان کوشیده، و دهات مخروبه را آباد نموده، و در حفظ باغات دولتی کوشیده، و صنعت چاپ را رواج داده است.

از آثارش تذهیب ایوان کوچک رواق جنوبی حرم مطهر کاظمین (علیهما السلام) است، در سال ۱۲۵۵. (۲)

ص: ۹۴۸

۱- تاریخ اصفهان و ری.

۲- تاریخ مشهد الکاظمین: ۹۴.

منوچهر خان ترکمان

فرزند قرچقای خان. عالم فاضل ادیب.

از مجازین از ملا محمد تقی مجلسی می باشد. (۱)

وی بزرگتر از برادر خود علی قلی خان بوده است.

قرچقای خان مدتی والی مشهد بوده، و از آثارش حمام قرچقه در محله چهارسو شیرازی ها در اصفهان معروف است.

حاج آقا منیر الدین بروجردی

فرزند آقا جمال الدین بن ملا علی بروجردی اصفهانی.

عالم فاضل زاهد جلیل، از بزرگان فقها و مجتهدین، و از رؤسای علما و محققین، در ۲۱ رجب ۱۲۶۹ در بروجرد متولد گردیده، در بروجرد مقدمات علوم را آموخته، جهت تکمیل علوم به اصفهان مهاجرت نموده و به درس حاج شیخ محمد باقر مسجد شاهی حاضر شده، و مدتی در سامرا درس میرزا محمد حسن شیرازی را درک نموده، و سپس به اصفهان مراجعت نموده، با کمال عزت و احترام و قدرت و نفوذ بین الخواص و العوام می زیسته. (۲)

در مسجد ایلچی اقامه جماعت، و در منزل تدریس می نمود.

در علم رجال و درایه خصوصاً احاطه کامل داشته، و کتب چندی تألیف نموده، از آن جمله است:

ص: ۹۴۹

۱- الذریعه ۱۴: ۲۲۵.

۲- اعیان الشیعه ۴۸: ۱۲۰، رجال اصفهان: ۴۷.

۱- الفیہ عربی در شرح حال علما و اساتید خود ۲- تتمیم منظومه بحر العلوم در فقه ۳- ترجمه حال عده ای از روایات ۴- رساله در فرق بین نافله و فریضه [مطبوع] ۵- منظومه ای در اصحاب اجماع ۶- منظومه ای در اصول ۷- رسائل مستقله ای در شرح حال روایات ۸- جوابات مسائل، استدلالی به طریق جامع الشتات، و غیره.

مشارالیه از حاج شیخ محمد باقر [نجفی] و شیخ زین العابدین مازندرانی روایت احادیث می کند، و عده ای نیز از او اجازه روایت دارند.

مرحوم حاج آقا منیرالدین در ظهر روز دوشنبه ۱۷ ربیع الثانی سال ۱۳۴۲ وفات یافته در تکیه ملک مدفون گردید.

جدّش: مرحوم ملا علی مجتهد بروجردی از فحول مجتهدین بوده، و افتخار دامادی میرزای قمی را داشته، و پسرش آقا جمال مصداق آیه «یخرج المیت من الحی» واقع شده، و چون پسر نوح راه ارتداد پیش گرفته، (۱) و از دعوات بایّه بوده، (۲) و فرزندش حاج آقا منیر از دیدار پدر بیزار بوده، و او را صریحاً لعن می فرموده، و بالای منبر می گفته:

همه کس ناخلف پسر دارد *** من بیچاره ناخلف پدرم

ص: ۹۵۰

۱- مآثر و الآثار: ۲۹۴.

۲- حسین حزین در تذکره خویش می نویسد: او با باب و بها تماس گرفت، در فلسطین و ایران با آنها زیستن داشت، سپس برگشت کرد... و منفور همه. پس از آزار بسیار، در بیدخت گناباد با فقیه حکیم عارف حاج ملا سلطان قدّس سرّه تماس گرفت، و دانسته نشد کارش به کجا کشید. برگ کاهم در ره این تند باد *** می ندانم در کجا خواهم فتاد ر.ک: دور نمایی از شهرستان بروجرد: ۲۳۶.

موسوی خان فطرت

میر معز الدین محمد موسوی اصفهانی، عالم فاضل ادیب ماهر شاعر کامل، در اوایل عمر «فطرت»، و در اواخر «موسوی» تخلص می نموده، و در علوم عقلی و نقلی مهارت داشته، و در هندوستان ساکن بوده، و جمعی از دانشمندان از محضرش استفاده می نموده اند. و چون منصب وزارت دکن یافت به موسوی خان ملقب و مشهور گشت. (۱)

در ۱۰۵۰ متولد، و در ۱۱۰۱ در دکن وفات یافته.

ماده تاریخ وفاتش این است:

دریغا رخت هستی زین سرا بست *** معز موسوی خان سخن دان

ز حیرت جست دل تاریخ فوتش *** خرد گفتا کجا شد موسوی خان

از آثارش غیر از دیوان اشعار، بیاضی است در متفرقات اشعار شعرای معاصر خود، و از آن، محمد افضل سرخوش مؤلف تذکره که از شاگردان اوست اشعاری از برخی شعرا نقل نموده است.

سید موسی بن سید رضا سیف الشریعه

فاضل صالح، متوفی در ربیع الاول ۱۳۱۲، مدفون جنب فاضلان. (۲)

ص: ۹۵۱

۱- تذکره سرخوش: ۹۸.

۲- رجال اصفهان: ۲۳۱.

ابو عمران موسی بن عبدالملک کاتب

ساکن بغداد، در عهد عده ای از خلفا به خدمت گماشته شده، و در زمان متوکل صاحب دیوان خراج بوده، ادیب و شاعر شیعی مذهب می باشد. دیوان رسائل از اوست. (۱)

حاج محمد مؤمن طبسی

ابن موسی طبسی خراسانی اصفهانی، عالم عارف فاضل، (۲) مؤلف کتاب «مناهیج العرفان» در دو مجلد.

مؤلف روضات درباره این کتاب گوید: در مراتب تصوّف و عرفان و طریقه ارباب سلوک کتابی مانند آن تألیف نشده است. (۳)

پدرش نیز عابد و زاهد و عالم بوده است.

میرزا مهدی الهی تبریزی

ادیب شاعر، از معاصرین حزین است. درباره او گوید: [قدری از] اوقات خود را صرف تحصیل علوم نموده، ذکا و شعوری قوی داشت، و در هیئت و نجوم، خاصّه احکام، مهارت داشته، [آخر به تباهی در عقاید

ص: ۹۵۲

۱- اعیان الشیعه ۸۴:۴۹.

۲- وی از مریدان شیخ محمد علی مؤذن سبزواری از عرفای سلسله ذهبیه است.

۳- روضات الجنّات: ۲۸۸.

شهرت یافت] و در اصفهان به سنّ کهولت وفات یافته. (۱)

حاج سید مهدی گلستانه

عالم فاضل، از شاگردان حاج میرزا حبیب الله رشتی بوده، پس از تحصیل به اصفهان و سپس به طهران مهاجرت کرده و ریاستی یافته؛ (۲) در ۱۳۲۲ وفات یافته است. (۳)

میرزا مهدی طیب

عالم فاضل ادیب شاعر، و طیب کامل، در اصفهان ساکن، و در سال ۱۳۱۸ وفات یافته، نزدیک بقعه آقا محمد بید آبادی مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش این است:

گفت دانش برای تاریخش *** از جهان شد ارسطوی ثانی

میر محمد مهدی حسینی شهدی

عالم فاضل، از علمای مشهد بوده، و جهت شکایت از مأمورین دولت صفوی به اصفهان آمده، و کسی به شکایت او ترتیب اثر نداده، مجبوراً

ص: ۹۵۳

۱- تذکره حزین: ۲۱۳، دانشمندان آذربایجان: ۴۹.

۲- وی غیر از حاج میرزا محمد مهدی بن میر محمد صادق گلستانه عالم جلیل اصفهان است که به نوشته علامه طهرانی نزدیک به سال ۱۳۴۰ بعد از عمری طویل به رحمت الهی پیوست. ر.ک: مقدمه مجمل التواریخ تألیف سید ابوالحسن بن محمد امین گلستانه، به اهتمام مدرس رضوی.

۳- اعیان الشیعه ۴۷: ۶۳.

در اصفهان سکونت نموده، در اوایل عهد نادرشاه در اصفهان وفات یافته است. (۱)

میرزا محمد مهدی حسینی

عالم فاضل، متوفی در ۱۰۶۸، مدفون در هارون ولایت. (۲)

میر محمد مهدی یموت زواره ای

عالم عارف شاعر، از سادات طباطبائی. در اوایل عهد قاجاریه در اصفهان می زیسته، (۳) و در اوایل عهد ناصری وفات یافته، در آب بخشان مدفون گردید.

شرح حال اولاد و احفادش در آتشکده اردستان مذکور است.

آقا محمد مهدی کلباسی

اشاره

فرزند علامه حاج محمد ابراهیم. عالم زاهد ورع متقی، از فحول علما و مجتهدین، محقق مدقق، در اصفهان متولد گردیده، و نزد پدر خود و سید حجه الاسلام و جمعی دیگر تحصیل نموده، در مسجد حکیم امامت و تدریس می نموده، و مرجعیت تامه یافته، و مورد وثوق و احترام اطبه طبقات بوده، (۴) و بسیار متواضع و در عین حال ساده بوده

ص: ۹۵۴

۱- رجال اصفهان: ۱۴۶.

۲- رجال اصفهان: ۱۹۳.

۳- رجال اصفهان: ۲۳۳، آتشکده اردستان ۲۰۲ و ۳۱۰.

۴- رجال اصفهان: ۱۵۹، روضات الجنّات: ۱۰.

است. حکایتها از سادگی ایشان نقل می شود که ذکر آنها موجب طاله کلام است، و همگی آنها دلیل بر خوبی او می شود. وی هرگز درباره مردم گمان بد نمی برده است.

کتب زیر از ایشان است:

۱- رساله در استصحاب ۲- رساله در اراضی مفتوح العنوه ۳- رساله در طهارت ۴- رسائلی در اصول * شرح طهارت لمعه ۵- شرح منهاج الهدایه پدرش موسوم به «معراج الشریعه» در ۸ مجلد * شرح روضه البهیة ۶- شرح تصریف ۷- شرح بر قسمتی از لمعه در چهار مجلد ۸- شفاء الاسقام، در شرح تهذیب المنطق ۹- ضیاء العوالم، در اصول فقه ۱۰- عیون الاصول، در اصول، مختصر ۱۱- مشارق الاصول ۱۲- مصابیح الاصول ۱۳- منهج السداد، در شرح ارشاد ۱۴- نور العیون [للمتقین] ۱۵- هدایه الطالبین، نام رساله عملیه ایشان است؛ و غیره.

مشارالیه داماد حاج سید محمّد باقر بید آبادی و مجاز از ایشان بوده، و در شب ۴ جمادی الثانیه سال ۱۲۷۸ وفات یافته، در جنب پدر در مقبره مقابل مسجد حکیم مدفون گردید.

و از ایشان چندین فرزند عالم و دانشمند باقی ماند:

۱- حاج میرزا ابوالقاسم کلباسی

در اصفهان متولد (۱) گردیده، و پس از تحصیل مقدمات در اصفهان به نجف مهاجرت کرده، و ریاست و مرجعیت یافته، و به شیخ العراقین

ص: ۹۵۵

۱- نقباء البشر ۱: ۷۶، ماضی النجف و حاضرها ۳: ۲۳۳.

مشهور گردید. مادرش دختر حاج سید محمد باقر بید آبادی است.

اساتید او غیر از پدرش: علامه [شیخ مرتضی] انصاری و شیخ محمد حسین کاظمینی می باشند. در ۱۳۰۸ وفات یافته، در نجف مدفون گردید.

کتب زیر از اوست:

۱- شرح کتاب اصول پدرش ۲- کتابی در اصول، در دو مجلد ۳- کتابی در صلوات؛ و غیره.

فرزندش: میرزا اسماعیل نیز عالم و فاضل بوده.

۲- شیخ محمد حسین

و فرزندش شیخ علی؛ هر دو عالم و فاضل بوده اند.

۳- حاج ملا عبدالجواد

توضیحی موجود نیست (ویراستار)

۴- حاج میرزا محمود کلباسی

توضیحی موجود نیست (ویراستار)

عالم فاضل محقق، در نجف اشرف تحصیل نموده، و پس از مراجعت به اصفهان مورد توجه و علاقه مردم واقع گردید، و در مسجد حکیم امامت می فرموده، و امید ترقیات زیاد درباره او می رفته، در جوانی وفات یافته، در بقعه پدر مدفون گردید.

* مولی محمد مهد بن ابی الفتوح قمیشه ای از علمای قرن ۱۳ هجری، و از شاگردان: سید حجه الاسلام، و حاجی کلباسی و صاحب جواهر بوده.

ص: ۹۵۶

در ۱۲۰۵ متولد، و در ۱۲۸۱ وفات (۱) یافته، کتب زیر از اوست:

۱- حاوی مدارک الاحکام، در شرح شرایع الاسلام، در ۶ مجلد که به همت علامه متّبع بصیر آقای حاج شیخ آقا بزرگ طهرانی پاک نویسنده شده است. ۲- کتابی در نماز جمعه و وجوب عینی آن، ملّع (به فارسی و عربی)

میرزا محمّد مهدی شهرستانی

فرزند سید ابوالقاسم موسوی اصفهانی. (۲)

از اکابر علمای امامیه، فقیه زاهد عالم کامل مفسّر. در حدود سال ۱۱۳۰ در اصفهان متولد گردید، و در ۱۲ صفر ۱۲۱۶ در کربلا وفات یافته. پس از تحصیل مقدمات در اصفهان با اهل و عیال و خانواده به کربلا مهاجرت نموده، و در آن ارض اقدس سکونت فرمود، و در آنجا نزد: وحید بهبهانی، و شیخ یوسف بحرانی، و ملاّ مهدی فتونی تحصیل نموده، و خود حوزه درس فقه و اصول و تفسیر داشته، و در بین شاگردان بهبهانی از جنبه تفسیر شهرت داشته، کمتر تألیف می نموده.

تألیفات او عبارت است از: ۱- تفسیر برخی از سوره های قرآن ۲- حاشیه بر مفاتیح ۳- فذالک، در شرح مدارک ۴- مصابیح، در فقه؛ و غیره.

فرزندش: میرزا محمّد حسین، عالم جلیل، داماد آقا محمّد علی کرمانشاهی بوده، سفرهای متعدد به هند و ایران و حجاز نموده، و به آغا

ص: ۹۵۷

۱- الذریعه ۱۳: ۹۸، ۳۱۷، ۳۲۹.

۲- اعیان الشیعه ۳: ۴۹، ریحانه الادب ۳: ۲۷۴، مکارم الآثار: ۶۱۱.

بزرگ مشهور بوده، و در ۱۲۴۷ وفات یافته است. (۱)

برادرش: میرزا ابوالقاسم نیز فاضل بوده، و پس از فوت پدر به زمان اندک وفات یافته است.

فرزند میرزا محمد حسین: میرزا محمد جعفر متوفی در کربلا به سال ۱۲۶۰، مؤلف رساله رفع شبهتین از حاج سید محمد باقر حجه الاسلام درباره موقوفات میرزا فضل الله شهرستانی در اصفهان. تاریخ فراغت: ۱۲۵۹، و همچنین ترجمه همین کتاب به فارسی. (۲)

دخترش زوجه سید محمد حسن مرعشی بن محمد علی حسینی بوده، و از این رو این سلسله مرعشیه ساکن کربلا به شهرستانی معروف شدند.

میرزا مهدی اردستانی

ابن حاج سید محمد باقر، عالم فاضل، متوفی در ۱۲۹۵، مدفون در تخت فولاد (۳) [تکیه آباده ای].

حاج ملا مهدی امام جمعه شهر ضائی

فرزند حسن (۴) عالم فاضل محقق جلیل، در حدود ۱۲۰۵ متولد شد، و در اصفهان خدمت حاجی کلباسی و سید حجه الاسلام؛ و در نجف خدمت شیخ محمد حسن اصفهانی صاحب جواهر الکلام تلمذ نموده تا به مقام اجتهاد رسیده، سرانجام در ۱۲۸۱ وفات یافته، و قبل از

ص: ۹۵۸

۱- اعیان الشیعه ۹:۴۹.

۲- الذریعه ۸: ۳۰.

۳- رجال اصفهان: ۲۳۳.

۴- سالنامه شهرضا: ۳۰ و ۳۱.

وفات، کتب خویش را بر طلبه علوم وقف نموده است.

کتب زیر از تألیفات اوست:

۱- رساله در وجوب عینی نماز جمعه ۲- رساله در صحیح و اعم ۳- رساله در روزه، به فارسی ۴- رساله در غصب ۵- رساله در احیاء موات ۶- رساله در غنا ۷- رساله در این که حسن و قبح عقلی است ۸- رساله در واجبات نماز ۹- رساله در نماز مسافر ۱۰- رساله در طهارت ۱۱- رساله در غسل و تیمم ۱۲- رساله در منافیات نماز ۱۳- شرح شرایع، در ۷ مجلد ۱۴- کتابی در مسائل تقلید ۱۵- کتابی در فقه به فارسی؛ و غیره.

میرزا محمد مهدی قمیسه ای

فرزند حاج میرزا محمد حسین. عالم فاضل حکیم مجتهد، در ۱۲۶۱ در شهرضا متولد، و در عصر چهارشنبه ۱۷ ربیع الاول سال ۱۳۳۰ وفات یافته، جنازه به نجف منتقل گردیده. (۱)

در شهرضا و اصفهان خدمت: ملا محمد لاری، و ملا محمد باقر قمیسه ای، و میرزا محمد رضا صهبا، و ملا محمد اسماعیل و ملا محمد حکیم؛ و در سبزوار خدمت حاجی سبزواری تحصیل نموده، و از حاج شیخ محمد باقر مسجد شاهی، و میرزا محمد هاشم چهار سوقی، و میرزا محمد حسن نجفی، و ملا محمد باقر فشارکی اجازه اجتهاد و روایت داشته.

کتب چندی تألیف نموده، از آن جمله است: ۱- حاشیه اسفار ملا

ص: ۹۵۹

۱- سالنامه شهرضا: ۳۰ و ۳۱.

صدرا ۲- رساله ای در استصحاب ۳- یک دوره فقه استدلالی؛ و غیره.

حاج سید مهدی کرمانی

فرزند سید زین العابدین موسوی. عالم فاضل، جهت تکمیل تحصیلات به اصفهان مهاجرت نموده، و در این شهر خدمت حاج شیخ محمد باقر مسجد شاهی و جمعی دیگر تحصیل نموده، (۱) و با آقایان مسجد شاه ارتباط یافته، در مسجد شیخ لطف الله اقامه جماعت می نموده.

در سال ۱۳۱۸ فوت شد، جنازه به نجف منتقل گردید.

وی را دو پسر بوده:

۱- آقا سید جعفر، متوفی در ۱۳۵۶، مدفون در تکیه زنجانی جنب تکیه کازرونی در تخت فولاد.

۲- آقا میر سید علی، متوفی در ۶ جمادی الاولی ۱۳۷۸، مدفون در تکیه حاج آقا محمد مقدّس در تخت فولاد.

ملا محمد مهدی قمبوانی سمیرمی

فرزند محمد صادق. عالم فاضل محقق، در اصفهان خدمت جمعی از افاضل تحصیل نموده، و هم در این شهر ساکن، و مرجع حکم و فتوا بوده، و در شب جمعه سوم رج ۱۲۵۵ وفات یافته، (۲) در تخت فولاد جنب فاضلان مدفون گردید.

ص: ۹۶۰

۱- رجال اصفهان: ۱۸۲.

۲- رجال اصفهان: ۵۹.

ملا مهدي شاه طوري

فرزند ملا عبدالرزاق. از فضلاي تلامذه حاج شيخ محمد باقر مسجدت شاهي بوده، در ۱۱ ربيع الاول سال ۱۳۱۹ وفات يافته، در تكيه مير سيد محمد شهشهاني استاد خود مدفون گرديده است. (۱)

ميرزا محمد مهدي بروجردي

فرزند حاج مير سيد علي، فاضل زاهد، متوفي در ۱۵ شعبان ۱۳۰۴، مدفون در [بقعه] تكيه خوانساري. (۲)

ميرزا مهدي خان منشي باشي

ابن علي محمد، فرزند ميرزا هادي نائيني، فاضل اديب، منشي امين السلطان ميرزا علي اصغر خان بوده، و معروف به مستشار خاقان است.

در رمضان ۱۳۶۰ به سن ۷۵ سالگي در اصفهان وفات يافته است. (۳)

مير محمد مهدي نايب الصدر

فرزند محمد كاظم بن علي نقی بن علي رضا بن سيد محمد باقر پيشنماز. عالم فاضل محقق جليل، از علمای کاملين، و فقها و مجتهدين بزرگ در اصفهان بوده، (۴) از مشايخ اجازه است. خط ايشان وضع

ص: ۹۶۱

۱- شاه طور از روستاهای رودشت اصفهان است.

۲- رجال اصفهان: ۲۳۳.

۳- تاريخ نائين ۴: ۱۳۶.

۴- رجال اصفهان: ۹۴.

مخصوصی دارد، بر اغلب یا تمام کتب موجود در کتابخانه خود در تمام علوم حاشیه مرقوم داشته.

در ۱۱۶۷ وفات یافته، در ایوانچه بقعه تکیه آقا رضی در تخت فولاد مدفون گردیده است.

میر محمد مهدی خاتون آبادی

امام جمعه طهران، فرزند سید مرتضی بن مهدی بن میر محمد حسین خاتون آبادی (۱۲۶۳-۱۱۸۵) اولین امام جمعه طهران، مؤلف ۱- تکمله حياه [القلوب] در امامت ۲- شرح نهج البلاغه به فارسی، در ۵ مجلد (۱)؛ و غیره.

اولاد و اعقاب و خاندانش در طهران ساکن، و تاکنون منصب امامت جمعه در اولادش باقی است. مزار سر قبر آقا طهران منسوب به صاحب عنوان است.

سید میرزا مهدی عقیلی

ابن نعیم بن محمد مؤمن عقیلی استر آبادی اصفهانی، متوفی در حدود سال ۱۱۶۰، مؤلف: ترجمه کتاب اربعه سماویة.

وی از پدر خود و عمویش میرزا رحیم بن محمد مؤمن که هر دو از علمای نامدار می باشند روایت احادیث می نموده است.

(۲)

ص: ۹۶۲

۱- تاریخ نجف و حیره ۸۰:۱.

۲- اعیان الشیعه جلد ۳۱ - الذریعه ۱۱۹:۴ و ۵۴:۵.

مرحوم میرزا رحیم عقیلی در زمره علمایی است که خط آنان در خطبه اول کتاب «جامع الرواه» موجود است، و جدش محمد مؤمن داماد ملا لطف الله عاملی میسی صاحب مسجد شیخ لطف الله در اصفهان می باشد.

* میر محمد مهدی بن هادی، عالم فاضل، (۱) صاحب تألیفات [؟]، متوفی در ۱۲۶۲، مدفون در تخت فولاد. (۲)

مهدی قلی خان ترکمان

ابن علی قلی خان فرزند قرچقای خان.

بانی مدرسه خان در قم، و مؤلف کتاب «اسماء الاسماء» در لغت، عربی به فارسی، به نام شاه سلطان حسین صفوی. (۳)

مولی مهر علی گلپایگانی

عالم فاضل، از شاگردان و مجازین از مولی ابوالقاسم گلپایگانی بوده، (۴) و ظاهراً از ساکنین مدرسه شیخ لطف الله بوده، و در اواخر عهد صفویه می زیسته است. (۵)

ص: ۹۶۳

۱- رجال اصفهان: ۵۹.

۲- وی میر محمد مهدی حسینی دولت آبادی از اعقاب علامه شهید قاضی نور الله شوشتری است که بعداً ذکر می شود.

۳- الذریعه ۱۲: ۲۲۱.

۴- روضات الجنات: ۲۸۸.

۵- نام وی در شمار ساکنین مدرسه شیخ لطف الله مذکور در کتاب فرائد الفوائد در احوال مدارس و مساجد به چشم نمی خورد. ر.ک: فرائد الفوائد: ۲۹۶-۲۹۵. اجازه مورد اشاره در بحار الانوار ۱۰۷: ۹۸ نقل گردیده.

سید علی بن سید مساعد جبل عاملی اصفهانی. (۱)

در اواخر عهد صفویّه به اتفاق پدر به اصفهان آمده، و در محله عباس آباد سکونت نموده، و کمی فارسی آموخته، شعر می گفته، و در آن کلمات فارسی را به سبک و اسلوب عربی استعمال می نموده، و این طرز شعر مورد پسند واقع شده، و پدر و پسر در این شهر وفات یافته اند.

مثنوی «آینه بدن نما» و مثنوی «مجمع الشعراء» از اوست.

از اوست:

به روی تازه جوانان به مذهب سید *** نگاه واجب عینی و بوسه تخییری است

فی الوصل شما وعده خلاف است الی کی *** آخر تو بده گر نه ثوابت جوابت

* سید آقا میرزا اصفهانی، عالم فاضل ثقه صالح زاهد، متوفی در ۱۳۱۲ در سامرا. کتابخانه او در نجف از معتبرترین کتابخانه ها بوده، و مشارالیه حرص و ولعی غریب در جمع کتب و انتشار و ترویج آنها داشته، و کتاب های نفیس و نسخه های اصلی آن بر چندین صد مجلد بالغ می شده، مثلاً نسخه اصل ریاض العلماء و جامع الرواه و چندین کتاب دیگر را داشته، و از بسیاری از آنها نسخه نوشته است.

[تحت عنوان سید کاظم اصفهانی گذشت]

ص: ۹۶۴

فرزند سید اسماعیل بن میر عبدالله، از سادات (۱) خاتون آبادی اصفهان بوده که جدّ اعلایش به اردستان مهاجرت کرده، و در آنجا ساکن شده، و صاحب عنوان در آنجا متولد گردیده است.

مشارالیه از علمای کاملین، و فضلا و محققین بوده، در مدرسه جدّه ساکن، و هم آنجا تدریس می نموده، و در مسجد سرخی اقامه جماعت می نموده، روزگاری به فقر و تنگدستی، و در عین حال استغنا و بی نیازی و وارستگی و زهد و تقوا و اعراض از مردم دنیا گذرانید.

در سلخ رمضان المبارک سال ۱۳۵۱ وفات یافته، در تکیه ملک مدفون گردید.

فنا

فایده: مرحوم ملا علی خطاط شاعر ادیب متخلص به «فنا» متولد (۲) در ۱۲۶۵، و متوفی در ۱۳۵۰، در این مسجد جره داشت، و ضمن کارهای نویسندگی خود، اذان نیز می گفت.

میرک اصفهانی

فاضل جلیل، از شاگردان (۳) شیخ علی بن هلال کرکی معروف به

ص: ۹۶۵

۱- آتشکده اردستان: ۳۰۳، رجال اصفهان: ۲۳۳.

۲- تذکره شعرای معاصر اصفهان: ۲۶۸.

۳- اعیان الشیعه ۴۲: ۲۰۰، الذریعه ۱۵: ۱۸۹.

ملا میرک خان بلخی

فاضل مشهور ادیب شاعر، توفیق یافته و مذهب شیعه انتخاب نموده، در اکثر علوم خصوصاً صرف و نحو عدیل نداشته، چهل سال در اصفهان ساکن بوده، به مرض وسواس دچار شده، در زمستان در آب سرد رفته، و در سال ۱۰۶۱ بدین جهت وفات یافته است. (۲)

میر عماد خطاط

فرزند سید ابراهیم حسینی حسینی سیفی قزوینی، ملقب به عماد الملک. ادیب شاعر خطاط مشهور، وی از جمله کسانی است که خط را فقط به خاطر هنر دوست می داشته، و برای دست یافتن به آن نهایت کوشش را مبذول داشته، در لطافت قلم، و قدرت دست، و خوش سلیقگی، و حسن ترکیب کلمات، و دیگر محسنات خط، مهارت و استادی داشته، به طوری که خط او ضرب المثل شده، و خط هر کس را که بخواهند تعریف کنند می گویند: مثل خط میر می نویسد.

از زمان او تاکنون خطّ احدی به پایه او نرسیده است. میر در نوشتن

ص: ۹۶۶

۱- در اعیان الشیعه آمده: الشیخ علی بن هلال الکرکی الشهیر والده بمنشار. توفی سنه ۹۸۴ کما وجد التاریخ بخطّ تلمیذه میرک الاصفهانی. اعیان الشیعه ۸: ۳۶۹.

۲- تذکره نصر آبادی: ۱۶۵.

خط نستعلیق خفی و جلی اعجاز می نموده، و نسبت به بزرگان بی نهایت بی اعتنا بوده، و همین سر سنگینی او به قیمت جانس تمام شده، او را نزد شاه عباس به سنی بودن متهم کردند، و اشعار و حالات او را به بدترین وضعی توصیف نمودند، و شاه را نسیت به وی خشمگین ساختند، تا به اشاره او مقصود بیک مسگر با چند نفر از او باش همدست شده، شبی او را به قتل رسانید.

مدفن او را برخی در بقعه جنب مسجد تکیه ظلمات که ساختمان آن منسوب به همین مقصود بیک ناظر شاه عباس اول و وزیر بیوتات اوست می دانند، رو در کتاب خط و خطاطان گوید: در قبرستان مرزغان حوالی محله طوقچی مدفون گردید.

تولد میر، را در حدود ۹۶۱، و کشته شدنش را در شب جمعه سال ۱۰۲۴ می نویسند. (۱) وی صاحب دیوان اشعار است، و کتابی به نام «آداب المشق» به نام او به چاپ رسیده است.

پدر و جدش در دستگاه صفویه منصب کتابداری داشته، و جدش میر حسین علی از کتاب و نویسندگان و ساکن قزوین بوده است.

استادان خط او را، عیسی رنگ نگار، مالک دیلمی، و ملا محمد حسین تبریزی نوشته اند. پسرش میرزا ابراهیم، و دختر گوهر شاد هر دو در خط نستعلیق استاد بوده اند.

ص: ۹۶۷

۱- برای اطلاع بیشتر از شرح حالش به پیدایش خط و خطاطان: ۱۱۵ و رساله مرحوم دکتر مهدی بیانی در شرح حال او و دیگر مواضع مراجعه شود. (م).

میر عبدالعال فرزند میر محمد مؤمن حسینی کوه کیلویه ای.

شاعر ادیب نویسنده ماهر، پدرش در دستگاه میرزا حبیب الله صدر بوده، سپس مستوفی کوه کیلویه و بعداً استر آباد شده، و فرزندش در عداد منشیان دستگاه سلاطین صفویّه بوده، شعر خوب می گفته، و در آن «نجات» تخلّص می نموده، (۱) دیوانش قریب ده هزار بیت است.

از اوست:

می خواست سوی من نگرَد سوی خویش دید *** خود نوش کرد شربت بیمار خویش را

فوتش در ۱۱۴۱ به سنّ متجاوز از نود سال روی داده، قبرش در تکیه آقا حسین خوانساری [بوده] است.

ماده تاریخ وفاتش را اثر شاعر گوید:

چون میر نجات از جهان کرد عبور *** شد جای غزل مرثیه خوانی دستور

در ضمن دعا اثر به تاریخش گفت *** با سید کائنات گردد محشور

فوتش را در ۱۱۲۱ نیز گفته اند.

ص: ۹۶۸

۱- تذکره نصرآبادی: ۲۴۰، تذکره حزین: ۱۵۷، ریحانه الادب: ۶: ۱۳۳.

ملاً رجب علی، شاعر ادیب، متوفی در ۹ شوال سال ۱۳۲۵، مدفون در صحن امام زاده احمد. (۱)

نادم

ملاً- نادم [شهبسوار بیگ] لاهیجانی، شاعر ادیب، طبعش در نهایت شوخی و دل انگیزی، به هندوستان رفته، و در زمان شاه صفی مراجعت نموده، به سنّ قریب به هفتاد وفات یافته، در تختگاه هارون ولایت مدفون گردیده. (۲)

دیوانش قریب هزار بیت بوده است، از اوست:

بیمار عشق را ز مداوا چه فایده *** دارد لب تو فایده اما چه فایده؟

دیشب چه خود کشی که نکردم به کوی تو *** بیرون نیامدی به تماشا چه فایده؟

شیخ ناصر نجفی

ادیب شاعر فاضل، (۳) از معاصرین آذر مؤلف تذکره آتشکده است.

ص: ۹۶۹

۱- رجال اصفهان: ۱۷۲.

۲- تذکره نصرآبادی: ۲۴۰، مقامات العرفاء: ۲۶۱.

۳- آتشکده آذر: ۴۲۹.

از اشعار اوست:

همی گریم به بزم او چو شمع و او همی خندد *** چه سازم چون کنم تا من نگریم او نمی خندد

سید ناصرالدین حجت

ابن سید هاشم حسینی نجف آبادی. عالم زاهد جلیل، مؤلف (۱) کتاب «حجّه البالغه فی تنبیه القلوب الرائقه» در ردّ نبیل زاده مبلغ بهائی، کتاب نامبرده از کتب بسیار مفید در این موضوع است، و در مشهد به طبع رسیده.

مؤلف دانشمند آن در ۱۲۹۶ در نجف آباد متولد شده، و در مولد خود و اصفهان و نجف و مشهد تلمیذ نموده، و عمده تحصیلاتش نزد آقا سید محمد باقر درچه ای و آخوند کاشی بوده، پس از نیل به مقام اجتهاد به موطن خود مراجعت نموده، و به نشر احکام و ترویج دین و دفع شبهات مخالفین، در کمال شعی و جدّیت اشتغال جسته، تا سرانجام در شب ۱۶ ربیع الثانی سال ۱۳۶۰ وفات یافته، در بقعه ای مخصوص در جنب مسجد خود در پهلوی قبر پدر مدفون گردید.

گاهی شعر می گفت و در آن «حجّت» و «ناصر» تخلص می فرمود.

پدرش نیز از علماء معروف است.

ناطق

اشاره

دو نفر از شعراء اصفهان ناطق تخلص می کرده اند:

ص: ۹۷۰

۱- ملّا زمان قهپایه ای

از معاصرین نصر آبادی است، در محلّه جماله کله مکتب داشته، و عدّه ای بسیار در خدمتش تحصیل نموده، و شعر می گفته است. (۱)

از اشعار اوست:

به یقین هیچ کسی پی به حقیقت نبرد *** جمع شد علم جهانی و گمان صورت بست

۲- میرزا صادق ناطق

شاعر ادیب، در مادّه تاریخ گویی ماهر بوده، (۲) چندین قصیده در تاریخ گفته که هر مصرع آن تاریخ بوده، از جمله قصیده معجزیه اوست که جهت تذهیب گنبد مطهر حضرت معصومه (علیها السلام) در قم فرموده، اول آن این است:

«این قبه گلبنی است به زیور بر آمده»

تمام قصیده ۶۲ بیت است.

وی از معاصرین آذر بیدگلی است، با وجود این در آتشکده درباره او گوید: سوای آن که از آن دیار خلد آثار است چیز دیگر از او معلوم نیست.

فوتش در ۱۲۳۰ روی داده. (۳)

ص: ۹۷۱

۱- تذکره نصرآبادی: ۴۰۴.

۲- مجمع الفصحاء ۲: ۵۲۶، ریحانه الادب ۶: ۱۱۱.

۳- نام او قبلاً نیز ذکر شد. سال وفاتش ۱۲۳۵ است. رک: الذریعه ۹: ۱۱۵۸.

نافع بن عبدالله (عبدالرحمان) بن ابی نعیم اصفهانی مدنی.

از قراء سبعة است، بر هفتاد نفر از تابعین قرائت نموده، و در سال ۷۰ در اصفهان متولد گردیده، و در سال ۱۶۹ (۱۶۷) در مدینه طیبه وفات یافته، در قبرستان بقیع مدفون گردیده، قبرش تاکنون موجود و مشهور و زیارتگاه شیعه و سنی است.

گویند: مردی کوتاه و سیاه چرده بوده، و از دهانش بوی مشک می آمده. از او پرسیدند: آیا بوی خوش استعمال کرده ای؟ گفت: نه، لکن پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) را در خواب دیدم، آن حضرت در دهانم دمید، از آن موقع این بوی خوش از دهانم خارج می شود.

درباره قرائت او، مالک بن انس گوید: قرائت اهل مدینه چون مطابق قرائت نافع است سنت می باشد.

فایده: چون ذکری از قراء سبعة کرده شد بی مناسبت نیست که جهت تیمن و تبرک نامی از آنها برده شود.

اسامی آنها و نام روایانشان به اختصاص بدین قرار است:

۱- حمزه:

ابو عماره حبیب بن عماره کوفی شیعی، معروف به زیات، اولین کسی که در متشابهات قرآن کتاب نوشت. در سال ۸۰ متولد، و در ۱۵۶ وفات یافته.

دو نفر راوی داشته:

۱- ابو محمد خلف بن خلف بن هشام (۲۲۹-۱۵۰).

۲- ابو عیسیٰ خلاد بن خلد، متولد در ۲۲۰ هجری.

ص: ۹۷۲

۲- عاصم کوفی:

ابی النجود بهدله کوفی شیعی، به اتفاق اهل صنعت، قرائت عاصم، اصوب و اجمل قراء سبعة می باشد، و سیاهی قرآن (کتابت با خط سیاه) مطابق قرائت عاصم می باشد. در ۸-۱۲۷ در کوفه یا شماره وفات یافته.

راویان او عبارتند از:

۱- ابوبکر بن عیاش معروف به شعبه (۹۵-۱۹۳).

۲- حفص بن سلیمان (۹۰-۱۸۰).

۳- کسائی:

ابوالحسن علی بن حمزه فارسی کوفی بغدادی شیعی (۱۱۹-۱۸۹).

راویان او عبارتند از: ابوالحارث لیث بن خالد (فوت ۲۴۰) و دوری.

۴- ابن کثیر مکی:

ابو سعید عبدالله بن کیرداری (۴۵-۱۲۰).

راویان او عبارتند از:

۱- بزى (ابى الحسن احمد بن عبدالله بن قاسم (۲۵۰-۱۷۰)).

۳- قنبل ابى عمر و محمّد بن عبدالرحمان (۲۹۱-۱۹۵).

۵- ابو عمرو بصری:

زبان بن علاء بن عمّار (۶۸-۱۵۴).

راویان او عبارتند از:

۱- دوری: ابو عمر حفص بن عمر نحوی، فوتش در شوال ۲۴۶.

۲- سوسی: ابو شعيب صالح بن زیاد، فوتش در خراسان در سال ۲۶۱

روی داده است.

۶- ابن عامر شامی:

عبدالله بن عامر قاضی دمشق (۱۱۸-۹۰).

راویان او عبارتند از:

۱- ابن ذکوان عبدالله بن احمد (۲۷۳-۲۰۲).

۲- هشام بن عمار بن نصیر قاضی دمشقی (۲۴۶-۱۵۳) در دمشق.

۷- نافع که قبلاً مذکور شد.

۸- برخی بر این عده خلف بن هشام بزّاز کوفی را اضافه کرده و آنان را قرّاء ثمانیه گویند، و بر آنها دو نفر دیگر اضافه کنند و آنان را قرّاء عشره نامند، و آنها عبارتند از:

۹- ابوجعفر یزید بن قعقاع مدنی:

متوفی به سال ۱۳۰.

گویند عبدالله بن عمر در کعبه وی را در جماعت مقدم داشت.

۱۰- ابی اسحق یعقوب بن اسحاق بن زید بصری، امام جامع بصره.

برای اطلاع بیشتر از احوال قرّاء و راویان آنها به کتب اهل فن مراجعه شود.

ملاّ نجف علی کرچکانی لنجانی اصفهانی

فاضل ادیب ریاضی دان، (۱) از دانشمندان قرن ۱۳ هجری است، و تا سال ۲۱۲ زنده بوده است. (۲)

ص: ۹۷۴

۱- الذریعه ۱۸: ۳۲۱.

۲- در الذریعه ذیل عنوان: لطائف الکلام فی احوال الاعوام (در احکام نجوم به فارسی) نوشته سید محمّد حسینی منجم (قرن ۹) نام او به عنوان کاتب رساله مذکور آمده، بنابراین عناوین مذکور در متن حدسی بوده و دلیلی بر ذکر او در عداد دانشمندان و بزرگان وجود ندارد.

عالم فاضل [عارف مفسّر]، (۱) متوفی در غزه ذی حجّه سال ۱۲۸۴، مدفون در بقعه تکیه آباده ای.

نجم الدین عارف اصفهانی

عبدالله بن محمد بن محمد اصفهانی، عارف صوفی، از شاگردان ابی العباس مرسی (۲)، و در جمادی الثانیه سال ۷۲۱ به سنّ ۶۸ (۷۸) سالگی وفات یافته. سال ها در مکه مجاور بوده، و در آن مدت به زیارت مدینه مشرف نشده است.

نجیبای کاشی

نورالدین محمد کاشانی. شاعر و ادیب متخلص به «نجیب» در سخن، از اقران (۳) و اشتباه خود کمی نداشت، بلکه به طرز شاعری آشناتر بود. در اواخر عمر به مرض فالج مبتلا شده، و در حدود هفتاد سالگی در اصفهان وفات (۴) یافت. (۵)

ص: ۹۷۵

۱- رجال اصفهان: ۲۳۴.

۲- طریق الحقایق ۲: ۳۰۰.

۳- تذکره حزین: ۷۹.

۴- مردان بزرگ کاشان: ۵۳.

۵- نجیبا از شاعران معروف اواخر صفویه است که نامش به اشتباه در تذکره حزین چاپ الفت «بخشا» آمده است. کورش زعیم هم در کتاب خود «مردان بزرگ کاشان» وی را با عنوان «بخشای کاشی» ذکر کرده و مرحوم مؤلف هم آن را به همان صورت در این کتاب نقل کرده بود که اصلاح شد.

از اوست:

من نقد دل به دست تو جاهل نمی دهم *** تا ضانی به من ندهی دل نمی دهم

تا کشتی امید مرا ناخداست دل *** چون موج بوسه بر لب ساحل نمی دهم

نجیب الدین اصفهانی

منجم، مؤلف کتاب «اصول الملحمه»، در علامات رگده و نغمه و پیش بینی امور مطابق قواعد نجوم، مطبوع. (۱)

نشاطی

شهرست و تخلص چند نفر از مشاهیر اصفهان است:

۱- محمد باقر بیگ، برادر کهتر احمد بیگ اختر بوده (۲) هر دو برادر ادیب و شاعر می باشند، و نشاطی پس از فوت برادر، به خیال اتمام تذکره او بر آمده، و اجل مهلتش نداد. دیوانش در حدود دون هزار بیت است.

۲- میرزا زین العابدین، از نجبای اصفهان، طبعش موزون بوده، و در ۱۱۷۲ در شیراز وفات یافته است. (۳)

ص: ۹۷۶

۱- الذریعه ۲: ۲۱۲.

۲- مجمع الفصحاء ۶: ۱۰۴۱.

۳- آتشکده آذر: ۴۳۰.

۳- میرزا علی نقی خان سرهنگ (سرتیپ)

از منسویین به معتمد الدوله نشاط بوده، و غالباً خود را «نشاطی» می خوانده، و با نابینایی، هم تأسیس مدرسه برای فرهنگ کرده، و هم تشکیل انجمن ادبی داده، و در ترویج علم و فرهنگ بسیار کوشا بوده، (۱) و مشارالیه را باید یکی از بنیان گزاران فرهنگ جدید در اصفهان دانست.

پدرش: میرزا احمد طیب، از خاندان کلانتران اصفهان، مردی فاضل و عارف مسلک بوده، و در ۹ جمادی الاولی ۱۳۳۹ وفات یافته است. (۲)

۴- آقا محمد نشاط، برادر آقا تقی صهبا می باشد. جوانی مهربان، (۳) از معاصرین آذر بیگدلی صاحب تذکره است. از اشعار اوست:

آهسته کشم آه ز جور تو مبادا *** پیکان تو از سینه افکار بر آید

۵- ملا نشاطی: حاجی محمد، از کدخدایان دماوند بوده، به اصفهان آمد، و در این شهر مدتی در اردو به سر برده، سودایی به هم رسانیده، و هم در آن سودا وفات یافته است. (۴)

از اشعار اوست:

ما شیشه شکسته دل را گداختیم *** از بهر دیدن رخت آئینه ساختیم

* میرزا نصرالله خان اصفهانی، معروف به دولت یار جنگ، مؤلف کتاب «ترکتازان هند» به زبان فارسی. شاعر و ادیب و نویسنده ماهر و

ص: ۹۷۷

۱- بدایع و نوادر: ۲۵.

۲- مقدمه دیوان طرب: ۱۰۷.

۳- تذکره آتشکده: ۴۳۰.

۴- تذکره نصر آبادی: ۴۲۹.

مورّخ بوده، و در شعر «فدایی» تخلص داشته، و روزگار در هندوستان به سر برده، و در آنجا معلم زبان پارسی بوده است. (۱)
[قبلاً ذکر شد]

حاج ملا نصرالله حبیب آبادی

فرزند حاج ملا اسماعیل، (۲) عالم فاضل، از شاگردان آقا سید محمد باقر درچه ای بوده، و در ۱۲۸۳ متولد، و در ذی حجه سال ۱۳۳۵ در مشهد مقدس در سفر زیارت وفات یافته و مدفون گردید. (۳)

میرزا نصرالله گرکانی

(گرکان از دهات تفرش است) فرزند میرزا جهانگیر خان معروف به محاسب الملک، از کارمندان دستگاه ظل السلطان بوده، و در دفتر استیفا انجام وظیفه می نموده، مردی فاضل و ادیب و عارف بوده، و در ۵ رجب ۱۳۵۱ به سن ۹۶ سالگی وفات یافته، در یکی از اطاق های شمالی تکیه مادر شاهزاده مدفون گردید.

مشارالیه داماد ملا محمد تقی بن ملا محمد شفیع خوئی بوده است.

ماده تاریخ وفاتش این است:

خامه سرخوش نوشت از پی تاریخ او *** محاسب الملک شد بسوی دارالقرار

ص: ۹۷۸

۱- طریق الحقایق: ۳: ۲۴۱.

۲- امالی تألیف آقای معلم حبیب آبادی نسخه خطی.

۳- طریق الحقایق: ۳: ۲۴۱.

فرزند محسن، معروف به ملک المتکلمین. فاضل ادیب خطیب توانا.

از گویندگان معروف، و خطبای مشهور، و از بنیان گزاران مشروطیت ایران است که در اثر نطق‌ها و خطابه‌های او مردم (۱) بر ضد استبداد و دستگاه دولتی برانگیخته شدند، و به طوری که در کتب تاریخ مذکور است و مقام گنجایش ذکر آن را ندارد، وی و دیگر همکارانش توانستند که مملکت را مشروطه نمایند [!]

در اصفهان متولد گردیده، و نزد جمعی کثیر که از آن جمله است: آخوند ملاً صالح فریدنی تحصیل نموده، و خدمت سید جمال‌الدین اسدآبادی رسیده، و از او نیز کسب فیوضات نموده، و تحت تأثیر افکار او قرار گرفته، در طهران در زمره آزادی خواهان وارد شده، و شروع به فعالیت نموده. (۲)

ص: ۹۷۹

۱- زندگانی ملک المتکلمین به قلم دکتر ملک زاده.

۲- ابراهیم صفائی می نویسد: ملک زاده در تاریخ انقلاب مشروطیت ایران و در کتاب زندگی ملک المتکلمین روی تعصبی که به مشروطه داشته، و به اقتضای مصلحت شخصی و علاقه فرزندی زیاد حماسه و ارجوزه گفته، و با بی پروایی، او را سر سلسله آزادی خواهان، و خداوند نطق و بیان، و رهبر امت، و قائد ملت، و محور حقیقی مشروطه، و پدر انقلاب ایران دانسته؛ و دیگر تاریخ نویسان مشروطه هم به تبعیت از ملک زاده، یا به اشتباه، یا به مناسبت تعصب نابجایی که نسبت به مشروطه خواهان داشته اند درباره ملک و سایر رهبران مشروطه غلو نموده و قهرمان سازی کرده، و تبلیغات دروغین فرزندان و بازماندگان آنان را رنگ حقیقت داده اند. ر.ک: رهبران مشروطه: ۳۳۹ تا ۳۵۸.

در باغ شاه، به دستور محمد علی شاه کشته شد، و در جنب باغ شاه در قبرستان کوچکی به خاک رفت.

فرزندش دکتر مهدی ملک زاده، ادیب فاضل، و طیب حاذق، و نویسنده توانا، از وکلای مجلس شورای ملی، مؤلف تاریخ مشروطیت ایران در ۶ مجلد می باشد.

در شب دوشنبه ۳۰ جمادی الثانیه سال ۱۳۵۷ در طهران وفات یافت.

فایده ۱: جهت مزید فایده ذیلاً به نام برخی از اصفهانی ها (ساکن در اصفهان) که در عداد آزادی خواهان و روشن فکران معدود بوده اند اشاره می شود: (۱)

۱- میرزا اسدالله خان وزیر، مردی آزادی خواه و منور الفکر بود.

۲- حاج میرزا بهاء حکمی، عالم فاضل حکیم فیلسوف.

۳- سید جمال الدین واعظ.

۴- جهان گیر خان قشقایی.

۵- شیخ حسن شیخ العراقین.

۶- شیخ حسن نظام العلماء، فاضل ادیب مدفون در تکیه کازرونی.

۷- حاج میرزا رضا حکمی، عارف و حکیم و دانشمند.

۸- آخوند ملا صالح فریدنی.

۹- حاج فاتح الملک، رئیس قشون اصفهان، و پس از فتح طهران و کیل مجلس گردید.

ص: ۹۸۰

۱- زندگانی ملک المتکلمین: ۶۴ و ۱۵۲.

۱۰- میرزا محمود صدر الواعظین فرزند ملا عبدالله خوانساری.

۱۱- میرزا نورالدین مجلسی شاعر ادیب متخلص به «چهره».

فایده ۲: در روز ۱۲ ربیع الاول سال ۱۳۲۲ عده ای از مردم در طهران مخفیانه انجمنی تشکیل داده و آن را «مجمع آزادی خواهان» نامیدند، عده آنها قریب چهل نفر بود که (۱) ذیلًا به نام اصفهانی های آنها اشاره می شود:

۱- سید جمال الدین واعظ.

۲- میرزا محمد حسن (حسین) ذکاء الملک.

۳- سلطان العلماء زواره ای.

۴- میرزا عبدالخالق سدهی.

۵- سید عبدالوهاب معین العلماء.

۶- حاج علی قلی خان سردار اسعد بختیاری.

۷- حاج میرزا علی محمد دولت آبادی.

۸- میرزا نصر الله بهشتی ملک المتکلمین.

۹- حاج میرزا یحیی دولت آبادی.

میرزا نصر الله حکیم همیشه ای

فرزند حاج شیخ مرتضی. عالم فاضل حکیم فیلسوف متأله عابد زاهد، (۲) از شاگردان ملا حسین علی تویسرکانی در اصفهان، و حاجی سبزواری و جمعی دیگر از علما و حکما بوده، و پس از تکمیل

ص: ۹۸۱

۱- زندگانی ملک المتکلمین: ۶۴ و ۱۵۲.

۲- رجال اصفهان: ۱۶۶، سالنامه شهرضا: ۳۰.

تحصیلات خود به مولد خویش مراجعت کرده، و به تدریس حکمت اشتغال جسته، و عده ای کثیر شاگرد تربیت نموده، و در زمان او تدریس حکمت به او منحصر بوده، و ریاست علمی در محل داشته است.

وی را حواشی است بر اوایل امور عامه اسفار.

تولدش در ۱۲۵۷، و وفاتش در ۱۳۲۴ روی داده، قبرش در امام زاده شاهرضا می باشد.

نصرت

عبدالحسین نصرت معروف به منشی باشی (۱) فرزند محمد حسن شمس آبادی، شاعر ادیب نویسنده. به سنّ هفت سالگی از اصفهان به اتفاق پدر به خراسان رفته، و در آن جا ساکن گردیده، مثنوی فروزنده او به طبع رسیده، کتابی نیز در ردّ بهائی ها نوشته است.

از اشعار اوست:

پای تا سر نگار من ناز است *** از نکویان به ناز ممتاز است

ملا محمد نصیر فایض ابهری

ادیب شاعر، خدمت بسیاری از اعیان و اذکیا و دانشمندان رسیده، و تخلص از صائب گرفته، در ۱۱۳۴ به سنّ نود سالگی وفات یافته. (۲)

ص: ۹۸۲

۱- دانشوران خراسان، الذریعه ۱۶: ۱۸۴.

۲- تذکره حزین: ۲۰۴، تذکره حسینی: ۲۵۳.

صاحب دیوان اشعار است، از اوست:

مشاطه سرمه می کشد آن چشم مست را *** تا بیشتر سیاه کند روزگار من

محمد نصیر بایزیدی

عالم فاضل، گرچه نسب (۱) او به بایزید بسطامی عارف و صوفی معروف می رسد لکن خود از مخالفین صوفیه است. (۲)

در سال ۱۲۰۰ وفات یافته، در تخت فولاد در کنار جاده قدیم مدفون شده، و آثار قبر او در خیابان کشی و آسفالت از بین رفت.

میرزا نصیر ملا باشی

عالم فاضل معروف به صدر الاسلام، از علمای متنفذ عهد ظل السلطان بوده، در اصفهان ریاستی داشته و پس از فوت، در بقعه متبرکه هارون ولایت مدفون گردید.

ص: ۹۸۳

۱- رجال اصفهان: ۱۷۲.

۲- اظهارات فوق بر پایه نوشته صاحب «الرحله» بوده و صحیح نیست، چرا که بنا بر مندرجات سنگ نوشته مقبره عارف ربانی بابا رکن الدین شیرازی: قدوه السالکین میرزا محمد نصیر بایزیدی بسطامی بانی تعمیرات بقعه بابا رکن الدین بوده و آن را در سال ۱۲۰۰ تعمیر نموده است. استاد همایی وی را از صوفیان سلسله بسطامی می داند. قبر وی کنار جاده اواسط تخت فولاد نزدیک میرزا عبدالمنان طوسی متوفی ۱۲۱۹ هـ.ق بوده و اکنون هر دو از بین رفته است. ر.ک: تاریخ اصفهان: ۳۶.

ماده تاریخ وفاتش را سینا کرونلی گوید:

سینا پی تاریخ وفاتش گفتا *** شد قصر جنان مکان صدر الاسلام

پسرانش: حاج میرزا محمد حسین صدر الاسلام مدفون در بقعه تکیه حاج آقا مجلس، و حاج میرزا ابوالحسن نظام الشریعه که بعدها ملقب به صدر الاسلام (صدر نصیری) شد نیز فاضل بوده اند، و مرحوم حاج میرزا ابوالحسن، کتابی در ادعیه به نام «مفتاح السعادات» تألیف نموده و به چاپ رسانید، و پس از فوت، در تکیه مادر شاهزاده مدفون، و سپس به اعتبار مقدسه نقل گردید.

محمد نصیر اصفهانی

فرزند محمد صادق، خادم روضه رضویه در عهد سلاطین صفویه بوده، و کتابی به امر شاه سلیمان صفوی در چهل حدیث در اصول و فروع و اخلاق تألیف نموده است. (۱)

میرزا نصیر حسینی

فرزند سید عبدالله طیب شیرازی. طیب ماهر، و فیلسوف جامع، معروف به نصیر الدین ثانی. (۲) از احفاد میرزا سید علی خفاف است.

ص: ۹۸۴

۱- الذریعه ۱: ۴۳۰.

۲- روزنامه میرزا محمد کلانتر: ۱۱۲، ریحانه الادب ۶: ۱۸۶، آثار العجم: ۱۰۵، مجمع الفصحاء ۲: ۵۰۰، سخنوران فارس: ۴۳۰.

در جهرم فارس متولد شده، و هم در این شهر و اصفهان تحصیل علم و دانش نموده، و در اواخر عمر در شیراز ساکن، و در خدمت کریم خان زند معزز و محترم، و در نزد عموم طبقات مورد توجه و عنایات بوده، و با اهل علم و ادب محشور بوده است. طرح مسجد و کیل و تعیین قبله آنجا از اوست.

در سال ۱۱۹۱ وفات یافته است.

آذر درباره او گوید: پدرش در اکثر کمالات صوری و معنوی فرید بوده، و خود در تمام علوم عقلی و نقلی سیما در همه اصناف حکمت از الهی و طبیعی و ریاضی مسلّم این زمان، بلکه اکثر ازمنه به جامعیت ایشان فاضلی کمتر بوده... در اول سال ۱۱۹۲ وفات یافت. (۱)

ماده تاریخ وفاتش را صباحی گوید:

«آه از مرگ نصیر ثانی آه» (آه باید ۶ حساب شود)

کتب زیر از اوست:

۱- اساس الصحّه، در طب به عربی ۲- جام گیتی نما، در حکمت به فارسی ۳- حلّ التقویم، به فارسی در نجوم ۴- دیوان اشعار به عربی و فارسی ۵- رساله ای در موسیقی و نسبتی که بین آن و طب موجود است، به عربی ۶- شرح مشکلات قانون ابن سینا ۷- شفاء الاسقام، در طب ۸- مثنوی پیر و جوان، که مکرّر به طبع رسیده است ۹- مرآت الحقیقه، در حکمت الهی به عربی.

ص: ۹۸۵

۱- آتشکده آذر: ۴۳۰.

وی جد میرزا نصیر معروف به فرصت شیرازی مؤلف کتاب «آثار العجم» و کتب عدیده دیگر است.

قاضی نظام الدین اصفهانی

ادیب شاعر فاضل نویسنده، قاضی القضاة عراق بوده، و با خواجه نصیر الدین طوسی ملاقات نموده، و در مدح جوینیان قصائدی پرداخته، و کتاب «شرف ایوان البیان» در شرافت خاندان صاحب دیوان را جهت خواجه عطا ملک جوینی تألیف نموده، و به فارسی و عربی شعر گفته، و از دوستان و مادحین خاندان پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) بوده است. (۱)

صاحب مجالس المؤمنین فرماید: قاضی نظام الدین محمد بن قاضی القضاة اسحاق بن مطهر اصفهانی، متوفی به سال ۶۷۸ هجری.

نورایی

اشاره

شیخ ابوالقاسم نورایی بن محمد صادق بن حاج محمد تقی بن مولی زین العابدین بن محمد تقی بن محمد باقر بن حیدر علی بن مولی کلبعلی بن محمد بن مولی نورا بن محمد بن نورالدین علی بن عبدالعال میسی کرکی.

پدرانش عموماً اهل علم و فضل و کمال بوده، و پس از فتنه افغانه در اصفهان به قریه ورنوسفادران (بن اصفهان) از قرای ثلاثه سده ماربین منتقل گردیده اند.

ص: ۹۸۶

صاحب عنوان، عالم فاضل محقق بوده، و در اصفهان نزد بزرگان علما تلمذ فرموده، و در مولد خود مسجد و محراب داشته، و ریاست علمی و روحانی به هم رسانیده.

در سال ۱۳۰۵ وفات یافته، و در آنجا مدفون گردید.

کتب زیر از اوست:

۱- رساله در اجتهاد و تقلید ۲- کفایه الاصول ۳- کفایه الفقه؛ و غیره.

شیخ ابوالقاسم نورایی

نواده اش: مرحوم آقا شیخ ابوالقاسم نورایی، عالم فاضل، مدرس مدرسه چهار باغ، واعظ، مؤسس دبستان نور، از خدمتگزاران به علم و دین. (۱)

ص: ۹۸۷

۱- مرحوم حاج شیخ ابوالقاسم نورایی سدهی فرزند شیخ کمال الدین. عالم فاضل ادیب، در مدرسه چهار باغ حجره داشت و بسیاری از فضلا در آنجا از جلسه درس او در علوم ادبی و صرف و نحو و معانی بیان استفاده می نمودند. مرحوم نورایی علاوه بر تدریس در مدرسه چهارباغ دبستانی به نام نور در خیابان شاهپور دایر نمود، و عده ای از کودکان را طبق برنامه آموزش و پرورش و زیر نظر مستقیم خود تعلیمات دینی و اسلامی می آموخت، و ضمناً به وعظ و ارشاد مردم نیز در منبر اشتغال داشت. عالمی متعهد، و فاضلی خدمت گذار اسلام و تشیع بود. در محله پاقلعه ساکن، و در شعبان سال ۱۳۹۰ به سن متجاوز از ۷۰ سالگی وفات یافت و در قسمت شمال غربی بقعه سید محمّد لطیف خواجویی مدفون گردید. سیری در تاریخ تخت فولاد: ۱۹۱.

سید نورالدین عراقی

فرزند حاج سید محمد علی حسینی. ادیب فاضل، و نویسنده مبارز، معروف به ادیب حضور، و ملقب و مشهور به ایران مدار مکی.

پدرش از علمای اراک بوده، و در اواخر عمر در طهران ساکن، و در آن شهر وفات یافته است. (۲)

مرحوم سید نورالدین در حدود سال ۱۲۹۸ متولد شده، تحصیلات خود را در اراک و بیروت به پایان رسانیده، و زبان فرانسه را خوب آموخته، از ابتدای جوانی در زمره آزادی خواهان وارد شده، و بر علیه دستگاه استبداد به مبارزه برخاسته، و در دوره اول از طرف مردم خراسان به وکالت مجلس شورای ملی رسیده، و در قضایای خرابی مجلس در عهد محمد علی شاه رنج ها برده، و برای پیشرفت مقاصد آزادی خواهانه خود مدت ۲۲ سال روزنامه «مفتش ایران» را در اصفهان و کرمانشاه و اراک منتشر نموده، و سپس به علی نام روزنامه را تغییر داده، و به اسم «تمدن ایران» آن را انتشار داده، لکن این روزنامه مدت زیادی منتشر نشده.

در اواخر عمر در اصفهان ساکن، و در ۲۳ محرم سال ۱۳۵۱ در بیمارستان وفات یافته، در تکیه ملک مدفون گردید.

ص: ۹۸۸

۱- وی میرزا نورالدین مجلسی متخلص به «چهره» است که قبلاً ذکر شد و مرحوم مؤلف در هر دو مورد، سال وفات او را به اشتباه ۱۲۴۷ نوشته اند.

۲- تاریخ جراید و مجلات ۱۴۰:۲ و ۲۳۱:۴.

تذکر: از روزی که انتشار مجله و روزنامه در ایران رواج یافت تاکنون متجاوز از دویست و پنجاه روزنامه و مجله به وسیله نویسندگان و ادبا و آزادی خواهان اصفهان، در این شهر و سایر شهرها از داخل و خارج کشور منتشر گردید، که اسامی آنها و اطلاعات مربوط به هر یک را در کتاب «روزنامه های اصفهان» جمع آوری نموده ام.

شیخ نورالله دهاقانی

اشاره

فرزند: حاج شیخ علی محمد، معروف به نور شرق.

شیخ علی محمد دهاقانی

از مجتهدین گمنامی است که در دستگاه آقایان مسجد شاهی بوده، و نزد: حاج ملا حسین علی تویسرکانی، و آقا سید محمد شهشانی، و حاج شیخ محمد باقر مسجد شاهی تحصیل نموده، و پس از وصول به مقام اجتهاد در خدمت حاج شیخ محمد باقر، و سپس در نزد آقا نجفی وارد بوده، و به فصل دعاوی و خصومات می پرداخته، و در حدود سال ۱۳۲۰ در اصفهان وفات یافته است. (۱)

مرحوم نورالله نور شرق در حدود سال ۱۳۰۰ متولد، و تحصیلات قدیمه خویش را از صرف و نحو و فقه و اصول و حکمت نزد اساتید این

ص: ۹۸۹

۱- به نوشته علامه طهرانی وی در سال ۱۳۲۶ ق وفات نموده است. ر.ک: نباء البشر ۴: ۱۶۲۰.

شهر همچون: آقا شیخ هادی فرزانه قمیشه ای، و آقا شیخ محمّد رضا نجفی، و آقا نجفی، و حاج آقا نورالله، و حاج میرزا عبدالحسین نجفی و دیگران به پان رسانیده، و در زمره آزادی خواهان و روشن فکران وارد شده، و از سال ۱۳۴۴ به مدت دو سال روزنامه «نور شرق» را به مساعدت مادی حاج آقا نورالله در اصفهان منتشر نموده، و پس از فوت مشارالیه انتشار روزنامه نیز متوقف گردید. (۱)

وی مردی ادیب و دانشمند و خلیق و مهربان و متقی و پرهیزکار و وارسته بود، با فساد و بی دینی مبارزه می کرد، و در عقاید خود ثابت و پایدار بود.

در خدمت فرهنگ وارد شده، و از دبیران طراز اول ادبیات به شمار می رفت. مورد احترام عموم فرهنگیان و به خصوص دانش آموزان بود.

در روزنامه های اصفهان مقالاتی مختلفه می نوشت.

سرانجام در شب دوشنبه ۲۴ ذی حجه سال ۱۳۷۱ وفات یافته، در تخت فولاد [تکیه جهانگیر خان قشقائی] مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش را ادیب فرزانه و دانشمند محترم جناب آقای آقا سید علی خان نوربخش متخلص به «آزاد» فرماید:

نور شرق آن به نام نور الله *** ناگهان شد ز دور دوران حیف

حیف از آن فکر پاک و رأی رزین *** هم از آن پرتو فروزان حیف

گفت آزاد بهر تاریخش *** که (شده نور شرق پنهان حیف)

ص: ۹۹۰

نوری

قاضی نورالدین اصفهانی، از دانشمندان و ادبا و شعرای عصر شاه اسماعیل ثانی صفوی بوده، و در سال ۱۰۰۰ وفات یافته است. (۱)

آذر درباره او گوید: شاعری نادره گوی، و مردی خوش خوی بوده؛ از اشعار اوست:
جای ترخم است به من کز جنون عشق *** می خواهم از تو آنچه در آب و گل تو نیست

واثق

مردی صداقت کیش، و عاشق درویش بوده، اصلاً نیشابوری است. در مراجعت از سفر هند، در قمیشه وفات یافته است. (۲)
از اشعار اوست:

بی خدمت ابدال کس ابدال نشد *** واثق نشد آن که اهل این حال نشد
در ضمن کلاه نمد است این معنی *** بر سر نرسید هر که پامال نشد

وارسته

امام قلی بیگ چگنی، معروف به ملاّ- وارسته، (۳) ادیب فاضل شاعر، از معاصرین نصرآبادی است، و با ملاّ- مظفر ترکه مناظرات و منازعاتی

ص: ۹۹۱

۱- تذکره الشعراى غنى: ۱۳۹، تذکره آذر: ۲۰۹.

۲- ریاض العارفين: ۲۶۳.

۳- تذکره نصرآبادی: ۳۳۵، ریحانه الادب: ۶: ۲۸۷.

داشته، در سال ۱۰۷۵ وفات یافته است. (۱)

از اشعار اوست:

چشمی که افتد از گل رویت به روی گل *** پای برهنه ای است که بر خار می رود

واله داغستانی

علی قلی خان فرزند محمد علی خان بن مهر علی خان بن الخاص میرزا (ملقب به صفی قلی خان) بیگلر بیگی ایروان.

پدر و اجدادش از امرای معروف عهد صفوی، و مصدر خدمات و صاحب مناسب بوده، و نسب آنان به بنی عباس می رسد، و عم پدرش لطف علی خان معروف به اعتماد الدوله وزیر شاه سلطان حسین صفوی بوده، و در موقع محاصره اصفهان از شغل خود معزول گردید.

(کوچه اعتماد الدوله در محله بید آباد منسوب به اوست).

علی قلی خان در ۱۱۲۴ متولد گردید، و در اوایل جوانی پس از فتنه افغان به هندوستان مهاجرت نموده، به خدمت سلاطین و امرای آنجا وارد شده، و معزز و محترم می زیسته، و به ظفر خان ملقب گردید، و

ص: ۹۹۲

۱- به نوشته قصص الخاقانی (۱۱۴:۲) مولد او ولایت ری است، مدت ۳۰ سال در هندوستان به سر برده و سپس به وطن خود بازگشته، در سنه ۱۰۷۳ اراده سیر ولایت اصفهان نموده، در ماه مبارک رمضان وفات یافته و در قرب جوار امام زاده اسماعیل مدفون گشته است.

کتب زیر از اوست:

۱- تذکره ریاض الشعراء، که در آن از ۲۵۰۰ شاعر نام برده است ۲- دیوان اشعار ۳- مثنوی در وصف معشوقه خود خدیجه سلطان دختر علی خان بن مهر علی خان دختر عموی خود؛ و غیره. ماده تاریخ وفاتش این است:

«پیوست واله به رحمت»

وفا زواره ای

سید محمّد علی طباطبائی. فاضل ادیب متخلص به «وفا» از شعرای عهد فتح علی شاه قاجار بوده، (۲) و در اصفهان سکونت داشته، و ظاهراً در خدمت سید حجّه الاسلام معزز و محترم بوده است. (۳)

هاتف اصفهانی

سید احمد حسینی. ادیب ماهر، و حکیم شاعر، از اطباء معروف، و شعرای نامدار اصفهان است. (۴)

پدرانش که عموماً از اطباء معروف زمان خود بوده اند، از اردوباد

ص: ۹۹۳

۱- آتشکده: ۴۳۶، تذکره الشعراء غنی، ریاض العارفین: ۲۵۵، مجمع الفصحاء ۶: ۱۱۵۳، تذکره حسینی: ۳۶۲، خزانه عامره: ۴۴۶.

۲- ریحانه الادب: ۳۳۳:۶.

۳- وی مؤلف کتاب المآثر الباقریّه و متوفی ۱۲۴۸ در اصفهان است.

۴- آتشکده آذر: ۴۴۶، ریحانه الادب ۶: ۳۴۴، مکارم الآثار: ۷۴، مطارح الانظار، مجمع الفصحاء ۶: ۱۱۷۵ و غیره.

آذربایجان به اصفهان منتقل شده، و شاعر در این شهر متولد گردیده، و هم در این شهر و ظاهراً نجف اشرف تحصیل نموده، و در فنون ادب و حکمت و ریاضی و منطق، مسلم زمان خود بود، و از زمره شعرایی است که در انجمن ادبی مشتاق شرکت داشته، و در برگشت سبک ادبی حقی مسلم دارد.

وی در زبان عربی و فارسی در نهایت استادی شعر می گفته، و ترجیع بند عرفانی او از شاهکارهای شعر عرفانی فارسی است.

دیوانش مکرر به طبع رسیده، مثنوی شیرین و فرهاد دارد، و در اواخر عمر در کاشان ساکن شده، و در بین شعرا با آذر بیگدلی و صباحی کاشانی مأنوس و محشور بوده، و این سه شاعر عمری را به خوشی در کنار هم می گذرانیده اند. یک سال هر سه در اصفهان خدمت آذر، و سالی در کاشان منزل صباحی، و سومین سال در قم در منزل هاتف بوده اند.

سرانجام آذر در ۱۱۹۵ در اصفهان، و صاحب عنوان در ۱۱۹۸ در قم، و صباحی در ۱۲۰۷ در کاشان وفات یافتند.

هاتف را دختری است بیگم نام که رشحه تخلص دارد، و پسری به نام سید محمد ملقب به مجتهد الشعراء، و متخلص به «سحاب» شاعر ادیب، صاحب: ۱- دیوان اشعار ۲- تذکره رشحات سحاب ۳- سحاب البکاء، در مرثی.

در ۱۲۲۲ فوت شده، و جنازه به نجف اشرف منتقل گردیده است.

میرزا عبدالغفار پاقلعه ای نیز متخلص به «سحاب» بوده، و در اواخر قرن ۱۳ و اوایل قرن ۱۴ در اصفهان می زیسته است، و در

شوال ۱۳۳۶

ص: ۹۹۴

وفات یافته است، و لقب مجتهد الشعراء را نیز پس از فوت سحاب به سید حسین مجمر اردستانی از شعرای عهد فتح علی شاه قاجار، متوفی در ۱۲۲۵ به سنّ سی و پنج سالگی، صاحب دیوان اشعار مطبوع دادند.

مولی محمد هادی مشهدی

از اهالی مشهد مقدّس رضوی، در اصفهان ساکن بوده است.

حزین درباره او گوید: الحق از جمله اعظم ارباب عمایم بود، خصال حمیده اش به کمال، و به غایت خوش صحبت و شیرین مقال. (۱)

از اشعار اوست:

مَنْ تردستی احسان کم از سیلاب نیست *** از خرابی نیست بهتر هیچ تعمیری مرا

آقا هادی خطیب

از خطبا و وعّاظ و دانشمندان قرن سیزدهم هجری در اصفهان است. در ۲۰ شوال ۱۲۹۶ وفات یافته، و جنب مقبره بابا قاسم، نزدیک طوقچی مدفون گردیده. (۲)

مادّه تاریخ وفاتش این است:

سال وفات خطیب رفت چو هفتاد روز *** هادی نام و نشان گفت خرد یا غفور

ص: ۹۹۵

۱- تذکره حزین: ۱۳۴.

۲- رجال اصفهان: ۱۳۹.

فرزند میرزا شاه تقی شیخ الاسلام مشهد مقدس رضوی. (۱)

از سادات حسینی اصفهان، و مردی ادیب شاعر و خوش خلق و خوش بیان بوده، از اشعار اوست:

پر گرفته است دلم، خانه صیاد خراب *** کاش روی قفسم جانب صحرا می کرد

میرزا شاه تقی

پدرش: میرزا شاه تقی از اجله سادات و نقباء اصفهان است، (۲) و مدتی شیخ الاسلام گیلان و مشهد خراسان بوده، و در شعر «واحد» تخلص می نموده است.

از اشعار اوست:

ای نور دیده رفتی و بی نور دیده ماند *** مژگان چو آشیانه مرغ پریده ماند

* آقا سید هادی حسینی فرزند سید محمد حسین، عالم فاضل صالح جلیل، متوفی در ۷ شوال ۱۲۳۱، و مدفون در تخت فولاد (۳) جنب فاضلان. (۴)

ص: ۹۹۶

۱- آتشکده آذر: ۲۱۱.

۲- آتشکده آذر: ۲۱۱.

۳- رجال اصفهان: ۳۲۵.

۴- مدفن نامبرده در تکیه فیض جنب قبر عالم جلیل سید حسین (م ۱۲۳۵ هـ.ق) واقع است و نشانه ای دال بر عالم بودن وی و سایر اوصاف مذکور وجود ندارد و عنوان نمودن وی در عداد دانشمندان و بزرگان در این کتاب و سایر کتب مرحوم مؤلف بی وجه است. متن سنگ نوشته آن مرحوم چنین است: وفات سیادت و نجات پناه آقا سید محمد هادی ولد سیادت مآب علامه العلماء آقا سید حسین رحمه الله علیه به تاریخ هفتم شهر شوال المکرم سنه ۱۲۳۱ هـ.

فرزند سید عبدالکریم بن میر محمد هادی حسینی.

عالم فاضل متنفذ که [به نوشته همایی:] به مزید کفایت و کاردانی، و حسن محاضره، و قوت نطق و بیان، از امثال و اقران خود مزیت داشته، و چون شخصاً متمکن بوده، و علاوه بر آن که به مردم محتاج نبوده، از فقرا و مسکینان نیز دستگیری می نموده است، بدین جهت نفوذ فوق العاده یافته، و محسود جماعتی از رؤسای محراب و منبر شده [!] و ظلّ السلطان نیز آتش اختلاف را دامن زده، تا جایی که در ۱۳۰۷ مجبور به مهاجرت طهران شده (۱) و تا آخر عمر در آنجا ساکن بوده، و در شوال ۱۳۲۶ وفات یافته، در این بابویه در اطاق مخصوص مدفون گردید. (۲)

ماده تاریخ وفاتش را طرب گوید:

آه افروود و رقم زد از پی تاریخ فوتش *** شد سوی اقلیم باقی هادی راه هدایت

ص: ۹۹۷

۱- چنانچه مؤلف در ادامه اشاره نموده وی در امر دین متهم بوده و اگر هم ازلی بودن وی و پسرش میرزا یحیی را قطعی ندانیم روابط وی با فرقه ضالّه قابل انکار نیست.

۲- مقدمه دیوان طرب: ۲۰۶.

پدرش: حاج سید عبدالکریم، عالم فاضل زاهد، از رؤسای علمای اصفهان بوده، و کتابی در ادعیه و زیارات جمع نموده که نگارنده آن را در منزل احفادش دیده بود، و یکی از صاحبان محاضر طهران به امانت آن را گرفت و در دست او مفقود گردید.

جدش: میر محمد هادی نیز عالم فاضل و ادیب و محقق بوده، در ماه صفر سال ۱۲۵۸ وفات یافته، قبرش جنب فاضلان معروف است. (۱)

ماده تاریخ وفاتش را ضیاء شاعر گوید: (۲)

آه که از جور چرخ گشت نهان زیر خاک *** اختر برج علوم شمع شبستان دین

از پی تاریخ او کلک ضیاء زد رقم *** رفت به سوی جنان هادی راه یقین

فرزند این حاج میرزا هادی (یعنی عم صاحب عنوان) میر محمد مهدی (۳) نام داشته. او نیز از علما و فضیلتی اصفهان محسوب می شده، و در ۱۲۶۲ وفات یافته، و در نزدیکی پدر مدفون است.

نسب این خاندان به قاضی نور الله شوشتری مؤلف کتاب «مجالس

ص: ۹۹۸

۱- رجال اصفهان: ۵۹.

۲- همان گونه که قبلاً گفتیم ماده تاریخ ضیاء مربوط به میرزا علی نقی زنجانی است، و سنگ موجود در جنب فاضلان نیز متعلق به اوست، و کسی به نام میر محمد هادی دولت آبادی با اوصاف مذکور، در تخت فولاد مدفون نمی باشد.

۳- رجال اصفهان: ۵۹.

«المؤمنین» می پیوندد، لکن اتصال نسب آنها در دست نیست.

مرحوم حاج میرزا هادی در امر دین متهم بوده، و بدین جهت مجبور به مهاجرت طهران شده، (۱) لکن برخی از اولاد و اعقاب او یقیناً از این تهمت مبرا می باشند.

حاج میرزا هادی را هنگام وفات، ۵ پسر بوده که به ترتیب الفبا عبارتند از:

۱- آقا میرزا احمد دولت آبادی

از رؤسای علمای اصفهان. در قبل از طلوع آفتاب روز چهارشنبه ۱۱ ذی قعدة ۱۲۷۷ متولد، (۲) و در ۱۳۴۶ وفات یافته، در تکیه آقا میرزا محمد باقر چهار سوقی مدفون گردید.

مشارالیه در حسن معاشرت و اخلاق، ممتاز بوده و در اواخر عمر به مرض جنون مبتلا شده، در حال مرض فوت کرد.

فرزندانش:

۱- آقا فضل الله، متوفی ۱۳۵۳.

۲- آقا محمود، فاضل ارجمند و زاهد، امام مسجد قراولخانه، در ۵ شنبه ۱۷ ربیع الاول ۱۳۶۷ وفات یافت، و جنب پدر مدفون گردید.

۳- آقا نصرالله (۱۳۸۱-۱۳۰۹)

ص: ۹۹۹

۱- تاریخ اصفهان و ری: ۳۰۵.

۲- رجال اصفهان: ۱۰۰، مقدمه دیوان طرب: ۲۰۷.

۲- میرزا علی محمد

کوچکترین فرزندان حاج میرزا هادی، در حدود ۱۲۹۰ متولد، و در ۷ محرم ۱۲۴۵ در طهران وفات یافت.

۳- حاج میرزا محمد علی دولت آبادی

از آزادی خواهان و رجال سیاسی و علمی و ادبی زمان خود بوده، در ۱۲۸۵ متولد شده، و در طهران و اصفهان تحصیل نموده، و در دوره چهارم به عنوان نماینده بروجرد و خرم آباد در مجلس شرکت نموده، در اواسط دوره وکالت، در قبل از ظهر هشتم شوال سال ۱۳۴۱ وفات یافته، جنب پدر مدفون گردید.

کتابی درباره سرگذشت احوال خود و خاندان خود نوشته است.

فرزندش: مرحوم آقا مجتبی دولت آبادی فاضل ادیب، در ۱۳۲۲ متولد شده، و در قبل از ظهر ۵ شنبه ۲۲ جمادی الآخره سال ۱۳۶۷ به سگته وفات یافته، جنب پدر و جد مدفون گردید. (۱)

مشارالیه مدّتی شهردار اصفهان، و یک دوره به عنوان وکیل اصفهان در مجلس شورای ملی شرکت نمود.

۴- حاج میرزا مهدی دولت آبادی

عالم فاضل ادیب شاعر، مابین اکفاء و اقراش به جودت فهم، و وفور عقل، و سماحت طبع، و حسن ذوق، و نیک محضری شناخته می شد.

در خدمت: آقا میر محمد تقی مدرّس، و آخوند کاشی، و جهانگیر خان

ص: ۱۰۰۰

تلمذ نموده، (۱) خط شکسته را در نهایت خوش می نوشته، و در اشعار «مهدی» تخلص می نموده، و امام جماعت مسجد قراول خانه بوده است.

در ذی قعدة ۱۲۸۸ متولد، و در یکشنبه ۱۴ رمضان المبارک ۱۳۳۴ به مرض حصبه وفات یافته، در تخت فولاد در تکیه صاحب روضات مدفون گردید.

از آثارش جنگی است در متفرقات ادبی و تاریخ که به خط شیوای خود نگاشته، و در نزد اولادش محفوظ است.

۵- حاج میرزا یحیی دولت آبادی

معروف ترین فرد این خاندان، از رجال علمی و ادبی و سیاسی، در ۱۷ رجب ۱۲۷۹ متولد شده، مقدمات علوم را در اصفهان آموخته، و به اتفاق پدر به مکه مشرف شده.

شیخ جابری در ضمن وقایع سال ۱۳۰۷ می نویسد: (۲) در مسافرت آقای حاج میرزا هادی دولت آبادی با فرزندش حاج میرزا یحیی؛ گفتند که میان راه پدر را روانه حج کرد، و خود به طرف آدرنه رفته، و قیل و قال در اصفهان، و استنباط پاره ای مطالب از حاج سید محمّد علی که ملازم و همسفرشان بود، و مأموریت او برای توکل آباد، و کشته شدن او به دست سید رضای تاری نطنزی، و شورش سادات، که عاقبت منجر شد به حرکت آقای حاج میرزا هادی در ۱۳۰۷ به طهران.

برای اطلاع کامل از زندگانی صاحب عنوان، طالبین به کتاب «حیات

ص: ۱۰۰۱

۱- مقدمه دیوان طرب: ۲۰۸.

۲- تاریخ اصفهان و ری: ۳۰۵.

یحیی» که در چهار مجلد به طبع رسیده است مراجعه نمایند. (۱)

کتاب زیر از اوست:

۱- ارمغان یحیی ۲- آیین در ایران ۳- اردی بهشت، مجموعه نظم و نثر، دو مجلد ۴- اصفهان و بیگانگان ۵- داستان شهر ناز
۶- دوره زندگانی ۷- رهنمای انتخاب ۸- زندگانی حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) ۹- کتاب علی ۱۰- کنگره
نژادی؛ و غیره.

مشارالیه در ۱۳ رمضان المبارک ۱۳۵۸ در طهران وفات یافت.

فرزندش: مهندس علی اکبر دولت آبادی در طهران متولد شد، و در طهران و اروپا تحصیل نموده، (۲) در ۴ جمادی الثانیه سال
۱۳۶۶ در بلژیک وفات یافت، و با مرگ او اولاد پسری حاج میرزا یحیی منقطع گردید، چنان که استاد همائی (۳) می نویسد:
از وی اولاد پسر نمانده است.

دختر مرحوم حاج میرزا هادی، صدیقه دولت آبادی است که قبلاً

ص: ۱۰۰۲

۱- استاد سید محمد علی روضاتی می نویسند: کتاب چهار جلدی «حیات یحیی» همانند دیگر آثار نظم و نثر این شخص، از
جمله بیانیه بلند بالای او «سفر اصفهان در محرم ۱۳۴۴» چاپ «مطبعه مجلس» همگی حاکی از انحراف دینی، و دشمنی با
علمای دین و دینداران، و حمایت از منحرفان و ملحدان است. در آن مجموعه «تاریخ معاصر یا حیات یحیی» نسبت به مقام
شامخ علامه مجلسی، و شهید بزرگوار حاج شیخ فضل الله نوری، و به خصوص قانع فرقه ضالّه مضلّه، مرحوم آیه الله آقا نجفی
اصفهانی «رضوان الله علیهم» به صراحت جسارت و اهانت آشکار نموده، و در حق سایر علمای ایران و عتبات عالیات نیز هر
زمان فرصتی به دست آورده از هتک و دشنام کینه توزانه خودداری نکرده. ر.ک: مکارم الآثار ۷: ۲۲۸۸.

۲- نمونه مختصر المکارم، نسخه خطی.

۳- مقدمه دیوان طرب: ۲۰۷.

مذکور گردیده است.

میرزا هادی شهرستانی

اشاره

فرزند میرزا رفیع الدین محمد. فاضل ادیب شاعر، در اوایل در اصفهان شغل احتساب داشته، به هندوستان رفته، به مناصب عالیہ سرافراز شده است. (۱)

از اشعار اوست:

روزی خود می خورد هر که در این عالم است *** واسطه شوخوش نماست مفت کرم داشتن

پدرش: میرزا رفیع الدین محمد شهرستانی در عهد شاه عباس اول منصب احتساب ممالک را داشته، و پس از فوت میرزا رضی پسر عم خود به منصب صدارت رسیده، و به مصاهرت پادشاه نایل گردیده، در عهد شاه صفی معزول گردیده، و پس از مدتی وفات یافته. (۲)

از اشعار اوست که پس از عزل از صدارت گفته است:

مردودی دور ما ز مقبولی به *** فارغ بالی ز قید مشغولی به

افسوس که شد آخر کارم معلوم *** کز منصب روزگار معزولی به

فایده: ذیلًا به نام چند نفر از بزرگان سلسله شهرستانی که عموماً اهل

ص: ۱۰۰۳

۱- آتشکده آذر: ۲۱۱، تذکره) الشعراء غنی: ۱۴۴.

۲- تذکره نصرآبادی: ۱۶.

فضل و ادب و شعر و کمال بوده اند اشاره می شود:

۱- میرزا زین العابدین شهرستانی

فرزند میرزا رفیع الدین صدر، و دخترزاده شاه عباس کبیر است. فاضل و ادیب و شاعر (۱) بوده، از اشعار اوست:

الهی نوگل ما را بهار بی خزان باشد *** تبسم بر لبش چون می به ساغر کامران باشد

۲- میرزا شکر الله مستوفی الممالک

از وزرا و صدور عهد صفویّه. باغ مستوفی (قسمت غربی خیابان فیض، محلّ فعلی کارخانه نور) از آثار اوست.

۳- میرزا عبدالله شهرستانی

فرزند علائالدین محمد بن میرزا رفیع. فاضل ادیب جامع، در صرف و نحو و منطق و نجوم استاد بوده؛ (۲) از اشعار اوست:

چنان شوری ز شوق آن بت گل پیرهن دارم *** که نه میل گل و گلشن نه پروای چمن دارم

۴- میرزا علاءالدین شهرستانی

فرزند میرزا رفیع الدین محمد صدر، در اوایل محمد صادق نام

ص: ۱۰۰۴

۱- تذکره نصرآبادی: ۱۴.

۲- تذکره نصرآبادی: ۱۴.

داشت، شاه عباس او را به علاء الدین محمد مخاطب ساخت. (۱) ادیب و شاعر و دانشمند بوده، صائب وی را متخلص به «فایز» ساخته، در اغلب علوم از فقه و اصول و کلام و بالاخص نجوم مهارت کامل داشته، در عهد شاه صفی به حکم آن پادشاه، چشم های او و برادرانش را کور ساختند. دیوان اشعار و مثنوی دارد.

۵- حاج سید مرتضی شهرستانی

از فضلالی معاصر این سلسله، در محله تلواسکان ساکن، و در یکی از مساجد آنجا امامت می نمود، و گاهی منبر تشریف برده و مردم را موعظه می نمود. در شب ۳ شنبه ۱۰ ربیع الثانی سال ۱۳۸۷ وفات یافت. [و در حوالی تکیه ملک مدفون گردید].

۶- میر جمله شهرستانی

میرزا محمد امین، فاضل ادیب شاعر، در اوایل جوانی به هندوستان مسافرت نموده، و آنجا به خدمت جهانگیر پادشاه رسید، عزت و اعتبار یافته، و به منصب میر جملگی مفتخر شده، در زمان شاه عباس اول به ایران مراجعت نموده، و مجدداً به هند رفته، در عهد شاه جهان نیز محترم زیسته، اموال و اسباب زیاد به اصفهان فرستاده، (۲) و موقوفاتی در این شهر ترتیب داده که هنوز قسمتی از آن باقی است.

ص: ۱۰۰۵

۱- تذکره نصرآبادی: ۱۳.

۲- تذکره نصرآبادی: ۵۶.

دیوانش حدود بیست هزار بیت است؛ از اوست:

هر چه گویم عشق از آن برتر بود *** عشق امیرالمؤمنین حیدر بود

فایده: میر جمله شهرستانی و امیر جمله (جمله الملک) اردستانی بانی تعمیرات (۱) مسجد جامع اردستان، دو نفر می باشند، تقریباً هم عصر و هم زمان. فوت امیر جمله اردستانی در ۱۰۷۲ می باشد.

آقا شیخ محمد هادی فرزانه همیشه ای

اشاره

فرزند محمد مهدی. حکیم فیلسوف عالم فاضل ادیب زاهد، از مفاخر علمی، و از حکمای معروف. در ۱۳۰۲ متولد گردیده، در شهرضا و اصفهان نزد مشاهیر علما و دانشمندان همچون: آخوند گزی، و آقا سید محمد باقر درچه ای، و حاج میر محمد صادق احمد آبادی، و حاج میرزا عبدالحسین سید العراقین، و حاج میرزا محمد باقر حکیم باشی، و آخوند کاشی، و میرزا نصرالله همیشه ای و دیگران تلمذ فرموده؛ و جامعیت کم نظیر بود، و در اخلاق و ملکات نفسانی بی نظیر. (۲)

رساله ای در اثبات واجب، و کتابی در شرح منطق نوشته، و در سال ۱۳۸۶ در شهرضا وفات یافته، و هم در آنجا مدفون گردید.

فایده: در سال ۱۳۸۶ چندین نفر از فضلا و دانشمندان اصفهان غیر از آنچه تاکنون نامبرده شده اند وفات یافته، از آن جمله است:

ص: ۱۰۰۶

۱- آتشکده اردستان: ۳۱:۱.

۲- سالنامه فرهنگ شهرضا: ۳۵ و نشریه فرهنگ شهرضا.

۱- حاج سید محمد طباطبائی

فرزند آقا میرزا امام جمعه خوراسگان، در ۲۸ شعبان، مدفون در تکیه سید العراقین.

۲- آقا سید محمود سجّادی نجف آبادی

از مشاهیر علما، به سن قریب به هشتاد، در ماه ربیع الاول.

حاج سید محمد هاشم اصفهانی

فاضل ادیب ریاضی دان، مؤلف کتاب «شواهد النفیسه در اثبات کیسه»، مطبوع در ۱۳۴۲ در بمبئی در ۷۵ صفحه.

میرزا سید هاشم طبیب خراسانی

طیب ماهر، و فاضل کامل، در شهر نساء ابیورد متولد شده، و در اصفهان ساکن گردید، و در این شهر به سال ۱۱۵۴ وفات یافته، در بقعه تکیه آقا حسین خوانساری مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش این است:

به تاریخش رقم زد کلک خادم *** وطن بادش بهشت جاودانی

آقا میرزا محمد هاشم چهار سوقی

اشاره

فرزند میرزا زین العابدین خوانساری علامه فقیه جلیل القدر عظیم المنزله، از اکابر علما و محققین، عالم عابد زاهد، دار دوّم ذی قعدہ ۱۲۳۵

ص: ۱۰۰۷

در خوانسار متولد گردیده، (۱) و در خوانسار و اعتبار مقدّسه نزد علمای بزرگ همچون: آقا سید صدرالدین عاملی، و حاج سید محمّد باقر حجّه الاسلام بید آبادی، و حاجی کلباسی، و آقا میر سید حسن مدرّس؛ و در نجف سال ها به درس شیخ انصاری حاضر شده، و پس از وصول به مقام اجتهاد به اصفهان مراجعت نموده، و تا آخر عمر در این شهر ساکن، و به تدریس و ترویج و تألیف پرداخته، و جمعی کثیر از فضلا و علمای این شهر از محضر با برکتش مستفیض گشته؛ سرانجام در اواخر عمر به قصد ادای حجّ بیت الله الحرام و زیارت ائمه عراق (علیهم السلام) به عتبات عرش درجات مسافرت نموده، و در نجف اشرف روز چهارشنبه ۱۷ رمضان المبارک سال ۱۳۱۸ وفات یافته، در وادی السلام مدفون گردید، و مقبره او در آنجا معروف است.

کتب زیر از تألیفات اوست:

۱- اجازات کبیره جهت برخی از علما و شاگردان خود ۲- احکام الایمان، رساله علمیّه ایشان است ۳- اصول آل الرسول ۴- تنبیه الحکماء، حاشیه بر اسفار ملاً صدرا ۵- جواهر العلم ۶- حاشیه بر شرح لمعه ۷- حاشیه بر ریاض المسائل ۸- حاشیه بر قوانین ۹- حاشیه بر معالم ۱۰- حلّ العسیر، در احکام عصیر ۱۱- رساله در احوال ابوبصیر ۱۲- رساله در حرکت ذبایح اهل کتاب ۱۳- رساله در فقه الرضا (علیه السلام) و عدم حجّیت آن ۱۴- رساله ای در نماز ۱۵- رساله ای در روزه ۱۶- رساله ای در مناسک

ص: ۱۰۰۸

۱- احسن الودیعه ۱: ۱۴۱، رجال اصفهان: ۷۵، ریحانه الادب ۲: ۱۹۱، مآثر و الآثار: ۱۹۶.

حج ۱۷- رساله در صیغ عقود ۱۸- رساله در تجوید ۱۹- رساله ای بزرگ در استصحاب ۲۰- رساله دیگری در استصحاب
۲۱- سؤال و جواب ۲۲- شرح مشیخه فقیه ۲۳- غزه، در شرح درّه ۲۴- فوائد رجالی متفرقه ۲۵- مبانی الاصول، معروف ترین
تألیفات او. ۲۶- المقالات اللطیفه ۲۷- منظومه ای در اصول؛ و غیره.

صاحب عنوان را دو فرزند دانشمند است:

۱- آقا جمال الدین چهار سوقی

در ۴ رجب سال ۱۳۳۹ به سکتہ در نجف وفات یافت.

۲- آقا ضیاء الدین چهار سوقی

در ۲۲ شعبان ۱۲۸۹ متولد، و در ۱۳۴۸ در اصفهان وفات یافت.

حاج میرزا هاشم امام جمعه

فرزند میر سید محمد. آخرین امام جمعه مقتدر اصفهان، از رؤسا و متنفذین بوده، و در اوایل، زاهد و عابد و مورد وثوق مردم
بوده، و مردم از محلات مختلفه جهت درک نماز ایشان به مسجد جمعه می رفته اند، لکن در اواخر در اثر حرکات ناشایسته
برخی از اطرافیان ایشان، آن توجه و اعتماد از بین رفته، و دیگر بعد از ایشان امام جمعه‌گی رونقی نیافت. (۱)

ص: ۱۰۰۹

۱- مرحوم مؤلف در رجال اصفهان (۱۱۷) او را: «بدنام کننده نکو نامی چند» دانسته و می نویسد: در اواخر به مناسبت اعمال
ناشایسته که از او و متابعتش سر زده، احدی به جماعت او حاضر نمی شد، حتی خدمه مسجد نیز بدو اقتدا نمی کردند.

مشارالیه در ۱۲۵۰ متولد، و در شب ۴ شنبه ۱۶ رمضان المبارک سال ۱۳۲۱ وفات یافته، در مقبره سر قبر آقا مدفون گردید. قبرش در شاه نشین غربی بقعه قرار دارد.

یک نمونه از نفوذ و قدرت مرحوم حاج میرزا هاشم: در سال ۱۳۰۷ به شرحی که در کتب تاریخ مفصلاً نگاشته شده است در اصفهان پیش آمدهایی روی داد که منجر به کشته شدن دو نفر از بهائیان گردید. ظلّ السلطان به دستور ناصرالدین شاه جهت ارباب و تهدید علما جلسه ای تشکیل داده، و ضمن بیاناتی، از سیاست خارجی دول و قدرت شاه و خودش و این که چنین و چنان خواهیم کرد صحبت می کند، و نسبت به جمع علما و بالاخص آقا نجفی، که شهرت داشت عمل به دستور ایشان و یا لااقل اطلاع ایشان انجام گردیده توهین نموده، و از کشتن و زندان کردن و تبعید سخن می گوید. با مقدمه چینی که قبلاً نموده بود طوری سخن می گوید که حاضرین عموماً ساکت و مرعوب شده، رنگ ها از صورت می پرد. همگی متحیر که چه باید گفت، و چه باید کرد؟ در این موقع ناگهان حاج میرزا هاشم در حالت عصبانی از جای بر می خیزد، و رو به ظلّ السلطان که عوام او را زلزله سلطان می گفتند نموده و می گوید: به چه قدرت به خودت حق می دهی به نایب امام زمان (علیه السلام) جسارت کنی؟ و از مجلس خارج می شود. علما نیز به یک مرتبه از جا بر می خیزند. ظلّ السلطان وحشت زده به یک یک علما متوسل می شود که امام را برگردانید و از او عذر خواهی کنید. بالاخره آقا میرزا محمد هاشم چهار سوقی واسطه شده، امام را بر می گرداند و ظلّ السلطان از او و دیگران

ص: ۱۰۱۰

عذرخواهی می کند، و مخالفین امام جمعه پی به عظمت روحی و قدرت و نفوذ کلام او می برند [!] و وی را برای این عملش ستایش می نمایند.

ضمناً باید دانست که اختلاف سلیقه و دو دستگی مابین آقایان مسجد شاه و امام جمعه زیاد بوده، و از همین اختلاف، ظلّ السلطان چندین مرتبه حد اعلاّی استفاده را برده بود.

حکیم ابوالقاسم هبه الله اصفهانی

حسین بن علی. ادیب ماهر، و حکیم حاذق، و طبیب متبحر، از محاسن روزگار، و افاضل زمان خود بوده، و در جمیع فضایل (۱) بی نظیر می نموده.

در ۵۳۴ به عارضه سگته وفات یافته، در سرداب منزل خود دفن گردیده، و پس از چند ماه از فوت و دفنش درب سرداب را که باز کردند مرده او را نشسه در پای پله ها یافتند.

فایده: ذیلاً جهت مزید فایده به نام دو نفر طبیب دیگر از متقدمین اشاره می شود:

۱- ابو احمد عبدالرحیم بن علی بن مرزبان، طبیب اصفهانی، از دانشمندان عصر دیالمه در اصفهان است که به علوم شریعت نیز آشنا بوده، و منصب قضاوت شوشتر را داشته، و امور بیمارستان بغداد زیر نظر او بوده، و در جمادی الاولی سال ۳۹۶ در تستر وفات یافته است. (۲)

۲- ابوالفضل مظفر بن احمد طبیب معروف به یزدی. در کودکی از

ص: ۱۰۱۱

۱- ادباء الاطباء ۲: ۱۸۲، اخبار الحکماء: ۲۲۴.

۲- اخبار الحکماء: ۱۵۴.

اصفهان به شام مهاجرت نموده، در شام ساکن شده، و تحصیل علم و ادب و خصوصاً طب نموده، در عصر ملک شاه به اصفهان مراجعت نموده، و هم در این شهر وفات یافته است. (۱)

ابوالمعالی هبه الله بن علی

معروف به ابن المطلب، و ملقب به ولی الدوله. وزیر المستظهر بالله عباسی (۵۱۲-۴۸۷) بوده، و فاضل و ادیب و منشی و شیعه می باشد. (۲) سلطان محمود بن ملک شاه با او مخالف بوده، بالاخره پس از سال ها وزارت معزول شده، در دیوان سرای سلطنت در اصفهان تا روز وفات منزوی بوده است.

هدایت الله فلسفی شیرازی

فاضل ادیب، و نویسنده توانا، از قضات دادگستری بوده، در شیراز متولد شده، و هم در آن شهر تحصیل علوم دینی و ادبی، از فقه و اصول و ادبیات عربی و فارسی نموده، در سال ۱۳۰۴ خورشیدی روزنامه «شوش» را در محمزه (خرم شهر فعلی) منتشر نموده، سپس به خدمت وزارت عدلیه وارد گردیده، سال ها در دادگستری به شغل قضاوت اشتغال داشته، (۳) و از قضات پاکدامن و درست کار به شمار می رفته.

ص: ۱۰۱۲

۱- اخبار الحکماء: ۲۵- ادباء الاطباء: ۱۵۶.

۲- آثار الوزراء عقیلی: ۱۴۳- آثار الشیعه ۴: ۳۶.

۳- تاریخ جراید و مجلات ۳: ۸۶، دانشمندان فارس ۴: ۱۵۳.

سرانجام در سال ۱۳۳۸ خورشیدی در ضمن مأموریت اصفهان وفات یافته، در این شهر مدفون گردید.

هدایت الله سهراب

فرزند سید زین العابدین ریزی لنجانی. در قصبه ریز متولد، و پس از تحصیل، در ارتش وارد شده، تا درجه سرتیپی ارتقا یافته، از مترجمین و نویسندگان معروف است.

کتب زیر از اوست:

۱- راهنمای پسران، ترجمه از دکتر استال ۲- راهنمای شوهر جوان در مرحله ازدواج، ترجمه از دکتر استال ۳- راهنمای مردان از نظر بهداشت و زناشویی، ترجمه از دکتر سیلوانوس استال؛ و غیره. (۱)

فوتش در ۱۳۷۹ در طهران اتفاق افتاده است.

وی را دو برادر می باشد:

۱- دکتر حسین سهراب، استاد دانشگاه طهران.

در ۱۳۲۱ قمری متولد، و در رجب ۱۳۷۹ در طهران وفات یافت.

کتب زیر از اوست:

۱- غدد یا ترشحات داخلی، به اتفاق دکتر حامدی و دکتر میمنندی نژاد ۲- میکروب شناسی، دو جلد ۳- میکروب شناسی، دو جلد به اتفاق دکتر حسن میردامادی. (۲)

ص: ۱۰۱۳

۱- فهرست کتب چاپی پزشکی.

۲- فهرست کتب چاپی پزشکی.

۲- عنایت الله سهراب. در خدمت ارتش وارد شده، تا درجه سرهنگی ارتقا یافته. کتب زیر از اوست:

۱- ازدواج در آستانه علم ۲- اصول آدمیت ۳- ارمغان شیراز ۴- بامداد حیات ۵- دستور زندگی ۶- صحنه های حیات ۷- فنّ زندگی؛ و غیره.

در ۱۳۰۹ متولد، و در محرم ۱۳۸۳ وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید. (۱)

هما

اشاره

رضا قلی خان بن ملا بدیع بن ملا شاه جهان شیرازی.

عالم عارف، و ادیب شاعر، از مشاهیر شعرا و گویندگان، و از عرفای مشهور قرن سیزدهم هجری است. (۲)

در ۱۲۱۲ در شیراز متولد شده، و در قبل از ظهر روز ۵ شنبه ۱۲ ربیع الثانی سال ۱۲۹۰ در اصفهان وفات یافته، در پای ستون جنوبی صحن امام زاده احمد مدفون گردید.

ماده تاریخ وفاتش را سید محمد بقا گوید:

چو از بهر سرای جاودانی *** هما را زین سرا بر چیده شد فرش

بقا گفت از برای سال فوتش *** هما شد بال زن در سایه عرش

دوران عمر او از خدمت نظام شروع شده، سپس استعفا داده، چند

ص: ۱۰۱۴

۱- به گفته جناب آقای فضل الله اعتمادی، صاحب عنوان و پدر و برادرانش از معتقدین و مبلغین فرقه ضالّه بوده اند. و من یضلل الله فلا هادی له.

۲- رجال اصفهان: ۱۷۲، مجمع الفصحاء ۶: ۱۱۷۲، مکارم الآثار: ۴۳۳، طرایق الحقایق ۳: ۲۱۸، و مقدمه دیوان طرب و غیره.

سالی به تحصیل علوم از فقه و اصول و ادب رغبت نموده، در نجف به درس صاحب «جواهر» حاضر شده، و در خدمت میرزای سکوت وارد مراحل عرفان گردیده، چندین سال به سیر در آفاق و انفس پرداخته، و ممالک عراق و هند و پاکستان را سیاحت نموده، سرانجام در اصفهان رحل اقامت افکنده، در نزد عموم طبقات از علما و عرفا و شعرا و دیگران معزز و محترم بوده. (۱)

دیوان اشعارش به نام «شکرستان» به همت اولادش به طبع رسیده.

از اشعار اوست:

ما را نه غم جنت و نه حسرت حوراست *** با دوست خیال دگری عین قصور است

بی روی تو گر صبر ندارم عجیبی نیست *** دارم عجب از آن که تو را دید و صبور است

وی را پنج پسر و سه دختر بوده، و اولاد و اعقاب او در طهران و اصفهان ساکن، و عموماً اهل فضل و کمال و شعر و ادب می باشند، و همگی به مناسبت تخلص جدشان به همائی معروفند.

سه نفر از پسرانش که اهل علم و ادب بوده اند عبارتند از:

۱- میرزا ابوالقاسم محمد نصیر متخلص به «طرب».

۲- میرزا محمد حسین ملک الشعراء متخلص به «عنقا».

۳- میرزا محمد سها، شاعر ادیب عارف پیشه، متوفی در ۲۳ ماه صفر

ص: ۱۰۱۵

۱- مقدمه دیوان طرب: ۲۳۶.

سال ۱۲۳۸، مدفون در تخت فولاد، در جهت شمالی تکیه کازرونی.

طرب اصفهانی: غیر از فرزند هما؛ شاعری دیگر به نام آقا محمد علی سراج، از طایفه لک های محله درب مسجد حکیم بوده که «طرب» تخلص داشته، و در ماه جمادی الآخره سال ۱۲۶۶ وفات یافته است. (۱)

در مقدمه جامع و محققانه ای که استاد جلال الدین همائی بر دیوان پدر خود مرحوم طرب نوشته اند نام عده ای کثیر از معاصرین طرب از شعرا و ادبا و علما ذکر شده است که نگارنده را دریغ آمد که یادی از آنها ننماید.

ذیلاً نام و شرح حال عده ای از آنها که تاکنون اشاره نشده است را به طور اختصار متذکر می شود:

۱- میرزا ابراهیم نواب

احمد آبادی اصفهانی نقاش، از هنرمندان و معاصرین عنقا است که در نقاشی گل و بوته و تصویر حیوانات و درختان و تجسم حالات آنان تخصص داشته است، وی از سلسله نوابهای صفوی است. (۲)

۲- میرزا ابوالقاسم خواجهونی

از نقاشان زبردست قرن سیزدهم هجری در اصفهان بوده، و تا سال ۱۲۸۸ حیات داشته است. (۳)

ص: ۱۰۱۶

۱- مقدمه دیوان طرب: ۲۳۶.

۲- مقدمه دیوان طرب: ۵۱.

۳- مقدمه دیوان طرب: ۵۱.

فرزند میرزا فتح الله خان، از مستوفیان و وزرای عهد ظلّ السلطان در اصفهان است، نسب او به فتح علی خان اعتماد الدوله زمان شاه سلطان حسین می رسد. فتح علی خان در ابتدا منصب قوللر آقاسی داشته، و کم کم ترقّی نموده، به مقام صدارت عظمی رسیده، و اعتماد الدوله گردیده، (۱) شرح حالش در کتب تواریخ عهد صفوی مشروحاً مذکور است.

میرزا اسدالله خان از مردان با کفایت و امین، و در شغل خود حاذق و ماهر بوده، و به حسن خلق و سیرت پسندیده شهرت داشته، و در ۱۳۳۶ به سن هفتاد و سه سالگی وفات یافته، در تخت فولاد مدفون گردید.

در کتاب انساب مردم نائین (۳۵) گوید: میرزا اسدالله بن فتح الله بن محمد علی بن رضا قلی بن محبّ علی بن فتح علی خان اعتماد الدوله.

سپس شرحی از میرزا اسدالله خان، و بعداً از جدّش فتح علی خان اعتماد الدوله نقل از روضه الصفا ناصری و منتظم ناصری نقل نموده؛ طالبین به کتاب نامبرده دیگر مراجع مراجعه نمایند.

مشارالیه غیر از میرزا اسدالله (منشی سفارت روس) بن مهدی خان بن میرزا تقی وزیر نائینی است که در قضایای سال ۱۳۲۰، در تاریخ اصفهان و ری، و تاریخ نائین، شرحی مبسوط از فعالیت های او می نویسد.

فوت این میرزا اسدالله در حدود سال ۱۳۳۰ روی داده است.

فرزندان میرزا اسدالله خان صاحب عنوان: ۱- فتح الله وزیر زاده ۲- عبدالله وزیر زاده می باشند.

ص: ۱۰۱۷

۴- آقا محمد باقر سمسوری

(به کسر سین) خطاط نستعلیق نویس (۱) معروف عهد فتح علی شاه و محمد شاه قاجار، که زمان ناصر الدین شاه را نیز درک نموده. شیوه خط او شیوه میر عماد و محمد صالح است.

کتیبه عمارت سر پوشیده که در زمان ظل السلطان خراب شده است به خط زیبای او بوده، و اشعار از میرزا محمد علی وفا زواره ای اصفهانی مؤلف کتاب مآثر الباقریه (صفحه) می باشد.

۵- آقا محمد تقی صحاف

صحاف هنرمند (۲) که حقاً صد مرد هنرمند در یک تن، و مجمع الصنایع هنر صحافی و نقاشی و طراحی و مذهبی و خوش نویسی و سوخت سازی و معرق سازی چرمینه، و ساختن فانوس های فنی قدیم، و تعبیه انواع رنگ و روغن های نقاشی و امثال آن بوده، و نمونه خطوط ثلث وی در سر درب مسجد صفا محله شهشهان مورخ ۱۲۹۰، و سر درب مسجد رکن الملک در تخت فولاد با امضای محمد تقی بن محمد ابراهیم اصفهانی موجود است. وفاتش حدود سال ۱۳۳۷ می باشد.

فرزندش: میرزا علی رضا، بهترین صحاف قدیمی کار اصفهان بود. در حدود ۱۳۸۶ وفات یافت.

ص: ۱۰۱۸

۱- مقدمه دیوان طرب: ۸۸.

۲- مقدمه دیوان طرب: ۸۳.

ابن میرزا مهدی بن ملا هاشم ندیم باشی، مصاحب محمد حسن میرزا ولی عهد بوده، و لقب ندیم الملک به وی داده بودند. (۱)

مردی فاضل و ادیب و سخندان، و بلند طبع و کریم النفس بوده، خط تحریری را خوب می نوشته، و زبان فرانسه را نیز خوب می دانسته.

کتاب چندی تألیف و از فرانسه ترجمه کرده است که نسخ آن در کتابخانه عمومی اصفهان موجود است:

۱- تاریخ اصفهان [مطبوع] ۲- ترجمه اقوام المسالک ۳- ترجمه مروج الذهب. (۲)

ص: ۱۰۱۹

۱- مقدمه دیوان طرب: ۱۳۸.

۲- به نوشته مرحوم معلّم حبیب آبادی: وی در سال ۱۲۸۴ ق متولد شده، و کتب چندی تألیف نموده، از آن جمله، شرحی فارسی بر حاشیه ملا عبدالله بر تهذیب منطق که نسخه خطی شارح در کتابخانه آقای سید محمد علی روضاتی به نظر رسیده، و در آخر آن شارح چنین نوشته: شنبه ۲۳ شهر ذی حجه ۱۳۰۰ این کتاب تمام شده هنگامی که مشغول تحصیل بودم در مدرسه جدّه بزرگ، در خدمت مرحوم مغفور آقا میرزا محمد حسین همدانی طاب ثراه، و کتاب حاشیه ملا عبدالله را در منطق خدمت آن مرحوم می خواندم. به نوشته استاد سید محمد علی روضاتی: او در اواخر عمر با مرحوم آقای حاج میرزا سید محمد باقر حسینی تویسرکانی متوفی ۱۳۷۴ عالم جلیل القدر و امام جماعت مسجد مرحوم حاجی آباده ای - رحمه الله علیهم - رفت و آمد با اخلاص داشت، و برخی از نسخه های اصل آثار قلمی خود را به ایشان هدیه کرد، از جمله: رساله در تاریخ اصفهان... و دیگر: تفسیر لغات مشکله قرآن... سه دیگر: ترجمه مقامه نخستین مقامات حریری در ۱۰ صفحه. چهارم: شرح لامیه العجم للطغرائی.

حدود سال ۱۳۵۰ به سنّ تقریبی ۸۰ سال وفات یافت. (۱)

۷- سید محمّد رضا صدر الذاکرین

فرزند سید محمّد طباطبائی، از روضه خوان های معروف اصفهان، متوفی به سال ۱۳۱۰، و مدفون در مقبره سر قبر آقا.

ماده تاریخ وفاتش را که طرب گفته (۲) این است:

چو رخت بست ز دار فنا به عالم قدس *** ز مرگ او ز طرب خاست شور و ناله و شیون

نوشت خامه مسکین برای سال وفاتش *** به صدر محفل جنت نمود منزل و مسکن

فرزندانش عموماً اهل ذکر و منبر اصفهان می باشند، از آن جمله است:

۱- آقا میر سید علی [سجاد الواعظین]، متوفی به سال ۱۳۵۷، مدفون در بقعه تکیه فاضل سراب.

۲- حاج سید محمّد صدر الواعظین.

۸- رضا قلی خان سراج الملک

فرزند عباس خان ایروانی، پیشکار مالیه اصفهان، مردی عارف

ص: ۱۰۲۰

۱- تاریخ فوت ندیم الملک به نقل استاد روضاتی از مرحوم آیه الله تویسرکانی: شب پنجشنبه ۲۸ جمادی الثانی ۱۳۵۷ می

باشد که مطابق با سوم شهریور ماه ۱۳۱۷ شمسی است. ر.ک: مکارم الآثار ۷: ۲۵۷۹ تا ۲۵۸۳.

۲- دیوان طرب: ۷۱۰.

مسلک و درویش نهاد، و خدمتگزار عرفا و دانشمندان بوده، خدمت سعادت علی شاه حاج محمد کاظم اصفهانی به سلسله فقر وارد شده، در اصفهان و شیراز و طهران خانه اش خانقاه درویشان و حاجتمندان بوده، بناهای خیر و تعمیر مساجد و مدارس نموده، بنای مسجد سراج الملک در طهران از اوست. (۱)

۹- ضرغام السلطنه بختیاری

حاج ابراهیم خان بن رضا قلی خان ایل بیگی، متولد در ۱۲۷۲، و متوفی در ۱۳۳۷ در طهران.

از رادمردان و شجاعان زمان خود بوده، در عداد فقرای سلسله خاکساریه معدود، (۲) و در طریقت به «حب علی شاه» مشهور است.

وی پس از خرابی مجلس شورای ملی (سه شنبه ۲۳ جمادی الاولی ۱۳۲۶) بنا به دعوت علما و مردم اصفهان با عده ای از قوای بختیاری به اصفهان آمده، در روز عرفه نهم ذی حجه ۱۳۲۶ به اصفهان وارد شده و آنجا را فتح نموده، سپس صمصام السلطنه و دیگران وارد شده و قوای دولتی و سربازان شکست خورده و حکومت اقبال الدوله از بین رفت.

تذکر: برای اطلاع بیشتر از اوضاع و احوال زمان استبداد صغیر در اصفهان و فعالیت علما و مردم این شهر و بالاخص بختیاری ها در مشروطیت ایران به کتاب مرحوم دکتر نور الله خان دانشور علوی

ص: ۱۰۲۱

۱- طرائق الحقایق ۳: ۲۵۴.

۲- مقدمه دیوان هما: ۸۲.

معروف به مجاهد السلطان فرزند میرزا موسی خان بن سید محمد عقیل به نام: «نقش بختیاری ها در تاریخ مشروطیت ایران» مراجعه شود.

۱۰- سید عبدالباقی قلمدان ساز

کارگر هنرمند اصفهان، مردی درویش سیرت و آزاده خوی بوده، آوازی گرم و دلنشین داشته، در ضمن کار، با نغمه داودی خود مثنوی می خوانده است.

۱۱- میرزا عبدالباقی طبیب

ابن میرزا محمد علی طبیب، از اطباء معروف بوده، و مدتها نزد جمعی کثیر طب و فلسفه و ادب آموخته که از آن جمله مرحوم همای شیرازی را باید نام برد. متجاوز از یکصد سال عمر نموده، در ۱۸ ذی حجه سال ۱۳۴۶ وفات یافته، در صحن تکیه آغا باشی، جنب تکیه خاتون آبادی مدفون گردید. (۱)

از فرزندانش سه تن جزو طبیبان معروف اصفهان در محله پاقلعه بوده اند.

۱- میرزا ابراهیم وثیق الحکماء.

۲- میرزا اسماعیل مشیر الحکماء.

۳- میرزا مرتضی اعتماد الحکماء.

ص: ۱۰۲۲

۱- مقدمه دیوان طرب: ۱۷۹.

۱۲- میرزا عبدالحسین صنیع همایون

فرزند آقا نجف [نقاش] نقاش قلمدان ساز، از هنرمندان مشهور اصفهان است. در ۱۲ محرم سال ۱۳۴۱ وفات یافته، قبرش در تکیه میر سید محمد شهشانی است.

برادر زاده اش: میرزا محمد علی نقاش چهره ساز، مدفون در صحن تکیه نامبرده نیز از هنرمندان اصفهان است.

۱۳- حاج میرزا محمد علی کلانتر

فرزند میرزا رحیم. از خاندان محترم و اصیل کلانتری ها، از سادات حکیم سلمان است.

پدرش مردی شریف و نجیب و کریم الطبع بوده، در جمعه غره رمضان ۱۲۹۵ وفات یافته است. (۱)

ماده تاریخ وفاتش را حاج میرزا بهاء شاعر اصفهانی گوید:

سروش گفت بها را برای تاریخش *** کلانتری جنان را رحیم داد بدو

حمام و بازارچه کلانتر در کوچه گلبهار منسوب به اوست.

مرحوم حاج میرزا محمد علی نیز مانند عموم خاندان خود مردی شریف و ادب دوست بوده، و با فوت او عنوان کلانتری نیز که از مناصب محترم و جزو تشکیلات حکومت و ایالت در قدیم بود از بین رفت.

ص: ۱۰۲۳

فوتش در ۲۲ محرم سال ۱۳۵۰ روی داده، قبرش در یکی از حجرات تکیه ملک در تخت فولاد است.

۱۴- میرزا سید علی نقی خان اوحدی

معروف به سرتیپ.

۱۵- میرزا غلامرضا خطاط اصفهانی

نویسنده قسمتی از کتیبه های مدرسه سپهسالار جدید در تهران. (۱)

دل فن کتیبه نویسی و ترکیب کلمات بی نظیر بوده، و امضای او «یا علی مدد» می باشد. (۲)

در نوشتن خط شکسته نیز مهارت داشته، ضمناً شعر نیز می گفته.

از آثارش تابلوی بزرگ و زیبایی است به طول و عرض $۲/۵ \times ۱/۵$ متر که حدیث «ناد علیاً مظهر العجایب» را تا آخر با طلای ناب جهت دوست محمد خان معیر الممالک نوشته است. فوتش در ۱۳۰۷ بوده، در صفائیه ابن بابویه مدفون گردید. [نام وی قبلاً ذکر شد]

همت یار

مرحوم سید عبدالحسین همت یار بن حاج میر سید محمد بن حاج میرزا حسن بن میر سید علی وزیر طباطبائی اصفهانی.

ادیب شاعر فاضل، از دانشمندان معروف اصفهان است. در ۱۲۵۹ خورشیدی (۱۲۹۷ هـ.ق) متولد شده، و تحصیلات خویش را در

ص: ۱۰۲۴

۱- مقدمه دیوان طب: ۸۸، مآثر و الآثار: ۲۷۵.

۲- تذکره خوشنویسان معاصر: ۲۵.

مدارس قدیم و جدید این شهر به پایان رسانیده، سپس وارد مشاغل دولتی شده در وزارتخانه های عدلیه و مالیه و فرهنگ انجام وظیفه نموده، (۱) سال ها در شهرهای مختلف از بنادر جنوب و ساوه و سمنان ریاست فرهنگ به عهده او بوده، آخرین شغل اداری او ریاست دانش سرای پسران اصفهان می باشد.

از سال ۱۳۲۹ بازنشسته شده، و در این موقع که فراغتی یافت به تکمیل علوم غریبه که سال ها در آن رنج برده بود پرداخته، و به مقاماتی رسید. پیش بینی ها و غیب گویی های وی در این مورد معروف است.

سرانجام در شب ۴ شنبه ۱۴ ذی حجه الحرام سال ۱۳۸۵ وفات یافته، در تخت فولاد در جنب تکیه ملک در لسان الارض مدفون گردید.

فایده: درباره وجه تسمیه این قسمت از اراضی تخت فولاد به لسان الارض (زبان زمین) در بین خواص و عوام مطالبی منقول است که مقام ذکر آن نیست.

از مدفونین در جنب لسان الارض است:

(سید مصطفی پزشک)

فرزند میرزا آقا طبیب فرزند میرزا عبدالوهاب بن میرزا کوچک (۲) طبیب. از اطباء معروف اصفهان که به حذاقت و استادی مشهور، و به حسن خلق و شرح صدر و لطف معاشرت مشهور بود.

ص: ۱۰۲۵

۱- شعرای معاصر اصفهان: ۵۳۸.

۲- تاریخ نائین: ۲۰۷.

در ۲۰ ذی حجه سال ۱۳۸۴ به سنّ متجاوز از نود سال وفات یافت.

جدّش: میرزا کوچک، از اطباء عهد کریم خان در اصفهان بوده، و در شب چهارشنبه ۱۴ ربیع الثانی ۱۱۸۱ وفات یافته است. خاندان و اولاد و احفادش عموماً از اطباء و حکمای اصفهان می باشد که علاوه بر مقام علمی، عموماً به قدس و تقوی و تأخیر نفس شهرت داشته اند.

نسب میرزا کوچک به سید مرتضی طیب آستانه معصومه سلام الله علیها می رسد که در قم مدفون است.

میرزا کوچک دارای چهار پسر بوده که عبارتند از:

۱- میرزا بزرگ طیب.

۲- میرزا عبدالوهاب طیب.

۳- میرزا محمّد طیب.

۴- میرزا هادی طیب.

ذیلاً برخی دیگر از اعقاب میرزا کوچک را نام می بریم:

۱- میر سید علی اکبر [صدر الاطباء حسینی]

۲- میرزا سید عقیل.

۳- میرزا کوچک. (هر سه فرزندان میرزا هادی).

۴- میرزا حبیب الله.

۵- میرزا عبدالعلی.

۶- میر سید علی (هر سه فرزندان میرزا بزرگ).

۷- میرزا عبدالرحیم مؤتمن الاطباء.

ص: ۱۰۲۶

فرزند میرزا حبیب الله، متوفی بعد از ۱۳۶۰ به سن ۹۵ سالگی.

۸- میرزا محمد علی فرزند میرزا محمد، از اطباء معروف، در جنب مسجد مصری مطب داشت، و به سید مصری شهرت یافته بود.

در ۵ شوال ۱۳۵۳ به سن ۹۰ سالگی وفات یافت.

کلیه مطالب مربوط به میرزا کوچک و اعقابش از تاریخ نائین نقل شده است.

ابو مسعود زین الملک اصفهانی

هندوبن محمد بن هندو اصفهانی. از مستوفیان دیوان محمد بن ملک‌شاه سلجوقی است، و در سال ۵۰۶ به سعایت دشمنانش به دار آویخته شد.

امیر معزی در این شعر او را ستایش نموده است:

رستم از مازندران آید همی *** زین ملک از اصفهان آید همی

میر یحیی خطاط

محمی الدین، به انواع کمالات و فضایل آراسته بود، در حسن خط، فرید دهر و وحید عصر به شمار می رفته، از شاگردان میر عماد بوده. (۱)

گویند: وقتی شاه عباس از میر عماد کسی را خواست که در حسن کتابت و صحت املا و انشا و بلاغت کامل باشد، میر عماد، میر یحیی را معرفی نموده، از طرف پادشاه نام برده به میر ثانی ملقب شده، در ۱۰۴۰ وفات یافته است.

ص: ۱۰۲۷

۱- پیدایش خط و خطاطان: ۱۷۰، خط و خطاطان: ۱۲۰.

از مردم اواخر قرن پنجم و اوایل قرن ششم هجری در اصفهان است که گنبد مسجد قریه سین بر خوار اصفهان از آثار اوست، مورخ به سال ۵۲۶ هجری. (۱)

آقا میرزا یحیی مدرّس بید آبادی

معروف به کاشی پز، فرزند محمّد اسماعیل. از احفاد ملاّ محمّد باقر محقّق سبزواری، عالم فاضل ادیب شاعر متخلّص به «یحیی».

در حدود سال ۱۲۵۴ متولد گردیده، و در اصفهان و نجف از محضر عده ای کثیر از فحول علما همچون: شیخ انصاری، و حاج شیخ محمّد باقر مسجد شاهی، و آقا شیخ محمّد باقر همدانی، و آقا میرزا محمّد باقر و آقا میرزا محمّد هاشم چهار سوقی، و آخوند ملاّ محمّد کاشانی مستفیض گشته، و علوم غریبه را از ملاّ هادی سدهی که استاد این فن بوده و عده ای از او آموخته اند فرا گرفته؛ سپس سال ها در خانه خود جنب مسجد سید، حوزه درس گسترده، عمده تخصّص او در ادبیات بوده است.

به عربی و فارسی شعر می گفته، و به خصوص مرثیاتی او مورد توجه مداحاتن و مرثیه سرایان بوده، هر روز به منزل او آمده و در دفتر و بیاض های خود آن را ثبت می نمودند، و پس از حفظ کردن، در مجالس روضه و ذکر، آن را می خوانده، و تقریباً چندین سال مرثیه خوانی در اصفهان منحصر به اشعار او بود.

ص: ۱۰۲۸

از آثارش: ۱- دیوان اشعارش، قریب ۶ هزار بیت ۲- مرآه المصنّف، در شرح حال حاج میرزا محمّد رضا کلباسی به طبع رسیده است.

قریب ۹۵ سال عمر نموده، سرانجام در شب چهارشنبه ۵ ذی قعدة الحرام سال ۱۳۴۹ وفات یافته، در صحن تکیه میرزا رفیعا مدفون گردید، که اکنون آن را تسطیح نموده و جزو اراضی فرودگاه می باشد.

یحیی معتمدالملک

ابی الفرج یحیی بن صاعد بن یحیی. حکیم طیب نصرانی نسطوری، معروف به ابن التلمیذ، طیب و حکیم حاذق در عصر دولت عباسیان بوده، و در اصفهان می زیسته، در ۵۵۶ وفات یافته است. (۱)

یحیی بن محمّد خطاط اصفهانی

از مردم قرن هشتم هجری بوده، از آثارش کتیبه روی صندوق قبر مطهر حضرت عبدالعظیم حسنی (علیه السلام) است، مورخ به سال ۷۲۵ هجری. (۲)

مولی یعقوب بختیاری

ابن ابراهیم بن جمال الدین بن ابراهیم بختیاری حویزی اصفهانی.

از شاگردان سید نعمت الله جزائری، و خود عالم فقیه محدّث بوده، (۳) و در حدود سال ۱۱۴۸ به طوری که سید عبدالله جزائری در

ص: ۱۰۲۹

۱- ادباء الاطباء ۲: ۱۹۲.

۲- آستانه حضرت عبدالعظیم: ۷.

۳- الذریعه ۱۳: ۳۳۲، ۳۵۹ و ۹۸۵: ۱ و ۲۲۲: ۱ و مجلّات دیگر.

تذکره خود فرماید وفات یافته است.

کتب زیر از اوست:

۱- الاعتبار فی اختصار الاستبصار ۲- شرح شرایع ۳- شرح صحیفه سجادیّه ۴- صوافی الصافی، در تفسیر؛ در غزه ذی قعدہ سال ۱۱۴۰ هجری از تألیف آن فراغت یافته است؛ و چندین رساله دیگر.

مولی یوسف گزی بر خواری

عالم فاضل حکیم، از شاگردان آخوند ملا علی بن جمشید نوری حکیم مازندرانی. وی را رساله ای است در امتناع ترجیح بلا مرجح. (۱)

شیخ یوسف خوانساری مهدویانی

عالم فاضل، داماد حاج آقا منیرالدین [بروجردی] و شاگرد او بوده، و در زمان حیات استاد [در سال ۱۳۱۹ ق] فوت شده.

وی را کتابی است به نام «سراج اللیل در شرح دعای کمیل». (۲)

یوسف [سگاکي]

ابن ابی بکر بن محمد بن علی خوارزمی سگاکي.

در قسمت شمالی تکیه لسان الارض حظیره کوچکی بوده، و در وسط آن بقعه دوازده ترک کوچکی به سبک بقعه بابا رکن الدین، لکن کوچک تر

ص: ۱۰۳۰

۱- الذریعه ۱۱: ۱۱۳.

۲- الذریعه ۱۳: ۲۵۹.

قرار داشته، و به طوری که مطلعین نقل می کنند بعد از سال گرانی ۱۳۳۶ در اثر عدم مراقبت، بقعه کمی [رو به] خرابی رفته، و دروازه دهکده مجاور به نام «کوله پارچه» نیز خراب گردیده، و مردم نادان، بقعه نامبرده را ویران ساخته، و با آجرهای آن، دیوار قلعه را استوار می کنند. از آن پس، کم کم آثار قبور مجاور و قبر داخل گنبد را نیز خراب نموده و تسطیح می نمایند، و در سال های اخیر مالک ده، قبرستان را نیز به مردم فروخته، و آنجا را خانه ساختند، و فعلاً به نام مفت آباد شهرت دارد.

مدفون در این بقعه، علی المشهور سگاکي نام داشته است، و سگاکي لقب مشهوری است برای عده ای از دانشمندان قرن هفتم و هشتم هجری، و به طوری که برخی از ارباب فضل اظهار نظر می کنند مدفون در این محل سراج الدین ابو یعقوب یوسف سگاکي مؤلف کتاب مفتاح العلوم، و متوفی در اوایل رجب ۷-۶۲۶ می باشد، (وی از مفاخر علمی، و دانایان به علوم جفر و رمل و اسطرلاب و کیمیا و غیره بوده است) لکن بر این ادعا دلیلی همراه نیست.

در هر حال آثار عظمت و جلال از مقبره ظاهر بوده، و وجود آن پس از صفویه، دلیل بر تشیع صاحب آن است و جای تأسف است که مالک ده، با داشتن ثروت زیاد، به اسم سنی بودن صاحب قبر، از فروش قبرستان و از بین بردن آثار قبور مسلمین صرف نظر ننمود.

استاد یوسف بنای اصفهانی

فرزند تاج الدین معمار، از هنرمندان قرن دهم هجری در اصفهان است

ص: ۱۰۳۱

(صفت صاحب) مورخ به سال ۹۳۸ کتبه های آن (۱) به خط کمال الدین حسین حافظ هروی و تاج الدین معلم اصفهانی است.

فایده: کمال الدین حسین واحد العین هراتی (۲) آوازه حسن خط و حسن قرآن خوانیش هم خراسان و ترکستان را فرو گرفته، و در نوشتن خطوط ششگانه، خاصه نستعلیق، از سایر خوش نویسان پیشی داشته. از هرات به مشهد، و از آنجا به قم رسیده، و مدتها به مسلک درویشان به این شهر و آن شهر در نهایت سادگی گردش می کرده، و رد سنه ۹۷۳ در مشهد وفات یافت.

مولی محمد یوسف قزوینی

ابن پهلوان صفر قزوینی اصفهانی، از افاضل شاگردان مولی خلیل قزوینی در اصفهان است.

وی مؤلف رساله ای است در آداب حج و کیفیت مسجد الحرام. (۳)

یوسف بن یحیی اصفهانی

از روایات احادیث است، و شیخ صدوق در روایت حدیث وصیت پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در سند ابی سعید خدری از او نقل می کند. (۴)

ص: ۱۰۳۲

۱- کارنامه بزرگان ایران: ۱۶۷- گنجینه آثار تاریخی اصفهان: ۹۱.

۲- پیدایش خط و خطاطان: ۱۵۰.

۳- الذریعه ۴: ۱۱.

۴- اعیان الشیعه ۵۲: ۹۶.

از شاگردان شیخ حسین بن مفلح صمری و شیخ علی کرکی بوده، (۱) رساله ای در ذکر طابقه ای از مشایخ شیعه نوشته، و به طوری که صاحب ریاض العلماء فرماید خالی از فوایدی نبوده، لکن در آن اشتباهاتی مشاهده شده است. (۲)

ص: ۱۰۳۳

۱- اعیان الشیعه ۵۲: ۱۱۴.

۲- در ریاض العلماء آمده: الشیخ یونس المفتی باصبهان. فاضل عالم فقیه معروف فی عصر السلطان شاه عباس الصفوی. و لم اعلم له مؤلفاً. وی در ذیل عنوان الشیخ یحیی المفتی البحرانی می نویسد: کان من مشاهیر العلماء، و قد کان تلمیذ الشیخ علی الکرکی و الشیخ حسین بن مفلح الصمیری، و من مؤلفاته رساله تذکره المجتهدین، و هی رساله صغیره الحجم مشتمله علی اسامی جماعه من علماء اصحابنا... محتویه علی اغالیط کثیره و اشتباهات غزیره... و قد سبق آنفاً ترجمه الشیخ یحیی الاحساوی، و الظاهر اتحادهما، فتأمل. ریاض العلماء ۵: ۳۸۰. ایضاً و قد الف رساله فی ذکر طائفه من مشایخ الشیعه لا یخلو من فوائد و اغلاط. ریاض العلماء ۲: ۱۷۸.

سید ابوتراب مرتضوی در چه ای

فرزند مرحوم آیه الله آقا سید مهدی در چه ای موسوی.

عالم فاضل، در روز عاشورای سال ۱۳۲۴ هـ.ق در اصفهان متولد گردیده، و در ۷ شعبان سال ۱۴۱۱ هـ.ق در این شهر وفات یافته، در مزار متبرک جناب امام زاده ابوالحسن زین العابدین علی معروف به درب امام مدفون گردید.

مشارالیه در خدمت جمعی از بزرگان علم و اجتهاد همچون ۱- آیه الله ملا محمد حسین فشارکی ۲- حاج آقا رحیم رباب ۳- آقا سید محمد رضا خراسانی ۴- آقا شیخ محمد رضا نجفی مسجد شاهی ۵- حاج میر سید علی مجتهد نجف آبادی ۶- حاج میر سید علی بهبانی ۷- مرحوم آقا سید مهدی در چه ای پدر بزرگوار خود تحصیل نموده، مرحوم آقا شیخ محمد خراسانی حکیم، و آیه الله سید صدرالدین صدر نیز از اساتید ایشان می باشند. (۱)

سید ابوالحسن شمس آبادی آل رسول

فرزند عالم بزرگوار حاج میرزا محمد ابراهیم بن العلامه الجلیل السید عبدالله بن عالم محقق مدقق آقا میر محمد علی موسوی لاهیجانی شاهان دشتی.

عالمی بزرگوار، و فقیهی خدمتگزار، و مدرس و محقق، و واعظی متقی و پرهیزکار بود. عمر هفتاد و چند ساله خود را در راه ترویج دین و نشر

ص: ۱۰۳۷

۱- مزارات اصفهان: ۲۰۷ و ۲۰۶.

احکام و دفاع از حریم مقدّس اسلام صرف نمود و در این راه از هیچ نمی هراسید و تا پای جان مقاومت نمود. پس از آن که سال ها به اصفهان در خدمت اساتید تحصیل نمود برای تکمیل تحصیلات و هم جهت فرار از فشار حکومت فساد و ضدّ مذهب به نجف اشرف مهاجرت کرد و مدت ۱۲ سال با جدّ و جهد تمام به ادامه تحصیل اشتغال جسته تا به مقام شامخ اجتهاد نایل گردیده به اصفهان مراجعت نمود و به اقامه جماعت و تدریس و مباحثه علوم پرداخت. در امر به معروف و نهی از منکر و رفع بدعت های مختلف سعی بلیغ داشت. در حدود ۱۳۲۶ متولد و در سحرگاه روز چهارشنبه ۷ ربیع الثانی سال ۱۳۹۶ به وسیله مخالفین ربوده شد و او را خفه کرده. و به شهادت رساندند.

در اصفهان مصدر خدمات ارزنده ای از: تأسیس خیریه مسکن و انجمن قائمیه و انجمن مبارزه با فرقه ضالّه بهائی و مدرسه احمدیه و سازمان آموزش ابا بصیر مربوط به نابینایان و دارالایتام و انجمن مددکاری امام زمان (علیه السلام) و سازمان آموزش و تربیتی جهان اسلام و غیره بودند. ایشان را تألیفاتی است از جمله: ۱- اشعار در مرثی و مصائب اهل بیت (علیهم السلام) ۲- تقریرات اصولی و فقهی اساتید خود ۳- رساله مختصری در اصول دین ۴- شرح بر صحیفه سجاده ۵- موعظه ابراهیم؛ و غیره. (۱)

شیخ احمد فیاض

فرزند مرحوم ملا مصطفی فرزند ملا محسن سدهی.

ص: ۱۰۳۸

عالم فاضل زاهد متقی، از مدرسین بزرگ اصفهان. در ۱۷ ذی القعدة الحرام ۱۳۲۴ در سده متولد گردیده اساتید و مشایخ اجازه روایتی و اجتهادی او در اصفهان عبارتند از:

۱- میرزا ابوالهدی کلباسی ۲- میرزا احمد مدرس ۳- سید محمد باقر درچه ای ۴- شیخ جمال الدین کلباسی ۵- ملا حسن دولت آبادی ۶- شیخ محمد رضا مسجد شاهی ۷- میر محمد صادق مدرس خاتون آبادی ۸- میرزا علی آقا شیرازی ۹- شیخ علی مدرس یزدی ۱۰- میر سید علی مجتهد نجف آبادی ۱۱- ملا محمد علی عالم حبیب آبادی ۱۲- شیخ محمد حکیم خراسانی ۱۳- سید محمد نجف آبادی ۱۴- سید مهدی درچه ای.

اساتید آن مرحوم در نجف اشرف عبارتند از: ۱- سید جمال الدین گلپایگانی ۲- سید عبدالهادی شیرازی ۳- سید علی بهبهانی ۴- شیخ محمد کاظم شیرازی ۵- سید محسن حکیم.

وی عالمی متین و منظم و موقر و مؤدب به آداب و اخلاق اسلامی بود.

عموم طبقات بالاخص علما و طلاب و مقدّسین به او ارادت داشتند و خدمتش را مغتنم می شمردند.

مرحوم فیاض در ذی القعدة سال ۱۴۰۷ در منزل مسکونی خود در محله خواجه وفات یافته، با احترامات شایسته و تشییع مناسب به سده مولد ایشان نقل شده و آنجا دفن گردید. (۱)

ص: ۱۰۳۹

فرزند حاج میرزا رضا کلباسی، واعظ کامل و فصیح، و دانشمند جامع.

در سال ۱۳۲۲ قمری در اصفهان متولد گردیده و در نزد پدر بزرگوار و عده زیادی از اجله علما و دانشمندان تلمذ نموده و از جمعی از آیات عظام و مراجع به اخذ اجازات مفتخر گردید. (۱)

سال ها در مسجد و منبر مردم را موعظه و ارشاد نموده اند از آثارش حواشی بر کتاب انیس اللیل در شرح دعای کمیل تألیف پدر علامه اش می باشد.

در ۲۶ رمضان المبارک ۱۳۹۷ در اصفهان وفات یافته و در مقبره مسجد رکن الملک در تخت فولاد مدفون گردید. در سال های اخیر از جلسات درس مرحوم آیه الله حاج میر سید علی بهبهانی استفاده می نمود. (۲)

سید اسماعیل هاشمی طالخونچه ای

فرزند آقا محمد حسن بن سید ابراهیم.

ص: ۱۰۴۰

۱- به نوشته جناب حجه الاسلام شیخ احمد کلباسی اساتید ایشان در اصفهان و مشهد مقدس و تهران عبارتند از: ۱- میرزا محمد حسن قاضی عسکر ۲- میرزا یحیی مدرس ۳- شیخ علی مدرس یزدی ۴- پدر بزرگوارشان ۵- فاضل بسطامی ۶- حاجی محقق ۷- ادیب نیشابوری ۸- میرزا احمد کفایی ۹- آقا بزرگ خراسانی ۱۰- سید مهدی درچه ای ۱۱- علی نجف آبادی ۱۲- سید محمد نجف آبادی ۱۳- حاج آقا صدر کوپائی ۱۴- شیخ محمود مفید ۱۵- شیخ محمد رضا نجفی ۱۶- میرزا محمد طاهر تنکابنی ۱۷- میرزا مهدی آشتیانی ۱۸- آیه الله سید علی بهبهانی.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۲: ۲۸۹.

عالم فاضل جلیل، صاحب تألیفات مفیده. در حدود سال ۱۳۳۰ در دهکده طالخونچه از بلوک سمیرم متولد گردیده، مقدمات علوم را نزد پدر و برادر بزرگ خود مرحوم حجّه الاسلام سید علی اکبر هاشمی فرا گرفته، سپس به اصفهان مهاجرت کرده و پس از سال ها به اتفاق برادر نامبرده به قم مهاجرت نموده و به تکمیل مراتب علمی پرداخته، به موطن خود مراجعت کرده و به ارشاد و هدایت و رسیدگی به امور مذهبی مردم ناحیه قمیوان از بلوک سمیرم پرداخته، و سپس در اصفهان ساکن شده، عالمی خدمتگزار و زاهدی پرهیزکار بود.

اساتید و مشایخ ایشان عبارتند از: ۱- شیخ محمد رضا نجفی ۲- شیخ مهدی نجفی ۳- سید محمد تقی خوانساری ۴- سید صدرالدین صدر ۵- آیه الله شیخ عبدالکریم حائری و جمعی دیگر از بزرگان علم و اجتهاد.

ایشان از اعضای جلسه استفتاء مرحوم آیه الله میر سید علی بهبهانی در اصفهان به شمار می رفتند.

کتب زیر از تألیفات ایشان است:

- ۱- اربعین به نام ملتقطات ۲- دیوان اشعار به عربی و فارسی ۳- ذریعه الزائر یا رهبر زوّار، مطبوع ۴- شهاده الشهداء، در شرح و ترجمه لوح حضرت زهرا (علیهاالسلام) مطبوع ۵- ضیاء البشر در ردّ شیخیه ۶- لؤلؤ درخشان در صفات بهترین زنان ۷- مجموعه ای در ردّ صوفیه و غیره. (۱)

ص: ۱۰۴۱

حاج امیر آقا فلاور جانی لنجانی

عالم فاضل محترم، در اصفهان خدمت بسیاری از بزرگان و آیات عظام از آن جمله حاج میر سید علی مجتهد نجف آبادی و آقا سید محمد نجف آبادی و دیگران تحصیل نموده و مدتی نیز به درس مرحوم آقا شیخ محمد رضا نجفی حاضر می شده است. وی پس از تکمیل تحصیلات خود به مولد و موطن خود مراجعت نموده و به امور روحانی و رسیدگی به کارهای مذهبی مردم اشتغال داشت تا در سال ۱۴۰۳ به سنّ قریب به ۷۵ رحلت نموده و در همان جا به خاک سپرده شد.

مشارالیه عالمی متواضع و مهربان و جامع و نکته دان بود. (۱)

حاج شیخ محمد باقر امینی نطنزی

از علما و دانشمندان اصفهان و ائمه جماعت و مدرسین شهر بود که در نطنز متولد گردیده و در اصفهان در خدمت اساتیدی همچون آیات عظام آقا شیخ محمد رضا مسجد شاهی و آقا سید علی مجتهد نجف آبادی و آقا سید محمد نجف آبادی و دیگران تلمذ کرده تا به مقامات عالیه علم رسیده و در این اواخر در مسجد امام حسین (علیه السلام) در خیابان آتشگاه، جنب میدان میوه اقامه جماعت می فرمود و مورد احترام عموم طبقات از علما و مقدسین بود.

ص: ۱۰۴۲

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۲: ۲۹۰.

سرانجام در عصر روز شنبه ۲۴ شعبان المعظم سال ۱۴۱۲ در اصفهان وفات یافت. (۱)

شیخ محمد باقر زند کرمانی

عالم فاضل جلیل فقیه واعظ، از خاندان زندیه ساکن کرمان، از علمای معروف و محترم اصفهان امام جماعت مسجد جامع.

در کرمان متولد گردیده و تحصیلات جدید خود را در کرمان و علوم دینی را در قم به پایان رسانیده تا به مقام شامخ اجتهاد نایل شده و از اساتید خود به اخذ اجازه اجتهاد و روایتی مفتخر گردید.

سپس به اصفهان مهاجرت کرد و در این شهر ساکن گردید و به وعظ و ارشاد و اقامه جماعت در مسجد جامع و تدریس در مدرسه ذوالفقار مشغول شد.

از خدمات او سعی و کوشش در افتتاح مجدد درب مسجد جامع بود که در دوره پهلوی بر روی نماز گزاران بسته بود. (۲)

از آثار علمی ایشان: ۱- رساله در فقه ۲- رساله در رجال (الفیوضات اللامعه) ۳- رساله در موضوع نفت به چاپ رسیده.

سرانجام در سال ۱۳۸۹ ق در خارج از کشور که جهت معالجه بیماری قند که سال ها او را رنج می داد رفته بود وفات یافته و با تشییع شایسته به

ص: ۱۰۴۳

۱- مزارات اصفهان: ۱۱۸-۱۱۷.

۲- جهت آشنایی با شرح حال و خدمات این عالم فرزانه رجوع شود به کتاب فطرت بیدار زمان تألیف محمد زاهد نجفی.

تخت فولاد حمل، و در قسمت جنوبی تکیه سادات بهشتی مدفون گردید. (۱)

سید باقر رجائی

عالم عامل، و فقیه کامل. در سال ۱۳۱۹ ق در اصفهان متولد گردیده، مقدمات علوم را نزد جمعی از اساتید که از آن جمله است برادر عالم و فقیه خود مرحوم آقا حسین بلند به خوبی فرا گرفته، و سپس به درس اساتید حوزه علمیه اصفهان از جمله آقا سید ابوالقاسم دهکردی و حاج میر محمد صادق خاتون آبادی حاضر شده، و در نجف از حوزه درس آیات عظام: آقا سید ابوالحسن اصفهانی، آقا ضیاء الدین عراقی، سید عبدالهادی شیرازی و آقا شیخ محمد کاظم شیرازی استفاده نموده و پس از وصول به مقام شامخ اجتهاد و دریافت اجازات روایتی و گواهی اجتهاد از مشایخ و اساتید خویش به اصفهان مراجعت و به درس و بحث و اقامه جماعت در مسجد بازار جنب سه راه نیم آورد اشتغال جسته و از موثقین علمای اصفهان و مورد توجه مؤمنین قرار گرفت.

وی در اثر عارضه کسالت و بیماری سکنه ناقص سال ها در منزل بستری بود و در هیچ حال از رسیدگی به امور مؤمنین و جواب مسائل غفلت نمی نمود.

مرحوم رجائی عالمی خلیق و دانشمندی مهربان و خوش صحبت بود. وی در ۴ شنبه ۲۶ ربیع الثانی ۱۴۱۱ در اصفهان وفات یافته و در قم

ص: ۱۰۴۴

مدفون گردید.

فرزند او آیه الله آقا سید محمد رجائی عالمی جامع و محقق و صاحب نظر، از مدرسین حوزه علمیه قم است. (۱)

حاج سید بحر العلوم میردامادی

فرزند عالم جلیل آقا سید اسدالله صدر الاسلام میردامادی.

عالم عامل فقیه کامل عارف زاهد، از علمای بزرگوار، در علم و تقوا و اخلاق و ملکات فاضله ممتاز بین الاقران بود.

در سال ۱۳۰۶ شمسی مطابق ۱۳۴۵ قمری در سده ماربین متولد گردیده، جهت تکمیل علوم و فضائل به اصفهان و سپس به قم مهاجرت نموده، سرانجام پس از یک عمر که تمام آن در راه اسلام و خدمت به شرع مقدس سپری شد در بامداد روز یکشنبه ۱۵ ربیع الثانی سال ۱۴۱۱ هـ.ق به ملکوت اعلی پیوست.

اساتید ایشان در اصفهان عبارتند از:

۱- سید احمد مقدس بید آبادی ۲- شیخ محمد حسن عالم نجف آبادی ۳- شیخ محمد حسین رشتی ۴- شیخ محمد حسین مقدس ۵- آیه الله حاج آقا رحیم ارباب ۶- سید محمد رضا خراسانی ۷- حاج آقا صدر کوپائی ۸- حاج میرزا علی آقا شیرازی ۹- آیه الله سید علی بهبهانی.

ص: ۱۰۴۵

۱- یادنامه بحر العلوم: ۵۶-۵۵.

و در قم: آیه الله العظمی بروجردی، علامه طباطبائی، امام خمینی آیه الله مرعشی نجفی. (۱)

سید بدر الدین کتابی

فرزند حاج آقا هلال الدین بن آقا میرزا علی رضا بن علامه میر محمد صادق حسینی کتاب فروش.

در ۹ شوال سال ۱۳۳۰ هـ. ق در خانواده علم و روحانیت متولد گردید. مادرش دختر مرحوم حاج شیخ محمد علی ثقه الاسلام نجفی از علما و مجتهدین خاندان مسجد شاهی بود. در اصفهان و مشهد و تهران تحصیل نمود. وی در دبیرستان و دانشگاه تدریس می کرد. عمری را در راه علم و دانش گذرانید و سرانجام در ۶ ذی حجه الحرام سال ۱۴۰۷ هـ. ق در اصفهان وفات یافت.

وی انسانی وارسته و معلمی شایسته، نویسنده ای توانا، عارفی محقق و شاعری ادیب بود. خلاصه کلام آن که مشارالیه از جمله افراد کمیابی بود که گاه گاه در جوامع بشری یافت می شوند. علم را با عمل و اخلاق، توأم داشت، بدون آن که ادعای فضل و دانش کند و کمالات خود را به دیگران بنمایاند و آن را وسیله برتری خود قرار دهد. ادبیات و فلسفه را خوب می دانست و به زبان های عربی و فرانسه تسلط کامل داشت و تا پس از مرگ او از شاعری وی کسی خبر نداشت. او فردی متواضع و خویشان دار بود و در برخورد با اشخاص به ویژه شاگردان، اخلاقی

ص: ۱۰۴۶

۱- ر.ک: یادنامه سید بحر العلوم میردامادی.

انسانی داشت و هر چه را می دانست به شاگردان خود در دانشگاه و دبیرستان ادب، به آنان می آموخت و از تدریس و تعلیم خسته نمی شد.

کتاب های زیر از آثار اوست که به چاپ رسیده است:

۱- اخلاق، ترجمه از نویسنده فرانسوی پیرژانه.

۲- به سوی اصفهان، ترجمه از نویسنده فرانسوی پیر لوتی.

۳- ترجمه آداب المتعلمین منسوب به خواجه نصیر الدین طوسی از عربی.

۴- ترجمه کتاب «پیرامون سیره نبوی» نوشته دکتر طه حسین.

۵- دیوان اشعار با تخلص امید.

۶- ترجمه فروغ خاور نوشته هرمان الدنبرگ از فرانسه (در شرح حال و آیین بودا).

۷- مقالات عدیده در موضوعات مختلف که قسمتی از آنها ضمن مجموعه ای پس از فوت ایشان به چاپ رسیده است. (۱)

سید محمد تقی مصطفوی روشانی

عالم فاضل، و سید سند کامل، زاهد ورع، از علمای روشان.

نزد بسیاری از علمای محل و اصفهان تلمذ نموده که از آن جمله است: مرحوم آقا شیخ محمد رضا نجفی [و سید مهدی درچه ای و سید عبدالله ثقه الاسلام و آخوند گزی]. پس از رسیدن به مقامات عالیه علم و اخذ اجازات به مولد خود معاودت نموده و به ارشاد و هدایت و اقامه

ص: ۱۰۴۷

۱- مزارات اصفهان: ۱۱۸، ۱۱۹.

جماعت و موعظه پرداخته، در نزد عموم طبقات محبوب القلوب و مقبول و مورد وثوق و اطمینان قاطبه اهارلی محل و علمای اصفهان بود.

در ماه صفر ۱۳۹۳ در زادگاه خود وفات یافته و همان جا مدفون گردید. (۱)

شیخ محمد تقی فشارکی

فرزند مرحوم آیه الله آخوند ملا محمد حسین فشارکی. عالم فاضل جلیل، از ائمه جماعت و مدرسین اصفهان.

در سال ۱۳۲۲ در اصفهان متولد، و در ۱۴۰۵ وفات یافته، در صحن امام زاده باقر در محله خواجو مدفون گردید.

برخی از اساتید او عبارتند از: ۱- مرحوم آخوند فشارکی پدر بزرگوارش ۲- شیخ محمد رضا نجفی ۳- میر محمد صادق خاتون آبادی ۴- میر سید علی مجتهد نجف آبادی ۵- سید محمد نجف آبادی ۶- آیه الله بهبانی. (۲)

سید جعفر خلیفه سلطانی

فرزند سید اسماعیل، از علمای خاندان خلیفه سلطانی و از شاگردان علامه محقق آقا میر سید حسن مدرس و حاج ملا حسین علی تویسرکانی و آقا میر سید محمد شهشانی بوده، و قبل از سال ۱۲۹۰ هجری وفات یافته و در مزار خانوادگی خود در سستی فاطمه مدفون گردید.

ص: ۱۰۴۸

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۲: ۲۹۹-۲۹۸.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۲: ۲۹۹.

صاحب عنوان پدر زن علامه فقیه ادیب مرحوم حاج سید مهدی نحوی موسوی (۱۲۴۸-۱۳۰۷ هـ) می باشد. (۱)

حسن بن ابی عدنان

در سمت شمال کوچه مسجد مصری، از متفرّعات محلّه طوقچی آثار قبرستان خرابه ای است و در اطای نیمه خراب قبری است که به صورت سکوی بزرگی می باشد و نام مدفون در آن حسن بن ابی عدنان از بزرگان دانشمندان و عرفای قرن هشتم بوده و در شب پنج شنبه ۱۰ رمضان المبارک سال ۷۸۸ هـ وفات یافته است.

در کتیبه منقور بر سنگ وی را بدین گونه معرفی کرده است: سلطان الاولیاء و برهان الاصفیاء، امام الحق و الدنیا و الدین، حسن بن الامام السعید عزّ المله والدین ابی عدنان حطّه الله شایب غفرانه و کساح حلل رضوانه و اسکنه بحبویه جنانه. (۲)

شیخ محمد حسین امام نجفی

فرزند مرحوم شیخ جمال الدین نجفی و داماد مرحوم آقا نجفی اصفهانی.

در اصفهان متولد گردیده، و در نزد بسیاری از بزرگان این شهر و نجف اشرف تحصیل نموده، در فقه و اصول و حکمت و فلسفه صاحب نظر گردید.

وی به امام نجفی شهرت داشته است. عالمی فاضل و دانشمندی

ص: ۱۰۴۹

۱- مزارات اصفهان: ۲۴۷.

۲- مزارات اصفهان: ۱۸۲.

کامل بود. از آثار او دو جلد کتاب به نام «خدا هست» به فارسی به چاپ رسیده است.

وی در روز ۳ شنبه ۱۹ صفر سال ۱۳۹۲ در اصفهان وفات یافته، در تخت فولاد در بقعه تکیه مادر شاهزاده در پشت قبر پدر مدفون گردید.

وی پدر نویسنده توانا و مترجم زبردست آقای ابوالحسن نجفی است. (۱)

سید حسین دهکردی

فرزند مرحوم آقا سید ابوالقاسم دهکردی. عالم فاضل، در اصفهان متولد، و در خدمت جمعی از بزرگان همچون آقا شیخ علی مدرس یزدی و پدر بزرگوار خود تحصیل نموده، عالمی منزوی و گوشه نشین بود. پس از فوت پدر به جای ایشان در مساجد سرخی و شیخ الاسلام اقامه جماعت می نمود.

سال ها به درس مرحوم آقا شیخ محمد حکیم خراسانی حاضر شده و بهره کافی یافته بود. سرانجام پس از فوت، در جنب پدر مدفون گردید. (۲)

میرزا محمد حسین رشتی

فرزند حاج میرزا قوام الدین بن میرزا عبدالرزاق بن حاج میرزا محمد کاظم بن علامه حکیم حاج محمد جعفر لنگرودی اصفهانی.

عالم فاضل، در سال ۱۲۹۷ ش در اصفهان متولد گردید و هم در این

ص: ۱۰۵۰

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۱۰۴:۳.

۲- تاریخچه ارزنان: ۴۳.

شهر تحصیلات جدید و قدیم خود را نزد اساتید و دانشمندان به پایان رسانیده، (۱) سرانجام در صبح روز شنبه سّوم ربیع الاول سال ۱۴۱۴ وفات یافته و در مقبره کوچک مسجد سید مدفون گردید. (۲)

مخّمّد حسین صغیر اصفهانی

از شعرا و مداحین اهل بیت (علیهم السلام) و از اساتید فنّ شعر و ادب.

در ۱۳ رجب سال ۱۳۱۲ ق در اصفهان متولد گردید. نام او حسین، و نام پدرش اسدالله، و شغل او بافندگی بود. وی به دسترنج خود اعاشه نموده و منتّ از احدی نکشید. دارای مذاق عارفانه و از جمله غزل سرایان معروف اصفهان در انجمن ادبی این شهر به عنوان استاد و مربی شعرا شمرده می شد. وی به خاطر مدّاحی اهل بیت (علیهم السلام) محبوبیتی خاص در بین عموم طبقات اصفهان داشت.

آثار وی عبارتند از: ۱- دیوان اشعار که شامل غزلیات و قصاید و قطعات و رباعیات و ماده تاریخ می باشد و چندین مرتبه به چاپ رسیده و مقبولیت عامّه یافته است. ۲- مصیبت نامه ۳- مثنوی در ترجمه خطبه غدیریّه.

وی سرانجام در غروب سه شنبه غرّه جمادی الثانی سال ۱۳۹۰ ق در

ص: ۱۰۵۱

-
- ۱- بنا بر نقل صدیق فاضل آقای نصراللهی از ایشان اساتید وی عبارتند از: ۱- شیخ هبه الله هرندی ۲- شیخ محمّد حسن عالم نجف آبادی ۳- سید عباس صفی دهکردی ۴- میر سید علی بهبهانی ۵- شهید سید ابوالحسن شمس آبادی ۶- شیخ محمود مفید ۷- سید علی اصغر برزانی ۸- سید محمّد باقر ابطحی سدهی ۹- سید احمد مقدس ۱۰- حاج آقا جمال الدین خوانساری ۱۱- میرزا هاشم خوانساری ۱۲- میرزا عبدالوهاب زاهدی.
  - ۲- مزارات اصفهان: ۱۶۵.

اصفهان وفات یافت و در روز بعد با تشییع شایسته در جنب مزار صاحب بن عبّاد در مقبره معروف به «سرشاه رضا» مدفون گردید، و سپس جهت او بقعه ای آبرومند ساختند. (۱)

حسین عبداللهی خوروش

ادیب و نویسنده و محقق و شاعر متخلص به همت.

در ماه رجب سال ۱۳۳۹ هـ در اصفهان متولد گردیده، تحصیلات قدیم و جدید خود را در نزد اساتید به پایان رسانیده، عمری را در مطالعه و تألیف و تحقیق در موضوعات دینی و اجتماعی گذرانید.

دانشمندی محقق و نویسنده ای توانا و پژوهشگری سخت کوش بود. مدتی روزنامه ای به نام پیک عدالت را منتشر می کرد و در برخی از روزنامه های اصفهان و تهران مقالاتی می نوشت. کتاب های زیادی تألیف کرده و برخی از آنها را به چاپ رسانیده است، از جمله: فرهنگ اسلام شناسان خارجی، تأثیر موسیقی بر روان و اعصاب، تراش ریش از نظر بهداشت و اسلام، انقلاب یا نهضت سید جمال الدین، قرآن و فلاسفه غرب.

(اسامی ۲۴ کتاب از او در مزارات اصفهان ذکر شده).

عموم نوشته های مرحوم عبداللهی تحقیقی و قابل استفاده است، به خصوص کتاب فرهنگ اسلام شناسان و قرآن و فلاسفه غرب که نتیجه ۳۰ سال مطالعه و تحقیق است که انسان متعهد بدون چشم داشت هیچ گونه

ص: ۱۰۵۲

پاداشی قبول زحمت کرده، و اثری نفیس از خود به جای گذاشته است.

مرحوم عبداللهی سرانجام در جمادی الاولی سال ۱۴۰۹ در اصفهان وفات یافته و در باغ رضوان به خاک رفت. (۱)

شیخ محمد حسین فاضل کوهانی

عالم فاضل [مدرس ادبیات و فقه و اصول]، در اصفهان نزد جمعی از بزرگان که از آن جمله است مرحوم شیخ محمد رضا نجفی و حاج میر سید علی نجف آبادی تلمذ نموده، و در مسجد شجره اقامه جماعت می نمود. (۲) وی در سال ۱۴۰۳ وفات یافته و نزدیک بقعه فاضل هندی مدفون گردید.

شیخ محمد حسین شریعت هرنندی

عالم فاضل مدرس، از ائمه جماعت اصفهان. در هرنند متولد گردیده و در اصفهان تحصیل نموده، سپس به تدریس [فقه و اصول و ادبیات در مدرسه صدر] پرداخته، سرانجام در شب پنجشنبه ماه ۱۳۹۸ در اصفهان وفات یافته، در تکیه مرحوم میرزا عبدالغفار تویسرکانی مدفون گردید. (۳)

سید محمد حسین مهدوی اردکانی

عالم فاضل ارجمند، در ۲۰ شعبان سال ۱۳۲۵ هـ.ق در اردکان یزد

ص: ۱۰۵۳

۱- مزارات اصفهان: ۱۲۶-۱۲۵.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۳۰۶:۲.

۳- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۳۰۷:۲.

متولد گردید. مقدمات علوم را نزد علما و فضیلاى محل فرا گرفته، جهت تکمیل به اصفهان مهاجرت نموده و در مدرسه جدّه ساکن، و با کمال جدّ و کوشش در نزد علما و مجتهدین تحصیل کرد؛ از جمله: ۱- آقا شیخ محمدرضا نجفی مسجد شاهی ۲- آقا شیخ علی مدرس یزدی ۳- حاج میر سید علی مجتهد نجف آبادی ۴- آقا شیخ محمّد حکیم خراسانی.

وی در زمان خفقان رضا شاهی اذیت و آزار بسیار دید، لکن تمام آن سختی ها را تحمل کرده و از جاده مستقیم روحانیت خارج نگردید.

وی از اساتید خود اجازه روایت و اجتهاد دریافت داشته، و سرانجام در عصر روز پنج شنبه شعبان ۱۴۰۷ در اصفهان وفات یافته، در صبح روز جمعه با تشییع شایسته و شرکت هیئت های عزادار علما و دیگران به زینیه منتقل، و در اطاق اول دست راست درب غربی صحن مدفون گردید.

وی عالمی خلیق و فاضلی مهربان و خوش محضر بود، عمر خود را در راه دین و نشر احکام و ارشاد مؤمنین به سر برد. (۱)

شیخ محمّد حسین همدانی

فرزند محمّد حسن. عالم فاضل ادیب محقق شاعر و مفسّر.

وی در کرمانشاه متولد شده، و در همدان و اصفهان تحصیل نموده، و در این شهر به تدریس کتب فقه و اصول و ادبیات در مدرسه نیم آورد اشتغال داشته، قریب یکصد جلد کتاب و رساله در موضوعات مختلفه از

ص: ۱۰۵۴

فقه و اصول و تفسیر و حدیث و رجال و لغت و غیره تألیف نموده است.

برخی از اساتید او عبارتند از: حاج میرزا علی نقی همدانی، حاج ملا حسین علی تویسرکانی، آقا میرزا محمد هاشم چهارسوقی.

کتب زیر از تألیفات اوست:

۱- جراب الحکمه در چندین مجلد ۲- حاشیه بر فرائد ۳- حاشیه بر قوانین ۴- دروس ۵- دیوان اشعار ۶- ردّ بر اخباریین ۷- رساله در ارث ۸- شرح تبصره ۹- وجیزه در درایه؛ و غیره.

صاحب عنوان بدون زن و فرزند به طور مجرّد در مدرسه ساکن بود. و در سال آخر عمر به منزل مرحوم عالم جلیل بزرگوار حاج میرزا محمد باقر تویسرکانی (یکی از شاگردانش) منتقل گردیده و هم در آن جا به سال ۱۳۲۴ هـ.ق وفات یافته، در صحن شرقی امام زاده درب امام مدفون گردید. (۱)

حیدر علی خان برومند گزی

عالم فاضل، در قریه گز متولد گردیده، در اصفهان نزد اساتید تلمذ نموده و خود سال ها در مدرسه چهار باغ و مدرسه صدر تدریس می نمود.

از آثار او کتابی به نام طریق الرشاد در شرح تجرید الاعتقاد به چاپ رسیده است.

اساتید وی عبارتند از:

۱- ملا حسن دولت آبادی از مدرسین مدرسه نیم آورد ۲- میرزا حسن

ص: ۱۰۵۵

۱- مزارات اصفهان: ۲۰۸.

قدس‌ی ۳- شیخ محمّد رضا نجفی ۴- میر محمّد صادق خاتون آبادی ۵- میرزا عبدالحسین قدسی ۶- میر سید علی مجتهد نجف آبادی ۷- شیخ علی مدرس یزدی ۸- محمّد علی عالم ۹- سید محمّد نجف آبادی ۱۰- شیخ محمّد حکیم خراسانی ۱۱- سید مرتضی خراسانی ۱۲- سید مهدی درچه‌ای. (۱)

شیخ حیدر علی صلواتی

فرزند حاج قدیر علی مدّاح الائمه بن ملا هاشم بن ملا مهدی سدهی اصفهانی.

عالم فاضل زاهد واعظ جلیل عابد. در سال ۱۳۲۱ متولد گردیده و در نزد عده‌ای از بزرگان در اصفهان و قم تلمذ نموده که از آن جمله است: ۱- حاج میرزا رضا کلباسی ۲- شیخ محمّد رضا نجفی ۳- حاج آقا صدر کوپائی ۴- سید علی نجف آبادی ۵- سید محمّد نجف آبادی ۶- شیخ محمود مفید ۷- آیه الله حاج شیخ عبدالکریم حائری. تا به مقام شامخ اجتهاد نایل گردیده، به ارشاد و هدایت و تبلیغ احکام و ترویج شریعت و امر به معروف و نهی از منکر، پرداخته، واعظی فصیح‌البیان و گوینده‌ای شیرین کلام بود.

از آثارش کتاب نجم السهیل در شرح دعای کمیل منظوم به چاپ رسیده است.

ص: ۱۰۵۶

وی در ششم ماه صفر سال ۱۳۹۲ در اصفهان وفات یافته، در تخت فولاد در تکیه مرحوم حاج آقا باقر قزوینی مدفون گردید.

(۱)

شیخ خلیل الله

از علما و دانشمندان اواخر صفوی، متوفی به سال ۱۱۱۰ هـ.ق. (۲)

قبر او در خارج از صحن و بارگاه امام زاده شاهد زید است و دارای سنگ نوشته ای بود شامل پنج سطر شعر به این شرح:

کان هنر معدن علم جلیل *** مصدر خلت و سحاب خلیل

تا کند از پاکی ذاتش بیان *** شست به هفت آب دهن سلسبیل

رفت چون از دار فنا سوی خلد *** توشه ره ساخته اجر جزیل

سلطنت کشور معینش بود *** کوفت در این دایره طبل رحیل

دل پی تاریخ وفاتش نوشت *** آه کشد چرخ زموت خلیل

(۱۱۱۰)

نویسنده قبر او را زیارت کرده بودم، قبری بلند بسته داشت، رحمه الله علیه. (۳)

ص: ۱۰۵۷

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۳: ۳۶۹.

۲- وی غیر از سید خلیل الله تونی اصفهانی، استاد مؤلف ریاض العلماء است که به زهد و صلاح و تقوا معروف بوده و در اصفهان در محله شیخ یوسف ساکن بوده و به سال ۱۰۸۴ ق وفات یافته است. (ریاض العلماء ۲: ۲۵۹).

۳- مزارات اصفهان: ۲۷۱.

ابن مولی علی اکبر، فاضل ارجمند عالم زاهد متقی.

در سال ۱۲۷۸ شمسی در محمّديه نائین به دنیا آمد. پدرش مردی فاضل و ادیب و اهل وعظ و خطابه و ذکر مصائب بود.

مرحوم مصاحبی مقدمات علوم را در نائین آموخته و جهت تکمیل به اصفهان مراجعت نموده و نزد بزرگان این شهر همچون:
۱- حاج آقا رحیم ارباب ۲- آقا سید محمّد رضا خراسانی ۳- آقا شیخ محمّد رضا نجفی ۴- آقا سید عبدالله مدرس میر محمّد صادقی ۵- حاج میر سید علی نجف آبادی ۶- سید محمّد مدرس نجف آبادی ۷- حاج شیخ مهدی نجفی تلمذ نموده تا به مقامات عالیّه علم ارتقاء یافته و از برخی از اساتید خود نیز اجازاتی داشت.

وی عالمی زاهد و متواضع و منبع الطبع و دارای خطّی زیبا بود. در مدرسه حاج شیخ محمّد علی ثقه الاسلام حجره داشت و در این حجره که عموماً روزها در آن به مطالعه و تدریس مشغول بود شمشیری داشت و آن را بدان امید نگاه داشته بود که در هنگام ظهور حضرت بقیه الله الاعظم با آن شمشیر با دشمنان خدا بجنگد.

وی در محله نو خواجه ساکن و در یکی از مساجد آنجا امامت می نمود.

سرانجام در ۱۸ ذی القعدة سال ۱۴۰۱ هـ. ق وفات یافته، در تکیه معارفی در تخت فولاد مدفون شد. (۱)

ص: ۱۰۵۸

فرزند مرحوم سید محمد باقر ثانی بید آبادی فرزند حاج سید اسدالله بن حاج سید محمد باقر حجه الاسلام شفتی.

عالم فاضل جلیل، در حدود سال ۱۳۲۰ متولد گردیده عالمی پرهیزکار و مورد توجه و عنایت عموم مؤمنین و مقدسین و علما و بزرگان بود.

اساتید ایشان: ۱- شیخ ابوالقاسم زفره ای ۲- میرزا احمد مدرّس ۳- شیخ محمد رضا نجفی ۴- شیخ علی مدرس یزدی ۵- سید مهدی درچه ای ۶- سید میرزا اردستانی.

وی در شب پنج شنبه ۳ ذی حجه الحرام ۱۳۹۶ وفات یافته و با تشییع شایسته در بقعه مسجد سید دفن گردید. (۱)

حاج آقا رضا مظاهری کرونی

فرزند عالم زاهد مرحوم آخوند ملا محمد حسین کرونی.

واعظ صالح، از محترمین اهل منبر اصفهان. در خانواده علم و روحانیت و زهد و تقوا متولد گردید و در نزد اساتید دانشمند اصفهان تحصیل کرد.

برخی از اساتید او عبارتند از: ۱- حاج آقا جمال الدین خوانساری ۲- حاج آقا حسین خادمی ۳- حاج میر سید علی بهبهانی ۴- آقا کمال الدین خوانساری ۵- حاج سید مصطفی مهدوی هرستانی.

ص: ۱۰۵۹

منبر ایشان شامل مواضع شافیه و بیان مسائل حلال و حرام و تفسیر و شرح آیات قرآن و احادیث معصومین (علیهم السلام) و نقل داستانها و حکایات مناسب بود و از حیث جامعیت در بین اهل منبر اصفهان امتیاز کلی داشت.

وی در بعدازظهر روز سوم ماه صفر سال ۱۳۱۰ هـ.ق به عارضه سکته وفات یافته و با تشییع شایسته به باغ رضوان منتقل و در آنجا به خاک رفت. (۱)

سید ریحان الدین مهدوی

فرزند عالم جلیل و فاضل کامل نبیل آقا سید شهاب الدین نحوی. در سال ۱۳۱۳ در خاندان علم و روحانیت از دختر علامه فقیه مجتهد بزرگوار مرحوم آخوند ملا محمد حسین کرمانی متولد گردید. مقدمات علوم را نزد عده ای از علما و فضلا از جمله مرحوم آقا شیخ ابوالقاسم زفره ای به خوبی فرا گرفت.

سپس سطوح متوسطه فقه و اصول را نزد میرزا ابوالحسن بروجردی و آقا میرزا احمد مدرس و آخوند ملا عبدالکریم گزی فرا گرفت و بعداً چندین سال به درس خارج مرحوم شیخ محمد رضا نجفی حاضر گردید و از ایشان به اخذ دو اجازه روایتی و اجتهاد مفتخر گردید. و مدت دو سال نیز در طهران به درس مرحوم حاج شیخ جمال الدین نجفی حاضر می د.

وی در ظهر روز یکشنبه ۲۹ ذی القعدة سال ۱۳۹۹ در اصفهان وفات

ص: ۱۰۶۰

یافته، در تخت فولاد در تکیه خانوادگی در جوار قبر پدر مدفون گردید. (۱)

حاج آقا رحیم ارباب

عالم عابد زاهد حکیم فقیه ریاضی، از مدرسین معروف اصفهان و امام جماعت مسجد گرگ یراق در محله مسجد حکیم.

در ۲۳ جمادی الثانیه سال ۱۲۹۷ متولد و در شب جمعه ۱۸ ذی الحجّه سال ۱۳۹۶ در اصفهان وفات یافت.

وی از قائلین به وجوب عینی نماز جمعه در زمان غیبت امام (علیه السلام) بود و سال ها آن را در منزل و سپس در مسجد گرگ یراق و بعداً در مسجد جامع و چندین سال مسجد درب کوشک اقامه می فرمود و چون در ماه صفر سال ۱۳۶۸ هـ.ق مرحوم آقا میر محمد مهدی سلطان العلماء به امامت جمعه اصفهان منصوب گردید مرحوم آقای ارباب تا اواخر عمر نماز جمعه را در مسجد قریه گورتان در سمت مغرب اصفهان اقامه می نمود.

مرحوم آقای ارباب در بسیاری از صفات و ملکات نفسانی از قبیل حسن خلق، تواضع، حسن معاشرت، خوش باوری و نیک اعتقادی نسبت به مردم بر بسیاری از معاصرین خود برتری داشت.

حوزه تدریس او از حوزه های تحقیقی و ممتاز به شمار می رفت، عده زیادی از فضلا و علمای معاصر اصفهان از تربیت یافتگان آن مرحوم می باشند. اساتید آن مرحوم در فقه و ادب و فلسفه عبارتند از:

ص: ۱۰۶۱

۱- آیه الله سید محمد باقر درچه ای ۲- حاج میرزا بدیع موسوی درب امامی ۳- حکیم بزرگوار جهانگیر خان قشقائی ۴-
آخوند کاشی ۵- سید محمود کلشادی. (۱)

محمد رحیم شیخ الاسلام

فرزند میرزا عبدالله بن میرزا رحیم بن میرزا مرتضی بن شیخ عبدالمطلب بن میرزا رحیم بن محمد جعفر سبزواری.

داماد مرحوم حاج شیخ محمد باقر نجفی، از علمای صاحب نفوذ و بزرگوار و شیخ الاسلام اصفهان که در امر به معروف و نهی از منکر و رسیدگی به امور درماندگان و بیچارگان ساعی و کوشا و در برابر ظلم حکام و مأمورین دولتی سدی محکم و استوار بود. تحصیلات او نزد علمای اصفهان همچون حاجی آباده ای و تویسرکانی و شهشهرانی و شیخ محمد باقر نجفی بوده است.

وی در سال ۱۳۰۶ هـ.ق وفات نموده [و در تکیه خوانساری مدفون گردید]. (۲)

شیخ محمد رضا جرقویه ای حائری

فرزند محمد تقی. از اکابر علما و فقها و مجتهدین.

در حدود سال ۱۳۰۵ [در دستگرد جرقویه] متولد گردیده، و در اصفهان و قم و نجف نزد جمعی کثیر تلمذ نموده، و در کربلا سکونت اختیار کرده و در مدرسه هندیه به تدریس فقه و حدیث و حکام اشتغال

ص: ۱۰۶۲

۱- سیری در تخت فولاد: ۱۸۶.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی ۳: ۲۲۰.

جسته و جمعی کثیر از افاضل طلاب از محضر او مستفیض و کامیاب می شدند.

وی از قائلین به وجوب عینی نماز جمعه در زمان غیبت امام (علیه السلام) بود و خود آن را در مسجد صافی کربلا محل اقامه جماعت خود برپا می داشت.

وی را تألیفاتی است از جمله: ۱- ازاحه الریبه عن حکم صلاه الجمعه فی زمن الغیبه ۲- تنبیه الغافلین عن معرفه رب العالمین، هر دو به عربی و مطبوع.

مرحوم حائری جرقویه ای در جمادی الاولی سال ۱۳۹۳ در کربلا وفات یافته، در آن ارض اقدس به خاک رفت. (۱)

سید محمد رضا خراسانی

فرزند حاج سید محمد جواد خراسانی.

در ۲۵ ذی حجه الحرام ۱۳۱۱ در خاندان علم و روحانیت و زهد و تقوا متولد گردید و نزد بزرگان اهل علم و اجتهاد تلمذ نموده تا به مقام عالی اجتهاد رسید و پس از فوت مرحوم سید علی نجف آبادی مرجعیت کلی یافته سید العلماء و رئیس حوزه علمیه اصفهان گردید.

برخی از اساتید او عبارتند از: ۱- سید ابوالقاسم دهکردی ۲- شیخ محمد رضا مسجد شاهی ۳- میر محمد صادق خاتون آبادی ۴- میرزا احمد مدرس ۵- آخوند ملا عبدالکریم گزی ۶- آیه الله سید محمد باقر درچه ای. [۷- آخوند کاشی].

ص: ۱۰۶۳

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۲۲۷-۳-۲۲۶.

وی تقریرات اساتید خود را در فقه و اصول مرقوم نموده و رسائلی مستقل در مسائل فقهی و ابواب مختلف اصول به رشته تحریر در آورده، و حواشی نافع‌ه ای نیز بر کتاب تذکره القبور مرحوم آخوند گزی نوشته است.

او عالمی متینم و با وقار و زاهد و بردبار و پشت و پناه مردم و مروّج شریعت و از مدرسین عالی مقام بود. (۱)

وی در ۲۹ رجب ۱۳۹۷ وفات یافته و در جوار فاضل هندی مدفون شد.

شیخ زین الدین نجفی

فرزند شیخ محمد اسماعیل، عالم فاضل صالح، در کربلا متولد گردیده، پس از گذراندن ایام صباوت و فرا گرفتن مقدمات علوم، در اوایل جوانی به اصفهان مهاجرت و نزد حاج ملا فرج الله دری و حاج شیخ عباسعلی ادیب مقدمات و سطوح عالیّه و خارج را تحصیل نموده است.

وی عالمی خلیق و مهربان در رسیدگی به امور ضعیفا و درماندگان ساعی و کوشا، دور از خود نمایی و ریا می زیست و در نزد کلیه طبقات بالاخص علما و روحانیون محترم و معزز بود.

وی در بامداد یکشنبه ۱۵ ذی قعدة سال ۱۴۰۷ وفات یافته، در بقعه مرحوم آقا شیخ محمد تقی رازی جد بزرگوارش پشت قبر مرحوم علامه زاهد حاج میرزا زین العابدین موسوی خوانساری دفن شد.

نویسنده متجاوز از چهل سال با ایشان رفاقت و دوستی و ارادت

ص: ۱۰۶۴

داشته، الحق وی را مسلمانی وارسته و عالمی بزرگوار و دوستی صادق یافتم. (۱)

سید شمس الدین خادمی

فرزند حاج سید ابو جعفر صدر عاملی، عالم جلیل، در سال ۱۳۱۶ در خاندان علم و روحانیت متولد گردید. مقدمات علوم و دوره کامل سطح و قسمتی از خارج را در اصفهان تلمذ کرد و جهت تکمیل مراتب علمی به نجف اشرف مهاجرت نمود ولی به خاطر ابتلا به بیماری مجبور به مهاجرت گردید و به اقامه جماعت و ارشاد و هدایت مردم پرداخته، در جمعه ماه صفر ۱۳۹۹ وفات یافته، در تخت فولاد در بقعه پدر بزرگوارش مدفون گردید.

برخی از اساتید او در اصفهان عبارتند از: ۱- میرزا احمد مدرس ۲- آخوند محمد حسین فشارکی ۳- میر محمد صادق خاتون آبادی ۴- آخوند عبدالکریم گزی ۵- شیخ علی مدرس یزدی ۶- میرزا محمد علی تویسرکانی ۷- سید محمد نجف آبادی.

(۲)

سید محمد صادق کتابی

فرزند حاج میرزا محمد تقی فرزند علامه فقیه زاهد حاج میرزا محمد صادق حسینی کتابفروش. داماد مرحوم حاج شیخ محمد علی ثقه الاسلام نجفی.

ص: ۱۰۶۵

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۳: ۱۰۶-۱۰۵.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۲: ۳۲۱-۳۲۰.

عالم عامل و عابد زاهد و دائم الذکر و مواظبت مستحبات و نوافل، در نزد عموم طبقات بالاخص علما و مؤمنین محترم و معزز بود. عالمی خلیق و مهربان و دور از ریا و تظاهر بود. در شب سه شنبه ۲۲ ماه صفر المظفر سال ۱۴۰۶ پس از یک عمر عبادت در اصفهان وفات یافته، به مشهد مقدس انتقال یافته و در آن ارض مقدس به خاک سپرده شد. (۱)

سید ضیاء الدین تجویدی

فرزند حاج میرزا علی نقی بن سید اسماعیل بن میر محمد علی حسینی.

عالم فاضل، در سال ۱۳۲۰ در اصفهان متولد گردید. مقدمات علوم را نزد اساتید فرا گرفته و در زمان رضا خان سواد کوهی چندین سال در مدرسه قدسیه به تدریس ادبیات و قرآن و حساب پرداخته و پس از رفع خفکان به تحصیلات خود نزد اساتید و مجتهدین ادامه داد.

برخی از اساتید او عبارتند از: ۱- آقا شیخ اسماعیل معزی ۲- آقا سید محمد رضا خراسانی ۳- حاج میر سید علی نجف آبادی ۴- آقا سید محمد نجف آبادی ۵- آقا سید مهدی درچه ای و غیره.

وی در محراب و منبر به هدایت و ارشاد مردم اشتغال داشت و در بیان مسائل حلال و حرام تسلطی کامل داشت.

پدر ایشان نیز از وعظ و گویندگان اصفهان بود که به علم و فضل و تقوا بین الاقران معروف بود و پس از فوت، در قسمت شمال غربی

ص: ۱۰۶۶

مسجد مصیّلی در فضای تخت فولاد مدفون گردید و پس از چندین سال به اعتاب مقدسه نقل گردید. مرحوم حاج آقا ضیاء الدین در شب ۶ صفر ۱۴۰۸ در اصفهان وفات یافته (۱) و در روز ششم پس از تشییع شایسته در مقبره زینبیه مدفون گردید. (۲)

شیخ عباس مصباح دستگردی

عالم فاضل، واعظ خبیر، مفسّر جلیل، از علمای اصفهان، مؤلف چندین کتاب و رساله از آن جمله: ۱- اربعین ۲- جواهر العرفان، در تفسیر قرآن به فارسی که ۷ جلد کوچک از آن به چاپ رسیده است.

مرحوم حاج شیخ عباس در حدود سال ۱۳۲۸ در قریه دستگرد برخوار متولد، و در صبح روز چهارشنبه ۲۲ جمادی الاولی سال ۱۴۰۸ در اصفهان وفات یافته است. جنازه وی به زادگاهش منتقل و در رواق غربی امام زاده مدفون گردید.

نویسنده رساله ای در شرح حال او به نام «ارشاد الناس در شرح حال حاج شیخ عباس» تألیف نموده است. (۳)

ص: ۱۰۶۷

۱- مرحوم سید فضل الله تجویدی از فضلالی اهل منبر ساکن تهران فرزند صاحب عنوان است که در سال ۱۳۸۲ شمسی به رحمت ایزدی پیوست. وی از شاگردان مرحوم شیخ احمد فیاض، آیه الله ارباب شیخ عباسعلی ادیب، شیخ محمود مفید، آیه الله سید احمد خوانساری و شیخ محمدرضا محقق طهرانی بود.

۲- مزارات اصفهان: ۲۳۷-۲۳۶.

۳- مزارات اصفهان: ۲۱۶.

سید عباس طباطبائی خوراسکانی

عالم فاضل، در فزوه از قرای مجاور خوراسگان متولد گردیده، و در اصفهان نزد بسیاری از بزرگان از جمله شیخ محمد رضا نجفی تحصیل کرده، و در یکی از مساجد محلّ خود اقامه جماعت می فرمود، و مردم را به حقایق و مسائل دینی ارشاد می نمود.

سرانجام در جمعه ۲۵ محرم الحرام سال ۱۳۹۵ هـ.ق وفات یافته در تخت فولاد در تکیه ملک مدفون گردید. (۱)

سید عباس دهکردی

معروف به صفی، عالم عابد فاضل کامل جلیل.

در سال ۱۳۰۴ در اشکفتک در یک فرسنگی شهر کرد متولد گردیده، تحصیلات خود را در فقه و اصول و طب و حکمت در نزد اساتید به پایان رسانیده و به دریافت اجازات روایتی و اجتهاد از آنان و مراجع نجف اشرف مفتخر گردید.

برخی از اساتید آن مرحوم عبارتند از: ۱- سید ابوالقاسم دهکردی ۲- سید محمد باقر درچه ای ۳- میرزا محمد حکیم باشی ۴- حاج آقا جلال الدین شهید دهکردی ۵- جهانگیر خان قشقایی ۶- شیخ محمد رضا نجفی ۷- شیخ عبدالحسین محلاتی ۸- آخوند ملا محمد کاشانی.

وی سرانجام در ذی القعدة ۱۳۹۴ در اصفهان وفات یافته، در قبرستان

ص: ۱۰۶۸

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۲: ۳۲۱.

شیخ عباس علی ادیب حبیب آبادی

عالم زاهد و فقیه جامع و مجتهد بزرگوار و ادیب شاعر، در سال ۱۳۱۵ در قریه حبیب آباد برخوار متولد گردیده و مقدمات علوم و ادبیات را در قریه نامبرده نزد مرحوم معلم حبیب آبادی آموخته و سپس به شهر منتقل شده، در مدرسه الماسیه حجره گرفته و نزد اساتید این شهر تلمذ نموده، از آن جمله ۱- میرزا احمد مدرس ۲- شیخ محمد رضا نجفی ۳- سید مهدی درچه ای ۴- حاج آقا نورالله مسجد شاهی /

و از عده ای از اساتید خود موفق به دریافت اجازه اجتهاد و روایت گردیده و سال ها به تدریس فقه و اصول اشتغال داشته و جمعی کثیر از افاضل طلاب از محضر او مستفید می شدند.

وی در هیئت و ریاضی استاد و صاحب تألیفات بوده، از آثار او: احیاء و تجدید ساختمان مسجد مقابل مقبره صاحب بن عباد در محله طوقچی اصفهان و اقامه جماعت در آن مسجد است. (۲) عصر پنج شنبه ۱۴۱۲ ق وفات یافته و در جوار صاحب بن عباد مدفون گردید.

سید علاءالدین مدرس

فرزند مرحوم آقا میر سید حسن. عالم فاضل، در اصفهان متولد گردیده و در اصفهان و قم تحصیل نموده، از ائمه جماعت مسجد رحیم

ص: ۱۰۶۹

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۲: ۳۲۲-۳۲۱.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۲: ۳۲۳-۳۲۲.

خان و در مدرسه صدر بازار تدریس می نمود. سرانجام در شب دوشنبه ۲۴ شعبان سال ۱۴۱۳ هـ.ق وفات یافته و در بقعه مرحوم مدرس مدفون گردید. (۱)

سید علی علامه فانی

فرزند مرحوم آقا سید محمد حسن یزدی اصفهانی.

از اکابر علما و فقها و مجتهدین، در سال ۱۳۳۳ در اصفهان متولد گردیده، در نزد علما و بزرگان اصفهان اشتغال جسته و پس از فوت دو تن از اساتید بزرگوار خود در سال ۱۳۶۲ به نجف اشرف مهاجرت فرموده و ضمن تکمیل مراتب علمی به تدریس فقه و اصول و تفسیر مشغول گردیده و پس از سی سال توقف در نجف اشرف در سال ۱۳۹۳ به ایران مراجعت فرموده و در شهر قم سکونت اختیار نمود.

برخی از اساتید ایشان عبارتند از: ۱- شیخ محمد رضا نجفی ۲- میر سید علی مجتهد نجف آبادی که مدت ۱۳ سال در خدمت ایشان کسب علم نموده است ۳- شیخ محمد حکیم خراسانی ۴- سید محمد نجف آبادی ۵- سید مرتضی خراسانی.

برخی از تألیفات مطبوع ایشان: ۱- آراء حول القرآن ۲- آراء حول مبحث الاراده ۳- البداء ۴- ترجمه تقویم المحسنین فیض کاشانی ۵- ترجمه نصایح الهدی علامه بلاغی ۶- تقریرات دوره کامل اصول فقه ۷- شرح شرایع که ۱۱ جلد آن به چاپ رسیده ۸- غالیه البیان در اثبات

ص: ۱۰۷۰

۱- مزارات اصفهان: ۱۷۲.

عدم تحریف قرآن ۹- قیسات العقول، در شرح چهل حدیث ۱۰- المختار فی الجبر و الاختیار (تقریر) ۱۱- المرأه و الاسلام (تقریر) (۱)

شیخ علی قدیری کفرانی

فرزند نصرالله بن قاسم بن مولی علی بن محمد بن قدیر کفرانی رویدشتی.

عالم فاضل، از مدرسین و ائمه جماعت اصفهان در اصفهان متولد گردیده و در اصفهان و قم و نجف تحصیل نموده و با کسب اجازات به اصفهان مراجعت کرده و به وظایف و شؤون روحانیت از تدریس و ارشاد و موعظه و امامت جماعت در مسجد الهادی پرداخته، سرانجام پس از یک بیماری طولانی در جمادی الاولی سال ۱۴۰۷ در اصفهان وفات یافته، در قم مدفون گردید.

برخی از اساتید او عبارتند از: ۱- شیخ محمد رضا نجفی ۲- میر سید علی نجف آبادی ۳- حضرت امام خمینی.

عموی پدر او: عالم جلیل فقیه کامل مرحوم آقا شیخ عبدالله بن علی بن محمد بن قدیر کفرانی از اکابر علما و مدرسین نجف اشرف بوده است. (۲)

ملا علی ماریینی

عالم فاضل و واعظ خبیر، از فضلاء اهل منبر اصفهان، دانشمند

ص: ۱۰۷۱

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۲: ۳۳۱-۳۲۹.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۲: ۳۲۸.

بزرگواری که تمام عمر خود را در راه تحصیل علم و دانش و نشر معارف اسلام و بیان مسائل و مواعظ و ذکر مناقب و بیان مصائب اهل بیت گذرانیده و تا آخرین سال های حیات از تحصیل دانش کوتاهی ننمود.

برخی از اساتید او عبارتند از: ۱- سید ابوالقاسم دهکردی ۲- میرزا احمد مدرس ۳- شیخ محمد رضا نجفی ۴- میر سید علی بهبهانی.

وی در سال ۱۴۰۲ در اصفهان وفات یافته، در بقعه تکیه مقدس در تخت فولاد مدفون گردید. (۱)

ملا محمد علی عالم حبیب آبادی

عالم جلیل و واعظ کامل، از مدرّسین سطوح در اصفهان، سال ها در مدرسه نیم آورد تدریس می فرمود و جماعت زیادی از افاضل طلاب به جلسه درس او حاضر می شدند (۲) [وی شاگرد آخوند کاشی، جهانگیر خان قشقائی، آخوند گزی و سید محمد باقر درجه ای بود و در سال ۱۳۹۹ در حبیب آباد وفات یافت]

میرزا محمد علی عالم نائینی

ابن میرزا محمد باقر، از مجتهدین بزرگ متشرّعه، و از قاندین مشروطیت و جنگ شیخیه و متشرّعه نائین بوده، در حفظ، آیتی عجیب به شمار می رفت. شعر عربی و فارسی را خوب می گفت.

ص: ۱۰۷۲

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۳۲۹:۲.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان: ۳۲۲.

از تألیفاتش: هلال یک شبه، در رفع شبهات شیخیه، و کتاب صراط مستقیم، بر ردّ بر شیخیه و بهائیه، و دیوان اشعار است.

در سال ۱۳۳۳ وفات یافت و در جنب قبر مرحوم جهانگیر خان مدفون گردید. (۱)

محمد علی معلم حبیب آبادی

وی در سال ۱۳۰۸ قمری در قریه حبیب آباد متولد گردیده، در مولد خود و اصفهان از محضر جمعی از بزرگان بهره های علمی یافته و سال ها در موطن خود مرجع شرعیات بوده و بالاخره به اصفهان مهاجرت کرده و در مدرسه کاسه گران حجره ای گرفته و در آنجا به کار تحقیق و تتبع و تألیف و همچنین تدریس ادبیات پرداخته و چندین سال در کتابخانه شهرداری اشتغال جسته و پس از بازنشستگی نیز سال ها در مدرسه یا منزل دانشمند بزرگوار عالم جلیل، محقق متتبع جناب سید محمد علی روضاتی ساکن و تحقیقات علمی و ادبی و رجالی خویش را ادامه داده، سرانجام در قبل از ظهر روز سه شنبه ۲۲ ماه رجب سال ۱۳۹۶ در بیمارستان وفات یافته، جنازه وی با کمال عزّت و احترام به حبیب آباد منتقل گردیده و در مزار جدید آن دهکده مدفون گردید.

در کتاب زندگی نامه آیه الله چهارسوقی (۱۴۴:) اسامی ۶۴ کتاب و رساله از تألیفات آن مرحوم را ذکر نموده است.

مرحوم معلم حبیب آبادی در زهد و تقوا و اعراض از ما سوی الله و

ص: ۱۰۷۳

۱- رجال اصفهان: ۲۲۲ (به نقل از بلاغی).

تواضع و قدرت حفظ و جمیع صفات و فضائل انسانی فردی شاسته و معلّمی با مسّمی بود. من سال ها از نزدیک با او معاشر بودم و از او جز خوبی و نیکویی ندیدم. (۱)

میر سید علی مدرّس

فرزند سید محمّد بن میر سید علی بن آقا میر سید حسن مدرّس.

عالم فاضل، از ائمّه جماعت اصفهان. در سال ۱۳۲۰ هـ.ق در اصفهان متولد گردیده و نزد علمای این شهر همچون حاج آخوند زفره ای، آقا شیخ علی مدرّس یزدی، آقا شیخ احمد بید آبادی، حاج میر سید علی نجف آبادی و دیگران تحصیل نموده، عالمی خلیق و فاضلی مهربان بود.

وی در ماه رجب سال ۱۴۰۰ هـ.ق در اصفهان وفات یافته و در مقبره جدّ خود مدفون گردید. (۲)

شیخ علی مشکوه سدهی

عالم جلیل، از مدرّسین و ائمّه جماعت اصفهان. در اصفهان و نجف نزد بزرگان علما تلمّذ نموده و از اساتید خود به اجازه روایتی و اجتهاد مفتخر گردیده، از جمله اساتید ایشان در اصفهان مرحومین حجّتین آیتین: آقا شیخ محمّد رضا نجفی و حاج میر سید علی مجتهد نجف آبادی می باشند.

از آثار ایشان مدرسه علمیه مشکوئیه در سده است که به امر و اجازه

ص: ۱۰۷۴

۱- مزارات اصفهان: ۱۶۲-۱۶۱.

۲- مزارات اصفهان: ۱۷۳.

مرحوم آیه الله العظمی بروجردی بنا فرموده است. (۱)

میرزا علی محمد نائینی

ابن حاج میرزا علی اکبر بن میرزا حسن، از احفاد میرزا کاشف نائینی المسکن و بیدگلی الاصل.

در فقاہت و ادبیات و حکمت الهی از آیات الهیه بوده و از خواص شاگردان آیه الله میرزا محمد تقی شیرازی اعلی الله مقامه بود، و اجازه روایت و اجتهاد از حاج میر محمد صادق مدرّس داشت.

عده زیادی از فضلاء معاصر از جمله آقای حاج شیخ محمد حسن نجف آبادی از شاگردان اویند.

ایشان در مدرسه جدّه واقع در بازار قهوه کاشی ها حجره داشت و هنوز متأهل نشده بود، در اثر عارضه قلبی مریض شد و در مدرسه نوزیه که ایشان را برای تغییر آب و هوا برده بودند در ریعان شباب دست از قالب خاکی برداشت.

وفاتش در سال ۱۳۳۴ و مدفنش در جوار مرحوم جهانگیر خان استاد حکمت خود می باشد. (۲)

سید فضل الله روضاتی

فرزند میرزا عطاء الله بن علامه فقیه زاهد آقا میرزا محمد باقر

ص: ۱۰۷۵

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۲: ۳۲۷.

۲- رجال اصفهان: ۲۲۱ (به نقل از خواهر زاده او عبدالحجّه بلاغی).

چهار سوقی.

عالم جلیل، در سال ۱۳۱۴ هـ متولد و در اصفهان نزد جمعی از بزرگان مانند آقا سید ابوالقاسم دهکردی، آقا سید محمد باقر درچه ای، آخوند ملا محمد حسین فشارکی، آخوند ملا عبدالکریم گزی، آقا شیخ علی مدرس یزدی، آقا میرزا عطاء الله چهار سوقی پدر دانشمند خود و جمعی دیگر تلمذ کرده است.

وی پس از فوت پدر در مسجد ایشان در محله مارنان (خیابان خاقانی) امامت جماعت داشت و به بیان احکام و نشر فضایل و مناقب خاندان عصمت و طهارت می پرداخت.

سرانجام در ماه رجب سال ۱۴۱۲ هـ.ق در اصفهان وفات یافته، در امام زاده محمد مدفون گردید. (۱)

فضل الله ضیاء نور

فاضل ادیب، از دبیران دانشمند اصفهان که سال ها در دانشکده ادبیات دانشگاه اصفهان تدریس می کرد.

در اصفهان خدمت جمعی از بزرگان علم و دانش همچون مرحوم شیخ محمد علی عالم حبیب آبادی، مرحوم آیه الله حاج آقا رحیم ارباب و مرحوم حاج میرزا علی آقا شیرازی [و شیخ محمود مفید] و غیره تحصیل نموده، دانشمندی پر مایه و استادی کامل بود. در اخلاق و

ص: ۱۰۷۶

صفات انسانی نیز فردی شایسته و دوستی مهربان و پاکدل بود. (۱)

وی در ربیع الثانی سال ۱۴۰۶ هـ.ق در اصفهان وفات یافت. (۲)

حاج آقا کمال الدین قزوینی

فرزند حاج شیخ محمد جواد بن حاج آقا محمد بن حاج محمد ابراهیم قزوینی.

عالم فاضل جلیل، در اصفهان متولد گردیده و تحصیلات خود را در نزد بزرگان به پایان رسانیده، در مسجد آقا نور امام جماعت بود.

عالمی محترم و دانشمندی معزز و مکرم. وی آخرین فرد روحانی از اعقاب حاج محمد ابراهیم قزوینی عالم جلیل از خواص اصحاب و شاگردان مرحوم سید حجه الاسلام شفتی بید آبادی می باشد، و این خود یکی از آثار شوم حکومت پنجاه ساله خاندان پهلوی است که عموم خاندان های علمی و روحانی در اصفهان و شهرهای ایران از بین رفته و دیگر فرد دانشمند روحانی در بین آنان یافت نمی شود.

مرحوم حاج آقا کمال الدین در صبح روز شنبه ۱۶ محرم الحرام سال ۱۳۹۴ در اصفهان به سنّ متجاوز از هفتاد سالگی وفات یافت.

یکی از داماد های آن مرحوم، عالم فاضل و دانشمند بزرگوار جناب

ص: ۱۰۷۷

۱- شرح حال مفصل ایشان در مقدمه کتاب وحدت وجود او به قلم جناب دکتر سید محمد باقر کتابی به چاپ رسیده است.

۲- مزارات اصفهان: ۱۳۲.

حجه الاسلام آقای دکتر حاج سید احمد تویسرکانی _ سلمه الله تعالی _ است. (۱)

شیخ مجتبی حاتمی لنکرانی

فرزند علامه جلیل ورع صالح آقا شیخ محمد حسن لنکرانی نجفی.

از علمای نامدار و مدرسین عالی مقدار و مجتهدین، در علم و عمل و زهد و تقوا و شعر و ادب و تاریخ و لغت و محاضرات، بی نظیر بوده، در سال ۱۳۱۵ قمری متولد گردیده و در نجف اشرف در خدمت جمعی کثیر از بزرگان علم و ادب و رجال همچون مرحوم حاج میرزا ابوالهدی کلباسی و آقا سید ابوتراب خوانساری و آقا شیخ محمد جواد بلاغی و آیات الله العظام: آقا سید ابوالحسن اصفهانی و آقا ضیاء الدین عراقی و آقا میرزا محمد حسین نائینی و حاج شیخ محمد حسین کمپانی اصفهانی تلمذ کرده تا به مقام شامخ اجتهاد رسیده و سال ها در نجف اشرف حوزه تدریس داشته و جمعی کثیر از افاضل طلاب به درس ایشان حاضر گردیده و سپس چندین سال به سامره مهاجرت فرموده و حوزه علمیه آنجا را اداره نموده و مجدداً به نجف اشرف معاودت فرموده، سرانجام در قضایای ذی القعدة سال ۱۳۹۱ قمری مجبوراً به ایران مهاجرت کرده و بر حسب خواهش علما و بزرگان این شهر در اصفهان سکونت اختیار نموده و صبح ها در مدرسه صدر بازار و عصرها در مدرسه جلالیه احمد آباد حوزه درس منعقد فرموده و بر حسب

ص: ۱۰۷۸

خواهش آقای حاج آقا رضا عماد زاده و جمعی از مؤمنین، شبهای ماه مبارک رمضان در حسینیه آقای عماد زاده مردم راموظه و ارشاد نموده، به خصوص در موضوع ولایت داد سخن می دادند. (۱)

از آثار قلمی ایشان کتاب اوفی البیان به طبع رسیده است.

سید مجتبی کیوان

فرزند مرحوم حاج سید محمّد حسین معروف به حاج زرگر باشی (از محترمین تجار اصفهان و به زهد و تقوا و صداقت و پاکدامنی معروف بوده و هر سال در دهه اول محرم در منزل خود واقع در کوچه شمس آباد اقامه مجلس سوگواری جهت حضرت سید الشهداء (علیه السلام) می نمود و از مجالس پر شور و با حقیقت به شمار می رفت و تاکنون قریب یکصد سال است که این مجلس با همان شکوه و عظمت برقرار می شود....).

مرحوم حاج سید مجتبی از دانشمندان و فضالای اصفهان و از اساتید فن شعر و ادب محسوب می شد و «کیوان» تخلص می نمود.

وی دانشمندی خلیق و ادیبی شفیق، و شاعری استاد و در کلیه انواع شعر از قصیده و غزل و قطعه و رباعی ماهر بود.

او دوستدار و ستایش گر خاندان عصمت و طهارت بود.

در سال ۱۲۹۱ شمسی (۱۳۳۰ ق) در اصفهان متولد شد و در عصر جمعه ۱۰ شعبان سال ۱۴۱۲ ق در اصفهان به عارضه سکنه وفات یافته، روز شنبه با تشییع شایسته در گورستان جدید مدفون گردید.

ص: ۱۰۷۹

کتب زیر از آثار مرحوم کیوان می باشد:

- ۱- چهل چراغ، مجموعه ۴۰ فصیده از چهل شاعر، مطبوع ۲- دیوان غزلیات ۳- دیوان کیوان ۴- سری بر خاک، سفرنامه مکه معظمه و مدینه طیه، مطبوع ۵- قند مکرر ۶- گاهنامه ۷- گل و خار، مجموعه اشعار مذهبی ۸- نغز و پر مغز. (۱)

سید مجتبی میر محمد صادقی

فرزند حاج سید محمد باقر فرزند میرزا حیدر علی حسینی. عالم فاضل ادیب شاعر، در ۲۹ ذی قعدة سال ۱۳۲۹ در اصفهان از دختر علاّمه جلیل مرحوم حاج آقا منیر الدین بروجردی متولد گردید و در این شهر در نزد بسیاری از علما و دانشمندان و مدرسین تحصیل نمود و از جمعی از اساتید خود به کسب اجازات روایتی و اجتهاد مفتخر گردیده، سال ها در مدرسه صدر بازار رسائل و مکاسب و شرح تجرید تدریس می نمود.

برخی از اساتید ایشان عبارتند از: ۱- آقا شیخ محمد رضا نجفی ۲- میر سید علی نجف آبادی ۳- سید محمد نجف آبادی. و در قم عدّه ای از بزرگان از جمله حضرت امام خمینی و در نجف مدتی خدمت میرزا آقا اصطهباناتی و شیخ محمد کاظم شیرازی. وی دارای طبعی روان بوده و برای فوت هر یک از اساتید خود قطعه ای سروده و ماده تاریخی مناسب ذکر نموده است. (۲)

ص: ۱۰۸۰

۱- مزارات اصفهان: ۱۳۵-۱۳۳.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۲: ۳۳۴.

شیخ امجد الدین (مجدالدین محمد علی) فرزند مرحوم آیه الله آقا شیخ محمد رضا نجفیو

عالم عامل، و فقیه کامل، و مفسّر ادیب جلیل القدر، عظیم المنزله، استاد ریاضی و هیئت، جامع معقول و منقول و حاوی فروع و اصول و از مدرسین خارج فقه و اصول در مدرسه مرحوم ثقه الاسلام، و امام جماعت مورد وثوق قاطبه طبقات اجتماع در مسجد نو بازار. آثار زهد و تقوا از سیمای او نمودار، اساتید او عبارتند از: ۱- آیه الله حاج آقا رحیم ارباب ۲- آقا شیخ محمد رضا نجفی پدر علامه آن مرحوم ۳- حاج میر محمد صادق خاتون آبادی ۴- شیخ علی مدرّس یزدی ۵- میر سید محمد نجف آبادی ۶- حاج آقا منیرالدین بروجردی ۷- سید میرزا اردستانی ۸- حاج آقا نورالله نجفی.

وی دارای اجازه اجتهاد از مرحوم آیه الله سید ابوالحسن اصفهانی و والد علامه خود بود. و بیشتر از چهل سال پس از فوت پدر در مسجد ایشان اقامه جماعت می نمود.

مرحوم مجد العلماء در صبح روز چهارشنبه ۲۰ ذی الحجه الحرام ۱۴۰۳ وفات یافته و با انبوه مشیّعین به مسجد نو منتقل گردیده و در مسجد نو دفن گردید. (۱)

ص: ۱۰۸۱

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۳: ۱۶۳ و ر.ک: همان ۲: ۴۲۴-۴۱۷.

مدرّس مدرسه صفویّه (مدرسه بابا قاسم).

در وقایع السنین (۵۳۳:) [ذیل وقایع سال ۱۰۸۵] گوید: [فوت ملاّ محمّد شولستانی مدرّس مدرسه صفویّه اصفهان] و او مردی بود معروف و مشهور.

قبر مشارالیه بر حسب اظهار نظر یکی از افراد مطلع و بصیر در بقعه ملاّ تاجا (در سمت شرقی بازار غاز اصفهان) می باشد. (۱)

سید محمّد آل رسول شمس آبادی

فرزند عالم جلیل آقا سید محمّد ابراهیم آل رسول و داماد مرحوم حاج شیخ جمال الدین نجفی. عالم فاضل و غیور و ساعی در رفع حوائج مؤمنین و خوش رفتار و شیرین گفتار. اساتید ایشان عبارتند از: ۱- آخوند ملاّ محمّد حسین فشارکی ۲- میر سید علی مجتهد نجف آبادی ۳- سید محمّد نجف آبادی. به درس مرحوم حاج شیخ محمود مفید نیز مدتی حاضر می شد.

وی در روز پنج شنبه ۱۳ ذی حجه الحرام سال ۱۳۹۲ در یکی از بیمارستان های تهران پس از عمل جراحی وفات یافته، و در قم مدفون گردید. (۲)

ص: ۱۰۸۲

۱- مزارات اصفهان: ۱۸۳.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۳: ۲۶۰-۲۵۹.

فرزند محمد خلیل، عالم فاضل ادیب کامل.

در حدود سال ۱۳۰۰ در قریه دهاقان سمیرم متولد گردیده و در اصفهان خدمت جمعی کثیر از بزرگان علما همچون: آقا نجفی و حاج میر محمد صادق خاتون آبادی و آقا شیخ محمد حکیم خراسانی و حاج میر سید علی نجف آبادی و آقا شیخ محمد رضا مسجد شاهی تلمذ نموده تا به مقامات عالیه علمی رسیده و از جمعی از علما اجازه روایتی و اجتهاد دریافت داشته، سال ها در مدرسه میرزا حسین در محله بید آباد سکونت نموده و به مطالعه و تدریس سطوح فقه و اصول و ادبیات اشتغال جسته و عده ای از مشتغلین از او بهره مند می شدند.

وی تقریرات اساتید خود مرحوم آقا سید محمد باقر درچه ای و مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری در قم و آقا ضیاء الدین عراقی در نجف را نوشته و همچنین یک دوره کامل فقه نیز مرقوم نموده است.

برخی دیگر از مشایخ اجاره او عبارتند از: ۱- آیه الله سید ابوالحسن اصفهانی ۲- آیه الله آخوند ملا محمد حسین فشارکی.

آیات عظام قم آیه الله حائری، خوانساری و صدر نیز مراتب علمی او را گواهی فرموده اند.

وی در پنج شنبه ۲ جمادی الاولی سال ۱۳۸۹ در اصفهان وفات یافته، در تخت فولاد در تکیه حاج آقا محمد مقدس مدفون گردید. (۱)

ص: ۱۰۸۳

فرزند مرحوم حاج میرزا ابوالقاسم طیب.

عالم فاضل زاهد عابد فقیه عادل جامع، از علمای اخیار و فضلالی ابرار و مورد وثوق و احترام عموم طبقات به ویژه علما و طلاب بود.

در شب جمعه ۱۳ صفر سال ۱۳۰۶ در اصفهان متولد شد و در شب یکشنبه ۵ ذی قعدة ۱۳۹۰ وفات یافت و در مقبره علامه مجلسی مدفون شد.

خدمت جمعی کثیر از علما در فقه و اصول و طب و حکمت و اخلاق و عرفان و ادب تحصیل نمود تا به مقامات عالیہ علم و اجتهاد رسید و از گروهی از اساتید خود به اخذ اجازه اجتهاد و روایت مفتخر گردید.

وی از ۱۳۳۷ در مسجد کمر زرین واقع در محله مسجد جامع امامت نمود و نماز جماعت ایشان از حیث معنویت از جماعات ممتاز اصفهان به شمار می رفت. پدر ایشان مرحوم ناصر حکمت از مدرّسان طب قدیم، زاهد عابد و رع متقی طیبی مسیحا دم و در زهد و تقوا سلمان زمان به شمار می رفت. (۱)

اساتید ایشان عبارتند از: ۱- سید محمود کلشادی ۲- شیخ علی مدرّس یزدی ۳- میرزا محمد باقر حکیم باشی ۴- پدر بزرگوارش میرزا ابوالقاسم ۵- میرزا محمد علی تویسرکانی ۶- شیخ محمد علی فتحی دزفولی ۷- ملا عبدالجواد آدینه ای ۸- سید آقا جان نوربخش ۹- شیخ

ص: ۱۰۸۴

۱- اسامی ۲۱ عنوان از تألیفات ایشان در کتاب زندگی نامه علامه مجلسی (۲: ۳۳۸-۳۳۷) ذکر شده است.

محمّد حکیم خراسانی ۱۰- میرزا احمد مدرس ۱۱- میرزا ابوالحسن خاتون آبادی ۱۲- میر محمد صادق خاتون آبادی ۱۳- سید محمد نجف آبادی ۱۴- آیه الله آخوند فشارکی ۱۵- آیه الله سید محمد باقر فشارکی ۱۶- حاج شیخ حسن علی نخودکی اصفهانی.

حاج آقا مرتضی رشتی

فرزند حاج میرزا عبدالرزاق رشتی فرزند حاج محمد کاظم فرزند حاج محمد جعفر لنگرودی، و داماد مرحوم حاج شیخ جمال الدین نجفی.

در حدود سال ۱۳۰۰ در اصفهان متولد گردیده و در نزد علمای این شهر تحصیل نموده، عالمی خلیق و زاهد عابد و متقی بود. در نزد عموم طبقات از علما و مؤمنین مورد احترام، و محفل او مجمع فضلا و دانشمندان بود.

در اصفهان وفات یافته، در داخل بقعه مرحوم میرزا ابوالمعالی کلباسی مدفون گردیده و بعد از چند سال به نجف اشرف منتقل گردید. (۱)

سید مرتضی ظهیر الاسلام

فرزند مرحوم حاج سید علی زنجیره باف.

واعظ خبیر و ناطق فصیح، از وعظ معروف اصفهان.

در سال ۱۳۱۷ در اصفهان متولد گردیده، مقدمات علوم را در نزد پدر مرحوم شیخ ابوالقاسم زفره ای و جمعی دیگر فرا گرفت و دوره های

ص: ۱۰۸۵

سطوح عالی و خارج را نزد: ۱- شیخ محمد رضا نجفی ۲- شیخ علی مدرس یزدی ۳- شیخ علی مفید ۴- شیخ محمد حکیم خراسانی ۵- شیخ محمود مفید ۶- سید میرزا اردستانی فرا گرفت و متجاوز از پنجاه سال مردم را با مواعظ شافیه و نصایح کافیه ارشاد می نمود. سرانجام در شب شنبه ۴ جمادی الثانی س ۱۴۰۱ وفات نموده، در تخت فولاد در تکیه مرحوم مقدس مدفون گردید. (۱)

حاج شیخ مرتضی مظاهری

عالم کامل، فقیه نبیه، مجتهد زاهد بارع، از علما و مجتهدین اصفهان.

در سال ۱۳۱۶ قمری متولد، و در اصفهان و نجف در خدمت اساتید بزرگوار آن حوزه ها چون: ۱- آقا سید ابوتراب خوانساری ۲- آیه الله آقا سید ابوالحسن اصفهانی ۳- آقا سید ابوالقاسم دهکردی ۴- شیخ جواد بلاغی ۵- آخوند ملا محمد حسین فشارکی ۶- آقا میرزا محمد حسین نائینی ۷- حاج میر محمد صادق خاتون آبادی ۸- آقا ضیاء الدین عراقی ۹- ملا عبدالکریم گزی تلمذ کرد.

وی پس از وصول به مقامات عالی و اجتهاد و اخذ اجازات روایتی و اجتهاد از اساتید بزرگوار خود و مرحوم علامه محقق متتبع حاج شیخ آقا بزرگ طهرانی به اصفهان مراجعت نموده و به درس و بحث و اقامه جماعت و امر به معروف و نهی از منکر و تألیف و تصنیف کتب پرداخته، کتب زیر از تألیفات اوست:

ص: ۱۰۸۶

۱- آداب الدعاء و منتخب الادعیه ۲- تقویم شرعی ۳- الحجه علی ذوی النهی فی حرمه حلق اللّٰحی ۴- الفوائد الغرویّه، در متفرقات ۵- قلع الغیبه ۶- المعارف الرجالیّه، در مقدمات علم رجال ۷- مقبس الیاقوت، در فضل سکوت ۸- نصیحت نامه ۹- نهایه المأمول در شرح کفایه الاصول، دو جلد. و قریب پانزده رساله استدلالی در مباحث فقه و اصول و تقریرات اساتید خود غیر مطبوع دارد. وی پس از یک عمر خدمت به اسلام و قرآن در ۶ ذی حجّه الحرام سال ۱۴۰۹ هـ.ق وفات یافت [و در باغ رضوان مدفون گردید]. (۱)

شیخ مرتضیٰ حبّّ نجفی

معروف به عماد الاسلام فرزند مرحوم حاج آقا جمال الدین نجفی و داماد مرحوم آقا نجفی اصفهانی.

در اصفهان از دختر مرحوم حاج آقا محسن عراقی متولد گردید، و در این شهر در نزد علما تحصیل نمود. عالمی خلیق و مهربان و فاضلی زاهد و عابد و نکته دان، دائم الذکر، در صورت و سیرت ممتاز و در نزد عموم طبقات محترم، در مسجد قصر منشی امامت می نمود.

سرانجام در بعداز ظهر روز دوشنبه ۲۶ جمادی الثانیه سال ۱۳۸۶ هـ.گام برگشت از مسجد در بین راه در اثر سکتہ وفات یافته و با تشییع شایسته به تخت فولاد حمل گردیده و مدفون گردید و سپس بر قبر او گنبدی عالی و در اطرافش تکیه ای بنا نهادند که به نام تکیه حجّه نجفی معروف است.

ص: ۱۰۸۷

اساتید آن مرحوم: ۱- حاج ملا فرج الله درّی (مقدمات) ۲- حاج میر محمد صادق خاتون آبادی ۳- شیخ علی مدرّس یزدی
۴- سید محمد مدرّس نجف آبادی. (۱)

سید مرتضی موحد ابطحی

عالم فاضل جلیل، در حدود سال ۱۳۱۹ در اصفهان متولد گردیده، به تحصیل علوم در نزد اساتید بزرگوار اشتغال جست، و علاوه بر فقه و اصول و حدیث و تفسیر و رجال و حکمت به تحصیل طب یونانی در نزد مرحوم حاج میرزا ابوالقاسم طبیب نموده، تا خود در طب قدیم و معالجه و مداوای بیماران، صاحب نظر گردید.

برخی از اساتید او در علوم اسلامی عبارتند از: ۱- شیخ محمد رضا نجفی ۲- حاج میر سید علی نجف آبادی ۳- آقا سید محمد نجف آبادی. (۲) [وفات: ۱۴۱۳، مدفون در جوار امام زاده جعفر].

شیخ مصطفی ارسطویی نجف آبادی

واعظ فاضل صالح، در شهرستان نجف آباد متولد گردیده، و در موطن خویش و اصفهان تحصیل نموده، و عمده تلمذ او در خدمت شیخ محمد رضا نجفی و آقا سید علی نجف آبادی و نیز آقا سید محمد نجف آبادی بوده، و پس از اكمال تحصیلات به وعظ و ارشاد مردم

ص: ۱۰۸۸

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۳: ۱۷۰-۱۶۹.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۳: ۱۷۰-۱۶۹.

پرداخته، و الحق واعظی شیرین گفتار، و ناطقی نیکو رفتار بود. ایام فراغت را تا آخر عمر به کارهای زراعتی و باغبانی می گذراند.

عاقبت در ماه رمضان ۱۴۰۱ هـ.ق به سنّ متجاوز از ۷۵ سالگی وفات یافت. (۱) [و در تکیه سید العراقین مدفون گردید].

سید مصطفی مهدوی هراتانی

عالم عامل و فقیه کامل، از رؤسای علمای اصفهان. در بین علمای معاصر خود در جود و بخشش و سعه صدر و نیز در احاطه به فروع مسائل، کم نظیر بلکه بی نظیر بوده، در نزد کلیه طبقات بالاخص علما و طلاب مورد توجه و عنایت و محبوب القلوب عام و خاص بود.

اسامی برخی از اساتید و مشایخ اجازه ایشان به شرح زیر می باشد:

- ۱- حاج شیخ آقا بزرگ طهرانی ۲- آیه الله سید ابوالقاسم خوئی ۳- حاج شیخ محمد رضا نجفی ۴- سید عبدالهادی شیرازی
- ۵- میر سید علی نجف آبادی ۶- شیخ محمد کاظم شیرازی ۷- سید محمود شاهرودی. (۲)

[وفات: ۱۴۰۹ ق و مدفون در جوار کریمه اهل بیت حضرت معصومه (س)]

سید معزالدین مهدوی

مرحوم آقا سید محمد باقر معروف به سید معزالدین مهدوی، فاضل متتبع، و نویسنده محقق، و ادیب و ریاضی دان و شاعر و خطاط و نقاش.

ص: ۱۰۸۹

۱- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۲: ۳۴۲-۳۴۱.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۳: ۳۴۳-۳۴۲.

از جمله کسانی که علوم جدید و قدیم را هر دو تحصیل نموده و به صفات انسانی و ملکات نفسانی پیراسته بود.

در اصفهان خدمت جمعی از فحول همچون: آقا میرزا علی اصغر شریف و آقا شیخ علی مدرّس یزدی، آقا شیخ محمّد حکیم خراسانی و دیگران تا حدود خارج تحصیل کرد. سپس به تهران مهاجرت کرد و به تحصیل علوم جدید پرداخت. در سال ۱۳۱۱ به اخذ لیسانس در رشته فیزیک و شیمی از دانشسرای عالی نایل گردید. سپس به خدمت در وزارت آموزش و پرورش وارد شد و تا آخرین لحظات عمر دقیقه ای از تعلیم و تعلّم غفلت ننمود.

کتابها و رساله های زیاد در موضوعهای مختلف نوشته که ۲۸ مجلد آن به چاپ رسیده است.

از آن جمله: ۱- آخرین مأموریت در تاریخ سیاسی و اجتماعی سیستان و بلوچستان ۲- تصحیح و تحشیه صور الکواکب تألیف عبدالرحمن صوفی ترجمه خواجه نصیرالدین طوسی ۳- داستانهایی از پنجاه سال؛ و جز آنها.

در ۱۳۲۳ در اصفهان متولد شد، و در بامداد جمعه ۲ ربیع الاول ۱۴۰۱ در تهران وفات یافت و در قبرستان بهشت زهرا (علیهما السلام) مدفون گردید. (۱)

سید مهدی حجازی فروشانی

فرزند مرحوم سید محمّد حسن موسوی. در سال ۱۳۱۴ در سده متولد گردیده، تحصیلات ایشان در نزد جمعی از بزرگان علمای سده و اصفهان بوده است که از آن جمله است: ۱- میرزا احمد مدرّس ۲- شیخ

ص: ۱۰۹۰

اسدالله حکیم قمشه ای ۳- ملاّ جواد آدینه ای ۴- پدر دانشمندش سید محمّد حسن موسوی فروشانی ۵- آخوند فشارکی ۶- حاج آقا رحیم ارباب ۷- شیخ محمّد رضا نجفی ۸- میر محمّد صادق خاتون آبادی ۹- آخوند گزی ۱۰- شیخ علی مدرّس یزدی ۱۱- شیخ محمّد حکیم خراسانی ۱۲- میر سیّد علی نجف آبادی ۱۳- سیّد محمّد نجف آبادی.

وی را تألیفاتی است: ۱- یک دوره فقه کامل ۲- رسائل متعدّد در موضوعات فقهی و اصولی و غیره. ایشان در سال ۱۳۹۸ در فروشان وفات یافته و در مقبره درب سید فروشان مدفون گردید. مادرش دختر عالم بزرگوار سیّد محمّد باقر بن حسن علی موسوی متوفای عید فطر سال ۱۳۴۲ هـ.ق می باشد. (۱)

محمّد مهدی حسینی خاتون آبادی

فرزند میرابوطالب. امام جمعه اصفهان.

سیّدی جلیل و عالمی خلیق و مهربان و کوشا در رفع حوائج مردم و کمک به ضعفا و ستم دیدگان بود. نزد جمعی از علما همچون آقا سیّد ابوالقاسم دهکردی و ملاّ محمّد حسین فشارکی و آقا سیّد مهدی درچه ای نموده، در شب چهارشنبه ۱۵ ذی القعدة سال ۱۳۹۵ وفات یافته در بقعه علامه مجلسی پشت سر ملاّ صالح مازندرانی در ایوانچه پشت ارسی مدفون گردید.

در سال هایی که دولت، دین را به وسیله پیشرفت مقاصد سیاسی خود

ص: ۱۰۹۱

قرار داده بود، به اغوای دکتر سید حسن امامی امام جمعه تهران، وی را به نام امام جمعه اصفهان انتخاب نموده و فرمان صادر کردند، لکن شخص ایشان از روی کمال دین داری حتی المقدور از جاده مستقیم راستی و صداقت منحرف نشد و خود را به بسیاری از اعمال که دیگر هم نامان او داشتند نیالود. (۱)

سید مهدی میر عمادی

فرزند حاج سید عبدالحسین سید العراقین بن حاج میرزا مهدی خاتون آبادی. عالم فاضل، در اصفهان متولد گردیده، در نزد جمعی از بزرگان همچون آقا سید محمد نجف آبادی و پدر بزرگوار خود تحصیل نموده عالمی خلیق و مهربان و نزد عموم طبقات اجتماع بالاخص علما و مقدّسین مورد کمال وثوق و احترام بود.

وی در جمعه ۱۴ ذی قعدة سال ۱۴۰۴ وفات یافته در بقعه پدر، جنب برادر (سید مصطفی میر عمادی) مدفون گردید. وی داماد مرحوم محمد باقر الفت بود. (۲)

حاج آقا میرزا دهکردی

سید مرتضی فرزند سید محمد حسینی، عالم فاضل واعظ صالح، (۳)

ص: ۱۰۹۲

-
- ۱- زندگی نامه علامه مجلسی ۱: ۲۹۵ و ۲: ۳۴۰.
  - ۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ۳: ۲۷۴-۲۷۳.
  - ۳- وی در سال ۱۳۱۳ قمری به دنیا آمده، معلومات مقدماتی را نزد مرحوم جناب فاضل به اتمام رسانده، سپس در اصفهان نزد: میر سید محمد نجف آبادی، شیخ محمد خراسانی، شیخ علی یزدی، و میرزا احمد مدرّس و عمویش آیه الله سید ابوالقاسم دهکردی تحصیل نموده و در سال ۱۳۴۱ پس از فوت والد بزرگوارش به شهر کرد مراجعت نموده و مرصع امور شرعی آمجا گردید. و در سال ۱۳۵۳ به اصفهان آمده و امامت مسجد سرخی را عهده دار شد. شناخت سرزمین چهارمحال ۲: ۲۶.

امام جماعت مسجد سرخی (مسجد سفره چی) در شب ۲۰ رمضان المبارک سال ۱۴۰۰ وفات یافت و در لسان الارض مدفون گردید. (۱)

حاج آقا میرزا هاشمی قهدریجانی

از اعقاب میر لوحی موسوی سبزواری، امام جماعت مسجد کازرونی، عالم فاضل جلیل. در اصفهان و نجف تحصیل نموده و در سال ۱۴۰۷ هـ.ق در اصفهان وفات یافت و در لسان الارض مدفون شد. وی از مدرّسین مدرسه جدّه اصفهان بود. (۲)

شیخ نور الدین اشنی

فرزند علامه فقیه عالم عامل و مجتهد کامل جامع المعقول و المنقول مرحوم حاج شیخ محمد حسین اشنی.

عالم فاضل جلیل واعظ صالح نبیل فقیه متکلم حکیم. در نجف اشرف متولد گردیده و نزد بسیاری از علما و مجتهدین تلمذ نموده که از جمله آنها مرحوم آقا شیخ محمد رضا نجفی و آقا سید محمد باقر درچه ای و پدر بزرگوارش و شیخ محمد حکیم خراسانی را در اصفهان باید نام برد.

ص: ۱۰۹۳

۱- سیری در تاریخ تخت فولاد: ۱۹۰.

۲- سیری در تاریخ تخت فولاد: ۱۹۰.

در سال های اولیه تأسیس حوزه علمیه قم بدان شهر هجرت نموده و از محضر حضرت آیه الله حاج شیخ عبدالکریم حائری استفاده نموده و پس از مراجعت به اصفهان در ضمن اشتغال به موعظه و ارشاد، دفتر اسناد رسمی نیز دایر نموده، الحق عالمی جلیل و واعظی فصیح و شیرین بیان بود.

سرانجام پس از یک عمر خدمت به علم و دین در سال ۱۳۹۸ در اصفهان وفات یافته، در بقعه تکیه میرزا ابوالمعالی کلباسی در تخت فولاد در جنب پدر مدفون گردید. (۱)

شیخ مهدی نجفی

فرزند مرحوم حاج شیخ محمد علی ثقه الاسلام، از رؤسا و مشاهیر علما و مدرّسین اصفهان، و مورد وثوق و اعتماد عموم طبقات اهالی اصفهان است.

در بین علمای معاصر اصفهان از حیث زهد و تقوا و علم و فضل بر اغلب مزیت و برتری دارد. به فارسی و عربی شعر می گوید و دارای تألیفات زیادی است.

در اواخر ماه شعبان سال ۱۲۹۸ در اصفهان متولد شده، مقدمات و سطوح ریاضی را در اصفهان خوانده، مدت چهار سال از محضر پدر استفاده علمی نموده، پس از وفات پدر به نجف اشرف مهاجرت نموده، آنجا به درس یزدی و آخوند خراسانی و شیخ الشریعه اصفهانی حاضر

ص: ۱۰۹۴

گردیده و پس از وصول به مقام اجتهاد در سال ۱۳۲۹ با کسب اجازات از مرحوم آقا سید حسن صدر و میرزا محمد حسین نائینی و سید محمد کاظم یزدی به اصفهان معاودت نموده، در اصفهان نیز از مرحوم آخوند ملا محمد حسین فشارکی اجازه گرفته است.

مرحوم آقا سید حسن صدر در اجازه ای که جهت ایشان مرقوم داشته به نام: اللعه المهدیه وی را به صفات و القاب علمی زیادی ستوده است.

اسامی تألیفات: ۱- آگهی های علمی ۲- الارائک در اصول فقه ۳- اساور من ذهب در شرح حال حضرت زینب (علیها السلام) ۴- اصول دین ۵- الانهار ۶- ترجمه ارشاد الاذهان علامه حلّی ۷- جنّات در ردّ وهابیتون ۱۰- سندس و استبرق، ترجمه کتاب صفین نصر بن مزاحم ۱۱- شهاب ثاقب ۱۲- صفت حکمت ۱۳- المرتفق، در ردّ فلسفه داروین ۱۴- نعم الثواب، در سیر و سلوک.

مرحوم حاج شیخ مهدی در یکی دو سال آخر عمر در اثر ضعف مزاج و ابتلای به امراض در منزل بستری و ترک جماعت و معاشرت نموده و به جای خود مرحوم آقا شیخ محمد حسین فقیه نطنزی عالم فاضل را که محل وثوق و اعتماد ایشان بود جهت امامت مسجد شاه تعیین نموده و خود در شب یک شنبه پنجم ماه صفر سال ۱۳۹۳ در اصفهان یافته، و با تشییع شایسته به فرودگاه حمل گردیده، و از آنجا به مشهد مقدّس انتقال یافت، و در تحویل خانه دارالسیاده آستان مقدّس

ص: ۱۰۹۵

رضوی (علیه السلام) به خاک سپرده شد. (۱)

***

مرحوم مؤلف در کتاب سیری در تاریخ تخت فولاد اصفهان برخی از رجال اصفهان را به طور اختصار نام برده اند که جهت تکمیل مطالب کتاب عده ای از آنان را در اینجا ذکر می کنیم:

سید ابوالفضل مشکوه الواعظین درب امامی

فرزند حاج میرزا محمد حسین، از خدمتگزاران به آستان مقدس حسینی. از منبریان مشهور. فوت ۱۳۹۲ به سنّ متجاوز از ۸۰ سال.

سید ابوالقاسم موسوی آسیاب پری

از علما و ائمه جماعت در مسجد آب بخشان. وفات: ۲۵ محرم ۱۳۶۹ ق و مدفون در اطاق غربی تکیه کازرونی.

شیخ اسماعیل تاج الواعظین

از فضلا و اهل منبر که دارای صدایی دلنشین و آوازی گیرا بود. وفات: ۱۳۲۶ ش. وی پدر جلال تاج، هنرمند و آوازه خوان معروف است.

ص: ۱۰۹۶

سید ابراهیم میر شفیعی موسوی سدهی

عالم فاضل زاهد، امام و مدرس مدرسه شفیعیّه در محله باب الدشت. فرزندش: سید محمد علی میر شفیعی عالم جلیل، وفات: ۲۰ ربیع الاول ۱۳۹۰ ق.

سید احمد مقدس بید آبادی

فرزند سید ابراهیم حسینی. عالم زاهد، از مدرسین ادبیات و سطوح، فوت ۳ ربیع الاول ۱۳۹۷.

سید ابوالحسن کتابی

عالم فاضل ادیب در اصفهان متولد و در اصفهان و نجف تحصیل نموده، فاضلی ارجمند و دانشمندی بزرگوار بود. عشق و علاقه او به کتاب وی را صاحب کتابخانه آبرومندی ساخته بود که پس از وفات او متلاشی گردید.

در شعبان ۱۳۹۸ به سنّ متجاوز از ۸۰ وفات یافته در قسمت شرقی تکیه گلزار مدفون گردید.

میرزا اسدالله اشتری

شاعر و ادیب و نویسنده. فرزند مرحوم ملا محمد علی اشتری. مؤلف: ۱- تاریخ عشق ۲- دیوان اشعار ۳- طوفان نوح، و غیره. متوفی به سال ۱۳۹۵ ق.

ص: ۱۰۹۷

شیخ بهاء الدین برهانی

فاضل عالم ادیب واعظ کامل. از فضلالی واعظ اصفهان، متوفی ۴ ماه صفر ۱۳۹۳ به سنّ متجاوز از ۷۰ سالگی.

سید محمد باقر فقیه

فرزند آقا سید علی حسینی. عالم فاضل، امام جماعت مسجد ستاری و مسجد آقا سید محمد لطیف خواجوی. متوفی در رجب سال ۱۳۹۱ ق.

محمد حسن منانی

از خدمتگذاران به فرهنگ و ادیبان فاضل و متدین، ادیب و شاعر. فوت: جمعه ۲۷ جمادی الثانیه ۱۳۹۸ ق.

میرزا حسین امامی نائینی

فرزند حاج میرزا محمود امام جمعه نائین. فاضل ارجمند، از دبیران دانشمند اداره آموزش و پرورش اصفهان، مؤلف تاریخ نائین. وفات: ماه صفر ۱۳۹۲ ق. از دوستان قدیمی و صمیمی نویسنده بود.

شیخ محمد حسین فقیه نظنزی

عالم فاضل، سال ها از طرف مرحوم آیه الله حاج شیخ مهدی نجفی در مسجد شاه امامت می نمود. فوت: سال ۱۳۹۵ ق.

ص: ۱۰۹۸

میرزا حسین درب امامی

فرزند سید میرزا حسین، واعظ معروف، [ملقب به ثقه المحدثین] فوت: ۱۳۴۷ ق. [مدفون در تکیه فاضل سراب]

شیخ محمد رضا بیان الحق

فرزند شیخ زین العابدین، واعظ، از منبریان و ذاکرین مصائب، متوفی در شعبان ۱۳۹۰ ق. [مدفون در حوالی تکیه بابا رکن الدین]

شیخ محمد رضا نیل فروشان

معروف به مقدّس، عالم فاضل، امام مسجد علی اکبر بیگ، متوفی در ۲۶ شعبان ۱۳۹۲ [مدفون در تکیه سید محمد لطیف خواجوی]

ملا رضا خوانساری

فرزند ملا احمد. واعظ صالح معمر، فوت: ۲ شنبه ۲۵ ربیع الثانی ۱۳۶۵ به سن قریب به یکصد سال، مدفون در جلو قبر مرحوم آقا سید زین العابدین رضوی خوانساری.

شیخ محمد رضا باقری محمود آبادی

عالم فاضل متقی، فوت: ۱۳ رجب ۱۳۷۸ [مدفون در تکیه مقدّس]

ص: ۱۰۹۹

عبدالکریم مصدق خواه

عالم فاضل مقدس زاهد، معروف به مسأله گو. مؤلف چندین رساله، متوفی در شعبان ۱۳۹۰ هـ.ق.

عباس علی سهیلیان شمس آبادی

شاعر ادیب فاضل، امام جماعت مسجد شمس آباد، تیران و آهنگران. متخلّص به فایض، از محترمین شعرای انجمن ادبی شیدا. وفات: ۱۳۸۵ ق. [مدفون در تکیه بروجردی]

سید عبدالعلی عقدایی طباطبایی

عالم فاضل خلیق مهربان، زیرک و کاردان، وفات: ۱۳۷۹ ق، مدفون در تکیه سید العراقین.

شیخ عبدالوهاب زاهدی

عالم فاضل و ادیب کامل، مدرس سطوح فقه و ادبیات، نویسنده از محضر او استفاده کرده ام.

سید علی محمد مدرس میر محمد صادقی

فرزند سید محسن. فاضل ارجمند، از وکلای طراز اول دادگستری در اصفهان، و امام جماعت و مؤلف کتب و رسائل عدیده در فقه و اصول. وفات ذی الحجّه ۱۳۹۲ مدفون در جوار پدر.

ص: ۱۱۰۰

میرزا عبدالغفار پاقله ای

ادیب عارف فاضل شاعر متخلص به سحاب. فوت: ۱۳۳۶ ق، مدفون در تکیه سید العراقین.

میرزا علی مشفق

از آشنایان به علوم ریاضی و دانا به علوم غریبه. سال ها در انجمن ادبی مرحوم شیدا شرکت می نمود. فوت: ۱۳۶۲ ق. مدفون در تکیه سید العراقین.

عفت الحاجیه امین

سیده محترمه عالمه فاضله مؤلفه کتاب چهل حدیث امین یا هشتصد و بیست موعظه. وفات: ۱۳۹۷ ق.

سید عبدالجواد بدری

ابن سید مهدی، فاضل ارجمند و واعظ محترم، از ائمه جماعت و محترمین اهل منبر اصفهان. وفات: ۱۳۹۸ ق.

غلام حسین ربّانی چادگانی فریدنی

عالم جلیل [از شاگردان جهانگیر خان قشقایی] وفات: ۱۳۷۵ ق مدفون در تکیه صاحب روضات.

ص: ۱۱۰۱

مصطفی ستاریان

دکتر در فلسفه و علوم تربیتی، از دبیران دانشمند و معلمین دانش‌آزموده اصفهان. در جمادی الثانیه سال ۱۳۱۹ ق در مسافرت مشهد مقدس در بین راه در اثر تصادف وفات یافت.

وی دانشمندی خلیق و معلمی مهربان و فاضلی خدمتگزار بود. از او کتابی در فلسفه و اخلاق جهت دبیرستان‌ها به چاپ رسیده است.

سید مهدی موسوی آسیاب‌پری

عالم فاضل، امام جماعت مسجد آب‌بخشان. وفات: محرم ۱۳۰۹ ق. مدفون در جوار فاضل هندی.

سید محمد امام جمعه خوراسگانی

فرزند آقا سید میرزا طباطبائی، عالم جلیل. فوت ۱۳۸۶ ق مدفون در تکیه سید العراقین. پدر نیز از علمای زمان خود بود.

میرزا محمد خاتون آبادی

عالم جلیل، امام جماعت مسجد ملک در محله پاقلعه، متوفی در شعبان ۱۳۵۰ مدفون در بقعه سید العراقین.

سید محمد بهشتی

امام جماعت قرچقه، فاضل متعهد خدمتگزار، متوفی شب چهارشنبه

ص: ۱۱۰۲

۱۴ شعبان ۱۴۰۹ ق.

سید مرتضی طباطبائی زفره ای

عالم جلیل، متولد ۱۲۹۹ و متوفی ۱۳۶۳. مدفون در تکیه ریزی.

میرزا محمود روضائی

فرزند میرزا هدایت الله، عالم جلیل، وفات ۱۳۹۶ ق.

سید نورالدین مقدس بید آبادی

فرزند سید ابراهیم، عالم فاضل زاهد. وفات: شب ۲۱ رمضان ۱۴۰۰ ق. مدفون در تکیه بروجردی. (۱)

ص: ۱۱۰۳

۱- به فضل الهی تصحیح و تحقیق این کتاب ارزشمند به دست این بنده حقیر رحیم قاسمی به اتمام رسید و آنچه در پی می آید نیز حاصل زحمات جناب آقای مهندس نیلفروشان است که از ایشان جهت تلاش در فراهم آوردن ضمایم مربوطه و چاپ این اثر کمال تقدیر و تشکر را دارم.

آباده ای (حاج محمد جعفر) ۲۷

آتش (حسن) ۳۰

آتشی ۳۲

آخوند شفیعا ابرو ۳۵

آخوند کاشی ۳۵

آخوند کمالا ۳۶

آذر بیگدلی ۳۹

آذر پژوه اصفهانی ۳۹۷

آشفته (حسین علی) ۴۳

آصف قزوینی ۴۳

آغا سلطان ۷۳

آقا بزرگ مازندرانی ۴۶

آقا بهبهانی محمد باقر ۴۵

آقا جان خواجهئی ۱۴۴

آقا جان زفره ای ۲۰۹

آقا جان نوربخش ۴۶

آقا جلال الدین جعفر نجفی ۵۶

آقا خان محاسب الدوله ۴۷

آقا دگمه دوز (میر محمد صالح خاتون آبادی) ۴۹

آقا کوچک قمشه ای ۴۹

آقا مجتهد (محمد علی) ۵۰

آقا نجف نقاش ۵۲

آقا نجفی (محمد علی) ۵۳

آل ترکه ۵۸

آل خجند ۶۳

آل صاحب جواهر ۶۶

آل صاعد ۶۷

آل کاشف الغطاء ۶۸

آمنه بیگم ۷۱

ص: ۱۱۰۸

ابراهیم ابن شبیه ۶۷۴

ابراهیم اردوبادی ۹۶

ابراهیم امین الواعظین ۱۱۴

ابراهیم انواری ۷۸۵

ابراهیم بن ابی موسی اشعری ۶۷۲

ابراهیم بن سلمان ۱۱۱

ابراهیم بن صالح ۱۱۴

ابراهیم ثقفی کوفی ۱۲۱

ابراهیم جدی گلپایگانی ۹۷

ابراهیم جوهری ۱۰۴

ابراهیم جیلانی ۹۷، ۱۰۹

ابراهیم خاتون آبادی ۹۷

ابراهیم خراسانی ۱۰۳

ابراهیم خلیفه سلطانی ۱۱۰

ابراهیم خوانساری ۱۱۴

ابراهیم درّی ۷۳۸

ابراهیم زفره ای ۲۰۹

ابراهیم ساغر ۶۸

ابراهیم سرّی ۵۵۴

ابراهيم صنعاني اصفهاني ١٢١

ابراهيم طويبي ٩٩

ابراهيم كابلبي ١٠٢

ابراهيم متوكلي ١٢٢

ابراهيم مقدس ١٢٣

ابراهيم مير شفيعي ١٠٩٧

ابراهيم نواب ١٠١٦، ٣٦٥، ٣٢٤

ابن الاسود ١٢٣

ابن الفتى ١٢٨

ابن اللبان ١٢٩

ابن المظفر ١٣٤

ابن باد شاله ٦٧٣

ابن رسته ١٢٤

ابن سينا ١٢٥

ابن شفروه (شفروه) ١٢٦

ابن طباطبا ١٢٧

ابن فورك ١٢٨

ابن لره (لزه) ١٢٩

ابن ماشاده ١٣٠

ابن مردويه ١٣١

ابن مسكويه ۱۳۲

ابن مملك ۱۳۴

ابن مندويه ۱۳۴

ابن منده ۱۳۵

ابن واضح يعقوبى ۱۳۸

ابن يمين ۱۳۹

ابواسحق بن مجير اصفهاني ۱۴۰

ابو لبركات واعظ اصفهاني ۴۲۴

ابوالحسن بروجردى ۱۵۲

ابوالحسن بيد آبادى ۳۷۶

ابوالحسن تويسركانى ۳۵۱

ص: ۱۱۰۸

ابوالحسن جامرمی ۱۵۸

ابوالحسن جلوه ۱۵۹

ابوالحسن حقایق ۱۴۷

ابوالحسن خاتون آبادی ۲۵۸

ابوالحسن خواجوئی ۱۴۷

ابوالحسن سلطان الطباء ۱۵۸

ابوالحسن شمس آبادی آل رسول ۱۰۳۷

ابوالحسن عاملی فتونی ۱۵۱

ابوالحسن عبّاد ۲۷۵

ابوالحسن عماد الشریعه ۱۵۱

ابوالحسن فروغی ۱۴۸

ابوالحسن کتابی ۱۰۹۷

ابوالحسن نوری ۱۶۱

ابوالسعادات ۲۶۱

ابوالعلی درچه ای ۳۷۱

ابوالفتح اردستانی ۱۷۰

ابوالفتح سامانی ۱۷۰

ابوالفتح عجلی اصفهانی ۱۷۳

ابوالفتح قمیشه ای ۱۷۳

ابوالفرج اصفهانی ۱۷۴

ابوالفرج سعید صیرفی اصفهانی ۶۶۹

ابوالفضل بید آبادی ۳۷۶

ابوالفضل خاتون آبادی ۷۱۷

ابوالفضل ریزی ۱۷۵

ابوالفضل مشکوه الواعظین درب امامی ۱۰۹۶

ابوالقاسم اسماعیل جوزی ۲۸۷

ابوالقاسم اصفهانی ۱۷۶، ۹۴

ابوالقاسم بختیاری ۲۰۵

ابوالقاسم بیدآبادی ۳۷۶، ۲۱۲

ابوالقاسم خاتون آبادی ۲۱۳

ابوالقاسم خطاط ۱۷۶

ابوالقاسم خواجه‌جوئی ۱۰۱۶

ابوالقاسم دولت آبادی ۲۰۶

ابوالقاسم دهکردی ۱۹۳

ابوالقاسم ذهبی خراسانی ۱۷۷

ابوالقاسم رشتی ۱۸۳

ابوالقاسم زفره ای ۲۰۸

ابوالقاسم زنجانی ۱۹۴

ابوالقاسم سدهی ۲۱۲

ابوالقاسم شاه کرمی ۹۲۳

ابوالقاسم شریفی شیرازی ۲۱۴

ابوالقاسم شهبهانی ۱۸۴

ابوالقاسم طیب احمد آبادی ۲۱۳

ابوالقاسم فندرسکی ۱۹۷

ابوالقاسم قاضی ۱۱۸

ابوالقاسم قدسی ۷۶۸

ابوالقاسم کلباسی ۹۵۵

ص: ۱۱۰۹

ابوالقاسم کوهپایه ای ۲۰۶

ابوالقاسم مدرس خاتون آبادی ۱۸۴

ابوالقاسم مرعشی خلیفه سلطانی ۱۷۷

ابوالقاسم موسوی آسیاب پری ۱۰۹۶

ابوالقاسم نائینی اصفهانی ۱۷۷

ابوالقاسم نصر آبادی ۱۷۸

ابوالقاسم نورایی ۹۸۷، ۹۸۶

ابوالقاسم هبه الله اصفهانی ۱۰۱۱

ابوالمظفرین محمد خجندی ۶۳

ابوالمعالی محمد کلباسی ۲۱۶

ابوالمعالی نحاس ۲۲۳

ابوالمعالی هبه الله بن علی ۱۰۱۲

ابوالهدی کلباسی ۲۱۷

ابوبکر محمد اسدی اصفهانی ۹۱۲

ابوبکر محمد بن ثابت خجندی ۶۴

ابوتراب اصفهانی ۱۴۰

ابوتراب بروجردی ۱۴۲

ابوتراب خطاط ۱۴۰

ابوتراب زفره ای ۲۰۹

ابوتراب کلباسی ۲۲۲

ابوتراب گلستانه ۸۰۵

ابوتراب مازندرانی ۱۵۲

ابوتراب مرتضوی درچه ای ۱۰۳۷

ابوتراب هرندی ۱۴۲

ابوجعفر خادم الشریعه ۱۴۲

ابوجعفر مازندرانی اصفهانی ۱۱۷

ابو دردا ۶۷۳

ابو سعد احمد خجندی ۶۳

ابو صالح حسینی ۲۶۶

ابوطالب اصفهانی ۱۶۶، ۱۶۲

ابوطالب جناب ۴۵۷

ابوطالب چهار سوقی ۱۶۲

ابوطالب حیات ۱۶۷

ابوطالب زاهدیس ۱۶۴

ابوطالب فندرسکی ۱۶۳

ابوطالب قزوینی اصفهانی ۱۶۳

ابوطالب لواسانی ۱۶۳

ابوعبد الله معصومی ۱۶۷

ابو علی احمد یزدی ۲۲۹

ابو علی حسن حداد ۴۸۳

ابو علی رودباری ۱۶۸

ابو علی شرف شاه افطسی ۶۹۳

ابو عمرام موسی بن عبدالملک کاتب ۹۵۲

ابو غالب یحیی بن زکریا ۱۰۲۸

ابو غریب اصفهانی ۱۶۹

ابو محمد منجم ۳۳۴

ابو مسعود رازی ۲۱۵

ابو مسعود زین الملک اصفهانی ۱۰۲۷

ص: ۱۱۱۰

ابو مسلم اصفهانی ۹۱۷

ابو مسلم محمد بن بحر اصفهانی ۸۹۸

ابو نصر (ابو مضر) ۹۲۷

ابو نعیم اصفهانی ۲۲۴

ابی الحسن اصفهانی ۶۷۴

ابی الحسن سوار عسکری ۶۷۵

ابی الحسن ضراب اصفهانی ۶۷۴

ابی الحسن محمد بن طباطبا ۸۹۶

ابن الفقیه ۹۱۶

ابی القاسم حسین راغب اصفهانی ۵۵۲

ابیوردی ۲۲۷

احمد اصفهانی ۲۴۷، ۲۳۰

احمد اهتمام رنانی ۲۲۸

احمد بروجنی ۲۴۷

احمد بن ابی تراب گیلانی ۱۱۹

احمد بن محمد بن یوسف الاصفهانی ۲۵۱

احمد بیان الواعظین ۲۴۱، ۲۴۰

احمد ترشیزی ۲۴۷

احمد چهارسوقی ۲۳۴

احمد حائری بروجنی ۲۳۰

احمد حسين آبادى ۲۳۶

احمد حسينى شيرازى ۲۵۲

احمد خاتون آبادى علوى ۲۲۹

احمد خوانسارى ۲۴۲

احمد دولت آبادى ۹۹۹

احمد دهكردى ۲۳۲

احمد سبزوارى اصفهانى ۲۲۸

احمد سلفه اصفهانى ۲۴۹

احمد صاعدى ۶۸

احمد طباطبائى ۲۳۰

احمد علم الهدى شيرازى ۶۸۳

احمد علوى ۲۴۳

احمد عماد الواعظين ۵۶۶

احمد غفراللهى ۲۳۵

احمد غفراللهى ۸۲۲

احمد فياض ۱۰۳۸

احمد كاتب اصفهانى ۲۴۸

احمد لبنانى بهشتى ۲۴۰

احمد مدرس ۲۴۸

احمد مدرس زنجانى اصفهانى ۲۲۸

احمد مرزوقی ۲۵۰

احمد مرعشی ۲۳۱

احمد مقدس بید آبادی ۱۰۹۷

احمد ملاباشی ۲۱۹

احمد یزدی ۲۵۰

ادریس بن عبدالله اصفهانی ۲۵۲

استاد شجاع اصفهانی ۶۹۲

اسدالله اشتری ۱۰۹۷

ص: ۱۱۱۱

اسدالله ایزد گشسب ۲۵۹

اسدالله فاضل بید آبادی ۱۵۳

اسدالله بید آبادی ۲۵۳

اسدالله پاقلعه ای ۲۵۷

اسدالله ثقه الواعظین ۴۷۶

اسدالله جورتانی ۲۵۹، ۷۵۶

اسدالله چهارسوقی ۲۵۵

اسدالله حکیم قمیشه ای ۲۵۶

اسدالله خان وزیر ۱۰۱

اسدالله دستجردی ۹۳۶

اسدالله رجالی ۲۵۸

اسدالله سبزواری ۲۵۹

اسدالله صدر ۲۵۹

اسدالله فرادنبه ای ۳۲۰

اسدالله قزوینی اصفهانی ۲۵۴

اسدالله قهپایه ای اصفهانی ۲۵۲

اسدالله مرعشی ۲۵۲

اسدالله مصفی ۴۸

اسد خان نظام العلماء ۳۹۱

اسعد بختیاری ۲۰۰

اسکندر ۲۶۳

اسماعیل اصفهانی ۲۷۲

اسماعیل بروجردی ۲۸۸

اسماعیل تاج الواعظین ۱۰۹۶

اسماعیل حسینی ۲۶۷

اسماعیل حسینی اصفهانی سبزواری ۲۶۷

اسماعیل خاتون آبادی ۲۶۴

اسماعیل خاتون آبادی اصفهانی ۲۶۳

اسماعیل خان ثاقب ۲۸۸

اسماعیل خان مسلح السلطنه صدری ۲۶۵

اسماعیل خلیفه سلطانی ۲۶۳

اسماعیل خواجه‌ئی ۲۷۲، ۲۶۹، ۲۶۴

اسماعیل درکوشکی ۲۶۹

اسماعیل ریزی ۱۴۴

اسماعیل سدهی ۲۷۱

اسماعیل صدر ۲۸۳

اسماعیل عباد ۲۷۴

اسماعیل کلباسی ۱۰۴۰

اسماعیل معزی ۲۷۰

اسماعیل نجفی ۲۶۸

اسماعیل نصر آبادی ۱۷۹

اسماعیل نقنه ای ۲۸۰

اسماعیل واحد العین ۲۷۳

اسماعیل هاشمی طالخونچه ای ۱۰۴۰

اشرف الکتاب (زین العابدین) ۲۹۱

اشرف الکتاب (سید محمد) ۲۹۳

اشرف نصر آبادی جرقویه ای ۲۹۱

افضل الدین حسن مهابادی ۵۰۰

ص: ۱۱۱۲

افضل الدين محمد تركه ٦٠

افندی (عبدالله) ٢٩٥

امه الله ٧٣

امير آقا فلاورجانی لنجانی ١٠٤٢

امير ابوطالب امامی ٨١٨

امير حسين اصفهانی ٥٢٨

امين آقا نظام الدوله ٣٩٢

امين نصر آبادی ١٧٩

ايوب سليمان اصفهانی ٦٧٨

ب

بابا ركن الدين ٣٠١

بابا شاه اصفهانی ٣٠٢

بابا قاسم ٣٠٣

باقر رجائی ١٠٤٤

باقر قاضی زاده عباس آباد ٣٠٥

باقر قزوینی ١٠١

باقی (عبدالباقی کلانتر) ٧٤٩

بحر اعطاء مهدوی ٦٨٢

بحر العلوم میردامادی ١٠٤٥

بداق بيك ٣٨٢

بدرالدین کتابی ۱۰۴۶

بدر جاجرمی ۳۸۲

بدر جهان بیگم ۷۴

بدیع الزمان تبریزی ۳۸۳

بدیع الزمان حسینی ۳۳۳

بدیع الزمان نصر آبادی ۱۷۹

بدیع الزمان هرندی کوپایی ۳۸۴

بدیع درب امامی ۳۸۵

برکیارق ۳۸۷

برکیارق ۵۹۲

بکائی (غلام علی) ۳۸۷

بنت المجلسی ۷۵

بنت المنشار ۷۵

بهاء الدین استیری ۳۸۸

بهاء الدین برهانی ۱۰۹۸

بهاء الدین رضوی خوانساری ۶۶۲

بهاء الدین صدری ۳۹۳، ۳۸۹

بهاء الدین عاملی ۵۱

بهاء الدین کاشی ۳۸۸

بهاء الدین محمد مختاری ۸۹۶

بهاء الدين نوري ۳۹۵

بهرام بن فيروز اصفهاني ۳۹۷

بهزاد ۳۹۷

بهمن علي لنجاني ۶۶۶

پ

پرتو (علي رضا) ۳۹۸

پيربكران ۳۹۹

ت

تاج الدين حسن بن محمد لنجاني ۴۰۲

تاج الدين حسين صاعدي ۶۸

تاج الدين گلستانه ۸۰۶

تاراج (محمد حسين) ۴۰۳

تأثير (محسن) ۴۰۱

تقي الدين محمد اوحدی ۸۸۹

ث

ثابت خجندی ۶۳

ثاقب (محمد حسين) ۴۲۵

ثمر انصاری (حسين) ۴۳۱

ج

جامع باقولری (ابوالحسن علي) ۴۳۱

جامی (نورالدین عبدالرحمان) ۴۳۲

جدوی ۴۳۳

جعفر سبزواری ۴۳۴

جعفر بید آبادی ۳۷۷

جعفر خاتون آبادی ۱۸۸، ۴۴۳

جعفر خاکشیر ۸۷۵

جعفر خراسانی ۴۳۳

جعفر خلیفه سلطانی ۱۰۴۸

جعفر شهشہانی ۴۴۰

جعفر صافی ۲۰۲

جعفر قاضی کمرہ ای ۱۱۸، ۸۳۱

جعفر گلستانہ ۸۰۶

جلال الدین روضاتی ۳۴۵

جلال الدین طیب ۴۵۰

جلال الدین محمد تر کہ شاہ عباس کبیر صفوی ۶۱

جلال الدین محمد طیب اصفہانی ۸۸۶

جمال الدین اشرف الواعظین ۷۵۴

جمال الدین بن صدر الدین خجندی ۶۳

جمال الدین چہار سوقی ۱۰۰۹، ۴۶۰

جمال الدین حسین بن صفی الدین محمد صفوی ۵۹۲

جمال الدين صهرى ٤٥٢

جمال الدين (قوام الدين) صاعد بن مسعود ٦٨

جمال الدين كلباسى ٢٢٠

جمال الدين محمد اصفهانى ٤٥٥

جمال الدين محمد بن عبدالرزاق ٢٧٨

جمال الدين منجمى جمال الدين ٣٣٦

جمال الدين نجفى ٤٥١

جمال الدين واعظ اصفهانى ٤٥٧

جمال خوانسارى ٤٥٣

جميله ٧٦

جواد چهارمقالى اصفهانى ٤٦٢

جواد مجد زاده صهبا ٤٦٣

جواد نورى ٣٩٤

جهاد اكبر (سيد على) ٤٦٦

ص: ١١١٤

جهان بخش نهاوندی اصفهانی ۴۶۶

جهان گیر خان قشقائی ۴۶۷

چ

چنگیز ۴۶۸

چهره نما ۴۶۸

ح

حافظ ابو عبدالله طبری ۷۴۷

حافظ عبدالرحمان اصفهانی ۷۷۰

حبيب الله اصفهانی ۴۶۹، ۴۷۱

حبيب الله خان ۳۹۰

حبيب الله رئيس الواعظین ۴۷۰

حبيب الله روضاتی ۳۴۹

حبيب الله صدر ۳۲۵، ۹۴۵

حبيب الله صفاهانی ۴۷۰

حبيب الله عباس آبادی ۴۷۰

حبيب الله موسوی اصفهانی ۴۷۱

حبيب الله نائینی ۴۷۱

حبيب الله تیر ۳۲۹

حسن عطار ۴۷۸

حسن آرنندی نائینی ۴۹۸

حسن ادهم ۲۴۱

حسن اصفهانی ۴۸۶، ۴۹۹

حسن اهتمام ۳۳۱

حسن بروجنی اصفهانی ۴۷۲

حسن بن ابی عدنان ۱۰۴۹

حسن بن الحسن الدیلمی ۴۹۱

حسن بن محمد صالح نصیری ۴۱۷

حسن تبریزی ۴۹۸

حسن چهار سوقی ۳۴۶

حسن چینی ۴۷۲

حسن خادم الشریعه ۱۴۳

حسن خان جابری انصاری ۵۱۱

حسن خلیفه سلطانی ۳۲۵

حسن خوانساری ۳۴۰

حسن دری ۴۹۶

حسن دشتکی ۴۷۳

حسن دولت آبادی ۲۰۷

حسن رئیس زاده ۴۷۰

حسن ریزی ۴۷۳

حسن شوکت ۴۷۳

حسن شيخ الاسلام ٤٣٥

حسن صدر ٢٨٧

حسن صفي عيشاه ٤٨٤

حسن طالقاني ٤٧٤

حسن عراقي ٤٨١

حسن علي اصفهاني ٣٥٥

حسن علي تستري ٩٢٠

حسن علي مجلسي ٥٢٠، ٥٢١

ص: ١١١٥

حسن علی موسوی سدهی ۵۲۱

حسن علی نصرآبادی ۱۷۹

حسن عیناثری ۴۸۰

حسن قدسی ۷۶۹

حسن قدسی کاشی کاشانی ۳۵۱

حسن قمیسه ای اصفهانی ۴۷۵

حسن قومی زاده ۹۲۴

حسن کاتب ۵۱۷

حسن کاشی ۴۷۵

حسن کربلایی ۵۰۶

حسن گیلانی ۴۷۹

حسن لغذه ۴۹۹

حسن مدرس ۴۰۵، ۵۰۷

حسن مدرس قمیسه ای ۴۸۳

حسن مظاهری ۱۵۴

حسن ملاذ الاسلام ۳۵۵

حسن منجم ۳۳۴، ۴۹۶

حسن موسوی ۴۸۲

حسن موسوی مازندرانی ۵۱۴

حسن نواب ۳۲۶

حسن نوری ۵۰۰

حسن وحید دستگردی ۵۱۴

حسین آمدی ۵۴۴

حسین اصفهانی ۵۲۹، ۵۲۱، ۵۲۲

حسین اصفهانی مازندرانی ۵۴۳

حسین امامی نائینی ۱۰۹۸

حسین بختیاری ۵۴۶

حسین بشارت ۱۵۳

حسین بن آقا شریف خوانساری ۵۵۹

حسین بید آبادی ۳۷۸

حسین تفلیسی ۵۲۶

حسین جیلانی لبنانی ۵۴۲

حسین چنگانی ۵۴۳

حسین حکیم ۵۲۶

حسین خان دانش ۵۶۵

حسین خوانساری ۵۵۸، ۵۳۱

حسین درب امامی ۱۰۹۹، ۵۴۲

حسین دهکردی ۱۰۵۰

حسین رفیق ۵۲۳

حسین رفیق شیرازی ۵۲۴

حسین ریزی ۵۲۴

حسین زفره ای ۲۰۹

حسین شهشہانی ۴۴۲، ۵۲۵

حسین طغرایبی ۵۴۹

حسین عبداللہی خوروش ۱۰۵۲

حسین علی الماسی ۵۷۳

حسین تویسرکانی ۵۷۶

حسین علی شاہ ۵۶۸

ص: ۱۱۱۶

حسین علی صدیقین ۵۷۴

حسین فشارکی ۵۳۷

حسین قاری ۷۹۴

حسین قلی خان بختیاری ۲۰۱

حسین کاشی ۵۲۶

حسین کربکندی ۵۶۶

حسین کرونی مظاہری ۱۵۴

حسین کوزه کنانی اصفہانی ۵۲۷

حسین گریان اردستانی ۵۴۵

حسین مازندرانی ۶۲۹، ۵۶۵

حسین مسرور ۵۳۹

حسین معمار ۵۲۵

حسین منتصر ۵۷۵

حسین منجم ۵۲۷

حسین نائینی ۵۳۰

حسین واعظ اصفہانی حائری ۵۵۳

حسین ورنامخواستی لنجانی ۵۲۲

حسین ولی اللہی ۷۵۴

حکیم شفایی ۵۱۸

حکیم مؤمن تنکابنی ۵۹۳

حمزه قاینی ۵۷۷

حمزه اصفهانی ۵۷۸

حُمَمَه بن ابی حُمَمَه ۶۷۴

حمیده رویدشتی ۷۶

حیدر اصفهانی ۵۷۹

حیدر صدر ۲۸۶

حیدر علی ندیم الملک ۱۰۱۹

حیدر علی اردبیلی اصفهانی ۵۸۰

حیدر علی اصفهانی ۵۸۰

حیدر علی خان برومند گزی ۱۰۵۵

حیدر علی شیروانی ۵۸۳

حیدر علی صلواتی ۱۰۵۶

حیدر علی فروشانی ۵۷۹

حیدر علی کمالی ۷۱۰

حیدر علی مجلسی ۵۸۱

حیدر علی میر دامادی سدهی ۵۸۰

حیدر علی نائینی ۵۸۴

خ

خاور ۵۸۵

خجسته (محمد) ۵۸۵

خداوردی افشار ۷۷

خلیل الله (شیخ) ۱۰۵۷

خلیل الله اصفهانی ۵۸۶

خلیل الله طالقانی ۵۸۶

خلیل شریف ۵۸۷

خلیل قاینی ۵۸۷

خواجه حبیب الله ترکه ۵۸

خواجه نظام الملک ۵۹۰

ص: ۱۱۱۷

خواهر مولی رحیم ۷۷

د

دانش ساروی ۵۹۶

داود مرعشی ۵۹۸

داود خراسانی ۶۰۵

داود ظاهری ۵۹۷

داود مصاحبی نائینی ۱۰۵۸

درب امام ۵۹۹

درویش صادق ۵۹۹

درویش عبدالمجید طالقانی ۶۰۰

درویش عبدی ۶۰۱

درویش قاینی ۶۰۲

درویش محمد صالح ۶۰۰

درویش محمد نظری ۶۰۲، ۴۲۴

دویش ناصر علی ۶۳۳

درویش نصیرا ۶۰۳

ذ

ذبیح الله شهیدی ۶۰۳

ذوالرمه ۶۰۵

ذوالفقار اصفهانی ۶۰۶

ذوالنون طیب اصفهانی ۶۰۷

ذوقی (ابوالقاسم) ۶۰۶

ذوقی اردستانی ۶۰۷

ر

رابط ۶۰۸

رابعه ۷۸

راز اصفهانی ۶۰۸

راشد عباسی ۶۰۸

راضی اصفهانی ۶۰۹

راهب ۶۰۹

ربیع خوانساری ۵۶۰

رجب علی تبریزی ۶۱۰

رحمه الله نجفی اصفهانی ۶۱۲

رحیم ارباب ۱۰۶۱

رحیم دهکردی ۲۳۳

رحیم شیخ الاسلام ۴۳۶

رحیم کلانتر ۶۱۲

رستم بیگ آق قوینلو ۶۱۳

رستم گورکانی ۶۱۳

رسول بهروان ۵۳۹

رشد الدين اصفهاني ٦١٤

رشيد الدين فضل الله ٦١

رضا حسيني ٦٢٠

رضا خوانساري ١٠٩٩

رضا سادات ٨٧٦

رضا طيب شرابي ٥٦٩

رضا طلاکوب ١٤٦

ص: ١١١٨

رضا عباسی ۶۱۶

رضا فانی موسوی ۶۳۲

رضا قلی پیش نماز ۶۳۸

رضا قلی خان سراج الملک ۱۰۲۰

رضا کلباسی ۶۲۴

رضا مظاهری کرونلی ۱۰۵۹

رضا ملا باشی ۵۷

رضی اصفهانی ۶۴۴، ۶۴۰

رضی الدین لالا ۶۴۴

رضی الدین محمد تستری ۹۱۹

رضی الدین محمد خوانساری ۵۶۰

رضی شیرازی ۶۴۱

رضی قزوینی ۲۴۰

رضی لاریجانی ۶۳۹

رضی مجلسی ۶۴۵

رضی مستوفی ۶۴۴

رفیع الدین محمد شهرستانی ۱۰۰۳

رفیع الدین نواب ۶۵۱

رفیعا نائینی ۶۴۸

رکن الدین مسعود صاعدی ۶۸

رکن الملک (سلیمان) ۶۵۲

روح الامین مختاری ۶۵۳

روح الله فندرسکی ۲۰۴

ریحان الدین مهدوی ۱۰۶۰

ز

زائری ۷۹

زارویه بن شاهویه ۶۵۳

زاهد ثانی گیلانی اصفهانی ۵۶۹

زمان قهپایه ای ۹۷۱

زین الدین جنتی جزی ۶۵۷

زین الدین اصفهانی ۶۵۶

زین الدین خوانساری ۵۷۳

زین الدین عاملی اصفهانی ۶۵۶

زین الدین عاملی صغیر ۶۵۶

زین الدین نجفی ۱۰۶۴

زین العابدین بید آبادی ۳۷۸

زین العابدین تبریزی ۶۵۸

زین العابدین حسینی ۶۵۹

زین العابدین خوانساری ۶۵۷، ۳۳۹

زین العابدین رضوی خوانساری ۶۶۰

زين العابدين سبزواری ۴۳۶

زين العابدين شهرستانی ۱۰۰۴

زين العابدين طباطبائی ابرقوئی ۶۵۸

زين العابدين مطهری ۴۷۷

زينت نساء بیگم ۸۰

زينتیه ۸۰

س

ص: ۱۱۱۹

سائب ابن اقرع ثقفی ۶۷۵

ساروتقی ۶۶۳

ست کریمه ۸۶

ستی فاطمه ۸۱

سراجا نقاش ۶۶۴

سرگشته ۲۹۲

سروش (محمد علی) ۶۶۵

سری بن سلامه ۶۷۵

سعادت علی شاه (محمد کاظم) ۶۶۶

سعد الملک آبی ۶۶۷

سعیدا اردستانی ۶۶۸

سعید طباطبائی نائینی ۳۵۷

سعید قاری اصفهانی ۶۶۷

سلطان بخت آغا ۷۴

سلطان بیگم ۸۳

سلطانم ۸۳

سلطان محمد اصفهانی ۸۹۲

سلمان فارسی ۶۷۲

سلیمان دارانی ۶۷۷

سلیمان بن محمد علی ۶۷۹

سليمان بيك ٦٧٧

سميع اصفهاني ٦٧٩

سنجر سلجوقي ٥٢٩

سيويه ٦٨٠

سيد العراقين (عبدالاحسين) ٦٨٠

سينا كروني (مصطفى قلي) ٦٩١

سينا كشفي بروجردي ٦٩١

ش

شاطر جلال ٤٤٩

شاه تقى ٩٩٦

شاه حسين ثنائي ٥٢٩

شيب ماراني ٦٩٢

شجاع الدين محمود مازندراني ٩٢٩

شحنه مازندراني (مهدي بيك) ٦٩٣٦

شرف الدين حسن اصفهاني ٥١٨

شرف الدين حيدر گلستانه ٨٠٧

شرف الدين شهيد ٦٨

شريف خلخالي ٦٩٣

شعيا ٦٩٦

شعله ٦٩٦

شفيح شوشتری ۶۹۹

شقایق (مهدی بیگ) ۷۰۱

شکرالله مستوفی الممالک ۱۰۰۴

شکرالله منعم ۳۵۰

شمسا گیلانی ۷۰۲

شمس الدین بحرانی ۷۰۳

شمس الدین خادمی ۱۰۶۵

شمس الدین کاشی تراش ۷۰۱

ص: ۱۱۲۰

شمس الدین محمد معرف اصفهانی ۸۹۰

شمس الدین محمد اصفهانی ۸۹۱، ۲۹۴

شمس الدین محمد شهرستانی ۹۰۵

شمس الدین محمد گیلانی ۷۰۲

شمس الدین محمد نصر آبادی ۱۸۲

شمس الدین محمود اصفهانی ۲۹۴

شمس الدین هرنندی ۴۴۴

شوکت ۷۰۴

شوکت بخارایی (محمد اسحاق) ۷۰۴

شهاب الدین نحوی ۷۰۵

شیخ الشریعه اصفهانی (فتح الله نمازی) ۷۰۶

شیخ العراقین (محمد حسن) ۶۹

شیخ بهائی ۳۵۹

شیخ جعفر ریزی ۴۳۳

شیخ جعفر لنگرودی اصفهانی ۴۳۳

شیدای اصفهانی ۶۸۶

شیرویه اصفهانی ۷۰۷

شیرین ۸۴

ص

صائبا ۷۱۱

صائب تبریزی اصفهانی ۷۰۷

صابر اصفهانی ۷۱۱

صابر علی شاه نصر آبادی ۱۸۰

صادق اصفهانی ۷۱۴

صادق تخت فولادی ۷۱۲

صادق خان انصاری ۳۳۱

صادق ملا رجب ۴۹۵

صادق ناطق ۹۷۱

صادق نصر آبادی ۱۸۰

صالح بن محمد طاهر مازندرانی ۷۲۶

صالح فریدنی ۷۲۳

صالح مازندرانی ۷۲۳

صالح نصر آبادی ۱۸۰

صاین الدین علی ترکه ۵۹

صباح ۷۱۱

صیحفی شیرازی ۴۳۷

صدرالدین بن قوام الدین صاعدی ۶۸

صدرالدین زین العابدین عاملی ۲۴۶

صدرالدین صدر ۷۲۹

صدرالدین عاملی ۲۸۵

صدرالدين عبداللطيف خجندی ۶۳

صدرالدين على طيب ۱۸۱

صدرالدين كوپائى هاطلى ۷۳۱

صدرالدين محمد تركه ۶۱

صدرالدين محمد خجندی ۶۵

صدرالدين محمد عاملى ۲۴۶

صدر خجند ۶۴

صديقه دولت آبادى ۸۴

ص: ۱۱۲۱

صعلوکی ۷۳۲

صفر علی همدانی ۷۲۳

صفی الدین محمد زواره ای ۹۱۸

صوفی اردستانی ۷۳۵

ض

ضحاک ۷۳۶

ضرغام السلطنه بختیاری ۱۰۲۱

ضیاء اصفهانی (محمد حسین) ۷۳۹

ضیاء الدین تجویدی ۱۰۶۶

ضیاء الدین چهار سوقی ۱۰۰۹

ضیاء الدین دری ۷۳۶

ضیاء الدین شهبهانی ۷۴۰

ضیاء الدین علی ترکه ۶۰

ضیاء کفرانی ۷۴۰

ط

طالب تبریزی ۷۴۱

طاووس خانم ۸۵

طاهر اصفهانی ۷۴۱

طاهر بنا ۷۴۳

طاهر قاری اصفهانی ۷۴۳

طاهر نصرآبادی ۱۸۱

طباطبا ۷۴۵

طبرانی (ابوالقاسم سلیمان) ۷۴۶

طیب اصفهانی ۷۴۹

طیب (عبدالباقی) ۱۰۲۲، ۷۴۷

طرب اصفهانی (ابوالقاسم) ۷۵۰

طرب اصفهانی (محمد علی) ۱۰۱۶

طرب نائینی (محمد جعفر) ۷۵۰

طوطی شاه ۸۶

ظ

ظَلَّ السلطانی ۷۵۱

ع

عابد اصفهانی ۷۵۱

عاصم قادری ۷۵۲

عباس ناسخ ۷۵۵

عباس پاقلعه ای ۷۵۴

عباس خان شیدا ۶۸۵

عباس دهکردی ۱۰۶۸

عباس طباطبائی خوراسکانی ۱۰۶۸

عباس علی ادیب حبیب آبادی ۱۰۶۹

عباس علی سهیلیان شمس آبادی ۱۱۰۰

عباس علی علویجه ای ۷۵۶

عباس علی معین الواعظین ۷۵۵

عباس مصباح دستگردی ۱۰۶۷

عباس نحوی ۴۴۴

عبدالباقی صوفی تبریزی ۷۵۷

عبدالباقی اصفهانی ۷۵۸

عبدالباقی خاتون آبادی ۷۵۸، ۷۶۰

ص: ۱۱۲۲

عبدالباقي خطاط ۷۵۸

عبدالباقي قزوینی ۷۵۸

عبدالباقي قلمدان ساز ۱۰۲۲

عبدالجبّار اصفهانی ۶۰۲

عبدالجبّار نصر آبادی ۱۸۳

عبدالجليل اصفهانی ۷۶۱

عبدالجواد بن محسن ۸۲۳، ۷۶۳

عبدالجواد خراسانی ۶۰۵

عبدالجواد خطیب ۷۶۲

عبدالجواد زفره ای ۲۱۰

عبدالجواد کلباسی ۷۶۳، ۵۵۵

عبدالجواد مدرس خراسانی ۱۴۵

عبدالجواد مشکی ۷۶۱

عبدالجواد هرندي ۴۴۵

عبدالحسب عاملی ۲۴۵

عبدالحسین ادیب فرمند ۷۶۵

عبدالحسین اصفهانی ۴۱۲

عبدالحسین بغدادی ۷۶۵

عبدالحسین حکمت یار ۷۵۴

عبدالحسین حکیم اللهی قمیشه ای ۶۸۶

عبدالحسين خاتون آبادی ۱۹۱

عبدالحسين سينتا ۷۶۹

عبدالحسين شهشهانى ۷۶۴

عبدالحسين صدر المحدثين ۷۹۱

عبدالحسين صنيع همايون ۱۰۲۳

عبدالحسين فاضل اژه اى ۸۲۳

عبدالحسين فقيه ايمانى ۷۳۵

عبدالحسين قدسى ۷۶۷

عبدالحسين كاظمينى ۷۶۶

عبدالحسين محلاتى ۷۶۶

عبدالحسين مقدس ۹۱۰

عبدالحسين ميردامادى ۴۳۹

عبدالحسين نورى ۷۶۴

عبدالحسين هرندى ۴۴۵

عبدالحفيظ كابللى ۱۰۲

عبدالحميد موسوى ۹۱

عبدالحميد موسوى اصفهانى ۴۱۵

عبدالرحمن اصفهانى ۶۷۶

عبدالرحيم حائرى ۴۱۲

عبدالرحيم شيخ الاسلام ۷۷۲

عبدالرحيم افسر ۳۴۹

عبدالرحيم جزايري ۷۷۲

عبدالرحيم دماوندي ۷۷۱

عبدالرحيم كلباسي ۶۲۶

عبدالرحيم كلباسي ۱۹۵

عبدالرحيم كوشكي ۷۷۰

عبدالرحيم نجف آبادي ۷۷۱

عبدالرزاق موسوي احمد آبادي ۷۷۵

ص: ۱۱۲۳

عبدالرزاق بغايري ٥٧٢

عبدالرزاق رشتي ٧٧٥، ٧٧٦

عبدالرزاق طيب اصفهاني ٧٧٤

عبدالرزاق محدث حائري همداني ٧٧٤

عبدالرسول اصفهاني ٧٧٦

عبدالرسول مداح شوشتری ٩٠٢

عبدالصمد نظری ٧٧٧

عبدالعظیم لنجانی ٧٧٧

عبدالعلی اصفهانی ٧٧٨

عبدالعلی عقدائی طباطبایی ١١٠٠

عبدالعلی مرندی ٧٧٨

عبدالعلی هرندی ٤٤٦

عبدالغفار پاقلعه ای ١١٠١

عبدالغفار تویسرکانی ٧٧٩

عبدالغفار نجم الدوله ٧٧٩

عبدالغفار نجم الدوله ٧٧٩

عبدالغفار شمس القراء ٧٥٣

عبدالغنی تفرشی ٧٨٢

عبدالغنی خاتون آبادی ٧٨٣

عبدالفتاح مرعشی خلیفه سلطانی ٧٨٣

عبدالقادر عاشق آبادی ۷۰۳

عبدالکاظم خاتون آبادی ۱۹۲

عبدالکریم دستجردی ۷۸۴

عبدالکریم دولت آبادی ۹۹۸

عبدالکریم گزی ۷۸۶

عبدالکریم مصدق خواه ۱۱۰۰

عبدالله ۷۹۰

عبدالله اثره ای ۸۲۳

عبدالله اصفهانی ۷۹۰

عبدالله بروجردی ۷۹۴

عبدالله بکاء ۷۹۳

عبدالله بن جابر عاملی ۶۰۲

عبدالله بن حسین اصفهانی ۷۹۲

عبدالله بن حسین اصفهانی ۷۹۳

عبدالله بن حسین یزدی ۷۹۶

عبدالله بن عاشور رنانی ۷۹۵

عبدالله بن محمد اصفهانی ۶۷۶

عبدالله بن محمد خجندی ۶۴

عبدالله بن یحیی حسینی کربلایی ۷۹۷

عبدالله ثقه الاسلام ۴۲۶

عبدالله خان امين الدوله ۳۸۹

عبدالله خان وزير زاده ۹۲۴

عبدالله خوانساری ۷۹۱

عبدالله خوراسکانی اصفهانی ۷۹۲

عبدالله سقلا ۷۹۶

عبدالله شهرستانی ۱۰۰۴

عبدالله شیخ الاسلام ۴۳۸

عبدالله قاضی ۱۲۰

عبدالله قمیشه ای ۷۹۰، ۹۴۳

ص: ۱۱۲۴

عبدالله كربلائی اصفهانی ۷۸۹

عبدالله کفرانی رویدشتی ۷۹۵

عبدالله گیلانی ۷۹۰

عبدالله مجلسی ۴۲۰

عبدالله محزون ۷۹۷

عبدالله میر دامادی سدهی ۷۹۵

عبدالله هرندی ۴۴۶، ۴۴۷

عبدالمحمد مؤدب السلطان ۴۶۸

عبدالمطلب اصفهانی ۷۹۷

عبدالمطلب شیخ الاسلام ۴۳۸

عبدالمنان طوسی ۴۱۸

عبدالمولی اصفهانی ۷۹۸

عبدالواسع خاتون آبادی ۷۹۸

عبدالواسع دامی ۵۹۶، ۸۲۳

عبدالوهاب اصفهانی ۷۹۹

عبدالوهاب بدری ۱۱۰۱

عبدالوهاب ریزی ۱۷۵

عبدالوهاب زاهدی ۱۱۰۰

عبدالوهاب سینی ۸۷۶

عبدالوهاب شهشهانی ۷۹۹

عبدالوهاب قاضى ١٢٠

عبدالوهاب گلشن ايران پور ٧٩٩

عبدالوهاب مستشار دفتر ٨٠٢

عبدالوهاب معتمد الدوله ٨٠٠

عبدالوهاب معين الاطباء اردستاني ٧٩٨

عبدالوهاب معين العلماء ٤٩٠

عبدالوهاب منجم ٧٨١

عبدالوهاب منجم باشى ٨٠٢

عبدالوهاب نصر آبادى ٧٩٨

عبدالهادى قاضى ١٢٠

عبيدالله خجندى ٦٤

عرفان (احمد) ٨٠٣

عزيز الله مجلسى ٤٢١

عضد الاسلام بن ركن الدين مسعود صاعدى ٦٨

عطاء الله خوانسارى ٣٤٣

عطاء الله امامى ٣٠٤

عفت الحاجيه امين ١١٠١

علاء الدين حسينى ٣٢٦

علاء الدين شاهشاهان ٨٠٩

علاء الدين شهرستانى ١٠٠٤

علاء الدين گلستانه ۸۰۴

علاء الدين مدرس ۱۰۶۹

على آقا نظام الدوله ۳۹۲

على اصغر شريف ۹۲۴

على اصغر مير محمد صادقى ۸۲۰

على اكبر اژه اى ۸۲۰

على اكبر تابش ۵۵۶

ص: ۱۱۲۵

علی اکبر خوانساری ۵۴۸

علی اکبر شیخ الاسلام اصفهانی ۳۵۷

علی اکبر صدر الاطباء حسینی ۸۲۰

علی اکبر گلستانه ۸۰۷

علی اکبر موافق علی ۲۸۱

علی اکبر میر محمد صادقی ۸۲۴، ۸۸۵

علی اکبر هاشمی طالخونچه ای ۸۲۵

علی امامی ۸۱۷

علی امین الوزاره ۵۱۳

علی بختیاری ۵۴۶

علی بدیع زادگان ۳۵۲

علی برزانی ۸۷۶

علی بروجردی ۸۱۵

علی بروجنی ۸۱۰

علی بن سهل اصفهانی ۸۱۲

علی جرقویه ای ۶۲۸

علی جناب ۴۵۸

علی خان مستوفی خزانه ۸۱۴

علی خراسانی جهاد اکبر ۶۳۵

علی خطیب ۷۶۲

علی رضا کلباسی ۸۹۳

علی رضا حسینی ۸۲۶

علی رضلا خاتون آبادی ۸۲۵

علی رضا عباسی تبریزی ۳۸۴

علی زنجیره فروش ۸۱۸

علی سدهی امام جمعه ۸۱۹

علی شهید ۵۹۲

علی شیرازی ۸۱۶

علی عاشق آبادی ۲۰۸

علی عبدالرسولی ۶۸۷

علی علامه فانی ۱۰۷۰

علی فخر الواعظین ۱۶۲

علی فقیه فریدنی ۸۷۶

علی قدیری کفرانی ۱۰۷۱

علی قلی خان ترکمان ۸۲۶

علی قلی خلخالی ۸۲۶

علی قمشه ای شمس آبادی ۱۵۵

علی ماربینی ۱۰۷۱

علی محمد ابریشم کار ۹۳۷

علی محمد اژه ای ۸۲۴

علی محمد اصفهانی ۸۲۷

علی محمد اصفهانی ۷۸۰

علی محمد خان نظام الدوله ۳۹۰

علی محمد دولت آبادی ۱۰۰۰

علی محمد دهاقانی ۹۸۹

علی محمد سدهی میردامادی ۸۲۷

علی محمد شریف ۲۴۰

علی محمد شریف ۸۲۴

ص: ۱۱۲۶

علی محمد شوشتری ۸۲۸

علی محمد طیب کربکنندی ۲۰۸

علی محمد فقیه ۸۲۷

علی محمد مترجم همایون فره وشی ۸۲۷

علی محمد مدرس میر محمد صادقی ۱۱۰۰

علی محمد میر دامادی ۴۷۹

علی محمد میر دامادی سدهی ۸۲۸

علی محمد نائینی ۱۰۷۵

علی مدرس ۱۰۷۴، ۵۱۰

علی مدرس یزدی ۱۵۵

علی مستشفی ۸۰۹

علی مستوفی شهشهرانی ۴۹۵

علی مشتاق ۶۴۲

علی مشفق ۱۱۰۱

علی مشکوه سدهی ۱۰۷۴

علی مفید ۹۳۱

علی مقدس ۱۵۵

علی نائینی ۶۵۰

علی نجف آبادی ۸۱۱

علی نقی کمره ای ۸۳۰

علی نقی اصطهباناتی ۶۴۲

علی نقی اصفهانی ۸۲۸

علی نقی امامی ۷۷۳

علی نقی ثقه الشریعه ۸۸۵

علی نقی حسینی ۸۲۹

علی نقی خان اوحدی ۱۰۲۴

علی نقی خان سرهنگ (سرتیپ) ۹۷۷

علی نقی زنجانی ۱۹۵

علی نقی نوری ۸۲۹

علی نوری ۵۰۱

علی واعظ بروجردی ۱۴۲

علی هسته ای ۵۵۵

عماد اصفهانی ۸۴۴

عمادالدین محمد ۱۸۶

عمان سامانی ۱۷۱

عنایت الله قهپایی ۸۴۵

عوض بیک ۸۴۶

عیسی بن محمد علی اصفهانی ۸۴۷

عیسی بیک ۲۹۶

عیسی خان افتخار الحکما ۸۴۷

غلام حسین ربانی چادگانى ۱۱۰۲

غلام حسین شوشتری ۸۴۷

غلام حسین نجف آبادی ۸۴۸

غلام حسین یزدی آبشاهی ۸۷۶

غلام رضا خطاط ۸۴۸

غلام رضا خطاط اصفهانی ۱۰۲۴

غلام علی خطاط ۸۴۹

غلام علی خطاط ۸۴۹

ص: ۱۱۲۷

غمگین (محمد کاظم) ۸۵۰

غیاث الدین احمد عاملی ۲۴۶

غیاث الدین خلیلی اصفهانی ۸۵۰

غیاث الدین علی حسینی اصفهانی ۸۱۴

غیاث الدین محمد بن ملکشاہ ۵۹۲

غیاث بن محمد متطبب اصفهانی ۸۵۱

ف

فاضل اردستانی ۸۵۱

فاضل سراب ۸۵۱

فاضل ہرندی ۸۵۴، ۸۵۳

فاضل ہندی ۸۵۴

فاطمہ بیگم ۸۶

فاطمہ رویدشتی ۸۵۶

فتح اللہ جلالی ۳۴۹

فتح اللہ جناب ۴۵۹

فتح اللہ خان اخگر ۷۵۴

فتح اللہ خوزانی ۸۵۷

فتح اللہ درب امامی ۳۸۶

فتح اللہ لاری ۸۵۸

فتح اللہ میر محمد صادقی ۳۰۸

فتح الله نواب ۶۵۱

فتح بنداری ۸۵۷

فخرالدین خوانساری ۸۵۸

فخرالدین سعید اصفهانی ۸۵۸

فدایی (نصرالله) ۸۵۹

فرج الله دری ۷۳۸

فروغ الدین اصفهانی ۸۶۰

فروغی اصفهانی ۸۶۰

فریدون ۸۶۰

فضل الله اعضادی خوانساری ۸۶۲

فضل الله حجازی قمیشه ای ۸۶۱

فضل الله روضاتی ۱۰۷۵

فضل الله ضیاء نور ۱۰۷۶

فنا (ملا علی) ۹۶۵

فولاد حلوایی ۸۶۳

فیض الله قهپایی ۸۴۵

فیض علی شاه اول (عبدالحسین) ۸۶۴

فیض علی شاه ثانی (محمد صادق نمازی) ۸۶۵

ق

قاسم زاهد ۸۶۷

قاسم بن محمد ديمرتى اصفهانى ۸۶۸

قاضى فضل خنجى اصفهانى ۸۶۲

قاضى نظام الدين اصفهانى ۹۸۶

قتيبه بن مهران آزادانى ۸۶۸

قربان على قهفرخى چهار محالى ۸۶۸

قطب الدين شاه محمود ۹۲۹

قطب الدين على باب الدشتى ۸۶۹

قوام الدين رشتى ۵۵۷

ص: ۱۱۲۸

قیصر بید آبادی ۸۶۹

ک

کاظم الصفهانی ۸۷۰

کاظم الفت ۸۷۲

کاظم بید آبادی ۸۷۲

کاظم مرتضوی کروی ۵۵۷

کریمه ۸۶

کمال الدین احمد خجندی ۶۳

کمال الدین اسماعیل اصفهانی ۲۷۸

کمال الدین اصفهانی ۸۷۴

کمال الدین حسین ضمیری ۵۶۲

کمال الدین حسین فسوی شیرازی ۳۷

کمال الدین خوانساری ۵۴۸

کمال الدین شریعتمدار ۵۷

کمال الدین عاملی موسوی ۸۷۳

کمال الدین علی سمیرمی ۸۱۰

کمال الدین قزوینی ۱۰۷۷

کمال الدین مجلسی ۲۰۵

کمال الدین محمد فسایی ۳۷

کمالیه ۸۷

گ

گدا علی قاربی ۸۷۴

گلبهار (سید علی) ۸۷۴

گلزار (رجب علی) ۸۷۵

گنج علی ۸۷۷

گوهر شاد ۸۷

ل

لاچین گرجی ۸۷۷

لطف الله شمس الواعظین ۸۷۸

لطف الله عاملی ۸۷۹

لطف علی بیگ ۸۸۰

لوایی قمی (بابا سلطان قلندر) ۸۸۱

م

مافروخی ۸۸۲

مجتبی روضاتی ۳۴۴

مجتبی حاتمی لنکرانی ۱۰۷۸

مجتبی دولت آبادی ۱۰۰۰

مجتبی کیوان ۱۰۷۹

مجتبی میر محمد صادقی ۱۰۸۰

مجدالدین اسماعیل باب الدشتی ۲۸۷

مجد العلماء نجفی ۱۰۸۱

مجید میر احمدی ۶۸۹

محتشم کاشانی ۴۴۹

محراب گیلانی ۵۷۱

محسن بغیری ۵۷۱

محسن بن عبدالصمد ۸۲۴

محسن سدهی ۸۸۳

محسن گیلانی ۸۸۳

ص: ۱۱۲۹

محسن مير شمسي ۸۸۵

محسن مير محمد صادقي ۸۸۳

محمد مدرس ۵۱۰

محمد آل رسول شمس آبادي ۱۰۸۲

محمد ابراهيم ۹۵، ۱۰۹

محمد ابراهيم آل رسول ۸۴۳

محمد ابراهيم جدلي ۹۵

محمد ابراهيم چهار سوقي ۱۱۲

محمد ابراهيم خوزاني ۱۱۵

محمد ابراهيم رئيس التجار ۱۱۱

محمد ابراهيم قزويني اصفهاني ۱۰۰

محمد ابراهيم کلباسي ۱۰۶

محمد ابراهيم کلباسي ۶۲۵

محمد ابراهيم ملك التجار ۱۲۲

محمد اسماعيل اعرجي ۲۶۵

محمد اسماعيل بن محمد جعفر اصفهاني ۲۶۸

محمد اسماعيل خاتون آبادي ۱۸۶

محمد اسماعيل خاتون آبادي ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۷۶

محمد اسماعيل خوراسگاني ۲۶۶

محمد اسماعيل گلستانه ۸۰۶

محمد اشرف سدهی ۲۸۹

محمد اشرف عاملی ۲۹۰

محمد اصفهانی ۴۱۳، ۸۸۶، ۸۸۷

محمد اصفهانی نجفی ۸۸۶

محمد اکبر ۸۹۳

محمد امام جمعه ۹۰۱

محمد امام جمعه خوراسکانی ۱۱۰۲

محمد امین شهرستانی (میر جمله) ۲۹۸، ۱۰۰۵

محمد امین مازندرانی ۶۷۰

محمد باقر روضاتی ۳۴۵

محمد باقر آتش شیرازی ۳۳

محمد باقر ابطحی حسینی سدهی ۳۵۴

محمد باقر اصفهانی ۳۰۵

محمد باقر اصفهانی حائری ۳۶۳

محمد باقر اصفهانی خطاط ۳۰۳

محمد باقر الفت ۳۱۳

محمد باقر امامی ۱۵۳

محمد باقر امامی ۳۲۳

محمد باقر امینی نطنزی ۱۰۴۲

محمد باقر انواری ۷۸۶

محمد باقر بروجردی ۱۴۵

محمد باقر بید آبادی ۳۷۶

محمد باقر پیش نماز ۳۰۴

محمد باقر تویسرکانی ۳۵۰

محمد باقر ثانی بید آبادی ۳۰۷

محمد باقر چهار سوقی ۳۳۸

محمد باقر چهار حجه الاسلام شفتی ۳۷۳

محمد باقر حسینی ۳۵۴

ص: ۱۱۳۰

محمد باقر حسینی خاتون آبادی ۳۰۳

محمد باقر حسینی منجم ۳۳۲

محمد باقر حسینی واعظ ۳۰۹

محمد باقر حکیم باشی ۱۴۴

محمد باقر خاتون آبادی ۱۸۷،۳۷۲

محمد باقر خان صدر ۳۵۳

محمد باقر خان مشیر الملک ۳۶۲

محمد باقر خطاط ۳۰۳

محمد باقر خواجهئی ۷۴۱

محمد باقر داماد ۳۶۴

محمد باقر درچه ای ۳۶۷،۳۷۰

محمد باقر زنجانی ۱۹۵

محمد باقر زند کرمانی ۱۰۴۳

محمد باقر سبزواری ۳۷۲

محمد باقر سمسوری ۱۰۱۸

محمد باقر صدر خاصه ۳۲۴

محمد باقر طهرانی اصفهانی ۴۱۱

محمد باقر علوی شهیدی ۲۴۹

محمد باقر فشارکی ۳۱۸

محمد باقر فقیه ۱۰۹۸

محمد باقر فقیه ایمانی ۳۳۶

محمد باقر قزوینی ۳۰۶

محمد باقر قمیسه ای ۳۰۶،۳۳۸،۳۷۳

محمد باقر قهی اصفهانی همدانی ۳۲۲

محمد باقر گزی (ابوالفقراء) ۳۱۱

محمد باقر گلستانه ۸۰۶

محمد باقر گنجی ۳۳۲

محمد باقر مجلسی ۳۱۵،۳۵۳

محمد باقر مدرس ۴۰۵

محمد باقر ملا باشی ۳۰۸

محمد باقر منجم ۳۳۳

محمد باقر موسوی ۴۱۵

محمد باقر میر محمد صادقی ۳۱۰

محمد باقر نجفی مسجد شاهی ۳۱۲

محمد باقر نحوی ۴۹۰

محمد باقر نواب ۳۲۴

محمد باقر

نواب لاهیجی ۳۶۵

محمد باقر واثق ۳۲۸

محمد باقر هرنندی ۴۴۴

محمد باقر هزار جریبی ۵۰۲

محمد بروجردی ۹۰۹

محمد بروجنی ۸۹۵

محمد بن جهان بخش مازندرانی ۹۰۰

محمد بن حسن بن محمد اصفهانی ۹۰۱

محمد بن حسن شیروانی ۵۸۳

محمد بن سلیمان اصفهانی ۶۷۶

محمد بن عبدالکریم حسینی خلیفه سلطانی ۹۱۴

محمد بن علی بن محمد ترکه ۶۱

ص: ۱۱۳۱

محمد بن محمد مقیم اصفهانی ۹۲۱

محمد بن یوسف بناء اصفهانی ۲۲۷

محمد بهشتی ۱۱۰۳

محمد بید آبادی ۹۰۶

محمد ترک ۹۰۲

محمد تقی اصفهانی ۴۰۳

محمد تقی الماسی ۴۲۰

محمد تقی بن میر سید محمد ۴۲۲

محمد تقی بهشتی ۹۲۳

محمد تقی تبریزی ۴۱۶

محمد تقی خاتون آبادی ۴۱۶،۱۸۹

محمد تقی خراسانی ۴۱۴،۶۳۶

محمد تقی رازی ۴۰۹

محمد تقی صحاف ۱۰۱۸

محمد تقی فشارکی ۱۰۴۸

محمد تقی قمیشه ای ۴۰۶

محمد تقی گزی ۴۰۴،۷۸۸

محمد تقی گلستانه ۴۲۵

محمد تقی مجلسی ۴۱۹،۴۲۲

محمد تقی مدرس ۴۰۴

محمد تقی مستجاب الدعوه ۴۱۴

محمد تقی مصطفی فروشانی ۱۰۴۷

محمد تقی موسوی احمد آبادی ۴۱۹

محمد تقی نصیری طوسی ۴۱۷

محمد تقی نوری ۳۹۶

محمد تقی هرندی ۴۴۴

محمد تقی هروی ۴۰۶

محمد جزایری ۷۰۰

محمد جعفر کرباسی ۴۳۹

محمد جعفر جزی ۳۵۵

محمد جعفر خراسانی ۶۳۵

محمد جعفر کلباسی ۲۲۱

محمد جعفر میردامادی ۴۳۸

محمد جعفر هرندی ۴۴۳

محمد جواد آدینه ۴۵۹

محمد جواد بید آبادی ۴۶۲

محمد جواد حسین آبادی ۲۳۷

محمد جواد حسینی ۵۱۰

محمد جواد خراسانی ۶۳۶

محمد جواد دهکردی ۴۶۴

محمد جواد صدر ٢٨٦

محمد جواد عاملی ٥١

محمد جواد فریدنی ٤٦٥

محمد جواد قزوینی ١٠١

محمد جواد محقق اصفهانی حائری ٤٦١

محمد جواد مسائلی ٤٦٥،٩٠٣

محمد حسن ادیب الدوله اصفهانی ٤٩١

محمد حسن اصطهباناتی ٥١٦

ص: ١١٣٢

محمد حسن اصفهانی ۵۱۷

محمد حسن امام جمعه ۴۹۳

محمد حسن بن محمد حسین اصفهانی ۴۹۲

محمد حسن رشتی ۴۹۷

محمد حسن روضاتی ۲۳۵

محمد حسن عالم نجف آبادی ۵۲۰

محمد حسن فانی یزدی ۴۹۲

محمد حسن قاری ۵۱۹

محمد حسن قاضی ۱۲۰

محمد حسن قاضی عسکر ۶۸۲

محمد حسن قمیشه ای ۵۵۱

محمد حسن کاشف الغطاء ۶۹

محمد حسن کلباسی ۱۰۶،۸۹۴

محمد حسن گزی ۴۸۲

محمد حسن گیلانی ۱۱۹

محمد حسن مازندرانی ۴۸۶

محمد حسن مجتهد اصفهانی ۴۸۶

محمد حسن منانی ۱۰۹۸

محمد حسن میردامادی سدهی ۴۷۸

محمد حسن نجفی ۵۰۲،۵۰۴

محمد حسن نحوی ۴۸۹

محمد حسن نواب ۳۲۵

محمد حسن واعظ ۴۷۸

محمد حسن ورنوسفادرانی سدهی ۵۱۶

محمد حسن همدانی ۷۳۳

محمد حسن یزدی اصفهانی ۴۷۹

محمد حسین اصفهانی ۴۱۱

محمد حسین حسینی ۵۰۹

محمد حسین خوانساری ۳۴۳

محمد حسین قمیشه ای کبیر ۵۵۱

محمد حسین میر محمد صادقی ۸۸۴

محمد حسین آیت میردامادی ۷۳۴

محمد حسین ازه ای ۵۲۵،۸۲۲

محمد حسین اشنی قودجانی ۵۶۷

محمد حسین اصفهانی ۴۹۴،۵۲۳،۵۲۸،۵۴۷

محمد حسین اصفهانی کاظمینی ۵۵۱

محمد حسین امام جمعه ۵۴۱

محمد حسین امام نجفی ۱۰۴۹

محمد حسین بختیاری ۲۳۱

محمد حسین بن محمد حسین ۵۴۳

محمد حسين بن محمد رضا حمصی ۸۲۲

محمد حسين بن ملا عبدالکريم ۵۴۵

محمد حسين بيد آبادی ۳۷۷

محمد حسين جويباره ای ۷۲۸

محمد حسين چلبی ۶۱۵

محمد حسين حسینی اصفهانی ۵۴۴

محمد حسين خاتون آبادی ۵۴۵،۷۵۹

ص: ۱۱۳۳

محمد حسین خراسانی ۶۷۳

محمد حسین خوانساری ۵۴۷

محمد حسین دامادی سدهی ۵۳۸

محمد حسین درچه ای ۳۶۸

محمد حسین ذوعلم فشارکی ۵۵۳

محمد حسین رجائی ۵۶۳

محمد حسین رشتی ۱۸۳،۹۳۷،۱۰۵۰

محمد حسین سررشته دار ۵۶۳

محمد حسین شریعت هرندی ۱۰۵۳

محمد حسین شهرستانی ۵۲۵

محمد حسین صدر اصفهانی ۵۶۷

محمد حسین صغیر اصفهانی ۱۰۵۱

محمد حسین طریحی ۵۲۲

محمد حسین عارفچه ۵۳۵

محمد حسین عنقا ۲۰۴

محمد حسین فاضل ۷۵۴

محمد حسین فاضل کوهانی ۱۰۵۳

محمد حسین فروغی ۱۴۸

محمد حسین فصیح ۵۶۴

محمد حسین فقیه نظری ۱۰۹۸

محمد حسين قاينى ۵۵۲

محمد حسين قميشه اى ۵۳۲

محمد حسين كازرونى ۷۸۹

محمد حسين كرمانى ۵۳۳

محمد حسين كلباسى ۳۵۶،۵۶۴

محمد حسين كمپانى ۵۴۰

محمد حسين گنجى ۳۳۲

محمد حسين مدرس ۵۴۷،۵۶۷

محمد حسين مدرس كهنگى ۵۳۱

محمد حسين مشكىنى ۷۵۲

محمد حسين مقدس فانى ۵۵۰

محمد حسين ملاذ روضانى ۳۴۳

محمد حسين منجم ۳۳۳

محمد حسين مولوى كتابفروش ۵۶۱

محمد حسين مهدوى اردكانى ۱۰۵۳

محمد حسين ميردامادى ۵۳۲

محمد حسين نائينى الاسلام ۱۵۹

محمد حسين نايب الصدر ۴۴۴،۵۴۴

محمد حسين نجفى ۶۲۳

محمد حسين نجفى هزار جريبى ۵۰۵

محمد حسین نحوی ۴۸۹

محمد حسین همدانی ۱۰۵۴

محمد حسینی ۸۸۸

محمد حکیم خراسانی ۸۹۰

محمد خاتون آبادی ۳۰۹،۱۱۰۳

محمد خراسانی ۸۸۷

محمد خلیل امام جمعه قمیسه ای ۵۸۷

محمد خلیل موسوی ۵۸۸

محمد خلیل میردامادی سدهی ۵۸۸

ص: ۱۱۳۴

محمد خوانساری ۱۱۲،۳۴۰

محمد داود هندی اصفهانی ۵۹۷

محمد درب امامی ۳۰۴

محمد دهاقانی ۱۰۸۳

محمد رحیم سدهی ۳۵۷

محمد رحیم شیخ الاسلام ۱۰۶۲

محمد رضا رضوی خوانساری ۴۶۰

محمد رضا اصفهانی ۶۱۸،۶۳۱

محمد رضا اصفهانی قهدریجانی ۶۱۶

محمد رضا الهی ۱۵۴

محمد رضا امامی ۷۷۳

محمد رضا باقری محمود آبادی ۱۱۰۰

محمد رضا بنا ۶۲۰

محمد رضا بیان الحق ۱۰۹۹

محمد رضا تنکابنی ۸۵۲

محمد رضا جرقویه ای ۶۲۷

محمد رضا جرقویه ای حائری ۱۰۶۲

محمد رضا چلبی تبریزی ۶۱۴

محمد رضا حسام الواعظین ۶۲۹

محمد رضا حسینی ۶۲۴

محمد رضا خراسانی ۱۰۶۳، ۶۳۴

محمد رضا داماد ۱۵۴

محمد رضا رشتی ۹۳۷

محمد رضا زفره ای ۲۱۰

محمد رضا شریعت طالخونچه ای ۶۲۳

محمد رضا شفتی ۱۰۵۹

محمد رضا صالحی ۷۲۸

محمد رضا صدر الذاکرین ۱۰۲۰

محمد رضا فقیه ۶۱۸

محمد رضا قمیشه ای ۶۱۸

محمد رضا کلباسی ۶۲۷

محمد رضا مازندرانی ۶۲۹

محمد رضا مدرس خاتون آبادی ۱۸۸

محمد رضا مهدوی شهرضایی ۶۳۲

محمد رضا نجفی مسجد شاهی ۶۲۰

محمد رضا نصیری ۴۱۸

محمد رضا نیل فروشان ۱۰۹۹

محمد رضوی خوانساری ۶۶۰

محمد رضی اصفهانی ۶۴۰

محمد رفیع جیلانی اصفهانی ۶۴۵

محمد رفيع خاتون آبادى ٦٥٠

محمد رفيع گيلانى ٩٠٨

محمد رفيع نواب ٣٢٦

محمد رياحى ٩٢٦

محمد زمان تبريزى ٦٥٤

محمد زمان تنكابنى ٦٥٤

محمد زين الدين ٥٧٢

محمد سعيد اشرفى ٦٧٠

ص: ١١٣٥

محمد سعيد اردستاني ۶۶۸

محمد سعيد بحرینی اصفهانی ۶۶۹

محمد سعيد خلیفه سلطانی ۳۲۷

محمد سعيد طیب اصفهانی ۶۶۹

محمد سعيد قهبائی ۶۷۱

محمد سعيد لاهیجی اصفهانی ۶۷۱

محمد سها ۱۰۱۵

محمد شریف خاتون آبادی ۶۹۵

محمد شریف موسوی ونکی سمیرمی ۶۹۳

محمد شفیع استر آبادی ۶۹۶

محمد شفیع حسینی اصفهانی ۶۹۹

محمد شفیع خوئی ۶۹۸

محمد شفیع گیلانی ۷۰۰

محمد شمس الادباء ۶۴۰

محمد شمس الکتاب خواجهائی ۸۲۴

محمد شولستانی ۱۰۸۲

محمد شهشاهانی ۹۱۲

محمد صادق مینا ۷۱۷

محمد صادق اردستاني ۷۲۱

محمد صادق امام جمعه ۷۲۰

محمد صادق بهشتی ۷۱۸

محمد صادق پیکانی ۷۱۵

محمد صادق تنکابنی ۸۵۳

محمد صادق حسینی اصفهانی ۷۱۶

محمد صادق حسینی خاتون آبادی ۷۱۲

محمد صادق خاتون آبادی ۱۸۹،۷۱۲

محمد صادق خلیفه سلطانی ۳۲۷

محمد صادق خوانساری ۱۱۲

محمد صادق صدیق الاطباء لقمانی ۷۱۵

محمد صادق کتاب فروش ۷۲۰

محمد صادق کتابی ۱۰۶۵

محمد صادق کرباسی اصفهانی ۷۱۳

محمد صادق مجلسی ۷۱۶

محمد صادق مدرس خاتون آبادی ۷۱۶

محمد صادق منجم ۱۹۰

محمد صادق موسوی ۷۱۳

محمد صادق ناطق ۵۶۹

محمد صادق نامی ۷۱۴

محمد صادق هزار جریبی ۵۰۴

محمد صادق یزدی ۷۱۳

محمد صالح پیش نماز ۶۳۹

محمد صالح خاتون آبادی ۷۲۶

محمد صالح مازندرانی جویباره ای ۷۲۷

محمد صدرالواعظین ۴۴۱ریال ۶۸۹

محمد صدرالواعظین آزادانی ۶۸۹

محمد صدر هاشمی ۹۲۱

محمد طالب اصفهانی ۷۴۱

محمد طاهر اصفهانی ۷۴۴

ص: ۱۱۳۶

محمد طاهر حسینی ۷۴۵

محمد طاهر خلیفہ سلطانی ۳۲۷

محمد طاهر قاینی ۷۴۲

محمد طباطبائی ۱۰۰۷

محمد طباطبائی بروجردی ۹۱۴

محمد طیب ۸۸۸

محمد طیب زادہ ۱۰۸۴

محمد ظہیر ہرنندی ۴۴۳

محمد عارف سمساری خواجوئی ۸۹۱

محمد علی اصفہانی ۸۳۱

محمد علی حسینی اصفہانی ۸۳۶

محمد علی ابطحی سدھی ۳۵۸

محمد علی ازہ ای ۸۲۴

محمد علی استر آبادی ۶۹۷

محمد علی اشتری ۴۸۰

محمد علی اصفہانی ۸۳۳

محمد علی امام جمعہ ۸۳۸

محمد علی بن محمد رحیم صائب ۷۱۰

محمد علی بن میرزا محمد کاظم ۴۲۱

محمد علی بید آبادی ۳۷۹

محمد علی تويسرکاني ۳۵۲

محمد علی ثقه الاسلام ۴۲۷

محمد علی جامی ۸۴۱

محمد علی حزين ۱۶۵

محمد علی حسيني ۸۳۲

محمد علی حکيم الهی فریدنی ۸۳۳

محمد علی خاتون آبادی ۸۳۴

محمد علی خاتون آبادی ۸۳۵

محمد علی خان رشتی اصفهانی ۸۳۵

محمد علی خان فروغی ۸۳۸

محمد علی خان گلستانه ۸۰۸

محمد علی خوانساری ۸۳۶

محمد علی دانا ۶۷۰

محمد علی دولت آبادی ۱۰۰۰

محمد علی رجاء زفره ای ۲۱۰

محمد علی زنجانی ۱۹۶

محمد علی سینی اصفهانی ۴۹۵

محمد علی شاه آبادی ۲۳۹

محمد علی شهشانی ۹۱۴

محمد علی طباطبائی اصفهانی ۸۳۹

محمد علی عارفچه ۵۳۶

محمد علی عالم حبیب آبادی ۱۰۷۲

محمد علی عالم نائینی ۱۰۷۲

محمد علی عریضی ۸۳۷،۸۴۴

محمد علی عظیمی ۶۸۸

محمد علی علاقه بند ۶۳۱

محمد علی کابلی ۱۰۲

محمد علی کرمانی ۵۳۴

ص: ۱۱۳۷

محمد علی کلانتر ۱۰۲۳

محمد علی کلباسی ۷۶۳

محمد علی کلستانه موسوی ۳۵۹

محمد علی مازندرانی ۸۴۲

محمد علی مبارکه ای ۸۴۰

محمد علی مدرس دزفولی ۶۸۸

محمد علی مسکین ۳۴۹

محمد علی مظفر ۵۷۰

محمد علی معلم حبیب آبادی ۱۰۷۳

محمد علی معین الاسلام ۸۴۳

محمد علی مکرم ۹۲۴

محمد علی ملا باشی ۸۴۱

محمد علی ملاذ الاسلام ۳۷۹

محمد علی نحوی ۴۴۷

محمد علی نموری ۳۹۳

محمد علی واحد قمی ۶۱۱

محمد علی هزار جریبی ۵۰۳

محمد علی یزدی ۸۳۵

محمد فشارکی ۳۲۱

محمد قاری ۹۱۹

محمد قاسم قهپائی ۸۶۸

محمد قاضی ۱۲۱

محمد قالی باف ۹۱۷

محمد قزوینی ۱۰۱

محمد قمیشه ای ۹۱۹

محمد کاشانی اصفهانی ۹۰۸

محمد کاظم اصفهانی ۸۷۲

محمد کاظم خاتون آبادی ۲۵۸

محمد کاظم طالقانی ۸۷۱

محمد کاظم کاشانی ۸۷۲

محمد کاظم موسوی اصفهانی ۸۷۱

محمد کاظم واله اصفهانی ۸۷۰

محمد کتاب فروش ۷۲۱

محمد کریم مازندرانی ۸۷۳

محمد کلباسی ۸۹۴

محمد گلستانه ۸۰۸

محمد گیلانی ۶۴۸

محمد گیلانی ۸۸۹

محمد لاجین ۸۷۷

محمد لطیف خواجویی ۸۸۰

محمد مانی ۹۰۵

محمد محسن بن محمد رضا امامی ۷۷۳

محمد محسن گیلانی ۶۴۶

محمد مسائلی ۹۰۳

محمد معصوم عاملی ۹۴۴

محمد معینا ۵۹۳

محمد مقدس ۹۰۹

محمد مقیم اصفهانی ۹۴۶

ص: ۱۱۳۸

محمد منجم ۳۳۵

محمد مورخ الاسلام ۸۰۸

محمد موسوی ۸۸۹

محمد مولوی کتابفروش ۵۶۲

محمد مهدی ارباب ۱۴۸

محمد مهدی بروجردی ۹۶۱

محمد مهدی بید آبادی ۱۴۶

محمد مهدی بید آبادی ۳۸۱

محمد مهدی چهار سوی ۳۴۷

محمد مهدی حسینی ۹۵۴

محمد مهدی حسینی خاتون آبادی ۱۰۹۱

محمد مهدی حسینی شهدی ۹۵۳

محمد مهدی خاتون آبادی ۹۶۲

محمد مهدی خلیقی پور ۹۳۸

محمد مهدی دولت آبادی ۹۶۳

محمد مهدی رشتی ۸۷۷

محمد مهدی شهرستانی ۹۵۷

محمد مهدی شهید خراسانی ۶۰۳

محمد مهدی فشارکی ۳۲۰

محمد مهدی قمبوانی سمیرمی ۹۶۰

محمد مهدی قمیشه ای ۹۵۶،۹۵۹

محمد مهدی کلباسی ۹۵۴

محمد مهدی ناجی ۴۹۵

محمد مهدی نایب الصدر ۹۶۱

محمد مهدی هرنندی ۴۴۷

محمد مهدی یموت زواره ای ۹۵۴

محمد مؤمن طبسی ۹۵۲

محمد نائینی ۸۹۳،۹۲۵

محمد نجف آبادی ۹۰۳

محمد نجم الواعظین موسوی خواجهائی ۸۹۱

محمد نشاط ۹۷۷

محمد نصر آبادی ۱۸۱،۱۸۲

محمد نصیر اصفهانی ۹۸۴

محمد نصیر بایزیدی ۹۸۳

محمد نصیر فایض ابهری ۹۸۲

محمد نصیر مجلسی ۴۲۰

محمد نواب ۳۶۶

محمد نوری ۹۱۶

محمد ولد آخوند ملا علی ۴۹۵

محمد هادی خاتون آبادی ۲۸۲

محمد هادی صدر العلماء ۹۲۳

محمد فرزانه قمیشه ای ۱۰۰۶

محمد هادی مشهدی ۹۹۵

محمد هادی میرلوحی ۳۶۸

محمد هادی هرندی ۴۴۸

محمد هاشم روضاتی ۳۴۵

محمد هاشم اصفهانی ۱۰۰۷

محمد هاشم چهار سوقی ۱۰۰۷

ص: ۱۱۳۹

محمد هاشم خطاط ۸۶۶

محمد هاشم نواب ۳۲۸

محمد هرتمنی ۸۸۸

محمد همامی ۱۵۶

محمد یزدی ۸۳۶

محمد یوسف قزوینی ۱۰۳۲

محمود بن عبداللطیف خجندی ۶۵

محمود بن محمد بن ملک‌شاه ۵۹۳

محمود تویسرکانی ۹۲۷

محمود جواد اصفهانی ۴۶۲

محمود چاپلوقی اصفهانی ۹۲۶

محمود خاتون آبادی ۱۹۲

محمود خوانساری ۹۲۹

محمود درب امامی ۵۷۵

محمود رنانی اصفهانی ۹۲۷

محمود روضاتی ۱۱۰۳

محمود سالک کاشانی ۹۳۲

محمود سجادی نجف آبادی ۱۰۰۷

محمود صدرالمحدثین ۷۹۱

محمود کلباسی ۳۶۰، ۹۵۶

محمود کلیشادی ۹۲۸

محمود مفید ۹۳۰

محمود مقتدائی خوراسگانی ۹۲۴

محمود ملا باشی ۲۲۰

مختار اعمی ۹۳۲

مخلص کاشانی ۹۳۳

مدینی (بو موسی) ۹۳۳

مرتضی بن روح الامین مختاری ۸۹۸

مرتضی حجت نجفی ۱۰۸۷

مرتضی خراسانی ۶۳۷

مرتضی درچه ای ۶۳۷

مرتضی رشتی ۱۰۸۵، ۹۳۷

مرتضی ریزی لنجانی ۹۳۵

مرتضی شهرستانی ۱۰۰۵

مرتضی طباطبائی زفره ای ۱۱۰۳

مرتضی ظهیر الاسلام ۱۰۸۵

مرتضی عاملی ۹۳۵

مرتضی عماد الاسلام ۹۳۴

مرتضی قلی خان نظام الدوله ۳۹۲

مرتضی قمی ۹۳۹

مرتضی قمیشه ای ۹۳۴

مرتضی لنجانی ۹۳۹

مرتضی مستشار دفتر ۸۰۳

مرتضی مظاهری ۱۰۸۶

مرتضی ملا باشی ۳۵۶

مرتضی موحد ابطحی ۱۰۸۸

مرتضی نواب ۹۳۸

مریم ۸۸

ص: ۱۱۴۰

مریم بیگم ۸۷

مسعود بن محمد بن ملکشاہ ۵۹۳

مسعود بن محمد خجندی ۶۵

مسیح چہار سوقی ۳۴۴

مسیح خان حافظ الصحہ ۹۴۰

مسیح ناقور ۹۳۹

مشتاق علی شاہ ۹۴۲

مصطفیٰ ارسطویی نجف آبادی ۱۰۸۸

مصطفیٰ بن سید عقیل علوی ۹۴۰

مصطفیٰ بن سید محسن ۹۴۳

مصطفیٰ پزشکی ۱۰۲۵

مصطفیٰ حائری بروجنی ۸۹۵

مصطفیٰ ستاریان ۱۱۰۲

فقیہ زانیانی ۷۳۵

مصطفیٰ قمیشہ ای ۹۴۲

مصطفیٰ مہدوی ہرستانی ۱۰۸۹

مصطفیٰ مؤید الطباء ۶۳۱

مظفر ترکہ ۶۲

معزالدین اصفہانی ۸۹۸

معزالدین تبریزی اصفہانی ۹۴۴

مغزالدین حسین الاصفهانی ۵۲۸

مغزالدین محمد موسوی اصفهانی ۹۵۱

مغزالدین مهدوی ۱۰۸۹

مغز بن آقا رفیعا ۹۴۳

معصوم خاتون آبادی ۱۹۳

معصومه بیگم ۸۹

مفید الله قمیشه ای ۹۴۵

مقصود علی مجلسی ۹۴۵

مقیم صدر الصدور نواب ۳۲۸

ملک شاه جلال الدین ابوالفتح حسن ۵۹۳

ملک محمد اصفهانی ۹۴۷

ملکم خان ۹۴۷

منوچهر خان ترکمان ۹۴۹

منوچهر خان معتمد الدوله گرجی ۹۴۸

منیرالدین بروجردی ۹۴۹

موسوی خان فطرت ۹۵۱

موسوی انصاری ۲۲۲

موسوی بن ابی موسی اشعری ۶۷۳

موسوی خان ناظم الاطباء ۹۴۰

موسوی سیف الشریعه ۹۵۱

موسی کلباسی ۲۲۱

موسی حسن ۴۷۷

مولی حسن دیلمانی جیلانی ۴۷۷

مولی حسین اصفهانی ۵۳۰

مولی حسین کربلایی ۵۴۹

مولی حیدر علی صباغ ۵۷۸

مولی محمد حسن طلائئ ۵۱۶

مهدی اردستانی ۹۵۸

ص: ۱۱۴۱

مهدی اصفهانی ۳۰۶

مهدی الهی تبریزی ۹۵۲

مهدی امام جمعه شهرضائی ۹۵۸

مهدی بدری ۸۷۷

مهدی بید آبادی ۳۸۱

مهدی جویباره ای ۷۲۹

مهدی حجازی فروشانی ۱۰۹۰

مهدی حقوقی ۶۳۰

مهدی خان منشی باشی ۹۶۱

مهدی درچه ای ۳۶۸

مهدی دولت آبادی ۱۰۰۰

مهدی ذکاء ۸۹۵

مهدی سلطان العلماء ۹۰۲

مهدی سمسار ۳۵۳

مهدی شاه طوری ۹۶۱

مهدی طیب ۹۵۳

مهدی عقیلی ۹۶۲

مهدی قدسی ۷۶۹

مهدی قلی خان ۹۶۳

مهدی کرمانی ۹۶۰

مهدی گلستانه ۸۰۹،۹۵۳

مهدی مطمئن ۱۵۷

مهدی موسوی آسیاب پری ۱۱۰۲

مهدی میرعمادی ۱۰۹۲

مهدی نجفی ۱۰۹۴

مهدی نحوی ۴۸۸

مهر علی گلپایگانی ۹۶۳

مهری عرب ۹۶۴

میرزا اردستانی ۹۶۵

میرزا اصفهانی ۹۶۴

میرزا دهکردی ۱۰۹۲

میرزا رضا حسینی ۶۱۵

میرزا محمد علی ۴۷۷

میر عماد خطاط ۹۶۶

میرک اصفهانی ۹۶۵

میرک خان بلخی ۹۶۶

میر لوحی ۳۶۷

میر نجات (عبدالعال) ۹۶۸

مینو ۹۶۹

مؤمن بید ابادی ۳۸۰

مؤمن نصر آبادی ۱۸۲

مؤید الملک ابوبکر بن نظام الملک ۵۹۴

ن

نابغه جعدی ۶۷۷

نادم (شہسوار بیگ) ۹۶۹

ناصرالدین احمد مختاری ۸۹۷

ناصرالدین حجت ۹۷۰

ناصرالدین خسرو اصفہانی ۵۸۵

ص: ۱۱۴۲

ناصر نجفی ۹۶۹

ناطق ۹۷۰

نافع شیخ القراء ۹۷۲

نجات علی نصر آبادی ۱۸۳

نجف علی خراسانی ۹۷۵

نجف علی کرچکانی لنجانی ۹۷۴

نجف علی میرزا ۳۹۳

نجم الدین عارف اصفهانی ۹۷۵

نجیب الدین اصفهانی ۹۷۶

نجیب الدین رضا تبریزی ۶۱۷

نجیبای کاشی ۹۷۵

نسمه خاتون ۸۹

نشاطی (محمد) ۹۷۷

نشاطی (محمد باقر) ۹۷۶

نصرالله بهشتی ۹۷۹

نصرالله حبیب آبادی ۹۷۸

نصرالله حکیم قمیشه ای ۹۸۱

نصرالله خان اصفهانی ۹۷۷

نصرالله شه ناصر ۶۸۴

نصرالله گرگانی ۹۷۸

نصرت خانم امين ۸۳۴

نصرت (عبدالحسين) ۹۸۲

نصير حسيني ۹۸۴

نصير ملاباشي ۹۸۳

نظام الدين (ركن الدين) ابوالعلاء صاعدي ۶۷

نظام الدين عقيلي ۹۴۱

نعمه الله هرندي ۴۴۸

نواب سيد محمد واجد علي خان ۹۰۰

نورا خطاط ۱۴۱

نورالدين اشني ۱۰۹۳

نورالدين اصفهاني ۹۹۱

نورالدين عراقي ۹۸۸

نورالدين مجلسي ۵۸۲،۹۸۷

نورالدين مقدس بيد آبادي ۱۱۰۳

نورالله اصفهاني ۴۲۹

نورالله دهاقاني نور شرق ۹۸۹

نور علي شاه ۸۶۴

و

واثق ۹۹۱

وارسته (امام قلي بيك) ۹۹۱

واله داغستانی (علی قلی) ۹۹۲

وفا زواره ای (محمد علی) ۹۹۳

—۵

هاتف اصفهانی (احمد) ۹۹۳

هادی خطیب ۹۹۵

هادی دولت آبادی ۹۹۷

هادی شهرستانی ۱۰۰۳

هادی طیب ۴۹۶

ص: ۱۱۴۳

هادی مازندرانی ۷۲۵

هادی مشهدی ۹۹۶

هاشم امام جمعه ۱۰۰۹

هاشم خراسانی جهاد اصغر ۶۳۵

هاشم سه چهاری ۶۶۷

هاشم شهیدی ۶۰۴

هاشم طیب خراسانی ۱۰۰۷

هاشم طوبی ۱۰۰

هاشم کلباسی ۷۶۴

هاشم میردامادی نجف آبادی ۳۶۱

هاشمی قهدریجانی ۱۰۹۳

هبه الله هرندی ۵۷۵

هدایه الله چهار سوقی ۳۴۸

هدایه الله خان دانشور علوی ۹۴۱

هدایه الله سهراب ۱۰۱۳

هدایه الله فلسفی شیرازی ۱۰۱۲

هدایه الله مهدوی هرستانی ۶۹۰

هدایه الله شهیدی ۶۰۴

هما امام زاده ۹۰

هما (رضا قلی) ۱۰۱۴

همت یار (عبدالحسین) ۱۰۲۴ ی

یحیی بن محمد خطاط اصفهانی ۱۰۲۹

یحیی بید آبادی ۱۴۶

یحیی خطاط ۱۰۲۷

یحیی دولت آبادی ۱۰۰۱

یحیی شهشانهی ۴۴۱

یحیی مدرس بید آبادی ۱۰۲۸

یحیی معتمد الملک ۱۰۲۹

یحیی برخوردار ۷۳۴

یعقوب بختیاری ۱۰۲۹

یعقوب بن یوسف ضرابی ۶۷۷

یوسف سکاکی ۱۰۳۰

یوسف بنای اصفهانی ۱۰۳۱

یوسف بن یحیی اصفهانی ۱۰۳۲

یوسف خراسانی ۶۳۴

یوسف خوانساری مهدویانی ۱۰۳۰

یوسف طوسی ۶۳۷

یوسف کر بکنندی ۵۶۶

یوسف گزی برخوردار ۱۰۳۰

یونس مفتی اصفهان ۱۰۳۳

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریان‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می‌نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

